

Національна академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки України
Відділення загальної середньої освіти і
цифровізації освітніх систем НАПН України
Інститут педагогіки НАПН України
Державний педагогічний університет імені Іона Крянге
в Кишиневі (Республіка Молдова)
Малопольський державний університет
імені капітана Вітольда Пілецького в Освенцимі (Республіка Польща)
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща)
Резекненська академія технологій (Латвійська Республіка)
LUMEN Conference Center (Румунія)
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СВІТ ДИДАКТИКИ: ДИДАКТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

07-08 листопада 2023 року

**Київ
2024**

Національна академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки України
Відділення загальної середньої освіти і
цифровізації освітніх систем НАПН України
Інститут педагогіки НАПН України
Державний педагогічний університет імені Іона Крянге
в Кишиневі (Республіка Молдова)
Малопольський державний університет
імені капітана Вітольда Пілецького в Освенцимі (Республіка Польща)
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща)
Резекненська академія технологій (Латвійська Республіка)
LUMEN Conference Center (Румунія)
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Збірник матеріалів
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

«СВІТ ДИДАКТИКИ: ДИДАКТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ»

Київ
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 2 від 29 січня 2024 року)*

ЕКСПЕРТ:

Головко Микола Васильович, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Базиль Людмила Олександрівна, доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України;

Опалюк Тетяна Леонідівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕДАКЦІЄЮ

дійсного члена НАПН України, доктора педагогічних наук, професора

Топузова Олега Михайловича,
доктора педагогічних наук, професора
Малихіна Олександра Володимировича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Арістова Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор;

Алексєєва Світлана Володимирівна, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Попов Роман Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент;

Загорулько Марина Олександрівна, кандидат педагогічних наук;

Ліпчевська Інна Леонідівна;

Тетик Валентина Романівна.

С24 **Світ дидактики:** дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 07-08 листопада 2023 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ : Видавництво «Людмила», 2024. 387 с.
ISBN 978-617-555-191-2

До збірника увійшли матеріали учасників III Міжнародної науково-практичної конференції «Світ дидактики: дидактика в сучасному світі» (07-08 листопада 2023 р.).

У матеріалах конференції розглянуто питання теорії і методології сучасних дидактичних процесів; організації освітнього процесу в Україні в умовах воєнного стану; компенсації освітніх втрат в умовах воєнного стану в Україні та повоєнний період (інноваційні підходи, технології, моделі, методика, методи і засоби навчання); психолого-дидактичних проблем організації освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства; тенденцій розвитку сучасної дидактики (зарубіжний досвід); трансформаційних процесів в освіті XXI століття (дистанційне та змішане навчання); формальної, неформальної, інформальної освіти; інноваційних підходів, технологій, методик, методів, прийомів і засобів навчання.

Збірник адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, педагогам, докторантам, аспірантам, студентам.

УДК 37.02(063)

За зміст публікацій, достовірність інформації, цитат, покликань на літературні джерела відповідальність несуть автори.

ISBN 978-617-555-191-2

© Інститут педагогіки НАПН України, 2024

© Видавництво «Людмила», 2024

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

Ляшенко О. І.
Президія НАПН України
(Київ, Україна)

Мальований Ю. І.
Президія НАПН України
(Київ, Україна)

ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ ДИДАКТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Упровадження концепції «Нова українська школа» (Концепція, 2016) в освітню практику викликає чимало питань не лише до навчально-методичного супроводу, але й таких, що вимагають теоретичного обґрунтування запропонованих концептів дидактичних інновацій та практичних кроків їх реалізації. Наразі у зв'язку з наближенням Нової української школи до етапу запровадження профільної середньої освіти таких питань виникає все більше. Тому перед дидактикою як теорією навчання постають нові виклики і проблеми, на які вона повинна дати обґрунтовані відповіді, підкріплені результатами наукових досліджень.

Насамперед, на нашу думку, необхідно врахувати методологічну відмінність, закладену законодавством: наразі профільна середня освіта концептуально поширилась на інші види освіти (спеціалізовану, професійно-технічну, фахову передвищу), отримавши, крім академічного, професійне спрямування (Закон, 2017). Раніше заклади професійної освіти надавали на базі 9 класів повну загальну середню освіту як відокремлений складник своїх освітніх/освітньо-професійних програм. Нині ж згідно з концепцією Нової української школи професійне спрямування профільної середньої освіти законодавчо визнано як окремий напрям повної загальної середньої освіти. Це вимагає, у свою чергу, урахування особливостей організації і здійснення освітнього процесу в закладах освіти, де здобувають відповідний рівень освіти. Адже тепер це не паралельні процеси здобуття професії/спеціальності та загальної середньої освіти, а органічне їх поєднання, в якому загальноосвітня підготовка здобувачів освіти стає невід'ємним складником набуття професійної кваліфікації. У цьому зв'язку дидактичні системи профільної середньої освіти академічного і професійного спрямування відрізняються одна від іншої, і тому перед дидактикою постають нові виклики щодо обґрунтування усіх складників таких систем з урахуванням особливостей організації освітнього процесу у відповідних закладах освіти.

Зміст освіти завжди був найбільш дискусійним у побудові дидактичної системи профільного навчання, оскільки до цього часу не існує більш-менш прийнятних теоретичних засад проектування змісту освіти, на основі яких можна було б обґрунтовано побудувати систему освітніх компонентів (галузей знань), яка б повноцінно (системно) відображала потребу формування базових компетентностей для здобуття якісної освіти певного рівня (Кремень, 2023). Ця проблема залишається актуальною і донині, оскільки в створенні нормативної бази регулювання змісту освіти (державні стандарти, освітні програми, модельні навчальні програми тощо) розробники керуються суб'єктивними, інколи інтуїтивними міркуваннями, а не об'єктивними принципами і підходами структурування змісту освіти. Ми свідомі того, що створення теорії змісту освіти – складний і тривалий процес. Водночас переконані в тому, що дидактика повинна надати освітянам певні теоретичні узагальнення і практичні настанови щодо проектування змісту, які ґрунтуються на результатах наукових досліджень, а не просто слідує логіці здорового глузду.

Поширення сфери профільної середньої освіти на професійну освіту потребує пошуку моделей інтеграції загальноосвітньої і фахової підготовки в освітніх/освітньо-професійних

програмах різних рівнів освіти – професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, спеціалізованої. У цих дослідженнях потрібно врахувати методологічну трансформацію профільної освіти, коли повна загальна середня освіта стає необхідною умовою здобуття професійної кваліфікації високого гатунку. Особливе місце в цьому напрямі дидактичних досліджень займає спеціалізована освіта наукового спрямування, яка потребує теоретичного обґрунтування різних моделей наукової освіти інтелектуально обдарованих учнів. Наразі такі пошуки ведуться, проте вони скоріш є узагальненням наявного досвіду, аніж результатом наукового дослідження. Зокрема, в Інституті обдарованої дитини у співпраці з Малою академією наук створено освітню програму, яка ґрунтується на інтеграції формальної і неформальної освіти в наукових ліцеях. Так само потребують досліджень дидактичні засади здобуття профільної середньої освіти в закладах професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти. Треба дати відповідь на питання, у яких формах поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки створить умови для формування висококваліфікованого спеціаліста.

У зв'язку зі стрімким насиченням освітнього процесу інформаційно-комунікаційними технологіями і цифровими засобами перед дидактикою постає проблема пошуку їх ефективного використання в освітній діяльності. Проблема розроблення освітніх технологій у профільній освіті не обмежується актуальним для сьогодення запровадженням дистанційних і змішаних форм навчання. Вона ширша і глибша, оскільки вимагає опрацювання методології цифрової дидактики, її принципів і методів, технологій і моделей навчальних середовищ. Зокрема, це стосується дуальних форм навчання.

Набуває нового змісту проблема оцінювання результатів навчання різних категорій здобувачів профільної освіти – учнів академічних і професійних ліцеїв, коледжів і технікумів. Це стосується не стільки форматів оцінювання, як пошуку моделей підсумкового оцінювання випускників різних типів закладів освіти, визначення переліку базових галузей знань, що підлягають оцінюванню, впровадження цифрових інструментальних засобів визначення рівня набутих компетентностей. Не всі ці завдання належать до сфери дидактичних досліджень, але всі вони потребують дидактичного обґрунтування і з'ясування дидактичних умов їх реалізації.

Це не повний перелік нагальних проблем дидактики, що потребують розв'язання у зв'язку з запровадженням профільної середньої освіти на нових методологічних засадах. Проте більшість із названих проблем, на нашу думку, чекають свого вирішення найближчим часом завдяки виконанню дидактичних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
3. Концепція «Нова українська школа» (2016). Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р., № 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>
4. Кремень, В. Г., Топузов, О. М., Ляшенко, О. І., Мальований, Ю. І., & Засекіна, Т. М. (2023). Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(2), 1-8. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>

АВТОНОМНІСТЬ ТА САМООРГАНІЗАЦІЯ СТУДЕНТА ЯК ЧИННИК ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ UNIDISTANCE У ШВЕЙЦАРІЇ)

В умовах динамічної зміни вимог та форматів навчання в системі вищої освіти значного значення набуває розвиток автономності та самоорганізації студентів. Роль цих якостей суттєво підвищується, зокрема, в умовах сучасного дистанційного навчання.

Метою нашої розвідки є аналізування практик навчання студентів-магістрів ОП «Психологія» у Швейцарському університеті UniDistance, які сприяють розвитку автономності та самоорганізації студентів в освітньому процесі.

До закладів вищої освіти Швейцарії належать професійні заклади вищої освіти (наприклад, вища школа економіки, медицини тощо), педагогічні заклади вищої освіти (різновид українських педагогічних інститутів) та університети. Певна частка з них працює на основі дистанційного навчання. Прикладом є університет UniDistance, заснований у 1992 році. Це акредитований університет, який є піонером у сфері дистанційного навчання Швейцарії. Він пропонує навчання на всіх трьох рівнях освіти (бакалавр, магістр, аспірантура), на яких навчаються майже 2,5 тисячі студентів різного віку (переважно дорослі).

Одним з прикладів автономії та самоорганізації студента в цьому університеті є свобода вибору загального терміну та темпу навчання, навчальних курсів, типу відвідування занять (синхронно чи асинхронно) тощо. Наприклад, офіційний строк навчання в магістратурі – 3 роки. Однак студент має можливість як прискорити навчання до 2-3,5 років, так і уповільнити його, розтягнути на строк до 6 років. Поставити паузу в навчанні на один семестр можна простим натисканням кнопки в кінці семестру без пояснення причин.

Іншим прикладом автономії студента є свобода вибору навчальних курсів. Протягом навчання магістрант має обрати 7 з 7 обов'язкових курсів (35 кредитів) та 8 з 15 курсів за вибором (35 кредитів). За рідкими виключеннями (наприклад, курс «Психотравматологія» не бажано обирати у першому семестрі) не існує прив'язки курсу до року навчання. Те саме стосується й написання магістерської роботи (15 кредитів) та стажування (15 кредитів). Однак, щодо останніх є вимога попереднього проходження відповідних курсів підготовки (3 кредиту для магістерської роботи і 3 кредиту для стажування).

Оскільки черговість опанування курсів є вибором студента, поняття студентська група не існує. Обираючи курс, студент опиняється кожен раз у новій умовній групі. Причому у складі групи можуть бути студенти будь-якого року навчання. Значна кількість завчань виконується в малих групах від 2-х до 4-х студентів, тож обираючи таку малу групу студент стає дотичним до різного досвіду навчання.

Студент є автономним також у виборі завдань всередині обраного курсу. Він (вона) може обирати або не обирати певні завдання. Наприклад, виконувати або не виконувати тести до кожної з частин курсу, сукупність яких дає зазвичай 10% загальної оцінки. Готувати або не готувати відео до презентації за результатом аналітичної роботи з джерелами (за вибором, але бали будуть нижчі).

Автономія та самоорганізація студентів значною мірою заохочується й самими педагогічними практиками (організацією освітнього матеріалу, методичними прийомами викладання і навчання, особливостями форм домашніх завдань, самостійної роботи тощо). Іншим аспектом самоорганізації є цілеспрямований розвиток дисципліни та відповідальності студента-магістра. Цьому сприяють завжди заздалегідь визначені та незмінні протягом

вивчення навчального курсу строки подання виконаних робіт, а також правила їх оформлення тощо.

Студент виступає як справжній суб'єкт освітнього процесу через постійну комунікацію з викладачами, асистентами, студентським та технічним відділами в навчальних чатах, через університетську пошту тощо. Терміни відповіді, зазвичай, не більше 24 годин. Студент впливає на освітній процес (зміст програм, появу нових курсів тощо) також через обов'язкове оцінювання всіх своїх курсів наприкінці кожного семестру.

Таким чином, в освітньому процесі Швейцарського університету UniDistance представлено основні умови розвитку навчальної самоорганізації студентів та їх автономії. Відповідна організація освітнього процесу сприяє розвитку компонентів самоорганізації (цілевизначення, планування, рефлексійні, оцінні та вольові механізми, самомотивування). Автономія студента включає широкі можливості управління власною траєкторією навчання та керування нею з метою досягнення поставлених цілей.

Арістова Н. О.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

РОЗВИТОК НАВИЧОК ХХІ СТОЛІТТЯ: СВДОМЕ СПРІЙНЯТТЯ ДІЙНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасні діти потребують доступу до якісної освіти, яка може забезпечити формування та розвиток у них певної сукупності навичок, знань, ставлень та цінностей, котра надасть їм змогу досягати успіху в особистому і подальшому професійному житті. Аналіз наукової літератури надає змогу стверджувати, що серед необхідних навичок 21 століття виокремлюють чотири категорії, а саме: фундаментальні, гнучкі, цифрові та професійні (UNICEF, 2019). Грамотність і вміння рахувати визначають як фундаментальні навички, оскільки саме вони є ґрунтовною основою для подальшого навчання, продуктивної праці й активної участі в житті сучасного глобалізованого суспільства. Цифрові навички сприяють розвиткові цифрової грамотності дітей шкільного віку. Діти із розвиненими цифровими навичками здатні отримувати доступ до різного контенту в цифровому форматі, застосовувати різні інформаційно-комунікаційні технології (у тому числі й цифрові), шукати, створювати й керувати необхідною інформацією, накопичувати, поширювати і захищати певний контент в цифровому форматі тощо. Професійні навички, які є визначальними для успішного виконання завдань у певній галузі професійної діяльності, формуються й розвиваються в закладах освіти, які на етапі отримання повної загальної середньої освіти провадять профільне навчання.

Наявність у дітей шкільного віку гнучких навичок сприяє їхньому перетворенню на ініціативних, активних і свідомих громадян, які здатні долати особисті, академічні, соціальні та економічні виклики. Більш того, завдяки гнучким навичкам діти, які постраждали від кризи, можуть ефективно справлятися з отриманими травмами та виявляти стресостійкість у різних кризових ситуаціях. Виконуючи певну поєднувальну роль, гнучкі навички створюють міцне підґрунтя для формування і розвитку фундаментальних, цифрових і професійних навичок. Гнучкі навички складаються з трьох взаємопов'язаних груп, а саме: групи когнітивних навичок, групи соціальних навичок і групи емоційних навичок. До групи когнітивних навичок належить здатність особистості концентруватися, розв'язувати проблеми, робити свідомий вибір, будувати плани і ставити цілі. Здатність до ефективного спілкування, співпраці, розв'язання конфліктних ситуацій та ведення переговорів є невіддільними компонентами групи соціальних навичок. Група емоційних навичок включає здатність особистості розуміти й управляти власними емоціями, справлятися зі стресом, розуміти емоції інших людей, співчувати іншим (UNICEF, 2019).

Формування і розвиток гнучких навичок у дітей шкільного віку не має відбуватися ізольовано від реального світу, воно має бути пов'язане із навчанням, професійно-орієнтованою діяльністю та участю в житті сучасного суспільства (UNICEF, 2019).

У багатьох зарубіжних документах, а саме: «Глобальна рамка професійних навичок» яка була розроблена ЮНІСЕФ (UNICEF, 2019); «Соціально-емоційна освіта і гнучкі навички: аналітичні записки Агенства США з міжнародного розвитку» (USAID, 2018); «Навички соціального прогресу: роль соціальних й емоційних навичок» (OECD, 2015) «Майбутнє освіти і навичок: освіта 2030» (OECD, 2018) визначається, що одне із основних завдань, яке постає перед учителем 21 століття, полягає в тому, щоб навчити учнів свідомо й самостійно усвідомлювати дійсність (оточуюче середовище). А для цього протягом навчання в закладах загальної середньої освіти, починаючи з першого класу, мають створюватися сприятливі умови для того, щоб учні поступово оволодівали певною сукупністю навичок 21 століття (так званими гнучкими навичками), до яких відносимо навички свідомого усвідомлення дійсності. Саме сформованість в учнів закладів загальної середньої освіти цих навичок надає їм змогу розуміти і керувати власними емоціями, думками, прагненнями і поведінкою, будувати і підтримувати позитивно забарвлені взаємовідносини з іншими, а також отримувати від життя максимум користі, шляхом прийняття відповідальних рішень та досягнення значущих для них цілей (Арістова, 2023; Malykhin at al., 2021; Malykhin at al., 2023; Kaupuzs at al., 2023).

Отже, необхідність формування навичок свідомого сприйняття дійсності в дітей шкільного віку є беззаперечною. Вона насамперед пов'язана із тим, що діти, як і дорослі, стикаються з багатьма проблемами і мають бути здатними їх долати: шкільна неуспішність, нездатність засвоїти певний навчальний матеріал, невміння налагоджувати контакти з однолітками й дорослими, емоційно-вольова неготовність до навчання тощо. Тобто, чим раніше діти навчаються розв'язувати проблеми, з якими вони починають стикатися в дитинстві, тим ефективніше вони будуть розв'язувати складні проблеми в подальшому дорослому житті. Більш того, успішне набуття навичок свідомого сприйняття дійсності озброює дітей шкільного віку додатковими інструментами, котрі сприяють їхньому перетворенню на громадян з високим рівнем соціальної відповідальності, автономності та життєстійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова Н. О. Трикутник партнерства «учителі – учні – батьки»: долаємо стрес разом (за результатами українсько-латвійського проєкта «мережева система підтримки для педагогів, спрямована на зниження рівня тривожності в дітей у регіонах, що постраждали від війни»). *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі*: зб. матеріалів II Міжн. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 22-23 лист. 2022 р. / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2023. С. 50–52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734324/>.
2. Malykhin O., Aristova N., Kalinina L., & Opaliuk T. (2021). Developing Soft Skills among Potential Employees: A Theoretical Review on Best International Practices. *Postmodern Openings*, 12(2), 210–232. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.2/304> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Malykhin O., Kaupuzs A., Aristova N., Orska R., & Kalvans E. (2023). Anxiety Among School-Age Children in War-Affected Areas in Ukraine and Ways to Reduce it: Parents' Views. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 553–563. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7088> (дата звернення: 12.09.2023).
4. Kaupuzs A., Malykhin O., Aristova N., Kalvans E. & Orska R. (2023). Educators' Feedback on Website "Overcoming Stress and Anxiety Together: Teachers – Schoolchildren – Parents". *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 564–574. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7089> (дата звернення: 15.07.2023).
5. OECD. (2015). Skills for social progress: The power of social and emotional skills. Paris, France: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264226159-en>. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-for-social-progress-9789264226159-en.htm> (дата звернення: 12.09.2023).

6. OECD. (2018). The Future of Education and Skills: Education 2030. URL: [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) (дата звернення: 21.10.2023).
7. UNICEF. (2019). Global Framework on Transferable Skills [Datafile]. <https://www.unicef.org/media/64751/file/Global-framework-on-transferable-skills-2019.pdf> (дата звернення: 10.09.2022).
8. USAID. (2019). Social and Emotional Learning and Soft Skills: USAID Policy Brief. URL: <https://learningportal.iiep.unesco.org/en/library/social-and-emotional-learning-and-soft-skills-usaid-policy-brief> (дата звернення: 12.04.2023).
9. World Bank. (2018). Step by Step – Toolkit Promoting Social and Emotional Learning (SEL) in Children and Teens. <https://www.worldbank.org/en/topic/education/publication/step-by-step-sel-curricula> (дата звернення: 10.09.2022).

Павловська О. В.
Гімназія № 136 м. Києва
(Київ, Україна)

ДОПРОФІЛЬНЕ ТА ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Протягом багатьох років вибудовувалося сучасне обличчя гімназії № 136 м. Києва – закладу освіти із поглибленим вивченням англійської мови та такими напрямками допрофільної та профільної підготовки учнів, як-от: поглиблене вивчення англійської мови та математики, поглиблене вивчення англійської мови та української мови, поглиблене вивчення англійської мови та історії. Логічно, що забезпечити на високому науково-методичному рівні викладання предметів можуть вчителі – професіонали. Саме таким є колектив вчителів гімназії, серед яких 28 мають вищу категорію, 22 має звання вчитель-методист, 2 – старший учитель, 31 учитель має друковані роботи, 13 мають авторські розробки.

На сьогодні нами зробено чимало кроків в навчальному процесі та виховній роботі, що є підґрунтям для відкриття нових горизонтів для подальшої роботи. Наша гімназія – це захоплюючий простір для навчання. Тут вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами своєї країни.

Колективом гімназії в рамках реалізації завдань експерименту всеукраїнського рівня з теми «Допрофільна підготовка та профільне навчання учнів в освітній системі «гімназія-ліцей»» було розроблено програму спецкурсу «Абетка професійного самовизначення» для учнів 5 – 12 класів, який забезпечує цілісне уявлення про світ професій, сприяє життєво практичній діяльності, допомагає усвідомити професійні можливості свого «я», спрямований на задоволення пізнавальних інтересів у різних галузях діяльності; на забезпечення можливості залучення учнів базової школи до профільно-орієнтаційної, предметно-перетворювальної діяльності, що підвищило ефективність розв’язання проблеми вибору ними напряму допрофільного та профільного навчання в старшій школі.

Для того щоб вибір учнем профільного навчання був умотивованим і свідомим, необхідно створити якісну систему допрофільного навчання, яке має бути методично забезпеченим, обґрунтованим і функційно організованим. Зауважимо, що розв’язання вказаних вище завдань передбачає здійснення підготовки педагогічних працівників до означеної діяльності в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи як складової організаційно-методичних умов реалізації допрофільного та профільного навчання. Для ефективного допрофільного й профільного навчання необхідне створення організаційно-методичних умов на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого

підходів, має бути враховано, що кожним учнем індивідуально здійснюється засвоєння нових знань, формування вмій і навичок.

У Концепції допрофільної підготовки і профільного навчання учнів обґрунтовано актуальність та висвітлено стан розроблення проблеми в науковій літературі, методологічні засади, принципи, критерії наскрізної допрофільної підготовки і профільного навчання учнів; визначено суб'єктів спільної діяльності та цільові групи, мету, основні завдання і принципи, зміст, форми і методи здійснення допрофільної підготовки та профільного навчання. У документі визначено шляхи, умови та основні очікувані результати наскрізної допрофільної підготовки і профільного навчання учнів.

Апробована Модель допрофільної підготовки та профільного навчання учнів висвітлює мету та завдання (цільовий компонент); сукупність послідовних етапів: підготовчий, конструктивний, реалізаційний, оцінно-підсумковий (організаційно-змістовний компонент); визначає низку важливих умов, основні групи методів, види ресурсів (людські, трудові, матеріально-технічні, інформаційні тощо), їх наявність, якість, кількість та інші показники, що повинні стимулювати діяльність як учителя, так і учнів (ресурсно-методичний компонент). У документі зазначені засоби та методи перевірки організаційно-методичного забезпечення наскрізної допрофільної підготовки й профільного навчання у трьох напрямках: для учнів, батьків, педагогів (результативний компонент). Головними педагогічними завданнями для вчителів було визначено переорієнтацію освітнього процесу на особистість учня, який має навчитися робити свідомий вибір напрямку навчання; пошук шляхів для створення сприятливих умов досягнення кожним учнем найбільш можливого й необхідного для нього рівня знань та навичок, набуття життєвого досвіду, особистісних якостей і життєтворчих здібностей, які необхідні для вирішення та продуктивної реалізації основних життєвих завдань як індивідуального проекту. Розроблено методику та етапи її реалізації щодо конструювання навчальних курсів, які забезпечили наскрізну допрофільну підготовку й профільне навчання. Це зумовило необхідність створення загальної схеми допрофільної підготовки й профільного навчання учнів 5 - 11 класів, що передбачала розподіл годин для викладання складових спецкурсу відповідно до програми «Абетки професійного самовизначення» та напрямів допрофільної підготовки й профільного навчання учнів 5 - 11 класів; заходи позакласної та позаурочної роботи; перелік методик психологічного супроводу; варіанти форм співпраці з батьками та партнерами гімназії.

Експериментальні навчальні курси, які забезпечують допрофільну підготовку і профільне навчання учнів, мають за мету формування професійної самосвідомості здобувачів освіти з 4 напрямів допрофільної підготовки та профільного навчання (українська мова, іноземна мова, математика, інформатика); об'єднані єдиною структурованою програмою «Абетка професійного самовизначення», містять такі основні види діяльності учнів: уміння жити й працювати в колективі та зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків, усвідомлення необхідності навчатися протягом життя. На засадах компетентнісного підходу учні можуть визначитися в таких освітніх галузях та познайомитися з такими професіями: мови і літератури (українська мова) – професія журналіста; мови і літератури (іноземна мова) – професія перекладача; математика – професії, пов'язані з фінансами, економікою, підприємництвом; технології (інформатика) – професії в сфері ІТ та офісних технологій. Враховуючи те, що кожна освітня галузь забезпечує формування всіх ключових компетентностей, основою діяльнісної складової програми є інтеграція вищезазначених галузей, їх практична спрямованість, що уможливило свідомий вибір здобувачем освіти напрямку допрофільної підготовки та профільного навчання.

Колектив гімназії не зупиняється на досягнутому, попереду нові виклики, адже варто в подальшій діяльності врахувати можливості освітніх галузей для створення умов реалізації засад Нової української школи щодо профільної середньої освіти. Нові реалії спонукають до нових пошуків.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В БАЗОВІЙ І СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Індивідуалізація навчання це психолого-педагогічний підхід, який впорядковує освітній процес, відповідно до індивідуальних особливостей розвитку життя кожної дитини. Індивідуалізацію можна визначити як процес навчання у всіх його формах і методах, що спрямований на розвиток індивідуальних особливостей учнів з урахування їхніх можливостей.

Задля систематизації та надання методичної допомоги відділом дидактики Інституту педагогіки НАПН України запропоновано методичний посібник «Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у базовій школі». У методичному посібнику визначені підходи індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у базовій школі, висвітлюється стан реалізації стратегічних пріоритетів реформування загальної середньої освіти, окреслено сучасне навчально-методичне забезпечення освітнього процесу базової середньої освіти, схарактеризовано систему індивідуалізації навчання у базовій школі, обґрунтовано дидактичні засади індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу.

Особливу увагу приділено практичній складовій, що містить методичний кейс індивідуалізації навчання у базовій середній школі в умовах змішаної форми організації освітнього процесу. Зокрема, розроблено дорожню карту організації освітнього процесу у базовій середній школі на засадах індивідуального підходу в умовах змішаного навчання й оцінювання результатів навчання учнів базової середньої школи за засадах індивідуалізації.

Методичний посібник буде корисним керівникам і вчителям закладів загальної середньої освіти, науковим і науково-педагогічним працівникам у сфері загальної середньої, післядипломної освіти та освіти дорослих, аспірантам, докторантам, державним службовцям системи управління освітою.

Сучасна профільна середня освіта має орієнтуватися на особистісний розвиток учнів, їхні майбутні кар'єрні плани та забезпечувати навчання відповідно до освітніх потреб й інтересів старшокласників. Концепцією «Нова українська школа» (2016) планується повноцінний запуск профільної середньої освіти (профільної середньої, або старшої (академічної чи професійної) школи до 2027 року. Сьогодні ефективна старша школа – є одним із викликів, що розв'язує суперечності щодо непрактичності загальної середньої освіти, завантаженості учнів на всіх етапах навчання, затеоретизованості змісту навчальних програм та підручників, незацікавленості в кінцевому результаті як здобувачів освіти, так і педагогів. Як свідчить практика, у наш час, спостерігається дублювання однакових профілів навчання в закладах освіти в адміністративно-територіальних одиницях. Водночас, відкриваються профілі в навчанні, де першочерговими є забезпечення педагогічного навантаження вчителів, а не побажання здобувачів освіти. Разом з тим, відсутня (або слабка) матеріально-технічна база закладів освіти.

Колектив авторів (відділ дидактики Інституту педагогіки НАПН України) методичного посібника «Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі» мають надію, що використання запропонованого матеріалу уможливить створення сучасної старшої профільної школи з орієнтацією на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність. Саме за такого підходу можлива інтеграція загально середньої і допрофесійної освіти.

Методичний посібник «Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі» присвячений організації ефективного

навчання, зі застосуванням різноманітних прийомів та інструментів персоналізації. Посібник складається з трьох розділів.

У першому розділі «Індивідуалізація навчання в профільній старшій школі в умовах змішаної форми організації освітнього процесу» висвітлено науково-практичні підходи до навчання в профільній старшій школі, теоретичні засади організації освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання, обґрунтовано відповідну структурно-функційну модель освітнього процесу в профільній старшій школі.

У другому розділі «Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат у профільній старшій школі» розкрито стратегічні орієнтири й успішні практики компенсації освітніх втрат, обґрунтовано індивідуалізацію навчання як дидактичний механізм подолання освітніх втрат у профільній старшій школі.

Третій розділ «Індивідуальна освітня траєкторія в профільній старшій школі» містить інформацію щодо побудови індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання та технологію проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи.

Розбудова старшої школи – це інноваційна реформа, яка враховує загальний контекст суспільних змін, відзначається наступністю дій та ресурсним забезпеченням. У 2021 році, на рівні проєкту, запропонована Дорожня карта реформи базової та профільної школи, де сформульовано ключові напрями впровадження змін. Зокрема, зазначається про розроблення нових державних стандартів, навчальних планів гарантованої державою освіти (інваріантної частини) + частини профілю; реорганізацію мережі шкіл; створення механізму міжбюджетних трансфертів між новоствореними об'єднаними територіальними громадами; зміну стандарту поточного та заключного оцінювання; оцінювання умінь/знань та загального поступу в навчанні, а також розроблення нового (ступеневого) стандарту ЗНО; створення системи незалежного оцінювання професійних кваліфікацій випускників професійного профілю старшої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева С. (2023) Дидактичний алгоритм розроблення індивідуальної освітньої траєкторії. *Витоки педагогічної майстерності: журнал. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка*, 32, 5-9. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.32.292607>
2. Алексеева С. (2023) Сучасні тенденції трансформації та кроки до становлення старшої профільної школи в умовах війни та повоєнного відновлення. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення*. Київ: Педагогічна думка, 16-19
3. Алексеева С., Арістова Н, Малихін О., Попов Р. (2022) Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*, 1 (1), 339-347. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733582>
4. Арістова Н., Малихін О., Топузов О. (2023) Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти. *Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації*. Київ: Педагогічна думка, 19-25
5. Малихін, О., Арістова, Н. (2023) Індивідуалізація навчання в закладах загальної середньої освіти: концепція, методологія, дидактичні умови. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Педагогічна думка, 29-30

Топузов О. М.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)
Британський П. А.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА В ПАРАДИГМІ ЗБАЛАНСОВАНОГО (СТАЛОГО) РОЗВИТКУ: НІВЕЛЮВАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

В динамічних умовах сьогодення, де зміни екосистем, скорочення біорізноманіття, негативні впливи на навколишнє середовище, виникнення та загострення соціальних, економічних, політичних та геополітичних викликів ставлять під загрозу існування майбутнього планети та теперішнього і прийдешнього поколінь, парадигма збалансованого (сталого) розвитку набула ключового значення. Збалансованість включає розуміння гармонізації між економічним розвитком, збереженням екологічного стану навколишнього середовища та подоланням соціальних розривів стає можливим варіантом для дій, що орієнтований на забезпечення потреб сучасності та майбутнього. В подібному контексті, 17 Цілей ООН («THE 17 GOALS», n. d.) виступають глобальною рамкою орієнтирів, що спрямовані на досягнення комплексного процвітання та нівелювання критичних викликів.

Важливе значення у впровадженні подібної важливої мети відіграє географічна освіта. Ґрунтуючись на унікальній просторовій здатності інтегрувати біологічні, економічні, соціальні, фізичні складові географія надає можливість сприймати та аналізувати комплексність між людиною та навколишнім середовищем. Такий підхід не тільки сприяє формуванню глобальної перспективи, але й розвиває навички критичного мислення, необхідні для аналізу та вирішення нагальних проблем збалансованого (сталого) розвитку.

В такому випадку, географічна освіта сучасності є комплексним інструментом змін, що здатний об'єднувати теперішнє покоління для формування майбутнього. Від трансдисциплінарності знань про екосистеми та різноманіття до розуміння глобальних процесів в національних економічних системах, географія надає об'ємні можливості для розробки та впровадження інноваційних рішень в інтересах збалансованості.

Війни та конфлікти, які приносять дестабілізацію в сучасному світі, формують докорінний вплив на географію регіонів, змінюючи структурні компоненти екосистем, соціальні взаємодії та торгово-економічні взаємозв'язки. Військові дії є інструментом деградації ландшафтів та знищення інфраструктури, інтенсифікують вимушені міграційні процеси та збільшують кількість біженців, створюючи комплексні запити щодо докорінно нового територіального планування територій. В подібних реаліях, географічна освіта є ключем для комплексного сприйняття викликів, що дієздатен аналізувати та пропонувати алгоритми рішень.

В реаліях російсько-української війни та подальшого повоєнного відновлення змінюється і роль географічної освіти в країні. Тепер, географія стає більш багатозоровою і надає відповіді та функціонал не лише для передачі знань про просторові зв'язки та процеси, але й розвитку критичного мислення, здатності до просторового аналізу та планування. Тому, просторово-географічні знання нарощують власну актуальність: орієнтація в просторі, міграція, релокація суб'єктів господарювання, геополітичні взаємодії, зміщення транспортних коридорів. Рівень географічної грамотності дозволяє виявляти пріоритетні напрями відновлення, враховуючи природничі, економічні та соціальні виміри. Так як деталізується розуміння та завдання 17 Цілей у реаліях сьогодення (Pirlea, Serajuddin, Wadhwa, & Welch, 2023), поглиблюється і розуміння необхідності географії для реагування на виклики.

Для перевірки формування рівня географічної грамотності та комплексного застосування набутих знань необхідністю для застосування виступають задачі PISA або близькі до їх формату. PISA як міжнародна програма OECD надає необхідний інструментарій для комплексної перевірки сформованих вірнів грамотності з читання, математики та природничих наук («What is PISA?», n. d.). В даному контексті, в задачі близькі за форматом до PISA ефективним є включати національні особливості та реалії для застосування географічних географічної грамотності на фактичних прикладах та умовах в яких проходять освітню підготовку учнів. В такому випадку, застосування набутих інструментів, знань, грамотності бути мати практичне застосування в щоденних реаліях учнів, а не ідеалізованих теоретичних моделях.

Системні зусилля для формування завдань близьких до PISA з урахуванням національних контекстів варто актуалізувати в тематиках: відновлення екосистем, комплексний розвиток громад, міжнародна співпраця та обмін досвідом, територіальне планування, міграційні процеси. Системні результати починають формуватися у вигляді комплексних збірників завдань (Топузов, 2020) над розробкою яких варто формувати команди з усіх регіонів країни для отримання ґрунтовних національних результатів. Подібний підхід надає можливість створення завдання, які демонструватимуть національні особливості та виклики, які є типовими для різних регіонів в межах національного освітнього простору.

В реаліях російсько-української війни, сукупний набір руйнівних впливів актуалізував та загострив всі 17 Цілей сталого (збалансованого) розвитку. Дані виклики вимагають раціонального та комплексного до використання ресурсів, які є або будуть надані для використання в країні. Географічний підхід надасть можливість комплексного та збалансованого використання ресурсів в галузях національної системи господарювання.

Висновки. У світі, де екологічні зміни, втрата біорізноманіття та екологічні проблеми ставлять під загрозу майбутнє планети, парадигма збалансованого розвитку стає вирішальною для забезпечення добробуту нинішніх і майбутніх поколінь. В даному контексті, географічна освіта виокремлюється як фундаментальний засіб для змін, обладнаний здатністю до інтеграції комплексних аспектів взаємодії людини з довкіллям. Ця освіта спонукає до розширення світогляду та виховує вміння критично оцінювати проблеми, що стоять перед суспільством у сфері збалансованого (сталого) розвитку. У контексті конфліктів, зокрема російсько-української війни, географічна освіта адаптується до потреб часу, акцентуючи на значущості аналізу простору, стратегічного планування та глибокого розуміння геополітичних змін. Вона грає вирішальну роль у підготовці молоді до вирішення глобальних завдань збалансованого розвитку, допомагаючи подолати виклики, пов'язані з конфліктами, та забезпечити раціональне використання ресурсів для збалансованого розвитку господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Топузов, О. М. (ред.). (2020). *Збірник завдань для розвитку природничо-наукової компетентності учнів у форматі PISA* (Л. М. Калініна, укл.). Київ: Педагогічна думка.
2. Pirlea, A. F., Serajuddin, U., Wadhwa, D., & Welch, M. (2023). *ATLAS of Sustainable Development Goals 2023*. URL: https://datatopics.worldbank.org/sdgtatlas?fbclid=IwAR04NCwxj09IcAm1AloYlz9jQ9LsU_rfKCgMVtmv4o5Dh8VmV87ahkIXZlw&lang=en
3. THE 17 GOALS. (n.d.). URL: <https://sdgs.un.org/goals>
4. What is PISA? (n.d.). URL: <https://www.oecd.org/pisa/>

ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНИЙ АЛГОРИТМ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ФОРМАТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Алгоритм — це точний і зрозумілий для виконавця припис про здійснення скінченної послідовності визначених дій з метою розв'язання задачі певного типу або досягнення поставленої мети. Сьогодні ми представляємо вашій увазі **Психолого-дидактичний алгоритм індивідуалізації навчання в умовах змішаного формату організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти**

1. Ознайомлення вчителя з психолого-дидактичними особливостями організації та здійснення педагогічних дій (дидактичних, психолого-дидактичних та ін.), спрямованих на забезпечення індивідуалізації навчання учнів ЗЗСО в умовах змішаного формату організації навчального процесу в базовій школі

Індивідуалізація навчання – це підхід до навчання, який спрямований на врахування потреб, інтересів та особливостей кожного окремого учня. За звичайних обставин такий підхід забезпечує більш ефективне навчання та призводить до успіху учнів. Проте, коли йдеться про навчання у воєнний час, індивідуалізоване навчання набуває ще більшого значення і може бути важливим засобом підвищення ефективності освіти у воєнний час. Забезпечення індивідуалізації навчання у воєнний час передбачає оцінку потреб учнів, розробку програм, які відповідають їхнім індивідуальним потребам, розробку інтерактивних уроків і тестів на основі онлайн-ресурсів, використання інтерактивних технологій через обмежений доступ до традиційних навчальних матеріалів, а також забезпечення того, щоб учні співпрацювали та взаємодіяли один з одним; використання групової роботи, щоб дати можливість учням адаптуватися до складних ситуацій; розвиток міжособистісних навичок (емпатії, співпраці та вирішення конфліктів), щоб дати їм можливість адаптуватися до складних ситуацій.

У загальному розумінні змішане навчання — це таке навчання, за якого частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а інша — у самостійній роботі з електронними ресурсами.

Є кілька варіантів організації змішаного формату навчання, а саме поєднання очної форми з дистанційною; поєднання різних форматів навчання в межах одного класу (основне очне навчання з використанням технологій дистанційного навчання та різних форм роботи з електронними ресурсами, онлайн-курсами тощо); поєднання самостійного навчання та роботи в класі; змішування основного навчального контенту (підручників та навчальних матеріалів) із зовнішніми матеріалами (електронними ресурсами).

Наразі найбільш поширеною формою в Україні є практика поєднання очної та дистанційної освіти.

2. Надання допомоги вчителю базової школи щодо вивчення індивідуальних (індивідуально-психологічних та індивідуально-типологічних) особливостей учнів базової школи

Кожній дитині притаманні самотутні й неповторні риси та якості: індивідуальні властивості нервової системи, темперамент, інтереси, здібності, особливості мислення, уяви, пам'яті, емоцій, вольових дій, життєвий досвід, активність, темп роботи, швидкість

засвоєння навичок тощо. Тому всередині кожної вікової групи існують індивідуальні відмінності, що залежать від природних задатків, умов життя і виховання дитини.

Індивідуальні відмінності – психологічні риси, що відрізняють одну людину від іншої.

Формуються вони протягом життя людини, в процесі її діяльності й виховання. Але є й вроджені особливості, до яких належать типологічні риси вищої нервової діяльності, що є фізіологічною основою темпераментів.

Темперамент – індивідуально-типологічна характеристика людини, яка виражається в силі, напруженості, швидкості та врівноваженості перебігу її психічних процесів.

Виділяють такі типи темпераменту: сангвінік (сильний, врівноважений, рухливий), холерик (сильний, неврівноважений), флегматик (сильний, врівноважений, інертний), меланхолік (слабкий, гальмівний).

Властивості типу нервової системи, які відображаються у темпераменті, позначаються на динамічній характеристиці виявлення здібностей.

Здібності – психічні властивості індивіда, що є передумовою успішного виконання певних видів діяльності.

Результативність навчально-виховного процесу значною мірою залежить від врахування індивідуальних особливостей характеру кожного учня.

Особливої уваги заслуговують сучасні діти, діти покоління Альфа.

Особливостями дітей покоління Альфа є те, що вони керують своїм пізнанням, тобто їм необхідні можливість вибору і велика самостійність; виплеск творчої енергії не може обмежуватися малюнками та виробами – завдяки своїй фантазії діти можуть виробляти більш складні продукти; у питаннях обсягу та глибини знань вчитель не витримує конкуренції зі штучним інтелектом; програє в порівнянні з цифровими засобами інформації, доступними дітям; для дітей, які мають вільний доступ до Інтернету, інформація не представляє таємниці, тому ще більше актуалізується проблема мотивації отримання та засвоєння нових знань; актуальність вміння шукати потрібні знання відступає перед умінням відсіювати непотрібні знання; в умовах зростання активності, самостійності та зайвої самовпевненості дітей педагогу складно утримувати увагу та дисципліну на занятті; оптимізація виконання завдань за допомогою цифрових технологій викликає нерозуміння та критику дітьми традиційних шляхів їх виконання; покоління Альфа чекає, що йому нададуть свободу думки, слова і дії, і заклади освіти стикаються з завданнями не формування, а вже розвитку критичного мислення дитини, що зводяться, по суті, до питань дидактики та методики викладання чи виховання дітей.

Кліпове мислення, притаманне дітям покоління Альфа, характеризується фрагментарністю, швидкістю та поверховістю. Причина інтелектуального регресу значною мірою пов'язана з цифровою залежністю сучасної молоді від гаджетів, які формують нові когнітивні здібності, орієнтовані на сприйняття та аналіз великої кількості дрібних не пов'язаних між собою блоків інформації. Внаслідок цього в учнів формується кліпове мислення, а їхня свідомість стає мозаїчною, втрачає цілісність і, відповідно, здатність цілісного сприйняття інформації, що надходить.

Однією з причин появи кліпового мислення серед сучасної молоді є велика кількість джерел інформації в цифровому гаджеті. Вам потрібно встигнути прочитати всі повідомлення в месенджерах і соціальних мережах, пости на форумах і блогах, електронні листи і смс-повідомлення, відповісти на них, і все це потрібно робити дуже швидко, оскільки під час обробки будуть надходити нові блоки цієї інформації. Таким чином, такий шквал інформації сприяє зниженню критичності мислення, не залишаючи часу її адресату на глибокий аналіз інформації, що надходить, а лише на швидкий огляд. Постійна швидка мінливість різних інформаційних блоків перед очима призводить до короточасного запам'ятовування загальних рис отриманої інформації: її обсягу, застосування, в якому цей блок знаходиться, колірної гами і загального інформаційного повідомлення (позитивного або негативного).

Короточасна пам'ять – невід'ємний атрибут кліпового мислення. Саме він не дає мозку переважувати від надлишку інформації, що надходить в нього з усіх боків. Але в

освітньому плані цей ефект спрацьовує таким чином, що через деякий час після відповіді на питання або виступу з доповіддю учень не може повторити подану інформацію, оскільки його мозок вже відрізав її і видалив з пам'яті як непотрібну. За відсутності усвідомленого запам'ятовування матеріалу, підкріпленого конспектуванням, складанням схем, промовлянням і переказом, інформація, знайдена в Інтернеті, навіть у друкованому вигляді, не сприятиме розвитку пізнавальних можливостей учня. Ця інформація буде існувати окремо від його свідомості, потрапляючи туди в дозованому вигляді лише на той час, коли вона буде виголошена під час уроку.

3. Знайомство зі специфікою формування, розвитку та діагностування рівня сформованості та рівня розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів. Добір діагностувального інструментарію для вимірювання рівня сформованості та розвитку наскрізних умінь, ключових та предметних компетентностей

Відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти:

компетентність — набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці;

компетенція — суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини;

До ключових компетентностей належать:

1) **вільне володіння державною мовою**, що передбачає вміння:

- здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо;

- здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

- відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження;

2) **здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами**, що передбачає вміння:

здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів і жанрів мовлення, типів мовної взаємодії;

- здобувати і опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її, використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

- відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації та досвід комунікації державною мовою;

- відповідно до ситуації ефективно виражати ідеї, почуття, пояснювати та обговорювати факти, явища, події, обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формі у різних особистісних і соціальних контекстах (побутових, навчальних, громадських тощо), спираючись на мовний і мовленнєвий досвід, мовні норми у спілкуванні, соціокультурні реалії та особливості міжкультурної комунікації;

3) **математична компетентність**, що передбачає здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті; моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату; усвідомлення ролі математичних знань і умінь в особистому та суспільному житті людини;

4) **компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій**, що передбачають формування наукового світогляду; здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи; набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;

5) **інноваційність**, що передбачає здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі; відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо; спроможність визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів;

6) **екологічна компетентність**, що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства;

7) **інформаційно-комунікаційна компетентність**, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності;

8) **навчання впродовж життя**, що передбачає здатність визначати і оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей, застосовувати різні способи розвитку компетентностей, знаходити можливості для навчання і саморозвитку; спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно, організувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна;

9) **громадянські та соціальні компетентності**, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;

виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб;

дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності;

10) **культурна компетентність**, що передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва;

11) **підприємливість і фінансова грамотність**, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо.

Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

1) **читати з розумінням**, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів;

2) **висловлювати власну думку в усній і письмовій формі**, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;

3) **критично і системно мислити**, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації;

4) **логічно обґрунтовувати позицію** на рівні, що передбачає здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів;

5) **діяти творчо**, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросовісне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;

6) **виявляти ініціативу**, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність;

7) **конструктивно керувати емоціями**, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність;

8) **оцінювати ризики**, що передбачає вміння розрізняти прийнятні і неприйнятні ризики, зважаючи на істотні фактори;

9) **приймати рішення**, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків;

10) **розв'язувати проблеми**, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;

11) **співпрацювати з іншими**, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Нами було підібрано **діагностувальний інструментарій** для виявлення рівня сформованості вищезгаданих ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів закладів загальної середньої освіти.

4. Розроблення індивідуальних (індивідуально-самотійних) завдань для учнів

Індивідуальний підхід до учнів у процесі навчання вимагає створення умов для активної і організованої роботи всіх учнів, у той же час для індивідуального підходу до кожного із них з метою забезпечення успішного навчання і розвитку їх потенційних

можливостей.

Успішна реалізація даного принципу передбачає знання вчителем психофізіологічних особливостей учнів, рівнів їх навчальної підготовленості та стану фізичного здоров'я. Індивідуальний підхід більш ефективно здійснюється через систему диференційованих завдань, розрахованих на різні рівні навчальної підготовленості учнів, темп і ритм їх праці. В результаті реалізації даного принципу ліквідуються прогалини в знаннях, уміннях та навичках учнів, поглиблюється та розширюється діапазон знань окремих учнів з того чи іншого навчального предмета.

В умовах змішаного формату навчання учитель має змогу підібрати завдання для індивідуальної, індивідуально-групової та індивідуально-самостійної роботи учнів в онлайн та офлайн форматі.

Нами було проаналізовано та узагальнено умови формування та розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів, скористатися якими зможуть учителі в своїй педагогічній практиці.

5. Усвідомлення вчителем розуміння залежності здатності працювати індивідуально від розвитку цифрової компетентності

Цифрова компетентність учителя – це його здатність ефективно використовувати технології та цифрові компетентності в класі для вдосконалення методів викладання та підтримки навчання учнів. Сюди входять знання та навички в таких сферах, як створення цифрового контенту, використання онлайн-платформ, комунікація та співпраця, створення контенту, цифрова безпека та етичне використання технологій. Цифрово-компетентні вчителі також повинні вміти інтегрувати технології в навчальну програму та оцінювати їхню ефективність у підтримці навчання учнів, особливо в умовах змішаного формату навчання за якого істотна частина навчання проходить в форматі онлайн і традиційні методи та форми організації навчального процесу не є ефективними.

6. Оцінка результатів – систематичне та системне діагностування динаміки рівня сформованості (розвитку) наскрізних умінь та ключових компетентностей як результат індивідуалізації навчання в умовах змішаного формату організації навчального процесу в закладі загальної середньої освіти

В результаті систематичного та системного діагностування рівня розвитку (сформованості) наскрізних умінь та ключових компетентностей, знаючи індивідуально-психологічні, індивідуально-типологічні особливості учнів, обравши діагностики для виявлення рівня сформованості вищезгаданих ключових компетентностей та наскрізних умінь, учитель може оцінити ефективність підібраних ним індивідуальних завдань для учнів, та за необхідності, скоригувати прогалини у знаннях та уміннях учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, С., Арістова, Н., Малихін, О., & Попов, Р. (2022). Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*, (1 (1)).
2. Арістова, Н. О. (2021). Дидактичні засади індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти: методологія дослідження. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2021 рік*. Київ: Педагогічна думка, 31–33.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
4. Загорулько, М.(2023). Щодо питання використання штучного інтелекту в освіті. В *Multidisciplinary challenges in contemporary science: innovations and collaboration (Poland)* (с. 74–78). Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році (2022). *Міністерство освіти і науки України*.

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.3-5.klas-ukr.mova.6-11.klasy-ukr.mova.20.08.2022.pdf>

5. Липчевська, І. Л. (2022). Визначення сутності вмій візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*, (7–8 (205–206)), 151–156. DOI: <https://doi.org/10.24919/2617-0825.7/205.2022>
6. Липчевська, І. Л. (2023). Організаційно-дидактичні умови формування вмій візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*, (4/212), 143–148. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277336>
7. Малихін О. В., Арістова Н. О., Шпарик О. М. (2021а). *Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України: методичні рекомендації*. КОНВІ ПРІНТ. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8124-25-0-2021-70>
8. Малихін О. В., Арістова Н. О., Шпарик О. М. (2021б). *Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих впливів: довідкове видання*. КОНВІ ПРІНТ. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8124-26-7-2021-71>
9. Малихін, О. В. (2010). Інформаційно-навчальне середовище як засіб ефективної організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 3, 33–38.
10. Малихін, О. В., Ковальчук, В. І., Арістова, Н. О., Попов, Р. А., & Гриценко, І. С. (2017). *Стратегії інтенсифікації вищої гуманітарної освіти в Україні та країнах ЄС: монографія*. Київ: НУБіП України.
11. Малихін, О., & Рогова, В. (2023). Сучасний підручник і його роль в умовах змішаного навчання. *Проблеми сучасного підручника*, 29, 117–124. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-29-117-124>
12. Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2022). Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: Змішане навчання. *Український педагогічний журнал*, 3, 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76>
13. Міністерство освіти і науки України - Особливості організації 2022/23 навчального року. (2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osoblivosti-organizaciyi-202223-navchalnogo-roku>
14. Охріменко, О., & Попов, Р. (2022). Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. *Економіка та суспільство*, (45).
15. Топузов, О. М., Малихін, О. В., & Опалюк, Т. Л. (2018). *Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя*. Київ: Педагогічна думка.
16. Topuzov, O., Malykhin, O. & Aristova, N. (2021). System of Psychological and Didactic Tasks Players in the Process Face in the Paradigm “Teachers – Schoolchildren – Parents” Amid the Covid-19 Pandemic. *Education: Modern Discourses*, 4, 23–31. DOI: <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2021-4-03>
17. Topuzov, O., Malykhin, O., & Aristova, N. (2022). General Secondary Teachers’ Views on Educational Process Amid the Covid-19 Pandemic: Two-Year Experience of Blended Learning. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 549–559. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6841>
18. Zahorulko, M. (2023). Introduction of personalized training in institutions of general secondary education in Ukraine. У *Інноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультлінгвального глобалізованого світу* (с. 135–138.). Київський національний університет технологій та дизайну.
19. Zahorulko, M. (2023). Personalized learning in a digital educational environment. У *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* (с. 210–212). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

Малихін О. В.

Інститут педагогіки НАПН України

(Київ, Україна)

Ліпчевська І. Л.

Інститут педагогіки НАПН України

(Київ, Україна)

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Відповідно до сучасних реалій на всіх рівнях освіти традиційно-домінуюча очна форма організації освітнього процесу, яка передбачає особисту зустріч його учасників, поєдналася з дистанційною (у синхронному і асинхронному режимі).

Інтеграція очної та дистанційної освіти відбувається на засадах гібридного підходу до її організації, тобто включає взаємодію в традиційному освітньому й у віртуальному середовищах. Це обумовлює виокремлення змішаної, гібридної та гібридно-гнучкої форм її організації. Зокрема, при змішаній формі організації освітнього процесу послідовно чергуються очне та дистанційне навчання: за якого певний проміжок часу учні працюють у віртуальному середовищі, а потім використовують традиційне (освітнє) середовище.

Змішана форма організації освітнього процесу є домінуючою. Причиною її превалювання є не тільки глобальні непередбачувальні впливи, такі як воєнний стан чи пандемія, а і відповідність цієї форми сучасним освітнім трендам, зокрема цифровізації та інформатизації освіти.

Водночас її використання в початковій освіті є обмеженим. Такі ключові складові як перевернуті класи й онлайн навчання, доповнене очними практичними заняттями, не можуть широко застосовуватися в початковій школі. Це визначається рядом причин, насамперед:

- віковими психологічними особливості сучасних молодших школярів;
- недостатнім розвитком в учнів 1–4 класів уміння вчитися;
- недостатньою сформованістю їхньої функційної грамотності (умінь читати, писати і рахувати);

Етап психологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку характеризується кардинальними змінами. Його ключовим новоутворенням є довільність психічних пізнавальних процесів (уваги, сприйняття, мислення і пам'яті). Конструктивне свідоме керування розумовою (інтелектуальною) діяльністю, розвиток емоційно-вольової сфери (поступові зміни внутрішніх мотивів навчально-пізнавальної діяльності учнів) дають змогу дитині опанувати новий для неї вид провідної діяльності – навчання. Проте ці зміни є пролонгованими (тривалими) – вони займають, принаймні, декілька років і їхня успішність залежить від дидактичної і методичної виваженості освітнього процесу початкової школи. Адже саме навчання є основою для розвитку особистості.

Зазначимо, що в останні роки суттєвий негативний вплив на розвиток учнів і їхні навчальні здобутки мають глобальні зовнішні фактори. Очевидними є значні освітні втрати і розриви. Необхідна їхня діагностика та подальша індивідуалізація/диференціація навчання з метою надолуження прогалів. Результативність освіти як ніколи залежить від сформованості в учнів вміння вчитися (його мотиваційного, змістового, діяльнісного, контрольньо-оцінювального і рефлексійно-корекційного складників), здатності і готовності учнів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Учителю необхідно цілеспрямовано приділяти увагу розвитку логічного, системного та критичного мислення учнів, їхньої уваги і витривалості в навчальній діяльності. Першочерговими є завдання розвитку уміння вчитися учнів, їхньої функційної грамотності.

У цифровому суспільстві актуалізується проблема формування медіа грамотності молодших школярів. До першочергових викликів, які постали перед сучасною системою початкової освіти, відноситься необхідність врахування впливу інформатизації та цифровізації суспільства на розвиток учнів. Для сучасної дитини 6(7)-9(10) років характерним є відокремлене (фрагментарне) сприйняття подій і явищ оточуючого світу. У її свідомості наявні цілісні і емоційно-насичені фрейми, які здебільшого, не підлягають синтезу чи аналізу, систематизації, класифікації тощо. Сучасні діти не намагаються «вписати» новий досвід у загальну картину світу на основі певних логічних зв'язків і закономірностей, вони послуговуються, здебільшого, кліповим мисленням. Останнє має асоціативну й емоційну основу.

Невід'ємному наслідку цифровізації сучасних поколінь є візуальна «налаштованість» сучасних учнів початкової школи і зниження тривалості концентрації їхньої уваги. Це обумовлює доцільність впровадження цифрових засобів навчання з метою спрощення сприйняття змісту освіти сучасними учнями початкової школи. Також інформаційно-комунікаційні технології значно розширюють можливості традиційних методів унаочнення: ілюстрації, демонстрації і спостереження, дають змогу інтерактивного використання засобів і методів цифрової візуалізації в освітньому процесі. Проте оптимальним для гармонійного всебічного розвитку дитини 6(7)-9(10) є реальне довкілля, а не цифровий світ. Отже необхідним є баланс між традиційним наочним навчання через взаємодію з реальними об'єктами оточуючого світу і використанням цифрових засобів навчання, які є простими, інтуїтивно зрозуміли і цікавими для учнів початкової школи.

У сучасній початковій освіті доцільним є використання методів і засобів візуалізації навчальної інформації як дієвих інструментів навчання дітей покоління Альфа. Це обумовлює необхідність розвитку в учителів початкової школи вмінь візуалізації навчальної інформації, а саме їхньої здатності свідомо використовувати базові знання й досвід застосування форм, методів, прийомів і засобів візуалізації задля наочного представлення навчальної інформації в професійній педагогічній діяльності.

Структура цих умінь об'єднує чотири компоненти:

– мотиваційно-цільовий (усвідомлення вчителем початкової школи можливостей і потенційної користі використання візуалізації в початковій освіті, умотивованість щодо використання форм, методів, прийомів і засобів візуалізації у власній професійно-педагогічній діяльності, професійна зацікавленість (інтерес) і спроможність підвищувати ефективність власної педагогічної діяльності шляхом формування та постійного вдосконалення системи вмінь візуалізації навчальної інформації);

– когнітивно-конструктивний (поєднує знання, уміння й навички застосування форм, методів, прийомів і засобів візуалізації з предметними знаннями, дидактичними та методичними вміннями вчителя початкової школи);

– діяльнісно-проектний (акумулює здатність до визначення конкретних цілей використання візуалізації відповідно до навчального контексту, уміння імплементації/використання форм, методів, прийомів і засобів візуалізації в освітньому (навчальному) процесі відповідно до вимог реалізації положень тріади компетентнісного, діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів із урахуванням психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку (вікових особливостей візуального сприйняття, уяви, образного мислення учнів та ін.); передбачає створення емоційно позитивного психологічного фону та творчої дослідницької атмосфери під час використання візуалізації навчальної інформації в процесі навчання)

– рефлексійно-регуляційний (аспекти контролю, оцінювання, аналізу, прогнозування діяльності класу з візуалізації навчальної інформації; самооцінювання, самоаналізу, самовдосконалення та рефлексії вчителя задля підвищення ефективності використання візуалізації навчальної інформації зокрема та покращення результативності освітнього процесу в початковій школі загалом).

Отже для успішного впровадження візуалізації навчальної інформації в освітній процес вчителі початкової школи мають бути обізнаними щодо дидактичного потенціалу використання візуалізації в початковій освіті; основ дизайну навчального візуального контенту; психолого-педагогічних й ергономічних вимог до наочних матеріалів у початковій школі; форм, методів, прийомів і засобів візуалізації навчальної інформації; раціональних способів організації та контролю діяльності з візуалізації навчальної інформації в початковій школі; рекомендацій Нової української школи щодо візуалізації навчальної інформації в освітньому процесі 1-4х класів; інструментів ІКТ для створення чи редагування цифрової візуалізації; ресурсів візуального контенту для початкової освіти; інформаційних ресурси з питань візуалізації.

Педагоги мають володіти вміннями визначати можливості раціонального використання візуалізації в освітньому процесі початкової школи; опрацьовувати навчальну інформацію, представлену у візуальній формі; досліджувати навчальний візуальний контент щодо його відповідності базовим вимогам композиції та колористики, доцільності використання прекогнітивних зорових сигналів і візуальних метафор; визначати відповідність навчального візуального контенту психолого-педагогічним і ергономічним вимогам до наочних матеріалів у початковій школі; визначати та ефективно використовувати можливості освітнього середовища для візуалізації навчальної інформації; оптимізувати (оновлювати) візуальні навчальні матеріали відповідно до визначених навчальних цілей і особливостей учнів конкретного класу; використовувати основи дизайну при створенні нового або оновленні наявного візуального контенту; враховувати психолого-педагогічні й ергономічні вимоги до наочних матеріалів у початковій школі при створенні чи оновленні візуалізації; планувати та організовувати діяльність з візуалізації навчальної інформації в освітньому процесі початкової школи; контролювати, оцінювати, коригувати й удосконалювати діяльність з візуалізації навчальної інформації в освітньому процесі початкової школи.

Для методичної підтримки розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації вчителів початкової школи було розроблено методичні посібники «Педагогічна майстерність учителя початкових класів: візуалізація навчальної інформації в початковій школі» та «Формування вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи: методи діагностики». У першому посібнику представлено інформацію щодо імплементації/використання візуалізації в освітньому процесі початкової школи, охарактеризовано комплексні вміння візуалізації навчальної інформації, якими має володіти сучасний учитель початкової школи для успішної реалізації вимог Державного стандарту початкової освіти за цим напрямом, та надано методичні рекомендації щодо формування зазначених умінь під час підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти. Методичний посібник адресовано викладачам вищих педагогічних закладів освіти, які навчають студентів за спеціальністю «Початкова освіта», викладачам і слухачам курсів підвищення кваліфікації закладів післядипломної педагогічної освіти, науково-педагогічним працівникам, педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти, які працюють з учнями початкової школи, а також усім, хто цікавиться питанням візуалізації навчальної інформації в початковій освіті.

У посібнику «Формування вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи: методи діагностики» висвітлено питання діагностики сформованості вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти. Пропоновані матеріали містять усталені методики психолого-педагогічної діагностики, а також авторські тести, анкети, опис творчих завдань з візуалізації навчальної інформації в початковій школі для майбутніх учителів і чек-листи оцінювання (самооцінювання) успішності їх виконання. Цей методичний посібник адресовано викладачам закладів вищої освіти, які навчають студентів за спеціальністю 013 «Початкова освіта», викладачам і слухачам курсів підвищення кваліфікації закладів післядипломної педагогічної освіти, науково-педагогічним працівникам, а також усім, хто цікавиться питанням формування вмінь візуалізації в учителів закладів загальної середньої освіти.

Майбутні дослідження за розглянутим напрямом відкривають перспективи для створення методичних і дидактичних матеріалів, розробки відкритих освітніх курсів, спрямованих на підтримку розвитку вмінь візуалізації навчальної інформації в учителів початкової школи через неформальну та інформальну освіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова, Н. О. (2023). Цифрова компетентність у системі ключових компетентностей для навчання впродовж життя. *Education. Innovation. Practice*, 10(8), 54–60. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol10i8-008>
2. Загорулько, М. О. (2020). Introduction of innovative teaching technologies in the higher educational institutions' educational process. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: збірник наукових праць. Серія: Педагогічні науки*, 16, 92–103.
3. Липчевська, І. Л. (2022а). Візуалізація навчальної інформації: робота з науково-пізнавальним текстом у початковій школі. *Молодь і ринок*, (9–10(207–208)), 127–133. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.268469>
4. Липчевська, І. Л. (2022b). Візуалізація як складова дистанційної освіти у початковій школі. У *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* (с. 104–105). Київ: Видавничий центр КНУКіМ. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731536>
5. Малихін, О. В., & Загорулько, М. О. (2023). Miro interactive online whiteboard for personalized student learning. У *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* (с. 243–244)
6. Малихін, О. В., Липчевська, І. Л. (2022). Візуалізація навчальної інформації як складова професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Український педагогічний журнал*, (4), 59–67. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-59-66>
7. Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2022). Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання. *Український педагогічний журнал*, (3), 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76>
8. Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2023). Застосування онлайн-дошки Miro в закладах загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання. *Ukrainian Educational Journal*, (1), 52–58. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-52-58>
9. Онопрієнко, О. В. (2016а). Навчальні досягнення молодших школярів: компетентісні характеристики. *Соціальний педагогічний проект удосконалення економічних знань*, (12), 41–44. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709394>
10. Онопрієнко, О. В. (2016b). Навчальні досягнення молодшого школяра: аналіз структури та змісту. *Вісник освіти*, (6(36)), 15–21. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709388>
11. Malykhin, O., Aristova, N., & Kalinina, L. (2022). Schoolteachers-parents interactions amid distance and blended learning: two-year experience of overcoming negative influences of covid-19 pandemic. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 454–464. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6858>
12. Topuzov, O., Malykhin, O., & Aristova, N. (2022). General secondary teachers' views on educational process amid the covid-19 pandemic: two-year experience of blended learning. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 549–559. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6841>

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Czechowski Jan

*Małopolska Uczelnia Państwowa im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu
(Kraków, Poland)*

PEDAGOGIKA SPORTU JAKO SZCZEGÓLNA KONCEPCJA WYCHOWANIA SPOŁECZNEGO

Streszczenie:

W artykule ma miejsce usytuowanie pedagogiki sportu wśród nauk o wychowaniu. Owo wychowanie dokonuje się w perspektywie życia społecznego, które generuje istotne zmiany zachodzące w samej działalności sportowej. Problematyka niniejszej pracy sprowadzona została do następujących zagadnień: istotne cechy wychowania obecnego w sporcie; aspekty pedagogiki kultury fizycznej; specyfika pedagogiki sportu; społeczne zadania pedagogiki sportu. Metodą badawczą pracy jest metoda jakościowa. Zastosowano tu metodę fenomenologiczną, która najogólniej rzecz ujmując sprowadza się do rzetelnego opisu badanego zjawiska oraz metodę hermeneutyczną, dzięki której zastosowaniu można poznawać w sposób rzetelny znaczenia gromadzonych treści. Zastosowano także metodę sondażu diagnostycznego wraz z technikami prowadzenia rozmowy, wywiadu, ankietowania. Osoby badane to nauczyciele wychowania fizycznego (30 osób), sportowcy (40 os.), trenerzy i szkoleniowcy (40), wykładowcy AWF w Krakowie (30) oraz studenci kierunków wf i sport (40).

Słowa klucze: zdrowie, sport fenomenem społecznym, wychowanie fizyczne, aktywność fizyczna w społeczeństwie

Pedagogy of sport as the special concept of social education

The abstract:

In the article situating the pedagogy of sport amongst theories about the upbringing is taking place. That upbringing is taking place in the perspective of the social life which is generating substantial changes occurring in very sports activity. Issues of this work were get to the following issues: significant features of the current upbringing in sport; aspects of the pedagogy of the physical culture; specificity of the pedagogy of sport; public tasks of the pedagogy of sport. A quality method is research methods of the work. Here a phenomenological method was applied, which most generally including the thing to the honest examined description phenomena and a hermeneutic method are being get, thanks to which for application it is possible to get to know in the solid way of meaning of collected contents. Also a method of the diagnostic survey was applied along with technicians of holding talks, interview, conducting a survey. Examined persons are game teachers (30 persons), athletes (for 40 pers.), coaches and instructors (40), for academic teacher AWF in Cracow (30) and students of directions the PE and sport (40).

Keywords: health, sport with social phenomenon, physical education, physical activity in the society

Wprowadzenie

Pedagogika sportu analizuje i przedstawia wychowanie szczególnego rodzaju. Dokonuje się ono bowiem poprzez sport i adresowane jest do specyficznej grupy społecznej. Wartości, metody pracy, aspiracje, cele, niebezpieczeństwa i sukcesy, jakie wyróżniają środowisko sportowe, wymagają jednocześnie szczególnego rodzaju oddziaływania wychowawczego, którego efektem końcowym ma być pełny rozwój osoby ludzkiej. Charakterystyczne dla grupy społecznej, do której należą profesjonalni zawodnicy, jak również młodzi adepci sportu, osoby amatorsko uprawiające różne dyscypliny sportowe, czy młodzież szkolna i dzieci uczestniczące w tzw. sporcie szkolnym, są objęci szczególnym programem wychowawczym. Wychowanie to nabiera coraz wyraźniej

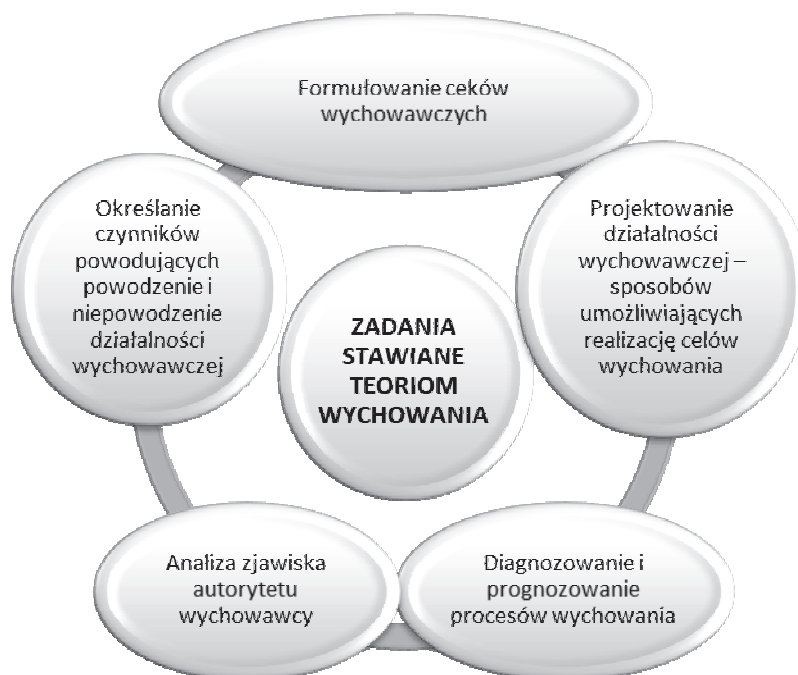
znaczenie społecznego, gdyż dotyczy ciągle wzrastającej liczby tych, którzy sportem się nie tylko interesują w sposób bierny, ale systematycznie podejmują aktywność fizyczną. Środowisko sportowe coraz bardziej ujawnia cechy i naturę, które łatwo rozpoznawalne są w społeczeństwie. Wytrwałość, samodyscyplina, odwaga, uczciwość, współpraca, zorganizowanie, pilność to tylko niektóre z cech charakterystycznych ludzi sportu. Warto przybliżyć sobie naukowe i praktyczne podstawy tak ważnej dla życia społecznego koncepcji wychowania przez sport i w sporcie: pedagogikę sportu.

W wyniku przeprowadzonych studiów i analiz nakreślona powyżej koncepcja wychowania obecnego w kulturze fizycznej wraz z wartościami tu obecnymi może nabierać charakteru teorii naukowej. Metodą badawczą pracy była metoda jakościowa. Zastosowano tu metodę fenomenologiczną, która najogólniej rzecz ujmując sprowadza się do rzetelnego opisu badanego zjawiska oraz metodę hermeneutyczną, dzięki której zastosowaniu można poznawać w sposób rzetelny znaczenia gromadzonych treści. Zastosowano także metodę sondażu diagnostycznego wraz z technikami prowadzenia rozmowy, wywiadu, ankietowania. Osoby badane to nauczyciele wychowania fizycznego (30 osób), sportowcy (40 os.), trenerzy i szkoleniowcy (40), wykładowcy AWF w Krakowie (30) oraz studenci kierunków wf i sport (40). Wypowiedzi zgromadzone na drodze badań posłużyły jako materiał badawczy i stały się ważną podstawą w opracowaniu podjętej problematyki.

Określenie pedagogiki sportu jako specyficznego obszaru wiedzy z zakresu wychowania skierowanego do osób aktywnych sportowo wymaga odniesienia się do teorii wychowania i przedstawienia choćby kilku stanowisk dotyczących fundamentalnych elementów, które budują wspomnianą teorię. Wychowanie towarzyszy człowiekowi, który stanowi najważniejszy podmiot społeczeństwa, od zawsze. Tam bowiem, gdzie jest człowiek, mamy jednocześnie do czynienia z wychowaniem. Wraz ze zmieniającym się społeczeństwem obserwujemy także istotne zmiany w samym procesie wychowania. Teorię wychowania traktuje się m.in. jako usystematyzowaną, logicznie spójną wiedzę o celach, metodach, formach, treściach, systemach i organizacji procesu wychowania, jego uwarunkowaniach i skutkach (Kamiński, za: Hejnicka-Bezwińska, 1995, s. 136). Wincenty Okoń o teorii wychowania mówi w kontekście wychowania moralnego, społecznego, estetycznego i fizycznego (Okoń, 1992, s. 211). Jako jedną z podstawowych subdyscyplin pedagogiki traktuje natomiast A. Tchórzewski teorię wychowania – zjawisko będące wytworem przynajmniej dwóch ludzi, którego cechą konstruktywną jest zachodząca pomiędzy nimi relacja, w ramach której podmiot wychowujący, kierując się powszechnie uznanym dobrem, pozwala wychowanekowi zdążyć do określenia własnej tożsamości (Tchórzewski, 1992, s. 18). Przedstawione stanowiska dotyczące istoty teorii wychowania dobrze korespondują z wizją wychowania w ramach aktywności sportowej i w duchu wartości obecnych w obszarze zwanym pedagogiką sportu. Są tu bowiem obecne uprzednio założone cele, metody służące osiągnięciu wyznaczonych zadań, formy pracy wychowawcy-trenera z zawodnikami, wzajemne wpływy wewnątrz grupy lub zespołu, a także treści i formy samowychowania, skutki oraz uwarunkowania procesu wychowawczego. Obserwujemy tu także żywo pulsujące wychowanie natury moralnej, które realizuje się między innymi przez uczenie uczciwości, przestrzeganie zasad fair play, regulaminu, samą dyscyplinę, krzewienie w sobie takich cech, jak wytrwałość, pogoda ducha, szacunek dla lepszych, sprawiedliwość, ofiarność itp. Wychowanie estetyczne i fizyczne także realizowane jest w ramach pedagogiki sportu. Dokonuje się to poprzez zaangażowanie i aktywność ukierunkowaną na piękno ruchu człowieka w ramach różnych dyscyplin sportowych oraz pielęgnowanie, rozwijanie i osiąganie takich cech, jak: wytrzymałość, szybkość, zwinność, siła, precyzja, piękno czy harmonia ciała ludzkiego. Wychowanie społeczne dokonuje się w ramach pedagogiki sportu dzięki relacjom interpersonalnym: trener-zawodnik, zawodnik-zawodnik, zawodnik-rywal, zawodnik-publiczność itp. Klasyczna zaś relacja podmiotu wychowującego i podmiotu, jakim jest wychowanek, w imię wartości, ku którym obydwaj zmierzają, przesądza o uznaniu procesu wychowawczego dokonującego się w ramach pedagogiki sportu za najważniejszy filar – charakterystyczny dla teorii wychowania.

Wychowanie obecne w sporcie

Analizowanie wychowania dokonującego się w środowisku sportowym musi mieć swe mocne fundamenty teoretyczne. Sięgnijmy zatem do zawartych w teorii wychowania zadań, które wskazują nam cele podejmowanej działalności wychowawczej. Wśród ogólnych zadań teorii wychowania wyróżnić możemy za L. Turosem między innymi:

Rysunek 1. Zadania, jakie teoria wychowania sobie stawia

Źródło: opracowanie własne – na podstawie teorii L. Turosa(1999, s. 140-145).

Wszystkie powyższe punkty na gruncie pedagogiki sportu, zwłaszcza sportu szkolnego i amatorskiego są realizowane. Począwszy od formułowania celów wychowawczych, przez organizowanie procesu wychowania wraz z diagnozowaniem i prognozowaniem pedagogicznym, po budowanie skutecznych wpływów trenera na swoich wychowanków – wszystkie te etapy mają miejsce w naukowo-praktycznym projekcie tzw. wychowania przez sport i w sporcie, które możemy także rozumieć jako realizowane w warunkach szkolnych wychowanie fizyczne.

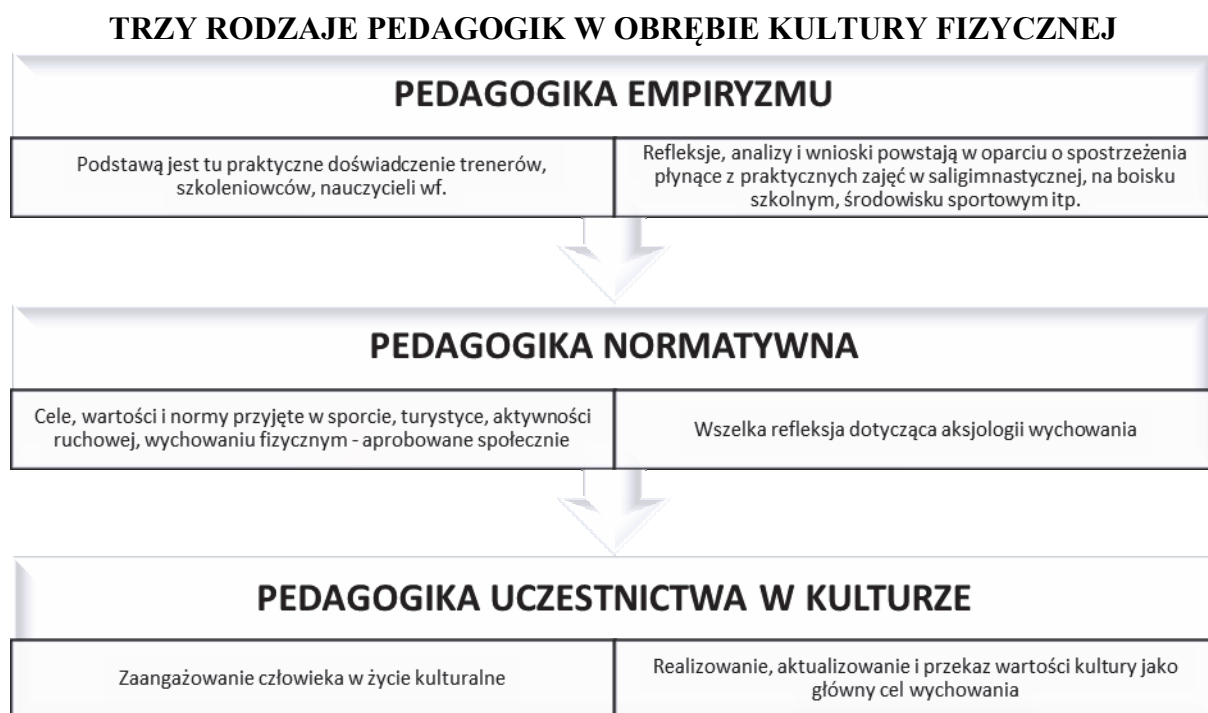
Sposoby zaś uprawiania teorii wychowania polegają według innego z autorów: Mieczysława Łobockiego na poszukiwaniu refleksji nad wychowaniem w świetle różnych systemów filozoficznych i psychologicznych, badaniu uwarunkowań procesu wychowania i czynnym uczestniczeniu w konkretnej działalności wychowawczej (Łobocki, 1993, s. 833). Wychowanie w świetle pedagogiki sportu obecne jest w takich wymiarach życia sportowego, jak: relacje między zawodnikami, praca trenerska, zachowania zgodne z regulaminem, systematyczny trening. Aktywność sportowa sprzyja powstawaniu pożądanych pod względem wychowawczym cech i postaw. Pomoc innym, wytrwałe dążenie do celu, wymaganie od siebie, męskość, odwaga, podejmowanie wyzwań okazują się czasami wręcz niezbędnymi zachowaniami uczestników gry sportowej czy zabawy ruchowej.

W *Aksjologicznych podstawach teorii wychowania* także Władysław Cichoń uważa, iż nie tylko na wiedzy o człowieku, ale również na wiedzy o wartościach, tj. na tym, w imię czego wychowawca powinien podejmować swą działalność i tym, co stara się on kształtować w wychowanku, ma opierać się teoria wychowania. Choć wartości rodzą rozterki i konflikty, umożliwiają też ich przewyciężanie, kształtując jednocześnie – oczywiście z pomocą nauczyciela – podstawowe umiejętności społecznego życia pełnego i twórczego (Cichoń, 1980).

Wychowanie poprzez sport, odwołujące się do szczególnego obszaru wiedzy pedagogicznej na temat wychowania, wymaga rozeznania nie tylko w możliwościach człowieka – jego zdolnościach, motywach, granicach wytrzymałości, ale też w świecie wartości, do którego

wychowawca winien prowadzić młodego adepta sportu. Wartości są bowiem jednocześnie celem każdego procesu wychowania. Zrozumienie ich sensu, realizowanie i obrona przed ich zniszczeniem prowadzi człowieka ku życiu dobremu, prawdziwemu i moralnie pięknemu. Życie bez wartości pozbawione jest sensu i skazuje się na niebezpieczeństwo degradacji. Społeczeństwo potrzebuje sprawdzonych norm i wartości, dzięki którym orientacja w życiowych sądach, decyzjach i czynach jest dobrze ugruntowana i stanowi drogowskaz postępowania dla każdego. Sport jako dziedzina życia społecznego, będąc jego pewnym wycinkiem, także rządzi się pewnymi prawami, wartościami, zasadami, prawidłowościami, wzorcami, które ewoluują wraz ze zmieniającym się społeczeństwem. Odbiorcy i kibice widowisk sportowych przejmują pewne społeczne zachowania, które są udziałem zawodników. Osoby aktywne ruchowo, utożsamiając się z ludźmi uprawiającymi sport w sposób profesjonalny, także stosują się do reguł w sporcie obowiązujących. Młodzież i dzieci w wieku szkolnym poznaje i wdraża zasady fair play w ramach przedmiotu wychowanie fizyczne. Sami zawodnicy, uczestnicy wielkich imprez sportowych, typu: igrzyska olimpijskie czy mistrzostwa świata w różnych dyscyplinach sportowych starają się sprostać nie tylko wymaganiom sponsorów, klubów i trenerów, ale także wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społecznym, pozostając przy tym wiernymi sumieniu i wewnętrznym nakazom moralnym.

Zgadając się z Bogdanem Suchodolskim, z punktu widzenia naukowego należy wyróżnić co najmniej trzy pedagogiki: empiryzmu, która zbiera praktyczne doświadczenia pracy wychowawczej i na takim materiale prowadzi swe refleksje, analizy i wnioski; normatywną, która ustala ogólne cele, wartości i normy wychowania społecznego – swoista refleksja o aksjologii wychowania; uczestnictwa w kulturze, gdzie z tego uczestnictwa człowieka w życiu i w wartościach kultury chce się uczynić naczelną wartość wychowania. W różnorodności ujęć i koncepcji współczesnej pedagogiki, jak np. pedagogika humanistyczna, pedagogika wartości, pedagogika pomocy, podejście egzystencjalne, personalistyczne należy widzieć nie tyle siły antagonistyczne, co skale różnorodności podejść i oświeleń, uzupełniających się i w jakimś sensie integrujących się w poszukiwaniu prawdy wychowania. Bardziej przejrzyste i z akcentem na wyszczególnione typy pedagogik w odniesieniu do sportu i aktywności fizycznej, a szerzej mówiąc: kultury fizycznej, przedstawić to możemy za pomocą następującego rysunku:

Rysunek 2. Rodzaje pedagogik w kulturze fizycznej

Źródło: opracowanie własne – w oparciu o teorię B. Suchodolskiego (Suchodolski, Wojnar, 1990)

Wczytując się w treść przedstawioną na rys. 2, jasno można stwierdzić, iż pedagogika jako nauka wiąże się z innym obszarem wiedzy, jakim jest kultura fizyczna. Istnieje bowiem wiele pól działań i zagadnień, które na granicy kultury fizycznej i wychowania tworzą komplementarną całość. Pedagogikę i kulturę fizyczną łączą na przykład takie kwestie, jak:

- praktyczne doświadczenia trenerów i nauczycieli wf;
- cele, wartości i normy stricte sportowe, a aprobowane społecznie;
- aktywne życie kulturalne.

Spółeczny wątek patrzenia na kulturę fizyczną w optyce nauk o wychowaniu oraz na samo wychowanie w świetle nauk o kulturze fizycznej dostrzec można we wspólnej pracy na rzecz dobra rozwojowego człowieka. Wysiłek wychowawczy, oddziaływanie szeroko pojętej kultury fizycznej oraz osiągnięte przez jednostkę sukcesy sportowe i osobiste tak naprawdę służą zawsze w końcowym etapie dobru społecznemu. Pewna grupa osób, społeczność lokalna, większa grupa społeczna lub cały naród korzysta w jakimś stopniu z osiągnięć i zdobytego mistrzostwa danych osób. Wpływ jednak społeczny na samego zawodnika jest także niebagatelny. Motywacja, wsparcie, doping, uznanie są szczególnymi wzmocnieniami społecznymi dla wysiłków sportowca. Jakość zatem życia społecznego oraz postępowania samego sportowca w pewnym zakresie generuje się wzajemnie.

Przeprowadzając analizę aktualnego stanu w społeczeństwie polskim pedagogiki i jego metodologicznych konsekwencji, Stanisław Palka stwierdza, iż istnieje wiele sposobów kreowania pedagogiki, z których większość nawiązuje bezpośrednio do koncepcji, dominujących z przeszłości. Niemal wszyscy badacze uznają pedagogikę za naukę empiryczną, badającą konkretną rzeczywistość, z niej czerpiącą dane, w niej znajdującą weryfikację określonych hipotez i założeń, naukę nie tylko teoretyczną, lecz przede wszystkim praktyczną, słowem: naukę spełniającą funkcję opisową (deskryptywną, diagnostyczną), wyjaśniającą (eksplanacyjną), prognostyczną (prewidystyczną). Autor ten (Palka, 1987, s. 15 i 21) wymienia założenia, które leżą u podstaw koncepcji budowy pedagogiki teoretycznej: 1. w skład dziedziny teorii pedagogicznej powinny wchodzić takie elementy, jak: wychowanie i kształcenie instytucjonalnie i intencjonalnie organizowane; wychowanie i kształcenie pozainstytucjonalne; samokształtowanie człowieka; rozwój człowieka w ciągu całego jego życia, 2. teoria pedagogiczna jest uporządkowanym zbiorem prawidłowości, odnoszącym się do dziedziny pedagogiki i pełniącym funkcję wyjaśniającą. A zatem pedagogika sportu odnaleźć może w ogólnych przesłankach metodologicznych dla pedagogiki cenne z punktu widzenia praktyki sportowej elementy. Jest to wychowanie organizowane intencjonalnie, w obrębie różnych instytucji (np. klubów sportowych, towarzystw, orlików, zajęć inicjowanych na terenach szkół itd.), polegające także na kształceniu samodzielnie podejmowanym i trwającym przez całe życie. Wychowanie sportowe odwoływać się także powinno do uznanych norm i prawidłowości.

Istota pedagogiki sportu

Przyjmując jako kryterium intencje badawcze pedagogów wyróżnić można: pedagogikę teoretycznie zorientowaną – koncentrującą się na analizowaniu zjawisk pedagogicznych w ich rozwoju historycznym i przestrzennym, na ich opisie i wyjaśnianiu, zrozumieniu i interpretacji, na budowaniu teorii pedagogicznych; oraz pedagogikę praktycznie zorientowaną, która wyprowadza uogólnienia z praktyki edukacyjnej oraz z doświadczeń innych nauk humanistyczno-społecznych i wskazuje możliwości ich wykorzystania w praktyce pedagogicznej (Palka, za: Grochulska i inni, 1995, s. 16). Taki charakter powinna posiadać opisywana w naszym opracowaniu pedagogika sportu. Wznosi się ona bowiem na fundamencie opisu, wyjaśniania, zrozumienia i interpretacji, co konsekwentnie wynika z zastosowanych metod badawczych, oraz kieruje się ku praktyce pedagogicznej, zbierając dane, będące doświadczeniem sportowym różnych grup środowiska sportowego.

Pedagogika jest globalną nauką o wychowaniu, która zrodziła się z refleksji nad problemami celów i skutków wychowania realizowanego w praktyce społecznej oraz systemem wyspecjalizowanych nauk o wychowaniu, gdzie istnieje wspólny przedmiot zainteresowania, mianowicie człowiek w jego rozwoju i wychowaniu. Współczesna pedagogika stawia sobie m.in. zadania: nakreślenie kategorii pedagogicznych, aby mogły one oceniać i odnosić się do przejawów wychowania w poszczególnych sytuacjach pedagogicznych; oraz kształtowanie osobowości osób w

przebiegu procesu wychowania. Wszystkie te elementy, budujące pedagogikę ogólną, korespondują z założeniami pedagogikisportu. Nowa koncepcja wychowania przez sport i w sporcie oraz w wartościach ogólnie przyjętych w społeczeństwie, a dotyczących kwestii aktywności fizycznej i biologizmu człowieka, jego zdrowia – w jej podstawach naukowych i teoretycznych – posiada swoje cele ogólne i szczegółowe, zakłada określone skutki specyficznego wychowania sportowego oraz interesuje się nade wszystko rozwojem człowieka oraz przygotowaniem i kompetencjami osób odpowiedzialnych za wychowanie.

W systematyce dyscyplin pedagogicznych za Teresą Hejnicką-Bezwińską wyróżnić można, biorąc pod uwagę sześć kryteriów, następujące typy pedagogik.

1. Kryterium metodologiczne (pedagogika: ogólna, szczegółowe),
2. Kryterium celów czynności wychowawczych (dydaktyka, teoria wychowania),
3. Kryterium wieku wychowanka (pedagogika przedszkolna, andragogika),
4. Kryterium rodzaju działalności (pedagogika czasu wolnego, sportu, rekreacji),
5. Kryterium rodzajów defektów rozwojowych i dewiacji (pedagogika: resocjalizacyjna, penitencjarna),
6. Kryterium związane z rodzajem problemów badawczych (pedagogika specjalna, pedeutologia)

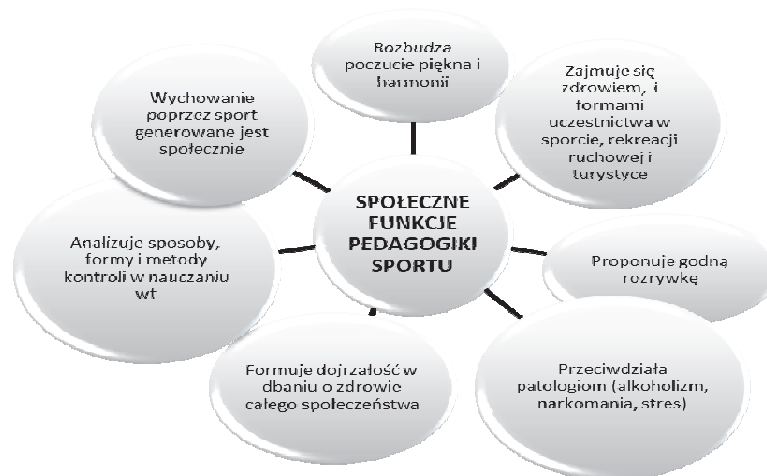
Rysunek 3. Kryteria wyróżniające subdyscypliny pedagogiczne

Źródło: opracowanie własne – w oparciu o teorię Hejnicka-Bezwińska, (1989).

Właściwe zatem miejsce, usytuowanie dla budowanej koncepcji wychowania obecnego w sporcie i w różnych formach szkolenia sportowego, znajduje się w opisanym powyżej punkcie czwartym sporządzonej klasyfikacji. Z nazwy bowiem jest wymieniona tam – w oparciu o kryterium rodzaju działalności – pedagogikasportu, czasu wolnego, rekreacji, a także ujmując szerzej: kultury fizycznej.

Spoleczne zadania pedagogiki sportu

Należy w tym miejscu postawić pytanie o sens pedagogiki sportu oraz o cele, jakie przed wychowaniem dotyczącym cielesnej strony bytu ludzkiego stawiamy oraz jakie są oczekiwania społeczne względem zorganizowanego i programowego działania na rzecz zdrowia i krzewienia wartości związanych z kulturą fizyczną. Na rysunku 4 przedstawiono uogólnione wnioski, będące wynikiem przeprowadzonych badań. Osoby badane w liczbie 180, należące do środowiska sportowego, dzieliło się swymi opiniami na temat społecznych zadań stawianych w sporcie. Nauczyciele WF, sportowcy, wykładowcy, trenerzy i studenci kierunków sportowych wypowiedzieli się w związku ze społeczną naturą sportu. Poniższe graficzne ujęcie ukazuje podstawowe wątki i odpowiedzi z tego zakresu.

Rysunek 4. Społeczne zadania pedagogiki sportu

Źródło: opracowanie własne.

Zgromadzone na drodze ankietowania wypowiedzi i opinie osób badanych pozwalają na postawienie pewnych tez. Według treści przedstawionej graficznie walory wychowania przez sport i w sporcie mają wartość społeczną. Odpowiedzialne dbanie o zdrowie własne, innych, a także i społeczeństwa jest z jednej strony zadaniem wychowawczym, z drugiej zaś wynika z aktywności ruchowej. Szanowanie zdrowia i zabieganie o nie jest ważnym elementem życia społecznego. Przeciwdziałanie za pomocą sportu i systematycznie podejmowanej aktywności ruchowej różnym patologiom społecznym przynosi pożądane skutki w wielu sytuacjach i grupach społecznych. Zaangażowanie się w ćwiczenia, gimnastykę i różne formy gry skutkuje cennym z punktu widzenia społecznego budowaniem świadomości piękna i harmonii u wielu osób. Sport wraz z zasadami fair play stanowi godną rozrywkę społeczną, gdzie formowanie zespołu, współpraca i bycie ze sobą w aktywnej zabawie może budować więzi i zacieśniać relacje między ludźmi.

Pedagogika jest nauką o charakterze teoretyczno-praktycznym, co oznacza, iż opisuje rzeczywistość wychowawczą – cele, prawidłowości rozwoju człowieka, ustala praktyczne normy i dyrektywy działania wychowawczego, wskazówki, zasady i normy postępowania. Posiada zatem wyraźny związek teorii z praktyką. Nie jest ona bowiem wyłącznie praktyką pedagogiczną, ani wyłącznie teoretycznym konstruktem myślenia o wychowaniu. Struktura pedagogiki jako nauki klasyfikuje się wśród dyscyplin naukowych ze względu na kryterium metodologiczne pod nazwą nauk empirycznych, czyli indukcyjnych, gdzie poznanie wiedzie od poznania faktów do wyprowadzenia pojęć ogólnych, jak w biologii, chemii, fizyce. Pedagogika zajmuje się także badaniem wiedzy, poglądów, postaw, intelektualnych sprawności uczniów – obok nauk formalnych, jak logika, matematyka, które mają charakter dedukcyjny. Ze względu na przedmiot badań pedagogika plasuje się w naukach humanistycznych, które w odróżnieniu od nauk przyrodniczych zajmują się człowiekiem, a konkretniej procesem jego rozwoju, odbywającym się w toku celowych i spontanicznych kontaktów z innymi ludźmi. Dlatego pedagogikę nazywa się także nauką społeczną. Pedagogikę sportu utożsamiać możemy z pedagogiką praktyczną i empiryczną, która obserwuje, zbiera i buduje całość doświadczenia wychowawczego i dydaktycznego nauczycieli, dzieci, rodziców, młodzieży i dorosłych, a także bliska jest pedagogice normatywnej, która ustala wartości i normy wychowawcze. Pedagogika sportu odpowiada także w swej strukturze pedagogice teoretycznej, która w oparciu o materiał empiryczny dąży do tworzenia jednolitej teorii rozwoju człowieka (Matyjas i inni, 1997, s. 12-14). Teoria wychowania przez sport i w sporcie ukierunkowana jest przede wszystkim na rozwój moralny ludzi zaangażowanych w sport, przekaz wartości, kształtowanie odpowiednich postaw społecznych oraz formowanie cech uczciwości, wytrwałości, tężyzny, sprawiedliwości i odpowiedzialności.

Andrzej Pawłucki w swojej pracy wskazuje na konieczność stanowienia ontologicznego bytu wychowawczego poprzez podejmowanie ciągle na nowo problemów natury wychowawczej – jako zadanie poznawcze – w ramach teorii wychowania (Pawłucki, 1994, s. 11). Przywołuje on myśl Zbigniewa Krawczyka, że punktem wyjścia dla zrozumienia istotnych treści ciała ludzkiego jest to, iż uwikłane jest ono w świat społecznych stosunków i społecznych wartości oraz samo winno być i może być analizowane w kategoriach społecznych relacji i wartości, ponieważ świat człowieka determinuje treść jego cielesności, a nie odwrotnie (Krawczyk, za Pawłucki, 1994, s. 142). Podejście to może stać się mottem pedagogiki realizowanej w ramach kultury fizycznej, gdzie cielesność ludzka pozostaje w ścisłych relacjach ze światem wartości i relacji społecznych, decydując tym samym o wyglądzie świata człowieka w kontekście jego walorów i słabości fizycznych.

Wychowanie jako działalność zamierzona stanowi zawsze istotny element życia społecznego, który może być poddany procesom organizacji i planowania. Wychowanie w ramach kultury fizycznej jest silnie uwikłane w całokształt procesów życia społecznego – obejmuje całą społeczność i bezpośredni stosunek interpersonalny: trener-zawodnik. Wychowanie do sportu, kultury fizycznej, czy przez kulturę fizyczną i sport jest przedmiotem badań pedagogiki kultury fizycznej, jako nauki o wychowaniu fizycznym, sporcie dzieci i młodzieży, rekreacji ruchowej i sporcie wyczynowym (Siwiński 1992, s. 5). Pedagogika sportu stanowi obok dydaktyki element składowy pedagogiki jako nauki o wychowaniu. Pedagogika zajmuje się wychowaniem w szerokim tego słowa znaczeniu, rozumianym jako wszelkie celowe kształtowanie osobowości; pedagogika

sportu zajmuje się teoretycznymi i praktycznymi problemami dydaktycznymi, wychowawczymi: wychowania fizycznego i zdrowotnego, sportu, rekreacji i turystyki, rehabilitacji ruchowej, analizą procesu nauczania ćwiczeń fizycznych, metodami, środkami, formami, planowaniem i kontrolą. Pedagogika sportu jest jedną z dyscyplin naukowych wywodzących się z pedagogiki ogólnej. Do zadań pedagogiki sportu należy wychowanie człowieka do sportu i kultury fizycznej, kształtowanie motywacji dla zachowania zdrowia, rozbudzanie poczucia piękna i harmonii oraz umiejętności współżycia człowieka z przyrodą. Szczególnym zadaniem jest tu kształtowanie odpowiedzialności i świadome wpływanie na zdrowie własne, rodziny, a docelowo i narodu, wykształcenie w każdym podmiocie odpowiedzialności za stwarzanie właściwych warunków do uczestnictwa w kulturze fizycznej, stwarzanie nowych zachowań i grup społecznych przez dostarczanie godziwej rozrywki, w tym widowisk sportowo-rekreacyjnych jako istotnych elementów zapobiegających kumulacji stresów psychicznych, narkomanii, alkoholizmowi, paleniu tytoniu itp. Ważną jest tu też analiza osobowości i pracy nauczyciela wychowania fizycznego, trenera oraz rozwijanie kultury zdrowotnej.

Nauka o wychowaniu poprzez sport i w sporcie posiada – jak pisze W. Siwiński – bardzo ścisłe związki z innymi dyscyplinami naukowymi. Należą do nich socjologia wychowania, socjologia sportu, psychologia wychowawcza, psychologia sportu, filozofia wychowania. Wychowanek żyje bowiem w konkretnych warunkach społecznych i poddany jest wielorakim wpływom bliższego i dalszego środowiska, dlatego też nie sposób owych wpływów pominąć (Siwiński 1992, s. 8 i n.) W myśl koncepcji wychowania do kultury fizycznej interesująca nas dziedzina wychowania przez sport jest między innymi przez innego z autorów: A. Pawłuckiego rozumiana jako zamierzony system indywidualnych i zbiorowych oddziaływań, mający spowodować internalizację przez wychowanika wartości i norm kultury fizycznej pożądaných w danej grupie społecznej. Wychowanie do sportu i kultury fizycznej konkretyzuje się więc w:

1. wychowaniu do sportu,
2. wychowaniu do rekreacji ruchowej,
3. wychowaniu do turystyki.

Proces wychowania w tym przypadku do odpowiedzialnie realizowanej działalności sportowej zawiera w sobie czynności zmierzające do ukształtowania pełnej osobowości uczestnika sportu w tych kategoriach postaw, przekonań, wartości, uczuć, potrzeb, wiedzy, umiejętności, sprawności i nawyków, które będą warunkowały uczestnictwo w sporcie zgodnie ze społecznie przyjętymi normami (Pawłucki, za: Krawczyk, 1981, s. 172 i n.). Społecznie użytecznym więc zjawiskiem jest pobudzanie coraz większej świadomości u osób, które sportem zajmują się na co dzień. Prowadzenie bowiem szkolenia młodych adeptów sportu i praca trenerska musi odbywać się w duchu wzajemnego szacunku i zrozumienia. Przekazywanie ważnych z punktu widzenia osiąganego dojrzałości społecznej wartości efektywnie przebiega w atmosferze wzajemnej życzliwości, pomocy i szanowania się.

Zakończenie

Koncepcja wychowania przez sport niewątpliwie ma swe uzasadnienie z kilku powodów. Dotyczy bowiem przygotowania do świadomego dbania o swą ciężką fizyczną, zdrowie, sprawność i współdziałania w zespole. Wszystkie te czynności są wartościowe pod względem społecznym. Rozwijanie cech wytrwałości, dobroci, sprawiedliwości, uczciwości i umiejętności współpracy, co także jest społecznie bardzo pożądanym zjawiskiem. Skuteczne odsuwanie wszelkich kontrpropozycji, jak nadużywanie alkoholu, nikotyny czy innych używek ze względu na chęć zdobycia mistrzostwa i zachowania dobrej formy służy z wszelkich miar dobru społecznemu. Sam rozwój człowieka, który na drodze szkolenia sportowego jest szczególnie podejmowany i prowadzony, należy również do ważnych zadań życia społecznego.

Pedagogika zajmuje się wychowaniem zachodzącym w określonych stosunkach społecznych, politycznych, ekonomicznych, demograficznych i na ich tle musi być rozpatrywana. Wynikają stąd pewne stosunki pomiędzy dyscyplinami, których zakresy zainteresowań badawczych i sposoby dochodzenia do prawdy krzyżują się i muszą współdziałać. Pedagogika łączy się z takimi dyscyplinami, jak filozofia, psychologia, socjologia, historia, politologia, ekonomia, prakseologia, aksjologia, antropologia korzystając z ich dorobku i w zamian dzieląc się własnymi odkryciami

naukowymi i wynikami badań. Jak wynika z treści przedstawionej w niniejszej pracy, nie jest prostym zbudowanie specyficznej koncepcji wychowania, jaką jest pedagogika sportu, zwłaszcza w odniesieniu do zmieniającego się społeczeństwa. Należy tu bowiem stworzyć solidne podstawy teoretyczne, budowane na doświadczeniu praktycznym, zawodowym ludzi sportu, jak też nowe prawdy dotyczące prowadzenia działań na rzecz pełnego rozwoju osobowego. Wychowanie przez sport i w sporcie nie jest jednak wizją wychowania osamotnioną, ale znajduje wśród innych koncepcji wychowania i bliskich jej dyscyplin naukowych treści i zasady i prawa, które można tu wykorzystać jako sprawdzone i powszechnie uznane i przyjęte. Najważniejszym postulatem pedagogiki sportu w perspektywie uzyskiwanego dobra społecznego jest kształtowanie świadomości wartości i godności każdego człowieka. Konkretnie realizowanie programu wychowawczego, którego celem jest rozwijanie człowieka we wszystkich jego wymiarach, wydaje się najistotniejszym zadaniem stawianym koncepcji wychowania przez sport i w sporcie. Stąd potrzeba ciągłego uświadamiania wszystkich osób odpowiedzialnych za jakość szkolenia sportowego, że człowiek w sporcie w swym wymiarze duchowym, fizycznym i psychicznym jest bezsprzecznie najwyższą wartością.

BIBLIOGRAFIA

1. Cichoń W., *Aksjologiczne podstawy teorii wychowania*, Kraków 1980.
2. *Encyklopedia pedagogiczna*, PWN, Warszawa 1993.
3. Hejnicka-Bezwińska T., *W poszukiwaniu tożsamości pedagogiki*, Bydgoszcz 1989. *Kierunki i treści ogólnego kształcenia człowieka*, B. Suchodolski, I. Wojnar (red.), PWN, Warszawa, Kraków, 1990.
4. Matyjas B., Ratajek Z., Trafiałek E., *Orientacje i kierunki w pedagogice współczesnej*, „Wszechnica Świętokrzyska”, Kielce 1997.
5. *Między wolnością a przymusem*, (red.) J. Grochulska i in., WSP, Kraków 1995.
6. Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1992.
7. Pawłucki A., *Rozważania o wychowaniu*, AWF Gdańsk, 1994.
8. *Pedagogika ogólna*, (red.) T. Hejnicka-Bezwińska, Bydgoszcz 1995.
9. *Pedagogika ogólna i jej subdyscypliny*, (red.) L. Turowski, Warszawa 1999.
10. *Sport i kultura*, (red.) Z. Krawczyk, PWN, Warszawa 1981.
11. Siwiński W., *Pedagogika kultury fizycznej w zarysie*, PWN, Warszawa-Poznań 1992.
12. *Teoretyczne podstawy pedagogiki*, S. Palka (red.), WUJ, Kraków 1987
13. Tchórzewski A., *Z problematyki metodologicznej teorii wychowania*, Bydgoszcz 1992.

Бацуровська І. В.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

Баранова О.В.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ІНЖЕНЕРА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

За останні десятиліття аграрний сектор в Україні пройшов значні зміни, що вимагають сучасного інженера аграрної галузі бути добре підготовленим і адаптованим до сучасних вимог. Дидактичні аспекти підготовки таких фахівців стали особливо актуальними, оскільки інженери аграрної галузі відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку сільського господарства та сталому використанні природних ресурсів (Подлесний, 2019).

Інтеграція сучасних технологій у навчальний процес: Однією з основних дидактичних задач є забезпечення студентів доступом до сучасних аграрних технологій. Інженери аграрної галузі повинні бути здатними працювати з сільськогосподарською технікою, сучасними системами зрошення та іншими інноваційними рішеннями. Університети повинні впроваджувати в навчальну програму практикумів та лабораторних робіт, які допоможуть студентам засвоїти ці технології.

Підготовка до роботи з великими обсягами даних: Сучасне сільське господарство все більше використовує дані для прийняття рішень. Інженери аграрної галузі повинні бути здатними аналізувати великі обсяги даних, використовуючи сучасні інструменти аналітики. Навчання статистиці, аналізу даних та використання спеціалізованих програмних засобів може бути важливою частиною підготовки інженера аграрної галузі.

Збалансований підхід до знань: Окрім технічних навичок, інженери аграрної галузі повинні мати глибоке розуміння аграрних процесів, включаючи агрономію, зоотехніку та екологію. Дидактика повинна забезпечувати збалансований підхід до цих галузей знань, щоб інженери були готові до комплексних завдань в аграрному секторі.

Підготовка до сталого сільського господарства: Сьогодні сталість та екологічність виробництва стали ключовими питаннями в сільському господарстві. Інженери аграрної галузі повинні бути підготовлені до впровадження сталих практик у господарюванні, включаючи використання ефективних методів водо-, енергозбереження та органічного виробництва.

Практична підготовка та стажування: Важливою частиною навчального процесу є практична підготовка, в яку включаються стажування на сільськогосподарських підприємствах та підприємствах, які виробляють сільськогосподарську техніку. Це допоможе студентам отримати практичний досвід та підтвердити їхні навички.

У підсумку, дидактичні аспекти підготовки сучасного інженера аграрної галузі повинні бути орієнтовані на сучасні вимоги та враховувати комплексність завдань, з якими стикаються фахівці в цій галузі. Правильно підготовлені інженери аграрної галузі можуть сприяти розвитку сталого сільського господарства та забезпеченню продовольчої безпеки нації, що стає особливо актуальним у світлі світових викликів, таких як зміна клімату та наростаюча глобальна потреба у продовольчих ресурсах.

Дидактичні аспекти підготовки сучасного інженера аграрної галузі повинні відображати інтегрований підхід до навчання, розвивати критичне мислення, сприяти розвитку практичних навичок та здатності до самонавчання. Особливу увагу слід приділяти підготовці студентів до вирішення реальних завдань, з якими вони стикатимуться в професійній діяльності (Олійник, 2020).

Для досягнення успіху в аграрній галузі, інженери повинні бути готові до постійного оновлення своїх знань та навичок, оскільки цей сектор швидко розвивається. Також важливо надавати підтримку науковим дослідженням та інноваціям, щоб інженери могли впроваджувати нові ідеї та технології у практику.

Загальноосвітні установи, технічні виші, аграрні університети та інші навчальні заклади повинні працювати над покращенням підготовки інженерів аграрної галузі, сприяючи їхньому успішному вступу в професійну діяльність та розвитку аграрного сектору (Олійник, Самойленко, Бацуровська, Доценко, 2021).

По суті, підготовка сучасного інженера аграрної галузі повинна бути гнучкою та зорієнтованою на індивідуальні потреби студентів. Це означає, що навчання повинно враховувати їхні інтереси, сильні сторони та кар'єрні амбіції. Важливо також створити можливості для студентів для саморозвитку та вибору спеціалізацій, які найкраще відповідають їхнім метам.

Оскільки сільське господарство та аграрна інженерія взаємодіють з різними галузями, такими як економіка, екологія, біологія, технології, важливо створити програми, які сприяють інтеграції цих дисциплін. Інженери аграрної галузі повинні розуміти всі аспекти своєї роботи, включаючи вплив на навколишнє середовище та економічні питання (Блахій, 2018).

Інженери аграрної галузі повинні бути здатними ефективно спілкуватися з іншими фахівцями, фермерами, державними органами та громадськістю. Навчання комунікативним навичкам, включаючи публічні виступи, написання звітів та спілкування з громадськістю, є важливим аспектом підготовки інженера.

Поряд з впровадженням сучасних технологій та підходів, важливо пам'ятати про збереження традиційних знань та методів, які можуть бути цінними для сталого розвитку сільського господарства та збереження біорізноманіття.

Підсумовуючи, підготовка сучасного інженера аграрної галузі вимагає комплексного підходу, який поєднує технічні навички, знання аграрних процесів, сталого виробництва, комунікаційні та міждисциплінарні навички. Тільки такі дидактичні аспекти допоможуть інженерам аграрної галузі успішно вирішувати сучасні виклики у сільському господарстві та сприяти його сталому розвитку.

Серед інших аспектів дидактики, стосовно підготовки інженерів аграрної галузі, можна виділити наступні:

–**Інтернаціоналізація освіти:** Сучасні інженери аграрної галузі повинні бути готові працювати в міжнародному середовищі, співпрацювати з колегами з інших країн та використовувати міжнародний досвід. Тому важливо включати в навчальні програми можливості для студентської обміну, міжнародних стажувань та співпраці з університетами за кордоном.

–**Підтримка підприємницькості та інновацій:** Інженери аграрної галузі можуть грати ключову роль у впровадженні інновацій та розвитку аграрного бізнесу. Для цього, важливо створити умови для розвитку підприємницького мислення серед студентів та сприяти їхнім інноваційним ідеям. Підтримка стартапів у сільському господарстві та агротехнологіях може стати важливою складовою навчання.

–**Спеціалізовані курси та додаткові кваліфікації:** Сучасний інженер аграрної галузі повинен бути готовий до роботи в різних сферах, включаючи рослинництво, тваринництво, агроекологію, агробізнес, інформаційні технології та інше. Отже, навчальні заклади повинні надавати можливість студентам вибирати спеціалізації та отримувати додаткові кваліфікації, щоб вони могли здійснювати кар'єру в обраній галузі (Подліняєва, 2013).

–**Оцінка та постійна перевірка знань:** Важливо постійно оцінювати та перевіряти знання студентів, щоб переконатися, що вони відповідають сучасним стандартам та вимогам. Постійна зворотна зв'язок та коригування програми навчання є важливими для підтримки якості освіти в аграрній галузі.

–Усі ці аспекти разом створюють основу для ефективної підготовки сучасного інженера аграрної галузі. Враховуючи складні виклики, з якими стикається аграрний сектор, дидактичні методи повинні бути орієнтовані на розвиток компетентних, креативних та відповідальних фахівців, які готові до вирішення проблем і досягнення сталого розвитку в цій важливій галузі (Бацуровська, 2023).

Висновок. Підготовка сучасного інженера аграрної галузі є надзвичайно важливою, оскільки вони грають ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, сталому розвитку сільського господарства та збереженні природних ресурсів. Дидактичні аспекти цієї підготовки вимагають комплексного підходу, який враховує сучасні вимоги та виклики. А саме, інтеграція сучасних технологій та навчання практичним навичкам, підготовка до роботи з великими обсягами даних та аналізу даних, збалансований підхід до знань, включаючи технічні та аграрні науки. Ці аспекти допомагають створити інженерів аграрної галузі, які є готовими до викликів сучасності та здатними до розвитку та впровадження інновацій в аграрний сектор. Важливо наголосити, що підготовка інженера аграрної галузі є постійним процесом, оскільки галузь постійно розвивається. Для досягнення успіху, навчальні заклади повинні постійно адаптувати свої програми та методи навчання до змінних умов і потреб сільського господарства. В результаті, якісно підготовлені інженери аграрної галузі грають важливу роль у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору та вирішенні глобальних викликів, пов'язаних із продовольчою безпекою та сталістю

середовища. Вони є важливим ланком у ланцюжку виробництва їжі та впровадженні інновацій, що допомагають справлятися зі складними проблемами сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подліняєва, О. (2013). Дидактичні аспекти використання ІКТ у професійній діяльності вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін. Освітній вимір. 38. 247-252. DOI: 10.31812/educdim.v38i0.3220.
2. Podliesnyii, S. & Yerfort, Yu & Stadnik, A.. (2019). Дидактичні та акмеологічні аспекти роботи з талановитими студентами в рамках олімпіадного руху з теоретичної механіки. HERALD of the Donbass State Engineering Academy. 171-180. DOI: 10.37142/1993-8222/2019-2(46)171.
3. Бацуровська, І. (2023). Формування професійних компетентностей під час вивчення фізики у бакалаврів електроенергетичних спеціальностей в умовах дистанційного навчання. Наукові інновації та передові технології. DOI: 10.52058/2786-5274-2023-5(19)-445-451.
4. Олійник, В. & Самойленко, О. & Бацуровська, І. & Доценко, Н. (2021). Інформаційно-освітнє середовище навчання загальнотехнічних дисциплін бакалаврів електричної інженерії. Information Technologies and Learning Tools. 83. DOI: 259-273. 10.33407/itlt.v83i3.4373.
5. Vlahuyi, O. (2018). Формування здоров'язберігаючої компетентності у майбутнього інженера-технолога харчової галузі.
6. Oliinyuk, N. (2020). Критерії, показники та рівні сформованості професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі на засадах праксеологічного підходу. Педагогічний дискурс. DOI: 10.31475/ped.dys.2020.28.08.

Богданець-Білоskalенко Н. І.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ З НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

З-поміж десяти компетентностей Нової української школи важливе місце посідає спілкування державною і рідною (у разі відмінності) мовами, що спирається на вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), на здатності реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ (у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час) та на усвідомленні ролі ефективного спілкування.

Учні, що навчаються в класах з навчанням мовами національних меншин, мають опанувати дві мови – державну і рідну. У такому випадку особлива увага зосереджена на вивченні української мови. Володіння державною мовою є одним з найважливіших обов'язків кожного громадянина України, запорукою його успішної соціалізації та максимальної особистісної реалізації в різних сферах людської діяльності.

Особливості вивчення української мови у класах з мовами навчання національних меншин у центрі уваги науковців. Так, М. Пентиліук [2]. виокремлює чинники, які необхідно враховувати при побудові системи навчання української мови як державної. З-поміж них:

- ✓ функціональне навантаження двомовності;
- ✓ характер диференціації і взаємодії соціолінгвістичних систем у різних сферах і ситуаціях мовлення;
- ✓ виявлення масштабів поширення двомовності;
- ✓ ступінь двомовності.

Прокоментуємо кожен із чинників.

Для визначення функціонального навантаження двомовності необхідно з'ясувати обсяг комунікативних сфер і суспільних ситуацій, у яких використовуються дві мови.

Характер диференціації і взаємодії соціолінгвістичних систем у різних сферах і ситуаціях мовлення залежить від співвідношення українсько-рідномовного (польського, угорського, молдовського, румунського, ромського, кримсько-татарського) і рідномовно-українського типів білінгвізму.

Для виявлення масштабів поширення двомовності необхідно встановити співвідношення білінгвів і монолінгвів, а серед білінгвів – такі співвідношення:

✓ за ступенем використання мови:
- *активних* (постійно використовують обидві мови),
- *пасивних* (можуть уживати обидві мови, але в переважній більшості ситуацій користуються однією);

✓ за рівнем володіння мовою:
- розуміють обидві мови, а також говорять і пишуть ними;
- вільно сприймають обидві мови, але говорять і пишуть тільки однією;
- можуть використовувати обидві мови лише в деяких галузях;
- володіють обома мовами нарівні, що дозволяє користуватися ними в повному обсязі функціонального навантаження білінгвізму.

Ступінь двомовності визначається з погляду динаміки процесу з урахуванням діалектики кількісно-якісних змін.

Урахування цих чинників складає підґрунтя для побудови наукової методики навчання української мови в класах з навчанням мовою національних меншин.

Науковиця наголошує, що для засвоєння української мови як державної першочергове значення мають вихідні положення мовознавства про мову як суспільне явище і засіб спілкування та про мову як систему певної структури, що включає різні рівні (фонетичний, лексичний, словотвірний, граматичний, стилістичний) і має в своєму складі звуки, слова, словосполучення, речення. Саме ці положення повинні знайти відображення у змісті шкільного курсу української мови і для класів з навчанням мовою національних меншин.

Головне завдання у навчанні української мови як державної М.Пентилюк вбачає у формуванні і розвитку мовленнєвих умінь і навичок учнів із попереднім засвоєнням ними теоретичних основ. Виконання цього завдання уможливило побудова процесу навчання української мови на основі знань, умінь і навичок з рідної мови. Дослідниця доцільними вважає:

✓ залучення наявних в учнів знань граматики рідної мови;
✓ посилення на терміни, визначення, що розкривають спільні явища у виучуваних мовах;
✓ зіставлення спільних і відмінних явищ, фактів української та рідної мов;
✓ переклад з однієї мови на іншу.

Учнів необхідно знайомити із спільними теоретичними відомостями, що наявні в обох мовах, і специфічними, які становлять національну своєрідність української мови.

Успіх засвоєння мовної системи в усіх її структурних виявах і формування комунікативних умінь залежить, на думку науковиці, від правильного добору лінгвістичного матеріалу, необхідного для розвитку мовлення і доступного для учнів на певному етапі навчання.

Для навчання української мови як державної важливе значення має і такий компонент, як створення сучасного освітнього середовища. На уроках української мови має зрости частка проектної, командної, групової діяльності. Такі види діяльності необхідно закласти у підручники та посібники. Доцільним вважаємо використання елементів технології «Перевернутий клас», особливо в тих випадках, коли виучуваний матеріал збігається в українській і рідній мовах дитини. Широке використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання на уроках української мови як державної, беззаперечно, сприятиме підвищенню ефективності навчання. Використання в процесі навчання

української мови як державної таких Ютуб-каналів, як «Українська мова. Українська література. Уроки / ЗНО / ДПА», «Всеукраїнська школа онлайн», «Моя аудіобібліотека» тощо відкриває додаткові можливості для дистанційного навчання.

Психолінгвістичні та психологічні особливості засвоєння навчального матеріалу другої мови (української як державної) проаналізовані О. Хорошковською [3]. Науковиця, спираючись на праці українських і зарубіжних дослідників, серед яких (С. Абдигалієв, В. Артемов, О. Бідяєв, Й. Веселий, Н. Жинкін, М. Канюка, Х. Кжижкова, Г. Коваль, Г. Колшанський, Р. Ладю, І. Мельниченко, Н. Місяць, Н. Пашківська, А. Супрун, Ч. Фриз, Р. Хайчук, І. Чередниченко, Н. Яновицьката ін.), зробила висновки, на яких має будуватися методична система навчання української мови як державної, модельні програми з української мови для класів з навчанням мовою національних меншин, підручники, які реалізують їхній зміст, та діяльність вчителя щодо організації навчального процесу опанування державною мовою.

По-перше, оволодіння українською мовою і мовленням – складний процес психічної діяльності дитини, для якої українська мова не є рідною.

По-друге, знання з першої (рідної) мови мають той чи інший вплив на засвоєння відповідних знань із мови, яка вивчається паралельно (української), що виявляється у вигляді міжмовного переносу – позитивного (транспозиція) чи негативного (інтерференція).

По-третє, лінгвістичний опис систем контактуючих мов у порівняльному плані дає можливість виявити збіг і розбіжності в мовних системах і передбачити можливості транспозиції й інтерференції, а також ті знання, уміння і навички, які треба спеціально формувати (якщо навчальний матеріал властивий лише українській мові), що створює лінгвістичну основу для визначення змісту, методів та прийомів навчання.

Таким чином, процес навчання української мови учнів 5-6 класів з мовами навчання національних меншин необхідно будувати з урахуванням орієнтації на учня, психолого-педагогічних аспектів адаптації учнів 5-6 класів, особливостей покоління Альфа, необхідності формування української ідентичності, можливостей використання ІТ-технологій та психологічних особливостей навчання другої мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богданець Богданець-Білоskalенко Н. Лінгводидактичні засади навчання мов національних меншин у закладах загальної середньої освіти. *Мовно-літературна освітня галузь: розроблення, впровадження нових методик та практик навчання*: мат-ли Всеукр.наук-пр.конф. (12 жовтня 2023 р.) / Упор. Ю.Завалевський та ін. - Чернівці, 2023.
2. Пентиліук М., Караман С, Горошкіна О. та ін. Особливості навчання української мови у школах з російською мовою викладання. *Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах*. Колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук. - К.: Ленвіт, 2004. С.65 – 69.
3. Хорошковська О. М. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України : *монографія*. К. : Педагогічна думка, 2012. С7-14.

Вишневська М.О.

*Київський національний університет технологій та дизайну
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

СУБ'ЄКТНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У сучасному глобалізованому світі зростає необхідність володіння іноземними мовами, особливо в економічній сфері, де міжнародне спілкування, розуміння культур інших країн,

здатність ефективно взаємодіяти з представниками світової спільноти є ключовими чинниками успіху.

Концепція розвитку економічної освіти в Україні визначає такі ціннісні орієнтири економічної освіти: розвиток творчого потенціалу особистості та її соціалізація; виховання самостійності наукового економічного мислення, формування економічного світогляду, впевненості у власних силах; розвиток здібностей до самореалізації, самоосвіти, саморозвитку особистості.

З огляду на завдання економічної освіти, серед яких є зокрема наступні: створення умов для самореалізації особи як економічно активного члена суспільства, здатного свідомо долучатися до економічного життя країни; забезпечення мобільності студентів та викладачів; інтеграція вітчизняної вищої професійної економічної освіти у європейський освітній простір; відповідність якості вітчизняної економічної освіти вимогам міжнародного ринку праці; очевидним є важливість вільного володіння іноземними мовами для майбутніх спеціалістів.

Забезпечення якісної іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей стало одним з найважливіших завдань закладів вищої освіти України, випускники яких мають забезпечити розвиток держави та сприяти її економічному зростанню.

На ефективність іншомовної підготовки впливають такі фактори як недостатня мотивація студентів, пов'язана з відсутністю практичного спрямування освітнього процесу; відокремлення іншомовної підготовки від професійної; обмежений доступ до автентичних професійних матеріалів з економічних спеціальностей та відсутність практики роботи з ними. Одним із шляхів оновлення традиційного підходу до навчання є суб'єктивація освітнього процесу, яка полягає в розвитку критичного мислення, самоорганізації, самооцінки та саморегуляції студента (Арістова, 2016, с. 101).

Суб'єктність особистості є однією з найважливіших характеристик, що визначає її успіх у професійній діяльності. Студенти економічних спеціальностей, які мають розвинену суб'єктність, здатні самостійно приймати рішення, бути відповідальними за свої дії, ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Поняття «суб'єктності» має особливе значення в сучасній педагогічній літературі, оскільки воно відображає сучасні тенденції розвитку освіти. У сучасному світі освіта має бути спрямована на розвиток особистості студента, його здатності до самостійного мислення, творчості, вирішення проблем.

Результати досліджень проблеми формування суб'єктності студентів викладені в роботах Н. Арістової, О. Малихіна, Р. Попова, В. Вовк, Т. Гурлевої, Т. Опалюк, Т. Колодько, О. Шеховцової, В. Ягупова та інших.

Аналіз підходів до трактування суб'єктності говорить про те, що суб'єктність - це здатність людини самостійно визначати мету та шляхи її досягнення. Вона впливає на якість спілкування між людьми, які складають певну спільність. В освітньому просторі суб'єкти взаємодіють між собою, впливаючи один на одного, сприяючи розвитку як окремого суб'єкта, так і всіх учасників освітнього процесу (Гурлева, 2020, с. 43).

Суб'єктно-діяльнісний підхід є одним із ефективних способів формування суб'єктності студентів. Навчання на основі суб'єктно-діялісного підходу передбачає активну участь студента в навчальному процесі. Студент не просто пасивно отримує знання, а й сам є суб'єктом навчання, він ставить перед собою цілі, обирає методи їх досягнення, контролює свої результати. Основними положеннями суб'єктно-діялісного підходу є наступні:

–*Активність студента*: студент є активним учасником навчального процесу, він самостійно ставить перед собою цілі, обирає методи їх досягнення, контролює свої результати.

–*Діяльність*: навчальна діяльність є основою для розвитку суб'єктності студента. У процесі діяльності студент розвиває свої здібності, знання, навички.

–*Взаємодія*: студент взаємодіє з іншими людьми, що сприяє його розвитку як особистості.

Серед переваг використання суб'єктно-діяльнісного підходу є розвиток у студентів здатність до самостійного мислення та творчого підходу до вирішення проблем; формування у студентів навички ефективної взаємодії з іншими людьми; сприяння розвитку особистості студента в цілому (Теловата, 2011, с. 54).

Говорячи про суб'єктність студентів економічних спеціальностей слід зазначити, що саме професійна суб'єктність відображає ступінь активності, самостійності, відповідальності та ініціативи, яку проявляють студенти під час навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності в галузі економіки.

Студенти, які проявляють високий рівень суб'єктності, активно взаємодіють з навчальним матеріалом, пошуками і аналізом інформації, а також самостійно вирішують завдання і проблеми, які ставляться перед ними. Вони беруть на себе відповідальність за своє навчання, планування навчального процесу, вибір курсів та завдань, контроль за власним прогресом та оцінку власних досягнень. Студенти проявляють ініціативу в організації власних проєктів, досліджень, участі у студентських об'єднаннях, а також в обранні активностей, що допомагають розвивати їхні професійні навички і підвищувати рівень економічної грамотності. Високий рівень суб'єктності надає студентам можливість рефлексувати свою діяльність, аналізувати свої сильні та слабкі сторони, і в результаті вдосконалити свої навички і здібності, щоб стати більш кваліфікованими в майбутній професійній діяльності (Шеховцова, 2013, с. 407).

Суб'єктно-діяльнісний підхід до формування суб'єктності студентів економічних спеціальностей має ряд переваг:

–Дозволяє організувати ефективну взаємодію та взаєморозуміння між викладачем та студентом. Це досягається за рахунок принципів суб'єкт-суб'єктних відносин та діалогічності. У результаті процес навчання набуває конкретної спрямованості на формування професійно значущих особистісних якостей студентів для майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

–Суб'єктно-діяльнісний підхід орієнтований на сучасні тенденції розвитку системи вищої освіти в Україні та педагогічні традиції формування професійно значущих особистісних якостей студентів. Це дозволяє забезпечити ефективність формування суб'єктності студентів.

–Суб'єктно-діяльнісний підхід дозволяє оцінити результати суб'єктності студента університету до професійно-педагогічної діяльності. Це досягається за рахунок інтеграції професійного, педагогічного та соціального компонентів суб'єктності.

Таким чином, суб'єктно-діяльнісний підхід є ефективним способом формування суб'єктності студентів економічних спеціальностей. Він дозволяє студентам стати активними учасниками навчального процесу та розвивати свої професійні та особистісні якості.

Суб'єктно-діяльнісний підхід до формування суб'єктності студентів економічних спеціальностей виявився надзвичайно важливим і ефективним інструментом в сучасній освіті. Сформованість суб'єктності в студентів не лише визначає їхню готовність до професійної діяльності, але й впливає на їхню здатність бути активними учасниками навчального процесу та розвивати власні здібності, навички та особисті якості. Суб'єктно-діяльнісний підхід стимулює студентів до самостійного мислення, критичного аналізу та прийняття обґрунтованих рішень в умовах складних економічних завдань. Вони стають активними учасниками навчання, здатними ініціювати дослідження, проєкти та діалог, що сприяє їхньому розвитку як професіоналів і як особистостей. Висока суб'єктність студентів є ключовим фактором для їхнього успіху в майбутній професійній діяльності та в їхньому житті загалом. У підсумку, суб'єктно-діяльнісний підхід не лише підкреслює важливість активності студентів у навчанні, але і надає їм можливість розвивати важливі навички та якості, які є необхідними для сучасних фахівців в галузі економіки. Цей підхід сприяє формуванню готових до викликів сучасного економічного середовища та самореалізації студентів, готових приймати активну роль у своєму навчанні та професійному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова, Н. О. (2016). Методологічні аспекти формування професійної суб'єктності майбутніх філологів. У *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* Вип. 26, 99–104
2. Вовк, В. О. (2017). Психолого-педагогічні чинники розвитку суб'єктної позиції майбутнього фахівця. *Психологічний часопис*, № 6 (10), 25-34.
3. Гурлева, Т. С. (2020). Суб'єктність як основа особистісного розвитку взаємодіючих учасників освітнього процесу. У: С.Д. Максименко (Ред.), *Освітній простір в контексті гуманістичної парадигми: психологічні пріоритети сучасності: збірник наукових праць*. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 40–52.
4. Теловата, М. Т. (2011). Суб'єктно-діяльнісний підхід і його теоретичні аспекти до процесу професійної підготовки майбутніх економістів. *Strategiczne pytania światowej nauki-2010 : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції*. Том 8: Педагогічні науки. Перемишль: Наука і студія, 53-66.
5. Шеховцова, С. О. (2012). Професійно-педагогічна підготовка студентів університету в контексті суб'єктно-діялісного підходу. *Педагогіка вищої та середньої школи*, (35), 402-409.

Кучер А.В.

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)*

Науковий керівник:

Шикиринська О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Динамічний характер освіти вимагає безперервного розвитку теорії та методології, щоб задовольнити постійні потреби учнів і відповідати на виклики світу, що швидко змінюється. Дидактика, яка охоплює принципи та стратегії викладання та навчання, відіграє ключову роль у цьому контексті. Сучасні дидактичні процеси включають глибокий перехід від традиційних педагогічних підходів до орієнтованої на учня, адаптивної та технологічно вдосконаленої парадигми.

Концепція дидактики має багате історичне підґрунтя, що сягає корінням у Стародавню Грецію та помітним внеском видатних педагогів, таких як Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці та Й. Ф. Герbart. Сучасна дидактика, однак, еволюціонувала, щоб включити різні педагогічні моделі, включаючи конструктивізм, навчання на досвіді та соціокультурні теорії. Ця еволюція відображає перехід до підходу, більш орієнтованого на учня, який визнає індивідуальні відмінності та різноманітні стилі навчання (Вишківська, Шикиринська, 2021).

Сучасна дидактика ставить на перше місце учня як центр освітнього процесу. Підходи, орієнтовані на учня, визнають важливість активної участі учнів у власному навчанні. Такі стратегії, як проблемне навчання, проектне навчання та спільне навчання заохочують критичне мислення, креативність і розвиток основних навичок, сприяючи глибокому розумінню предмета. У контексті сучасних дидактичних процесів, означені стратегії навчання необхідно розглянути більш детально (Козловська, 2012; Топузов, 2014):

1. **Проблемне навчання** – це активний і орієнтований на студента підхід, який ставить учнів у роль тих, хто вирішує проблеми. Він починається з представлення реальної проблеми або сценарію, якому не вистачає прямого вирішення. Здобувачам доручено дослідити проблему, визначити, що їм потрібно знати, щоб її вирішити, а потім працювати разом, щоб знайти рішення. Проблемне навчання стимулює критичне мислення, оскільки студенти

повинні проаналізувати проблему, визначити відповідну інформацію та оцінити можливі рішення. Вони вчаться критично мислити, ставити запитання, приймати рішення та вирішувати складні відкриті проблеми. Щоб вирішити проблеми реального світу, студентів заохочують мислити творчо, часто розробляючи інноваційні рішення, які можуть бути неочевидними. Цей процес сприяє творчості та допомагає учням побачити цінність мислення «нестандартно». Проблемне навчання включає різні базові навички, зокрема навички самостійного пошуку інформації та її синтезу (Вишківська, Шикиринська, 2020). Студенти повинні збирати та оцінювати інформацію, ефективно повідомляти про свої висновки та застосовувати свої знання в реальних ситуаціях;

2. Проектне навчання – це навчальний підхід, коли студенти беруть участь у розширеному, поглибленому дослідженні складного питання, проблеми чи завдання. Вони створюють і представляють матеріальні продукти, такі як звіти, моделі або презентації. Проектне навчання заохочує критичне мислення через розробку, впровадження та оцінку проекту. Студенти повинні планувати, ставити цілі, приймати рішення та обмірковувати свою роботу протягом усього проекту. У проектному навчанні студенти мають свободу вибирати, як вони хочуть підійти до проекту. Ця автономія сприяє творчості, оскільки вони розробляють і впроваджують рішення чи продукти на основі своїх унікальних перспектив. Слід зауважити, що проектне навчання сприяє розвитку широкого спектру базових навичок, таких як дослідження, управління часом, організація, спілкування та презентація. Студентам часто потрібно проводити дослідження, співпрацювати з однолітками та представляти свої висновки;

3. Кооперативне навчання – це навчальна стратегія, коли здобувачі освіти працюють разом у малих групах для досягнення спільних цілей. Це підкреслює взаємозалежність і співпрацю між членами групи. Кооперативне навчання вимагає від студентів участі в дискусіях, колективного вирішення проблем і надання зворотного зв'язку один одному. Це середовище співпраці заохочує критичне мислення та обмін різноманітними точками зору. Будь-яка робота в групах відкриває студентам різні точки зору та заохочує до творчого вирішення проблем. Вони вчаться цінувати цінність мозкового штурму, обміну ідеями та розгляду альтернативних рішень. Також кооперативне навчання розвиває основні навички, такі як спілкування, робота в команді та навички міжособистісного спілкування. Студенти повинні ефективно доносити свої ідеї та співпрацювати з однолітками для виконання групових завдань, що є цінними життєвими навичками.

У сучасних дидактичних процесах педагоги беруть на себе роль фасилітаторів, наставників, а не просто постачальників інформації. Вони створюють сприятливе навчальне середовище, яке заохочує студентів до самостійності та критичного мислення (Вишківська, Шикиринська, 2020). Ефективні сучасні педагоги вміють адаптувати свої методи навчання відповідно до різноманітних стилів навчання та потреб. Слід розглянути ці перетворення більш детально (Лебедик, 2015):

–сучасні педагоги виступають фасилітаторами навчання, керуючи навчальним процесом, а не диктуючи його. Викладачі курують і надають доступ до різноманітних навчальних ресурсів, таких як підручники, цифрові матеріали, онлайн-платформи та мультимедійний вміст, що дозволяє студентам досліджувати та навчатися у своєму власному темпі. Також, вони допомагають учням поставити досяжні навчальні цілі та завдання, надаючи їм можливість взяти на себе відповідальність за власну освіту. Викладачі заохочують допитливість і дослідження, допомагаючи студентам виявити їхні інтереси та захоплення в предметі. Окрім того, вони представляють виклики та проблеми для вирішення, розвиваючи критичне мислення та навички вирішення проблем;

–окрім полегшення процесу навчання, сучасні педагоги беруть на себе роль наставників і порадишників. Викладачі пропонують керівництво та підтримку, допомагаючи студентам орієнтуватися в складнощах освітнього середовища. Вони там, щоб відповідати на запитання, надавати відгуки та давати поради. Педагоги зосереджуються на цілісному розвитку, а не лише на академічному зростанні. Вони підтримують студентів у розвитку життєвих навичок, таких як управління часом, спілкування та емоційний інтелект. Педагоги

часто відіграють вирішальну роль у формуванні морально-етичного компасу учнів, моделюючи хорошу поведінку та цінності. Також вони пропонують ідеї та поради щодо кар'єрних шляхів і можливостей, допомагаючи студентам приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього;

–сучасні педагоги прагнуть створити середовище, у якому студенти можуть процвітати. Вони сприймають різноманітність і гарантують те, щоб всі учні відчували себе причетними та цінними в процесі навчання. Вони створюють безпечну та комфортну атмосферу в класі, де учні почуваються вільно висловлюватись, робити помилки та ризикувати під час навчання. Педагоги сприяють співпраці між здобувачами вищої освіти, заохочуючи командну роботу, взаємонавчання та обмін різноманітними точками зору. Викладачі заохочують студентів ставити запитання, критично мислити та брати участь у глибоких дискусіях щодо предмета. Педагоги гнучкі та відкриті до змін, адаптуючи свої методи викладання відповідно до різноманітних стилів навчання та потреб своїх учнів;

–ефективні сучасні педагоги визнають, що кожен студент унікальний і може мати різні стилі навчання, здібності та потреби. Тому вони відповідно адаптують свої методи навчання. Вони використовують диференційоване навчання, пристосовуючи викладання до різних стилів навчання, будь то аудіальний, візуальний, кінестетичний або їх комбінація. Вони можуть створювати індивідуальні плани навчання або стратегії для учнів, які потребують додаткової підтримки, наприклад, для тих, хто має проблеми з навчанням, або обдарованих учнів, яким потрібні додаткові завдання. Педагоги використовують методи формувального оцінювання, щоб постійно контролювати прогрес учнів, адаптуючи навчання на основі зібраних даних. Вони також надають конструктивний зворотній зв'язок для підтримки вдосконалення. Сучасні педагоги відкриті до використання різноманітних стратегій і технологій навчання, щоб залучити студентів і задовольнити їхні різноманітні потреби.

Хоча сучасні дидактичні процеси пропонують багато переваг, вони також викликають проблеми. До них належать занепокоєння з приводу цифрового розриву, потреби в професійному розвитку викладачів для ефективної інтеграції технологій, а також потенціал для студентів стати пасивними споживачами інформації, якщо їх не спрямовують належним чином.

Таким чином, теорія і методологія сучасних дидактичних процесів репрезентують трансформаційний підхід до освіти. Ця еволюція зумовлена зростаючим розумінням важливості індивідуального підходу до студентів, використання потенціалу технологій та застосування ефективних стратегій оцінювання і зворотного зв'язку. Зрозуміло, що динамічна сфера освіти продовжуватиме адаптувати та вдосконалювати ці процеси, щоб задовольнити зростаючі потреби здобувачів освіти у XXI столітті. Оскільки педагоги та дослідники продовжують досліджувати та впроваджувати інновації, потенціал для ще більш ефективних та захоплюючих дидактичних процесів залишається на горизонті, обіцяючи світле майбутнє для освіти в усьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишківська, В.Б., Шикиринська, О.В. (2020). Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання. *Scientific Collection «InterConf», (32):with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada*. Kyiv: SPC InterConf, 41-45.
2. Вишківська, В., Шикиринська, О. (2021). Індивідуалізація та диференціація як необхідні умови вдосконалення освітнього процесу. *Міжнародна конференція «An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary»*. Вінниця, UKR - Відень, AUT. 345-347.
3. Козловська, І. (2012). Теоретико-методологічні основи інтеграції знань у навчальному процесі: основи дидактичної інтегративної. *Молодь і ринок*, 11, 31-35.
4. Лебедик, Л. В. (2015). Підготовка викладача вищої школи до проектування дидактичних систем на основі культурологічного підходу. *Імідж сучасного педагога*, 10, 14-18.
5. Топузов, О. М. (2014). Дидактична прогностика в контексті теоретико-методичного забезпечення створення сучасного підручника. *Проблеми сучасного підручника*, 14, 12-20.

Макаренко Д. В.
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)
Науковий керівник:*
Шикиринська О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПІДХОДАХ

Сучасний світ висуває нові вимоги до дошкільних закладів. У сучасній освіті зміни у способі вивчення дошкільниками основ наукових знань вимагають від кожного педагога зміни методів і підходів до навчання. На даному етапі розвитку суспільства мультимедійні, комп'ютерні технології відкривають нові шляхи для диференціації, активізації творчих, пошукових та особистісно-орієнтованих підходів до навчання дітей дошкільного віку. Тому в міру розвитку технологій дошкільна освіта також має адаптуватися до сучасних реалій. У нашій роботі ми розберемо роль технологій у сучасних дидактичних підходах в закладі дошкільної освіти.

Отже, метою даної роботи є дослідження ролі інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Для початку зазначимо, що інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові можливості для особистого росту та розвитку дошкільнят. Інтерактивні відеоігри, веб-сайти та спеціальні програми можуть допомогти дітям розвинути такі навички, як логіка, розуміння кольорів і форм, розвиток мовлення тощо. «На сучасному етапі вчителі інтенсивно впроваджують у свою роботу інноваційні технології. Ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі дошкільних закладів як засобу національного виховання дітей залежить від умінь вихователів донести до них складний, але унікальний народознавчий матеріал, формуючи тим самим уявлення про історію, родовід наших предків, родини, повсякденне життя, традиції» (Вашак, Манжелій & Фазан, 2023, с. 175).

Інноваційні методи навчання в педагогіці пов'язані з універсальними соціальними процесами, глобальними проблемами, інтеграцією знань і соціальними формами існування. Інноваційні методи навчання в дошкільних закладах вважаються не лише схильністю сприймати, виробляти та застосовувати нове, але й передусім відкритістю. Вони забезпечують умови для розвитку особистості, особистого творчого внеску дитини, індивідуальної ініціативи та реалізації права на свободу саморозвитку. Оскільки освітні практики інноваційної та традиційної педагогіки співіснують і мають складний взаємозв'язок, вони мають гуманістичну спрямованість у системі освіти.

Інформаційно-комунікаційні технології можуть бути потужним інструментом у процесі викладання та навчання, впроваджуючи в навчання елементи гри та сприяючи активному залученню дітей до навчання. Т. Дука доцільно зазначає: «Ігрові технології широко використовуються в освітньому процесі дітей дошкільного віку. У грі розвивається уява, будуються фантазійні образи, зароджуються ідеї, створюються активні продукти, які емоційно привабливі для дітей. Діти звикають до колективної дисципліни та командної роботи. Важливість гри полягає в тому, що вона дає дітям можливість мріяти, виявляти свою уяву, дає свободу самовираження та творчості» (Дука, 2020, с. 22).

Крім того, використання інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільній освіті допомагає зробити заняття цікавішими та ефективнішими. Інтерактивні дошки, планшети та комп'ютери дозволяють дітям вивчати новий матеріал у формі веселих ігор, аудіо та відео матеріалів. «Інтерактивні дошки на сьогодні є найкращою технологією для візуального навчання. Вони відіграють важливу роль в ефективній взаємодії вихователя з дітьми

раннього віку. Навчання з інтерактивною дошкою дозволяє наочно демонструвати різноманітні фото- та відеоматеріали, а також використовувати навчальні ігри чи інші програми та ресурси Інтернету, безпосередньо покращуючи засвоєння навчальних матеріалів» (Вітвіцька & Меланченко, 2022, с. 13). Саме такий підхід забезпечує залучення уваги дітей на тривалий період часу та сприяє кращому засвоєнню знань.

Серед усіх інноваційних технологій технологія інтегрованого навчання уможлиблює її широке застосування в ланцюзі початкової освіти, оскільки створює умови для реалізації принципів компетентнісного підходу (Дука, 2020, с. 22). Варто зазначити, що використання інноваційних технологій у дошкільних навчальних закладах створює умови для кращого засвоєння нового матеріалу та активізації пізнавальної діяльності учнів. Доцільно вибирати методи, прийоми, формати діяльності, які можна використовувати безпосередньо на занятті (прийом незакінчених речень, інтерв'ю, створення асоціативних рядів, акваріум, мозаїка, кубування).

Слід зазначити, що виховна функція закладів освіти пов'язана переважно з формуванням ціннісних стосунків дітей із навколишнім світом, культурою, навколишнім середовищем, а також самоусвідомленням у цьому світі та пошуком свого місця серед інших. Ця функція не може реалізовуватися лише в процесі навчання, вона стосується і ігрової, трудової та творчої діяльності, а також зони дозвілля, пов'язаної із задоволенням і розвитком особистих інтересів. При цьому зауважимо, що використання інформаційно-комунікаційних технологій допомагає диференціювати навчання відповідно до індивідуальних потреб кожної дитини (Шикиринська, 2021). Інтерактивні програми можна адаптувати до різних рівнів складності відповідно до потреб кожної дитини. Крім того, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій може створити індивідуальний підхід до кожної дитини та дати кожному учневі можливість навчатися у власному темпі.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти, ідеал сучасної освіти полягає в тому, щоб виховати в людині не енциклопедично розвинену пам'ять, а гнучкий розум, швидку реакцію на все нове, розвинені потреби, гарну орієнтацію та творчі здібності. У цьому контексті зростає потреба у використанні інноваційних методів навчання, які є індивідуально орієнтованими. Для прикладу, С. Доценко зазначає: «мультимедійна технологія пропонує особистісно орієнтований підхід до збільшення обсягу представленого для ознайомлення матеріалу, дозволяючи дітям та їхнім батькам обирати складність інформації та швидкість засвоєння, виходячи з особистих характеристик» (Доценко & Ітін, 2023, с. 109). На відміну від звичайних занять, спрямованих на набуття знань, умінь і навичок, заняття з використанням інноваційних технологій найкраще враховують інтереси, творчі нахили та здібності кожної дитини. Ці заняття поєднують традиційний досвід – сприйняття нового матеріалу, засвоєння, розуміння, узагальнення – але в незвичному форматі.

Інформаційно-комунікаційні технології також забезпечують спілкування між дітьми та батьками чи вихователями. Це особливо важливо в дошкільному віці, тому що батьки відіграють важливу роль у розвитку та вихованні дітей. За допомогою технологій батьки можуть відстежувати навчальний прогрес своїх дітей, отримувати оновлені відомості про прогрес і брати участь у навчальному процесі. Проте О. Ігнатенко зазначає: «Найголовніше, що якісна дошкільна освіта сприяє гармонійному становленню дітей, їх творчому самовизначенню та розвитку. Але проблема полягає в тому, що деякі батьки передчасно, надмірно та недостатньо використовують різноманітні електронні пристрої як засіб навчання та розваги для своїх дітей, через що діти стають залежними від гаджетів та важко адаптуються до реального світу. Не враховуються психологічні та фізичні вікові особливості, штучно форсуючи розвиток дітей, що призводить до їх психологічного виснаження» (Ігнатенко, 2023, с. 363).

У сучасних дидактичних підходах інформаційно-комунікаційні технології також можуть допомогти в освітньому процесі дітей з особливими потребами. Вони можуть запропонувати персоналізовані стратегії навчання та підтримки, визначити сфери, які потребують додаткової уваги, і надати ресурси та інструменти для покращення процесу навчання. Однак важливо підкреслити, що технології є лише інструментом і не замінюють

взаємодії з вихователем. Ефективне використання технологій у дошкільній освіті потребує правильного планування та інтеграції цих засобів у методику навчання.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології надають різноманітні можливості для дошкільної освіти. Вони можуть зробити процес навчання більш цікавим і ефективним, допомогти адаптувати навчання відповідно до індивідуальних потреб учнів, забезпечити кращий зв'язок між батьками та вчителями та допомогти дітям з особливими потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашак, О., & Манжелій, Н., & Фазан, Т. (2023). Використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу національного виховання дітей дошкільного віку. *Інноватика у вихованні*, 17, 172-182.
2. Вітвіцька, Р., & Меланченко, С. (2022). Інтерактивна дошка як інструмент всебічного розвитку дошкільника. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч.*, 13-16.
3. Доценко, С. О., & Ітін, Ч. (2023). Мультимедійні технології в музичному вихованні дітей дошкільного віку. *Новий колегіум*, 3 (111), 107-113.
4. Ігнатенко, О. (2023). Інформаційні технології – сучасність безперервної дошкільної освіти. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації : Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (м. Кривий Ріг, 11 - 12 травня 2023 р.)*, 360-364.
5. Шикиринська О. (2021). Методичні аспекти ознайомлення майбутніх вихователів з ресурсом Geniall.ly для створення інтерактивного контенту. *Матеріали III Міжнародного форуму науковців та дослідників «SCIENCE AND STUDY 2021»*. Київ, 101-103.

Нечитайло Т. С.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна)*

ВИМОГИ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Проблема професійної підготовки студентів педагогічних ЗВО є нагальною, оскільки її рішення має враховувати виклики сьогодення та опиратися на сучасні тенденції розвитку дидактики. Теоретичне та практичне вивчення означеної проблеми необхідно реалізовувати з позиції компетентнісного підходу, що дозволить створити науково обґрунтовану систему формування професійної мовної компетентності здобувачів вищої освіти – майбутніх педагогів.

Одним із важливих аспектів формування комунікативної компетентності майбутнього фахівця є система освіти, що сама відповідає критерію цілісності, заснована на інтеграції виховання й навчання, яка реалізується в процесі інтенсивного та ефективного спілкування. За таких умов мовна підготовка для здобувачів є метою, змістом та способом діяльності, тому виникає необхідність розвитку в майбутнього вчителя низки комунікативних здібностей, умінь та навичок (компетентностей), опанування якими дозволить прийнятно будувати та варіювати свою професійну комунікацію залежно від факторів спілкування.

Комунікативна компетентність вважається суттєвою і цілком самостійною підсистемою в структурі професійної компетентності. Хоча іноді в системі вищої школи ця компетентність часто сприймається як супутня, що допомагає формувати в здобувачів інші компетентності. Сучасний стан системи вищої освіти характеризується наявністю суперечностей між реальним рівнем комунікативної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти та нормативними вимогами до її рівня. Крім того, не всі випускники до

кінця усвідомлюють соціальну значущість комунікативної компетентності для майбутнього фахівця, її орієнтацію на суспільні запити, а не лише отримання комерційної вигоди та реалізацію своїх особистих інтересів. Важливим є і питання відповідальності фахівця за вплив результатів його діяльності на суспільство.

З моменту народження в людини вже відбувається спілкування з оточуючими. Не завжди люди, які відрізняються високими досягненнями у вивченні явищ матеріального світу, можуть ефективно взаємодіяти у сфері міжособистісних відносин. Отже, щоб спілкування було ефективним, людина повинна мати сформовану мовленнєву компетентність. І тому потрібно вивчати правила взаємодії з людьми, виховувати в собі особистісні якості, від яких залежить успішність спілкування, формувати комунікативні вміння і навички, тобто ставати все більш компетентним у спілкуванні. Відповідно, виникає об'єктивна потреба формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя в процесі його професійної підготовки. Погляд на мову як на засіб міжкультурної комунікації зумовлює переорієнтування методичних досліджень на вивчення функціональних та комунікативних властивостей мовних засобів. Вирішити цю проблему, на наш погляд, може цілеспрямоване вдосконалення якостей мовлення студентів у процесі вивчення дисциплін, що передбачаються відповідною освітньо-професійною програмою. Існує хибна думка, що для формування мовної компетентності в майбутніх учителів цілком достатньо вивчення таких курсів, як: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова» і «Культура професійного мовлення», що зазвичай вивчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. Очевидно, що другий (магістерський) рівень теж має передбачати вивчення дисциплін мовного спрямування.

Основним завданням сучасної вищої освіти є формування та розвиток особистості студента, створення умов для самореалізації не тільки у вузькопрофесійній сфері, а й у найрізноманітніших галузях. Тому володіння державною мовою та іноземними дозволить майбутньому фахівцеві реалізуватися не лише в межах обраної спеціальності. Відповідно зростає відповідальність педагогічних ЗВО за підготовку педагога нового типу, формування засад його професійної культури. Педагогічний ЗВО відрізняється від інших тим, що в ньому не лише навчають і виховують студентів, а й готують їх до того, щоб вони у свою чергу навчали та виховували дітей. Необхідність володіння культурою мовлення для педагогів пояснюється роллю мови як основного інструменту спілкування. Адже професія вчителя передбачає постійну комунікацію. Зауважимо, що майбутній учитель працює в «зоні підвищеної мовної відповідальності». Мова вчителя – це і засіб навчання, і зразок для наслідування. Висока культура усного й писемного мовлення, досконалі знання й чуття рідної мови, вміння користуватися її виразними засобами, її стилістичним розмаїттям – найкраще опертя для педагога.

Чимало уваги приділено й нормативним вимогам до мовної компетентності майбутніх учителів у професійних стандартах. Так, однією із загальних компетентностей Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (Професійний стандарт, 2021) визначено ЗК.03 – «Володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію». У свою чергу Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (Професійний стандарт, 2020) передбачено декілька професійних компетентностей, що пов'язані з комунікацією, а саме: «А 1.1 Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти державною мовою; А 1.2. Здатність забезпечувати (за потреби) здобуття учнями освіти з урахуванням особливостей мовного середовища в закладі освіти (мова відповідного корінного народу або національної меншини України); А 1.3. Здатність забезпечувати навчання учнів іноземної мови та спілкуватися іноземною мовою у професійному колі (для учителів іноземної мови); А 1.4. Здатність формувати і розвивати мовно-комунікативні вміння та навички учнів».

Стандарт вищої освіти України. Другий (магістерський) рівень, галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність – 011 Освітні, педагогічні науки (Стандарт вищої освіти України, 2021) передбачає досягнення таких результатів навчання, як: РН 3 – «Формувати

педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію та РН 4 – «Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення результатів освітньої, професійної діяльності, презентації наукових досліджень та інноваційних проєктів».

Ознайомившись із змістом освітньо-професійної програми «Освітологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (ОПП «Освітологія», 2022) хочемо зазначити, що перераховані вище вимоги до комунікативної компетентності здобувачів знайшли своє відображення в програмному результаті навчання РН 3 – «Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань української культури, освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію». Однак цикл загальної підготовки передбачає лише одну навчальну дисципліну мовного спрямування – «Іноземна мова». Доцільно було б додати в навчальний план програми дисципліни, пов'язані з педагогічною комунікацією, професійною риторикою, академічним письмом та стилістикою наукового тексту, що сприяло б розвитку гнучких навичок майбутнього фахівця. В умовах змішаного та дистанційного навчання надзвичайно актуальною стає практика усного мовлення, постійний обмін інформацією, підвищення рівня медіаграмотності, що стане запорукою успішної розбудови освітнього середовища в подальшій роботі майбутнього педагога.

Отже, зважаючи на все викладене раніше, вважаємо за необхідне розширити цикл загальної підготовки здобувачів та передбачати в освітньо-професійній програмі більше блоків спрямованих на формування комунікативної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освітньо-професійна програма «Освітологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди (2022). URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_magistr/2022/Osvitologiya_.pdf.
2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020). URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf.
3. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (2021). URL: <http://surl.li/piql>.
4. Стандарт вищої освіти України. Другий (магістерський) рівень, галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність – 011 Освітні, педагогічні науки (2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.

Онаць О. М.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКА ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ У ФОРМУВАННІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ

Без створення системи формування та розвитку професіоналізму педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти (надалі - ЗЗСО), без забезпечення

формування культури закладу загальної середньої освіти, науково-педагогічної культури кожного вчителя практично неможливо забезпечити якісну освіту і розвиток учнів та інших учасників освітнього процесу. Сутність такої діяльності полягає у комплексному дослідженні та моделюванні освітньо-культурного середовища, діяльності всіх структурних підрозділів та кожного вчителя із врахуванням особливостей взаємодії всіх підрозділів та фахівців на засадах державно-громадської партнерської взаємодії. Високий рівень науково-методичної культури засвідчує, що вона є вирішальним фактором у організації освітнього процесу та професійної діяльності кожного вчителя та детермінує якість його педагогічної діяльності й відображає загальноприйняті цінності.

Особливого значення державно-громадська партнерська взаємодія у формуванні науково-методичної культури вчителя набуває у період реформування системи освіти: вона дає змогу вчителю не лише підтримувати необхідний рівень професійної компетентності та культури, а й опановувати нові ідеї, інноваційні технології, методи, які характеризують реформаторські процеси в освіті. Оскільки саме людина володіє величезним потенціалом і має здатність до саморозвитку, необхідним *чинником* науково-методичної культури вчителя є системна послідовна робота щодо розвитку його професійної компетентності та педагогічної майстерності, підтримка та стимулювання усіма суб'єктами державно-громадської партнерської взаємодії.

Основною метою державно-громадської партнерської взаємодії у формуванні науково-методичної культури, насамперед, усвідомлення вчителями науково-методичного розуміння онтологічної суті феномена людської культури взагалі. Досягнення цієї мети потребує вирішення таких навчальних завдань, як: демаркація науково-філософського і побутового розуміння поняття науково-методичної культури вчителя; усвідомлення педагогами сутісної єдності загальнолюдської і науково-методичної культури, так і особливостей та специфічності саме освітньо-культурного простору закладу освіти; розвиток уявлення про науково-методичну культуру як систему, яка покликана сприяти підвищенню їхньої психолого-педагогічної компетентності та культури як умови і визначального чинника забезпечення готовності до вирішення проблем і завдань у педагогічній та методичній сферах (1).

Завдання керівника освіти та його управлінської команди полягає у визначенні мети і загальної стратегії щодо державно-громадської партнерської взаємодії у формуванні науково-методичної культури вчителя; забезпеченні організаційно-педагогічних умов формування науково-методичної культури вчителя: визначення змісту науково-методичної роботи, який віддзеркалює зміст і структуру загальної науково-методичної культури; організацію системи різнорівневої науково-методичної роботи; використання таких форм, методів і засобів, які б дали можливість розвинути професійні навички й науково-методичну культуру педагогів завдяки активізації самого процесу; створення ефективної моделі партнерської взаємодії педагогічної спільноти, громадськості і влади у розв'язанні освітніх проблем; створенні позитивного іміджу закладу, забезпеченні якості освіти і розвитку кожного учня; інноваційного розвитку закладу загальної середньої освіти; розвитку професіоналізму і педагогічної майстерності професійного кожного вчителя.

*Важливими організаційно-педагогічними умовами державно-громадської партнерської взаємодії у формуванні науково-методичної культури вчителя вважаємо: проєктування і моделювання; забезпечення ефективної взаємодії у продуктивній професійній діяльності; різнорівнева науково-методична робота; програми особистісного і професійного зростання педагогічного працівника; мотивація; забезпечення творчої професійної діяльності та академічної свободи. *Механізмами є:* раціональний підбір та розстановка кадрів; навчання та самоосвіта; моніторинг, самооцінка та оцінювання, орієнтація на результат; стимулювання; делегування повноважень; використання інноваційних технологій, форм, методів, способів керування по вертикалі, горизонталі; удосконалення оргструктури, інформаційне, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення; науково-методичний супровід (2).*

Державно-громадська партнерська взаємодія передбачає формування науково-педагогічної культури педагогічних колективів і кожного вчителя, насамперед, *через*

систему науково-методичної роботи як важливої складової післядипломної педагогічної освіти, як систему цілеспрямованого фахового зростання педагогічних працівників, спрямовану на процес постійного примноження педагогами теоретичних знань та практичних навичок і вмінь із метою підвищення рівня педагогічної майстерності й культури.

На нашу думку, система науково-методичної роботи ЗЗСО – це заснована на досягненнях педагогічної науки, культури і перспективного педагогічного досвіду полісуб'єктна багатофункціональна освітня діяльність, система аналітичної, організаційної, діагностичної, пошукової, дослідницької, культурно-наукової та практичної, інформаційної діяльності з підвищення наукового та загальнокультурного рівня педагогічних працівників, удосконалення їхньої професійної і культурної компетентності й підвищення ефективності освітнього процесу.

Першим аргументом необхідності свідомого й цілеспрямованого формування науково-методичної культури вчителя на засадах державно-громадської партнерської взаємодії є те, що науково-методична робота спрямована на вирішення трьох основних груп завдань: інноваційного розвитку ЗЗСО, формування науково-методичного потенціалу колективу, розвитку творчої особистості вчителя. Усі форми системи науково-методичної роботи (індивідуальні, групові, масові) спрямовуються не лише на послідовне удосконалення професійних здібностей, збагачення й оновлення наявної системи знань і вмінь педагогів, на розвиток їхніх особистісних рис, а й на здобуття нових знань, умінь, навичок, досвіду, самореалізацію у процесі професійної діяльності. Ефективною зарекомендувала себе у педагогічній практиці різнорівнева науково-методична робота (2).

Другим аргументом щодо необхідності й потреби формування науково-методичної культури на засадах державно-громадської партнерської взаємодії є те, що цінності виявляються в одній з трьох форм: як суспільний ідеал, як вироблене суспільною свідомістю і переконанням абстрактне явлення про атрибути необхідного в різних сферах суспільного життя; вони можуть бути як загальнолюдськими, «вічними» (істина, краса, добро, достаток), так і конкретно-історичними (матріархат, суспільний устрій, демократія тощо); цінності як об'єкти матеріальної та духовної культури, зразки людських вчинків, що уособлюють конкретне втілення суспільних ціннісних ідеалів (етичних, культурних, естетичних політичних, правових тощо; соціальні цінності, які, переломлюючись через призму індивідуальної життєдіяльності, входять у психологічну структуру індивіда у формі особистісних цінностей і стають одним із джерел мотивації поведінки.

Третім аргументом є те, що науково-методична культура вчителя створюється безпосередньо у процесі його педагогічної діяльності, його участі у державно-громадській партнерській взаємодії учасників освітнього процесу, у системі науково-методичної роботи і покликана оптимізувати процес досягнення мети діяльності та передбачає наявність елементів, з яких побудоване ціле, і певний спосіб поєднання цих елементів. У кожного з елементів культури виокремлюють чотири функціональні якості: знання; почуття або ставлення; мотивацію вибору чи інтерес; дію.

Складовими науково-методичної культури, відображеними на рис. 1, які можуть характеризувати видові особливості діяльності є: індивідуальний стиль педагогічної діяльності вчителя, його комунікативна культура поведінки та ставлення, ціннісні установки це якісна характеристика його педагогічної, науково-методичної та самоосвітньої діяльності тощо, що співвідноситься з вимогами до трудових функцій, відображеними у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (1).

Рис. 1. Складові науково-методичної культури в діяльності вчителя

Таким чином, зміст науково-методичної культури вчителя – це знання принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів здійснення освітнього процесу; це специфічна система взаємин, різнобічних взаємозв'язків і взаємодії, яким навчаються, які адаптують, використовують і збагачують вчителі; це культурний потенціал особистості як поєднання елементів, своєрідних «зрізів» культури: фізичного, інтелектуального, морального, естетичного, правового, конфесійного, політичного, професійно-трудового. Зміст науково-методичної культури вчителя залежить від його власної науково-методичної діяльності, розвиненого науково-методичного мислення, способів діяльності, ціннісних зв'язків, які існують в освітній системі і визначаються діалектичною єдністю загальнолюдської та науково-методичної культур (1).

Науково-методичну культуру вчителя ми визначаємо як індивідуальну властивість особистості, як особистісне утворення, діалектичну, інтегровану систему науково-методичних цінностей, основу яких становлять духовні цінності; це стійкі орієнтири, за якими вчитель співвідносить своє життя і професійну педагогічну діяльність; це кодекс поведінки, ціннісні установки та правила, що відображають ефективність реалізації мети його професійної педагогічної та науково-методичної діяльності.

Результатом державно-громадської партнерської взаємодії у формуванні науково-методичної культури вчителя є вияв власного «Я» у професійно-педагогічній діяльності вчителя через єдність його цілей, мотивів, знань, умінь, якостей, здібностей, стосунків, об'єднаних у певну систему науково-методичних цінностей, розвиток його професійної компетентності, науково-методичної етики, професійної позиції, майстерності, творчої індивідуальності, саморозвитку і самореалізації, розвиток загальної та науково-методичної культури, а також наскрізних умінь і здатностей, відображених у професійному стандарті вчителя (3).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жерносек І. П. Онаць О. М. (2010). Види науково-методичної роботи керівника ЗНЗ / І. П. Жерносек, О. М. Онаць // Постметодика. № 1. С. 11–19.
2. Онаць О. М. (2022) Реалії і перспективи шкільної автономії у державно-громадському управлінні закладами освіти на засадах партнерської взаємодії. Науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості». № 4 (87) . 54–64. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-4\(87\)-54-64](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-4(87)-54-64). URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733812>.
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

Петренко Н. В.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

РАМКОВА ОСНОВА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ

Ідея неперервної освіти має давню історію. Проте сам термін «неперервна освіта» було введено в науковий обіг тільки в 1968 р. у матеріалах Генеральної конференції ЮНЕСКО, в яких було визначено актуальність здійснення освіти протягом усього життя та необхідність розкриття суті, змісту, значення та масштабів здійснення цього процесу (*Resolutions*, 1968, с. 20).

Подальший розвиток ідея неперервної освіти отримала в 1972 році в опублікованій під егідою ЮНЕСКО доповіді комісії Е. Фора. Як відзначається в цьому документі, освіта впродовж життя являє собою не освітню систему, а принцип, на якому ґрунтується загальна організація освітнього процесу. Згідно з указаним принципом, усі люди мають право на освіту. При цьому кожна людина може вільно обирати форми свого навчання, які не обмежені формальними закладами освіти й державними монополіями (Faure et al, 1972, с. 182). За висновками авторів доповіді, людина має регулярно здобувати освіту в будь-якому віці відповідно до власних потреб. При цьому центральне місце в освітньому процесі повинно займати індивідуальне навчання, самонавчання й самопідготовка, що реалізуються в різних установах (необов'язково освітніх) та передбачають виконання відповідних видів діяльності (там само, с. 183). Отже, автори зазначеного документу наголошують на необхідності, з одного боку, вертикальної інтеграції освіти, тобто надання можливості людиною здобувати освіту рівного рівня у формальних закладах освіти та поза них, а з іншого боку – горизонтальної інтеграції, тобто охоплення освітою різних галузей життя особистості в суспільстві.

У 1996 р. М. Тайту, розкриваючи своє розуміння суті неперервного навчання, зауважив, що в основі цього процесу покладено такі три базові ідеї:

– неперервна освіта знаходиться в стані постійного розвитку, впливаючи на все існуючі постачальники освітніх послуг, зокрема заклади середньої та вищої освіти;

– зазначена освіта виходить за межі дій офіційних постачальників освітніх послуг та охоплює роботу різних агентств, спільнот та окремих людей, які беруть ту чи іншу участь в освітньому процесі;

– неперервна освіта спирається на переконання, що людина є або може стати самокерованою, а це спонукає її усвідомити цінність власної участі в указаному процесі (Tight, 1996, с. 36).

Динамічні зміни суспільства та його активна глобалізація в подальші роки зумовили пошук принципово нових підходів до здійснення освіти. Основне місце серед них зайняв компетентнісний підхід, що зумовив суттєві зрушення в цілях, методах, змісту та механізмі корекції отриманих результатів. У 2006 р. Європейський Парламент і Рада Європейського Союзу ухвалили Рекомендації про визначення ключових компетентностей для навчання впродовж життя (Recommendation, 2006).

Результатом реалізації цих рекомендацій стало створення в 2007 р. документу («Ключові компетенції для навчання впродовж життя — Європейські еталонні рамки» ("The Key Competences for Lifelong Learning – A European Framework"). У цьому документі було визначено першу в історію рамкову основу ключових компетенцій неперервного навчання, що містила такі з них: спілкування рідною мовою (communication in the mother tongue); спілкування іноземними мовами (communication in foreign languages); математична компетенція (mathematical competence) та основні компетенції у галузі наук та технологій (basic competences in science and technology); цифрова компетенція (digital competence); навчання вчитися (learning to learn); соціальна та громадянська компетенції (social and civic competences); ініціативність і підприємливість (sense of initiative and entrepreneurship); культурна впевненість і самовираження (cultural awareness and expression) (Key competences, 2007).

Інтенсивний розвиток суспільства з часом викликав необхідність оновлення Європейських еталонних рамок. У зв'язку з цим Європейський парламент та Рада Європейського Союзу в 2018 р. ухвалили нові Рекомендації щодо визначення ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Реалізацію зазначеного документу було спрямовано на вдосконалення змісту й організації цього процесу, а як наслідок – заохочення держав-членів ЄС до кращої підготовки громадян до мінливих ринків праці та забезпечення більш активного розвитку громадянськості особистості в більш різноманітних, мобільних, цифрових і глобальних соціумах (European Commission, 2018, с. 4).

Оновлений список вищевказаних компетенцій включав такі: грамотність (literacy competence); мультимовна компетенція (languages competence); математична компетенція та компетенції в галузі наук, технологій та інженерії (mathematical competence and competence in science, technology and engineering), цифрова компетенція (digital competence); особиста, соціальна та навчальна компетенції (personal, social and learning competence); громадянська компетенція (civic competence); підприємницька компетенція (entrepreneurship competence); культурна обізнаність і компетенція самовираження (Cultural awareness and expression competence) (Key competences, 2019, с. 5). Результатом засвоєння людиною зазначених компетенцій є сформованість відповідних компетентностей.

Так, грамотність являє собою спроможність людини розуміти, ідентифікувати, інтерпретувати, виражати й формулювати думки та концепції в усній і письмовій формах на основі використання різних візуальних, звукових, цифрових засобів, ефективно комунікувати з іншими людьми. Розвиток грамотності формує основу для успішного навчання людини та здійснення мовної взаємодії з іншими її учасниками (Key competences, 2019, с. 6). Мультимовна компетентність відображає здатність особистості ефективно й адекватно використовувати різні мови для здійснення усної й письмової комунікації, а саме: розуміти, виражати й інтерпретувати думки, концепції, факти, почуття у відповідному діапазоні суспільних та культурних контекстів відповідно до індивідуальних бажань і потреб людини (там само, с. 7).

Математична компетентність забезпечує прояв людиною математичного мислення, проникливості під час вирішення ряду проблем у повсякденних ситуаціях, умінь грамотно використовувати математичні способи мислення та представлення результатів діяльності у формі відповідних формул, моделей, графіків, конструкцій, діаграм тощо. Компетентність у галузі наук означає здатність і готовність людини правильно пояснювати світ та його закономірності на основі використання відповідної методології та методів дослідження (спостереження, експеримент тощо), формулювати висновки на основі наведення відповідних доказів. Компетентності в галузі технологій та інженерії передбачають розуміння

особою суті основних понять, теорій, принципів, процесів і методів дослідження в окреслених галузях, їх впливу на життя людини, а також сформованість умінь ефективно використовувати різні сучасні технічні пристрої та технологічні інструменти для досягнення в діяльності поставлених цілей (там само, с. 8, 9).

Цифрова компетентність забезпечує відповідальне та впевнене застосування людиною сучасних цифрових технологій у процесі здійснення навчальної, професійної та інших видів діяльності, що вимагає опанування індивідом навичок з інформаційної грамотності і медіаграмотності, роботи з цифровими даними, спілкування та співпраці на основі застосування цифрових технологій, створення різного виду цифрового контенту (включаючи галузь програмування), забезпечення кібербезпеки, дотримання прав інтелектуальної власності (там само, с. 10).

Засвоєння здобувачем освіти особистої, соціальної й навчальної компетенцій проявляється в його здатності здійснювати рефлексію, цілеспрямовано покращувати своє фізичне, емоційне та психічне здоров'я, ефективно управляти часом та інформацією, виконувати поставлені завдання в умовах невизначеності та складності ситуації, успішно взаємодіяти з іншими людьми, керувати власним навчанням та кар'єрним зростанням (там само, с. 11). Важливу роль у житті сучасної людини займає також громадянська компетентність – здатність діяти як відповідальний громадянин, який бере повноцінну участь у житті держави на основі розуміння сучасних соціальних, економічних, правових і політичних концепцій та тенденцій подальшого розвитку глобалізованого суспільства (там само, с. 12).

Підприємницька компетентність передбачає, що людина здатна на основі врахування власних можливостей, ідей та прагнень здійснювати діяльність, спрямовану на створення інноваційної продукції (матеріальної чи ідеальної), яка набуває культурної, соціальної й (чи) фінансової цінності для інших людей (там само, с. 13). Культурна обізнаність і компетентність самовираження проявляється в розумінні людиною різних культур і форм їх вираження, прояві поваги до них, наявності гарного смаку (там само, с. 13).

В умовах інтеграції України в європейський та світовий освітній простір представлена ЄС рамкова програма ключових компетенцій неперервного навчання виступає важливим орієнтиром для вітчизняних педагогів. Адже вони мають забезпечити засвоєння здобувачами освіти цих компетенцій. У свою чергу, успішність реалізації вказаного процесу значною мірою залежить від рівня сформованості ключових компетентностей у самих освітян. Тому педагоги в процесі формального, неформального й інформального навчання та засобами інших видів діяльності мають постійно вдосконалювати свої компетентності як необхідної передумови здійснення неперервної освіти впродовж усього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Faure, E. et al. (1972). *Learning to Be*. Paris: UNESCO.
2. Key competences for lifelong learning – European Reference Framework (2007). <https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/youth-in-action-keycomp-en.pdf>
3. Key competences for lifelong learning (2019). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
4. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. (2006/962/EC) // Official Journal of the European Union, 30.12.2006. – L 394/10-394/18 EN.). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>
5. *Resolutions (1968). Conference: UNESCO. General Conference, 15th. Document code: 15 C/Resolutions*. Collation.
6. Tight, M. (1996). *Key concepts in adult education and training*, London: Routledge.

Сулейманова І. М.
*Вінницький державний педагогічний університет
імені М. Коцюбинського
(Вінниця, Україна)
Науковий керівник:
Шикиринська О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент*

СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Питання актуальності теми теорії і методології сучасних дидактичних процесів постійно піднімається, адже з часом утворюються все нові і нові теми для обговорення даного питання. Слід зазначити, що актуальність цієї теми на сьогоднішній день обумовлена далеко не одним чинником, кожен з яких постійно розглядається і активно обговорюється. Одним із найважливіших чинників, на нашу думку, є стрімкі зміни в суспільстві і технологіях загалом.

Сучасний світ характеризується високими темпами розвитку, що вимагає від освіти бути гнучкою і адаптивною. Теорія і методологія сучасних дидактичних процесів повинні враховувати ці зміни, щоб забезпечити ефективне навчання в умовах мінливого світу. Також не слід забувати про підвищення вимог до якості освіти, адже сучасне суспільство все більше потребує освічених і конкурентоспроможних людей. Для того, щоб відповідати цим вимогам, освіта повинна бути спрямована на розвиток творчого і критичного мислення, а також на формування навичок вирішення проблем. Теорія і методологія сучасних дидактичних процесів повинні забезпечувати досягнення цих цілей.

Вивченням даної теми займалися деякі видатні педагоги, як Я.А.Коменський, В.Бондар, В.Сухомлинський, О.Савченко та багато інших. Основоположником виникнення педагогіки, як науки та засновником загально дидактичних принципів вважають Я.А.Коменського. Проте, не менша його заслуга в тому, що він чи не найпершим у світі зумів обґрунтувати весь комплекс основних питань, які в сукупності визначають педагогіку як повноцінну науку. За роки своєї праці Я.А.Коменський зібрав і переробив у своїх творах весь досвід попереднього розвитку теорії і практики навчання і виховання підростаючого покоління.

Видатний педагог, автор книги «Велика дидактика» Ян Амос Коменський писав: «Людина робиться людиною тільки завдяки вихованню». Цими словами прихильник і визнаний геній своєї епохи хотів донести до суспільства думку про те, як важливо займатися вихованням своєї дитини з її раннього дитинства, етапів, коли вона тільки намагається пізнати цей світ. Він вважав, що батькам важливо «підловити» цей момент, поглянути на свою дитину як на окремого індивіда, якому в майбутньому доведеться самостійно жити і приймати рішення, а тому і важливо виховати її справжньою Людиною, наділену необхідними принципами сентиментальності і просто необхідною людяністю. Також він вважав, що крім батьків, вихованням дітей має займатися ще й школа, виховувати і прищеплювати їй всі риси справжньої Людини, всебічно розвиненої і розумної.

Розглянемо реалізацію деяких загально дидактичних принципів в початковій школі в контексті концепції Нової української школи. Одним із ключових ідей зазначеної концепції є дитиноцентризм, питання ролі особистості учня в освітньому процесі і можливе підвищення важливості цієї ролі, оскільки сучасна освіта орієнтована на розвиток особистості учня – це є її основним пріоритетом. Теорія і методологія сучасних дидактичних процесів повинні забезпечувати створення умов для активної і творчої діяльності учнів у освітньому процесі (Бібік, 2018).

Насамперед, варто сказати про дидактику як про окреме відгалуження науки. Дидактика є наукою про навчання, що вивчає закономірності і принципи навчання, розробляє методичні прийоми і засоби, що забезпечують ефективне засвоєння знань, умінь і навичок.

Сучасні дидактичні процеси являють собою цілу організовану систему процесів навчання, які постійно поновлюються свіжою інформацією і відповідають сучасним вимогам суспільства. Вони спрямовані на формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі (Бібік, 2018).

Основні принципи дидактичних процесів для дітей молодшого шкільного віку мають опиратися на такий важливий аспект як психологічні особливості дітей цього віку. У цьому віці важливо враховувати їхній розвиток, здібності та інтереси. Освітній процес повинен бути спрямованим на розвиток критичного мислення, творчих здібностей та практичних навичок. Дидактичні методи, за допомогою яких реалізуються принципи повинні бути адаптованими до індивідуальних потреб кожної дитини, забезпечуючи взаємодію та активну участь у навчальному процесі.

Для свого повноцінного існування і функціонування теорія сучасних дидактичних процесів базується на деяких освітніх принципах, серед яких найпершим можна розглянути принцип цілеспрямованості навчання. Його сутність полягає в тому, що будь-яке навчання має бути заздалегідь спрямоване на досягнення певних цілей, які, в свою чергу, ідеально відповідають потребам того, хто навчається, а також його соціальному оточенню. Окрім цього існує також ще кілька видів освітніх принципів теорії сучасних дидактичних процесів. Принцип системності навчання диктує правила цілеспрямованого систематичного навчання. Складається такий принцип з різних взаємопов'язаних між собою елементів, які спрямовані на якісне і ефективно надання знань для майбутнього результату.

Принцип актуальності навчання полягає в наданні дітям актуального матеріалу, який буде здатним правильно їх навчити, відповісти на певні питання під час, безпосередньо, процесу навчання, а також зможе цілком задовольнити освітні потреби дітей і відповідати їх інтересам, адже психологія навчання полягає в зацікавленості людини в вивченні того чи іншого закону, поняття, правила, тощо. Чим цікавіше і доступніше для сприйняття подано матеріал – тим краще буде його опрацювання і розуміння. Саме про це йдеться в принципі доступності навчання; матеріал, який подається дітям, має бути чітким, зрозумілим і, що найважливіше, доступним для розуміння відповідних вікових категорій дітей. І також існує ще один принцип теорії сучасних дидактичних процесів – принцип ефективності навчання. Суть його полягає, насамперед, в тому, що навчання в усіх його формах повинне бути ефективним, тобто повноцінно забезпечувати засвоєння дітьми знань, умінь і навичок, які вони отримують під час навчання.

Також очевидно, що кожен з перелічених принципів мав спроби реалізації в навчанні та освітньому процесі загалом. Реалізація дидактичних принципів у початковій школі – це важлива умова ефективного навчання. Дидактичні принципи – це базові положення, які визначають цілі, зміст, методи, форми і засоби навчання. Їхня реалізація дозволяє забезпечити оптимальні умови для засвоєння учнями умінь і навичок, набуття ключових компетентностей, необхідних для комфортного і повноцінного життя. Реалізуватися мають також і принципи наочності, свідомості, послідовності і систематичності, що відіграють важливу роль в освітньому процесі.

Окрім цього, в теорії і методології сучасних дидактичних процесів передбачено використання різних методів і прийомів навчання для реалізації дидактичних принципів та задля спрощення і підвищення ефективності самого процесу навчання, серед яких можна виокремити: активно-пізнавальні методи навчання, ігрові методи навчання, проблемні методи навчання. Активно-пізнавальні методи навчання зосереджені на спрямуванні активізації пізнавальної діяльності учнів шляхом зручних для сприйняття діалогів, які передбачають вільний обмін думками і можливі його види по типу мозкового штурму для подальшого вирішення тієї чи іншої проблеми або ж проведення дискусії на поставлене питання. Ігрові методи навчання по своїй природі є геніальними, оскільки передбачають ігри не просто як окрему ігрову діяльність, а й як унікальний засіб навчання, завдяки якому діти будуть проявляти більший інтерес до вивчення теми шляхом гри. Проблемні методи навчання можна назвати творчими, оскільки передбачають вирішення проблеми або певного

питання з застосуванням більш творчих і нестандартних методів для подальшого розвитку творчого мислення учнів.

Запровадження необхідних активних методів у освітній процес початкової школи, окрім реалізації дидактичних принципів, надасть можливість посилити мотивацію навчальної діяльності, інтерес до оволодіння новими знаннями, вміннями і їх практичному використанню, сприятимуть розвитку усного мовлення і навичок спілкування загалом, покращить рівень соціалізації в суспільстві, а також вміння формулювати, обґрунтовувати і висловлювати власну точку зору.

Реалізація дидактичних принципів в НУШ здійснюється за допомогою таких методичних прийомів як: створення проблемних ситуацій, які спонукають учнів до самостійного пошуку знань, застосування методів навчання, які активізують пізнавальну діяльність учнів, використання різноманітних форм і методів роботи, які дозволяють учням проявляти свою ініціативу та творчість, а також створення умов для індивідуального підходу до навчання учнів (Вишківська, Шикиринська, 2019). Реалізація дидактичних принципів в НУШ є важливою умовою для забезпечення ефективності освітнього процесу. Вона сприяє розвитку умінь і навичок учнів, формуванню їхніх особистісних якостей та компетентностей. Важливо, щоб реалізація дидактичних принципів була системною і враховувала індивідуальні особливості учнів.

Отже, узагальнюючи, варто зазначити, що сучасні дидактичні процеси є складною і багатогранною системою, яка постійно розвивається і вдосконалюється. Вони спрямовані на формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі. Для покращення функціонування дидактичних процесів в житті учня бажано враховувати будь-які деталі: сучасні вимоги до якості освіти, які постійно змінюються, роль учня як окремого індивіда, діяльність якого спрямована на освітній процес і, врешті-решт, на індивідуальні особливості самого учня, його здатність і бажання навчатися тощо. Лише з урахуванням всіх можливих деталей у існуванні дидактичних процесів і їх використання можна досягти бажаного, ефективного успіху у навчанні дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бібік, Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя (2018). Київ: Літера ЛТД. 160 с.
2. Вишківська, В., Шикиринська, О. (2019). Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок*. № 11 (178). 115–119.

Ужицький В. Б.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ДО ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИ В УКРАЇНІ

Реформування системи національної освіти впродовж майже трьох десятиріч незалежної України, супроводжуване різними викликами соціально-культурного та економічного характеру, динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, діджиталізація суспільства винятково актуалізували проблему відображення генези педагогічної думки в змісті шкільного предмета «Інформатика». Українська теорія та методика навчання інформатики у своїй генезі пройшла етапи зародження, становлення та розвитку, утворивши впорядковану систему знань про специфічні педагогічні явища та закономірності процесу опанування здобувачами загальної середньої освіти основ науки інформатики як невід'ємного складника сучасної освіченої людини технологічного суспільства.

Сьогодення формує нові виклики перед методикою навчання інформатики як педагогічною наукою, зумовлені якісною трансформацією науково-освітньої галузі

України, основні напрями якої визначені в законах «Про наукову та науково-технічну діяльність» (2016), «Про освіту» (2017), оновленому Державному стандарті базової середньої освіти (2020).

Серед ключових пріоритетів зазначено, зокрема, інтеграцію вітчизняної науки та освіти у світовий науковий та Європейський дослідницький простір із збереженням і захистом національних пріоритетів, забезпечення цілісності та наступності системи освіти, нерозривного зв'язку зі світовою та національною історією, культурою, національними традиціями, розроблення наукових основ розвитку освіти з урахуванням світових тенденцій та зарубіжного досвіду, а також національно-культурних традицій. З огляду на це, однією з умов модернізації теорії та практики навчання інформатики є дослідження, узагальнення та інтерпретація традицій і здобутків української методичної думки з інформатики в Україні в період з 1991 року на етапах становлення і розвитку змісту навчального предмета, досвід реформування інформатики в школах України, творення її науково-методичного забезпечення.

В умовах якісного оновлення змісту освіти та методів навчання актуалізується також проблема підготовки вчителя інформатики, який має бути обізнаним із тенденціями становлення змісту, методики навчання інформатики. Особливої уваги потребує ознайомлення із сучасними засобами навчання, що є невід'ємним складником уроку інформатики.

Отже, актуалізована проблема потребує наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад становлення й розвитку змісту шкільного курсу інформатики в освітній парадигмі незалежної України; здійснення порівняльного аналізу змісту програм, чинних підручників і навчальних посібників з інформатики для закладів загальної середньої освіти.

Чернюк А. П.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО МОВНОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі, який характеризується глибокими змінами в мовному та культурному просторі, філологічні спеціальності набувають усе більшої актуальності, ніж будь-коли раніше. Філологічна освіта відіграє ключову роль у формуванні компетентностей, необхідних для успішної реалізації знань і вмінь філолога в професійній діяльності, та розвитку міжкультурного спілкування. Однак фахова підготовка студентів філологічних спеціальностей постає перед новими викликами, вимагаючи адаптації до сучасних вимог мовної освіти.

Фахова підготовка відбувається за декількома напрямами:

1) виявлення зв'язку сфери особистості з особливостями структури діяльності (знання, уміння, навички) (Худа, Гупка-Макогін, Кочмар, Будз, Поченюк, 2023). Цей аспект підкреслює важливість зв'язку між особистісними характеристиками та професійними компетентностями. Успішна фахова підготовка передбачає не лише набуття конкретних знань і формування навичок, але й їхню адаптацію до особливостей кожного студента (спосіб сприйняття інформації студентом, швидкість формування нових навичок, особливості мислення тощо).

2) формування розвитку мотивів, інтересів, особливостей емоційно-вольової сфери, професійно важливих якостей фахівця в конкретній професійній діяльності протягом її опанування (Худа, Гупка-Макогін, Кочмар, Будз, Поченюк, 2023). Фахова підготовка не

обмежується лише набуттям знань, формуванням умінь і навичок, вона також спрямована на формування мотивації, інтересів, емоційно-вольової стійкості й інших важливих якостей, які допомагають фахівцю виконувати свою професійну діяльність.

Аналіз педагогічної літератури з теми дослідження засвідчує, що за структурою професійна підготовка студентів філологічних дисциплін складається з нормативної частини, до якої входять теоретико-методологічна, психолого-педагогічна, науково-дослідна підготовка, та варіативної частини, в основі якої – спеціальна підготовка. Інваріантна (обов'язкова) частина містить фундаментальні знання з філософських, психолого-педагогічних і методичних дисциплін, технологічні знання та професійно-педагогічні вміння. Водночас варіативна частина плану може містити ті самі цикли дисциплін, що й нормативна, проте їх обирає заклад вищої освіти. Варіативна частина узагальнює облік власного профілю наукової підготовки студента, його особистісних інтересів і нахилів. Інваріантна частина це стандартний мінімум у структурі професійної підготовки для педагога будь-якого профілю, представлений єдністю теоретико-методологічної, психолого-педагогічної та науково-дослідної підготовки. На магістерському рівні додається цикл дисциплін вільного вибору студентів (Липчанко-Ковачик, 2017).

Система вищої філологічної освіти України має відповідати сучасному рівню розвитку суспільних відносин, а тому потребує постійного вдосконалення. Прагнення України до євроінтеграції зумовлює необхідність розв'язання комплексу завдань, пов'язаних із підвищенням якості професійної підготовки фахівців для різноманітних сфер суспільної діяльності, зокрема філологічної (Іконнікова, 2017). Це може охоплювати не тільки академічні знання, але й практичні навички, розвиток критичного мислення та комунікативних умінь. Підвищення якості освіти сприятиме формуванню більш кваліфікованих фахівців, здатних відповідати на виклики сучасного суспільства.

Сучасні вимоги до фахових знань і навичок студентів, які обирають філологічний напрям підготовки, суттєво трансформувалися внаслідок стрімкого розвитку мовознавства та змін у суспільстві і технологіях. Студенти повинні володіти глибоким розумінням мовної структури та культурного контексту, що відкриває перед ними безмежні можливості в сферах перекладу, журналістики, лінгвістичного аналізу й інших суміжних галузях.

Усі заклади вищої освіти мають сприятливі умови для забезпечення професійної підготовки філологів в Україні, але є кілька особливостей, які деструктивно впливають на освітній процес. Теоретичне вивчення наукової літератури дає змогу виокремити такі особливості:

- нестача або відсутність філологічної профорієнтації;
- дисбаланс між розподілом студентів на групи за рівнем володіння іноземною мовою;
- надмірне педагогічне навантаження на викладачів у закладах вищої освіти;
- низька відповідність матеріально-технічної бази сучасним вимогам;
- неспроможність більшості студентів самостійно здобувати знання (Арістова, 2015).

Зазначені особливості фахової підготовки філологів у закладах вищої освіти варто ретельно розглянути, оскільки вони можуть мати вплив на якість навчання та підготовку майбутніх фахівців. Для вирішення цих проблем важливо підтримувати та модернізувати освітні програми, надавати студентам можливість розвивати компетентності, використовуючи технології та навчати їх самостійності в навчанні.

Отже, фахова підготовка студентів філологічних спеціальностей є важливою ланкою в контексті сучасних вимог до мовної освіти. Провідна роль філологів у формуванні мовного та культурного простору суспільства залишається невіддільною складовою в сучасному освітньому процесі. Таким чином, проблема фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей є актуальною та важливою для розвитку суспільства в умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні впливу сучасних інформаційних технологій на фахову підготовку студентів філологічних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, С., Арістова, Н., Малихін, О., Попов, Р. (2022). Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*, 1 (1).
2. Арістова Н. О. (2016). Особливості фахової підготовки філологів у вищих навчальних закладах. *Молодий вчений*, 1(2), 116–119.
3. Арістова, Н. О. (2020). Формування гнучких навичок студентів філологічних спеціальностей шляхом застосування інноваційних педагогічних технологій. *The 13th International scientific and practical conference "Dynamics of the development of world science, Perfect Publishing, Vancouver, Canada*, 81–87.
4. Іконнікова М. (2017). Проблеми підготовки майбутніх філологів у сучасному науковому дискурсі. *Освітній простір України*, 9, 62–69.
5. Липчанко-Ковачик О. В. (2017). Особливості підготовки майбутніх бакалаврів у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 76 (2), 81–85.
6. Малихін О. В., Загорулько М. О. (2017). Методологічна компетентність майбутніх вчителів. *Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога : теоретичні і практичні аспекти*, 96–121.
7. Малихін О. В., Карпюк В. А. (2018). Методика застосування ІКТ у процесі формування лінгвокраїнонавчої компетентності студентів-філологів. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 68, 112–124.
8. Малихін, О. В., Маноха, О. В. (2023). Особиста, соціальна, навчальна компетентність студентів філологічних спеціальностей як одна з ключових компетентностей для навчання протягом життя. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі*, 22– 26.
9. Худа Н. С., Гупка-Макогін Н. І., Кочмар Д. А., Будз І. Ф., Поченюк Я. В. (2023). Фахова підготовка майбутніх учителів англійської мови під час воєнних дій в Україні. *Вісник науки та освіти*, 2(8), 158–168.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Dimitrov O.

*V. N. Karazin Kharkiv National University
Honey Academy Lyceum
(Kharkiv, Ukraine)*

THE INFLUENCE OF DIGITAL LITERACY LEVEL ON THE QUALITY OF EDUCATION IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

In recent years, the education system of Ukraine has undergone significant changes due to the pandemic caused by Covid-19, and then due to a full-scale armed aggression by a neighboring terrorist state in 2022. The establishment of the quarantine and the introduction of martial law in the state caused significant challenges for various spheres of society, including for the educational sector of Ukraine. The transition to distance learning made it possible to resume the educational process at a certain level.

At the same time, distance education makes certain demands on all participants of the educational process and requires the joint efforts of the state, teaching staff, students, pupils, and their parents. One of these requirements is the formation of digital literacy in all participants of the educational process: interaction based on the use of messengers, cloud services and educational platforms, mastering work on online platforms and interactive online services, means of group activity and communication, self-discipline and the ability to partially self-educate and so on. In this regard, the paper will consider the features of the transition to distance education, which are related to the insufficient level of digital literacy among the participants of the educational process.

According to the Law of Ukraine "On Education", the main forms of education are following: institutional (full-time, part-time, distance), individual (external, family) and dual. However, the priority aspect in the organization of the educational process today is to ensure the maximum possible safety for each participant, stabilization of his psycho-emotional state. Taking this into account, according to the decisions of the regional military administrations and the administration of educational institutions, the training process of applicants, depending on the situation in the region, can take place in face-to-face or remote forms or by combining them (i.e. in a mixed format).

In the conditions of martial law, the fact that in modern world digital literacy has very quickly turned into one of the basic skills, just like the ability to write, read or count, has acquired special significance. The leading factor contributing to the success of a person in educational, scientific or other spheres of professional activity is the ability not only to use modern means of distance education, but also the ability to quickly receive information, conduct analysis and assessment of its value and benefit, as well as competently apply it on practice.

The problem of the lack of digital literacy among the participants of the educational process includes the following three aspects: insufficient formation of the skills to use modern tools for providing education among parents, students, and teachers. A feature of distance education at school is the redistribution of responsibility between teachers, students and parents in the direction of increasing the degree of responsibility of the latter. After all, the parents are responsible for creating proper and safe conditions for the child's education, having the necessary technical equipment and their correct setting, ensuring access to the Internet, and monitoring the learning process. Unfortunately, not all parents realize this, which has a negative impact on the educational process and its outcomes.

It is important to note that at the beginning of the pandemic in 2020, educational institutions began to organize the process of distance learning using the technical means available to all

participants of this process at that time. At that time, students in general mastered the use of video communication tools with the teacher much faster than the teachers themselves, most of whom needed additional master classes on working in Zoom, Google Meet, BigBlueButton, etc. The same situation was observed with work on Moodle, Classroom, etc. platforms. Even now, three and a half years after the transition to remote work, some educators still have difficulties using these tools. It should be added that the issue of using the above-mentioned means of pedagogical interaction should be agreed upon at least at the level of the administration of an educational institution.

Among the certain advantages of distance learning is the ability to get the student an education at any location (where there are appropriate technical capabilities), as well as the use of many interactive online applications that make the learning process more interesting and interactive. Such services as Kahoot!!, LearningApps, Padlet, Quizlet, Wordwall and many others allow the teacher to create new tasks of his own, as well as to use exercises developed by others. A professionally created or well-chosen interactive task contributes to better learning of the material by students, therefore pedagogical skill in using the specified programs is an important component of ensuring quality distance education.

Usually, the use of distance learning technologies is situational for security reasons and has a temporary nature. Therefore, a long period of work on distance education will have a significant impact on the general level of knowledge and the formation of basic skills or competencies, which is especially important for elementary school students, as well as for students of some specialties (for example, schools of medicine).

As for the distant learning of the higher school, the participants of the educational process also faced a number of challenges. These include problems of interaction between the educational institution and students, the impossibility or limited opportunity for them to work in laboratories, scientific libraries, to practice in their specialty, as well as the low level of digital literacy of some applicants. It is known that students who possess digital competence more effectively use resources to form and develop their own knowledge and skills. Unfortunately, secondary and higher education institutions usually do not pay enough attention to the formation of digital literacy of students, so they are forced to do it on their own, depending on their own motivation, discipline and abilities.

Currently, all participants in the educational process realize that information technologies are an invaluable base for creating an information-subject environment for education and self-education of students, which ensures the satisfaction of personal, professional interests and needs of future specialists in various specialties. The use of digital (information) technologies nowadays is an integral part of the educational process, because it contributes to the modernization of higher education, the implementation of an active approach to education and the successful formation of digital competence of students.

However, the pace of digitalization of society in most cases is ahead of the process of formation of relevant skills and abilities of the users, which is especially clearly observed in the educational sphere. That is why further development of methods, forms, means of forming digital literacy of students and teachers is absolutely necessary, which will contribute to higher quality and professional use of digital tools in the educational process.

REFERENCES

1. Borodkina I. (2017) Tsifrova gramotnist yak factor reformuvannya vischoyi shkoly [Digital literacy as a factor in higher education reform], *Molodyi vchenyi*, № 8(48), 395-399 [in Ukrainian].
 2. Danchenko I., Tkachenko T., Tiurina V. (2020) Formuvannya tsifrovoyi kompetentnosti studentiv zakladiv vischoyi osvity [Formation of digital competence of students of higher education institutions] *European Humanities Studies: State and Society* Issue 3(1), 100-112 [in Ukrainian].
 3. Law of Ukraine On Education from 02 July 2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Mezentsova N. Organizatsia distantsiynoyi formy osvity v umovah voennogo stanu: na scho potribno zvernuty uvagy? [Organization of distance form of education in the conditions of martial law: what should be paid attention to?] URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/orhanizatsiia->

[dystantsiynoi-formy-osvity-v-zzso-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-potribno-zvernuty-uvahu/](#) [in Ukrainian].

MON. Vidpovidi na poshyreni zapytannya schodo organizatsii osvitnyogo protsesu v umovah voennogo stanu [Answers to frequently asked questions about the organization of the educational process under martial law] URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/vidpovidi-na-poshyreni-zapytannya-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-umovah-karantinnih-obmezhen> [in Ukrainian].

4. Sukhomlyn O. (2022) Tsyfrova kompetentnist zdobuvachiv vyschoyi filologichnoyi osvity v umovah suchasnyh zapytiv suspilstva: tsinnistnyi aspekt [Digital competence of students of higher philological education in the conditions of modern demands of society: a valuable aspect] *Molod and rynok №2* (200), 170-176 [in Ukrainian].

5. Shparyk O. (2021) Rozvytok tsifrovoyi kompetentnosti vchytelya [Development of the teacher's digital competence] *Innovatsiynyi rozvitok vischoyi osvity: globalnyi, evropeyskyi ta natsionalnyi vymiry zmin: materialy VII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoi konferentsiyi* [Innovative development of higher education: global, European and national dimensions of change: materials of the VII International Scientific and Practical Conference]. Sumy URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725249/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-214-217.pdf> [in Ukrainian].

Klymenko H.

*V. N. Karazin Kharkiv National University
Honey Academy Lyceum
(Kharkiv, Ukraine)*

Dimitrov O.

*V. N. Karazin Kharkiv National University
Honey Academy Lyceum
(Kharkiv, Ukraine)*

ORGANIZATION OF TEACHER'S WORK DURING THE WARTIME

During the war, schools become centers that allow children to receive not only knowledge but also psychological support and not lose their sense of belonging to the community. Therefore, it is extremely important to be flexible in organizing the work of the school and to adjust the educational process so that it is comfortable and safe for both children and teachers.

The most optimal and safe form of organizing the educational process under martial law is distance learning. The models of blended and distance learning in synchronous and asynchronous modes developed during the coronavirus pandemic will be useful in this situation.

During online classes, teachers should carry out consultations with children, integrated lessons, educational conversations, polylogues, and creative activities.

At the same time, in times of war, it is necessary to optimize the teaching load. Classes in synchronous mode are important for students, but the social and psychological aspect prevails over the educational one. Therefore, the number of working hours per day should be at least half that of distance learning in peacetime. The rest of the time should be focused on asynchronous work:

- communication in messengers;
- work with online resources (e.g. All-Ukrainian School Online, Na Urok, International Ukrainian School, Atmospheric School, ThinkGlobal Online, Youtube channel of Osvitoria, etc;)
- exercises and tasks that involve psychological relief, techniques for regulating emotional state, etc.

Since the use of group, collective forms of work is difficult in the context of distance learning, it is worth emphasizing discussion, partnership options and forms of updating basic knowledge and

consolidating theoretical material that will contribute to the development of relevant social and civic key competencies.

When choosing work methods, it is important to remember that children have limited resources. Therefore, experiments, projects, and creative tasks should be used carefully, taking into account the availability of the necessary equipment.

Homework that involves completing academic tasks in subjects should be kept to a minimum. However, schools and teachers can adjust this depending on the situation, emotional state, and needs of children.

Classroom schedules in wartime should be flexible and adjusted depending on the current situation. The start time of the first lesson should be shifted at least one hour later, as children may not sleep well at night due to air raid alerts or psychological instability.

In times of war, teachers should revise their calendar plans by the end of the school year and plan to study the subject in the most convenient way for students, creating a comfortable, trusting environment for children.

Since the educational process is carried out mainly with the use of distance learning technologies, it will be useful to review with children the rules of working with online platforms, interaction in cloud services, tools for collaborative work with documents, and tools for group activities and communication.

When conducting online classes, it is advisable to involve students in active work, expressing their ideas and suggestions, and allowing them to communicate with each other.

It would also be advisable to hold individual meetings with newly arrived students to present the educational institution as an effective and safe educational space and/or create brief information sheets of similar content.

Organization of the teaching of academic subjects under martial law

War makes its own adjustments in a number of areas of life. Teaching of certain subjects at school also requires changes.

History and civic education. The content of this area should be optimized in wartime to reduce the burden on students. First of all, it is necessary to reduce the amount of reading texts, as it is difficult for children under prolonged stress to maintain attention for a long time. With this in mind, it is appropriate to replace textbook reading with oral storytelling, watching videos, interactive classes, and working on creative and micro-research projects.

When selecting educational material, teachers should focus on stories that will give students a deeper understanding of the history of the Ukrainian people's struggle for independence and their future. Topics and tasks aimed at understanding the links between the past and present life of Ukraine, between global, national and regional processes will also be useful.

Today, more than ever, history teachers are responsible for developing students' critical and systemic thinking and media literacy. With this in mind, it is worth introducing five-minute exercises that will examine a type of cognitive distortion, propaganda or manipulation, and test a news item for its subject matter. The content for such exercises should be selected according to the age and psycho-emotional state of the students, taking into account that certain information or visual materials may frighten or upset students.

Special attention should be paid to the development of students' civic competencies. During lessons and conversations, teachers should form a conscious civic position of children.

Ukrainian Language and Literature When teaching these subjects, teachers should focus on four types of speech activities: listening and speaking, reading and writing. This applies both to classes taught according to the 2011 State Standard of Basic Secondary Education and to the so-called pilot classes taught according to the 2020 State Standard of Basic Secondary Education.

Focusing on types of speech activities rather than specific topics or works will help support students' learning initiative, independence and responsibility, which is the basis of learning skills.

When selecting learning tasks, teachers should avoid monotony and reproduction, instead increasing the number of creative tasks to help release positive emotions and support children's belief in their own strengths and capabilities.

Mathematics. It is appropriate for teachers to set aside time to review and systematize previously learned material. Academic freedom allows teachers to change the order of studying topics in the school mathematics course. Therefore, in order to optimize the teaching time, the teacher can combine certain topics, reduce their content, and instead focus on the basic knowledge and skills, the formation of which is provided for by the regulatory documents governing the field of education.

It is advisable to present mathematics material in a synchronous mode, providing a video recording of the lesson for children who could not join the lesson. When the teacher does not have this opportunity, students can be offered video lessons on relevant topics available on Youtube or on specialized educational platforms. To consolidate the learning material, which is most often done by solving exercises and tasks, students should be provided with screenshots of solved typical tasks for the topic being studied.

Computer-based testing can be used to monitor and correct students' learning achievements using available learning platforms (Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Google Meet, etc.).

Natural sciences. Using pedagogical autonomy, teacher can identify topics without which it is impossible to understand the content of the subject in subsequent grades and redistribute hours accordingly.

The practical part of the curriculum (experimental, practical, laboratory work, etc.) can be divided into two parts:

- virtual (having the appropriate content, the teacher can conduct online classes with students or give them independent work at home)

- home-based (in this case, you can use the materials at hand that each child has at home, and it is important for the teacher to create clear algorithms for students with mandatory life safety guidelines).

Such "audit" will also help determine the possibility of conducting integrated lessons. This will help students develop a holistic view of the world.

During the training, it is important to take into account the "audit" when planning classes in synchronous and asynchronous modes. In this case, it is advisable to use the synchronous mode (online classes) for consultations, discussions of the most complex issues, virtual experiments, laboratory and practical work.

The use of the "flipped lesson" technology will be useful for students to master the educational material in asynchronous mode. To enhance the formation of students' sustained interest in the natural sciences, problem-solving skills, and the application of knowledge in real life, students can be offered creative, research tasks. This work can be organized as part of independent research and project activities with online discussion of the results.

The work on developing students' critical thinking skills is of particular importance. To do this, you can use the technology of debunking myths and fakes. For example, taking the topic "Biological weapons: birds carrying a virus aimed at destroying a particular ethnic group".

We have to understand that children today, all of them, without exception, are traumatized psychologically and emotionally. Therefore, we should pay attention to the state of children and help them cope with difficulties. We recommend that you try to organically "weave" simple exercises into your lessons to support and stabilize the psycho-emotional state of your students. Prepare for difficult questions from students about the situation in the country and don't be afraid to answer them. Children will ask about the war and be interested in your opinion, and this is normal. We recommend that you familiarize yourself with the advice of psychologists on how to explain the causes of the war to children and how to discuss difficult issues with them. You can also discuss these questions with your colleagues and agree on how you will answer them with your students.

REFERENCES

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX (дата звернення: 01.04.2022 р.)
2. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу» (дата звернення: 01.04.2022 р.)

DISTINCTIVE FEATURES OF EDUCATIONAL-METHODOLOGICAL COMPLEXES USED WITHIN THE STUDYING PROCESS AT UNIVERSITIES

The current stage of the development of the education system of Ukraine is characterized by its reformation, the search for ways to bring the content in line with the personal needs of students and world standards. Crisis phenomena in education, which are observed today, are connected with the formation of Ukraine as an independent state, the nature of social relations, the reformation of the political and economic systems on a fundamentally new basis. Adapted in the past years to a rigid regulated environment, education today has come into conflict with the new, more flexible and constantly changing requirements of Ukrainian society - with the market economy [4; 9; 11].

Reforming education is conditioned by the need to overcome the negative phenomena taking place in Ukrainian society. It is no coincidence that among the numerous transformations and modernizations of recent decades, a special place is given to those directly related to education and education management. Presentation of the main research material. The education system of Ukraine consists of educational institutions, scientific, scientific-methodical and methodical institutions, scientific-production enterprises, state and local educational management bodies and self-government in the field of education [5; 8; 13].

The main trends in the functioning and development of the education system in Ukraine, which affect the regularity of management of educational institutions regardless of their type and form of ownership, are:

- priority of universal values and humanistic orientation; - activation of public and state efforts to bring education up to the level of international standards and achievements in this field;
- formation of national-patriotic morality;
- development of education based on the latest psychological and pedagogical technologies;
- moving away from the principles of authoritarian, ideological pedagogy, leveling the natural individual characteristics of all students;
- radical restructuring of management in the sphere of education through its democratization, decentralization, creation of regional management systems of educational institutions;
- development of non-state forms of ownership of educational institutions (Figure 1) [9; 11; 12].

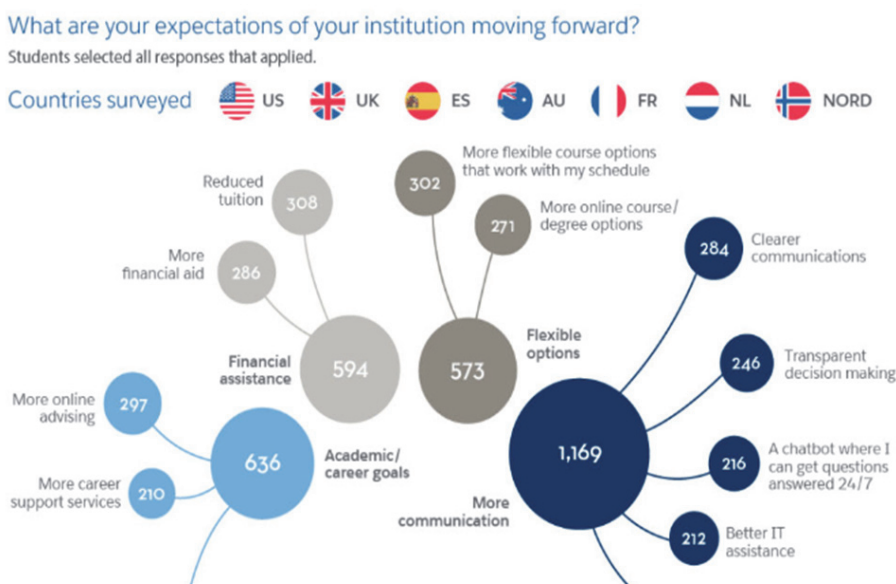

Figure 1. Global Tendencies of Higher Education

Initially, defining the educational and methodological complex of the discipline (it is necessary to pick out that this is a set of educational, scientific and methodical documents and materials character, which provide all forms of the educational process, types of educational classes, forms of monitoring students' knowledge of a specific academic discipline, that are provided by the curriculum of the relevant educational program. All course complexes cover educational publications, educational and methodological and reference materials, which made in printed or electronic form, and are also necessary and sufficient for the organization of the educational process in a specific discipline curriculum [7;11].

The main functions of the development and use of the educational and methodological complex aimed at solving the main problems are the next ones:

- a clear definition of the place and role of the academic discipline in education activity and in the system of training a specialist with a higher education;
- fixation and specification of educational goals and objectives of the discipline on this basis;
- reflection in the content of the educational discipline of modern achievements of science, culture and other spheres of social practice that are related to a certain academic discipline;
- consistent implementation of intra- and interdisciplinary connections, agreement of the content and avoidance of duplication of the material being studied, with other disciplines of the educational program;
- rational distribution of study time by study modules disciplines and types of educational activities;
- clear distribution of educational material between classroom classes and independent work of students;
- planning and organization of students' independent work taking into account rational use of time allocated for independent work;
- determination of the range of sources, educational, methodical and scientific literature, necessary for mastering the academic discipline, and formation
- bibliographic list;
- development of an optimal system of current and final control knowledge of students [4; 7; 13].

In addition the educational and methodological complexes are: developed for all disciplines of the curriculum; materials are developed in the state language; developed by a pedagogical worker, in the educational field the load of which this educational discipline is planned, or by the staff team, if different types of study load within the same discipline planned by several working programs; preparation of elements is included in the individual plan work of teachers; submitted to the chairman/manager for discussion and approval at meetings of the cyclic commission/department, which is reflected in the minutes of the meeting cycle commission/department; in case of detection of deficiencies in the formation of the developer is given time to eliminate them – no more than one week from repeated procedure of discussion and approval at the cyclical meeting commissions/departments; if necessary (in connection with a change in legislation, the introduction of new standards of higher education) changes may be made to the by reviewing and approving them at a meeting of the cycle committee/department; enters into force after its approval at the cyclical meeting commissions/departments [5; 9; 10; 13].

The structure and components of the educational and methodological complex for studying disciplines consists of the following important parts:

- syllabus (work programs of credit modules);
- textbooks in accordance with the syllabuses of academic disciplines;
- recommendations to students regarding the acquisition of new knowledge;
- plans of practical and seminar classes;
- teaching aids for various types of work in the discipline: laboratory work, practical classes, computer workshops;
- educational content – didactic and demonstration materials for educational classes (tasks for practical classes, multimedia presentations, posters, layouts, models, computer programs,

instructions, texts, handbooks, standards, albums, diagrams, video and audio recordings, designed to accompany the educational process);

- variants of individual semester tasks and recommendations for their implementation;
- topics of course projects/papers on educational disciplines;
- teaching aids for course projects/works;
- diagnostic tools for current and semester control of the results of studies and evaluation criteria;
- tasks for carrying out comprehensive control works on educational disciplines and criteria for assessing the level of student training for accreditation of the specialty, monitoring of residual knowledge and skills;
- educational and methodical materials for distance learning (automated educational complexes: video lectures, electronic textbooks and workshops, virtual laboratory work, means of test current control; methodological recommendations regarding the peculiarities of the organization of distance and mixed learning) (Figure 2) [4; 8; 10].

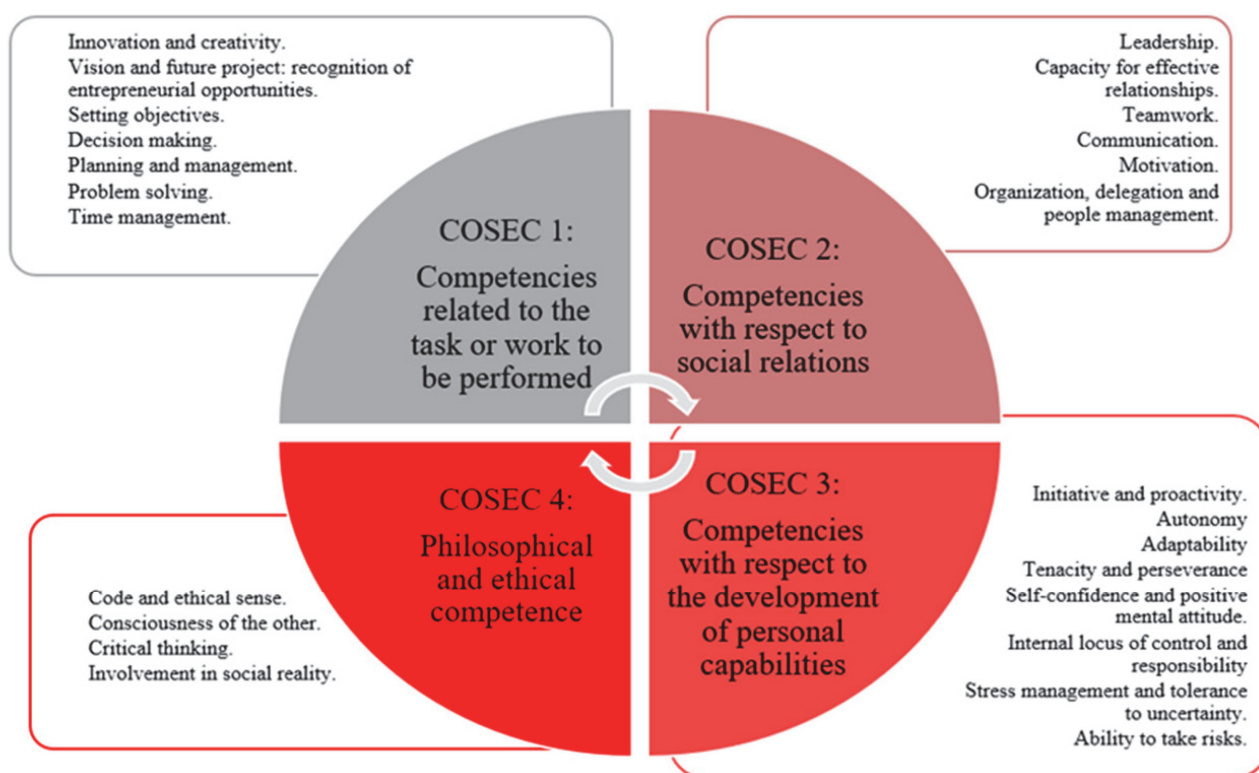

Figure 2. Students' Competencies and Capabilities

To sum up, the educational and methodological complex of a discipline is a collection normative, educational and methodological and program materials from a specific disciplines presented in paper or electronic forms are necessary and sufficient for the effective implementation of the work program in the discipline, the formation of relevant higher education/professional pre-higher education applicants competencies provided by the educational program.

The educational and methodological complex is created at the cycle department from each academic discipline with the aim of comprehensive educational provision process in accordance with the requirements of state and industry standards of education.

On the basis of educational and methodological complexes of certain (separate) disciplines in the case if necessary, an educational and methodological complex of the specialty is created /specializations (educational and methodical support of the specialty/specialization).

Regulations on the educational and methodological complex of the discipline developed as a component of the quality management system and regulates content, requirements for registration, procedure for development and approval at modern universities of normative documents that are

included in the educational and methodological complex of the prescribed discipline the educational program of training and the curriculum according to which it is carried out training of applicants for higher education/professional pre-higher education.

REFERENCES

1. Adamec P., & Šimáně M. (2021). Perception of Online Learning by Students of University Pedagogical Study Programs During COVID-19 Pandemic. *Journal of Interdisciplinary Research*, 11(2). P. 8 – 14.
2. Akimova, L., Akimov, O., & Liakhovich, O. (2017). State regulation of foreign economic activity. *Scientific Bulletin of Polissia*, 4(12), P. 1, 98-103. DOI: 10.25140/2410-9576-2017-1-4(12)-98-103.
3. Amaral, A., Neave, G., Musselin, C., Maassen, P. (Eds.) (2009). *European Integration and the Governance of Higher Education and Research*. Springer Netherlands.
4. Baroncelli, S., & Fornetti, R. (Eds.) (2014). *Teaching and Learning the European Union: Traditional and Innovative Methods*. Springer.
5. Bartram, B. (2017). *International and Comparative Education: Contemporary Issues and Debates (The Routledge Education Studies Series)*. Routledge.
6. Bertaud, N., Vandystadt, N., & Waldstein, J. (2017). Future of Europe: towards a European Education Area by 2025. Press Release of the EC, 14 November 2017. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_4521.
7. Brandl, K. (2021). *Communicative Language Teaching in Action: Putting Principles to Work (2nd Ed.)*. Cognella. P. 15 – 23.
8. Ekoto, E., & Gaikwad, P. (2015). The Impact of Andragogy on Learning Satisfaction of Graduate Students. *American Journal of Educational Research*, 3(11), P. 1378 – 1385.
9. Garcia, M. (2021). Ten Important Aspects of A 21st Glassner. *Exploring Heutagogy in Higher Education*. Springer. Century Foreign Language Teaching Approach. *European Journal of Foreign Language Teaching*, 5(5), P. 1 – 20.
10. Gouthro, A., & Holloway, M. (2020). Using a Multiliteracies Approach in Adult Education to Foster Critical and Creative Pedagogies for Adult Learners. *Journal of Adult Continuous Education*, 26, P. 203–220.
11. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. *Communique of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education*. Leuven and Leuven-la-Neuve, 28-29 April [Electronic resource]. Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-675_en.htm
12. Broughton, G. *Teaching English as a Foreign Language*. 2nded. London: Routledge, 2014.
13. European Commission (2021). Future of Europe: Towards a European Education Area by 2025. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_4521.

Адамовська М. С.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

Загривенко В. Б.

*АРТ Академія сучасного мистецтва ім. Сальвадора Далі
(Київ, Україна)*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

До повномасштабного російського військового вторгнення на територію України наукове товариство обговорювало безпрецедентні темпи росту в Україні туристичної галузі, яка в деяких інших країнах світу сьогодні є стабільнішою за фінансовий ринок, а рівень її

зростання вищій за промислове виробництво. До війни інвестиційна привабливість українського туристичного сектора обумовлювала швидку появу нових проєктів, об'єктів і, відповідно, нових робочих місць і потребу у великій кількості висококваліфікованих практико-орієнтованих спеціалістів. Саме таких фахівців з туризму, які здатні швидко і фахово включатися у професійну сферу і відповідати динамічним викликам сучасності, спроможні готувати ВНЗ різного профілю в Україні. При цьому молоді українські фахівці сфери туризму, маючи масштабне фахове мислення і практичні навички, є особливо затребуваними у закордонному просторі ринку праці.

Зрозуміло, що військовий час докорінно змінив, і без того, мінливу реальність, в якій надзвичайно ефективно проявилось критичне фахове мислення спеціалістів сфери туризму в ситуаціях евакуації людей з гарячих точок та інших волонтерських проявах, пов'язаних з логістикою, розміщенням, харчуванням тощо. Сьогодні, зрозуміло, не йде мова про активний розвиток туристичної сфери, яка потерпає від великої кількості проблем, пов'язаних з війною, і потребує, в першу чергу, фахового розсудливого відношення щодо збереження не лише культурних пам'яток, а й інтелектуальних надбань, в тому числі й освіти за спеціалізацією туризм, яка має адаптуватися до сучасних військових умов і, не зважаючи на перешкоди, продовжувати свій розвиток у форматі біфункціональної освітньої моделі: в реальному і цифровому освітньому просторі. Крім того, відкритими для дискусійних публічних обговорень лишаються питання культурологічної наповненості практико-орієнтованої підготовки у сфері туризму, яка як "чуттєвий" феномен швидко набуває нових форм здатних задовольнити туристичні споживчі запити у відповідності до військових реалій.

За концепціями "посттуризму" (М. Пфайфер, Дж. Уррі, С. Роджек) провідними особливостями туризму є його стилізація і "колажність", які проявляються у швидкому комбінуванні різноманітних елементів, що подаються, як видовища. В цьому процесі основним є не сам продукт, а відчуття і враження, які змінюють класичні цінності та потреби споживання, і, відповідно, традиційні норми поведінки. Однак сьогодні в Україні ми можемо спостерігати зворотній процес, коли зменшення різноманітності призводить до отримання більшого задоволення від простих радощів, наприклад, заміну дороговартісних закордонних турів індивідуальними екскурсіями чи турами по Києву, які сьогодні набули чіткої патріотичної забарвленості. Зміна можливостей і споживчих смаків туристів призводить до активного розвивитку нових продуктів і послуг, нових форм споживання туризму в Україні. А тенденція віртуалізації туристичних продуктів в Україні і закордоном призводить до створення нових просторів туристичної гіперреальності.

Варто зауважити про важливе значення освіти і туризму як стратегій детравматизації у час війни й поствійськовий період. Паралельно з інклюзив-турами розвиваються продукти оздоровчо-лікувального характеру для людей з психологічними проблемами й обмеженими можливостями. Креативні продукти просвітницького та лікувального туризму можуть стати інструментом психологічного і фізичного відновлення людей, які жили в умовах війни. Зустріч з іншими культурами та історіями може допомогти подолати стереотипи і страхи пережитого.

Не відстають у трансформації пропозиції готельного сектору. Концепція готелів "invalid friendly" стає не просто популярною, а й ознакою сучасної мілітаризованої філософії та культури. Маючи додаткові фінансові витрати, готелі спроможні виокремитися із загалу і серед конкурентів своєю патріотичною філософією і відійти від усталених стандартів. Все це стимулює появу нових нестандартних креативних туристичних пропозицій у нелегкий військовий час.

Сьогодні "чуттєвий і гнучкий" феномен туризму є ефективним засобом відновлення економіки не лише в постконфліктних регіонах, сприяючи швидкому розвитку інфраструктури, появі робочих місць і поповненню місцевих бюджетів. Але вже сьогодні у контексті освітньої біфункціональної цифрової моделі варто впроваджувати на освітньому рівні розробку і розвиток віртуальних історично-освітніх турів об'єктами культурної спадщини України, особливо тих пам'яток, які були знищені чи зруйновані російськими

військами. На червень 2023 року, таких об'єктів нараховується понад 600... Такі туристичні продукти несуть у собі як культурну, освітню, економічну, так і політичну функції.

Отже, туризм, як інструмент культурної дипломатії, сприяє сьогодні не лише підвищенню інтелектуально-духовного рівня людей, а й формує культуру міжлюдського розуміння і толерантності. Він здатен допомогти створити механізми для зняття напруги та відновлення спільності в умовах війни і після неї. Тому ініціативи з підвищення освітнього рівня можуть допомогти зменшити напруження і ворожість між різними групами суспільства, а туристичні практики здатні сприяти культурному діалогу, обміну і зближенню, вирішенню конфліктів різного рівня мирним шляхом. Отже, значення освіти і туризму як стратегій детравматизації у час війни й поствійськового період є надзвичайно важливим.

Все це актуалізує розробку освітніх культурологічних моделей практико-орієнтовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі незважаючи на продовження військових дій в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Слівінська А. Ф. Концепція когнітивного капіталізму і перспективи розвитку гостинності як креативної індустрії. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2017. Т.1, № 16. С. 52-59.
2. Заблоцька О. В Україні пошкоджено об'єкти культурної спадщини внаслідок вторгнення. МКІП. Суспільне.
3. Алексеева С., Арістова, Н., Малихін, О. Топузов, О. (2023) Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації. С. 19-25. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf
4. Алексеева С. (2023) Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайнресурси. Український педагогічний журнал. 2023. № 1. С. 59 – 65. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-59-65>
5. Алексеева С. (2023) Сучасні цифрові технології в освіті: теорія і практика побудови індивідуальної освітньої траєкторії. Теорія і практика використання інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29 червня 2023 року м. Київ. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 6-8 <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41423/materialy%20konferentsii.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. Алексеева С. Людиноцентризм як освітня домінанта індивідуалізації сучасного навчання. Scientific Collection «InterConf», (109): with the Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference «Concepts for the Development of Society's Scientific Potential» (May 19-20, 2022). Prague, Czech Republic: Authorpublishers miscellaneous, 2022. P. 127-134. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730530/>
7. Алексеева С. Індивідуалізація навчання: принципи побудови, методи і форми реалізації. Scientific practice: modern and classical research methods: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), Boston, February 26, 2021. Boston Vinnytsia: Primedia eLaunch & European Scientific Platform, 2021 p.142-145. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/727975/1/%D0%90%D0%BB%D1%94%D0%BA%D1%81%D1%94%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20Word.pdf>.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕНДЕНЦІ ТА ВИКЛИКИ

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану повинен бути орієнтований, перш за все, на створення безпечних умов навчання і може бути організовано за очною, дистанційною формами навчання або їх поєднанням (за змішаним режимом) залежно від можливостей фонду захисних споруд цих закладів.

За результатами дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році, що проведено Державною службою якості освіти України за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти» близько 800 тис. школярів змінили форму здобуття освіти з денної на дистанційну (з 17 669 учнів/учениць у 2021 році до 772 909 у 2022) та сімейну (домашню) (з 4 695 до 64 409 учнів/учениць відповідно) [1].

Слід наголосити, що механізм забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою визначено «Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 року за № 941/35224. Дистанційне навчання передбачає навчальні (у тому числі практичні, лабораторні) заняття, вебінари, онлайн-форуми та конференції, самостійну роботу, дослідницьку, пошукову, проектну діяльність, навчальні ігри, консультації та інші форми організації освітнього процесу, визначені освітньою програмою закладу освіти (навчальними програмами з окремих предметів (інтегрованих курсів). Спілкування між суб'єктами дистанційного навчання під час навчальних занять, консультацій, що проводяться дистанційно, забезпечується передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації в синхронному або асинхронному режимі.

За результатами дослідження Державної служби якості освіти України, і керівники, і батьки основними причинами, що перешкоджали освітньому процесу, називають повітряні тривоги, відключення електроенергії, відсутність або слабкий інтернет. Компенсація втрати у навчальному часі (пропущені навчальні заняття) найчастіше відбувається через надання учням/ученицям навчальних матеріалів (презентація, відео, аналогічні навчальні заняття онлайн) та завдань для самостійного опрацювання. Рідше проводять групові та індивідуальні консультації, додаткові навчальні заняття. Водночас складно оцінити, як часто реалізовувалися вказані заходи, з огляду на те, що більшість вчителів скаржаться на брак умов та можливостей: відсутність електрики та інтернету, брак вільного часу в педагогів, різні часові пояси в учнів/учениць та вчителів, небажання в учнів/учениць та батьків виділяти додатковий час. Втрати в освітньому процесі – зміна форми здобуття освіти, переведення закладів з очного на дистанційне та змішане навчання, нестабільні умови організації освітнього процесу (повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом) – вплинули на результати навчання учнів/учениць.

Результати анкетування вчителів та учнів/учениць показали деякі розбіжності в оцінці допомоги та підтримки для надолуження навчальних втрат. Найбільше учнів/учениць вказують, що отримували допомогу у вигляді додаткових завдань та навчальних матеріалів для самостійного опрацювання. Натомість вчителі насамперед зазначають про індивідуальні та групові консультації, додаткові заняття, які проводили для учнів/учениць. З огляду на те, що дослідження вказує на зменшення кількості учнів/учениць, які володіють уміннями, необхідними для самостійного навчання – уміння планувати час, організовувати свою роботу, самостійно виконувати завдання, здійснювати самооцінювання – надолуження навчальних втрат шляхом самостійного опрацювання навчального матеріалу може бути малоефективним для частини учнів/учениць.

За останній рік погіршився психологічний стан здобувачів освіти. Майже вдвічі у порівнянні з початком лютого 2022 року збільшилася кількість учнів/учениць, які почуваються тривожно, напружено, у півтора рази – втомлено. Водночас на 20 % у кожній категорії зменшилася кількість тих, які почуваються в безпеці, спокійно, енергійно та щасливими. В розрізі регіонів різниці у відповідях учнів/учениць про те, як вони почуваються у 2022/2023 навчальному році, фактично не виявлено.

Ключовими викликами освітнього процесу в умовах війни педагоги називають нестабільні умови навчання, обмеженість способів організації навчально-пізнавальної діяльності, зниження мотивації та нестабільний психоемоційний стан учнів/учениць та вчителів. Втім, педагоги та шкільна адміністрація демонструють недостатньо гнучкості та адаптивності, плануючи освітній процес. 33 % директорів у містах та 50 % у селах не змінювали розкладу навчальних занять в умовах війни, коли в країні постійно відбуваються стабілізаційні відключення електроенергії, повітряні тривоги, бракує доступу до швидкісного інтернету. 40 % педагогів у містах та 44 % у селах не вносили змін до календарно-тематичного планування через зміни режиму роботи закладу, лише 37 % змінювали кількість годин на вивчення теми, 32 % об'єднували теми, 23 % розподіляли теми з урахуванням режиму – синхронного чи асинхронного.

В умовах дистанційного синхронного навчання не більше третини вчителів застосовують види навчальної діяльності, що передбачають взаємодію учнів між собою, активну участь в освітньому процесі: групову роботу, роботу в парах, практичні та лабораторні роботи. Водночас в умовах дистанційного синхронного та асинхронного навчання переважна більшість вчителів пропонують учням переглянути презентації, відео, виконати вправи, самостійно опрацювати навчальні матеріали, попри те, що 39 % вчителів вважають викликом для освітнього процесу в умовах війни те, що учні не вміють самостійно вчитися.

Важливо зазначити, що не менше 91 % опитаних керівників шкіл стверджують, що навчання у закладах освіти здійснювалося постійно (в синхронному та/або асинхронному режимі) впродовж 2022/2023 навчального року. Але оцінюючи освітні втрати, варто брати до уваги не лише те, чи працював заклад, потрібно враховувати і те, чи мали змогу вчитися учні/учениці. Результати анкетування батьків свідчать, що постійно вчилися близько 40 % учнів/учениць. Про те, що діти не вчилися понад 20 днів (місяць), зазначають від 6 % батьків на Заході до 10 % на Півдні.

Цікавим є факт, що 84 % керівників закладів освіти та 90 % педагогів запевняють, що долають втрати у навчальному часі, спричинені повітряними тривогами, відключенням електроенергії тощо. Найчастіше компенсація втрат навчального часу здійснюється через надання учням/ученицям навчальних матеріалів (презентація, відео, аналогічні навчальні заняття онлайн) та завдань для самостійного опрацювання. Групові та індивідуальні консультації проводять у 65 % закладів освіти. Ущільнюють навчальний матеріал у третині шкіл.

З огляду на те, що більшість закладів освіти працюють у дистанційному та змішаному режимі, доступ до інтернету та техніки стали основними потребами у роботі педагогів. Станом на січень 2023 року 25 % педагогів не були забезпечені робочими комп'ютерами. Ті вчителі, які не мають вдома комп'ютера або використовують його разом з іншими членами сім'ї, проводять онлайн-уроки переважно у закладах освіти. Результати анкетування педагогів загалом свідчать про гнучкість у виборі місця проведення онлайн-уроків та оптимальне використання наявних ресурсів.

Розмірковуючи над тим, що може допомогти стабілізувати освітній процес в умовах війни, третина керівників вказують на потребу у психологічній підтримці вчителів та учнів, а також на забезпечення умов для навчання: укриття, доступу до електроенергії та інтернету. Відповіді директорів співвідносяться із запитом третини вчителів про психологічну підтримку, про нестабільні умови як головну перешкоду навчання. Майже чверть керівників вважають, що стабілізувати освітній процес може ефективна комунікація з батьками (вказали 23 %) та усіма учасниками освітнього процесу (21 %). Підтримка зв'язку з батьками

учнів/учениць – справді важлива складова в умовах нестабільного освітнього процесу, як і з вчителями та учнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/889/88943/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
2. Алексеева С. Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайн-ресурси. Український педагогічний журнал. 2023. № 1. С. 59-65. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/645/641>
3. Алексеева, С.В., Арістова, Н.О., Малихін, О.В. Топузов, О.М. (2023) Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації. стор. 19-25. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737635/>
4. Локшина, О., Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022). Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти: оглядове видання (О. Топузов, О. Локшина, Ред.). Педагогічна думка. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-614-8-2022-55>
5. Малихін, О., Арістова, Н., Рогова, В. (2022) Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання. Український педагогічний журнал. (3). 68–77. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76>
6. Топузов, О., Засекіна, Т. (2022) Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: методичний poradnik науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року. 296. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-983-360-0-2022-70>

Бочарова І. О.

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна)*

Науковий керівник:

Олефіренко Т. О.

професор, кандидат педагогічних наук

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нині наше суспільство, проходячи непростий шлях трансформацій та зміни ціннісних орієнтирів, що обумовлено складним суспільно-економічним становищем, військовою агресією РФ проти України, високим рівнем стресу, нестійкістю моральних норм, знеціненням моральних принципів, потребує виховання та становлення такої особистості, яка буде здатна відповідати на виклики сучасності. Саме тому надзвичайно актуальною нині стає проблема морального розвитку дітей, при цьому особливого значення набувають питання розвитку та формування моральної свідомості у дошкільному віці.

Загалом моральна сфера старших дошкільників характеризується такими особливостями, як: високий рівень знання та усвідомленості моральних норм; рівень моральної свідомості у них вищий за рівень моральної поведінки; вони частіше виконують моральні норми спілкування з дорослими, ніж з однолітками. Окрім цього, у старшому дошкільному віці вперше з'являється емоційне ставлення до моральних норм, тобто починається формування внутрішньої мотивації моральної поведінки [6, с. 48]. Водночас для

того щоб пробудити моральний досвід, моральні почуття, знання, дитині необхідно надати яскравий приклад, спогад тощо. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що це успішно здійснюється через художні засоби дитячої літератури.

Дитяча література має велику перевагу серед мистецтв як засобів виховання гуманних почуттів та формування духовних цінностей, зокрема і моральних. Перевага дитячої літератури виявляється насамперед у можливості активно впливати на почуття і розум дитини, розвивати її емпатійність, емоційність. Недостатній розвиток цих якостей призводить до штучного обмеження можливостей дитини, вихованню людини, яка не відчуває, не розуміє, не співпереживає [2, с. 42].

Казка є ефективним засобом впливу на емоційний досвід дитини у період дошкільного дитинства. Вона залежно від ситуації може викликати різноманітні почуття: позитивні, негативні, орієнтувальні. Зазвичай діти супроводжують їх виразними рухами: мімікою, пантомімікою, голосовими реакціями. Наприклад, у казці «Троє поросят» дорослий засуджує легковажність тих поросят, які не захотіли будувати надійного дому, а дитина ототожнює себе з усіма персонажами, «проживаючи життя» кожного з них. Адже троє поросят – це один і той самий персонаж, лише на різних етапах розвитку. У цій казці досить яскраво проілюстровано дорослішання особистості, правила поведінки, важливість діяти розважливо. Натомість вовк є втіленням некерованої агресії, що завжди жорстоко карається. Зважаючи на це, впливає мораль казки: потрібно керувати «вовком» у своїй душі та розважливо приймати рішення [2, с. 43].

Народні прислів'я та приказки, що містять мораль, влучно визначають життєві події, дають їм емоційну оцінку, долучають дитину до людської мудрості. Фольклорні твори формують емоційний стан дитини, розвивають образне мислення, творчу уяву, збагачують її мовлення, закладають основи моральних норм і правил поведінки.

Ще одним із поширених засобів дитячої літератури для формування моральної свідомості є оповідання, які можуть бути різноманітними за змістом і формою. Це можуть бути короткі оповідання у кілька речень або оповідання, створені на основі прислів'я, або оповідання, що викладають правдиві історії про людину, її трудову діяльність, про героїзм тощо.

Велике значення у формуванні моральної свідомості дітей має ознайомлення їх із поетичними творами. Вірші розвивають уяву, пробуджують у неї почуття прекрасного, любов до природи. Дитина, сприймаючи вірші, відчуває їхню ритмічність, помічає риму, своєрідність побудови строф. Поетичні твори збагачують дітей знаннями, розкривають звукову красу рідної мови [1, с. 239].

Дитячу літературу традиційно вважають одним із дієвих засобів виховання, адже під час ознайомлення з нею дитина долучається до різних цінностей. Саме художня література розвиває свідомість людини, її почуття, волю, психіку, емоційність та формує людський характер – отже, створює особистість. Тому їй завжди відводили важливу роль у формуванні особистості, вона розширює уявлення про світ, ознайомлює із природою і речами, допомагає освоювати і розвивати мовлення, естетично і морально виховує. В її текстах і на ілюстраціях герої проявлять себе як носії певної статі, і тому неминуче наділені тими моделями поведінки і установок, за якими визнається їх статевий статус. Ззовні це проявляється у мові, манерах, одязі, жестах, вчинках тощо [3, с. 77].

Більшість дітей уперше стикаються з книгами вже протягом першого року життя. Сучасні книги для малюків привертають увагу дитини, вони відрізняються яскравістю ілюстрацій, цікавими формами, виробляють звуки. Книги для малюків можуть бути картонними, тканинними, гумовими, дерев'яними чи виконаними з іншого міцного матеріалу. Мета в них одна – викликати у дитини інтерес, для того щоб у подальшому він став стійким. За допомогою книг дитина вивчає кольори, цифри, форми та предмети, свої перші слова. Поступово дитина починає, поряд з ілюстраціями, цікавитися також змістом книг – на зміну книжкам з картинками приходять оповідальні книги із сюжетом та персонажами. Щоб зрозуміти, що відбувається у книзі, дитина просить батьків читати їй.

Значну роль у використанні дитячої літератури відіграє саме читання книги дитині вголос – спочатку щоденне, адже сама дитина читати не вміє [4, с. 21].

Дитяча література є визнаним носієм духовного в людині, ідеалів добра, любові, співчуття тощо. Читання дошкільнику дитячої літератури здатне впливати на нього всебічно, розширювати його життєві горизонти, давати відчуття радості від повноти його власного життя, емоційно збагачувати, формувати людяність тощо. Залучаючи дитину до кращих зразках художньої літератури, можна проектувати її духовно збагачене життя [5]. При цьому моральні засади у дитячій літературі здебільшого не подаються у готовому вигляді, вони закріплюються в емоційній пам'яті дитини. Письменник зазвичай діє не настановами і сентенціями. Він залучає дошкільника до життєвих ситуацій та взаємин людей, дозволяючи йому самому розібратися, що його радує і що засмучує, що змушує захоплюватися, а що – обурюватися, що викликає симпатії та антипатії тощо. Саме завдяки цьому відбувається формування особистісних якостей, формування моральної свідомості дитини, збагачення її духовним досвідом, сконцентрованим у літературі.

Таким чином, дитяча література як основа формування моральної свідомості дошкільників є сукупністю подій, станів, змін, що супроводжують безпосередній та опосередкований рух шляхами ціннісних орієнтацій дітей від егоцентричних до високоморальних почуттів; від первинних уявлень про добро і зло до моральних переконань; від вчинків, обумовлених примусом чи страхом, до високоморальної поведінки. Дитяча література як своєрідна форма відображення й пізнання навколишнього світу через художні образи є системоутворюючим засобом впливу на процес формування основ моральної свідомості дітей дошкільного віку та зумовлює значні позитивні зміни у їх комунікативній, емоційній і поведінковій сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галян О. І. (2009) Розвиток моральної свідомості та самосвідомості на етапі дошкільного дитинства. Моральна свідомість та самосвідомість особистості : [монографія] / за ред. М. В. Савчина, І. М. Галяна. Дрогобич. С. 64–76.
2. Глушкова Л. І. (2016) Моральне виховання дошкільників засобами художньої літератури. Таврійський вісник освіти. № 4 (56). С. 40–45.
3. Деленко В. Б. (2018) Українська дитяча література як джерело виховання толерантності в дітей дошкільного віку. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 61. С. 77–80.
4. Качак Т. Б. (2013) Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти: збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ : Тіповіт. 132 с.
5. Полисаєва Г. Вплив дитячої літератури на розвиток емоційного інтелекту дошкільників. URL: <http://ephsheir.uhsp.edu.ua/handle/8989898989/4316>
6. Поліщук О. М., Кривко Т. А. (2005) Моральна свідомість та самосвідомість особистості: соціально-психологічний аспект. Дошкільна освіта. № 2. С. 46–51.

Бутко О. М.

*Комунальний заклад «Харківський ліцей №54 Харківської міської ради»
(Харків, Україна)*

Громко Р. М.

*Комунальний заклад «Харківський ліцей №54 Харківської міської ради»
(Харків, Україна)*

Загоровська М. В.

*Комунальний заклад «Харківський ліцей №54 Харківської міської ради»
(Харків, Україна)*

Савченко Л. Л.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(Харків, Україна)*

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ПСИХІЧНИЙ І МОРАЛЬНИЙ СТАН ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Соціальна ізоляція, lockdown, карантин, війна – ці слова впевнено увійшли у лексикон, це нова реальність. Спочатку карантинні заходи, спрямовані на зупинення пандемії COVID-19, а потім військова агресія росії проти України викликали ряд суттєвих змін у способі життя населення, в тому числі дитячого.

2 березня 2020 року, згідно з постановою Кабінету Міністрів України, навчання в усіх закладах освіти України було переведено у дистанційний формат через пандемію COVID-19. Очевидно, що на початку пандемії методика дистанційного навчання була незрозумілою ні викладачам, ні здобувачам освіти, через що страждала якість здобутих знань. Дитячі садочки, школи та заклади вищої освіти тимчасово виходили на очне навчання, однак, через погіршення епідеміологічної ситуації, вони знову та знову зачиняли фізичні та відчиняли віртуальні двері до знань. І хоча в Україні з 2013 року існує законодавчо закріплена можливість для впровадження дистанційної освіти як окремої форми навчання у закладах освіти, мало хто з учасників освітнього процесу був готовий до такої форми навчання. Під час карантину у дітей з'явилося відчуття внутрішньої тривоги, страху. Пандемія, карантин похитнули базове відчуття безпеки, адже доводилося справлятися із новою ситуацією, що є неконтрольованою. І до цих змін організму необхідно адаптуватися.

Однак, хоча пандемія коронавірусу все ще залишається актуальною проблемою у світі, в Україні наразі основною перешкодою для нормального навчання є війна. З початком війни дистанційне навчання стало основною опцією доступу до знань, а заклади освіти намагаються адаптувати до нових умов своєї праці в часи пандемії.

Воєнні події, які відбуваються в Україні, є стресом для всіх учасників освітнього процесу. 24 лютого 2022 року – дата, яка стала точкою відліку нової реальності для України. Війна кардинально змінила наше життя, змусивши по-іншому розставляти пріоритети. На шляху до Перемоги українці зіткнулися з серйозними викликами, підтримуючи військових, допомагаючи постраждалим, займаючись волонтерською діяльністю. Російсько-українська збройна агресія та повномасштабні бойові дії на території нашої Батьківщини призвели до цілого ряду нових життєвих проблем, політичних, фінансово-економічних, соціально-психологічних, екологічних, гуманітарних наслідків. Страшні реалії повномасштабної війни вплинули на кожного з нас. Смерть близьких, руйнування рідної домівки, окупація українських територій, бомбардування та обстріли, – все це виснажує внутрішні ресурси людини, руйнує її психіку. Із початком агресії російської федерації проти України багато звернень щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни, надання психологічної допомоги, зокрема екстреної, подолання стресу, переживання втрати, горя, печалі та страждання, психо-терапевтичної роботи з дітьми, які втратили батьків, домівку, здоров'я й

ззнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями, внутрішньо переміщених осіб.

Першими проявами некомфортного існування у будь-яких нових умовах є негативні емоції, які можуть закріплюватись у психоемоційні порушення (патологічна тривожність, депресія тощо) та призводити до інших патологічних проблем на фізичному та соціальному рівнях. Актуальність проблеми полягає в тому, що дистанційне навчання впливає на емоційний та психологічний стан підростаючого покоління, зростає тривалість проведеного часу за екраном, знижується тривалість сну, рухової активності та прогулянок. Ці фактори є стартом для розвитку неврозів, депресій, вегетативних розладів, порушення сну та тривожності.

Проблема збереження, зміцнення та відтворення здоров'я особистості розглядається з різних наукових позицій у працях філософів, медиків, психологів, соціологів (М. Амосов, Г. Апанасенко, Г. Борисов, М. Віленський, О. Газман, М. Гончаренко, Г. Зайцев, Д. Изуткін, В. Казначеев, Ю. Лисицин, С. Попов, В. Петленко, А. Степанов, Т. Сущенко, Г. Царегородцев, А. Щедрина та ін.). Концептуальні основи здоров'язберігаючого виховання закладені в працях К. Бондаревської, І. Брехмана, Є. Бойченко, О. Дубогай, З. Малькової, Л. Новікової, Н. Полетаєвої, М. Таланчука, Л. Татарнікової. Проблема збереження та зміцнення здоров'я населення й особливо дітей є однією з найбільш актуальних для держави.

З початком повномасштабної війни з боку росії вже через два тижні в українських закладах освіти було продовжено навчання в дистанційному та змішаному форматах, а у Львівській і Закарпатській областях – у традиційному очному режимі (4). Освіта через Інтернет стала новою для більшості. Зрозуміло, що в умовах воєнного стану освіта зіштовхнулася з низкою викликів безпекового, гуманітарного, психологічного, інфраструктурного (майнового) характеру, проявами яких стали загибель та травмування дітей, руйнація закладів освіти, відсутність умов для нормального харчування й проживання, внутрішнє переміщення в безпечніші регіони, еміграція за кордон.

В Україні дистанційна форма освіти запроваджується з 2000 року і регулюється Концепцією розвитку дистанційної освіти. Уряд вважає, що дистанційна освіта - це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та забезпечить загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж і надання умов для реалізації громадянами своїх прав на освіту.

Дистанційне навчання – сукупність інформаційних та комунікаційних технологій, які забезпечують отримання навчального матеріалу учнем (1). На відміну від «традиційного» навчання, взаємодія із вчителем в он-лайн режимі відбувається інтерактивно, за рахунок чого дистанційне навчання можна назвати інновацією. Завдяки своїй новизні, дистанційне навчання дає можливість учням та студентам проявити себе як індивідуальність. На дистанційному навчанні ти навчаєшся, а не тебе навчають. Але через те, що ти сам за себе можеш з'явитися труднощі пов'язані із самоконтролем.

Сучасні процеси діджиталізації (цифрової трансформації) та поширення «швидкого інтернету» дають можливість проводити дистанційне навчання асинхронно та синхронно. Синхронний формат означає співпрацю педагогів та учнів у «прямому ефірі», в режимі реального часу за допомогою інтерактивного телебачення, обміну миттєвими текстовими чи голосовими повідомленнями, відео-конференцій. Варіантом синхронної дистанційної освіти є онлайн-навчання коли учні повинні бути присутніми одночасно із вчителем біля комп'ютерів (живі уроки в реальному режимі часу, з синхронним спілкуванням з учителем і однолітками). Перевага в тому, що можна залучати учасників у визначений час та миттєво отримувати зворотній зв'язок ставлячи питання та отримуючи відповіді. Асинхронне навчання відбувається через онлайн-канали (e-mail, телебачення, платформи, web-технології) без взаємодії вчитель - учень в режимі реального часу і передбачає індивідуальний темп опрацювання навчального матеріалу.

Хоча синхронне і асинхронне навчання принципово відрізняються, але вони взаємозалежні і урізноманітнюють дистанційний навчальний процес інформаційнокомунікаційними технологіями, які дозволяють учневі та викладачу

спілкуватися, виконувати і перевіряти завдання, контролювати відвідуваність, організувати оцінювання тощо.

Дистанційне навчання, на яке змушені переходити заклади освіти в кризових умовах, має як переваги, так і недоліки (Кириленко, 2022, 30). Зокрема, в умовах воєнного стану у великій пригоді стали такі позитивні сторони, що допомогли закінчити навчальний рік за українськими програмами не лише школярам-ВПО, а й тим, які опинилися за кордоном: відсутність географічного та часового обмеження; більші можливості щодо впровадження нових методичних розробок, контролю за якістю навчання, одночасного засвоєння матеріалу; фінансова економія за рахунок відсутності орендних, транспортних витрат і переходу з паперового до електронного діловодства. Негативними в контексті впливу на якість освітнього процесу є як об'єктивні (недостатній рівень володіння з боку педагогічних працівників та учнів навичками роботи на дистанційних платформах і освітніх сервісах; обмеженість або ж відсутність фінансових та технічних ресурсів – застарілі моделі телефонів, комп'ютерів, відсутність камер для онлайнтрансляції, перевантаження й обмеженість доступу до Інтернету), так і суб'єктивні (недостатня матеріальна вмотивованість педагогів, низький рівень самоорганізації та бажання до навчання з боку учнів) аспекти онлайн-навчання.

У дистанційного навчання є і недоліки: недоступність кожному; великий обсяг матеріалів в Інтернеті, через що дуже важко знайти вірну інформацію; відсутність живого контакту; вимагає високого рівня самоконтролю та самоорганізації – результат залежить тільки від ваших зусиль; при онлайн-навчанні часто виникають труднощі з контролем знань.

Однак діти потребують власного дитячого світу, де є спілкування з однолітками, ігри, власні правила, тенденції. Гра – це один зі способів впоратись зі стресом, відпрацювати складні переживання. У тривалій ізоляції складно повноцінно бути в цьому дитячому світі, хоч він необхідний.

Коли дитина перебуває у закладі освіти наживо або відвідує гурток, вона відчуває рамки і правила, що допомагають їй налаштуватись на навчальний процес, самоорганізуватись. Коли ж навчання – онлайн, то втрачається цілісне сприйняття ситуації, воно стає фрагментарним. Адже дитина не тільки сприймає та запам'ятовує інформацію і відтворює, вона її проживає та відчуває. Онлайн-формат не дає можливості для цього і знання закарбовуються не так цілісно.

Дистанційне навчання не може дати відчуття згуртованості, а для дітей і підлітків відчуття приналежності до групи є важливим.

Водночас діти молодшого шкільного віку недостатньо володіють навичками самоорганізації, тож вчитель у школі здійснює контроль, який є підтримкою. Під час онлайн-навчання здійснити такий контроль складно і дитина лишається сам на самі зі ситуацією – вона сама мусить себе контролювати і організувати. Навіть попри допомогу батьків, дитина залишається без об'єкту вчителя, який їй допомагав.

Під час сильно дистанційного навчання страждає соціалізація дітей. Діти ходять до школи не лише для того, щоб навчатись – вони ще спілкуються, взаємодіють з іншими, зустрічаються з труднощами і викликами. З іншими дітьми вони набувають соціальних компетенцій. Це важливий досвід, що відбувається поміж уроками.

Соціальний, емоційний інтелект потрібен для розвитку дитини. Тривалий карантин і період ізоляції забирають простір для напрацювання, підтримки і тренування цих навичок. Ідеться, наприклад, про уміння попросити про допомогу або надати її тому, хто потребує. Це формується саме у живих стосунках, а не онлайн. Тому довга ізоляція може вплинути на побудову моделі стосунків у подальшому.

У підлітків та молодих людей почастішали звернення про панічні атаки, депресивні стани, загострилось почуття самотності. Це є наслідками колективної травми, яку переживаємо ми всі, не лише діти – трансформації відбуваються не тільки в індивідуальній площині, а і в загальноосвітньому масштабі. Ця колективна травма також передається наступним поколінням – наслідки будуть довготривалими.

Отже, результати нашого дослідження переконливо свідчать, що провідними керованими факторами ризику щодо психічних порушень у дітей є: постійне перебування під час дистанційного навчання у приміщенні (у замкненому просторі), дистанційне навчання без можливості онлайн-спілкування з вчителем і однокласниками, переважання сидячої поведінки (низький рівень рухової активності).

Звичайно, здатність забезпечити якісну освіту на національному рівні, тим більше в кризових умовах, залежить від реалізації комплексних заходів із підтримки інноваційних розробок у сфері освіти, передусім організаційного, правового та фінансового характеру. Зокрема, ключовими чинниками впливу на якість дистанційної освіти в таких умовах є: ступінь розвитку інформаційнотехнологічної інфраструктури в закладах освіти, наявність електронних ресурсів та інструментів, здатність учнів і педагогічних працівників до освоєння нових цифрових технологій. Зрозуміло, що розв'язання таких завдань потребувало зміни підходів до управління освітою, у т. ч. не лише ефективнішого використання ресурсного та кадрового потенціалу, а й підвищення якості управління, насамперед за рахунок посилення інноваційного складника в галузі освіти.

Для створення сприятливої атмосфери, яка дозволить дітям розслабитися, зняти емоційне напруження, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту емоційно налаштуватися на урок, педагогам рекомендується під час уроку, впровадження «психологічних хвилинок», які розробляли практичні психологи закладів освіти.

Таким чином, обмеження соціальної взаємодії, вимушена ізоляція і рухової активності, а також відсутність можливості інтерактивного он-лайн навчання з вчителем і класом в умовах дистанційного навчання впливають на психіку, приводить до підвищення показників тривожності і депресії у дітей та підлітків.

Забезпечення безперервності та якості навчання в кризових умовах вимагає швидкої переорієнтації підходів щодо управління освітнім процесом як із боку державного керівництва всіх рівнів, так і безпосередньо в закладах освіти. На сьогоднішній день представники світової спільноти та провідних міжнародних інституцій не перестають дивуватись «українському освітньому феномену», оскільки в умовах воєнного стану Україні вдалося не лише продовжити освітній процес, а й підготуватися та розпочати новий навчальний рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Габенко І. М. Використання моделі змішаного навчання в системі вищої освіти. Педагогіка. Теорія і методика навчання, виховання і освіти. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/3664/1/Габенко%20І.М.Використання%20моделі%20змішаного%20навчання%20в%20системі%20вищої%20освіти.pdf>.
2. Кириленко В. І., Чалюк Ю. О. Оцінка готовності країн до дистанційного навчання. Приазовський економічний вісник. 2022. Вип. 1 (30). С. 24-33. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-1-4>
3. Освіта України в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. зб. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2022. URL: <https://iea.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/08/education-of-ukraine-2022.pdf>
4. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.

ФОРМАЛЬНА, НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Освітній процес у закладах освіти України в умовах воєнного стану включає формальну, неформальну та інформальну форми.

Проблеми формальної, неформальної та інформальної фізкультурної освіти досліджували Д. Балашов, О. Бартків, Д. Бермудес, В. Борисенко, Ю. Вихляєв, С. Дурманенко, О. Дурманенко, В. Кисельов, Л. Рибалко, С. Харченко тощо.

Формальна фізкультурна освіта – це науково обґрунтована, доцільно організована освіта, яка здобувається за освітньою програмою «Фізична культура і спорт» і передбачає досягнення здобувачами вищої освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою. Формальна фізкультурна освіта є інституційною, визначеною та запланованою, оскільки надається в державних або приватних закладах освіти. Метою формальної фізкультурної освіти є побудова системи освіти впродовж життя як частини соціальної практики.

Неформальна фізкультурна освіта – це науково обґрунтована, доцільно організована освіта, що надає знання, практичні уміння, навички та потребу самостійно займатися фізичними вправами упродовж життя. Визначальною рисою неформальної фізкультурної освіти є те, що вона є альтернативою та доповненням до формальної фізкультурної освіти у процесі навчання протягом усього життя (Вихляєв Ю. М., 2018, 8). Неформальну фізкультурну освіту студенти здобувають в освітніх закладах чи громадських організаціях, клубах, гуртках, під час індивідуальних занять тощо. Критерієм ефективності введення неформальної фізкультурної освіти в освітній процес ЗВО може слугувати кількість студентів, що продовжують самостійно займатися різними формами фізичної культури на старших курсах (Вихляєв Ю. М., 2018, 18).

Інформальна фізкультурна освіта – процес і результат стихійного, самостійно організованого, неінституціоналізованого удосконалення студентами власних компетентностей через різні форми здобуття знань. Вона мотивує студентів до самоосвітньої освіти в зручний для них час, в певній локації. Такий тип освіти досить гнучкий за змістом та методами, є добровільним, за бажанням самостійно організованою діяльністю. Має на меті здобуття додаткових навичок, умінь, розширення кругозору, самонавчання у галузі фізичної культури. Основними формами здобуття інформальної освіти є різні курси, гуртки за інтересами, заняття в громадських об'єднаннях (Гавришко С.Г., Гвоздецька С.В., Приходько І.М., 2023, 30).

Педагогічний досвід діяльності у ЗВО засвідчив, що більшість студентів (80%) вважають за кращу очну форму занять, де присутнє живе спілкування студентів із викладачами, однокурсниками. При цьому, як зазначають під час опитування студенти, ефективні практичні заняття, що супроводжуються розповіддю, показом, використанням спортивного інвентарю і можливістю занять на спортивних майданчиках (Баштовенко О., Станєва С., 2021, 14-15).

В умовах воєнного стану дистанційна форма навчання стала необхідністю. Особливо актуальними для викладачів стали питання: як організувати ефективне дистанційне навчання, які засоби взаємодії в інформаційному середовищі використовувати та які методи навчання є найбільш ефективними у дистанційному форматі. Технології дистанційного навчання дозволяють здійснювати навчання на відстані, перевіряючи якість засвоєних студентом знань, використовуючи активні методи навчання.

Дистанційне навчання має багато переваг як зазначають науковці (Антонюк Н. А., Савчук С. В., Пушкар Н. С., 2023, 37):

- можливість навчання незалежно від місця знаходження, в зручний час, в індивідуальному темпі;
- можливість навчання без відриву від роботи та навчання;
- цілодобовий доступ до онлайн-бібліотек;
- можливість використання інноваційних технологій;
- можливість спілкування з різними фахівцями в режимі он-лайн і офф-лайн незалежно від територіальної приналежності.

Основною перевагою дистанційного навчання є гнучкість, модульність, технологічність, оновлення ролі викладача, підвищення мотивації до самоорганізації студентів, при цьому навчання стає більш інтерактивним, самостійним. Тоді як головний недолік дистанційної форми навчання – відсутність безпосереднього, живого спілкування з педагогом та однолітками.

Методичною особливістю дистанційного навчання є те, що засвоєння знань, умінь та навичок, передбачених навчальними програмами, здійснюється не за допомогою традиційних форм навчання (лекція, семінари тощо), а за допомогою самостійної роботи студента.

Т. Гуртова та С. Пономарьов зазначають: «Навчальний процес з фізичного виховання у період дистанційного навчання реалізується такими формами, як навчальні академічні заняття та самостійна робота. І тільки комплексне поєднання цих форм занять дає змогу досягти бажаного результату фізичного виховання студентів (Гуртова Т.В., Пономарьов С.В., 2022, 37). Вчені вважають, що наразі доцільним є створення відносно простого інструментарію фізичного виховання студентів в режимі дистанційного навчання, а організація ефективного дистанційного навчання, адаптація освітнього процесу із фізичного виховання до вимог сьогодення полягає у забезпеченні фізичного розвитку на основі збільшення фізичної активності студентської молоді (Гуртова Т.В., Пономарьов С.В., 2022, 36).

Під час дослідження виокремлюємо педагогічні умови, що сприяють забезпеченню ефективності фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання:

- сприяння фізичному розвитку та підвищенню рухової активності студентів;
- розвиток рухових навичок, вмінь та знань пов'язаних з ними фізичних якостей;
- формування звички до систематичних занять фізичними вправами;
- формування знань про основи фізичної культури і шляхи здоров'язбереження;
- усвідомлення оздоровчого впливу рухової активності на здоров'язбереження в умовах дистанційного навчання;
- оволодіння сучасними технологіями здоров'язбереження, засобами і методами зміцнення ментального здоров'я.

Погоджуємося з О.М. Мозолєвим в тім, що змішане навчання є більш гнучкою формою освіти, оскільки воно дозволяє використовувати переваги традиційного та дистанційного навчання і навпаки, навіювати їх недоліки. Звісно, змішана форма проведення занять з фізичного виховання вимагає від викладачів нових комунікативних здібностей та творчого підходу до організації та проведенні занять (Мозолєв О.М., 2022, 342).

Отже, аналіз наукової літератури показує, що молода людина реалізує своє право на фізкультурну освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Організація освітнього процесу у ЗВО в умовах воєнного стану зазнала значних змін, що призвело до зниження якості освіти. З метою підвищення її ефективності закладам вищої і фахової передвищої освіти з 01 серпня 2023 року було рекомендовано максимально перейти до здійснення освітнього процесу в аудиторному форматі. Змішані форми навчання студентів дають можливість сформулювати їхню активну соціальну позицію, підвищити мотивацію до навчання в галузі фізичної культури та спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. А., Савчук С. В., Пушкар Н. С. (2023). Організація освітньої діяльності в умовах змішаного навчання для майбутніх вчителів початкових класів. *Інноваційна педагогіка*, 55(1), 37–40.
2. Баштовенко О., Станєва С. (2021). Проблеми організації дистанційного навчання з фізичної культури в закладах освіти. *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки*, 53, 9–22.
3. Вихляєв Ю. М. (2018). Неформальна фізкультурна освіта. *Інноваційні технології фізичного виховання студентів*, 11–21.
4. Гавришко С. Г., Гвоздецька С. В., Приходько І. М. (2023). Сучасна система фізичного виховання у ЗВО. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 8(168), 29–32.
5. Гуртова Т.В., Пономарьов С.В. (2022). Фізичне виховання як чинник здоров'язбереження студентів в умовах дистанційного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 5(150), 35–39.
6. Мозолєв О. М. (2022). Фізичне виховання студентів в період впровадження дистанційної та змішаної форм навчання. *Scientific Collection «InterConf»*, 118, 339–344.

Дягилева О. С.

*Херсонська державна морська академія
(Херсон, Україна)*

Юрженко А. Ю.

*Херсонська державна морська академія
(Херсон, Україна)*

Пазяк А. С.

*Херсонська державна морська академія
(Херсон, Україна)*

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ФІЛОСОФІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

У сучасному світі зростаюча увага приділяється проблемам екології та природоохорони, і це стосується не лише цивільного суспільства, а й військово-морської сфери. Зміцнення обороноздатності, закріпленій у Конституції курс країни на вступ до ЄС і НАТО, актуалізував проблему модернізації освітньої галузі щодо підготовки випускників ЗВО морського профілю (Попроцький, 2020). Дидактичні засади формування екологічної компетентності включають в себе стратегії та методи навчання, спрямовані на розширення знань, умінь і навичок стосовно екології і природоохорони у контексті морської сфери (Yurzhenko et al., 2023).

Умови воєнного стану ставлять перед освітніми закладами особливі завдання щодо формування екологічної компетентності. Ситуація вимагає специфічних дидактичних підходів та засобів для забезпечення ефективного навчання курсантів (Дягилева та ін., 2023). Завдання морських закладів освіти полягає не лише в тому, щоб навчити їх навичкам мореплавства, але і підготувати до ролі відповідальних фахівців морської галузі, які беруть участь у вирішенні сучасних екологічних проблем. Важливо ознайомити курсантів з рядом конкретних екологічних проблем, які стосуються морського середовища та впливу людини на нього.

Однією з ключових дидактичних засад формування екологічної компетентності є інтердисциплінарний підхід. Морська сфера об'єднує багато галузей знань, і для розуміння її впливу на довкілля необхідно охопити різні аспекти. Викладачі повинні сприяти створенню у студентів глибокого розуміння міждисциплінарних взаємозв'язків між хімією, географією, океанологією, соціологією, філософією та технічними науками. (Рябуха, 2019).

Під час вивчення дисципліни «Морська англійська мова» здобувачі вищої освіти формують екологічну компетентність протягом вивчення окремих модулів, присвячених морському середовищу, міжнародним конвенціям, екологічним аспектам морського життя, тощо. Загальна мета полягає в тому, щоб курсанти отримали не лише знання англійської мови, але й розуміння екологічних аспектів морського середовища та здатність розв'язувати пов'язані з ними проблеми.

Під час вивчення дисципліни «Філософія» необхідно здійснювати розгляд філософських аспектів екологічних проблем, таких як природа людини, відповідальність перед природою, етика відношення до навколишнього середовища. Важливим аспектом формування екологічної компетентності є підвищення екологічної свідомості студентів. Заняття у свою чергу повинні сприяти розвитку еко-етичних цінностей, які надихатимуть випускників діяти в інтересах екологічної сталості. Це може включати в себе обговорення моральних аспектів екологічних проблем, етичних норм поведінки з навколишнім середовищем та важливість бережливого використання природних ресурсів, дискусії, проекти, практичні вправи та лабораторні роботи, вивчення конкретних випадків забруднення морських вод і вирішення екологічних проблем зокрема. Так, практичні заняття відіграють важливу роль у формуванні у майбутніх моряків свідомості щодо екологічних проблем і сприяють їхньому відчуттю відповідальності за морське середовище. Взаємодія з екологічними проблемами через практичні заняття допомагає майбутнім фахівцям морської галузі не лише набути знань, але й розвивати навички, які допоможуть їм стати більш ефективними агентами змін у сфері охорони природи. Важливо надати студентам можливість самостійно аналізувати та шукати рішення для конкретних ситуацій, що сприяє розвитку їхньої екологічної свідомості.

Також важливо враховувати глобальний характер проблем екології в морській сфері. Курсанти мають розуміти, що зміни в морському середовищі впливають на весь світ, і тому вони повинні бути готові співпрацювати з міжнародними організаціями та урядами країн для розв'язання екологічних проблем.

Під час проходження плавальної практики та практичний досвід у морському середовищі допомагають студентам зрозуміти реальні виклики, з якими стикаються моряки щодо збереження морського середовища. Вони мають можливість бачити на власні очі екологічні проблеми та навчатися заходам для їхнього вирішення.

Активна участь у проектах і ініціативах з охорони морської природи може сприяти формуванню екологічної етики. Це може включати в себе волонтерську роботу, розробку та участь в екологічних проектах, акціях. Формування екологічної етики та відповідального ставлення до морської природи важливе для збереження морського середовища і забезпечення сталого розвитку морської галузі. Херсонська державна морська академія як підписант Талуарської декларації рухається у напрямі сталого розвитку, основою якого є рівновага між економічними та екологічними інтересами суспільства. Так, наприклад, одним із кроків, що забезпечило виконання положень декларації, була проведена екологічна акція «Пошук НЕскарбів», яку працівники й курсанти академії провели у липні 2021 року. Водлази ХДМА та ДСНС протягом кількох годин очищали дно річки Дніпро від пластикових пакетів та іншого бруду. Курсанти займалися сортуванням на березі. Акція мала на меті привернути увагу громадськості до проблем, пов'язаних з охороною та відтворенням водних ресурсів. Учасники екологічної акції продемонстрували мешканцям міста наслідки низької культури поводження з побутовими відходами й недбалого ставлення до водойм, звернули увагу на надмірне використання поліетиленових пакетів.

Використання сучасних інформаційних технологій та віртуального навчання є важливим інструментом для створення інтерактивних та пізнавальних навчальних середовищ

у процесі формування екологічної компетентності у випускників ЗВО морського профілю. Віртуальні лабораторії дозволяють курсантам проводити екологічні дослідження та спостереження в електронному форматі. Вони можуть вивчати екосистеми, спостерігати вплив різних факторів на природу та аналізувати дані, що робить навчання більш захопливим та пізнавальним.

Розробка спеціалізованих веб-платформ та курсів з екологічної тематики дозволяє викладачам та курсантам отримувати доступ до актуальної інформації та матеріалів. Інтерактивні завдання, відеоуроки, тести та форуми для обговорення сприяють активному навчанню та обміну знаннями.

VR технології дозволяють створити імерсивне навчання, де курсанти можуть поринути у віртуальні екосистеми та досліджувати їхні характеристики. Вони можуть спостерігати морське життя, вивчати океанічні явища, а також виконувати симуляції для розв'язання екологічних проблем.

Соціальні мережі та платформи для співпраці дозволяють створити спільноти, де курсанти можуть ділитися знаннями, ідеями та досвідом з іншими однодумцями. Це сприяє активному обговоренню екологічних питань і розвитку колективних ініціатив для збереження природи.

Завдяки використанню сучасних інформаційних технологій та віртуального навчання, формування екологічної компетентності у випускників ЗВО морського профілю стає цікавим та ефективним процесом. Це допомагає підготувати нове покоління фахівців морської галузі, які розуміють важливість збереження навколишнього середовища та готові внести свій внесок у розв'язання екологічних проблем нашого часу.

Таким чином, формування екологічної компетентності у випускників морських закладів освіти вимагає інтегрованого підходу, який поєднує теоретичні знання з практичними навичками та підкреслює важливість охорони морського середовища для сталого розвитку морської галузі. Викладачі та освітні заклади повинні активно працювати над вдосконаленням дидактичних методів та програм, щоб готувати випускників, здатних до відповідальної діяльності у морській сфері, зберігаючи природні ресурси та довкілля для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Yurzhenko, A. Y., Leshchenko, A., & Paziak, A. S. (2023). The specifics of training specialists in the transport industry under martial law.
2. Дягилева, О. С., Юрженко, А. Ю., & Пазяк, А. С. (2023). Проблеми розвитку морської освіти в умовах воєнного стану.
3. Попроцький, І. С. (2020). Підготовка військового моряка в Румунії та Болгарії як сучасний досвід вдосконалення освітнього процесу в Україні. *НАУКОВИЙ ВІСНИК*, 126, 125.
4. Рябуха, І. М. (2019). Тенденції розвитку морської освіти в Україні (друга половина XVIII–початок XXI століття) (Doctoral dissertation).

Замахіна С. П.

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИК ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Формування та розвиток гармонійної, соціально активної особистості є важливим напрямком освітньої політики України. Підвищена увага вчених до психологічних

механізмів та закономірностей становлення особистості не є випадковою, більш за те, вона знаходиться у безпосередньому зв'язку із тією специфічною для сучасного українського суспільства ситуацією, яка й формує наукове замовлення та спрямовує дослідницький інтерес.

Проблема тривожності особистості завжди посідала важливе місце у педагогічній та віковій психології й на сьогодні є достатньо розробленою. Разом із тим, багатоаспектність наукового дослідження тривожності як системного явища та властивості особистості (Ю. Антонян, В. Астапов, Л. Божович, Г. Габдреева, Ж. Глозман, М. Корольчук, Б. Кочубей, М. Левітов, Л. Марищук, Н. Наєнко, Г. Прихожан, Ч. Спілбергер, Т. Титаренко та ін.) не охоплює всього спектру пов'язаних із зазначеним феноменом проблемних питань. Важливою обставиною, що посилює актуальність дослідження психологічних механізмів особистісної тривожності є необхідність врахування її вікової специфіки та вмілого застосування методик її подолання. Саме тому, на особливу увагу заслуговує підлітковий етап, оскільки саме він є періодом становлення та фіксації стійких психологічних властивостей особистості. Поведінка підлітків залежить від загальної соціальної ситуації, а особливо від емоційного комфорту у стосунках з близькими дорослими і однолітками.

Формування особистості у підлітковому віці супроводжується рядом змін у різних сферах (фізичній, фізіологічній, емоційно-вольовій і поведінковій), а також змінами соціального змісту (Вереніч Н., 2004, 41). Результатами цього є так звана криза підліткового віку, яка завершується утворенням ряду нових характеристик. Виникнення почуття дорослості, самосвідомості, становлення особистісної ідентичності та статевої ідентифікації, зміна самооцінки та рівня домагань - саме ці новоутворення є ключовими при вивченні розвитку особистості у підлітковому віці. Велика кількість змін у різних сферах часто супроводжується підвищеною тривожністю, тому доцільним є розгляд особливостей тривожності у підлітковому віці.

Під час дослідження здійснювали відбір методик, за допомогою яких планувалося виконання поставленої мети нашої роботи. У сучасній науковій літературі під *методом* розуміють *сукупність прийомів й операцій практичного та теоретичного освоєння дійсності*. Існує багато класифікацій методів психологічного дослідження, але в основному вони зводяться до виділення чотирьох класів методів – організаційного, емпіричного, способів обробки даних та інтерпретаційних.

Для проведення емпіричного дослідження було обрано такі методики: «Шкала тривожності» Дж. Тейлора, «Шкала особистісної тривожності» за Г. Прихожан та «Тест шкільної тривожності» Філіпса. Важливо також перевірити, чи відповідає метод, обраний для дослідження, предмету дослідження й чи забезпечує він відповідне вимірювання розглянутих змінних.

Для виявлення рівня тривожності у підлітків використовували методику «Шкала особистісної тривожності», яка була розроблена Г. Прихожан у 1980-1983 р.р. за принципом «Шкали соціально-ситуативної тривоги» Кондаша, розробленої в 1973 році. Особливість цих шкал заключається в тому, що людина оцінює не наявність чи відсутність у себе якихось переживань, симптомів тривожності, а ситуацію з точки зору того, наскільки вона може викликати тривогу. Дані шкали дозволяють виявити області дійсності, об'єкти, що є для школяра основним джерелом тривожності (Заброцький М. М., 2008, 34-35).

Серед підлітків спостерігаються підвищені показники тривожності за такими факторами: страх самовираження, страх перевірки знань та проблеми і страхи у відносинах з учителями. Це вказує на негативне емоційне переживання ситуацій, пов'язаних з необхідністю саморозкриття, пред'явлення себе іншим, демонстрацію власних можливостей, переживання тривоги в ситуаціях перевірки знань і досягнень, а також на загальний негативний емоційний фон відносин з учителями, що знижує успішність у школі. Самооціночна тривожність має більше відсоткове значення у підлітків з повних сімей, насамперед дівчат. Можливо, це пов'язано з тим, що завершується процес перебудови особистості, формується особистості підлітків, а так, як дівчата більш чутливі до змін, що

відбуваються, тому і самооціночна тривожність у них вища, ніж у хлопців (Антонюк Н. А., Савчук С. В., Пушкар Н. С., 2023, 38).

У результаті дослідження виявлено підвищені результати тривожності серед підлітків з неповних сімей (особливо серед дівчат), порівняно з підлітками з повних сімей, за такими факторами: фрустрація потреби в досягненні успіху, страх самовираження, страх ситуації перевірки знань, страх не відповідати очікуванням оточуючих та проблеми і страхи у відносинах з учителями. Для підлітків цілком закономірним є переживання тривоги в ситуаціях шкільної взаємодії та перевірки знань, орієнтація на значимість інших в оцінці власних результатів, страх саморозкриття та демонстрації себе іншим. В силу своїх психологічних та фізіологічних особливостей дівчата менш емоційно стійкі до змін, що відбуваються в підлітковий період, можливо саме тому тривожність у них вища, ніж у хлопців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. А., Савчук С. В., Пушкар Н. С. (2023). Організація освітньої діяльності в умовах змішаного навчання. *Інноваційна педагогіка*, 55(1), 37–40.
2. Вереніч Н. (2004). Особливості тривожності сучасних підлітків. *Психолог.* 23-24. 40–43.
3. Заброцький М. М. (2008). Формування особистості в період ранньої юності. *Основи вікової психології*. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 112 с.

Кривошей К. Ю.

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

ПРОБЛЕМА ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСУ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми. Надзвичайно важливим періодом життя сучасної молоді є період навчання у закладі вищої освіти, адже саме в цей час людина продовжує процес активної соціалізації та особистісного розвитку, набуває нових соціальних ролей, отримує нові знання, а головне, здобуває компетенції, необхідні для опанування нової професії. Студентські роки припадають на переломний період життя, коли закладаються професійні знання та вміння, а формування внутрішніх установок, громадянської активності та світогляду, обумовлюють подальше доросле життя людини. Процес навчання у вищій школі традиційно пов'язаний з постійним впливом таких різноманітних стресорів, як адаптація до нового колективу та нових умов навчання; великий обсяг нової інформації, яку необхідно сприймати та переробляти в обмежений час; екзамени та заліки тощо.

Можна впевнено стверджувати, що в останні роки з'являється негативна тенденція збільшення впливу стресу на здобувачів вищої в освіти в Україні. Причиною цього спочатку стала пандемія COVID-19, але від 24 лютого 2022 року ситуація лише погіршилася. Адже, не встигнувши адаптуватись до нових стресорів, пов'язаних з умовами навчання під час карантинних обмежень, здобувачі вищої освіти вимушені були пристосовуватись до надскладних умов життя під час воєнного стану. На деякий період часу навчання відійшло на другий план, уступивши своє місце питанням збереження власного життя, а також життя і здоров'я близьких людей. Крім цього, сьогодні на підвищення рівня стресу українських здобувачів вищої освіти впливає багато інших факторів, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з повномасштабною війною в Україні. До таких факторів стресу, окрім прямої загрози життю, належать вимушене переселення (як внутрішнє переміщення, так і переміщення за кордон), відсутність політичної та економічної стабільності, ускладнення комунікації з рідними та близькими людьми, дистанційне навчання та навчання в умовах емоційного напруження, яке викликане повітряними тривогами та технічними

проблемами зі зв'язком. Багато студентів, зокрема, опинилися перед надскладним вибором щодо продовження чи припинення навчання. Саме тому сьогодні дослідження проблеми переживання стресу здобувачами вищої освіти є актуальним науковим завданням, адже його результати сприятимуть необхідному адаптуванню системи освіти України до нових потреб суспільства, які з'являються через негативний вплив політичного середовища.

Виклад основного матеріалу. Вивчення феномену стресу має досить тривалу історію. Уперше в обіг термін «стрес» ввів дослідник Уолтер Бредфорд Кеннон, але початок дослідження стресу як фізіологічного феномену пов'язують з ім'ям канадського вченого Ганса Сельє. Під стресом Сельє розумів «неспецифічну відповідь організму на будь-яку вимогу зовнішнього середовища» і залежно від реакції організму виділив два його види: дистрес (шкідливий вплив стресору, що сильніший за ресурси організму) та еустрес (корисний вплив, мобілізація ресурсів організму) (Лебідь, 2012). Крім цього, Сельє виділяв три стадії розвитку стресової реакції організму: стадія тривожності, яка проявляється в підвищеному особистісному контролі ситуації та концентрації уваги на подразнику; стадія резистентності, для якої типова фізична та інтелектуальна мобілізація; стадія виснаження, що виникає в разі подовження дії стресора, через що відбувається виснаження організму та розвиток незворотніх психо-фізіологічних процесів, що можуть призводити до загибелі людини (Висідалко & Бабенко, 2016).

Навіть до початку повномасштабної війни студентське життя було споріднено з великою кількістю ситуацій, що можуть призводити до стресу. Нерідко сам процес вступу до закладу вищої освіти є досвідом, що пов'язаний з переживанням стресу. Відбувається це через особливості протікання вікового періоду молоді людини, а також через зміну соціальних вимог під час адаптації до студентського життя. Типовим є виникнення стресу в здобувачів вищої освіти й на етапі адаптації до закладу вищої освіти. Перший рік у ЗВО збігається з віковою кризою переходу молоді людини до ранньої дорослості. За віковою періодизацією Еріка Еріксона, основними завданнями цього періоду є досягнення людиною ідентичності, що містить когнітивно-емоційну єдність уявлень про себе та своє місце в світі, а також установа близьких міжособистісних стосунків (Павелків, 2015). Крім особливостей адаптації, стрес може бути викликаний специфікою взаємостосунків з викладачами, адміністрацією, одногрупниками, а також побутовими проблемами студентів, що опосередковано пов'язані з навчанням (Лебідь, 2012). На думку Пилипенко, у ЗВО молодій людині необхідно налагоджувати взаємодію у нових сферах: навчальному та соціально-психологічному середовищі, інформаційному просторі та системі соціальних цінностей (Пилипенко, 2008).

Скрипник відмічає, що одним із найбільш стресогенних періодів в навчальній діяльності студента є екзаменаційна сесія, яка викликає в більшості студентів істотне психологічне напруження. Найбільше навантаження студент відчуває під час першої сесії та під час державних іспитів. До несприятливих факторів при підготовці до іспитів Скрипник відносить: підвищене статичне навантаження; інтенсивну розумову діяльність; порушення рухової активності; порушення режиму сну; емоційні переживання, що пов'язані з можливою зміною статусу студента (Скрипник, 2005). Під екзаменаційним стресом прийнято розуміти певний період навчальної діяльності, що «охоплює проміжок від підготовки до екзаменів до постекзаменаційного періоду, а також психологічні та поведінкові реакції суб'єкта в даний час, що відображають стан внутрішнього неспокою перед складанням екзаменів або його пригнічення» (Вінс & Радюшкіна, 2019). Ковальська та Попій стверджують, що екзаменаційний стрес, на відміну від навчального, представляє гостру форму, а період усвідомлення студентом наближення сесії може тривати від декількох днів до декількох тижнів. Максимальне психофізіологічне напруження відбувається, безпосередньо, в день складання іспиту, чи заліку (Ковальська, 2021).

Стресори мають широкий діапазон впливу на організм студента (від легкого збудження до важкого психосоматичного розладу). На думку Циганчук, головними труднощами студента можуть бути «нестача сну, затримки у здачі роботи, пропущені заняття, невиконані чи неправильно виконані завдання, неможливість підготувати завдання у визначені терміни,

неуспішність з певної дисципліни, відсутність інтересу до предмету чи завдань, збільшення навчального навантаження, конфліктні ситуації, незадовільні фізичні умови (температурні відхилення в кабінетах, надмірний шум, погане освітлення та ін.), особистісні особливості» (Циганчук, 2011). Важливо зазначити, що стан стресу може мати і позитивний (стимулюючий) вплив на діяльність студента, адже функція стресу полягає в сприянні мобілізації внутрішніх ресурсів задля вирішення поставлених задач та для подолання складних обставин. Головною проблемою тривалого стресу полягає в складнощах із регуляцією власного емоційного стану, що може негативно позначатись не лише на фізичному здоров'ї, а і на професійному та особистісному формуванні здобувача вищої освіти.

Як можна побачити, навіть до війни здобувачі вищої освіти були вимушені нерідко переживати вплив стресу, що безпосередньо чи опосередковано пов'язаний з навчанням. Сьогодні ж, в умовах воєнного часу, значно збільшилась кількість стресорів, що не пов'язана з освітою. Дослідження Цимбалюк та Жигайло демонструють, що війна достатньо сильно вплинула на психологічний стан студентів. Стресостійкість здобувачів вищої освіти знизилась, а важкість стресу та його частота зростає. За даними опитування, більше половини студентів з початком війни часто відчують вплив стресу, а майже дві третини студентів з початком війни вказують, що їм важко переносити стрес (Цимбалюк, 2022).

Дослідження Н. Савелюк, в якому вона вивчала досвід українського студентства переживати стрес в умовах війни, демонструє, що найбільш вираженою інтелектуальною ознакою стресу в студентів виявилися «труднощі зосередження»; у понад двох третин опитаних присутні «негативні думки», а у понад половини – «підвищене відволікання» та «думки про одну й ту ж проблему». Серед поведінкових ознак найбільш вираженим симптомом стресу на період дослідження була «хронічна нестача часу»; також понад половини респондентів стосуються «низька продуктивність діяльності» та «зниження апетиту або переїдання». В контексті емоційних симптомів переживання стресу найбільш вираженими в дослідженій вибірці виявилися «занепокоєння та підвищена тривожність»; також приблизно дві третини студентів констатують у себе «дратівливість і напади гніву». А серед фізіологічних ознак стресу приблизно три чверті респондентів вказали на відчуття «підвищеної стомлюваності»; понад двох третин – на «болі в різних ділянках тіла та головні болі». У цілому найбільш вираженими у досліджених студентів є інтелектуальні стресові симптоми (Савелюк, 2022).

Кандидат психологічних наук Л. Потапюк зазначає, що в умовах воєнного стану у студентів збільшується рівень тривожності, емоційного напруження та негативних депресивних емоцій. Ці психологічні стани перешкоджають академічній успішності, адже освітня діяльність має тісний зв'язок з емоційними переживаннями та подоланням важких ситуацій. Тривале перебування здобувачів освіти в стресі, негативно впливає на нервову систему, адже виснажуються ресурси організму; згодом настає виснаження, яке призводить до зниження загального рівня стресостійкості, уважності та мотивації до навчальної діяльності. Наслідком таких стресів можуть бути навіть неврози, функціональні захворювання нервової системи, що вимагає у студентів формування емоційної стійкості до стресових ситуацій (Потапюк, 2023).

Висновки. Стрес є невід'ємною, а іноді й корисною частиною студентського періоду життя особистості, адже функція стресу полягає в реакції організму задля подолання екстремальних умови існування, що порушують емоційну рівновагу особистості. Але довготривалий стрес може і негативно впливати на процес навчання й на різнобічний розвиток здобувача освіти. На жаль, через пандемію COVID-19, а потім і через початок повномасштабної війни в Україні, здобувачі вищої освіти стикаються з дією ще більшої кількості стресорів, що пов'язані із загрозою власному життю та здоров'ю, вимушеним переміщенням, відсутністю економічно-політичної стабільності та іншими психотравмуючих факторів. Ці загрозові чинники негативним шляхом впливають на емоційну та когнітивну сферу, на якість життя та рівень психологічного благополуччя, що стає значною перешкодою для здобуття українським студентством знань, умінь, навичок та

професійних компетенцій. Тому перспективу подальших досліджень ми вбачаємо в розвитку стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінс, В. & Радюшкіна, Ю. (2019). Психологічна характеристика поведінкових реакцій студентів ВНЗ в умовах навчального стресу. *Збірник наукових статей за матеріалами Міжнародної науково-практичної офлайн-онлайн конференції учнівської молоді, студентів, аспірантів, молодих учених та науковців*, 297–302.
2. Висідалко, Н. Л. & Бабенко, А. І. (2016). Психологічний аналіз стресу в навчальній діяльності студентів. *Молодий вчений*, 199–201.
3. Ковальська Н.А., Попій А.А. (2021) Стрес у навчальній діяльності студентів. *Збірник наукових праць Л'ОГОІ*, 6, 42–44. URL: <http://ephshair.phdpu.edu.ua>
4. Лебідь Н. К. (2012). Психологічні аспекти стресу студентів у навчальній діяльності. *Збірник статей VI Всеукр. наук. конф. «Гуманітарні аспекти формування особистості»*. 330–338.
5. Павелків Р. В. (2015). *Вікова психологія: підручник*. Київ: Кондор.
6. Пилипенко Н.М. (2008) Мотиваційні механізми адаптації особистості сучасного студента до навчальних змін. *Практична психологія та соціальна робота*, 8(113). 46–54.
7. Потапюк, Л. М. (2023). Особливості формування стресостійкості студентів в умовах російсько-української війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 34-38. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.2.6>
8. Савелюк Н. (2022). Переживання стресу в умовах війни: досвід українського студентства. *Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць РДГУ*, 18. 141–152.
9. Скрипник В. (2005). Особливості перебігу та самоприйняття соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників. *Психологія і суспільство*, 2. 87-93.
10. Циганчук Т. В. (2011). *Динаміка переживання стресів студентами вищих навчальних закладів*, (дисертація кандидата психологічних наук.) Інститут психології імені Г.С. Костюк, Київ.
11. Цимбалюк М.М. (2022). Формування стресостійкості студентів в умовах війни для правового та євроінтеграційного процесів. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. Спецвипуск*. 128–136. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.17>

Курепін В. М.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ У МИКОЛАЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Постійна загроза безпеці учасників освітнього процесу в умовах війни *вплинула на організацію освітнього процесу та доступ дітей до здобуття знань в закладах вищої освіти, зокрема у Миколаївському національному аграрному університеті. Учасники освітнього процесу зіткнулися з професійними та організаційними викликами* (Batsurovska, 2023, 1-7). У зв'язку з активними бойовими діями та постійними масованими обстрілами м. Миколаїв, 85% як педагогічних працівників, так і здобувачів вищої освіти вимушено покинули місця проживання та виїхати за кордон чи в інші регіони країни.

Внаслідок збройної агресії російської федерації виникла загроза життю і здоров'ю учасників освітнього процесу. Оголошення в Україні воєнного стану на деякий час припинило освітній процес, але розуміння того, що здобуття знань молоддю не може чекати

заклади освіти почали організовувати освітній процес із використанням технологій дистанційного навчання.

Інтелект не підлягає руйнації, навіть у такий нелегкий час для суспільства. Неперервний процес зростання молоді та їх потреба в здобутті знань змушує освіту прийняти виклики та в умовах воєнного стану при забезпеченні максимально можливої безпеки кожної людини відновити навчання у закладах вищої освіти.

В мінливих умовах воєнного стану, з вірою у святую перемогу й нашу Україну, при забезпеченні прав усіх учасників освітнього процесу на продовження здобуття освіти у Миколаївському національному аграрному університеті (МНАУ) був організований освітній процес відповідно до чинних нормативних документів. Була змінена форма здобуття освіти (з денної та заочної на дистанційну).

Зрозуміло, у зв'язку з війною, збільшилося педагогічне навантаження на професорсько-викладацький склад університету, який готовий був підтримати вітчизняну освіту (Kugerin, 2022, 183-187). Це сталося за рахунок зниження кількості педагогів які на той час (березень 2022 р.) готові були приступити до праці: деякі викладачі змінили свій профіль діяльності, деякі опинилися в окупації, деяким були недоступні мережі інтернету, деякі за різних причин не мали доступ до технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу, тому не могли використовувати технології дистанційного навчання.

Але в умовах активних бойових дій (місто знаходилося у зоні активного застосування ворогом ракет та артилерійських ударних систем ураження) МНАУ відновив заняття у дистанційному режимі, як денної так і заочної форм навчання. Не варто було виключати той факт, що рівень технічного забезпечення учасників освітнього процесу (здобувачів освіти) у сільській та міській місцевості був різний та і умови відновлення занять у здобувачів був теж різний: одні виїхали в інші країни та мали більш кращі умови для навчання, інші залишилися в Україні, були ті хто не покинув рідне місце.

Певні зміни відбулися при організації практичних та лабораторних занять. Відсутність/недостатня кількість демонстраційних та практичних робіт для онлайн-занять, без яких вивчення технічних (і не тільки) предметів фактично втрачало сенсу. Викладачі залишилися сам на сам із проблемою реалізації освітньо-професійних програм в частині діяльнісного компонента.

Слід зауважити, вимушений досвід є перевагою. Викладачі вже мали досвід проведення практичних та лабораторних занять в умовах дистанційного навчання (COVID-19). Вони за короткий час розширили методи проведення таких занять та швидко заповнили вакуум трансляції інформації.

Викладачі заздалегідь підготовлювали експеримент в стінах освітнього закладу (інших умовах), на заняттях здійснювали показ з супроводом якісного інструктування з питань виконання та безпеки. Інструкції текстові або супроводжувалися відео (Batsurovska, 2022, 59-65). Відтак кожний здобувач (група здобувачів) відтворював експеримент вдома та проводив відповідні розрахунки і теоретичне обґрунтування експерименту з іншими кількісними показниками. Звіт з підтвердженням виконання роботи здобувач надсилав викладачеві (відео- чи фото звіту).

Реальним помічником у домашніх умовах для проведення практичних/лабораторних занять був смартфон. Гаджет доступний більшості молоді та мав статус приладу за допомогою якого студенти отримали доступ до дистанційного навчання. Крім того, він виконує роль міні лабораторії, має ряд вбудованих датчиків: акселерометр; датчик Холла; датчик освітленості, вологості; генератор звуку тощо.

За допомогою програми «Науковий журнал Google» здобувачі вимірювали доступні величини, зберігали відомості, створювали тригери до експериментів, представляли графічні дані. Зі смартфоном виконували лабораторні роботи з фізики, матеріалознавство і ТКМ, теоретична механіка, енергетичні засоби в АПК, гідравліка, основи охорони праці, теплотехніка, електротехніка та електроніка тощо. Багато експериментів з дисциплін робочих навчальних планів можна адаптувати під реалії дистанційного навчання (Іваненко, 2022, 9-11).

Але у робочих навчальних програмах інженерних спеціальностей МНАУ є практичні/лабораторні роботи, які небезпечно (неможливо) провадити вдома. Викладачі таких дисциплін активно використовували відеодосліди, які відзняті в звичних лабораторних умовах. Сама ідея не є новою. Тому використовуючи відео наочності з експериментами українських та іноземних розробників відео практичних/лабораторних робіт (Іваненко, 2023, 9-11), проводилися заняття з експлуатації та технічного сервісу техніки в АПК; ремонту машин і обладнання; електроприводу і автоматизації; надійність технологічних систем тощо.

Викладачі таких дисциплін, як: монтаж і технічне обслуговування машин для переробки сільськогосподарської продукції; проєктування технологічних процесів технічного сервісу; гідравліка; електричне освітлення; технологія електромонтажних робіт тощо за власною методикою відзняли досліди, експерименти, методики виконання робіт тощо. Самостійно, у кооперації з іншими викладачами та завідувачими навчальних лабораторій були зроблені універсальні відео з ходом проведення експериментів (така робота продовжується до теперішнього часу).

Трансляція лабораторних робіт наживо з початку відновлення занять (березень 2022р) в умовах МНАУ була практично неможлива: технічна сторона питання, відсутність необхідної кількості кваліфікованих спеціалістів (віддалені умови праці) тощо. Але за допомогою технологій віддаленого доступу, інтерактивності вдалося залучити здобувачів освіти до розв'язання експериментальних проблем та наукових досліджень (Batsurovska, 2021, 206-213).

Водночас у освітньо-професійних програмах таких спеціальностей, як 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», 208 «Агроінженерія» інженерно-енергетичного факультету МНАУ є дисципліни під час вивчення яких умови не дозволяють проводити досліди в домашніх умовах (електродинаміка, електричний струм, електричні явища тощо). Перегляд відео контенту студентами не ефективний, а навчальний матеріал потребує саме власноручної практичної діяльності.

В таких умовах викладачами навчальних дисциплін застосовувалися допоміжні інструменти, зокрема, віртуальні стимулятори (Uchitel, 2020, 233-246). Студенти змогли проєктувати 3D-об'єкти, досліджувати закони електродинаміки, складати й проводити експерименти, виконувати наукові дослідження та використовувати їх у своїх роботах на Всеукраїнських та Міжнародних студентських конкурсах наукових робіт, при написанні випускних дипломних робіт бакалаврів/магістрів.

Минув час, збройні сили України відтіснили ворога за кордони Миколаївської області, обстановка у місті стабілізувалася. У межах академічної автономії ректорат Миколаївського національного аграрного університету, враховуючи побажання здобувачів вищої освіти, що залишилися у місті Миколаїв та області, з січня 2023 року запровадили навчання у змішаній формі (офлайн та онлайн) та продумав алгоритм щодо організації освітнього процесу.

Зауважимо, форма організації освітнього процесу була узгоджена з військово-цивільною адміністрацією та залежала від безпекової ситуації у місті. Рішення приймалося за участю батьків здобувачів вищої освіти.

Змішана форма навчання поєднує очний і дистанційний режими, до якого приєдналася молодь не тільки з міста Миколаїв, а і з Миколаївський, Херсонській та Кіровоградської областей. Частина здобувачів навчалася очно (значно менша частина), інша (більша) – дистанційно в синхронному режимі. Очну форму навчання обрали студенти з окупованих територій Херсонській області та міст/населених пунктів які ще попадали у зону артобстрілів та активних бойових дій, також молодь міста Миколаєва, яка не сприймала дистанційну форму навчання. Однією з головних умов такого навчання була можливість для здобувачів змінюватися впродовж семестру в залежності від безпекової ситуації форму організації освітнього процесу – головне безпека для здоров'я та життя молоді.

Було значно поліпшено матеріально-технічну базу освітнього процесу: всі аудиторії у навчальних корпусах були обладнані відеокамерами, ноутбуками, переносними мультимедіа установками (там де не було стаціонарних); забезпечено глобальною

супутниковою системою Starlink компанії SpaceX для забезпечення високошвидкісного широкополосного супутникового доступу в Інтернеті в місцях, де він був ненадійним.

Однак, незважаючи на те, що дистанційне навчання у синхронному режимі в умовах МНАУ на період січень – липень 2023 р. дало свій позитивний результат, були і проблемні аспекти. Наприклад, близько половини здобувачів, не мали власного комп'ютера або змушені ділити його з іншими членами сім'ї (евакуація в інші місця, втрата майна при окупації тощо). Тут доречні були смартфони, на той час це достатньо ефективний засіб для синхронного навчання. Основним викликом для учасників освітнього процесу стали проблеми з електропостачанням, повітряні тривоги, відсутність або слабкий інтернет.

Але минув час, виклики, які стали перепоною для отримання освіти молоддю долалися: керівництвом університету були придбані генератори, виправлені недоліки у доступі до інтернету в окремих аудиторіях, завдяки програмам допомоги міжнародних організацій молодь отримала ноутбуки та інші пристрої для здобуття знань (таких на 01.09.2023р було 23% з тих хто приступив до навчання – данні опросу студентів студентського самоврядування) тощо.

Враховуючи бажання молоді та їх батьків (данні анкетування) вчитися в аудиторному форматі, керуючись рекомендаціями МОН України від 11.07.2023р. № 1/10142-23, вимогами щодо організації освітнього процесу у закладах вищої освіти, наявністю достатньої кількості місць в укриттях для учасників освітнього процесу рішенням Миколаївської обласної військової адміністрації та ректорату МНАУ з 1 вересня 2023 року освітня діяльність у 2023/2024 навчальному році для здобувачів вищої освіти денної форми навчання запроваджена у МНАУ в аудиторному форматі (офлайн) згідно графіком освітнього процесу та затвердженим розкладом занять.

Слід зауважити, ректорат і професорсько-викладацький склад не тільки проінформовані про персональну відповідальність за організацію безпечних умов для здобувачів, але і провели відповідні заходи з посилення безпеки. До них відносять: перевірку приміщень та території закладу на наявність вибухонебезпечних предметів; готовність систем оповіщення; шляхів евакуації (Курепін, 2023, 233-235).

Окрім того у кожному корпусі були обладнані укриття, створені запаси води та медикаментів, підключені мережі Wi-Fi у приміщеннях укриттів для проведення занять. Для всіх учасників освітнього процесу були проведені тренування щодо дій у разі повітряної тривоги та інших надзвичайних ситуацій при яких потрібна евакуація з приміщень освітньої установи. У разі включення сигналу «Повітряна тривога» передбачено безумовне переривання освітнього процесу, після оголошення тривоги усі учасники освітнього процесу слідкують до приміщень укриттів та перебувають в них до завершення тривоги.

Отже, умови воєнного стану ні в якому разі не повинні бути умовами припинення занять. Миколаївський національний аграрний університет зміг стати для молоді осередком здобуття знань незважаючи на мінливі умови воєнного стану. А запровадження у 2023/2024 навчальному році аудиторного формату (офлайн) надасть змогу здобувачам освіти отримати ще і психологічну підтримку. Надзвичайно важливо запровадити комфортний і безпечний освітній процес, як для студентів, так і для викладачів, гнучко підходити до організації роботи. Варто оптимізувати навчання, використовуючи групові, колективні форми роботи та робити акцент на дискусійних, партнерських формах актуалізації знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Batsurovska, I.V., & Dotsenko, N.A. (2022). Formation of professional competencies in the study of biophysics in Bachelor students of technological specialities in the context of distance learning // Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology", 8(4), 59-65. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13444>
2. Batsurovska I., Dotsenko N., Gorbenko O., Kim N. (2021) The Technology of Competencies Acquisition by Bachelors in Higher Education Institutions in the Conditions of the Digital Media Communication Environment. Advances in Social Science, Education and Humanities Research. Vol. 557. P. 206-213. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13457>

3. Іваненко В. С. Забезпечення формування знань здобувачів вищої освіти при вивченні дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Охорона праці». *Збереження планети - глобальні виклики, загрози, можливості на засадах результативного партнерства : тези доповідей тематичного круглого столу з питань екологічної безпеки до Всесвітнього Дня Землі - Earth Day*, (с. 9-11.), 22 квітня 2022 року, м. Миколаїв, Україна: МНАУ. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11312>.
4. Іваненко В. С. Інтеграція молоді в системі освіти держав ЄС в умовах військової агресії проти України. *Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану : матеріали з Міжнародної науково-практичної конференції*, (с. 80-82), 15 лютого 2023 р., Ломжа-Харків, Польща-Україна: MANS w Łomży. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12946>.
5. Piona Batsurovska & Viacheslav Kurepin (2023). The Impact of the War in Ukraine on the Study Results at an Agricultural University. Tréma, 60. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15314>
6. Курепін В. М. Захист при впровадженні освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу : зб. матеріалів міжнародного форуму*, (с. 233-235), 16 лютого 2023 р., м. Київ, Україна: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12975>.
7. Kurepin V. Implementation of distance education in inappropriate conditions at Mykolaiv National Agrarian University // Information technologies and management in higher education and sciences. Vol. 2. : conference proceedings of international scientific conference., Fergana, the Republic of Uzbekistan, November 28, 2022. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 183-187. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12699>.
8. Uchitel, A. D., Batsurovska, I. V., Dotsenko, N. A., Gorbenko, O. A., & Kim, N. I. (2020). Implementation of future agricultural engineers' training technology in the informational and educational environment. Paper presented at the CEUR Workshop Proceedings, , 2879 233-246. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13428>.

Курило В. А.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація: розглянуто питання щодо необхідності формування інфомедійної грамотності майбутніх фахівців в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *інфомедійна грамотність, якісна інформація, інформаційне середовище*

Annotation: the issue of the necessity of forming infomedia literacy of future specialists in the conditions of martial law was considered

Keywords: *infomedia literacy, quality information, information environment*

Поняття «інфомедійна грамотність» з'явилося зовсім нещодавно, але саме воно акумулювало цілу низку компетентностей, конче необхідних для сучасної людини в добу «інформаційного шаленства». Створення в освітньому процесі можливостей для студентської молоді здобути навички критичного сприйняття інформації, усвідомлення цінності високоякісної і достовірної інформації в контексті вивчення фахових дисциплін, у нашому випадку іноземної мови, є важливим завданням вищої школи. [1].

Поряд із оволодінням ефективними стратегіями пошуку студенти повинні вміти зберігати, повторно використовувати та грамотно поширювати інформацію. Бути медіаграмотним означає «бути здатним оптимально використовувати відповідну інформацію, зберігаючи її розумно, й ділитися нею з іншими» [1]. До компетентностей, що разом складають інфомедійну грамотність, відносяться медіаграмотність; критичне мислення; соціальна толерантність; стійкість до впливів, фактчекінг; інформаційна грамотність; цифрова безпека; візуальна грамотність; інноваційність, розвиток креативності [2]

Перенесення освітнього середовища з фізичних аудиторій до віртуальної реальності зробило суттєвий акцент на цифровій безпеці. Навички особистої кібербезпеки учнів та студентів становлять сьогодні обов'язкову компетентність разом із менеджментом приватності, розумінням цифрового сліду та вмінням запобігати ризикам у комунікації в мережі [2].

Медіакомпетентність позначена в Національному освітньому стандарті вищої професійної освіти як результат освіти майбутніх професіоналів [3]. Варто зазначити, що увагу потрібно зосереджувати не тільки на технічному аспекті використання студентами медіа, а й тих компетенціях, які сприяють здатності до формулювання аргументованих висновків; володіння культурою мислення, здатність до сприйняття, аналізу, узагальнення інформації тощо [3].

Розвиток інфомедійної грамотності студентів вищої школи в Україні включає визначення медіа-простору, всередині якого відбувається набуття студентами медіакомпетентності, як життєвого і освітнього простору студентів вищої школи; актуалізація їхньої суб'єктної позиції у виконанні медіапроектів; використання в освітньому процесі університету умов медіатизації особистості як регулюючого орієнтиру для викладачів при формуванні ціннісного ставлення студентів до медіапростору [4].

Розвиток інфомедійної грамотності і студентів університету – актуалізація суб'єктної позиції студентів університету щодо виконання дослідних медіапроектів. Реалізація педагогічної умови полягала у здійсненні етапів виконання дослідницьких медіапроектів.

Таким чином, у межах набуття інфомедійної грамотності, основним завданням якої є підготовка нового покоління до знаходження в сучасних інформаційних умовах, до необхідності сприйняття різної інформації, навчити людину розрізняти її, а також розкрити наслідки її впливу на психіку, опанувати способи спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів і сучасних інформаційних технологій, реалізується інфомедійна грамотність, як здатність адекватно взаємодіяти з потоками інформації в глобальному інформаційному просторі: здійснювати пошук, аналізувати, критично оцінювати тексти; а також проявляється інфомедійна компетентність студентів як результат їхніх особистісних надбань у процесі формального та неформального навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aufderheide, P., Firestone, C. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy. Queenstown, MD: The Aspen Institute, 1993.
2. Інтеграція інфомедійної грамотності у навчальний процес. Навчально-методичні матеріали проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». К.: IREX в Україні, 2019-2020.
3. Затверджені стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-bakalavr.pdf>
4. <https://medialiteracy.org.ua/formuvannya-infomedijnoyi-kompetentnosti-studentiv-vyshhyh-navchalnyh-zakladiv>

Любченко І. І.

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(Умань, Україна)*

Кучай А. І.

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(Умань, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час війни заклади освіти стають осередком, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи закладів освіти та налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і безпечним для дітей та педагогів.

Організація освітнього процесу в закладі освіти у 2023/2024 навчальному році здійснюється в умовах воєнного стану відповідно до чинних нормативних документів задля забезпечення права учнівства до продовження здобуття освіти.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту» загальна середня освіта може бути організована за такими формами: інституційна (очна: денна, вечірня); заочна (дистанційна); індивідуальна (екстернатна, сімейна, вона ж – домашня, педагогічний патронаж).

Організація освітнього процесу може здійснюватись в очному і дистанційному режимах, або за змішаною формою, що поєднує очний і дистанційний режими. Таке поєднання можливе, зокрема, для різного виду занять (практичні, лабораторні заняття проводяться в очному режимі, лекційні – в дистанційному).

Заклад освіти може організовувати освітній процес із використанням технологій дистанційного навчання за допомогою технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу.

Форма організації освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті та визначається рішенням військово-цивільних адміністрацій. Рішення приймається за участю батьків. Якщо батьки не погоджуються з очною формою навчання, вони можуть обрати дистанційну форму або індивідуальний графік навчання, або перевести дитину на екстернатну форму навчання. Для учнів, батьки яких оберуть навчання онлайн, у закладі освіти можуть організовуватись окремі класи з дистанційною формою організації освітнього процесу.

Форма організації освітнього процесу може змінюватись впродовж навчального року в залежності від безпекової ситуації в населеному пункті.

Організація освітнього процесу в Україні в умовах воєнного стану вимагає особливої уваги та підходу. Введення воєнного стану призводить до значних обмежень і змін у функціонуванні суспільства, включаючи систему освіти. Ось кілька ключових аспектів, які слід враховувати:

1. Безпека учасників освітнього процесу: в умовах воєнного стану основним пріоритетом є забезпечення безпеки учнів, студентів, вчителів та інших працівників освітніх закладів. Слід ретельно розробити плани евакуації, штаби цивільного захисту, та забезпечити доступ до необхідних ресурсів для забезпечення безпеки.

2. Доступ до освіти: важливо забезпечити, щоб учні та студенти мали можливість отримувати освіту, навіть у воєнний період. Це може включати в себе дистанційне навчання через інтернет, розробку освітніх планів, адаптованих до воєнних умов, та створення тимчасових освітніх пунктів для евакуйованих дітей та молоді.

3. Мобілізація ресурсів: умови воєнного стану можуть призвести до змін у фінансуванні та доступі до ресурсів для освітніх закладів. Важливо раціонально використовувати наявні ресурси та залучати додаткові, якщо це необхідно.

4. Психологічна підтримка: воєнний стан може мати серйозний вплив на психічне здоров'я учасників освітнього процесу. Тому важливо створити систему психологічної підтримки для учнів, студентів та вчителів.

5. Управління кризовими ситуаціями: органи управління освітою повинні бути готові до негайної реакції на кризові ситуації та вести систему звітності, щоб інформувати громадськість про стан справ у сфері освіти під час воєнного стану.

6. Міжнародна співпраця: умови воєнного стану можуть потребувати підтримки та допомоги від міжнародних партнерів, які можуть надати ресурси та експертну допомогу для забезпечення функціонування системи освіти в Україні.

Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану є викликом для країни, і вона вимагає координації, ресурсів та дієвого управління. Важливо забезпечити, щоб освіта залишалася пріоритетом навіть в умовах кризи, оскільки вона має велике значення для майбутнього країни та її громадян.

Загалом, важливо приділити велику увагу плануванню та підготовці перед введенням воєнного стану, а також спільно працювати на всіх рівнях суспільства для забезпечення доступу до освіти та безпеки учасників освітнього процесу в цих надзвичайних умовах.

Організація освітнього процесу в закладах вищої освіти (ЗВО) включає в себе різні аспекти, які спрямовані на надання якісної освіти студентам. Ось кілька ключових аспектів організації освітнього процесу в ЗВО:

1. Планування навчальних програм: ЗВО повинні розробляти актуальні та різноманітні навчальні програми, які відповідають вимогам сучасного ринку праці та потребам суспільства. Це включає в себе вибір дисциплін, затвердження навчальних планів та визначення навчальних цілей.

2. Викладачі і персонал: забезпечення наявності якісних викладачів та наукових працівників є ключовим аспектом організації освітнього процесу. ЗВО повинні залучати компетентних фахівців і надавати їм можливості для навчання та професійного розвитку.

3. Методи навчання та оцінка: важливо розвивати різноманітні методи навчання, включаючи лекції, семінари, практичні заняття, дистанційне навчання тощо. Оцінка студентів також має бути об'єктивною та справедливою.

4. Доступ до ресурсів: забезпечення доступу студентів до необхідних навчальних ресурсів, включаючи бібліотеки, лабораторії, інформаційні технології та інше, є важливим аспектом.

5. Підтримка студентів: забезпечення психологічної, академічної та соціальної підтримки для студентів допомагає їм успішно пройти навчання.

6. Дослідження та інновації: ЗВО мають стимулювати дослідження та інновації серед викладачів та студентів, щоб сприяти розвитку нових знань та технологій.

7. Міжнародна співпраця: співпраця з іншими університетами і науковими установами з різних країн може збагатити освітній процес і розширити можливості для студентів і науковців.

8. Якість атестації: важливо забезпечувати відповідність стандартам якості освіти і проводити атестацію ЗВО з метою підвищення їхньої ефективності та репутації.

Забезпечення ефективної організації освітнього процесу в ЗВО вимагає постійної уваги до цих аспектів, а також гнучкості та готовності до змін, щоб відповісти на змінюючіся потреби студентів і суспільства.

Організація освітнього процесу в Україні в умовах воєнного стану і в ЗВО вимагає спеціальної уваги, планування та ресурсів для забезпечення надання якісної освіти студентам. Важливо враховувати безпеку учасників навчального процесу, забезпечувати доступ до ресурсів, розвивати різні методи навчання, забезпечувати підтримку студентів і створювати умови для наукового дослідження та інновацій.

У закладах вищої освіти також важливо забезпечити якість викладання, мати кваліфікованих викладачів, стимулювати дослідницьку роботу та підтримувати міжнародну співпрацю.

Забезпечення якісної освіти в умовах воєнного стану та в ЗВО вимагає узгоджених зусиль влади, учасників освітнього процесу та громадськості. Освіта залишається ключовим інструментом для розвитку суспільства, навіть в умовах викликів і криз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу» (дата звернення: 01.04.2022 р.)
2. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX (дата звернення: 01.04.2022 р.)
3. Як здійснювати оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах війни: рекомендації Державної служби якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-zdiysnyuvati-ocinyuvannya-navchalni/>

Оніщук Л. М.

*Національний університет «Полтавська Політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Камерілов О. Є.

*Національний університет «Полтавська Політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Римар М. П.

*Національний університет «Полтавська Політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

РОЗВИТОК ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану фізичне виховання набуває особливого значення, адже воно є одним із важливих засобів зміцнення здоров'я молоді. Разом з цим, фізкультурно-оздоровча діяльність є важливим засобом у системі освітнього процесу в закладах вищої освіти. Вона забезпечує формування у молоді основ здорового способу життя, організацію активного відпочинку, розвиток фізичних та духовних сил, реабілітацію та корекцію здоров'я, розвиток позитивних моральних і вольових якостей, які так необхідні в умовах сьогодення.

У трансформації громадянської позиції молоді українського суспільства важливу роль відіграє вища освіта, адже саме вона впливає на пріоритети особистості, створення основ здорового способу життя. Вищою школою, яка формує інтелектуальну еліту суспільства, створюється високодуховний соціальний простір.

Закон України „Про фізичну культуру і спорт” однозначно регламентує, що саме фізичне виховання як головний напрям упровадження фізкультурно-оздоровчої діяльності (ФОД) становить вагомий частину загального виховання, спрямованого на розвиток фізичних та морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини [1]. Зважаючи на те, що ФОД у навчально-виховній сфері вищої школи є невід'ємною частиною фізичного виховання, розглянемо деякі напрямки реалізації.

Зміст стратегічних державних документів щодо функціонування вищої освіти свідчить, що існують певні труднощі в реалізації кращих освітніх практик саме в галузі фізичного виховання і спорту.

Ряд останніх документів Міністерства освіти і науки України наголошують на необхідності модернізації фізичного виховання на рівні університетської освіти. Національна академія педагогічних наук України концентрує зусилля науковців на описі стану освітньої галузі, виявленні проблем сьогодення та наданні рекомендацій з їх подолання, зокрема, ще задовго до повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2016 році у Національній доповіді „Про стан і перспективи розвитку освіти в Україні” [2] простежується тенденція посилення уваги освітян до оздоровчого та реабілітаційного напрямів.

В аналітичному документі акцентовано увагу на варіативності їх реалізації в контексті навчально-просвітницьких ініціатив, що мають бути спрямовані на розвиток фізкультурно-оздоровчих умінь і навичок різних категорій населення, в тому числі й студентської молоді.

Ідеї про необхідність пошуків оптимальної організації фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів знаходиться в центрі значної кількості новітніх публікацій. Так, у дослідницьких працях В. Приходько [4] та В. Сутули [5] відзначено, що сучасне фізичне виховання в закладах вищої освіти характеризується низькою ефективністю, зокрема в питаннях зміцнення здоров'я студентської молоді, приросту її фізичних якостей та мотивування до ведення здорового способу життя.

Розглядаючи систему масової оздоровчо-фізкультурної роботи в ЗВО, на прикладі багатьох закладів можна зазначити, що відповідальність за фізичне виховання студентів у закладі вищої освіти згідно статутних документів покладається особисто на ректора університету. Однак, безпосередньо організацією фізичного виховання і масової оздоровчо-фізкультурної роботи, займаються два основних підрозділи ЗВО – кафедра фізичного виховання (або фізичної культури та спорту) та спортивний клуб. Поряд з цим, інші структурні підрозділи є активними учасниками цієї діяльності [3].

Кафедра фізичного виховання є осередком розвитку фізкультурно-оздоровчої роботи студентської молоді і забезпечує навчально-виховний процес, доповнюючи його факультативними заняттями, роботою спортивних секцій, організацією спортивно-масової, дослідницької й методичної роботи.

В тісній взаємодії зі спортивним клубом та іншими структурними підрозділами ЗВО, на підставі об'єднання фінансових, матеріальних та трудових ресурсів викладачі кафедри організують фізкультурно-оздоровчі та фізкультурно-спортивні заходи, організують моніторинг здоров'я студентів кожного семестру.

Обов'язковою формою фізкультурно-оздоровчої діяльності, яка проводиться в навчальний час, є неодмінне відвідування занять з фізичного виховання, що складаються із загальної фізичної підготовки та тренування в обраному виді спорту за вибором студентів. Поряд з цим в багатьох ЗВО існують каталоги вибіркових дисциплін, які мають містити освітні компоненти спортивного профілю, найзатребуванішими з яких можуть бути такі, як «Практикум з міні-футболу», «Практикум з волейболу», «Практикум з баскетболу», «Основи самозахисту» тощо.

До форм організації ФОД у навчальний час відносяться фізичні вправи в режимі дня, заняття під час проходження навчальних і виробничих практик та факультативні заняття. Найбільш поширеними є гігієнічна гімнастика, фізкультурні хвилинки, додаткові навчальні заняття за обранням студентів, виробнича гімнастика та тематичні заняття.

Факультативні заняття з фізичного виховання, до яких безпосередньо відноситься секційна робота не є обов'язковими, проте є підсиленням навчальних занять, на яких студенти отримують додаткові теоретичні знання, здійснюють самовдосконалення із загальної та професійно-прикладної фізичної підготовки відповідно до програмних вимог і власних уподобань.

Поряд з цим, студентська молодь в довоєнний час залучалася до оздоровчої діяльності під час практик у літніх таборах, де мала можливість відвідувати заняття у фізкультурно-оздоровчих та спортивних секціях, брати участь у туристських походах, фізкультурних

святах, заходах та спортивних змаганнях за сприянням організацій відповідного спрямування, зокрема центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». Нажаль, на сьогодні цей сегмент втрачено, літні оздоровчі табори у переважній більшості не мають відповідних укриттів і не працюють.

Аналізуючи засади ФОД серед студентської молоді, наголосимо, що її організація може забезпечуватися й у вихідні та канікулярні дні, коли кафедра фізичного виховання у співпраці зі спортивним клубом влаштовує різноманітні фізкультурно-оздоровчі заходи, коли це дозволено відповідними обставинами на відповідних територіях. Серед найпоширеніших у студентському середовищі є: спортивні свята, фізкультурні заходи за місцем проживання, масові кроси, різноманітні руханки, ведопробіги та велодні, туристичні походи, інтерактивні квести заняття спортивними іграми, спортивні вечори. Ще одним важливим напрямком цієї діяльності і доступним широкій аудиторії є надання консультацій щодо проведення самостійних фізкультурно-оздоровчих занять студентів.

На базі ЗВО діють переважно на комерційній основі фізкультурно-оздоровчі та фізкультурно-спортивні центри, які працюють у загальній системі створення здоров'язбежувального середовища, пропаганди та популяризації різних видів спорту й сучасних фізкультурно-оздоровчих систем. Подібні форми занять розширюють можливості відвідувати обрану фізкультурно-оздоровчу чи спортивну секцію, фахівці яких у переважній більшості не є НПП даного закладу вищої освіти, однак ці напрямки спортивного вдосконалення є сьогодні затребуваними серед молоді. В переліку напрямків студентам пропонуються різноманітні заняття фітнесом, єдиноборствами, системами оздоровлення, тренування на тренажерних пристроях, гирьового спорту та пауерліфтингу, чарлідінгу тощо. Ця робота триває і в багатьох ЗВО, які очо навчають студентів в умовах воєнного стану.

В цій діяльності, зазвичай, бере участь відділ організації охорони здоров'я університету; надає інформацію про результати проходження медичного огляду та формує допуск студентів до змагань.

В даному випадку можна розглянути їх як взаємодію сукупності вторинних структурних підрозділів закладів вищої освіти, які сприяють всебічному розвитку студентів та розширюють реалізацію їх можливостей.

В перспективі деякі учасники з секцій після набуття певних рівнів професійної спортивної майстерності, можуть бути зарахованим до збірних команд факультетів і інститутів. Адже останнього року активно проходять студентські універсиади з багатьох видів спорту, відбуваються Всесвітні студентські ігри і є можливість направити туди кращих спортсменів із ЗВО.

Відзначимо ще один важливий підрозділ ЗВО – Студентський спортивний клуб, що є громадським об'єднанням студентів задля здійснення організаційно-виховної та спортивної роботи у закладі. У співпраці із кафедрою фізичного виховання та Центром виховної роботи із молоддю, він бере участь у залученні студентства до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, сприяє розширенню світогляду та формуванню активної життєвої позиції студентської молоді шляхом формування культури дозвілля в університетському середовищі. На сьогодні такі клуби стали важливими студентськими хабами, центрами волонтерської діяльності. Є наочні приклади в ЗВО України щодо діяльності таких центрів в умовах воєнного стану.

Спортивні клуби, Комерційні спортивні Центри, Студентські клуби спільно із кафедрою фізичного виховання, як правило використовують матеріально-технічну базу університету. Звісно ж, необхідна спільна координація забезпечення сценарного, організаційного та музичного супроводу фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів.

У спортивній та фізкультурно-оздоровчій роботі активно повинні бути задіяні студентські містечка, які становлять комплекс корпусів, що розташовані поблизу навчальних об'єктів та входять до структури закладу вищої освіти. Зазвичай, на їх території є спортивні об'єкти: спортивні зали, майданчики зі штучним покриттям, тощо, де практикується проведення фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів. Вищезазначена інфраструктура повинна бути активно задіяна в організації фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Неоціненний внесок фізкультурно-оздоровчої діяльності в нормалізацію психологічного стану студентів. Дослідження психологів часів військового стану свідчать про те, що більшість молодих людей знаходяться в стані стресу, деякі мають певні психічні розлади, обумовлені наслідками війни – втрати близьких, домівки, зміни місця проживання тощо.

Окрім цього, в Україні, за даними національного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), не менш як дві третини (69 %) від усіх респондентів репрезентативної вибірки у 2021 році пережили якусь стресову ситуацію. Констатовано, що за останні 10 років це найвищий показник. [6]. Така негативна статистика у зазначеному році пов'язується, насамперед, з пандемією COVID-19, яка істотною мірою виснажила українців: чимало з них самі пережили це важке захворювання, втратили близьких, роботу й т. ін. Серед поширених власне психологічних аспектів переживання стресу, насамперед, вказуються: «втратити віру в людей, зіштовхуватися з підлістю» (10 %), «відчувати свою безпорадність» (7 %), «втратити віру у власні сили» (3 %) та ін.; загострення страху, загальна зміна психоемоційних станів.

Всі ці негативні фактори, які накопичуються в українському суспільстві останніми роками, можуть бути пом'якшені завдяки активному включенню молоді в заходи спортивного спрямування і підвищення рухової активності. Активний спосіб життя підвищує настрій, сприяє формуванню студентського колективу, нормалізує фізіологічні процеси організму.

Різні напрямки фізкультурно-оздоровчої діяльності, які в сучасних умовах активно використовуються, є надзвичайно важливими при організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Саме фізкультурно-оздоровча діяльність є тією важливою складовою освітнього процесу, яка покликана формувати не тільки основи здорового способу життя, а й пом'якшувати негативні чинники військового стану в частині загальної стресової ситуації нашого суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України „Про фізичну культуру і спорт”. К 1993 – 2023 рік №3808-ХІІ від 24.12.1993, редакція від 25.07.2021– 18 с.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. К., 2016. 224 с. (До 25-річчя незалежності України).
3. Пермяков О. А., Онішук Л.М., Йопа Т.В., Остапов А.В. Сучасна система фізичного виховання в умовах ЗВО. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти : збірник наукових праць / ДВНЗ «ДДПУ»; гол. ред. проф. Л. Г. Гаврілова. – Слов'янськ : ДДПУ, 2020. – Вип. 13. – С. 102-127.
4. Приходько В, Чернігівська С. Про потребу визначення місця „Фізичного виховання” у реформі вітчизняної вищої школи в контексті компетентнісного підходу / В. Приходько, С. Чернігівська // Спорт. Вісн. Придніпров'я. – 2016. – №1. – С. 215 – 220.
5. Сутула В. О., Особливості сучасних організаційних інновацій у системі фізичного виховання студентської молоді / В. О. Сутула, Л. С. Луценко, О. І. Булгаков, А. Х. Дейнеко, А. В. Сутула, В. В. Шутєєв // Слобожан. наук.-спорт. вісн. – 2016. – №1. – С. 99 – 106.
6. Харко О. С. Практичні рекомендації дотримання психологічних умов формування стресостійкості студентів ЗВО в навчальному процесі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», 14, 46-56.

Онiщук Л. М.

*Національний університет «Полтавська Політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Коробов П. М.

*Національний університет «Полтавська Політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Коробов М. М.

*Національний університет «Полтавська Політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕКЦІЇ КОЗАЦЬКОГО ДВОБОЮ У ЗВО УКРАЇНИ

Козацький двобій - це вид спорту, який отримав популярність серед молоді відносно недавно. Ним можна займатися з дитинства і протягом усього життя, забезпечуючи і стимулюючи правильний розвиток організму. Бойові мистецтва, а особливо національно-патріотичні види спорту допомагають формувати характер і моральність особистості, підвищують стресо стійкість і підтримують фізичну та психічну рівновагу (Онiщук, 2023, 20). Спортсмени з високою мотивацією можуть більш ефективно реалізувати свій потенціал і напружити всі свої фізичні та психічні сили, якщо це необхідно для досягнення поставлених цілей. Воля до перемоги, особиста готовність і загальна добровільність багато в чому визначають ефективність діяльності.

Козацький двобій може бути важливою складовою фізкультурно-оздоровчої діяльності в ЗВО в сучасних умовах. Однак, є певні вимоги до методичного забезпечення секційної роботи саме з цього виду спорту, який почав своє активне відродження (Онiщук, Шавиро, 2023, 75). На сьогодні недостатньо розроблено та науково обґрунтовано процес тренувальної та змагальної діяльності спортсменів, показники рівня розвитку фізичних якостей, співвідношення засобів тренування для їх вдосконалення у спортсменів в умовах воєнного часу.

Розглянемо декілька векторів організації тренувального процесу Козацького Двобоем в ЗВО:

- Підвищення якості тренувальної діяльності спортсменів;
- Підготовки спортсменів до змагань з ою з розділу “Однотан”;
- Індивідуалізації спортивного тренування спортсменів (Ільченко, Важжов, 2022, 40).

Серед усього різноманіття засобів і методів підготовки спортсменів з Козацького Двобоем помітне місце займає робота по вдосконаленню тактичного мислення. Звичайно, рішення тактичних завдань в національно-патріотичних видах спорту, зокрема в Козацькому Двобії - за своєю специфікою значно відрізняється від різноманіття варіантів в спортивних іграх. Проте, тактична підготовка в Козацькому Двобоем має свої своєрідні особливості, удосконалювати які необхідно з перших же років занять боротьбою.

Варто зазначити, що деякі спортсмени можуть познайомитись з цим видом спорту саме у студентському віці. Буде різнитись їх попередній спортивний досвід, стан розвитку фізичних якостей тощо. Але тут головне – це власна мотивація та індивідуальний підхід тренера.

Одним з основних чинників, що чинить серйозний вплив на підготовку спортсмена з Козацького Двобоем, є уміння не лише глибоко осмислювати, але і швидко перемикаючи свою увагу з одного об'єкту на інший, знаходити взаємозв'язки в цих об'єктах і приймати логічне рішення відповідно до ситуації, що швидко змінюється. Однією з основних проблем в системі підготовки спортсмена є тактична підготовка або рішення техніко-тактичних

завдань, від спортсмена вимагається швидка оцінка ситуації і прийняття єдиного правильного рішення (Оніщук, Шавиро, 2023, 80).

Спортивна ситуація відбувається в умовах жорсткої протидії суперника, що бажає використовувати щонайменше зволікання для проведення контрприйомів. При цьому до психіки спортсмена є дуже жорсткі вимоги, для задоволення яких потрібний цілий комплекс спеціальних психофізіологічних якостей, куди входять перцептивні, психомоторні, інтелектуальні і інші якості. Однією з основних є психічна стійкість – надійність функціонування усіх систем в умовах дефіциту часу. Атакуючі дії – це складні технічні удари, що протікають в умовах суттєвого дефіциту часу і силового опору, тому дати оцінку результату своїх дій є спортсмену дуже важко. Тільки на основі систематичного співставлення суб'єктивних і об'єктивних показників можливе правильне їх осмислення і розвиток здібностей тонкого контролю і управління рухами.

Для вдосконалення спортивної майстерності і підвищення ефективності тренувального процесу виняткове значення набуває спрямовуюча діяльність тренера з одного боку, і з іншою використання коригуючої інформації при цілеспрямованому самоконтролі спортсмена. Увагу спортсменів при вдосконаленні технічної майстерності необхідно зосередити на провідних елементах структури, що визначають зміст руховій настанові.

Використання комплексу спеціалізованих тренажерів і методу колового тренування дозволяє цілком реально навчити будь-кого атакуючим і захисним діям – швидко, ефективно і без травм.

При навчанні атакуючим діям в такому виді спорту, як наприклад – “Карате”, є найбільш ефективним використання тренажерних пристроїв за методом колового тренування. Методика вдосконалення атакуючих дій в карате розрахована на застосуванні тренажерних пристроїв в режимі швидкісної-силової витривалості, для стабілізації параметрів основної рухової дії. Нині вченими ведеться активний пошук нових форм і методів, що дозволяють підвищити якість техніко-тактичної підготовки спортсменів і в інших видах бойових мистецтв.

У пошуках нових шляхів підвищення ефективності системи спортивного тренування в умовах секції ЗВО все актуальніше звучить положення про те, що важливим засобом підвищення ефективності учбово-тренувального процесу в Козацькому Двобії є застосування тренажерів і дослідницьких стендів. Однак, це питання саме до можливостей розширення та модернізації матеріально-технічної бази закладу. Створення специфічних тренажерів викликане необхідністю розробки і формування нових підходів до здійснення, управління і контролю за учбово-тренувальним процесом в Козацькому Двобії, а також максимально наблизити умови тренування до реальної діяльності. Технічні засоби найбільшою мірою забезпечують виконання педагогічних вимог в процесі формування навичок при реалізації динамічних ситуацій, скорочують терміни навчання, дозволяють моделювати і вирішувати тактичні завдання поєдинку.

Подальше вдосконалення тактико-технічної майстерності спортсменів тісно пов'язане із застосуванням спеціальних тренажерів, максимальним розкриттям їх здібностей на основі індивідуального тренування і обліку ситуацій поєдинку, що дозволяють широко моделювати різні режими роботи м'язів в умовах специфічної структури спортивної вправи.

Головними критеріями успішності в заняттях є: фізично міцне тіло, бойова навичка, сильний дух і розвиток моральних принципів, прийнятих у суспільстві. Зазвичай якщо будь-яка секція бойових мистецтв займається у ЗВО України, то вона має особливості, а саме - можливість застосування матеріально-технічного обладнання, котре є на базі закладу вищої освіти, також завжди має підтримку від керівництва університету в будь-яких інших аспектах.

Як і інші бойові мистецтва, Козацький Двобій вимагає розвитку і культивування певних здібностей і навичок: швидкості, спритності, гнучкості, рухливості, координації рухів, витривалості. Технічні дії в Козацькому Двобії характеризуються сферичністю дій і м'яким, але потужним вивільненням сили. Головний результат полягає у високій мірі

узгодженості рухів тіла – потрібні текучі, гнучкі і функціональні дії, вільні від жорсткості в якій-будь формі – як фізичній, так і розумовій.

З методичної точки зору під час тренувань варто розробити та продемонструвати в ході тренувального процесу виконання одного із змагальних розділів – “Однотан вільний”. Однотан вільний (Довільні технічні комплекси - ДТК) - вид уявної боротьби з одним або більше суперниками, в якій виконавець використовує техніку бойових мистецтв під спеціально підібрану музику. Змагальна діяльність також має певні характерні ознаки. Змагання проводяться під музику і мають на меті відтворити характер, багатство, досконалість і своєрідність техніки тої чи іншої школи бойових мистецтв, а також індивідуальну творчість спортсмена, відчуття ритму, характерні особливості стилю, красу і гармонію рухів. Даний напрямок змагань формує майстерність спортсменів, особливо для показових виступів, популяризації стилю. Відмінність однотану вільного (довільних технічних комплексів) від подібного напрямку вільних вправ (або, як їх називають, - сольні композиції), які практикуються на інших змаганнях, полягає в тому, що однотан вільний - це вираз “Стану Бійця на даний час”.

При підготовці козаків-воїнів однотан демонструвався не як результат завченої послідовності рухів, а як вираз у рухах того стану та рівня, на якому перебуває борець у даний час. Звідси і назва однотан, або танок одного бійця. Але безумовно такий підхід до однотану потребує від бійців високого рівня майстерності. Під час змагань спортсмени виконують комплекс вправ та технічних елементів, власних бойовим мистецтвам поєднаних між собою, що імітує реальний бій та повинні продемонструвати характер, переваги, специфічні елементи та можливості даного стилю бойових мистецтв або самого бійця.

Однотан вільний оцінюється суддівською бригадою відповідно до вимог правил. В залежності від оцінки виступів між бійцями розподіляються місця - від 1-го місця, що отримує спортсмен, який здобув максимальну кількість балів, і до останнього. Змагальні програми створюються самими спортсменами, за допомогою тренерів, та повинні відповідати вимогам, викладеним у розділі правил.

Спортсмени різних вікових категорій можуть самостійно розробити та продемонструвати “Однотан вільний” із-за свого розвиненого логічного мислення та за допомогою тренера підібрати відповідний темп, гармонізувати емоційний стан та використання певних технічних прийомів, які дуже важливі при навчанні в цьому розділі. При постійному педагогічному контролі з деякими новими факторами для покращення показників є гарна можливість помітити більш ефективний прогрес у спортсменів за 3 місяців навчання в цьому розділі. В такому виді спорту, як Козацький Двобій важливе ознайомлення з історичними, теоретичними та практичними основами. В умовах воєнного стану та повномасштабного вторгнення ворога на нашу територію історична пам'ять боронення країни, впровадження національних традицій бойових мистецтв є надзвичайно актуальною для національно-патріотичного виховання молоді. Вищезазначені аспекти обумовлюють актуальність розвитку такого виду спорту в секційній роботі ЗВО.

Розвиток цього виду спорту передбачає певні особливості застосування різних методів та прийомів. Перспектива подальшого наукового пошуку завжди буде актуальною тому, що Козацький Двобій досить таки молодий вид спорту та він має особливі методи та методики, та інші спектри діяльності. Існує Всеукраїнська Федерація Козацького Двобою, яка постійно щось змінює та удосконалює в своїх правилах. Прогресивні тренери повинні слідкувати за цими нововведеннями та активно впроваджувати у практику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ільченко, С. С., Вожжов, І. А. Проект варіативного модуля «козацький двобій» для учнів та учениць 6 класу «нуш». Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (3(148), 2022 – с. 49-56.
2. Оніщук Л. М. Реалізація завдань національно-патріотичного виховання студентської молоді засобами фізичної культури і спорту та єдиноборств / Навчання, виховання й

розвиток гармонійно розвиненої особистості в процесі занять фізичною культурою і спортом. Монографія; за ред. проф. В. М. Пристинського, Т. М. Пристинської. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2023. С. 10–33.

3. Оніщук Л.М., Шавиро Ю.І. Перспективи опанування бойових мистецтв у студентської молоді / Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference «Formation of ideas about the position and role of science», February 13 – 14, 2023, Naples, Italy by the «InterSci». 104 p. p 74- 79.

4. Оніщук Л.М., Шавиро Ю.І. Українські бойові мистецтва як важливий компонент формування та становлення фізичної підготовки студента / Proceedings of the VIII International Scientific and Practical Conference «The basis for the further movement of scientific knowledge», February 20 – 21, 2023 Dresden, Germany by the «InterSci». 91 p.p. 78-83.

Росенко Д. О.

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним з напрямів удосконалення системи підготовки майбутніх хореографів в ЗВО є ефективна організація освітнього процесу. Це передбачає не лише вдосконалення всіх його компонентів, значущих на етапі формування фахових компетентностей у здобувачів вищої освіти, але й створення відповідних умов для забезпечення формальної, неформальної та інформальної освіти. Одночасно варто враховувати, що в структурі освітнього процесу значущими є компоненти, які забезпечують формування фахових (професійних) компетентностей і результатів навчання.

Чимало вітчизняних наукових досліджень стосуються різноманітних аспектів підготовки компетентних фахівців у закладах вищої освіти. Так, науково-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців досліджують М. Артюшина, В. Беспалько, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Козловська, Н. Ничкало, О. Новіков, Н. Петренко, Л. Рибалко, В. Радкевич та ін. Формуванню професійних компетентностей у майбутніх фахівців присвячено праці В. Болотова, В. Бондаренко, Ю. Зінковського, В. Лозовецької, В. Свистун та ін.

В основу організації освітнього процесу майбутніх хореографів покладений студентоцентричний підхід до навчання, що передбачає:

– стимулювання здобувачів вищої освіти до виконання освітніх завдань як відповідальних суб'єктів освітнього процесу;

– створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення освітніх потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання їм можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії;

– побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства здобувачів фахової вищої освіти та викладачів (Стасюк В.В., 2022, с. 7).

Студентоорієнтований (студентоцентрований) підхід до навчання означає, що основною цінністю в організації освітнього процесу стає особистість студента, його потреби, досвід та право на власну думку. Реалізація такого підходу, на відміну від педагогоцентрованого (директивного), передбачає організацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти як активних суб'єктів, які усвідомлюють й регулюють процес власного пізнання, самостійно формують в свідомості фахові компетентності, набувають досвід (Lavrentieva L.O., Rybalko L.M., Lakomova O.O., 2019).

За таким підходом, як стверджує О. Бульвінська, викладач не втрачає своєї керівної ролі в організації освітнього процесу. Його головна функція охоплює педагогічний супровід

студентів, стимулювання, підтримку й допомогу їм у досягненні освітніх і соціальних цілей, реалізації власних потреб та інтересів. Хоча деякі науковці, а також викладачі вважають, що директивне навчання доцільно застосовувати передусім у ситуаціях формування базових знань й умінь студентів, особистісно-центрований підхід визначають провідним у системі сучасної освіти, оскільки він відповідає природним особливостям розвитку й пізнавальної діяльності особистості. Сучасний викладач спроможний реалізувати кожен елемент процесу навчання відповідно до особистісно зорієнтованої педагогіки, якщо він переконаний у її значущості (тобто вона має для нього сенс), володіє необхідними знаннями, уміннями й навичками (Бульвінська О., 2020, 24).

Основними принципами організації освітнього процесу майбутніх хореографів на засадах студентоцентрованого підходу в закладах вищої освіти виокремлюємо:

- навчання як взаємодія викладача і здобувача вищої освіти;
- взаєморозуміння у стосунках між викладачем і здобувачем вищої освіти (наявність довіри, поваги, бажання та мотивація працювати разом);
- акцент на пізнавальну активність студентів (висловлення власної думки, пошук нових ідей, пояснення власного розуміння об'єктивних явищ і процесів тощо);
- наявність автономії студента, права вибору;
- рефлексивний підхід викладача і студента до організації освітнього процесу;
- взаємне задоволення освітнім процесом викладача і здобувачів вищої освіти.

Окрім когнітивної студентоцентричної парадигми (знання, уміння, навички), що існує протягом десятиліть у професійній освіті і є не актуальною, усталеною є парадигма формування у здобувача вищої освіти умінь оперувати знаннями. Майбутній фахівець має бути компетентним і конкурентоспроможним на ринку праці, готовим до змін та вмінні пристосовуватись до нових вимог суспільства. В освітній політиці наголошується на тому, що необхідно «формувати не лише носія знань, а й творчу особистість, здатну використовувати отриманні знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері життя» (Кремень В.Г., 2011).

Саме тому, сучасна педагогічна парадигма, орієнтована на особистісний розвиток майбутнього фахівця, виховання його особистісних якостей. Акцент робиться не стільки на професійні знання й уміння, скільки на професійно значущі компетентності. Саме ця тенденція стосується і професійної підготовки майбутніх хореографів. Адже, специфіка хореографічного мистецтва полягає в руховому (танцювальному) виконанні, тобто вмінні передавати ідейний задум автора твору за допомогою тіла й акторської гри. Проте, майбутній хореограф –це може бути і танцюрист у складі танцювального колективу, і постановник танців, і керівник дитячого або професійного колективу, і балетмейстер, постановник балетних спектаклів. Професійний хореограф поєднує у своїй професійній роботі функції педагога, балетмейстера та репетитора. Хореографічна освіта окрім підготовки майбутнього фахівця включає розвиток у студентів їх базових творчих здібностей, формування професійних компетентностей і результатів навчання, а також навчання вмінням створювати власний хореографічний продукт. Ця мистецька галузь потребує навчання протягом всього життя, тобто постійної освіти та підвищення кваліфікації.

На результат хореографічної освіти впливає організація освітнього процесу, а також наявність таких якостей у майбутнього фахівця, як образно-естетичне і психолого-педагогічне мислення, творча індивідуальність, творча активність (креативність), рефлексія, емпатія, духовність, артистизм, музичність, танцювальність, пластичність, емоційність при виконанні або показу танцю, загальнокультурний розвиток і фізичний розвиток, що, на нашу думку, складає високий рівень готовності до професійної діяльності у хореографічних кадрів.

Структура організації освітнього процесу майбутніх хореографів включає три етапи його становлення:

- 1 етап – адаптація здобувачів вищої освіти до умов навчального процесу у ЗВО;
- 2 етап – розуміння завдань і специфіки освітнього процесу (власне процес навчання);

3 етап – професійна орієнтація студентів, що вимагає включення додаткових компонентів у процес навчання (навчальної, педагогічної практики) і додання професійної спрямованості іншим формам і методам навчання.

Отже, організація освітнього процесу підготовки майбутніх хореографів як багатогранний процес має орієнтуватися на реалізацію компетентнісного та студентоцентричного підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бульвінська О. (2020). Сучасні тенденції безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Режим доступу : <https://orcid.org/0000-0002-6764-4340>
2. Кремень В.Г. (2011). Модернізація освіти – важливий чинник соціального, економічного і політичного розвитку України [Електроний ресурс]. Вісник НАН України, 3. <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-1/07kvgdlo.htm>
3. Стасюк В.В. (2022). Головна функція закону – підвищення якості підготовки фахівців. Освітня траєкторія, 1, 7–14.
4. Lavrentieva L.O., Rybalko L.M., Lakomova O.O. (2019). Implementation of the dual system of vocational education: history, trends, perspectives. The actual problems of the world today: collective monograph. London: United Kingdom, 114-124.

Чижевський Б. Г.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

РОЛЬ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЄВОСТІ ДИДАКТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація: Визначено роль та специфіка управління закладами загальної середньої освіти у забезпеченні дієвості дидактичних процесів.

Ключові слова: управління, заклад загальної середньої освіти, дидактика, дидактичний процес.

Професійне управління у сфері освіти грає важливу роль у забезпеченні дієвості дидактичних процесів, які включають в собі організацію навчання, вивчення, самоосвіти, виховання, самовиховання, викладання, опанування духовними, моральними цінностями, навчальним матеріалом, розвиток практичних умінь і навичок, удосконалення компетентностей.

Під час управління закладами загальної середньої освіти на основі дидактичних законів і принципів доцільно велику увагу приділяти тому, що в період війни та воєнного стану дидактика має свої специфічні пріоритети та завдання освіти, навчання і виховання, а також те, що здобуття освіти серйозно ускладнено та обмежується в таких умовах.

Навчання як категорія дидактики і процес навчання (або дидактичний процес) – поняття нетотожні, не є синонімами. Процес – це закономірна, послідовна, безперервна зміна послідовних етапів, стадій, рівнів, ступенів розвитку. Отже, коли навчання, вивчення, виховання розглядаються як процес, мається на увазі їх поступове змістовне та практичне насичення, ускладнення та розгортання у часі. Взагалі ж навчання, вивчення і виховання слід розглядати як складні і динамічні системи взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів.

В теорії і на практиці управління необхідно враховувати, що до пріоритетних завдань дидактики в умовах війни та воєнного стану відносяться:

1. Організація і збереження життя, життєстійкості, темпів життєдіяльності, життєтворчості та духовного, морального, інформаційного, фізичного, психологічного захисту, оборони усіх учасників навчально-виховного процесу. Тобто, головним пріоритетом політиків, законодавців, організаторів освіти та керівників закладів освіти є забезпечення захисту, оборони, опікування дітей, учнів, учителів, вихователів та представників інженерно-обслуговуючого персоналу. Правила, інструкції щодо поведінки в умовах війни та воєнного стану, засоби евакуації та захисту, надання першої медичної допомоги, забезпечення питною водою та відповідними санітарно-гігієнічними умовами повинні бути передбачені, створені, організовані, відомі, вивчені кожним членом колективу та дотримуватися.

2. Дієва та практична реалізація Конституційного права на доступну, безоплатну, безкоштовну наукову освіту є завданням всіх гілок влади по вертикалі і по горизонталі та керівників і організаторів освіти усіх рівнів. Надання якісної наукової освіти в умовах війни є стратегічним, пріоритетним, важливим завданням. Це має включати як найширше очне навчання, організацію дистанційного, онлайн, індивідуального навчання, відкритого, вільного доступу до навчальних матеріалів та інфраструктури навчання (дошкільної, шкільної, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої, післядипломної, освіти дорослих, освіти впродовж всього життя, бібліотеки) на всій території України, у тому числі в зонах конфлікту та бойового зіткнення.

3. Підпорядкування змісту та стандартів освіти, організації навчально-виховного процесу єдності та взаємодоповнюваності концепцій, ідей українізації, українознавства, народознавства, культури, інтеркультурності та полікультурності. Освіта має сприяти формуванню української ідентичності, стабільності, стійкості, незламності, захищеності та культурній інтеграції, взаєморозумінню між представниками різних вікових категорій, етнічних та соціальних груп, а також попередженню конфліктів, цькування та насильства.

4. В умовах війни та воєнного стану увесь навчально-виховний процес наскрізно має бути пронизаний патріотичним вихованням. Важливим є виховувати у всіх учасників навчально-виховного процесу патріотизм та національну гідність, але це має бути зроблено без підштовхування та культивування українофобії, ворожнечі, зла, злісності, злобності чи шовінізму.

5. Управління закладами загальної середньої освіти має також базуватися на принципах оперативності, гнучкості, індивідуальності, колективності та адаптації з урахуванням того, що дидактика в умовах війни та воєнного стану стрімко розвивається та є гнучкою і адаптивною до реформ, трансформацій, змін, загроз, застережень, зовнішніх утручань, скритого та маніпулятивного управління.

6. Врахування духовних, моральних якостей, цінностей, поглядів, переконань, позиції, запитів, потреб кожного учасника навчально-виховного процесу, а особливо дітей та учнів є пріоритетним у діяльності директора школи, його заступників, класних керівників, учителів та вихователів. Управління побудоване на законах, закономірностях дидактики враховує духовні, моральні, ціннісні, психологічні аспекти навчання, вивчення, самоосвіти, виховання, самовиховання кожної конкретної творчої обдарованої особистості та сприяє підвищенню духовної, моральної, психологічної стійкості, твердості, незламності дітей, учнів, їхніх батьків та педагогічних працівників. Особливо обережно та виважено необхідно ставитися під час прийняття управлінських рішень до роботи, порад, консультацій психологів, експертів, помічників, радників, які грають недругорядну та важливу роль у підтримці духовного, морального, культурного, психічного здоров'я, культурного мікроклімату спільноти та кожної конкретної особистості.

Управління та наукова організація праці педагогічних працівників грає важливу роль у забезпеченні дієвості дидактичних процесів, які включають в собі навчання, вивчення, виховання, самовиховання, викладання, самоосвіти.

Ефективне та якісне управління закладом загальної середньої освіти можливе тільки при наявності професійного, стабільного, згуртованого, цілісного, дисциплінованого педагогічного колективу та інженерно-обслуговуючого персоналу. Тому управління повинно сприяти професійному розвитку та зростанню учителів і вихователів, створювати умови та

надавати можливість для навчання новим методам і формам організації освітньої діяльності дітей та учнів, сприяти поглибленню, збагаченню наукових знань педагогічних працівників, формування у них наукового мислення та наукового світогляду, у тому числі шляхом самоосвіти. Від директора школи та його заступників, керівників методичних об'єднань, циклічних груп, профспілкової організації педагогів залежить формування стабільного колективу учителів, який зможе професійно вирішувати складні освітні завдання в період війни, воєнного стану, післявоєнного відновлення та мирний час.

При наявності стабільного професійного педагогічного колективу є можливість реалізувати такий процес управління закладом загальної середньої освіти який дасть змогу визначити та конкретизувати структуру, рівень складності, зміст навчальних програм і курсів, розробити збалансований розклад занять, плани навчання, встановити реальні цілі і вимоги до рівня наукових знань, практичних умінь і навичок, компетентностей, вихованості, які повинні бути засвоєні, опановані та усвідомлені дітьми та учнями.

Від розуміння та стилю управління директора школи залежить вибір методів, форм і педагогічних підходів. У результаті продуманих, підготовлених управлінських рішень та кроків визначається, які методи і форми навчання, виховання та педагогічні підходи будуть використовуватися під час навчально-виховного процесу, та як забезпечити єдність диференціального та індивідуального навчання, а також успішне зростання дітей і учнів по обраній освітній траєкторії. Це може також включати в себе широкий вибір інноваційних технологій, форм навчання і викладання, використання інтерактивних методів.

Наукова організація навчально-виховного процесу можлива при наявності відповідних ресурсів. Саме засобами управління забезпечуються необхідними ресурсами заклади освіти, педагогічні працівники, діти та учні. Це включає в себе фінансування, наявність навчальних, у тому числі дидактичних матеріалів, технічних засобів навчання, доступ до інтернет ресурсів, соціальних мереж, навчальних теле- і радіопрограм, забезпечення підвезенням дітей, учнів, педагогічних працівників, організації якісного калорійного харчування.

Творча, інтелектуальна співпраця як державних органів управління, наукових установ, закладів освіти з міжнародними організаціями, іншими країнами, закладами освіти, науковими установами на засадах партнерської взаємодії є важливою та необхідною для представлення українських надбань і напрацювань у вітчизняній, міжнародній та європейській науково-освітніх сферах, а також для отримання допомоги, забезпечення захисту, оборони дітей та учнів, надання гуманітарної підтримки в умовах війни та воєнного стану.

Корегування управління закладом загальної середньої освіти проводиться на основі забезпечення контролю, отримання зворотної інформації, проведення моніторингу, оцінки та самооцінки як якості наукової освіти, так і ефективності навчання, вивчення, самоосвіти та праці усіх учасників навчально-виховного процесу. Це допомагає виявляти проблеми, прогалини, освітні втрати, освітні розриви, неуспішність, неграмотність та вдосконалювати дидактичні процеси.

Враховуючи спектр окреслених проблем, підтримуються непоодинокі випадки коли поряд із наявністю освітніх програм, концепцій заклади загальної середньої освіти розробляють стратегію, політику і плани свого розвитку, які спрямовані на досягнення ключових цілей, таких як підвищення рівня і складності середньої освіти, широкоаспектна підготовка молодого покоління до складних життєвих проблем та ситуацій, формування у недалекому майбутньому конкурентоспроможних фахівців та робітничих кадрів.

Усі ці аспекти управління закладами загальної середньої освіти стимулюють створення ефективних та дієвих дидактичних процесів, які сприяють навчанню, вивчення, викладанню, вихованню, самовихованню та розвитку дітей та учнів.

Під час прийняття остаточних рішень керівникам освіти усіх рівнів, директорам закладів загальної середньої освіти важливо пам'ятати, що конкретні пріоритети та завдання дидактики відрізняються в залежності від: стану та рівня якості освітньої підготовки дітей, та учнів; професійної підготовки педагогічного колективу; наявної ситуації; загострення обставин; масштабу конфлікту; інтенсивності, етапу та місця ведення бойових дій;

економічних, фінансових, історичних, культурних, соціальних та політичних обставин як кожного народу в цілому, так і українського зокрема, а також конкретної спільноти (об'єднання).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали / кол. автор. ; за заг. ред. О.М.Топузова ; укл. М.В.Головко. Київ : Педагогічна думка, 2021. - 192 с.
2. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головко. — [Електронне видання]. — Київ : Педагогічна думка, 2023. — 187 с.
3. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови / методичний порадиш науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекіної : Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. - 296 с.
4. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи / методичний порадиш науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового 2023–2024 навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекіної : Ін-т педагогіки НАПН України. — [Електронне видання]— Київ : Педагогічна думка, 2023. — 192 с.
5. Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти : оглядове видання / Олена Локшина, Оксана Глушко, Аліна Джурило, Світлана Кравченко, Оксана Максименко, Ніна Нікольська, Оксана Шпарик ; за заг. ред. Олега Топузова, Олени Локшиної ; Нац. акад. пед. наук, Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ : Пед. думка, 2022. – 66 с.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
7. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 листопада 2022 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. 299 с.
8. Топузов О.М. Освітнє партнерство в системі загальної середньої освіти: теорія і методологія / О.М. Топузов. – Київ : Інститут педагогіки : Педагогічна думка, 2021. – 160 с.

Шаменко М. Л.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

МАРКЕТИНГ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Для компенсації освітніх втрат в умовах воєнного стану в Україні та повоєнний період необхідно залучати якомога більше учнів до закладів середньої освіти, для цього потрібно використовувати маркетинг освітніх послуг у закладах середньої освіти.

Маркетинг освітніх послуг у закладах середньої освіти виконує надзвичайно важливу роль у забезпеченні якісної освіти та привабливості навчального закладу, привертаючи увагу батьків та учнів, сприяючи розумному конкурентному середовищу та стимулюючи постійне вдосконалення.

Однією з ключових вимог батьків є якість освітніх послуг, тому заклади середньої освіти повинні активно просувати свої методи навчання, кадровий потенціал та освітні програми. Це може бути здійснено шляхом маркетингових кампаній, які надають інформацію про переваги і особливості навчального закладу, його партнерство з іншими установами та успіхи учнів попередніх років.

Маркетинг освітніх послуг також сприяє створенню здорового конкурентного середовища між навчальними закладами, що вимагає постійного вдосконалення та розвитку. За допомогою маркетингових стратегій, школи можуть привернути до себе більше учнів, які можуть бути мотивовані змагатися та досягати високих результатів.

Навчальні заклади також можуть застосовувати маркетинг освітніх послуг для виконання своєї місії та мети шляхом створення партнерств з іншими організаціями, органами влади та іншими закладами освіти. Це може допомогти розвитку нових програм, технологій та ресурсів для студентів, покращенню умов та досягненню найвищих стандартів освіти.

Таким чином, можна зробити висновок - маркетинг освітніх послуг в закладах середньої освіти виконує ключовою функцією у забезпеченні якісної освіти та підвищенні репутації навчального закладу. Вирішально важливе значення має активна просування освітніх послуг, створення конкурентного середовища та співпраця з іншими організаціями для забезпечення стабільності та успішності навчального процесу. Це особливо актуально для компенсації освітніх втрат в умовах воєнного стану в Україні та повоєнний період і саме це дозволить уникнути нам виникнення “втраченого покоління”.

Аналіз проблеми розвитку маркетинг освітніх послуг у закладах середньої освіти дозволяє зробити наступні висновки:

- відсутність усвідомлення важливості застосування маркетингу освітніх послуг у керівному складі закладів середньої освіти;

- низький рівень застосування маркетингу освітніх послуг, як окремих його компонентів, так і комплексних стратегій, у закладах середньої освіти.

КОМПЕНСАЦІЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ, МЕТОДИКИ, МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Барановська О. В.

Інститут педагогіки НАПН України

(Київ, Україна)

ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПІДґРУНТЯ ДЛЯ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ОСВІТНІХ РОЗРИВІВ

Базовим умінням для учнів початкових класів є наскрізне вміння читати з розумінням. Різні можливості дітей, нерівномірність доступу до очного чи дистанційного (змішаного) навчання, ступінь психологічного навантаження в умовах війни зумовили великий розрив в оволодінні ними цим умінням. Частина учнів, які не мали достатнього рівня сформованості читацьких умінь внаслідок фактичних утруднень під час читання перейшли з достатнього та середнього рівня навчальних досягнень до початкового. Учні, що мали достатній та високий рівні також не завжди мали можливість регулярно читати та розвиватися внаслідок переїздів чи критичних ситуацій життя. Тому найважливішим завданням вчителя початкових класів є відновлення вміння читати з розумінням та комплексу читацьких та інформаційних умінь учнів, які є головною площиною для реалізації індивідуальних програм та траєкторій розвитку дитини. Тим більше, що практика попередніх десятиліть, на жаль, показала негативні наслідки «нечитаючого покоління», яке виникло на розмежуванні з цифровою епохою, а реалії війни поглибили проблему. Очевидним є важливість реалізації програми та технології формування читацької (інформаційної) компетентності як основи розвитку індивідуальності дитини та компенсації її освітніх втрат в умовах війни.

Формування читацьких умінь учнів є провідним завданням початкової школи, яка закладає основу читацької компетентності учнів. Читацькі вміння входять в список вмінь, що перевіряються у дослідженні PISA. Низький рівень сформованості читацької та інформаційної компетентностей поступово призводить до так званої «функціональної неграмотності», коли дитина неспроможна прочитати і зрозуміти елементарні фрази, які потрібні для повсякденного життя, критично сприймати інформацію, чітко висловити власну думку, розуміти прихований зміст в інформації, підтекст, гумор. Дитина має бідний словниковий запас та низьку математичну компетентність. Усе це заважатиме їй успішно навчатися протягом життя (Барановська, 2021; Барановська, 2023).

Протягом багатьох років ми працювали над проблемою читацької грамотності та створили програму формування інформаційних (читацьких) умінь учнів молодших класів, яка побудована на загальнодидактичній основі та системному підході до їхнього формування. В Програмі формування інформаційних умінь учнів (О. Почупайло (Барановська), 1994–2005) (Барановська, 2000; Барановська, 2006; Барановська, 2021; Почупайло, 1994; Почупайло, 1996; Почупайло, 1997) наведено комплекс вмінь та навичок (наразі означені як наскрізні), які мають бути сформовані в учнів кожного класу. З метою вирішити проблему компенсації втрат рівня сформованості вміння читати з розумінням учнів початкових класів ми оновили та осучаснили комплекс вмінь і навичок згідно з вимогами, які ставить перед учнями змішане навчання. Програма була доповнена цифровими вміннями і навичками, що стали частиною життя учнів початкових класів. Особливу увагу приділено вмінням співпрацювати з іншими в групах та проектах, які актуальні в сучасному світі та інформаційному середовищі. Акцентується також на вміннях працювати з підручником в паперовому та електронному форматі. Наведені вміння

ускладнюються з класу в клас за чотирма рівнями: об'єктному, рівневому, структурному та якісному. Згідно з авторською програмою формування інформаційних умінь учнів 1–4 класів вміння та навички було структуровано за чотирма розділами: 1) інтелектуальні вміння як компонент інформаційних умінь; 2) вміння читати й аналізувати художній твір; 3) вміння працювати з комп'ютером та іншими гаджетами; 4) бібліотечно-бібліографічні вміння та навички.

До першого розділу – *інтелектуальні вміння як компонент інформаційних умінь* – віднесено інтелектуальні вміння та навички, які потрібні для роботи з будь-якою інформацією. Приклад для 4 класу: володіти елементарним смисловим аналізом тексту, вміти розділяти його на основні змістові частини, відділяючи головне від другорядного; порівнювати (одночасно і паралельно), розрізняючи істотні та неістотні ознаки, робити узагальнення як висновок порівняння, користуватися з допомогою вчителя правилом-орієнтиром порівняння; узагальнювати, виходячи з власного досвіду; вчитись доводити за планом-алгоритмом, прогнозувати і моделювати ситуації в ігровій формі; орієнтуватися в змісті підручника, користуватися його наочним апаратом, використовувати додаткову літературу до параграфів підручника, виконувати завдання підручника для групової (парної) роботи; володіти вміннями розв'язувати проблеми на елементарному рівні, виконувати завдання-інтерв'ю, взаємодіяти зі співбесідником та отримувати зворотний зв'язок.

До другого розділу – *вміння читати й аналізувати художній твір* – ми відносили вміння роботи з художнім твором та його літературними засобами. Приклад для 4 класу: розрізняти основні роди і види літературних творів; стежити за кількома сюжетними лініями, діями головних і другорядних персонажів; вчитись розуміти позицію автора, висловлювати альтернативну думку; зіставляти прочитаний твір з особистим досвідом, ситуацією в житті; прогнозувати розвиток подій; визначати загальний настрій твору; висловлювати своє емоційне ставлення до твору в цілому, персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу; вміти наводити прості аргументи щодо власних думок після прочитання твору, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описувати враження від змісту і форми медіа-тексту; мати навички творчого читання та експериментування з текстом; читати дитячі книжки та використовувати прочитане для навчальних та розвивальних цілей.

До третього розділу – *вміння працювати з комп'ютером та іншими гаджетами* – увійшов комплекс цифрових умінь та навичок, необхідних для змішаного навчання. Приклад для 4 класу: знати техніку безпеки в комп'ютерному класі та вдома; володіти вміннями і навичками роботи з цифровими платформами, що використовуються для змішаного навчання; ускладнювати вміння використовувати інші гаджети; мати уявлення про основні поняття, які потрібні для роботи за комп'ютером; вчитись робити елементарний пошук інформації в Google, виконуючи завдання вчителя, створювати власну систему, за якою зберігатиметься інформація; користуватися навчальними та розвивальними відео на перевірених платформах та YouTube Kids самостійно та коригувати помилки з допомогою батьків; самостійно шукати та обирати книжки для читання різної тематики на книжкових розвивальних дитячих сайтах.

До четвертого розділу – *бібліотечно-бібліографічні вміння та навички* – увійшов блок умінь та навичок роботи в бібліотеці та з паперовими носіями інформації (пошук, узагальнення, систематизація, використання літератури, вільне читання, робота з довідково-пошуковим апаратом бібліотеки). Приклад для 4 класу: орієнтуватися у порядку розташування книжок на полицях бібліотеки; знати про основні види каталогів бібліотеки та освоювати принцип систематизації в них (алфавітний, тематичний, предметний); самостійно визначати тему книжки, її приблизний зміст за основними елементами; користуватися енциклопедіями, словниками для свого віку; самостійно вести читацький щоденник, читати за списком рекомендованої літератури, складеним вчителем; використовувати додаткову літературу у підготовці до уроку.

Отже, в обставинах, коли більшість українських дітей знаходиться у важких для них умовах життя і розвитку, вкрай важливою є адаптація моделей, програм та технологій індивідуалізації та диференціації навчання як інструменту компенсації освітніх втрат учнів. Тому програма формування читацьких умінь учнів прочаткових класів має стати для вчителя

підгрунтям для роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська О. В. Змішане навчання у початковій школі: нові форми взаємодії: Методичні рекомендації. Київ: «Фенікс», 2021. 64 с.
2. Барановська О. В. Інформаційна компетенція – ключова компетенція випускника профільної школи. ЦППО. [Електронний ресурс]. — 18 грудня 2006. — URL <http://www.cippe.edu.ua/forum/viewtopic.php?t=120&highlight=&sid=783d986e99a9c663498106...>
3. Барановська О. В. Уміння читати з розумінням: компенсація освітніх втрат учнів початкової школи в умовах воєнного часу. *Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 листопада 2022 р.* / за наук. ред. доктора педагогічних наук професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук професора О. Малихіна. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. С. 78-82.
4. Барановська О. Формування інформаційної культури учня. *Шлях освіти*. №3. 31–34. 2000.
5. Барановська О. Формування наскрізних умінь учнів 3-4 класів. *Диференціація роботи учнів початкової школи з навчальними текстами: від читання до текстотворення*: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, м. Київ, 20-21 квітня 2021 року (електронне видання) / за наук. ред. докт. пед. н., проф. О. В. Малихіна, канд. пед. н., старш. наук. співр. Л. М. Шевчук. Київ – Харків: АССА. 119 с. 9–15.
6. Почупайло О. В. Інформаційні вміння – складова навчальної культури учня. *Педагогіка і психологія*. № 4. 95–102. 1996.
7. Почупайло О. В. Програма формування читацьких умінь у школярів. *Початкова школа*. № 10. 29–38. 1997.
8. Почупайло О. В. Формування читацьких умінь в учнів I–IV класів. ... дис. канд. пед. наук. – К., 1994. – 179 с.

Головко С. Г.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Одним із пріоритетних напрямів як на рівні державної політики в галузі освіти, так і організаційно-педагогічної діяльності конкретного закладу загальної середньої освіти в сучасних умовах є вироблення ефективних практичних механізмів діагностики та подолання освітніх втрат, що виникли на тлі широкого запровадження дистанційного навчання під час карантину та посилюються в умовах воєнного часу.

Важливість ролі педагогічних колективів у розв'язанні проблеми подолання освітніх втрат відзначено за результатами слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Рекомендації закладам загальної середньої освіти стосуються, зокрема, забезпечення моніторингу результатів навчання здобувачів освіти з використанням діагностичного інструментарію, здійснення адаптивного та гнучкого планування з перерозподілом навчального часу між елементами навчального матеріалу, розроблення навчальних програм, коригування змісту та результатів навчання з урахуванням виявлених освітніх втрат, розроблення різнорівневих завдань, створення методичних систем підтримки індивідуальної освітньої траєкторії учнів, посилення підтримки педагогічних працівників щодо підвищення їх кваліфікації та професійних навичок реалізації методики змішаного навчання. Також увагу акцентовано на необхідності посилення шкільної автономії та

взаємодії й співпраці педагогічного колективу (Про затвердження Рекомендацій, 2023, с. 9) та розроблення закладом освіти стратегії адаптації освітнього процесу до роботи в умовах зміни режимів навчання (Про затвердження Рекомендацій, 2023, с. 20).

Аналіз цих напрямів діяльності закладу загальної середньої освіти в контексті подолання освітніх втрат дає можливість зробити висновок, що їх досягнення значною мірою корелює з ефективністю внутрішньої системи забезпечення якості, яка функціонує за такими основними напрямами, як освітнє середовище, система оцінювання здобувачів освіти, діяльність педагогічних працівників та управлінські процеси закладу освіти. Оскільки згідно з методичними рекомендаціями (Про затвердження Методичних рекомендацій, 2020) вона спрямована на підвищення якості освітніх послуг і забезпечення довіри до результатів навчання, організацію освітнього процесу на партнерських засадах його учасників та підтримку зворотнього зв'язку між ними щодо якості освіти, популяризація успішних освітніх практик та своєчасне реагування на виявлені проблеми, прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо підвищення якості освіти та освітньої діяльності, безперервне вдосконалення освітнього середовища, систему оцінювання навчальних досягнень учнів, методів і технологій педагогічної та управлінської діяльності, забезпечення готовності до змін з максимальним урахуванням суб'єктів освітнього процесу (Про затвердження Методичних рекомендацій, 2020).

Оскільки одним із ключових етапів формування та реалізації внутрішньої системи якості є самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти з метою їх подальшого вдосконалення, воно може бути використано й для діагностики освітніх втрат та визначення стратегії їх подолання на рівні конкретного учнівського колективу з урахуванням специфіки діяльності закладу загальної середньої освіти, його кадрових і матеріально-технічних ресурсів. Згідно з методичними рекомендаціями, самооцінювання може здійснюватися закладом освіти із використанням власних механізмів, що враховують його особливості. Об'єктом самооцінювання є результати внутрішніх моніторингових досліджень освітніх і управлінських процесів закладу освіти, що проводяться для з'ясування динаміки результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, якості викладання навчальних предметів та інтегрованих курсів тощо.

Самооцінювання передбачає збір та аналіз інформації шляхом спостереження (за освітнім середовищем, результативністю навчального заняття), опитування (анкетування, індивідуальне інтерв'ю, фокус-групове дослідження), вивчення документації, узагальнення результатів самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та їх обговорення.

Передбачено, що збирання та опрацювання інформації може здійснюватися з використанням засобів цифрових технологій, зокрема, в умовах віддаленого доступу учасників освітнього процесу. Розроблено рекомендації щодо способів та засобів моніторингу як ефективності проведення навчальних занять з конкретних предметів, так й освітнього процесу в цілому, а також освітнього середовища. Це дає можливість комплексно проаналізувати якість освіти у широкому контексті, зокрема, й щодо прогалін у навчанні, освітніх розривів та освітніх втрат. А також оцінити рівень професійної майстерності педагогів, визначити напрями її розвитку та механізми підтримки.

Оскільки внутрішня система забезпечення якості інституалізована на рівні конкретного закладу освіти та є невід'ємним складником його функціонування, її потенціал може бути достатньо ефективно використаний у контексті розв'язання проблеми діагностики та компенсації освітніх втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання». (2023). *Рішення Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій*. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38605.pdf>.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти. (2020). *Верховна Рада України*. Законодавство України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text>.

Дроздов Д. В.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ОСВІТНІ ВТРАТИ» В ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Агресія російської федерації проти України істотно вплинула на стан освітнього процесу вищої школи, спричинивши тимчасові перерви в навчанні, перехід на дистанційну/ змішану форму навчання, неможливість навчання через повітряні тривоги, відключення електроенергії, відсутність доступу до мережі Інтернет тощо. Значна кількість студентів була вимушена покинути країну в пошуках безпеки й стикнувся з мовним / мовленнєвим бар'єром.

Це створює довгострокові наслідки і для майбутнього студентів (зниження їхньої кваліфікації, що веде до неконкурентоспроможності на ринку праці), і для закладів вищої освіти (відтік студентів та викладачів, потреба адаптувати освітній процес до реалій війни), і для українського суспільства загалом (невідповідність знань студентів потребам післявоєнної відбудови України).

Передумовою оцінки освітніх втрат є надання визначення цьому терміну із закріпленням у відповідних нормативно-правових актах, адже станом на сьогодні термін «освітні втрати» не закріплений ані в Законах України «Про освіту» [7], «Про вищу освіту» [6] чи інших, ані в підзаконних нормативно-правових актах, що вказує на актуальність наукових пошуків за цією темою.

Унормування цього терміну дозволить встановити його співвідношення з поняттями «освіта», «навчальна діяльність», «навчальний процес» та іншими, уже зазначеними освітнім законодавством України.

Опрацювання поняття «освітні втрати» також передбачає його відмежування від інших понять, не тільки нормативно закріплених, але й тих, що є предметом наукового пізнання, зокрема й за кордоном.

Так, Публічний Словник освітніх реформ [2] тлумачить термін «освітні (навчальні) втрати» як втрату знань і навичок, регрес у навчанні через перерви або розриви в навчанні студента. Такі освітні явища, на думку джерела, можуть бути викликані різними чинниками – як надзвичайними зовнішніми причинами (війна, пандемія COVID-19 тощо) чи внутрішніми недоліками організації освітнього процесу (зокрема невдале планування розкладу навчань), так і суб'єктивними властивостями й обставинами навчання, притаманним усім чи більшості студентів (перебування на канікулах, пошук роботи на випускному курсі, що також спричиняють зниження знань).

У дослідженні консалтингової компанії «McKinsey», присвяченому впливу пандемії COVID-19 на освітній процес, вживається термін «незавершене навчання» – обставини, що перешкоджають можливості студентів освоїти навчальний матеріал типового навчального року [1].

У дослідженні «Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації», проведеному у грудні 2022 р. аналітичним центром «CEDOS», термін «освітні втрати» визначено як прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків [5].

При цьому «освітні втрати» слід відрізняти від «освітніх прогалин» («освітніх розривів»), під якими в дослідженні Українського центру оцінювання якості освіти слід розуміти визначену за результатами тестування інформацію про той освітній контент, із яким асоційовані найбільші втрати. Надалі саме на надолуженні цих прогалин і мають бути зосереджені основні заходи, метою яких є подолання освітніх втрат [3].

Першим із викликів потреби оцінювання освітніх втрат стали зміни, зумовлені пандемією COVID-19, які під час війни лише поглибилися.

Експериментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених особливостей реалізації дистанційного навчання в умовах карантинних обмежень, викликаних коронавірусною інфекцією, доводять, що періодичне припинення відвідування учнями закладів освіти має значний негативний вплив на рівень їхніх навчальних досягнень. При цьому освітні втрати зростають пропорційно тривалості дистанційного навчання та накопичуються, і ця тенденція спостерігається у різних країнах світу. Разом із тим встановлено, що якість освіти залежить як від якості освітнього процесу в закладі освіти, так і від соціально-економічного та культурного статусу родини, то будь-які його зміни відбиваються на результатах навчання учнів [8].

На рівень результатів навчання впливають рівень доходів родини, освіта батьків та їхня залученість до освітнього процесу [5].

Отже, можна констатувати, що, по-перше, термін «освітні втрати» переважно формалізується й оцінюється через термін «результати навчання», закріплений у пункті 22 частини першої статті 1 Закону України «Про освіту». Однак дослідниками справедливо наголошується на тому, що у широкому сенсі освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів – інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо. Відповідно видається доцільним у межах родового поняття «освітні втрати» умовно виділити три взаємопов'язані компоненти:

- навчальні втрати (у розумінні втрати знань, умінь, навичок, ставлень тощо);
- виховні втрати;
- зниження темпу розвитку особистості [8].

По-друге, можна зробити висновок про те, що освітні втрати пов'язані не тільки з порушенням безпечного освітнього середовища (як цей термін поданий у п. 2-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту»), але й умовами проходження навчання кожним конкретним студентом, його матеріальним та психологічним станом.

Отже, освітні втрати проявляються на кожному з рівнів – мікрорівні (освітні втрати окремого студента), метарівні (окремі заклади вищої освіти, галузі економіки тощо) та макрорівні (суспільство загалом), що вказує на необхідність розроблення різних підходів до їх оцінювання.

Дослідники наводять такі складові алгоритму компенсації психологічних та освітніх втрат: спочатку моніторинг рівня цих втрат, тобто для кожного учня з кожного навчального предмета чи освітньої галузі. Далі – діагностика потреб та ресурсів (період, кадри, умови). Наступним кроком є визначення шляхів компенсації, а також тих, хто допоможе її здійснити: адміністрація закладу, вчителі, батьки. Останнє – реалізація плану, його впровадження, корегування, підсумки [4].

Вчені наголошують на необхідності вироблення на державному рівні ефективних механізмів компенсації освітніх втрат. Першочергові заходи Міністерства освіти і науки України мають бути зосереджені на створенні безпечних умов для проведення освітнього процесу, відновленні освітньої інфраструктури, забезпеченні психологічної підтримки здобувачів освіти та педагогічних працівників, підтримки сталості та безперервності освіти, ефективних реформ та якісних трансформацій освітньої системи на всіх її рівнях. Пріоритетними є проекти короткотермінової (1–2 роки) імплементації: навчання вчителів й учнів надавати домедичну допомогу; створення освітніх програм надолуження освітніх втрат (catch up) та інструментів їх реалізації; забезпечення освітян цифровими девайсами; розвиток STEM-освіти та її технічного й дидактичного забезпечення; розроблення новітніх підручників і навчальних посібників для Нової української школи, зокрема й електронних;

створення освітніх хабів за кордоном; розгортання парку шкільних автобусів для закладів загальної середньої освіти; розвиток навчально-практичних центрів галузевого спрямування та програми профорієнтації і побудови кар'єри. Освітній омбудсмен України 23 січня 2023 року наголосив на необхідності в процесі створення механізмів компенсації освітніх втрат поєднання зусиль закладів загальної середньої освіти та громад, на території яких вони розташовані. Залучення громади до цього процесу дає змогу розробити та успішно реалізувати практичні механізми діагностики та надолуження освітніх втрат, оскільки вони будуть орієнтовані на потреби конкретних здобувачів та закладів освіти, враховуватимуть оптимальність термінів діагностики та її інструментів, форми залучення учнів і методи навчання, забезпечуватимуть співпрацю закладу освіти з батьками щодо компенсації втрат [8].

З-поміж напрацьованих Державною службою якості освіти України рекомендацій для органів влади щодо компенсації втрат у результатах навчання, є зокрема забезпечення проведення загальнонаціональних моніторингових результатів навчання, розвиток системи освітніх вимірювань/оцінювань, створення умов для розвитку діагностичних інструментів як складової дидактичного забезпечення освітнього процесу, удосконалення законодавства в частині визначення поняття «освітні втрати» [9].

Зважаючи на наведене вище, визначення терміну «освітні втрати» пропонуємо закріпити в такому вигляді: «освітні втрати» – негайний або відкладений у часі негативний вплив на освітню діяльність надзвичайних обставин, що спричиняють виникнення освітніх розривів зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчання (навчальних втрат), виховних втрат та зниження темпу особистісного розвитку здобувачів освіти і потребують коригування освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. COVID-19 and education: The lingering effects of unfinished learning / E. Dorn et al. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/covid-19-and-education-the-lingering-effects-of-unfinished-learning> (date of access: 29.10.2023).
2. Learning Loss Definition. The Glossary of Education Reform. URL: <https://www.edglossary.org/learning-loss/> (date of access: 29.10.2023).
3. Бичко Ганна, Терещенко Василь. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Український центр оцінювання якості освіти, Київ, 2023. 31 с. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf (дата звернення: 29.10.2023).
4. Війна впливає на освіту: що таке освітні та психологічні втрати?. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16587> (дата звернення: 29.10.2023).
5. Назаренко Ю. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf (дата звернення: 29.10.2023).
6. Про вищу освіту (Закон України) №1556-VII (2014). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
7. Про освіту (Закон України) №2145-VIII (2017). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
8. Топузов О., Головка М. & Локшина О. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. Ukrainian Educational Journal. 2023. № 1. С. 5–13. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13> (дата звернення: 29.10.2023).
9. Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти - Державна служба якості освіти України. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtrati-rek/> (дата звернення: 29.10.2023).

Канарова О. В.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
(Мелітополь, Україна)*

Нахалова О. М.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
(Мелітополь, Україна)*

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Сьогодні, на превеликий жаль, кожна дитина пізнала жахи воєнного часу. Цей досвід назавжди відіб'ється у пам'яті та може впливати на подальше формування особистості та її діяльність у майбутньому. Війна створила виклик та надала потужний імпульс для сучасної української дошкільної педагогіки – це сформуванню позитивне світосприйняття у дітей, зокрема дошкільного віку.

Дошкільник міг перебувати як у епіцентрі бойових дій, так і далеко від них, але все одно пережити травмуючу ситуацію. Тому незалежно від характеру цих умов діти все одно страждають від війни.

Реалії війни можуть бути наступними:

- сім'я дитини була вимушена виїхати з постійного місця проживання;
- сім'я дитини втратила дім через руйнування;
- дитина або її родичі отримали фізичні, психологічні травми;
- розлука дитини з батьками та близькими людьми;
- перегляд дитиною шокуючого контенту з інформаційного простору;
- емоційні реакції батьків та близьких людей на воєнні події, їх переживання щодо

цього.

Дошкільний вік є сенситивним періодом формування позитивних установок, через це отримані психотравми, негативний досвід, переживання від постійного стресу сильніше порушують ментальне здоров'я дошкільнят та призводять до порушення емоційного балансу ще несформованої емоційно-поведінкової сфери, створюючи підґрунтя для закріплення негативних установок у поведінці.

Світосприйняття у філософському контексті розглядається як головний елемент структури терміну «світогляд». У цій концепції світогляд гуртується на головних людських цінностях, таких як добро, любов, щастя, свобода, справедливість, краса, віра тощо. Окрім світосприйняття, поняття «світогляд» має наступні елементи – світобачення, яке базується на основі принципів таких як антропоцентризму, гуманізм, монізм, плюралізм, скептицизм, догматизм тощо; світовідчуття яке базується на основі досвіду, наприклад, індивідуального, сімейного, групового, етнічного, класового, суспільного і загальнолюдського; світорозуміння, яке базується на основі знання та світопоглядання, яке базується на основі мети та цілі, яка усвідомлюється через універсальні форми діяльності (Пріма, 2020, 99).

Світосприйняття, як педагогічне явище розглядається як свідоме, ціннісне та бережливе ставлення до довкілля та створення умов для духовного розвитку дитини. Формування світосприйняття у дитини дошкільного віку охоплює створення умов для гармонійного балансу психічного стану, інтелектуальний розвиток, норми морально-етичної поведінки, діяльність в суспільстві (Якименко, 2020, 231).

Світосприйняття є віддзеркаленням внутрішнього світу людини, тобто є її суб'єктивною оцінкою дійсності. Отже, воєнний час не напряму видозмінює сприйняття навколишнього світу, а сильно впливає на лабільну емоційну сферу дитини дошкільного віку, яка зі свого боку вже несе прямий вплив на оцінку та соціальну поведінку.

Установки, які відіграють важливу роль у світосприйнятті розглядають під терміном «атитюд»- це орієнтація особистості в суспільстві, настанова. Стійка диспозиція, готовність індивіда або групи до соціально значущого об'єкта, система ціннісних орієнтацій індивіда в суспільстві (Прядко, 2021, 149).

Такі порушення характеризуються наступними проявами: страх, жах, паніка, безпорадність, агресія, плач, млявість, депресія втрата сил, низька працездатність, низка або висока емоційність, і навіть. психічні розлади. Поведінкові зміни порушують стосунки дітей з однолітками та батьками, призводять до непорозумінь, сварок і конфліктів. Як наслідок, тривожність може посилюватися і ставати хронічною.

Ефективним шляхом подолання описаних вище явищ ми обрали арттерапевтичні техніки. Загалом арттерапія розглядається як різновид інтерактивної методики, який пропонує кожній дитині індивідуальний підхід як засіб вільного самовираження та самопізнання, створює атмосферу довіри та формує ціннісне ставлення до себе та навколишнього світу і може виступати як засіб соціальної згуртованості.

Зазначимо, що арттерапія може використовуватись у різних цілях – як психокорекційних, так і діагностичних і навіть профілактичних (Тарапата & Тимків, 2019, 116). Вона може використовуватись фахівцями різних напрямків – вихователі, вчителі, логопеди, соціальні педагоги, психологи, психотерапевти. І також може реалізовуватись у домашніх умовах з батьками та близькими людьми.

Аналізуючи дослідження вітчизняних та зарубіжних дослідників ми обрали наступні арттерапевтичні техніки – ізотерапія (використання образотворче мистецтво з акцентом на малювання), казкотерапія (використання казок та оповідань), музикотерапія (використання музики), пісочна терапія (використання контакту з піском), кольоротерапія (використання палітри кольорів), імаготерапія (використання позитивних почуттів та образів з елементами театралізації), драматерапія (використання драматизації), лялькотерапія (використання різноманітних видів ляльок), фототерапія (використання фото та фотозйомки), бібліотерапія (використання слова, літератури) (Городиська, 2020, 58).

Умови реалізації арттерапевтичних технік для дітей дошкільного віку мають свої особливості, такі як: ігрова форма; системний підхід; соціально-педагогічна підтримка; індивідуалізація; відсутність вказівок, вимог, примусу та команд від педагога (дитина сама має право вибрати форми та зміст творчості, матеріали, а також роботу в своєму індивідуальному темпі) (Хіля, 2018, 79).

Таким чином, світосприйняття відіграє ключову роль у формуванні картини світу, через те, що являється ціннісним орієнтиром для особистості. Війна є каталізатором розвитку негативних психологічних установок, атитюдів, які руйнують фундамент позитивного світосприйняття особистості дошкільника.

Арттерапевтичні техніки можуть слугувати шляхом подолання психологічних травм у дітей, а також їх діагностикою та профілактикою. Арттерапія сприяє формуванню емоційної стійкості, рефлексії, розвитку особистості та духовному задоволенню. За для успішної реалізації арттерапевтичних цілей та використання всіх можливостей «терапії мистецтвом» треба створити спеціальні умови – заняття у ігровій формі, використання системного підходу соціально-педагогічна підтримка з боку педагога та батьків, індивідуалізація процесу, відсутність вказівок та вимог від педагога.

Для формування позитивного світосприйняття у дошкільному віці можна використовувати наступні техніки – ізотерапія, казкотерапія, кольоротерапія, імаготерапія, драматерапія, фототерапія, бібліотерапія. Ці техніки допомагають долати невміння виражати емоції та почуття, ознаки агресії та стресу, страхи, низьку самооцінку, нестабільну поведінку та недостатній розвиток творчих здібностей, розкривають приховані особистісні таланти та ресурси, формують емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, допомагають дітям зрозуміти себе та сприймати навколишній світ, допомагають дітям вийти на вищий рівень усвідомлення світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Городиська, В. (2020). Упровадження арт-терапії як інноваційної технології у дошкільних закладах освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, (69), 56-60.
2. Пріма, Р. (2020). Світосприйняття дитини як базисна компонента феномену «світогляд». *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*, (49), 97-104.
3. Прядко, А. (2021). Історіогенез поняття «стереотип» як предмету психологічного дослідження професійних стереотипів вихователів. *Вісник Львівського університету*, (10), 147-152.
4. Тарапата, І., & Тимків, Л. (2019). Арт-терапія як засіб подолання страху у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*, 10(74), 114-119.
5. Хіля, А. (2018). Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект). *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя" (VII школа методичного досвіду: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (21-22 листопада 2018 р., м. Вінниця)*, 278-281.
6. Якименко, С. (2020). Світосприйняття як процес і основа для розвитку світогляду дитини 5-8 років. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 5(77), 230-235.

Кравченко М. В.

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТЕРАПІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ»

Освітній процес — інтелектуальна та творча діяльність у сфері освіти і науки, що здійснюється у закладах вищої освіти через систему наукових методів і навчальних заходів, спрямованих на передачу, засвоєння, примноження та використання знань, умінь та інших навичок, формування гармонійно розвиненої особистості (Біляковська О.О., Мицишин І.Я., Цюра С.Б., 2013, 32).

Метою освітнього процесу є реалізація особистісного потенціалу людини, розвиток її креативності, задоволення особистих і суспільних потреб, підготовка компетентних спеціалістів, конкурентоспроможних на національному та міжнародному ринку праці.

Реабілітологи є експертами в розробці та застосуванні методів і форм реабілітаційних заходів призначених для відновлення, корекції та підтримки рухової функції. Мають систематичні знання в області рухової діяльності людини. Підготовка фахівців з терапії та реабілітації в Україні здійснюється у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації за спеціальністю «Реабілітація та терапія» та за ступенем вищої освіти «бакалавр» і «магістр».

Питання організації початкових процесів професії «терапія та реабілітація» на різних рівнях акредитованих ВНЗ є завжди актуальним. Це питання не втрачає уваги сучасних дослідників, викладачів-практиків, молодих учених. ВНЗ висунули нові вимоги до організації навчання та виховного процесу виховання майбутніх профільних талантів, які зумовлені деякими потребами та закономірностями сучасного суспільного розвитку.

У процесі підготовки майбутніх терапевтів та реабілітологів на III-IV освітньо-кваліфікаційному рівні акредитації, основною метою є поглиблене оволодіння певною кількістю знань, навичок і умінь, які передбачені цим освітньо-кваліфікаційним рівнем, а також професійне самовдосконалення та готовність до творчої самореалізації в різноманітній

реабілітаційній діяльності. Студенти фізичної реабілітації відіграють важливу роль як у відновленні здоров'я, так і в навчанні людей нести відповідальність за власне здоров'я та здоров'я своїх оточуючих як соціальних, так і індивідуальних цінностей.

У системі вищої освіти підготовка студентів реабілітологів відбувається відповідно до освітньо-професійної програми, яка включає дві майже однакові за обсягом компоненти, навчання та дослідження. Освітня складова має забезпечувати поглиблену професійну підготовку як класичного, так і інноваційного характеру, а також надати магістрантам певний досвід застосування їхніх результатів у практичній діяльності, щоб допомогти їм вирішити складні професійні проблеми, пов'язані з реабілітацією. Для того, щоб підвищити ефективність процесу підготовки студентів до реабілітації як учасників майбутньої професійної діяльності, необхідно розвивати їхнє вміння створювати програми фізичної реабілітації. Ці програми повинні базуватися на концепціях фізичної реабілітації та відповідати основним етапам і періодам реабілітації (Ковальчук Л. 2020. 520 с.).

Погоджуючись з Мухінім В., під час підготовки студентів з реабілітації та терапії до лекційних курсів з професійної та практичної підготовки, а також під час керівництва їх стажуванням у лікувально-профілактичних та реабілітаційних установах, необхідно постійно звертати увагу студентів на такі принципи реабілітації:

- ранній початок реабілітаційного процесу;
- індивідуальність реабілітаційного процесу;
- ідея про потенціал реабілітації;
- доступність лікування;
- складність реабілітаційних засобів;
- активна участь у реабілітаційному процесі;
- демонстрація конкретних прикладів процесу фізичної реабілітації;
- послідовність, систематичність і етапність реабілітаційного процесу;
- принцип максимальної реабілітації, а також принцип соціальної спрямованості в процесі реабілітації.

Потреба в навчанні за спеціальністю «Терапія та реабілітація» зумовлена зростанням попиту на кваліфікованих фахівців, які:

- володіють сучасними знаннями та новітніми реабілітаційними технологіями;
- проводять обстеження пацієнтів/клієнтів з метою постановки реабілітаційного діагнозу, виявлення рухових дисфункцій та визначення рухового потенціалу;
- спільно з лікарями, соціальними працівниками, психологами, тренерами та пацієнтами розробляють і виконують індивідуальні програми фізичної терапії та реабілітації;
- беруть участь у науковій, адміністративній, викладацькій та консультативній діяльності.

Фізіотерапевти можуть бути залучені до адміністративної діяльності, щоб забезпечити ефективне та продуктивне надання якісних послуг за допомогою оптимального поєднання людських елементів і фінансових ресурсів (Попадюха, Ю. А., 2018., 65).

Ефективність підготовки майбутнього фахівця залежить від того, з якою легкістю впроваджуються різні форми організації навчання в практику роботи науково-педагогічних працівників. До них відносяться: практичні курси та лабораторні курси (Мурза В.П., 2010., 43).

Практичні курси та лабораторні курси є найбільш складними організаційними формами у навчальному процесі ВНЗ. Адже його ефективність залежить не лише від ретельного спостереження за всіма етапами навчання та викладання, не лише від високого рівня засвоєння теоретичного матеріалу, а й від ефективності формування необхідних практичних умінь та компетенцій, які значною мірою залежать від ступеня сформованості власних практичних здібностей науково-педагогічних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біляковська О.О., Мишишин І.Я., Цюра С.Б. (2013). Дидактика вищої школи. Навч. посібник. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка., 360 с.

2. Ковальчук Л. (2020). Моделювання науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 520 с.
3. Мурза В.П. (2010). Психолого-фізична реабілітація, К.: Олан, 488 с.
4. Мухін В.М. Фізична реабілітація (2009). К.: Олімп. л-ра, 488 с.
5. Попадюха, Ю. А. (2018). Сучасні комплекси, системи та пристрої реабілітаційних технологій: Навч. посібн. для студентів і магістрантів. К : Центр учбової літератури, 656 с.

Ліпчевська І. Л.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КРАЇНІ: ВІД ОСВІТНИХ ВТРАТ ДО ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

З весни 2020 року освітній процес в Україні здійснювався в умовах карантинних обмежень, викликаних пандемією Covid-19, а з кінця лютого 2022 року вітчизняна система освіти функціонує в умовах воєнного стану. Це послугувало причиною виникнення низки непрогнозованих раніше проблем в організації й здійсненні освітнього процесу. Неможливість повноцінно дотримуватися таких дидактичних принципів навчання, як систематичність, послідовність, доступність та міцність знань, умінь і навичок, призводить до накопичення навчальних втрат учасників освітнього процесу на всіх рівнях: від дошкільної освіти до підготовки фахівців у вищих навчальних закладах та освіти дорослих. Освітні втрати учнів як організаційно-дидактична проблема має бути усвідомлена з позиції прийняття ситуації, коли через низку об'єктивних і суб'єктивних причин унеможлиблюється їх повноцінна компенсація.

Водночас, навні позитивні тенденції розвитку вітчизняної освітньої системи. Складні, непередбачувані умови функціонування закладів дошкільної, загальної середньої і вищої освіти сприяють їх цифровізації й інтенсивному розвитку інформаційно-цифрової компетентності всіх учасників освітнього процесу (учнів, вчителів і батьків). Змішане та дистанційне навчання передбачають широке використання інформаційно-комунікаційних технологій віддаленого зв'язку, цифрових освітніх ресурсів, цифрових засобів навчання та дидактичних матеріалів. З метою їх опанування учасниками освітнього процесу на відкритих освітніх ресурсах розміщені відповідні курси: «Цифровий учитель», «ChatGPT для освітян: як перетворити ШІ на ефективного асистента», «Опанувати ChatGPT: з нуля до спеціаліста», «Години медіа-грамотності», «Бери й роби. Змішане та дистанційне навчання», «Про дистанційний та змішаний формати навчання» (на освітній платформі EdEra); «Медіаграмотність: як не піддаватися маніпуляціям?», «Медіаграмотність для освітян», «Шкільне життя онлайн» (на освітній платформі Prometheus); освітні серіали «Організація ефективного онлайн-навчання», «Навчання під час воєнного стану», «Онлайн-безпека для освітян» (на освітній платформі Освіта.Дія) тощо.

Також в умовах непередбачуваних глобальних впливів активно розробляється проблема індивідуалізації та диференціації навчання. Система ГуглАкадемія пропонує понад 9500 наукових публікацій за цим напрямом, опублікованих протягом 2019-2024 рр. Як приклад фундаментального дослідження, може бути наведене дослідження відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України «Дидактичні засади індивідуалізації навчання в закладах загальної середньої освіти» (2021-2023 рр.). Значний педагогічний потенціал мають такі інновації як онлайн-тьюторство (понад 10900 наукових публікацій у ГуглАкадемії) та онлайн-коучінг (понад 4500 публікацій) в галузі освіти.

Швидко розвивається напрям психологічної підтримки та супроводу учасників освітнього процесу в умовах непередбачуваних глобальних впливів (близько 16000 наукових публікацій у ГуглАкадемії).

Розглянуті освітні інновації мають значний психолого-педагогічний потенціал як в умовах воєного стану в країні, так і в період майбутнього повоєнного відновлення. Вони корелюють з міжнародною концепцією розвитку освіти Education 4.0 та можуть стати основою для побудови унікальної успішної системи освіти, що відповідатиме запитам глобального інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Malykhin, O., Aristova, N., & Kalinina, L. (2022). Schoolteachers-parents interactions amid distance and blended learning: two-year experience of overcoming negative influences of covid-19 pandemic. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 454–464. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6858>
2. Topuzov, O., Malykhin, O., & Aristova, N. (2022). General secondary teachers' views on educational process amid the covid-19 pandemic: two-year experience of blended learning. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 549–559. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6841>
3. Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasyekina, T. (2022). Individualized learning in the context of blended mode of the educational process in secondary school: challenges and expectations. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. proceedings of the international scientific conference, 1*, 560–571. URL: <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/6874>
4. Topuzov, O., Malykhin, O., Usca, S., & Aristova, N. (2021). Ukrainian-Latvian comparative studies on university education: common European values and current challenges. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 696–706.
5. Загорулько, М. О. (2020). Introduction of innovative teaching technologies in the higher educational institutions' educational process. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: збірник наукових праць. Серія: Педагогічні науки*, 16, 92–103.
6. Загорулько, М. (2023). Щодо питання використання штучного інтелекту в освіті. В *Multidisciplinary challenges in contemporary science: innovations and collaboration (Poland)* (с. 74–78). Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році (2022). *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.3-5.klas-ukr.mova.6-11.klasy-ukr.mova.20.08.2022.pdf>
7. Липчевська, І. Л. (2021). Візуалізація в освіті: сучасний підхід до використання наочності. У *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі* (с. 196–197). Київ: Видавництво Людмила. Взято з <http://lib.iitta.gov.ua/728087/>
8. Липчевська, І. Л. (2022). Визначення сутності вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*, (7–8 (205–206)), 151–156. doi:10.24919/2617-0825.7/205.2022
9. Малихін, О. В., & Липчевська, І. Л. (2022). Візуалізація навчальної інформації як складова професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Український педагогічний журнал*, (4), 59–67. doi:10.32405/2411-1317-2022-4-59-66
10. Малихін, О. В., & Липчевська, І. Л. (2023). *Педагогічна майстерність учителя початкових класів: візуалізація навчальної інформації в початковій школі*. Київ: "Видавництво Людмила".
11. Малихін, О. В., & Липчевська, І. Л. (2023). *Формування вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи: методи діагностики*. Київ: "Видавництво Людмила". Взято з <http://lib.iitta.gov.ua/736301/>

ІНДИВІДУАЛЬНІ ТРАЄКТОРІЇ НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Треба визнати, що сучасні негаразди, спричинені воєнним станом в Україні, негативно вплинули на рівень здобуття учнями якісної освіти. Тому активно наразі обговорюються питання компенсаторної освіти.

Одним із компонентів Кластеру компенсаторної освіти учнів – цілісної моделі, що забезпечує освітян вимірювальними інструментами (розроблений науково-педагогічним колективом комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут педагогічних працівників») є Банк тестових технологій «Самооцінювання рівня навчальних досягнень учнів». Важливо зазначити, що саме за допомогою онлайн-тестів здобувачі загальної середньої освіти можуть себе самооцінити та визначити самостійно чи разом з учителем освітні прогалини й спланувати шляхи їх подолання. Педагоги ознайомлені з інструментами Банку, бо вони також можуть користуватися ними для оцінювання рівня сформованих компетентностей учнів відповідно до державних програм, а головне – виявити освітні втрати і визначити індивідуальні траєкторії надолуження освітніх втрат здобувачами, які з певних причин не засвоїли знання і не сформували компетенції.

Зазначимо, що індивідуальна персональна траєкторія учасників освітнього процесу може бути реалізована за наявності необхідних для цього ресурсів та умов. Тому важливо знати потреби здобувачів. Організувавши опитування, виявили, що значна частина учнів не брала участь у навчальних екскурсіях, оскільки умови не сприяли проведенню такої форми навчання. Розуміючи, що система ЗСО має функціонувати з метою «...всебічного розвитку, навчання, виховання, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві...» [1], формування в учнів компетентностей, визначених не лише Законом «Про освіту», а й Державним стандартом, нами створено Віртуальну майстерню навчальних екскурсій «Пізнаю і розвиваю». На нашу думку, навчальні екскурсії та розроблення проєктів за їх результатами сприятимуть не лише надолужувати освітні втрати, а й інтегрувати знання з ринком праці, формувати компетентності учнів з економіки, бізнесу, підприємництва тощо.

Не секрет, що й самі педагоги зазнали негативного впливу війни на освітню діяльність, а тому потребують психологічної та фахової підготовки до здійснення компенсаторної освіти учнів. Адже перебування певної частини в евакуації за кордоном чи в інших областях України, чи участь у військових діях частина освітян не мала можливості пройти навчання за стандартами Нової української школи. А для того, щоб виявити освітні втрати у професійному розвитку, для педагогічних працівників розроблено Каталог діагностичних методик «Самооцінювання професійного рівня педагога», який наповнений діагностичним інструментарієм для самооцінювання та виявлення власних освітніх втрат. Каталог діагностичних методик – це зібрання різних завдань з педагогіки, психології, фаху тощо, використання яких сприяє педагогічним працівникам не лише самооцінити власну діяльність, а й забезпечити розвиток особистісних та професійних компетентностей, спланувавши індивідуальну траєкторію розвитку в системах післядипломної освіти та самоосвіти.

Створилися складні умови управління закладами освіти в умовах пандемії та воєнного стану. Керівники та педагогічні працівники мають гарантувати якісні освітні послуги, але міграція педагогів та здобувачів освіти, перехід на дистанційну та змішану форми навчання зумовили зміни в управлінні освітнім процесом, відповідно керівники зазнали труднощів щодо прийняття рішень, створення позитивної комунікації тощо. З метою реалізації компенсаторної освіти для керівників ЗСО кафедра педагогіки та освітнього менеджменту організувала «Дискусійну панель «Освітній менеджмент керівника в умовах сучасних викликів». Під час такої форми роботи обговорюються питання освітнього менеджменту,

розглядаються складні ситуації управління закладом, подається важлива інформація щодо прийняття управлінських рішень в умовах сучасних викликів тощо. До проведення панельних дискусій вивчаються проблеми, з якими нелегко справляються керівники ЗЗСО. Це сприяє цілеспрямовано надавати їм допомогу, обмінюватися «секретами» освітнього менеджменту, успішно використовувати різні інструменти психологічної підтримки учасників освітнього процесу та ін.

Отже, використання названих та інших форм компенсаторної освіти є основою створення індивідуальних освітніх траєкторій з метою компенсації власних освітніх втрат учнями та педагогічними працівниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Компенсаторна освіта Черкащини: соціально-педагогічний аспект. *Педагогічний вісник*. 2023. № 2. 92 с.

Садовниченко Ю. О.

*Харківський національний медичний університет
(Харків, Україна)*

Пастухова Н. Л.

*ДУ «Інститут харчових біотехнологій та геноміки НАН України»
(Київ, Україна)*

АЛГОРИТМ ПОДОЛАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВТРАТ З БІОЛОГІЇ У СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ЗВМО ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Відсутність повноцінного навчального процесу протягом трьох років пандемії COVID-19 та воєнного стану спричинили безпрецедентні за масштабами та об'ємом освітні втрати в здобувачів освіти в Україні (Топузов, Головка, & Локшина, 2023). Спочатку карантинні обмеження зумовили тільки переривання навчального процесу (Gyöngyvér, & Zoltán, 2023), технічні проблеми через відсутність достатньої кількості гаджетів, стійкого зв'язку та сформованих навичок використання технологій дистанційного навчання (Lokshyna, & Topuzov, 2021; Naumenko, & Holovko, 2022), делегування частини функцій педагогічного нагляду за процесом навчання на батьків (Liao, Ma, & Xue, 2022), зниження якості освіти в цілому (Donnelly, & Patrinos, 2022) тощо. У подальшому бойові дії ускладнили вплив вказаних вище чинників фізичною небезпекою для усіх стейкхолдерів освітнього процесу, їх вимушеним переміщенням, пораненням чи загибеллю, зниженням мотивації навчання та погіршенням стану психічного здоров'я, руйнуванням закладів освіти, дефіцитом педагогічних кадрів, порушенням повноцінного порядку підготовки та перепідготовки педагогічних працівників, пропусками занять внаслідок блекаутів, повітряних тривоги, тощо (Топузов, Головка, & Локшина, 2023; Шелестова, 2023). Освітні втрати є багатокомпонентним поняттям, яке включає в себе навчальні (втрати знань, умінь, навичок) та виховні втрати, зниження темпів розвитку особистості (Бичко, & Терещенко, 2023). Зниження навчальних досягнень учнів зафіксоване в усіх освітніх галузях, зокрема і в природничій, яка слугує ключовою для підготовки майбутніх медиків, де найбільше потерпають практичні навички здобувачів освіти (Топузов, Головка, & Локшина, 2023; Шелестова, 2023).

Освітні втрати, спричинені надзвичайними подіями, у майбутньому матимуть негативний вплив як на матеріальне становище самих здобувачів освіти, так і ВВП країни (Топузов, Головка, & Локшина, 2023), тож суспільство в цілому зацікавлене в якнайшвидшому створенні компенсаційних механізмів подолання освітніх втрат. Вітчизняними та закордонними вченими досліджувалися проблеми впливу пандемії COVID-

19 та військових дій на рівень навчальних досягнень здобувачів освіти та функціонування системи освіти в цілому (Топузов, Головка, & Локшина, 2023; Шелестова, 2023; Agbor, Etta, & Etonde, 2022; Cervantes-Duarte, & Fernández-Cano, 2016), однак питання діагностики освітніх втрат та розробки дієвих алгоритмів їхньої компенсації на сьогодні залишаються актуальними.

Метою дослідження було створення ефективного алгоритму задоволення освітніх потреб з біології в студентів 1 курсу медичних спеціальностей за допомогою цифрових інструментів в умовах дистанційного навчання.

Аналіз останніх публікацій з проблеми освітніх втрат свідчить, що основними елементами алгоритму їхнього подолання є діагностичне оцінювання, коригування змісту та технологій навчання, підвищення кваліфікації викладачів з цієї проблеми, а також забезпечення усебічної підтримки здобувачів освіти та педагогів (Топузов, Головка, & Локшина, 2023).

Як стартовий індикатор якості знань вступників до закладів вищої медичної освіти (ЗВМО) можна використовувати результати національного мультипредметного тесту (НМТ) з біології. У 2023 році середній бал з предмета у студентів першого курсу Харківського національного медичного університету (ХНМУ) бюджетної форми навчання за спеціальністю 222 Медицина склав $163,5 \pm 13,9$ бали, що відповідає вимогам, встановленим МОН України. При цьому, 23,1% студентів-першокурсників подали сертифікати НМТ не з біології, а з інших предметів. Слід зазначити, що НМТ охоплює весь курс біології середньої та старшої школи, а для майбутніх лікарів найбільш актуальними є питання біохімії, молекулярної та клітинної біології, генетики, гістології, ембріології, паразитології, анатомії та фізіології людини. Отже, існує ризик того, що подолання встановленого порогу вступниками було забезпечене значною мірою навчальними досягненнями допандемічного часу, зокрема з ботаніки та зоології, які, однак, не будуть затребувані у повній мірі у ЗВМО. Тому для студентів-першокурсників в системі дистанційної освіти ХНМУ з використанням плагіну адаптивного тестування був створений вхідний діагностичний тест з необхідних для опанування медичної біології питань. За результатами тестування визначається індивідуальний рівень навчальних втрат кожного студента з необхідних для успішного навчання у ЗВМО тем та надаються відповідні рекомендації.

З огляду на національні результати складання НМТ з біології та математики в робочій програмі освітнього компоненту «Медична біологія» було здійснено оновлення навчального матеріалу, його перерозподіл по темах, зменшено кількість розрахункових задач тощо.

До початку навчального року усі викладачі кафедри пройшли додаткове підвищення кваліфікації по роботі з системою управління навчанням Moodle, що дозволило змінити структуру курсу «Медична біологія» в системі дистанційного навчання ХНМУ, оновити навчальні матеріали та технології навчання і викладання, доповнити його матеріалами та рекомендаціями для студентів з освітніми втратами, а також створити засоби само- та формативного оцінювання. Головними відмінностями модифікованого курсу стало вхідне тестування з кожної теми, яке слугує допуском до виконання завдань самостійної роботи студента та формативного оцінювання. За низьких результатів вхідного тестування здобувачу/ці в автоматичному режимі надаються рекомендації стосовно додаткового вивчення конкретних навчальних матеріалів базового рівня, опанування яких дозволить йому/їй повторно пройти вхідний контроль. За необхідності студент/ка має можливість отримати консультацію викладача у синхронному режимі. Не менш важливі завдання для формативного оцінювання, які дозволяють студентам отримати миттєвий зворотний зв'язок. Задля задоволення індивідуальних освітніх потреб здобувачів курс укомплектовано матеріалами та завданнями різного формату, типу та рівня складності. Зазначені нововведення дозволили підвищити абсолютну успішність студентів з дисципліни на 8,9% порівняно з минулорічними показниками.

Таким чином, запропонований алгоритм подолання навчальних втрат з біології в студентів 1 курсу медичних спеціальностей, який включає вхідне діагностичне оцінювання, адаптацію змісту та технологій навчання до освітніх потреб здобувачів, удосконалення

цифрових навичок викладачів та студентів, є ефективним інструментарієм у подоланні навчальних втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бичко, Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. 2023. 30 с. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
2. Топузov, О., Голоvко, М., Локшина, О. (2023). Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*, 1, 5–13. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>
3. Шелестова, Л. (2023). Навчальні втрати учнів в умовах війни: сутність, діагностика та шляхи подолання. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*, 1, 62–72. [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2023-1\(30\)-62-72](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2023-1(30)-62-72)
4. Agbor, M. N., Etta, M. A., Etonde, H. M. (2022). Effects of armed conflicts on teaching and learning: Perspectives of secondary school teachers in Cameroon. *Journal of Education*, 88, 164–182. <http://dx.doi.org/10.17159/2520-9868/i86a09>
5. Cervantes-Duarte, L., Fernández-Cano, A. (2016). Impact of Armed Conflicts on Education and Educational Agents: A Multivocal Review. *Revista Electrónica Educare*, 20(3), 238–261. <http://dx.doi.org/10.15359/ree.20-3.12>
6. Donnelly, R., Patrinos, H. A. (2022). Learning Loss During COVID-19: An Early Systematic Review. *PROSPECTS*, 51, 601–609. <https://doi.org/10.1007/s11125-021-09582-6>
7. Gyöngyvér, M., Zoltán, H. (2023). Short- and long-term effects of COVID-related kindergarten and school closures on first- to eighth-grade students' school readiness skills and mathematics, reading and science learning. *Learning and Instruction*, 83. Article 101706. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2022.101706>
8. Liao, H., Ma, S, Xue, H. (2022). Does school shutdown increase inequality in academic performance? Evidence from COVID-19 pandemic in China. *China Economic Review*, 75. Article 101847. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2022.101847>
9. Lokshyna, O., & Topuzov, O. (2021). COVID-19 and education in Ukraine: Responses from the authorities and opinions of educators. *Perspectives in Education*, 39(1), 207–230. <https://doi.org/10.18820/2519593X/pie.v39.i1.13>
10. Naumenko, S., Holovko, S. (2022). Distance learning in Ukraine experience and challenges. *Educația de calitate în contextul provocărilor societale: materialele conferinței științifice cu participare internațională, 21 octombrie 2022 / coordonatori științifici: Lilia Pogolșa, Nelu Vicol; comitetul științific: Barbăneagră Alexandra [et al.]. Chișinău: S. n., 2022 (CEP UPS)*. [https://lib.iitta.gov.ua/732327/1/Stattya_Moldova_\(eng\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/732327/1/Stattya_Moldova_(eng).pdf)

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО РІВНЯ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА: АСПЕКТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ

Протягом останніх років в українській системі освіти відбуваються швидкі зміни, насамперед пов'язані, з необхідністю організації та здійснення освітнього процесу в умовах воєнного стану в країні. Як наслідок, потребують модернізації концепція та модель педагогічної освіти, її зміст, форми та методи, психолого-організаційні, дидактичні та методичні умови їх упровадження в практику закладів вищої освіти. Актуальним напрямом оновлення освітнього процесу вищої школи з метою виявлення та компенсації наявних освітніх втрат студентів є розвиток індивідуалізації навчання, зокрема в межах психолого-педагогічних дисциплін.

Сучасна психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців як інваріативна складова освітнього процесу здобувачів другого (магістерського) рівня освіти є багатовимірним освітнім феноменом, який інтегрує систему занять з психолого-педагогічних дисциплін з науково-дослідною роботою студентів з педагогіки вищої школи та їхньою педагогічною практикою.

Зміст психолого-педагогічних дисциплін з підготовки магістрів включає:

- ґрунтовні загальні педагогічні знання, уміння, навички (які студент накопичує в процесі опанування ключових психолого-педагогічних дисциплін);
- специфічні педагогічні знання, уміння, навички відповідно до його фахової спрямованості (здебільшого вивчаються на навчальних дисциплінах за вибором і факультативних курсах);
- особистісно значущі педагогічні знання, уміння, навички, які визначаються інтересами студентів, спрямовані на розвиток індивідуального стилю педагогічної діяльності та творчих здібностей магістрів (опановуються протягом самостійної й індивідуальної навчально-пізнавальної діяльності студентів).

Опанування зазначеного змісту згідно з вимогами сучасної освітньої парадигми має забезпечувати становлення особистісно зрілого викладача закладу вищої освіти: відповідальної людини, здатної до виконання всіх загальнопедагогічних функцій, а також розвитку й удосконалення власних педагогічних умінь і навичок, самореалізації впродовж життя.

Досягнення компетентнісного результату педагогічної освіти можливе за умови її реалізації в контексті студентоцентризму (Кремень, 2011) із дотриманням принципів «гуманістичної спрямованості, науковості, цілісності, інтегративності, контекстності, індивідуалізації, технологічності, єдності, наступності, неперервності і варіативності навчання, іманентності розвитку особистості майбутнього педагога» (Мачинська, 2013, с. 40). Зокрема, принцип індивідуалізації забезпечує врахування особистісних якостей, наявних освітніх досягнень, кругозору й ерудованості студента, а також його здібностей та інтересів в освітньому процесі та під час визначенні очікуваних результатах навчання. Він передбачає забезпечення можливості вибору/корегування мети, змісту, форм, методів і засобів навчання відповідно до індивідуальних особливостей студента; побудову та реалізацію індивідуальної траєкторії навчання та визначення темпу навчання відповідно до наявних у нього потреб; організацію систематичного формувального та рівневого контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студента.

Опанування майбутніми фахівцями психолого-педагогічних дисциплін протягом навчання в магістратурі має передбачати варіативність змісту педагогічної освіти; реалізацію

індивідуалізації та диференціації освітнього процесу; здійснюватися з використанням сучасних форм, методів і засобів навчання; включати широкий спектр новітніх технологій навчання. Індивідуалізація навчання дає змогу мінімізації суперечності між педагогічною підготовленістю викладачів закладів вищої освіти й очікуваннями держави і суспільства щодо результатів їхньої діяльності. Розроблення цього питання на теоретичному та практичному рівнях має значно покращити рівень педагогічної освіченості магістрів (насамперед непедагогічних спеціальностей), а отже, в перспективі, підвищити рівень вищої освіти в Україні в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, С. В. (2022). Сучасні аспекти індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах інформатизації. *Педагогічні науки: Теорія та практика*, (1(40)), 11–16. <https://lib.iitta.gov.ua/730650/1/Алексеева%20стаття.pdf>
2. Алексеева, С., Арістова, Н., Малихін, О., & Попов, Р. (2022). Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія», Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка»), 1 (1)*, 339–347.
3. Кремень, В. Г. (2011). *Філософія людиноцентризму в освітньому просторі* (2-ге вид.). Т-во «Знання» України. <http://library.hneu.edu.ua/storage/new-arrivals-books/March2021/kremen.pdf>
4. Малихін, О., & Гавриленко, А. (2018). Дидактичні умови формування індивідуальних стратегій навчання студентів філологічних спеціальностей. *Молодь і ринок*, (11(166)), 28–32. <http://repository.vsaau.org/getfile.php/19114.pdf>
5. Малихін, О., & Шерстюк, Л. (2017). Соціально-педагогічні аспекти реалізації індивідуальних стратегій у професійній підготовці майбутніх викладачів філологічних спеціальностей. У *Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: Теоретичні і практичні аспекти* (с. 432–486). НУБіП України.
6. Мачинська, Н. І. (2013). *Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю* (С. О. Сисоевої, Ред.). ЛьвДУВС. https://duikt.edu.ua/uploads/1_1423_18323732.pdf
7. Смалько, Л. Є. (2000). *Індивідуалізоване навчання в системі підготовки майбутнього педагога США* [Автореф. дис. канд. пед. наук, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова].
8. Топузов, О., Головка, М., & Локшина, О. (2023). Освітні втрати в період воєнного стану: Проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*, (1), 5–13. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/640>
9. Malykhin, O., Aristova, N., & Melikova, S. (2023). Developing computer engineering and information technology undergraduates' learner autonomy: Individualised instruction in english classroom. *Environment. Technologies. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, (2), 176–181. <http://journals.rta.lv/index.php/ETR/article/view/7274>
10. Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasiakina, T. (2022). Individualized learning in the context of blended mode of the educational process in secondary school: Challenges and expectation. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, (1), 560–571. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6874/5716>
11. Topuzov, O., Malykhin, O., Usca, S., & Aristova, N. (2021, May). Ukrainian-Latvian comparative studies on university education: common European values and current challenges. In *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 696–706).

ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ, РЕСУРСИ ТА ШЛЯХИ КОМПЕНСАЦІЇ

Війна, що розпочалася 24 лютого 2022 р., спричинила значний вплив на систему освіти і призвела до значних порушень в нормальному функціонуванні освітніх установ. З її початком майже дві третини учнів було переміщено в середині країни та за її межі. Освітній процес в ЗЗСО було призупинено в середньому на один місяць, після чого поступово почала відновлюватися робота в освітніх установах з використанням дистанційної форми навчання.

З вересня 2022 освітній процес розпочався у закладах освіти у форматі дистанційного чи змішаного навчання, за наявності бомбосховища у безпечних регіонах. Однак навчання учнів в очному чи змішаному форматі постійно переривалось через повітряні тривоги, вимкнення світла тощо. Тобто, впродовж 2022/2023 навчального року навчання дітей було неповноцінним. З огляду на це, МОН України у інформаційно-аналітичному збірнику [«Освіта України в умовах воєнного стану»](#) зафіксовано збитки, спричинені війною. Навчальний рік 2023/2024 у переважній більшості регіонів України стартував у очному форматі. Однак освітні втрати учнів, які виникли у попередній період, лишаються досить значними.

Військові дії в нашій країні значно ускладнили доступ учнів до освіти, що відповідно вплинуло на її якість. Згідно з результатами аналітичних досліджень [«Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи»](#) та [«Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни»](#), освітні втрати учнів є головною проблемою.

За спостереженнями міських вчителів *початкових класів*, результати навчання учнів погіршилися з української та іноземної мови, математики, літературного читання. У селах про погіршення результатів навчання учнів зазначає більше вчителів, ніж у містах: про зниження успішності здобувачів освіти з української мови у селах вказують 57 % педагогів, у містах — 44 %, з іноземної мови — 52 % та 47 % відповідно, з математики — 45 % та 40 %, з інформатики — 37 % та 25 %.

Серед вчителів *базової школи* у містах переважає думка, що погіршилися результати навчання учнів з української літератури, алгебри та геометрії, зарубіжної літератури, іноземної мови, української мови. У селах більше вчителів базової школи вважають, що результати навчання учнів/учениць погіршилися. Про зниження успішності з іноземної мови зазначають 64 % педагогів, з математики — 55 %, з української мови — 53 %, з хімії — 47 %, з української літератури — 43 %. Водночас щодо окремих предметів переважає думка, що успішність не змінилася: про результати учнів/учениць з фізики так вважають 48 % вчителів, зарубіжної літератури — 44 %, мистецтва — 41 %, біології — 42 %, основ здоров'я — 45 %.

Проблема подолання навчальних втрат учнів у закладах загальної середньої освіти, спричинених війною, є недостатньо вивченою й актуальною.

У сучасній українській педагогіці здійснюються спроби аналізу та осмислення ситуації в освіті в умовах війни, що відображено у аналітичних звітах, здійснених різними міжнародними організаціями. У цих документах констатується факт впливу війни на систему освіти загалом та появу освітніх втрат учнів зокрема.

Для ефективного вирішення проблеми подолання освітніх втрат доцільно визначитись із понятійним апаратом, який використовується в науковому та інформаційному просторі з початком війни. Серед них такі поняття: «освітні втрати», «навчальні втрати», «втрати в навчанні», «освітні прогалини», «прогалини в навчанні», «освітні розриви», «розриви в навчальних досягненнях» тощо. Ці поняття подекуди використовувались як синоніми, оскільки більшість дослідників акцентують свою увагу на втратах у навчанні і під освітніми втратами розуміють прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час

освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків (Назаренко, Ю., 2022).

Акцент на результатах навчання за умов війни можна пояснити тим, що саме цей аспект є найбільш помітний і його можна відносно легко виміряти. Однак якщо ми говоримо про освітні втрати, доречно говорити не лише про втрати у навчанні, а й втрати у виховному та соціальному аспектах. На думку Г. Бичко та В. Терещенко, у широкому сенсі освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів – інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо. Тому доцільно у межах родового поняття «освітні втрати» умовно виділити три взаємопов'язані компоненти: навчальні втрати (у розумінні втрати знань, умінь, навичок); виховні втрати; зниження темпу розвитку особистості (Бичко Г., Терещенко В., 2023).

Навчальні втрати розглядаються в декількох аспектах:

- втрата знань і навичок або відхилення в академічному прогресі учня, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо;
- втрата здобутих раніше знань, коли учні, які досягли певного прогресу в навчанні, погіршують свою успішність, що найчастіше пов'язано з тимчасовою (нетривалою) перервою у формальній освіті, наприклад, літніми канікулами;
- різниця між тим, чого навчився учень (тобто досягнутим ним академічним прогресом) і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо.

У науковому та інформаційному просторі активно використовується поняття «навчальні розриви», яке не тотожне ні навчальним, ні освітнім втратам. Під терміном «навчальні розриви» розуміють значну та стійку різницю в академічній успішності між різними групами (категоріями) учнівства. Найчастіше навчальні розриви спостерігаються між учнями з родин із вищими й нижчими доходами, хлопцями та дівчатами, тими, хто проживає й навчається в місті та селі, іммігрантами та автохтонами, а також між учнями з країн із вищим і нижчим доходами тощо (Бичко Г., Терещенко В., 2023).

Важливим питанням сучасної освіти в нашій країні є питання вимірювання навчальних втрат.

У нашій країні не існує централізованої, систематичної бази даних щодо навчальних досягнень учнів різного віку. До пандемії Covid-19 для з'ясування успішності учнів використовували результати державної підсумкової атестації (ДПА), яку учні проходили після закінчення початкової, середньої та старшої школи (у 4, 9 та 11 класах). Проте з 2020 року спочатку через пандемію, а потім – через війну ДПА в закладах загальної середньої освіти не проводять, тобто вже четвертий рік поспіль не вимірюються навчальні досягнення учнів. Щоправда, для учнів 11 класів є обов'язковим іспит – ДПА у формі ЗНО (зовнішнього незалежного оцінювання, без складання якого учень не може отримати документ про здобуття загальної середньої освіти, що зафіксовано у Наказі МОН України № 808 від 12 вересня 2022 р. [«Деякі питання проведення в 2022/2023 навчальному році державної підсумкової атестації осіб, які здобувають загальну середню освіту»](#)).

До початку війни в Україні велися активні пошуки щодо оцінювання освітніх досягнень учнів, про що свідчить [«Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року»](#)

Спираючись на стратегічні орієнтири, у діагностуванні навчальних втрат учнів певного віку найперше доцільно опиратися на вимоги освітнього стандарту та освітніх програм. У розробці системи вимірювання навчальних втрат варто виходити з того, що вона має бути задіяна на ключових етапах навчання: у кінці початкової, середньої та старшої школи. Тому потребує розробки діагностичний інструментарій, який забезпечить діагностику навчальних втрат учнів не лише за окремими предметами, а й за окремими розділами навчальної програми. Діагностика має проводитись регулярно на кожному етапі освіти, охопити всіх учнів, що в умовах війни видається неможливим.

Розробляючи програму вимірювання освітніх втрат, науковцями та управлінцями пропонується розробити карту опорних знань з кожного навчального предмета для кожного

класу – тієї сукупності знань та компетентностей, якими повинен володіти учень, і без яких він не зможе навчатися у наступному класі. Наразі розроблені діагностичні тести з математики й української мови для учнів 5, 7 та 9 класів, які розміщені на вебсайті [Всеукраїнської школи онлайн](#).

Не менш проблематичним є питання подолання навчальних втрат учнів. У педагогіці напрацьовані певні способи вирішення цього питання, жоден із яких не є універсальним. Насамперед йдеться про коригування тривалості навчального року, розроблення та реалізацію програм подолання освітніх втрат, розроблення програм прискореного навчання для здобувачів з великими перервами у навчанні. Опишемо можливі варіанти.

- *Додатковий рік навчання для всіх учнів або тих, хто має значні навчальні втрати.* На думку дослідників, цей спосіб подолання навчальних втрат є малоефективним, складним в організації та дороговартісним.

- *Навчання під час канікул.* Практика додаткового навчання під час канікул може мати позитивний результат за умови, коли учні будуть мотивовані відвідувати додаткові заняття, а вчителі матимуть гідний стимул для їх проведення. Ефективність буде низькою, якщо учні стихійно відвідуватимуть заняття з усіх або частини предметів без попередньої діагностики знань. З кожного навчального предмета, з кожної теми мають бути розроблені програми, орієнтовані на надолуження втраченого. Для більш якісної роботи варто організувати заняття в невеликих групах, бажано офлайн.

- *Організація індивідуальних та/або групових занять з учнями.* Ефективність таких занять залежить від продуманості й організованості процесу. Обов'язковою є попередня діагностика, а також мотивування учнів до відвідування додаткових занять. Учителі повинні мати гарний стимул.

- *Створення груп або класів для учнів, які потребують додаткового вивчення окремих предметів.* Примушування учнів відвідувати додаткові класи чи групи із надолуження може відбити бажання вчитися, якщо вони будуть почуватися «аутсайдерами». Однак за сприятливого та дружнього психологічного клімату в школі загалом та на рівні взаємодії учень - учитель подібний захід може стати дієвим і сприяти швидкому надолуженню прогалин у знаннях.

- *Перегляд освітніх програм із метою їх адаптації до потреб учнів.* Крок може бути результативним, проте він потребує кропіткої підготовки. Перш ніж переглядати освітні програми, варто здійснити діагностику на репрезентативній вибірці учнів всієї країни. Окрім того, потрібно продумати, як «вписати» заняття за оновленими програмами в чинні навчальні плани таким чином, аби не перенавантажити учнів та не перешкодити вивченню навчальних тем, що не увійдуть до оновлених програм.

- *Розроблення додаткового якісного освітнього контенту, акцентованого на темах, що потребують надолуження.* Це допоможе учням заповнити прогалини за умови наявності у них мотивів до додаткового навчання. Труднощі полягають у розробці такого контенту, який був би зручним у використанні, базувався на простому та цікавому викладі навчального матеріалу.

- *Забезпечення курсів для вчителів із питань ефективних технологій подолання навчальних втрат.* Важливий, проте не першочерговий крок. Додаткові навчання варто організувати після проведення діагностики й напрацювання планів, шляхів та методик подолання навчальних втрат. Важливим елементом навчання має бути донесення до вчительства способів поєднання поточного освітнього процесу із заходами з надолуження навчальних втрат.

- *Посилення шкільної автономії.* Посилення шкільної автономії необхідне не лише для подолання навчальних втрат, а й для більш ефективної освітньої діяльності загалом. У контексті надолуження прогалин у навчанні учнів шкільна автономія й посилення співпраці між учителями дадуть змогу більш ефективно та швидко адаптуватися під потреби учнів та, відповідно, швидше досягти бажаних результатів (Бичко Г., Терещенко В., 2023; Шелестова Л., 2023).

Питаннями подолання навчальних втрат опікуються не лише державні інституції, а й недержавні установи.

Зокрема розроблено безоплатні онлайн-заняття (академічний тьюторинг у малих групах) з урахуванням шкільної програми для учнів 5-10 класів. Проєкт називається [«Освітній суп»](#), цього року він фокусується на двох предметах – математиці та українській мові.

Проєкт [«Залишаємось з Україною»](#) від ГО «Смарт освіта» дає можливість учням 5-11 класів, які перебувають за кордоном, зберігати зв'язок з Україною та її системою освіти. Долучившись до проєкту, діти матимуть змогу вивчати українську мову, літературу та історію України. Безоплатні українознавчі онлайн-заняття відбуваються ввечері в будні та в суботу.

У декількох регіонах України почала діяти програма надолуження навчальних втрат [«Catch up-класи»](#). Зазвичай проводяться додаткові уроки або заняття з тьюторами, призначені для того, щоб допомогти учням, які відстають у навчанні, анулювати прогалини у засвоєнні шкільної програми. Ці заняття зазвичай проводяться поза звичайними навчальними годинами. Класи надолуження можуть працювати в різних форматах: індивідуальні уроки, заняття в малих або великих групах. Їх можуть проводити вчителі, асистенти вчителів або інші наставники, залежно від можливостей навчального закладу.

У роботу catch up -класів покладено такі принципи: **програма надолуження має відповідати потребам учнів, навчання яких було перервано від кількох місяців до року; навчальне середовище має бути фізично та емоційно безпечним; навчальна програма має бути стислою, з чітко виставленими пріоритетами щодо обсягу знань і навичок; методи навчання та іспити мають бути адаптовані; програма надолуження має бути орієнтованою на кожного учня.**

Міжнародна організація War Child Holland та громадська спілка «Освіторія» у партнерстві з Міністерством освіти і науки України розробили мобільний застосунок [«Вивчаю – не чекаю»](#) для інтерактивного навчання учнів початкової школи з математики й читання. Застосунок містить інтерактивні міні-ігри для закріплення вивченого матеріалу, а також яскраву анімацію та відео; віртуальні герої різноманітних професій супроводжують дітей в процесі навчання і допомагають опанувати нову інформацію. Застосунок можна використовувати для онлайн, офлайн та змішаної форми навчання.

У міжнародній педагогіці існує досвід компенсації навчальних втрат. Зокрема, у Великій Британії розроблено [Національну програму репетиторства](#). У Фінляндії створено математичну платформу вправ на основі штучного інтелекту [Eduten](#), яка дає змогу діагностувати освітні втрати у навчанні математики та забезпечує покращення результатів навчання та мотивації учнів. Eduten надає глибоку аналітику по кожному учню та дозволяє вибудовувати персональні стратегії навчання.

Поруч із вирішенням питання подолання навчальних втрат учнів, потребують уваги питання психологічної підтримки учнів та вчителів, про що свідчать проведені дослідження у нашій країні та міжнародний досвід, зокрема дослідження [«Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. Серпень 2022»](#)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бичко Г., Терещенко В. (2023) Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
2. Назаренко Ю. (2022). Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf
3. Шелестова Л. (2023). Навчальні втрати учнів в умовах війни: сутність, діагностика та шляхи подолання. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Збірник наукових праць.* 1(30). 62 – 72.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BYOD («BRING YOUR OWN DEVICE») ЗА УМОВ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Пандемія COVID-19, що охопила Україну в 2020 році та воєнний стан, який змушене було запровадити керівництво країни у 2022 році внесли суттєві зміни в систему української освіти на всіх рівнях. Відбулися зміни у викладанні на навчання здобувачів освіти у вищій школі. В даній публікації розглянемо переваги використання технології BYOD за умов очного, дистанційного та змішаного навчання у вищій школі.

Термін BYOD («bring your own device») був започаткований в сфері ІТ у 2009 році. Керівники компанії Intel, помітивши серед працівників тенденцію приносити на робочі місця власні ноутбуки, планшети та смартфони для використання в корпоративній мережі, дозволили їм використовувати власні пристрої для виконання професійних завдань. З часом такий підхід був перенесений і у сферу освіти.

У зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій сучасне навчання стало мобільним, тобто доступним незалежно від місця перебування суб'єкта та часу, коли він опановує нову інформацію. У зв'язку з цим кардинально змінилася і функція педагога – він більше не є транслятором та єдиним джерелом знань – викладач вищої школи сьогодні має створювати умови для самостійного оволодіння майбутніми фахівцями знаннями та компетентностями. Проте, в нашій практиці не поодинокими є випадки, коли студент першого курсу не володіє навичками самостійної роботи, оскільки звик до сприймання готових знань (Вишківська, Шикиринська, 2020). Загально відомо, що навички самостійної роботи потрібно формувати, починаючи з дошкільного віку, створюючи проблемно-пошукові ситуації та спонукаючи дітей до самостійного відкриття нових знань. Використання технології BYOD досить ефективно, на нашу думку вирішує ці завдання.

Мобільне навчання набуває популярності як нова тенденція, що полегшує процес викладання та навчання у ХХІ столітті. Проте, зокрема, іспанські студенти, маючи декілька особистих пристроїв (планшет, ноутбук, смартфон), не використовують їх для навчання (Urbano, 2022). Маючи досвід роботи зі здобувачами ступеня вищої освіти понад 20 років можемо підтвердити цей факт: не всі українські студенти працюють на занятті з власним пристроєм за метою заняття.

Вперше BYOD згадується в 2005 р. в університетській праці Рафаеля Баллагаса. Технологія BYOD описана в науковій праці по вищій школі як ефективний засіб для покращення критичного мислення студентів (Urbano et al., 2020). Також відома праця про використання технології BYOD у початковій школі: розкрито освітній потенціал технології BYOD для розвитку творчих здібностей молодших школярів (Demchenko et al., 2022).

Використання технології BYOD дозволяє забезпечити диференційований підхід до студентів, в процесі викладання будь-якої навчальної дисципліни, задовольнити індивідуальні потреби кожного студента у наданні консультації викладача в питаннях, що викликають труднощі (Вишківська, Шикиринська, 2021). Таким чином вдається підвищити мотивацію здобувачів вищої освіти як до вивчення конкретної дисципліни, так і до навчання в цілому.

Забезпечити формувальне або контрольне оцінювання студентів (як онлайн, так і офлайн у ресурсах Kahoot, Google Forms, Classtime) вдається за допомогою використання власних мобільних пристроїв студентів. Під час заняття буває необхідно звернутися за певними матеріалами до віртуального середовища Google Classroom. Це також можливо за використання BYOD.

За умов дистанційного навчання викладач може пропонувати студентам пошукові завдання, які можна реалізувати, використовуючи власний пристрій. До прикладу, розглянемо можливість використання даної технології під час викладання дисципліни «Науково-дослідна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти». Як відомо, якість наукової роботи досить сильно залежить від теми дослідження. Важливо, щоб тема була узгоджена зі студентом, він мав або ж досвід в даній галузі або навпаки, відсутність досвіду та знань і натомість – бажання їх отримати, розширити чи поглибити. Тому на першому практичному занятті пропонуємо студентам переглянути з власного пристрою перелік тем. Під час перегляду у здобувачів виникають певні питання, які вони задають викладачу. Студенти пропонують свої теми або ж разом з викладачем коригують запропоновані. Внаслідок цього виникає бесіда, а іноді і дискусія з іншими студентами групи. В разі дискусійних ситуацій викладач може запропонувати автору запитання переглянути наукові дослідження з даного питання, продемонструвавши всій групі екран свого пристрою. Таким чином виявляться залученими до пошуку всі студенти, які присутні на парі. Студент, який здійснює пошук на власному пристрої коментує результат свого пошуку та обговорює з одногрупниками. В ході спільного обговорення вдається з'ясувати, наскільки дана тема є актуальною та дослідити мало досліджені аспекти даної проблеми. Під час офлайн-навчання алгоритм дій викладача аналогічний. Якщо в аудиторії є проектор, то викладач може запросити бажаючих здійснити пошук з центрального комп'ютера, якщо результати пошуку є важливими для всіх. Або ж студент може продемонструвати результати пошуку одногрупникам з власного пристрою. Аналогічно відбувається складання плану та формулювання наукового апарату майбутнього дослідження.

Як правило, студенти академічної групи на початку навчального семестру формують вайбер-групу з даної навчальної дисципліни. В ході пошуку на занятті вони можуть обмінюватися посиланнями на цікаві джерела як один з одним, та і надсилати посилання у вайбер-групу. Тобто, маємо конструктивне поєднання індивідуальної та групової форм роботи.

Дискусійним залишається питання використання студентами власного пристрою з навчальною метою. Для того, щоб залучити максимальну кількість студентів до використання власного пристрою з навчальною метою, на нашу думку, викладач вищої школи має підвищувати рівень своєї професійної майстерності. Для того, щоб максимально скористатися перевагами мобільних пристроїв як освітніх інструментів, використати потенціал цифрових ресурсів та мобільних технологій в освіті, викладачу вищої школи необхідно планувати доцільне використання мобільних пристроїв в освітньому процесі, зміну видів діяльності, обирати різні цифрові інструменти на різних етапах заняття. На нашу думку, викладач повинен ставити собі за мету сформулювати пізнавальну мотивацію студента до навчальної дисципліни наскільки, щоб бажання працювати над навчальними завданнями перевищило бажання грати в ігри та спілкуватися з друзями в соціальних мережах або месенджерах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишківська, В.Б., Шикиринська, О.В. (2020). Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання. *Scientific Collection «InterConf», (32):with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada.* Kyiv: SPC InterConf, 41-45.
2. Вишківська, В., Шикиринська, О. (2021). Індивідуалізація та диференціація як необхідні умови вдосконалення освітнього процесу. *Міжнародна конференція «An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary».* Вінниця, UKR - Відень, AUT. 345-347.
3. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th-28th, (1 volume).*
4. Urbano López de Meneses, B. (2022). PID_21_22_145_Anexo 1. *Comunicación Congreso END22.*
5. Urbano, B., Carpio, D., & González-Andrés, F. (2020). Strengthening the critical thinking competence G15 using Social Media and its assessment by CoRubrics. *Proceedings of EDULEARN20 Conference.* Valencia. IATED.

ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Aristova N.

*the Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

Kugai K.

*Kyiv National University of Technologies and Design,
the Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

PERSONALISATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING AS PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

In the field of foreign language teaching, one concept that has gained increasing attention in recent years is personalisation. This approach represents a shift from traditional methods of language instruction, emphasising the individual learner's needs and preferences. Personalisation in foreign language teaching is not only a pedagogical innovation but also a psychological and pedagogical challenge. The work explores the notion of personalisation as a whole, how it is viewed from both psychological and pedagogical perspectives, and considers the benefits and challenges associated with personalisation and its impact on language learners.

Personalisation in foreign language teaching refers to the practice of tailoring language instruction to meet the individual needs and interests of each learner. Unlike traditional, one-size-fits-all approaches, personalisation recognises that learners are unique, and their language learning experiences should reflect that diversity. This approach encompasses various aspects, including content, pace, and teaching strategies. By providing opportunities for students to connect language learning with their personal lives, personalisation aims to create a more engaging and effective learning environment.

In the context of the research problem, N. Aristova's opinion that personality is one of the main concepts used to explain the driving forces and direction of activities and behaviour of future specialists is noteworthy (Aristova, 2016, 20).

From a psychological perspective, personalisation is closely linked to learner motivation and engagement (Rohova et al., 2012). When students see a direct connection between their own interests, goals, and the content they are learning, they are more likely to be motivated to invest time and effort into their language studies. This motivation, in turn, can lead to increased language proficiency. Moreover, the sense of personal relevance can make the learning process more enjoyable and sustainable. Personalisation also promotes learner autonomy and self-determination. Allowing students to make choices about what and how they learn empowers them to take ownership of their language education. This sense of control not only boosts self-esteem but also nurtures vital life skills like decision-making and problem-solving. Psychologically, personalisation contributes to a positive self-concept, fostering a sense of achievement and confidence in language learners.

Cognitively, personalisation aligns with the idea that meaningful learning is deep learning. When students find connections between language content and their personal experiences, these connections can facilitate memory retention and comprehension. This personalised approach taps into prior knowledge and helps to bridge new concepts with familiar ones, enhancing the overall learning process.

Pedagogically, personalisation can take the form of individualised instruction. This approach tailors lesson plans, materials, and assessments to the specific needs and abilities of each student.

Educators may use diagnostic assessments to identify students' strengths and weaknesses, enabling them to create a personalised learning path. This highly customised approach can be resource-intensive but can yield significant benefits in terms of student achievement.

The concept of an individual learning path is associated with the personalisation of the way a student realises his or her personal potential, which is formed taking into account his or her abilities, interests, needs, motivation, capabilities and experience (Alieksieieva, 2021; Malykhin et al., 2023).

Another pedagogical aspect of personalisation is providing students with choices and flexibility in their learning. This can involve letting learners select topics of interest, choose projects, or decide how they demonstrate their language proficiency. Teachers can design a range of activities and assessments to cater to different learning styles and preferences. This approach fosters student engagement and motivation. The autonomy in self-directed learning inspires your students and enhances their self-driven determination to excel, ultimately fostering a greater enthusiasm for further learning (Ravchyna, 2015).

Personalisation aligns with constructivist pedagogy, which emphasises the active role of learners in building their understanding. According to T. Ravchyna, the theory of constructivism substantiates the nature of the learning process as a cognitive activity in which the student performs the functions of an active subject and builds his or her own knowledge through interaction with the environment (Ravchyna, 2015, 131). Through personalisation, students are encouraged to construct their own knowledge and meaning, using language as a tool for expression and communication (Kugai, 2023). This approach is in stark contrast to the traditional transmission model of education, which often treats students as passive recipients of knowledge.

Considering the benefits of personalisation, we can note the following:

(1) personalisation improves motivation: as discussed, it enhances learner motivation, making language learning a more enjoyable and sustainable endeavor;

(2) personalisation enhances engagement: it keeps students engaged and interested, leading to better retention of language content;

(3) personalisation tailors the educational content to learners' preferences: it ensures that language instruction is tailored to meet individual learners' needs, optimising their progress;

(4) personalisation promotes learners' autonomy and empowerment: it provides learners with a sense of autonomy, self-determination, and accomplishment.

Literature analysis clearly demonstrates that the challenges which are related to personalisation include:

(1) resource constraints: implementing personalisation can be resource-intensive, requiring more time and effort from educators and potentially additional materials and technologies;

(2) classroom management: balancing personalisation with classroom management can be challenging, as it may require more individualised attention;

(3) standardised testing: personalisation may conflict with standardised testing, which often evaluates all students according to the same criteria;

(4) varied learning styles: meeting the diverse needs of learners with different learning styles can be demanding for teachers.

Personalisation in foreign language teaching represents a dynamic shift in pedagogy, aiming to create a more engaging and effective learning environment. Psychological and pedagogical perspectives on personalisation highlight its potential to enhance motivation, engagement, autonomy, and cognitive development among language learners. While there are challenges associated with implementing personalisation, the benefits of this approach are substantial, making it a valuable consideration for educators and learners alike. As the field of foreign language teaching continues to evolve, personalisation will likely play an increasingly important role in shaping the future of language education.

REFERENCES

1. Alieksieieva S. V. (2021). Indyvidualna osvithnia traiektoriia uchnia profilnoi starshoi shkoly khudozhno-estetychnoho napriamu navchannia [Individual Educational Trajectory of Students in the Profile Senior School of Art and Aesthetic field of Training]. *Naukovi zapysky*. Vyp. 195.

Seriia: Pedagogichni nauky. Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka, 10–14 (in Ukrainian).

2. Aristova N. O. (2016). Analiz sutnosti fenomenu «osobystist» v suchasni psycholoho-pedahohichnii literaturi [The Analysis of the Concept “personality” in the Contemporary Psychological and Pedagogical Literature]. *Molod i rynek*, 8(139), 16–21 (in Ukrainian).

4. Kugai K. (2023). Specificity of Teaching Foreign Languages to Students of Computer Specialties. *The driving force of science and trends in its development: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference* (July 14, 2023). Coventry, United Kingdom: European Scientific Platform. Pp. 125–126. DOI: <https://doi.org/10.36074/scientia-14.07.2023>

5. Kugai K., & Vyshnevskaya M. (2023). Peculiarities of teaching foreign languages to computer specialties students. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 3, 93–100. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2023-3-12>.

6. Malykhin O., Aristova N., & Melikova S. (2023). Developing Computer Engineering and Information Technology Undergraduates’ Learner Autonomy: Individualised Instruction in English Classroom. *Environment. Technologies. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, 2, 176–181. DOI: <https://doi.org/10.17770/etr2023vol2.7274>.

7. Ravchyna T. (2015). Teoretyko-metodychni aspekty orhanizatsii protsesu navchannia studentiv vyshchoi shkoly v konteksti teorii konstruktivizmu [Theoretical and methodological aspects of higher school students’ education in the context of constructivism]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 129–136 (in Ukrainian).

8. Rohova T., & Prokopenko A. (2012). Personalizovanyi pidkhid [Personalized Approach]. *Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen: kolektyvna monohrafiia*. Kharkiv: Vyd-vo Virovets A. P. “Apostrof”. Pp. 245–259 (in Ukrainian).

9. What is Learner Autonomy? *LearnUpon Blog*. Retrieved from: <https://www.learnupon.com/blog/learner-autonomy/>

Gorea V.T.G.

“Regina Maria” Romanian Clinic
(Romania)

Losî E.

State Pedagogical University „Ion Creangă”
(Chisinau, Moldova)

MENTAL HEALTH IN DISTANCE EDUCATION

Distance learning is a form of education that is conducted primarily through technology and the Internet. This way of learning allows students to access courses and educational materials without having to physically be in an educational institution. This type of education can be used at different levels of education, from primary and secondary schools to higher education. Some key aspects of distance learning are:

- Online platforms: Educational institutions and instructors often use online platforms or learning management systems (LMS) to deliver courses and learning materials. These platforms provide a virtual environment where students can access lessons, resources, tests and exercises.

- Flexibility: One of the main advantages of distance learning is flexibility. Students can learn at their own pace and choose when and where to study. This makes distance learning suitable for those who work or have other obligations.

- Online Communication: Students and faculty communicate primarily online using email, instant messaging, discussion forums, and video conferencing. These communication methods facilitate academic discussion and collaboration.

- Assessment and feedback: Assessment can be done through online tests, projects, assignments and other activities. Teachers provide feedback through online platforms.

- Multimedia resources: Learning materials can include texts, videos, presentations, simulations and other multimedia resources to support the understanding of the content.
- Access to courses worldwide: Distance learning provides access to courses and educational programs from institutions around the world, allowing students to choose the most suitable for their needs.

However, distance learning can also present disadvantages, such as the lack of face-to-face interaction with teachers and peers, the need for self-discipline and organization to manage one's study, and difficulties in accessing appropriate equipment and internet connections.

Distance learning has become more relevant in recent years, especially in the context of the COVID-19 pandemic, which has led many educational institutions to switch to this form of teaching to maintain the safety and health of students and staff.

Mental health is a person's emotional, psychological and social well-being. It involves managing emotions, coping with stress, healthy interpersonal relationships, and the ability to make wise decisions. Mental health is just as important as physical health and can affect all aspects of a person's life. Here are some key aspects of mental health:

- Emotional well-being: An essential part of mental health is the ability to experience positive emotions such as joy, gratitude and self-satisfaction. It's normal to experience negative emotions as well, but it's important to have the resources to deal with those emotions.

- Stress: Mental health involves the ability to manage stress and develop effective coping strategies. Chronic or inappropriate stress can have a negative impact on mental health.

- Healthy interpersonal relationships: Healthy relationships with family, friends and colleagues play a significant role in mental health. Strong social support can help manage stress and mental health issues.

- Self-knowledge: Self-understanding, awareness of one's own limits and personal needs are key aspects of mental health. This may also involve developing emotional self-regulation skills.

- Medical care and therapy: If a person is experiencing mental health problems, it is important to seek help from qualified professionals such as psychologists, psychiatrists or therapists. Therapy, medication, and other forms of treatment can be helpful in treating mental health problems.

Preventing mental health problems is just as important as treating them. Adopting a healthy lifestyle, managing stress, cultivating positive relationships and maintaining a work-life balance are factors that can help maintain mental health.

It is important to recognize that mental health is a normal and essential aspect of our lives, and there is no stigma in seeking help when needed. Research and awareness of mental health has grown in recent years, encouraging open discussion and support for those experiencing mental health issues.

Mental health is a critical issue in the context of distance education, as this way of teaching and learning can bring specific challenges that can affect students' emotional well-being. Some things to consider in order to maintain mental health in distance education are:

- Establishing a daily routine: Creating a regular routine can help maintain a balance between learning, work and personal time. Making time for rest, movement and relaxation is essential.

- Stress management: Distance learning can bring with it additional pressures such as deadlines, access to technology and personal responsibility. Learning stress management techniques such as meditation, deep breathing and exercise can be beneficial.

- Mentoring and social support: Keeping in touch with teachers, classmates and friends is important to not feeling isolated. Participating in online group sessions and social interaction can help maintain social support.

- Open Communication: If you're having difficulty or feel overwhelmed, it's important to communicate openly with your teachers, school counselors, or someone you trust. Many distance learning institutions offer online counseling services or other mental health resources.

- Self-management: Understanding your own needs and limits is crucial. Don't ask too much and take care of your own mental health. Learn to say "no" when necessary and set priorities.

Mental well-being is strongly influenced by physical activity, limiting exposure to screens because, thanks to online education, exposure to screens can be increased, compartmentalizing space by separating the work space from the rest area in the home to maintain a healthy balance.

Distance learning brings benefits such as flexibility, but it can also have challenges related to social isolation and the pressure to manage your learning independently. It is important to pay attention to your mental health and seek help and support when needed.

Processes of mental health transformation in distance learning can be complex and vary by individual and circumstance. Some transformative processes that can take place in the context of mental health in distance education are:

- **Adaptation to the online environment:** One of the first transformation processes is adaptation to the online environment. For many students and teachers, online learning and teaching can seem disorienting at first. This process may involve developing technical skills, learning to organize oneself in the virtual environment, and adapting to new ways of interacting and communicating.

- **Increasing autonomy:** Distance learning can promote students' autonomy, as they have to organize their own time, set their own learning goals and manage their own learning. This process can help develop self-discipline and self-regulation.

- **Stress management:** Students may experience additional stress in distance education due to the pressure to cope with academic tasks, technology and social isolation. The transformation process may involve developing stress management strategies to deal with these challenges.

- **Developing online communication skills:** Online communication with teachers and peers may require the development of communication and interaction skills in the virtual environment. This process may involve learning to ask for help, participate in online discussions, and build online relationships.

- **Maintaining social connections:** Social isolation can affect mental health, so maintaining and developing social relationships can be an important process. This may involve actively participating in online group sessions, making connections with classmates and keeping in touch with friends and family.

- **Self-knowledge:** Distance learning can provide time for self-reflection and self-knowledge. Students can discover more about their own learning styles, needs and resources.

- **Seeking professional help:** If students are experiencing mental health issues, the transformation process may involve recognizing the need to seek help from professionals such as counselors or psychologists. This can be a crucial step in treating mental health problems.

It is important to recognize that transformational processes in mental health can vary significantly from person to person. Some students may find distance learning easier to manage, while others may struggle. Support from educational institutions and the promotion of mental health awareness can play a key role in helping students adapt and thrive in the distance learning environment.

Mental health plays an essential role in the success and well-being of students and teachers in distance education. Approaching this problem with empathy and investing in resources to support mental health are crucial to ensure an effective and balanced educational environment.

REFERENCES

1. Gabor Mate, When the body says no - Ed. Curtea Veche, 2021
2. Daniel David, Radu Teodorescu, Ioana Scorus, Vlad Stroescu, Catalina Dumitrescu, Eugen Hriscu, Are we sane? About mental health in Romania - Ed. Humanitas, 2022
3. <https://www.aracis.ro/wp-content/uploads/2020/06/Definitii-ale-%C3%8Env%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2ntul-la-distan-%C8%9B%C4%83-FINAL.pdf>
4. <https://ahaslides.com/ro/blog/distance-learning/>
5. <https://www.link-academy.com/ce-inseamna-invatamantul-de-la-distanta>
6. Alexandru Vlad Ciurea, Brain health for everyone, 2022

PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF PSYCHOLOGY

Abstract. The purpose of this article is to demonstrate that after the former union republics of the USSR gained independence from the Russian empire, they continued and in some cases continue to be dependent on Marxist-Leninist, socialist and Bolshevik ideology in structuring their material to general psychology, in explaining the structure of the human psyche, in the stages of the development of the human psyche, in clarifying the principles of psychology.

Keywords: teaching, problems, psychological problems, structuring the material, postures, the principles of psychology.

With the gradual disintegration of the USSR, multiple problems appeared in the teaching of psychology. In general psychology one of them is, for example, in the General Psychology textbook edited by the Academy. A. V. Petrovshii, one of my former teachers (Chişinău: Lumina, 1985, 472 p.) [1]. The systematic explanation of the study subject begins with the topic Personality, continues with the Psychology of interpersonal relationships, then with Activity, then with Attention, after which follows Language and Communication, Sensations, Perception, Memory, Thinking, Imagination, Feelings, Will, Temperament, Character, Aptitudes. Perhaps such a structuring is also possible, I do not rule it out. But I wonder: can Personality be understood without knowing its extraordinarily complex elements, interconnections and structure, which consists of: cognitive psychic processes (sensations, perceptions, memory, thinking, imagining; by the way, among these are missing representations), feelings, will etc.? I think not.

Or, say, interpreting the structure of the human psyche. In the textbook, on the one hand, it is claimed that the human psyche is made up of consciousness, subconsciousness and unconsciousness, as an ideal integral, unitary reflection, and on the other hand, it is said that "the unconscious is opposed to the conscious" [ibidem, p. 28] .

Also, it would be more correct, I think, to talk about postures of the development of consciousness, subconsciousness, unconsciousness, that is, of the psyche as a whole, as Mielu Zlate does, than about forms, levels, etc. [2].

An even more controversial issue in this textbook is that of the principles of Soviet psychology: the principle of determinism, the principle of the unity of consciousness and activity, and the principle of the development of consciousness in activity [1, p. 46]. The manual treats this subject unidirectionally, from matter to consciousness, from brain to consciousness, psyche, but not the other way around. Faces, like this one: does psyche determine matter? Never! This, according to the authors of General Psychology, is idealism, anti-Marxism, etc.! What should we tell them? The researches of the famous American psychophysicologist Hose Delgado demonstrate in great detail that the ideal influences the material, that as the material conditions the ideal, so the ideal also conditions the material [3]. Delgado, after establishing the homogeneity of two samples of rats, compared the mass of the brain, the amount of adrenaline, etc. a. substances in the experimental group (GE) of rats, which, in order to receive food, had to go through the maze, i.e. solve certain mental problems, ideal with that in the control group (GC), which, in order to receive food, they did not have to go through the maze, i.e. solve certain mental problems. Over a period of time, the scientist again made rigorous measurements in GE and GC and established significant quantitative and qualitative differences in GE compared to GC. The conclusion was that the thought, the ideal influences the matter: the mass of the brain, the amount of adrenaline, etc. a. substances. They, the authors of General Psychology from the times of the USSR, could not come out against the communist, socialist, materialist, Marxist-Leninist ideology. Moreover, as today, under the conditions of Putinist Russia, which invaded Ukraine and is carrying out a real genocide.

The principle of the unity of consciousness and activity, regarding which the authors of the analyzed manual limit themselves, unfortunately, only to consciousness, but not to all other postures

of the psyche and the psyche in its integrity. In addition to this, as these authors state, "The position of Soviet psychology differs radically from the idealistic representations of consciousness... The position of Soviet psychology, - they continue, - is also radically different from behaviorist conceptions, which recognize acts of behavior as the object of psychological study and consider that it has no meaning if in the human head there is a picture of the world or not, there is consciousness or not" [1, p. 46]. Okay, but aren't the subconscious (habits) and unconscious (speech slips, habits, dreams, etc.) part of the psyche? So, the principle of unity of activity and only consciousness is not respected. It is necessary to include the other two postures: the subconscious and the unconscious.

We will limit ourselves to the analysis of only these concepts from the textbook *General Psychology* edited by academician A. V. Petrovskii. On other occasions, we will also return to the analysis of other concepts in this manual.

I take advantage of the generous opportunity offered by colleagues from Ukraine to participate in this prestigious Scientific Conference, for which I thank them from the bottom of my heart, and I, in turn, invite you on December 1, 2023 to the International Scientific Conference online and offline at the State Pedagogical University "Ion Creangă" from Chisinau, dedicated to the 75th anniversary of the undersigned [4] and to his resulting Concept [5]. Some prior familiarization materials are [6].

BIBLIOGRAPHY

1. General psychology. Under the editorship of the academy. A. V. Petrovskii. Chisinau: Lumina, 1985, 472 p.
2. Golden Lamb. Introduction to psychology. Iasi: Polirom, ed. III, 2000, 416 pp. ISBN 973-683-412-3.
3. Jose Delgado. Brain and knowledge. Translation: J. Belopolski. 1971, 264 p. Brain and consciousness - Delgado Jose (koob.ru)
4. Jelescu P. Conception of the resultant: theoretical and practical importance. National scientific conference with international participation "Conception of the resultant: theoretical and practical importance" - UPSC - State Pedagogical University "ION CREANGĂ" from Chisinau.
5. Jelescu P., Teleucă M., Jelescu D. https://zenodo.org/record/7442113?fbclid=IwAR2udG3BmggRVZky_00MeGzCpW-fn6RB5Oc04TtJtANKfudLfs94x9xDXFs#.Y6HcBHb8uM9
6. Petru Jelescu, M.S. Роговин, Диана Толоченко, Елена Бычева, Diana Ștefanet, Raisa Jelescu, Marcel Teleucă, Dumitru Jelescu, Mihai Covaci. Scientific Anthology in Psychology. Chisinau: s.n. 2023 (UPSC cep). ISBN 978-9975-46-703-2. vol.1, 2023. 632 pp. ISBN 978-9975-46-704-9. <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/handle/123456789/4594>.

Khlon O.

*Ukrainian State University named after M. Drahomanova
(Kyiv, Ukraine)*

FORMATION OF LEGAL ASPIRATIONS USING THE PRINCIPLES OF THE LAWS OF DIDACTICS

Legal awareness occupies an important place in the life of every person. Adherence to the rules and regulations that are universally binding for everyone is an integral part of a conflict-free coexistence of people. At the same time, the formation of legal awareness usually occurs at the stage when a person enters a social community that has its own clearly established laws and rules.

According to ideas about the psychological nature of legal awareness, it can be determined that an important characteristic of legal awareness is its structural construction, which is evaluated according to its content. Based on ideas about the fact that the issue of understanding the structural construction of legal consciousness is actively discussed, it can be determined that one of the types

of structural construction includes the following integral elements, in particular: rational, includes ideas about law, ideas, views; psychological, emotions and feelings, actualized by the law, which determine the relationship to the current or desired law; behavioral - readiness to act in accordance with or contrary to legal norms, attitudes towards legal or illegal behavior.

This division criterion corresponds to the trinity of mental processes: processes of cognition, processes of emotional response, processes of will. Therefore, the understanding of the phenomenon of law can be carried out within the framework of legal ontology, as a factor of awareness of law, legal axiology, a factor of attitude to law, legal praxeology, a factor of influence on the legal situation.

The classification structure of legal awareness can also be considered from the standpoint of division by such levels as cognitive, behavioral, and value-oriented. Another type of classification of the elements of the structure of legal consciousness can be divided into psychological, pragmatic and ideological components.

In a number of cases, such a division of legal consciousness takes place from the standpoint of understanding only two components, in particular, such as legal psychology and legal ideology, which comprehensively unite all three components considered by us above.

We can also talk about the psychological, biological, social and legal level of the structure of legal consciousness of an individual. In view of this, a legal personality can be considered here as consisting of sociogenic, psychogenic and biogenic elements, which form its integral integrity in a structural unity.

The sources of legal awareness are: moral truths formed by ethics; legal ideology as a manifestation of rationality; the subjectivity of self-existence as a mandatory quality of the individual.

Based on the above, it is possible to distinguish the following subjective component of legal consciousness of an individual, which consists of such elements as drives, aspirations, goals, motives, internal beliefs, the degree of awareness of possible consequences, behavioral patterns of behavior, specific facts of behavior, as well as the individual's attitude to future or already performed behavioral acts related to law. (Возович А.А., 2017)

At the same time, within the framework of the formation of a holistic image of the subjective component, it is worth talking about the formation of subjectivity, as an integral characteristic of an individual, which determines the free choice of a person and his ability to realize and really be a source of vital activity, as well as to bear legal responsibility for his actions.

In accordance with this, we can point to the fact that the core of the subjective component of legal consciousness, as a form of expression of the primarily conscious part of the psycho-emotional formation of human interaction with the world in the context of understanding the law of conscious aspirations, is motivation. Therefore, the understanding of the nature of right conscious aspirations can be carried out only from the position of a person's conscious choice of one of two possible choices, namely: the direction to observe socially recognized norms of behavior that he understands or the direction to not observe socially recognized norms of behavior that he understands.

Lack of legal understanding counts this person among persons with pronounced legal nihilism, which can manifest itself in various forms, but does not change the obvious fact that any actions of such a person in this context will not be considered as reflecting a conscious choice.

In this case, we must say that the need to understand the law as an important factor of resistance to legal nihilism. And only in this case we can talk about the legal personality as the fundamental unit of the existence of the state.

In view of this, we can say about the direct necessity of forming an understanding of the law and the peculiarities of its use in every person using the laws and principles of didactics, as a field of scientific knowledge aimed at the most effective assimilation of knowledge and mastering of truths, which teachers consider expedient to bring to known to their wards.

In this case, the pedagogical law is defined as an integral element of the logical structure of this science, which determines the internal, essential and objective, relatively stable connections of the phenomena of pedagogy, and aims to promote the scientific management of educational and

educational activities and predict the results of decisions regarding optimization of the content of forms and methods of pedagogical activity. In turn, the pedagogical principles here will be generally governed norms of behavior and actions. In particular, at the stage of teaching fundamental legal truths, it must comply with such important didactic principles as: the principle of taking into account individual characteristics of students, patterns of their development, age differences; the principle of integrity in education and purposefulness; the principle of systematicity and consistency; the principle of systematicity and connection of education with life, accessibility and scientificity; the principle of taking into account the age characteristics of students when selecting teaching methods and their optimal combination; the principle of optimization and optimal combination of individual and group forms of organization of educational activities; the principle of formation of educational interest; the principle of educational and developmental training; the principle of correction and control of students' knowledge; the principle of combining education, self-education, theory and practice, upbringing and self-education, activity, development and self-development; the principle of scientificity and accessibility; the principle of visibility.

In addition, it is important to take into account the laws of education, in particular the law of conformity in education, the law of hierarchy, the law of activity, the law of the unity of education and upbringing. (Малафіїк І.В. 2005)

Conclusion. Based on the above, we can say that the use of all these laws and principles in the study of legal knowledge will allow the formation of stable ideas about the legal system, and the educational aspect of pedagogical activity will allow the formation of respect for legal norms, which will later be expressed in the formation of stable legal-conscious aspirations.

REFERENCES

1. Возович, А. А. (2017) *Психологічні особливості формування правосвідомості студентів коледжів*. [дис. ... канд. психол. наук]. Київ. 277 с.
2. Малафіїк І.В. (2005) *Дидактика*. Навчальний посібник. К. 397 с.

Власенко О. О.

*Міжнародний Європейський Університет
(Київ, Україна)*

ПІЗНАВАЛЬНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ЕТАП ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ОПАНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІМИ МЕНЕДЖЕРАМИ

Рівень опанування професійного мовлення майбутніми менеджерами відображається у рівні їх професійно-мовленнєвої компетентності, яка є важливою частиною їх професійної компетентності. Дослідження її опанування у процесі навчання спеціальності, виявило певні психолого-дидактичні проблеми її формування.

Головною психологічно-дидактичною проблемою її здобуття є відсутність високого рівня мотивації до навчання та розуміння значущості визначеної компетентності.

Аналіз процесу опанування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніми менеджерами дозволив визначити три основні етапи моделі її формування в процесі навчання у ВНЗ.

Перший етап - функціонально-знаннєва стадія, що забезпечується певним переліком ОК з ОП відповідного ВНЗ та надає певні знання зі спеціальності «менеджмент».

Другий етап - формувально-розвивальний, який починається з усвідомленні здобувачами необхідності формування професійного мовлення.

Третій етап - професійно-сформований, характеризується здатністю продукувати, за допомогою доречних професійних мовних засобів інформаційно насиченого, відповідно структурованого висловлювання та вербально сприймати, осмислювати і розуміти

професійно-центровану інформацію, що надана співрозмовником, з оцінкою і релевантною її інтерпретацією.

Формувально-розвивальний етап опанування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх менеджерів, у свою чергу складається з трьох основних етапів:

- мотиваційно-формувального, де відбувається виникнення мотивації до надбання цієї компетентності;
- пізнавально-діяльнісного, де формуються навички продукування та сприйняття професійного мовлення на високому професійному рівні;
- практично-відтворювального, де опановується здатність практично застосовувати отримані навички з продукування та сприйняття професійного мовлення на високому професійному рівні.

Дослідження рівня професійно-мовленнєвої компетентності у майбутніх менеджерів виявило проблему низького рівня змістовно-знаннєвої компоненти складання професійного повідомлення.

Для підвищення рівня знаннєво-змістовної компоненти вважаємо за необхідне спочатку сформуванню внутрішнього мовлення майбутнього менеджера.

Внутрішнє мовлення, в процесі мислення, відповідає за формалізацію думок та передусім зовнішній (звуковій, письмовій) мові та переробляє, осмислює сприйняту, мовленнєву інформацію. Воно включає в себе сприйняття, уяву, пам'ять та увагу. Отже, як зазначав І. Синиця «внутрішнє мовлення у результаті обслуговує зовнішнє». (Синиця, 1974, 22)

Розділяємо думку Н. Компи та Дж. Мюллера, які вважають, «внутрішнє мовлення може допомогти зменшити когнітивне навантаження... може стати опорою для подальших когнітивних досягнень... сприяє обмірковуванню». (Компа, Mueller, 2022,1)

При цьому, внутрішнє мовлення не тільки слугує підготовкою для говоріння, а і стає основою для розуміння професійної інформації майбутніми менеджерами.

Виходимо з того, що модель сприйняття мовлення містить етапи: сприйняття вхідного сигналу; порівняння отриманого сигналу із змістовно-знаннєвими образами, що наявні у пам'яті суб'єкта; вироблення внутрішнього мовлення, що відповідає процесу обробки сигналу; вироблення множини гіпотез розшифровки наявного повідомлення; вибір єдиного змісту повідомлення з інших можливих наявних гіпотез; виявлення та розуміння змісту повідомлення.

Таким чином, процес сприйняття щільно пов'язаний із наявністю у індивіда змістовно-знаннєвої компоненти професійного мовлення та правильної побудови процесу внутрішнього мовлення.

Пропонуємо формувати процес підвищення професійно-мовленнєвої компетентності на пізнавально-діяльнісному етапі у чотирьох напрямках: змістовно-знаннєвої обізнаності, внутрішнє-мовленнєвого програмування, психічно-пізнавальної спроможності, перцептивно-сміслової здатності. (рис.1.)

Напрямок змістовно-знаннєвої обізнаності потребує від майбутніх менеджерів опанування знань з правильності побудови усних та письмових професійних повідомлень з менеджменту.

Напрямок внутрішнє-мовленнєвого програмування надасть можливість майбутнім менеджерам опанувати здатність аналізувати ситуацію, формувати ціль повідомлення, будувати структуру письмового та усного повідомлення.

Напрямок перцептивно-сміслової здатності допоможе опанувати здатність сприйняття інформації, формування уявлення про співрозмовника, за рахунок зіставлення вербального оформлення повідомлення зі змістом наявних у свідомості індивіда понять; проведення рефлексії професійної мовленнєвої діяльності.

Напрямок психічно-пізнавальної спроможності допоможе з набуттям навичок швидкого сприйняття інформації, уваги, пам'яті та ін.

Велике значення на цій стадії формування професійно-мовленнєвої компетентності набувають саме психологічні методики підвищення рівня цієї

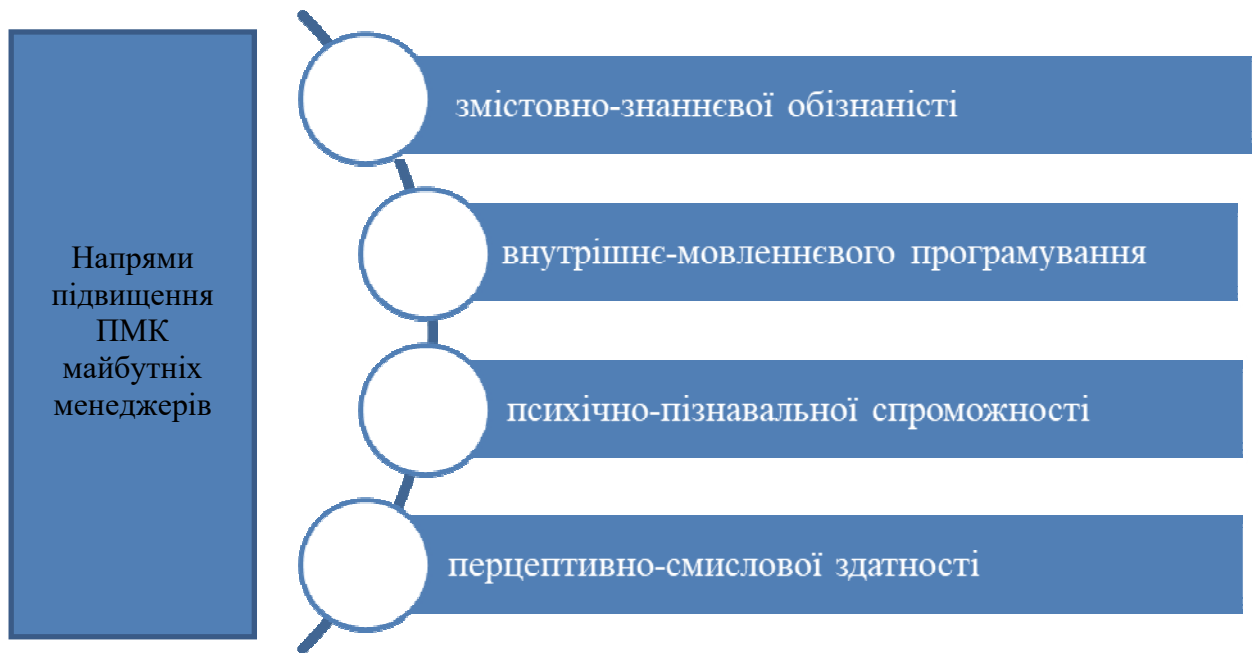

Рис. 1. Напрями підвищення професійно-мовленнєвої компетентності на пізнавально-діяльнісному етапі формуально-розвивальної стадії її опанування

компетентності. Це відбувається за рахунок першості свідомості та внутрішнього мовлення у мовленнєвому процесі.

На практично-відтворювальному етапі формуально-розвивальної стадії опанування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх менеджерів відбувається формування здатності практично застосовувати отримані навички з продукування та сприйняття професійного мовлення на високому професійному рівні. На цьому етапі необхідно відпрацювати практичне застосування набутих навичок, за рахунок опрацювання практичних кейсів реальних ситуацій з менеджменту.

Як результат, отримуємо у майбутніх менеджерів певний рівень професійно-мовленнєвої компетентності, який залежить від індивідуальних можливостей та наполегливості у навчанні окремих особистостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Синиця, І.О.(1974). Психологія усного мовлення учнів 4-8 класів. Київ: Радянська школа.
2. Kompa N.A., Mueller J.L. (2022) Inner speech as a cognitive tool—or what is the point of talking to oneself? *Philosophical Psychology*. DOI: [10.1080/09515089.2022.2112164](https://doi.org/10.1080/09515089.2022.2112164)

Воронова Н. С.

*ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
(Слов'янськ/Дніпро, Україна)*

Дунаєва В. Ю.

*ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
(Слов'янськ/Дніпро, Україна)*

Солодухова С. В.

*ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
(Слов'янськ/Дніпро, Україна)*

ЕСТЕТИЧНІ ВИЯВИ ЦИФРОВІЗАЦІ МИСТЕЦТВА

У сучасному інформаційному суспільстві велике значення мають результати інтелектуальної діяльності, в тому числі твори науки, мистецтва, літератури, різні винаходи, які отримали загальну назву «об'єкти інтелектуальної власності», що можуть як існувати на матеріальному носії, так і перебувати в електронному вигляді. Таким чином, виник новий клас творів – мультимедійні або цифрові, які, безумовно, слід віднести до складних, комплексних об'єктів. Їх умовно можна охарактеризувати як сукупність апаратних засобів, програмного забезпечення та аудіовізуальних творів, які використовуються у цифровій формі та можуть бути доступні в мережі Інтернет. З огляду на відносну легкість розкрадання інформації, що знаходиться у цифровому об'єкті, окреслюються нові проблеми у частині правового регулювання. Особливості цифрових творів (зокрема, легкість копіювання) привели до зміни підходів, які склалися у праві інтелектуальної власності, та необхідності їх адаптації до нових умов (Стріжкова, 2019, 148).

Віртуальна реальність проникла у всі сфери нашого життя, розвивається та збагачується світ технологій. Він стає реальністю, а в деяких сферах додає можливості, робить наші уявлення та фантазії живими, надихає в них життя. Мистецтво надихає мріями, вигадками, спогадами, снами які реалізуються в цифрових технологіях. Взагалі, XR це перехресна реальність, вона містить в собі великий спектр технічного доповнення і забезпечення, яке дає можливість творити щось для VR – віртуальної реальності, AR – доповненої, MR – змішаної, CR – кінематичної та багатьох інших реальностей. Актуальність даної розвідки не викликає сумнівів, адже технології в сучасному та майбутньому будуть довкола нас. Митцям віртуальна реальність пропонує творити в новому жанрі, новими методами, технологіями, за новими правилами та дивитися на все по-іншому. Цифрові технології в мистецтві об'єднують в собі знання з історії та теорії мистецтва, естетики, культури. Сьогодні доповнюються новим, технологічним, нетиповим, що створює новий спосіб художнього вираження та неповторну, унікальну естетику. Так, Мультидисциплінарним міжнародним фестивалем сучасного мистецтва ГогольFest та Центром сучасного мистецтва «Дах» (м. Київ) започатковано онлайн-лабораторії з пошуку цифрових рішень GF_LSD та програму показів (ГогольFest і «Дах», 2020).

Вищезгадане представляється як пісня, вона лине та обволікає нас, ми фантазуємо, бачимо, відчуваємо вплив новітніх технологій в мистецтві, але чи не вб'є воно його? Метою аналізу обрано театральне мистецтво та /частково/ живопис. Це чарівний вид сценічного мистецтва, який відображає повсякденне життя в сценічній дії, а дії виконують актори. Що таке новий твір живопису? Зрозуміло, що це художній твір, у якому творчий характер розкривається через новизну. Якщо художник для розкриття ідеї використав оригінальні способи зображення, незвичні прийоми, оригінальну техніку, то це вже креативна стратегія творчої діяльності. Зазвичай сприймання глядачами творів живопису пов'язують із творчістю художника. При сприйнятті твору ми не зупиняємо увагу на його структурі. Заглиблення в нього необхідне тоді, коли потрібен теоретичний мистецтвознавчий або філософський та естетичний аналіз тексту художнього твору. Однак це означає єдність змісту і форми. У «закінченому» художньому творі форма слугує для того, щоб максимально глибоко висловити ідею, розкрити тему, викласти сюжет, тобто висвітлити головні

компоненти. Отже, зміст існує у відповідній формі, становлення якої безпосередньо залежить від нього (Стріжкова, 2019, 151).

Щоб відтворити якийсь певний час в дії потрібні декорації. Раніше все робили власноруч із паперу, дерева, текстилю, це займало багато часу. На сьогоднішній день, VR-технологіям легше відтворити часові особливості нашої історії, культури, мистецтва. Разом з тим, спростивши один аспект – полегшуючи роботу людям, цифрові технології взагалі можуть витіснити їх, і чи буде тоді театр – справжнім театром, а не подобою кіно? Як же сьогодні виглядає театр, які особливості сучасного театру, як нова епоха пустила коріння в творчу сферу нашого життя. Виокремимо приклади поєднання цифрових технологій та мистецтва, щоб точніше розкрити поставлені питання.

Що таке цифрові технології в театральному мистецтві? За твердженням французького дослідника А. Керевера, оцифрування є виражений електронними засобами переклад бінарною мовою, що використовує двійкові знаки 0 і 1, будь-якого сповіщення у формі текстів, слів, звуків, статичних або рухомих зображень. Ці оцифровані сповіщення зберігаються у пам'яті комп'ютерів, передаються в будь-яке інше місце, а потім перетворюються у форми, доступні для сприйняття людини. Цифровізація театрального простору - це спосіб забезпечення взаємодії актора, діяча з глядачем. Його використання – один з методів створити атмосферу спілкування з тими, хто хоче понурити в світ нової вистави. Акторка, PR-менеджерка харківського плейбек-театру «Вахтери», актор одеських плейбек-театрів «Відтінки Синього» та «Все може бути» та актор проекту «Чоловічий плейбек в Україні» та київської плейбек-студії «ТуМач» про плейбек-театр розробляють та пропонують онлайн-перформанси (Волкова, 2020) та розмірковують, чи є перспектива у такого формату.

Віртуальна реальність не може домінувати, її не може бути більше, ніж людських дій, вони мають відповідати темі пропонованої історії. Цифрові технології включають в себе мультимедійні засоби, що певною мірою замінюють музику, ландшафт, світло, ритм, картини, темп постанови, візуальні ефекти, а іноді і костюми акторів. Все наведене адаптують постановники, сценаристи, творці під свої задуми, створюють простір для співіснування акторів. Сучасний театр стає синтетичним через процес виробництва спектаклю, бо для вирішення художніх задумів використовують цифрові технології і через це модифікується сам театр. Сьогодні театр не просто модернізує свої п'єси та приміщення, а й навіть виходить у світ діджиталу (Биковська, 2020). Метою нової дії є повне зникнення небачної стіни між діячами та аудиторією, їх повному занурені в світ вистави. Глядачі стають майже співтворцями, які хочуть та можуть впливати на розвиток визначеної сцени. Подібні можливості має асоціативний екран, вбудований у декорації, який роблять "зіркою" театрального перформансу, але не віддають цьому весь час, воно тільки більше розкриває гру задіяних осіб.

Окрім цього, за допомогою технологій змінюють дизайн приміщення. В цьому вбачаємо позитивні тенденції, адже під час репетицій можна відразу змінити колір текстури чи змінити розмір об'єктів, грати світлом, його кольором, інтенсивністю, кутом, що позитивно впливатиме на подію. Такий вплив цифрових технологій змінює структуру театральної вистави і у великому сенсі зорових образів, що створюють світ фантазій. Сучасний режисер має знати як працювати з цифровими приладами, також, він повинен бути освіченим у мистецтві. Поєднавши ці дві сфери з'являється нова театральна мова, стилістика, нова мультимедійна культура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биковська, А. (2020). Комедійний, драматичний та імерсивний: які бувають театри [Електронний ресурс] / Анастасія Биковська // Bit.ua : [онлайн журнал]. – Текст. і граф. дані. – Дата звернення: 00.11.2023. <https://bit.ua/2020/10/yaki-buvayut-teatry/>.
2. Волкова, А. (2020). Актори грають твою історію. Що таке плейбек-театр та як відбуваються перформанси [Електронний ресурс] / Аліса Волкова, Андрій Утенков, Віталій

Глиняний-Жук ; [розмовляла] Е. Chernomorchenko // Bit.ua : [онлайн-журнал]. – Текст. і граф. дані. – Дата звернення: 10.11.2023. <https://bit.ua/2020/11/playback-theater/>.

3. ГогольFest і «Дах» представили новий театральний онлайн-проект [Електронний ресурс] // Укр. літ. газ. : [інтернет-версія]. – Текст. і граф. дані. – Дата звернення: 10.11.2023. <https://litgazeta.com.ua/news/hoholfest-i-dakh-predstavlyly-novyj-teatralnyj-onlajnproekt/>.

4. Шаповалова, О. В., Шевченко, Л. С., Стріжкова, А. В. (2019). Правове забезпечення віртуалізації інфраструктури національної економіки України : монографія / за ред. С. В. Глібка, А. В. Стріжкової. – Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, – 184 с.

Деменко В. М.

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
(Дніпро, Україна)*

Нечипоренко В. Р.

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
(Дніпро, Україна)*

Науковий керівник:

Мітченко К. В.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Розуміння психології професійної службової діяльності необхідне співробітникам поліції для підвищення рівня їхнього психологічної готовності до виконання службових обов'язків, формування позитивної мотивації, необхідних особистих та ділових якостей в загальному та саме зараз в умовах воєнного стану держави. Правоохоронна діяльність належить до професій підвищеного ризику і характеризується одним з найвищих рівнів екстремальності та професійного стресу. Поліцейський ніколи не знає, які виклики приготував для нього новий день, тому необхідність майстерного володіння заходами безпеки при поводженні зі зброєю та знанням нормативно-правових підстав для застосування вогнепальної зброї є невід'ємною частиною його роботи.

В умовах сьогодення зростають вимоги до професіоналізму та психологічної підготовленості всього особового складу правоохоронних органів та їх спеціальних підрозділів (поліції, представників миротворчих військових контингентів та ін.), зайнятих попередженням, припиненням та розслідуванням найбільш зухвалих та масштабних злочинів, що ведуть до загибелі сотень та тисяч мирних громадян.

Основною метою психологічної підготовки в умовах сьогодення є формування професійно-психологічної підготовленості та підвищення готовності правоохоронців до дій в екстремальних умовах, нетипових ситуаціях (Бардин, 2015)

Психологічна підготовка працівників , які здійснюють професійне спілкування в екстремальних умовах, окрім спільної основи з програмою підготовки працівників інших служб та підрозділів, має свій специфічний зміст, в якому можна виділити наступні напрями за Д. В. Швець (2019):

- формування у працівників системи знань про переговорний процес, етапи його розвитку, стратегію і тактику ведення переговорів, можливості застосування необхідних прийомів тощо;

- формування умінь і навичок, які дають змогу працівникам провадити адекватний ситуації збір та оцінку значущої інформації (здійснення компетентної діагностики партнера по спілкуванню, а також діагностики ситуації, що склалась), обґрунтовано прогнозувати можливі варіанти розвитку подій, оперативно приймати рішення стосовно вибору найбільш

ефективних заходів впливу на суспільно небезпечні прояви поведінки учасників переговорів тощо;

- відпрацювання умінь та навичок, пов'язаних із реалізацією обраного варіанту дій (розвиток та удосконалення комунікативних навичок, здійснення швидких дій в умовах дефіциту часу, умінь та навичок самоконтролю та самообілізації тощо).

Умови несення служби в специфічних умовах сьогодення вимагають від поліцейських високого рівня професійної підготовки, психологічної стійкості та вміння ефективно працювати в екстремальних умовах. Найкраще забезпечити ефективність діяльності в критичних, психологічно складних ситуаціях може лише комплексна професійна підготовка, яка має на меті формування не тільки правової, вогневої, тактико-спеціальної, фізичної, а й обов'язково – психологічної готовності. Один із перших розробників проблеми психологічної підготовки в органах поліції О. М. Столяренко зазначає, що «...слабка професійно-психологічна підготовка співробітників виступала і виступає хронічною болісною вадою їхньої професійної майстерності та діяльності. Коли співробітник професійно безпорадний при аналізі та регулюванні людських учинків та стосунків, а на нього тисне вантаж відповідальності за розв'язання службового завдання, він потрапляє в ситуацію, яка підштовхує його до використання силових засобів, домагання, насильства, погроз та інших незаконних дій» (Клименко, 2019).

В умовах війни поліція щодня поряд з людьми, часто ціною власного здоров'я, а й подеколи і життя. Майже щодня можемо спостерігати в соцмережах дописи про черговий обстріл окупантами нашої землі та як поліцейські, спецпризначенні поряд з військовими підтриваючими вибухами рятують цивільних, самі попадають під вогонь, нажаль є випадки коли і гинуть.

На зараз в процесі професійної підготовки правоохоронців важливо належну увагу ціннісних орієнтацій особистості, внутрішню мотивацію, інтереси, індивідуальним вибором особистості та її здатністю бачити та розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль та призначення, вміти вибирати цільові та смислові установки для своїх дій та вчинків, приймати рішення. А також не менш важливий соціальний компонент особистісної компетентності включає здатність до співпраці, вміння вирішувати проблеми у міжособистісній взаємодії у різних життєвих ситуаціях, з врахуванням психологічних аспектів війни, станів військових та цивільних викликаних нею.

Таким чином, психологічний аналіз службової підготовки працівників поліції в умовах сьогодення є досить важливим та специфічним процесом, що вимагає від всіх учасників процесу максимальної включеності, зрілості. Сьогодні система психологічного забезпечення службової діяльності органів поліції, складовою частиною якої виступає психологічна підготовка, знаходиться на стадії розбудови. Тому ще недостатньою мірою розроблене методичне забезпечення підготовки працівників поліції з урахуванням психологічної специфіки умов діяльності, службових завдань та засобів їх розв'язання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардин Н.М. (2015). Соціально-психологічні аспекти розвитку вмінь ефективної комунікації працівників ОВС України. Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія психологічна: збірник наукових праць, 2, 13-17
2. Клименко І.В. (2019). Теорія і практика психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських. Харків
3. Наказ КМУ «Про затвердження Положення про Національну поліцію» № 877 (2015)
4. Чепелева Н.І., Підчасов Є.В. (2020) Психологічні чинники забезпечення ефективності роботи поліції. Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 522-524.
5. Швець Д. В. (2019) Правові та психологічні чинники формування особистості поліцейського в Україні. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку

держави: тези доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Харків, 6 груд. 2019 р.). Харків: ХНУВС, 11-13.

6. Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін (2018) Юридична психологія: підручник /.: заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. Вид. 2-є, доопр. та доп. К.: КНТ.,

Демчук О. І.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ПРИНЦИПИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ФОРМАТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Індивідуалізація навчання є ключовим елементом успішної освіти в сучасному світі. В умовах змішаного формату організації освітнього процесу у вищій школі цей підхід набуває особливого значення. В «Енциклопедії освіти» знаходимо визначення поняття «індивідуалізація навчання», яке трактується як «організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з метою створення сприятливих умов для реалізації їхніх пізнавальних можливостей, потреб, інтересів» (Енциклопедія освіти, 2021, 386). Отже, спробуємо схарактеризувати основні принципи та практичні аспекти, які сприяють ефективній індивідуалізації навчання у вищій школі в сучасних умовах .

1. Адаптація до потреб студента: кожен студент має свої унікальні особливості та швидкість навчання. Ураховуючи це, важливо надати можливість кожному студенту працювати в своєму темпі та з фокусом на його індивідуальних потребах. По-перше, унікальність кожного студента: кожен студент має свій власний набір здібностей, пізнавальних особливостей та особистих цілей. Дехто може швидше асимілювати нову інформацію, тоді як іншим потрібно більше часу та певна підтримка. По-друге, індивідуалізація темпу навчання: адаптація до швидкості навчання кожного студента дає йому змогу уникнути поспіху або, навпаки, нудьги від надто повільного темпу. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок. По-третє, формування мотивації та ініціативи: індивідуальний підхід допомагає підтримати мотивацію кожного студента, дозволяючи йому бачити власний прогрес та досягнення. Як результат, адаптація навчання до потреб кожного студента створює сприятливі умови для ефективного засвоєння матеріалу та розвитку компетентностей. Цей підхід робить навчання більш значущим і відповідальним для кожного студента, що сприяє його особистісному та професійному розвитку.

2. Використання адаптивних засобів. По-перше, автоматизовані тести та оцінювання: сучасні навчальні платформи дають змогу автоматизувати процес оцінювання, використовуючи адаптивні алгоритми. Такі тести можуть бути адаптованими до рівня навчання кожного студента та надавати питання відповідно до рівня його поточних знань. По-друге, інтерактивні вправи та завдання: за допомогою інтерактивних платформ, студенти можуть брати участь у вправах, які адаптуються до їхніх відповідей і прогресу. Наприклад, у разі неправильної відповіді можуть надаватися пояснення та додаткові матеріали для уточнення. По-третє, підтримка викладачів і студентів: адаптивні засоби надають викладачам інструменти для ефективного керування освітнім (навчальним) процесом та надання індивідуальної підтримки кожному студенту.

3. Менторство та підтримка: важливо надати студентам можливість звертатися до викладачів чи наставників для індивідуальної підтримки та консультацій. То може бути як особиста зустріч, так і віртуальна комунікація. Цей принцип можна розглядати як фокус на індивідуальних потребах студентів, що сприяє ефективній індивідуалізації навчання. По-перше, диференціювання навчального матеріалу: урахування індивідуальних потреб дає змогу викладачеві пристосувати зміст заняття або завдання так, щоб вони були

оптимальними для кожного студента. Наприклад, можуть бути надані додаткові завдання для тих, хто швидше вивчає матеріал, або додаткові пояснення для тих, хто потребує додаткової підтримки. По-друге, використання різноманітних навчальних методів: викладачі можуть застосовувати різні педагогічні методи для задоволення різноманітних потреб студентів. Наприклад, комунікативні вправи для розвитку мовних навичок або інтерактивні практичні роботи для поглибленого вивчення предмета. По-третє, підтримка саморегуляції навчання: викладачі можуть навчати студентів самостійно планувати свій час, визначати мету та конкретизувати пріоритети. Це навички, які допомагають студентам ефективно управляти своїм навчанням.

Загалом, фокус на індивідуальних потребах дає змогу кожному студентові відчувати, що навчання адаптоване саме під нього. Це створює максимально сприятливі умови для засвоєння навчального матеріалу та формування навичок, котрі є важливими для кожного окремого здобувача освіти певного рівня у вищій школі.

4. *Формування мотивації та ініціативи в студентів* є критично важливим для їхнього успіху в навчанні та особистому розвитку. По-перше, визнання і підтримка індивідуальних цілей: розуміння й урахування особистих амбіцій кожного студента стимулює його бажання досягти власних висот. Надання можливості працювати над завданнями, які мають особистий сенс, підвищують рівень мотивації. По-друге, отримання конструктивного фідбеку: індивідуальне консультування та зворотний зв'язок дають змогу студентам бачити свій прогрес, а також зрозуміти, які конкретні кроки їм слід зробити для подальшого розвитку. По-третє, покращення досягнень і визнання прогресу: важливо відзначати успіхи студентів, навіть найменші. Це надає їм додаткову мотивацію для подальших звершень. По-четверте, створення умов для самостійного дослідження: створення умов для власних досліджень і проєктів допомагає студентам розвивати особисту ініціативу та бажання вивчати нові теми.

Таким чином, індивідуальний підхід в навчанні сприяє створенню стимулювального освітнього середовища, у якому кожен студент може відчувати свою важливість і бажання досягати високих результатів. Це стимулює активацію навчання й самонавчання та сприяє особистісному зростанню кожного студента.

Отже, в умовах змішаного формату організації освітнього процесу у вищій школі ці принципи стають додатково ефективними, надаючи студентам можливість навчатися ефективно та розвивати свої компетентності в оптимально прийнятному темпі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева С., Арістова Н., Малихін О., & Попов Р. Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. № 1 (1) С. 339-347. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-339-347](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-339-347).
2. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. *Індивідуалізація і диференціація навчання*. Pidru4niki. https://pidru4niki.com/16420711/pedagogika/individualizatsiya_diferentsiatsiya_navchannya
4. Малихін, О., Арістова, Н., & Рогова, В. (2022). Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання. *Український педагогічний журнал*, (3), 68–76. вилучено із <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/612>
5. *Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя: навчальний посібник* / О. М. Топузов, О. В. Малихін, Т. Л. Опалюк. Київ: Педагогічна думка, 2018. 292 с.
6. Топузов, О. М., Малихін, О. В., & Арістова, Н. О. (2021). Формування гендерної культури як основа реалізації індивідуального потенціалу розвитку старшокласників. *Український педагогічний журнал*, 3, 5–12.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО НЕОБХІДНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

В умовах інтенсивної цифровізації всіх галузей життєдіяльності суспільства сучасний ринок праці вимагає від системи вищої освіти підготовки компетентних фахівців зі сформованими цифровими вміннями й навичками. У цьому плані особливо затребуваними є менеджери освіти, які здатні успішно виконувати свої професійні обов'язки на засадах використання інноваційних управлінських технологій. Тому проблема формування цифрової компетентності в цих фахівців набуває особливої актуальності.

Дослідження порушеної проблеми передбачає насамперед уточнення суті самого поняття «цифрова компетентність». Як зазначається в зарубіжній науковій літературі й документах у галузі освіти європейської комісії, під цим поняттям зарубіжні фахівці розуміють сукупність психосоціальних ресурсів (знань, навичок, ставлень) людини, що забезпечують її впевнене, відповідальне та критичне застосування цифрових технологій у різних видах діяльності (навчальній, професійній та ін.) та інших галузях життя (Lomami, 2011; Punie, 2006; European Framework, 2017).

У процесі інтеграції України в європейський освітній простір вітчизняним фахівцям у галузі освіти важливо також урахувати розроблену в 2017 р. загальноєвропейську рамку цифрової компетентності педагогів. У цій рамці знайшли відображення такі аспекти професійної діяльності освітян:

- *професійна залученість* (передбачає використання педагогом засобів цифрового середовища в педагогічній взаємодії із здобувачами освіти, їхніми батьками, колегами та іншими зацікавленими особами, у процесі власного професійно-особистісного розвитку, а також у розвитку освітньої установи загалом);
- *цифрові ресурси* (створення й використання необхідного для роботи цифрового контенту, здійснення обміну потрібними для навчання цифрових ресурсів);
- *викладання, організація процесу навчання й управління* (використання цифрових технологій для потреб викладання та навчання);
- *розширення освітніх можливостей здобувачів освіти* (спонукання їх до використання дидактичного потенціалу цифрових технологій у власній навчальній діяльності);
- *оцінювання результатів освітнього процесу* (застосування цифрових сервісів та додатків для підтримки процесу оцінювання його результатів);
- *сприяння оволодіння здобувачами освіти цифровою компетентністю* (опанування педагогами компетенцій, необхідних для забезпечення засвоєння здобувачами освіти необхідних цифрових умінь та навичок) European Framework, 2017).

Водночас важливо підкреслити, що формування цифрової компетентності менеджерів освіти передбачає оволодіння ними компетенціями не тільки в галузі викладання, але й управління. Як констатується в науковій літературі, діяльність освітян-управлінців має поліфункціональний характер.

Так, відповідно до однієї з поширених в науковій літературі точки зору, управлінець має виконувати такі операційні функції:

- аналізування (аналіз управлінських даних, виявлених причинно-наслідкових зв'язків, наявної ситуації тощо);
- планування (формування цілей та шляхів їх досягнення);
- організовування (визначення ролі й місця кожного члену колективу в реалізації поставлених цілей, виконанні розроблених планів);

- контролювання (здійснення моніторингу досягнення цілей, що передбачає відстеження дотримання існуючих стандартів, норм, планів та вивчення реального стану педагогічних явищ);
- регулювання (контроль і коригування за його результатами) (Мармаза, 2015).
- В. Жигір зазначає, що основними професійними функціями менеджерів освіти є:
 - визначення й реалізація адекватних цілям та оптимальних для конкретних ситуацій освітніх систем, технологій, програм;
 - створення сприятливих для учасників освітнього процесу та для закладу освіти загалом організаційно-правових умов, організаційно-змістовних та організаційно-методичних умов;
 - добір кваліфікованих викладацьких кадрів, грамотна організація їхньої професійної діяльності та підвищення кваліфікації;
 - забезпечення дієвого психолого-педагогічного супроводу процесу навчання;
 - створення й реалізація сучасного наукового, дидактичного й методичного забезпечення освітнього процесу;
 - здійснення взаємодії з педагогічними колективами інших закладів освіти та працівниками інших організацій;
 - проведення поточного моніторингу освітнього процесу та при необхідності його корекція;
 - аналіз продуктивності й результативності освітнього процесу наприкінці навчального року (Жигір, 2011).

Як уточнює авторка, залежно від наявної ситуації менеджер-освітянин може виступати в різних ролях: керівника, який має грамотно управляти групою людей, лідера, здатного вести за собою підлеглих, дипломата для встановлення контактів з партнерами і представниками органів влади чи попередження, додання наявних конфліктів, інноватора для реалізації інновацій у професійній та дослідницькій діяльності, адміністратора, організатора, господарника, дослідника, психолога, а також просто унікальної особистості, яка володіє професійно й соціально значущими якостями (Жигір, 2011).

Слід відзначити, що в сучасному цифровому суспільстві виконання управлінцем кожної з цих ролей вимагає оволодіння відповідними цифровими вміннями. Зокрема, у професійному стандарті «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» з питання цифрової компетентності керівника» зазначається, що керівник має оволодіти такими цифровими вміннями:

- активно застосовувати в організації освітнього процесу та професійного розвитку педагогічних працівників відкриті цифрові ресурси;
- оцінювати ефективність різних електронних управлінських ресурсів й обрати оптимальні з них для досягнення конкретних поставлених управлінських цілей;
- редагувати, модифікувати, комбінувати існуючі цифрові управлінські ресурси та за потреби організувати роботу із створення нових електронних ресурсів;
- забезпечувати дотримання всіма учасниками освітнього процесу під час використання цифрових ресурсів норм академічної доброчесності;
- обробляти, упорядковувати та зберігати потрібні дані та контент у цифровому освітньому середовищі;
- розбудовувати безпечне цифрове освітнє середовище для організації та управління педагогічним процесом;
- використовувати електронні технології для ведення документації (Професійний стандарт, 2017).

На основі вищевикладеного зроблено висновок про те, що цифрова компетентність майбутніх менеджерів освіти являє собою професійно необхідну інтегровану якість, що забезпечує змогу фахівця успішно виконувати управлінські функції та приймати грамотні управлінські рішення в закладі освіти на основі активного використання цифрових технологій. У дослідженні також визначено, що в процесі професійної підготовки менеджерів освіти слід забезпечувати цілеспрямоване формування в них цифрової

компетентності, а це, у свою чергу, передбачає розвиток у фахівців насамперед таких здатностей:

- мотивувати учасників освітнього процесу до активного застосування цифрових технологій, розкривати їх основні освітні переваги й обмеження;
- обирати й аналізувати потрібну інформацію, подану в цифровій формі, для прийняття управлінських рішень на рівні освітньої установи, групи чи класу, забезпечувати необхідною електронною інформацією своїх колег (підлеглих);
- здійснювати комунікацію з учасниками освітнього процесу, забезпечувати з ними дієвий прямий і зворотній зв'язок та координацію спільних дій на основі використання цифрових засобів;
- вирішувати різні питання організації процесів навчання й управління в межах освітньої організації, розподіляти повноваження між педагогічними працівниками й закріплювати за ними певні функції в спільній діяльності, організовувати навчальну діяльність здобувачів у сучасному цифровому середовищі;
- вибирати чи створювати нові цифрові ресурси для досягнення поставлених управлінських чи освітніх цілей;
- проводити моніторинг результатів навчальної й управлінської діяльності з опорою на цифрові технології, оцінювати їх ефективність, за потреби вносити необхідні зміни в роботу;
- здійснювати неперервне професійно-особистісне самовдосконалення на засадах використання цифрових засобів, залучати інших учасників педагогічної взаємодії до реалізації цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcompedu_en.
2. Lomami, L., Kantosalo, A., & Lakkala, M. (2011). What is digital competence? In Linked portal. Brussels: European Schoolnet. <http://linked.eun.org/web/guest/in-depth3>
3. Punie, Y. & Cabrera, M. (Eds.) (2006). The Future of ICT and Learning in the Knowledge Society. Luxembourg: European Commission.
4. Жигір В. Вимоги до професійної підготовки сучасного менеджера освіти. *Молодь і ринок*. 2011. № 3. С. 50–55.
5. Мармаза О. І. Теоретичні аспекти регулювання як функції управління. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7. С. 462-469.
6. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (Наказ Міністерства економіки № 568-21 від 17.09.2021 року). https://rada.info/upload/users_files/44133550/c2a7f4985dad562cc56f19c5e48edae7.jpg

Кисельова О. Б.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(Харків Україна)*

Філін С. Л.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(Харків Україна)*

ВЕБКВЕСТ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ

На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні технології займають визначальне місце і виконують провідну роль в процесі інтелектуалізації суспільства, розвитку його систем освіти і культури. Широке використання інформаційних технологій у різних сферах життя потребує глибокого вивчення їхнього застосування. Виникає нагальна проблема щодо удосконалення освітньої системи на всіх її рівнях шляхом перегляду освітньої концепції, що заснована на розвитку внутрішнього потенціалу особистості, сприяє її самостійності, інтелектуальному розвитку, критичному мисленню та креативності. Освіта є ключовим об'єктом процесу інформатизації суспільства, що вимагає ретельного аналізу використовуваних технологій та розробки стратегій для їх широкого застосування у контексті особистісно-орієнтованого підходу і неперервної освіти. Це вимагає негайного вирішення завдань шляхом упровадження інноваційних методів і засобів навчання, а також удосконалення традиційних методів, які допомагають сформувати у здобувачів освіти здатність до самовдосконалення та розвитку, навички планування власної діяльності, виконання завдань з пошуку та обробки інформації, а також здатність розробляти та реалізовувати інтелектуальні спільні проєкти.

Проблему використання передових інформаційних технологій в закладах загальної середньої освіти розкрито в дослідженнях такими науковцями, як: Т. Вахрущева, І. Гевко, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, С. Яшанова та іншими. Використання та розробку вебквестів у освітньому процесі досліджували М. Андреева, Я. Биховський, О. Гапеева, Б. Додж, М. Кадемія, Н. Кононец, Т. Марч, С. Мешкова, Н. Ніколаєва, Є. Полат, Я. Сікора, В. Силантьєв, Г. Шаматонова, М. Шаповалова та інші. Однак, не зважаючи на значну увагу дослідників до цієї проблеми, використання вебквесту як інноваційного методу організації навчання інформатики залишається недостатньо висвітленими, що і становить мету нашої роботи.

Останнім часом з'являється багато новітніх методів та засобів для зручного та швидкого засвоєння навчального матеріалу. Особливу увагу привертають так, коли процес навчання відбувається в ігровій формі та ілюстрованій оболонці. Одним із таких інноваційних засобів організації при вивченні предметів є вебквест, зокрема при вивченні інформатики, що активізує швидке засвоєння знань та формування вмінь та навичок здобувачів освіти.

З англійської мови «quest» – це тривалий цілеспрямований пошук, що може бути пов'язаний з пригодами або грою [3]. У науково-педагогічній літературі є різні тлумачення поняття «вебквест», зокрема, це: сайт в Інтернеті, з яким працюють учні, виконуючи те чи інше навчальне завдання (Я. Биховський, І. Новик, А. Федоров); проблемне (або проєктне) завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету (А. Бадарацький, Я. Дьячкова, О. Прядільнікова, А. Яковенко); орієнтована на вирішення проблеми діяльність (Н. Гончарова, К. Дяченко, Л. Крившенко, Л. Павлова, С. Спірідонова); формат уроків, орієнтований на запит, в якому більшість або вся інформація, з якою працюють учні, надходить з Інтернету (Б.Додж, Т.Марч); інноваційна педагогічна ігрова технологія, що передбачає виконання учнями навчальних, пошуково-

пізнавальних проблемних завдань відповідно до ігрового задуму/сюжету, під час якого вони добирають та упорядковують інформацію, виконують самостійну, дослідницьку роботу, що сприяє систематизації та узагальненню вивченого матеріалу, його збагаченню та поданню у вигляді цілісної системи (І. Сокол [1]).

Серед основних переваг вебквестів для навчання інформатики варто відзначити такі:

- активна участь учнів у дослідженні інформації в Інтернеті, розв'язанні та виконання завдання на основі знайдених даних;
- індивідуалізація (можливість налаштування для потреб кожного учня, зокрема вони можуть вибрати завдання на основі власних інтересів і рівня навичок);
- використання різноманітних ресурсів (веб-ресурси, відео, інтерактивні моделі, віртуальні лабораторії тощо для вивчення інформатики) [5];
- саморегуляція навчання (сприяння розвитку навичок саморегуляції та критичного мислення, оскільки учні повинні здійснювати вибір і аналіз інформації самостійно);
- співпраця і комунікація: (вебквести можуть бути спроектовані так, щоб спонукати учнів до співпраці та обговорення завдань з однокласниками або вчителем);
- моніторинг індивідуального прогресу: (можливість відстежувати прогрес кожного учня та аналізувати їхні результати).
- У дослідженні І.Сокол [1] наведено наступну класифікацію квестів:
 - за формою проведення: комп'ютерні ігри; вебквести; QR-квести (спрямовані на використання QR-кодів); медіа квести (спрямовані на пошук і аналіз медіа ресурсів); квести на природі (вулиці, парках тощо); city-квести (командні квести, що проводяться в парках, торгових центрах, метро та ін., в окремих районах міста або в місті в цілому); комбіновані;
 - за режимом проведення: в реальному режимі, у віртуальному режимі, у комбінованому режимі;
 - за терміном реалізації: короткострокові, розраховані на поглиблення знань та їх інтеграцію (1-3 заняття); довгострокові – поглиблення і перетворення знань (семестр або навчальний рік);
 - за формою роботи: групові, індивідуальні;
 - за предметним змістом: моноквест, між предметний;
 - за структурою сюжетів: лінійні, нелінійні, кільцеві;
 - за інформаційним освітнім середовищем: традиційне, віртуальне;
 - за технічною платформою: віртуальні щоденники та журнали, сайти, форуми, Вікі-сторінки, Google-групи, соціальні мережі;
 - за домінують діяльністю учнів: дослідницький, інформаційний, творчий, пошуковий, ігровий, рольовий, тематичний;
 - за характером контактів: учні одного класу чи школи, учні одного району, учні однієї країни, учні з різних країн;
 - за рівнем складності завдань: репродуктивні, репродуктивно-когнітивні, когнітивні, когнітивно-креативні, креативні;
 - за типом завдань: переказ, планування та проєктування, самопізнання, компіляція, творче завдання, аналітична задача, детектив, головоломка, таємнича історія, досягнення консенсусу, оцінка, журналістське розслідування, переконання, наукові дослідження.

У підготовці до захисту проєкту в рамках вебквесту доцільно використати сервіси створення інфографіки. Наприклад, карти знань (Bubbl.us, FreeMind), шкала часу (www.dipity.com), хмара ключових слів (Wordle, www.tagxedo.com/), діаграми і графіки (OmniGraffle), інтерактивні карти (Api.yandex.ru/maps/tools/constructor, marsengine.google.com/map), тривимірні інфографіка (CromeExperiments, WebGL) тощо. На даному етапі можливо оформити портфоліо (SlideShare, Calaméo, Prezi) [4].

Для створення вебквестів, можливе використання різноманітних онлайн-інструментів та програм, які допоможуть створити інтерактивний та цікавий вебквест. Розглянемо найбільш цікаві, на нашу думку:

- GooseChase – це платформа для створення гри у вебквесті, є можливість створювати завдання, додавати текстові та фотовказівки, а також вести лідерборди;

- Kahoot! – платформа, яка спеціалізується на створенні ігрових квестів та вікторин (можливість створювати питання та завдання для квесту);
- ClueKeeper допомагає створити геолокаційні вебквести, де учасники отримують завдання на основі свого місцезнаходження;
- Actionbound – платформа призначена для створення мобільних вебквестів та дозволяє створювати різноманітні завдання, вказівки та інтерактивні пункти на мапі;
- Mentimeter – це інструмент для створення вебквестів і голосування в реальному часі (можна використовувати його для залучення аудиторії та отримання відповідей);
- QuestBase – інструмент, що дозволяє створювати вебквести та тести з можливістю додавати завдання, виправляти їх і відслідковувати результати;
- Sutori – інтерактивна платформа для створення вікторин, історій та квестів;
- Educaplay – платформа, спрямована на створення освітніх інтерактивних вправ, включаючи вебквести;
- Google Forms – створення анкет та тестів, які можуть використовуватися для створення вебквестів;
- Classcraft – платформа спеціалізується на створенні ігрових вебквестів для навчання;
- QuestGarden – онлайн-інструмент для створення вебквестів, що допомагає вчителям створити цікавий навчальний досвід;
- Zunal WebQuest Maker – онлайн-інструмент для створення вебквестів, який має багато шаблонів та інструментів для редагування;
- EdTechTeacher WebQuests – ресурс із безліччю зразків вебквестів та порад щодо їх створення;
- MentorMob – платформа, що дозволяє створювати послідовні вебквести з використанням відео, зображень та інших ресурсів;
- «vseosvita.ua» – це платформа для створення вебквесту на сайті «Всеосвіта» та може бути цікавим способом використання цього ресурсу для освітніх цілей. Надамо доступ до створеного нами вебквесту для навчання інформатики (<http://surl.li/msfle>) (Рис. 1).

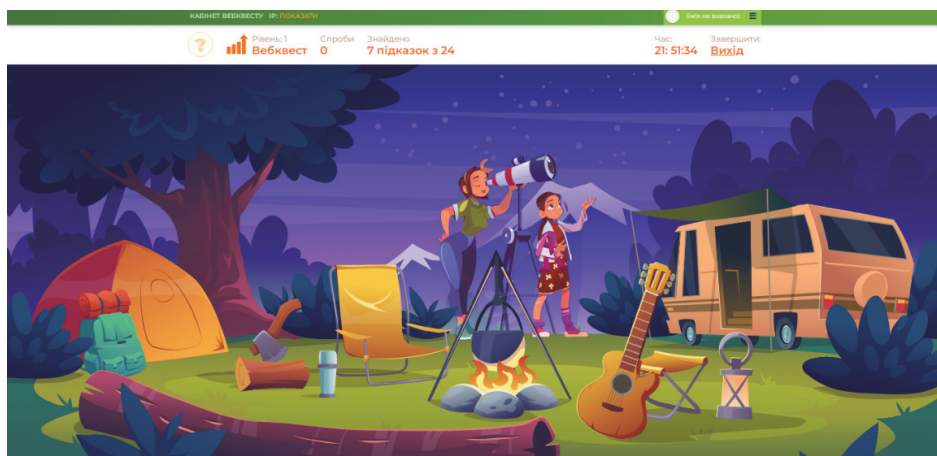

Рис. 1. Екранна копія вебквесту з інформатики

Наведемо короткий алгоритм створення вебквесту на сайті «Всеосвіта».

1. Реєстрація: Перш за все, зареєструйтесь на сайті "Всеосвіта" і увійдіть у свій обліковий запис.
2. Створення нового квесту:
 - увійдіть у свій обліковий запис на сайті «Всеосвіта»;
 - виберіть на сайті є розділ "Створити курс" або "Створити завдання";
 - заповніть інформацію про квест: назва веб-квесту, його опис, щоб учасники знали, що очікувати, предмет або тему (наприклад, математика, історія тощо).

3. Додавання завдання: додайте завдання та питання, які учасники повинні вирішити, щоб пройти квест; для кожного завдання вкажіть текст питання та варіанти відповідей, додати посилання на додаткові матеріали або ресурси.

4. Налаштування доступу: виберіть, хто може брати участь у вашому квесті (наприклад, всі користувачі сайту або обмежені групи); установіть термін дії квесту, якщо це необхідно.

5. Публікація квесту: перегляньте всі налаштування та завдання, щоб бути впевненими, що все вірно; опублікуйте свій вебквест на сайті.

6. Поширення квесту: розкажіть аудиторії про свій вебквест та надайте посилання на нього.

7. Відстеження прогресу (є можливість відстежувати, як учасники проходять ваш квест та які відповіді вони надають).

Отже, вебквест – це інтерактивний метод навчання, який дозволяє створити цікавий та захоплюючий досвід для здобувачів освіти через використання вебресурсів; інтерактивна гра, в якій учасники розв'язують завдання та завдання, шукаючи відповіді на питання та подолавши виклики. Такий метод організації навчання інформатики набуває все більшої популярності завдяки своїй інноваційності та можливостям використання сучасних технологій. У вебквестах досягається те, що здобувачі освіти починають розуміти різноманіття тематичних зв'язків, легше включаються до процесу і вчать аналізувати свій власний пізнавальний процес.

Використання вебквест-технологій в освітньому процесі сприяють наочності уроку, значно розширює можливості активізації діяльності здобувачів освіти. Безперервний зворотний зв'язок оживляє навчальний процес, сприяє підвищенню його динамізму, що веде до формування позитивного ставлення до досліджуваного предмету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sokol, Iryna M. "Модель підготовки вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти до використання квест-технології в освітній діяльності". *Information Technologies and Learning Tools* 45, № 1 (11 лютого 2015): 169. <http://dx.doi.org/10.33407/itlt.v45i1.1167>.
2. Герлянд, Т. М. Впровадження проєктної технології у закладах професійної освіти: досвід та перспективи. http://lib.iitta.gov.ua/709508/1/Герлянд%20Т.М._стаття_.pdf.
3. Енциклопедія освіти (2008). Акад. пед. наук України : [гол. ред. В.Г. Кремень]. Київ: Юрінком Інтер,. 1040 с.
4. Кисельова, О.Б., та Іванова М.В. (2019) Використання інтернет-сервісів у процесі організації веб-квесту для студентів педагогічного коледжу. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції. Пам'яті А.М.Петуха. Суми/Вінниця : НІКО/ВНТУ, 306 с.
5. Теорія та практика змішаного навчання (2016): монографія В.М. Кухаренко та ін., ред. В. М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ»,. 284 с.

Левченко А. В.
*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди
(Харків, Україна)*
Лупаренко С. Є.
*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди
(Харків, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Дослідження мотивації до навчання студентів – майбутніх психологів є особливо актуальною в сучасних реаліях повномасштабної російської військової агресії на території України. У постійно мінливому, динамічному світі на перший план виходить не просто формування у здобувачів вищої освіти предметних знань, умінь, навичок, а й розвиток їх особистості, культури, духовності. Саме особистість, індивідуальність людини з притаманними їй характеристиками є результатом освітнього процесу. При цьому, виховання особистості полягає в розвитку системи її потреб і мотивів. Характер мотивації до навчання і рівень сформованості особистих якостей і культури є показниками якості освіти (Левченко, 2011).

Мотивація навчальної діяльності – динамічне явище; вона змінюється протягом життя людини і має в кожному віці свою специфіку. Потрібно прагнути, щоб завдання, які ставляться перед здобувачами вищої освіти під час навчальної діяльності, не тільки були зрозумілі, але і внутрішньо прийняті.

Актуальність даної роботи обумовлена тим, що викладачі часто стикаються з тим, що у студентів не сформувалися потреби у знаннях, немає інтересу до навчання, що гальмує процес пізнання, знижує якість засвоєння знань. Отже, украй важливо знати і досліджувати ті мотиви навчальної діяльності, що є у здобувачів вищої освіти при проходженні ними різних освітніх програм.

Дослідженням навчальної діяльності особистості, у цілому, та питань мотивації, зокрема, займалися провідні вітчизняні психологи Харківської психологічної школи і педагоги: Л. Божович, П. Гальпенрін, О. Запорожець, О. Леонт'єв, О. Лурія, П. Зінченко та ін. Серед зарубіжних дослідників найбільш відомі роботи А. Маслоу (Маслоу, 1954).

Протягом травня 2023 р. нами була проведена діагностика мотивації до навчання та професійної діяльності у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Психологія» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Вибірка групи складала 93 студента для проведення методики з використанням анкети Б. К. Пашнева з метою вивчення профільних нахилів студентів, методики «Профіль» («Карта інтересів» Є. А. Клімова) та 30 студентів – майбутніх психологів віком 17-18 років для проведення методики «Діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса» та методики «Вольова саморегуляція А. В. Зверькова і Е. В. Ейдманом» (Психологія, 2012).

Найбільш глибокими знання стають у тому випадку, коли навчальна діяльність поєднується з пізнавальними потребами, що спрямовані на конструювання адекватної когнітивної моделі реальності і розвиток особистості (Левченко, 2011; Фовлер, 2018).

Незважаючи на те, що в системі навчальних мотивів здобувачів вищої освіти тісно сплітаються як внутрішні мотиви (пізнання нового, власний розвиток) так і зовнішні (розуміння необхідності навчання для подальшого життя, процес навчання як можливість спілкування, можливість отримання схвалення від значущих осіб), реальним цілеспрямованим мотивом навчальної діяльності є пізнавальна мотивація, тому що, основна мета навчання – це пізнання, розвиток здібностей (Левченко, 2011; Психологія, 2012; Фовлер, 2018).

За допомогою даних, отриманих у ході проведення дослідження мотивації до навчання у студентів – майбутніх психологів, та їх подальшого аналізу було встановлено, що найбільш поширеними мотивами навчання та професійної діяльності, які визначають подальшу поведінку студентів, є: велике бажання допомогти людям (34%); можливість отримувати високу заробітну плату (15%); отримання визнання, схвалення й високого положення в суспільстві (14%); зацікавленість у процесі роботи (29%); гарантії отримання стабільної роботи в нестабільний час (8%). Найбільш дієвими, міцними і глибокими знання здобувачів вищої освіти стають у тому випадку, коли їхня навчальна діяльність поєднується з пізнавальними потребами. Мотив зовнішнього примусу з метою уникнення покарання – не виявлено.

У здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Психологія», у цілому, сформовані нахили та прагнення до професійної діяльності і професійного зростання, що пов'язані з вивченням психологічних дисциплін, а також математики. Установлено, що 49 % студентів – майбутніх психологів мають високу мотивацію до навчання і професійної діяльності, 2 % – надто високу мотивацію, 46 % – середню мотивацію і лише 3 % – низьку мотивацію до навчання.

За результатами дослідження можна зробити висновок про те, що в основному студенти – майбутні психологи мають навчальну мотивацію на достатньому для їхнього ефективного навчання рівні: зокрема, виявляють спрямованість на здобуття знань, оволодіння професією. Однак, виявлено, що є певна кількість студентів із середнім та низьким рівнем навчальної мотивації. Для них мають значення зовнішні мотиви навчальної діяльності: отримання схвалення батьків, викладачів, орієнтація на отримання диплому, комунікативні мотиви тощо.

На основі результатів аналізу проведеного дослідження можна констатувати, що професійна мотивація студентів – майбутніх психологів залежить від того, чи оцінюють і співставляють вони навчальну діяльність із власними реальними можливостями і рівнем намагань. Підвищення рівня навчальної мотивації здобувачів вищої освіти можливе через удосконалення освітнього процесу шляхом упровадження нових, сучасних методів та форм організації навчання.

Отже, у системі навчальних мотивів здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Психологія» наявні як внутрішні, так і зовнішні мотиви навчання і професійної діяльності. Їхня мотивація залежить від особливостей та якості організації навчальної діяльності, її спрямованості на формування професійних знань, практико-орієнтованих умінь і навичок, що знадобляться в реальній професійній діяльності, гуманістичної орієнтації освітнього процесу, урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти, задоволення їхніх пізнавальних потреб та інтересів, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левченко, Т. І. (2011). Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності. Вінниця : Нова книга.
2. Психологія. (2012). Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : Фоліо.
3. Фовлер, С. (2018). Націлені на результат. Що насправді мотивує людей. Київ : Наш формат.
4. Maslow, A. H. (1954). Motivation and personality. New York : Harper & Row. Retrieved https://archive.org/details/motivationperson00masl_0/page/n3/mode/2up (available: 31.10.2023).

Малихін О. В.

Інститут педагогіки НАПН України

(Київ, Україна)

Демчук О. І.

Інститут педагогіки НАПН України

(Київ, Україна)

РОЛЬ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В УДОСКОНАЛЕННІ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАСАДАХ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

У сучасному освітньому просторі компетентнісний підхід стає ключовим чинником успішної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Його вплив на освітній (навчальний) процес та особистісний розвиток студентів зумовлює новий рівень якості освіти.

«Компетентнісний підхід – підхід до визначення результатів навчання, здобутих кваліфікацій, що базується на їх описі в термінах компетентностей (анг. competence-based approach). Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей освіти і за своєю сутністю є людиноцентрованим. Здійснюється в межах результативної парадигми та концепції вимірюваної якості освіти. Дає змогу зробити освіту, освітні програми, навчання/навченість, кваліфікації особи прозорими і зрозумілими, вимірюваними і порівнюваними, впізнаваними і визнаними, портативними і мобільними, індивідуалізованими і оптимізованими, що важливо в контексті євроінтеграції та глобалізації» (Енциклопедія освіти, 2021, 469). Розглянемо основні принципи та практичні аспекти реалізації компетентнісного підходу в контексті вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах індивідуалізації.

1. *Зорієнтованість на розвиток компетентностей.* Однією з ключових ідей компетентнісного підходу є спрямованість на розвиток конкретних умінь і навичок, які студенти можуть успішно використовувати в певних освітніх і професійно-значущих ситуаціях. Важливо, щоб освітні програми та завдання для практичного виконання були спрямовані на формування певних компетентностей. Наприклад, у закладах вищої освіти, де навчають програмуванню, зорієнтованість на розвиток компетентностей може виявлятися в тому, що студенти не лише вивчають теоретичні аспекти програмування, а й виконують велику кількість практичних завдань, розв'язуючи реальні професійно-значущі проблеми та проектуючи програмні рішення. Цей підхід дає змогу студентам набувати не тільки абстрактні теоретичні знання, але й формувати й розвивати практичні навички, які можуть бути використані в реальних професійно-значущих і життєвих ситуаціях. Такий практико-орієнтований підхід до навчання уможливорює забезпечення кращої підготовки студентів до викликів сучасного ринку праці та стимулює їх до впевненого руху вперед на шляху побудови професійної кар'єри.

2. *Проблемно-орієнтоване навчання* є однією з найефективніших стратегій реалізації компетентнісного підходу. Застосування методу проблемного навчання передбачає, що студентам пропонуються реальні сценарії, завдання або проблеми, які вони повинні вирішити. Це може бути ситуація з реального життя, де необхідно використовувати отримані знання та сформовані навички для знаходження оптимального рішення. Під час проблемно-орієнтованого навчання студенти активно взаємодіють з матеріалом, аналізують інформацію та розробляють стратегії для вирішення завдань. Це сприяє розвитку їхнього аналітичного мислення, оскільки вони повинні розглядати різні аспекти проблеми та обирати оптимальний підхід до її вирішення. Окрім того, проблемно-орієнтоване навчання спонукає студентів до креативного мислення та пошуку нетрадиційних шляхів вирішення проблем. Вони навчаються застосовувати знання в нових контекстах і розробляти інноваційні рішення. Цей підхід також підсилює здатність студентів застосовувати теоретичні знання на практиці.

Вони навчаються визначати й адаптувати певні концепції та методи до конкретних ситуацій, що розвиває їхні вміння ефективно працювати в реальному світі.

Загалом, проблемно-орієнтоване навчання не лише розширює й поглиблює знання, але й навчає студентів думати креативно, аналітично та практично, що дуже важливо для їхнього подальшого професійного розвитку.

3. *Індивідуалізація навчання* є важливою складовою реалізації компетентнісного підходу в освіті. Цей принцип покладає наголос на унікальність кожного студента та його індивідуальні потреби та можливості. Індивідуалізація навчання передбачає таку побудову освітнього (навчального) процесу, за якої студенти самі можуть впливати на своє навчання й розвиток. Водночас відбувається переведення особистості з позиції об'єкта впливу в позицію суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності. Так, О. Малихін, говорячи про навчання іноземної мови в закладах вищої освіти, наголошує, що освітній процес під час вивчення іноземної мови має сприяти розвитку своєрідності та неповторності кожного студента за урахування його індивідуальних особливостей, розкриття можливостей його особистісного і професійного становлення (Малихін, 2011).

Для досягнення ефективною індивідуалізації навчання важливо встановити відкритий і довірливий контакт зі студентами. Педагог має бути готовим слухати їхні запити, ураховувати їхні погляди та пропонувати відповідні індивідуальні завдання. Загалом, індивідуалізація навчання сприяє кращому розкриттю потенціалу кожного студента, підвищує ефективність його навчально-пізнавальної діяльності, мотивацію та інтерес до навчання, а також формує вміння самостійно вирішувати завдання та досягати поставлених цілей

4. *Використання сучасних технологій.* Сучасні технології відкривають перед педагогами та студентами безмежні можливості для ефективного викладання і навчання, розвитку компетентностей. Визначимо кілька ключових аспектів щодо використання сучасних інформаційних технологій у контексті вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах індивідуалізації, а саме:

- інтерактивні платформи та навчальні програми: сучасні навчальні платформи надають можливість студентам навчатися в інтерактивному режимі, вирішувати завдання, спілкуватися з викладачами та одногрупниками в онлайн-режимі;

- відкритий доступ до освітніх ресурсів: інтернет дає змогу студентам мати безперервний доступ до великої кількості навчальних матеріалів, статей, книг та відео, що сприяє самостійному навчанню та розвитку на засадах реалізації стратегій організації власної навчально-пізнавальної діяльності;

- використання відео та мультимедійних ресурсів: відеолекції та інші мультимедійні засоби можуть надати візуальну та аудіовізуальну підтримку для кращого засвоєння матеріалу в межах виконання індивідуальної самостійної роботи.

У підсумку, використання сучасних інформаційних технологій та інновацій значно розширює можливості навчання та дає змогу студентам активно розвивати свої компетентності.

Отже, компетентнісний підхід перетворює навчання на важливий етап професійного та особистісного зростання студентів. Принципи його реалізації та практичні аспекти надають можливість кожному студентові виявляти власний освітній потенціал й активізувати навчально-пізнавальну діяльність в освітньому процесі та поза ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія освіти /Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
2. Малихін, О. В. (2011). Індивідуалізація професійно орієнтованого навчання та самонавчання іноземних мов у вищій педагогічній школі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, (1).
3. Малихін, О. В. (2010). Інформаційно-навчальне середовище як засіб ефективною організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних

закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, (3), 33–38.

4. Малихін, О. В. (2014). Ієрархія компетентностей сучасного педагога. *1025-річчя історії освіти в Україні: Традиції, сучасність та перспективи: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції*. 65–75. <https://core.ac.uk/download/pdf/33688771.pdf>

Малихін О. В.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

Загорулько М. О.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Вивчення проблеми індивідуалізації навчання в контексті її становлення та розвитку самостійної навчальної діяльності здобувачів освіти потребує здійснення певного історико-дидактичного аналізу генези досліджуваного феномена. Звернення до філософських джерел дає змогу констатувати, що термін «індивідуалізація» активно використовувався ще за часів античності. Так, перші згадки знаходимо у філософських доробках наукової спадщини Левкіппа та Демокрита. Саме вони починають розуміти індивідуалізацію як принцип, що покладений в основу пояснення категорії буття. У своєму історичному розвитку принцип індивідуалізації набуває статусу загального метода пізнання, який призводить до усвідомлення цілого на ґрунті аналізу його індивідуальних елементів. Таке потрактування принцип індивідуалізації отримує за Нових часів. У межах класичної німецької філософії з'являється діалектична концепція індивідуалізації. Г. Гегель пояснює індивідуалізацію як подолання в людині загального, набутого. У працях С. Кьєркегора індивідуальність виступає центральним поняттям його концепції. У це поняття він вкладає розуміння постійного вибору людиною самої себе. Духовний індивід, «одинак», визначає правила своєї поведінки на противагу соціальному середовищу та його штучним законам. Чим більше успішний він у своїй справі, тим більше проявляється його індивідуальність, одиничність. Індивід займає позицію послідовного та безкомпромісного розрізнення добра і зла, й однозначно обираючи добро, намагається дотримуватися у своєму житті моральних принципів та обов'язків.

Поняттю індивідуалізації іншого розуміння надає східно-слов'янська філософія ХХ століття, а саме: трактує його, як процес, що є іманентним історичному розвитку людства, розкриває сили та здібності людини, відбувається через подолання її обмеженості соціально-рольової належності щодо засвоєння загальнолюдських цінностей. Отже, можемо стверджувати, що у філософії поняття «індивідуалізація» потрактовується через низку його смислових значень, згідно з якими може використовуватися як: філософський принцип; метод пізнання; форма буття; процес, що визначає розвиток людства.

У «Педагогічній енциклопедії» індивідуалізація визначається як «...організація навчального процесу, за якої вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні розбіжності учнів, рівень розвитку їх здібностей до учіння». Більшість вчених радянської доби вивчають індивідуалізацію саме з позицій такого її розуміння. Варто зазначити, що індивідуалізація не передбачає обов'язкового врахування особливостей кожного суб'єкта навчання, частіше дослідники обмежувалися врахуванням особливостей груп учнів, схожих за будь-яким набором якостей.

Вивчення наукових джерел за філософським, психологічним та педагогічним напрямками щодо з'ясування природи розуміння поняття «індивідуалізація» надає підстави для констатації факту, що попри розповсюдженість його використання на різних рівнях,

смісл, що вкладається в нього, потребує ретельного аналізу й обґрунтування, а також усвідомлення його педагогічного та дидактичного контентного змісту.

Свого часу найбільш ретельний узагальнювальний аналіз досліджуваного феномену здійснила Інге Унт. Звернемося до основних положень, які вона виклала у своїй науковій праці, присвяченій проблемі взаємопов'язаних процесів індивідуалізації та диференціації навчання. Авторка говорить про те, що більшість понять педагогічної науки характеризуються певною невизначеністю щодо остаточного трактування й, як наслідок, вони використовуються в різних, іноді суперечливих, значеннях. Не є виключенням і поняття «індивідуалізація навчання». Проаналізувавши відповідну літературу І. Унт робить висновок, що більш точний зміст цього поняття в кожному окремому випадку залежить від того, які цілі та засоби розуміємо, коли говоримо про індивідуалізацію. Дійсно, застосування цього поняття позначається великими розбіжностями як у різних країнах, так і в різних науковців. Певною проблемою щодо розуміння поняття, що досліджується, є той факт, що в наукових роботах два такі феномени, як «індивідуалізація» та «диференціація» розглядаються як тотожні.

Часто використовують терміни «індивідуалізація», «диференціація» та «персоналізація» як синонімічні. В одному й тому ж значенні іноді використовують індивідуальний та диференційований підходи до учнів на уроці. Є. Голант обмежується терміном «диференціація». Разом з тим термін «диференціація» переважно розглядається у більш вузькому сенсі, а саме як розподіл школи на певні потоки, іноді навіть як формування спеціальних шкіл і класів.

Аналіз зарубіжних психолого-педагогічних досліджень, які стосуються виучуваної проблеми, дає змогу говорити про те, що неоднозначні варіанти використання понять «індивідуалізація» та «диференціація» можна зустріти у наукових доробках представників західної педагогіки. Так, у Сполучених Штатах Америки під поняттям «індивідуалізація» розуміють будь-які форми та методи урахування індивідуальних особливостей суб'єктів навчання (при цьому застосовується термін *individualizing instruction* – Thomas, 1965). Цікавою є позиція про розуміння індивідуалізованого навчання саме як певної стратегії навчання, що може виявлятися в наступних варіантах:

- від мінімальної модифікації в груповому навчанні до повністю незалежного навчання кожного здобувача освіти;
- варіювання темпу навчання, цілей навчання, методів навчання, учбового матеріалу, рівня академічної успішності, який вимагається;
- застосування індивідуалізованого навчання з усіх виучуваних предметів, в окремих частинах навчального матеріалу або ж окремими суб'єктами навчання (Gronlund, 1977, p. 1-2).

Тож зрозуміло, що поняття індивідуалізації використовується тут у широкому розумінні. Подальший аналіз генези становлення та розвитку проблеми індивідуалізації, запропонований Інге Унт, звертає нашу увагу на те, як індивідуалізація розглядалася та сприймалася у якості дидактичного феномену у педагогічних системах інших країн. Так, у французькій педагогіці, починаючи з 30-х рр. минулого століття під індивідуалізацією розуміли перш за все покращення самостійної роботи здобувачів освіти, відповідно до їх індивідуальних здібностей. Наприклад, якщо учні в класі самостійно працюють над виконанням однакових завдань, то це вже вважають індивідуальною роботою; якщо ж завдання добираються для кожного учня з урахуванням його індивідуальних особливостей, то маємо справу з індивідуалізацією.

Заслугове на окрему увагу той факт, що в німецькій педагогіці поняття диференціації вживають у тому значенні, у якому у педагогіці США застосовується термін «індивідуалізація»; індивідуалізація в німецькому педагогічному просторі позначає окремий різновид диференціації (іншими словами, внутрішня диференціація) (Moravietz, 1980), (Fisher, 1972).

І. Унт намагається визначити власне розуміння поняття «індивідуалізації», спираючись на отриману узагальнену інформацію щодо традицій розуміння понять про диференціацію та

індивідуалізацію у світовій педагогічній спадщині. Вчена виходить з необхідності, щоб це поняття правильно та вичерпно відбивало в загальних рисах врахування індивідуальних особливостей суб'єктів навчання та за можливості охоплювало всі форми та методи врахування цих особливостей. Авторка вважає, що недоцільно використовувати поняття «індивідуалізація» у вузькому сенсі (наприклад, у значенні внутрішньокласної індивідуалізації навчальних завдань), оскільки таке поняття не в змозі визначити врахування індивідуальних особливостей у всьому їхньому обсязі, а лише частково та ізольовано, а в такому випадку важко визначити місце і роль індивідуалізації в системі навчання в цілому. Дослідниця також переконана, що застосування термінів «індивідуалізація» та «диференціація» у якості синонімів не є доцільним, оскільки це призведе до ще більшої невизначеності цих понять. Виходячи з таких міркувань І. Унт пропонує застосовувати поняття «індивідуалізація» в такому значенні: «Індивідуалізація – це врахування у процесі навчання індивідуальних особливостей учнів в усіх його формах і методах, незалежно від того, які особливості й у якій мірі враховуються». Під диференціацією вона розуміє врахування індивідуальних особливостей учнів у тій формі, коли учні групуються на основі яких-небудь особливостей для окремого навчання; зазвичай навчання в такому випадку відбувається за дещо різними навчальними планами та програмами. У контексті індивідуалізації навчання поняття «диференціація» походить з особливостей індивіду, його особистісних якостей. Однак слід врахувати, що поняття «диференціація» застосовується й у більш широкому значенні: під час формування змісту освіти й організації навчальної роботи ми зустрічаємося з диференціацією за віковими, статевими, регіонально-економічними, національними та іншими ознаками. В роботі І. Унт задля визначення й розробки диференціації обмежується переважно тими проблемами, які пов'язані з врахуванням індивідуальних особливостей суб'єктів навчання. Уточнюється, яким чином потрактовуються поняття «індивідуальний підхід» та «індивідуалізація». Отже, індивідуальний підхід визначається дослідницею як принцип навчання, індивідуалізація передбачає власне здійснення цього принципу, що втілюється у певні форми та методи

Використовуючи поняття «індивідуалізація навчання», необхідно пам'ятати, що за умови його практичного використання йдеться не про абсолютну, а про відносну індивідуалізацію. У реальній шкільній практиці (індивідуалізація є завжди відносною через такі причини:

– враховуються індивідуальні особливості не кожного окремого учня, а в групі учнів, що мають приблизно однакові особливості;

– враховуються лише відомі особливості або їх комплекси й саме такі, котрі є важливими з позицій навчання (наприклад, загальні розумові здібності); поряд із цим може виступати низка особливостей, врахування яких за конкретної форми індивідуалізації є неможливою або навіть не дуже потрібною (наприклад, різні властивості характеру чи темпераменту);

– інколи відбувається врахування певних властивостей або станів лише в тому випадку, якщо саме це є важливим для певного учня (наприклад, талановитість у якій-небудь галузі, проблеми з здоров'ям);

– індивідуалізація навчання відбувається не в усьому обсязі навчальної діяльності, а епізодично або у будь-якому виді учбової роботи.

Слід також підкреслити, що індивідуалізацію можна розглядати з позицій процесу навчання, змісту освіти, побудови шкільної системи тощо. Перша з них стосується відбору форм, методів і прийомів навчання, друга – розроблення навчальних планів, програм, навчальної літератури та складання завдань, що пропонуються учням, і третя – формування різних типів шкіл і класів.

У той час, як терміни «індивідуалізація», «диференціація» та «персоналізація» функціонують за правилом взаємозамінності та отождолення у практичній сфері педагогічної діяльності, то вчені характеризують їх за відмінностями в конотації. Наприклад, деякі вчені використовують термін «персоналізація» для того, щоб

репрезентувати, що учням надано право вибору того, що та як вивчати, виходячи з їх особистих інтересів, інші ж використовують цей термін, щоб показати, що викладання проводиться по-різному для різних здобувачів освіти. Тому, узгодивши існуючі точки зору, пропонуються наступні визначення:

–індивідуалізація стосується завдань, які відповідають потребам учнів. Цілі навчання однакові для здобувачів освіти, але прогрес визначається швидкістю засвоєння матеріалу, коли учні корегують час вивчення теми, пропускаючи ті, які вже знають, або зосереджуючи свою увагу на темі, яка потребує додаткового вивчення;

–диференціація стосується завдань, які відповідають перевагам учнів. Цілі навчання однакові, але методи та підходи відрізняються, зважаючи на вибір учнів;

–персоналізація стосується завдань, які відповідають потребам, перевагам та інтересам студентів. Таким чином, персоналізація містить у собі певні аспекти індивідуалізації та диференціації.

Процес індивідуалізації навчання тісно пов'язаний із проблемою розвитку суб'єктів навчання та визначення співвідношення процесів навчання та розвитку. Вивчення та дослідження сталого педагогічного напрямку, який пов'язаний з розвивальним навчанням починається з часів, коли психологи та педагоги почали замислюватися над тим, у якій мірі розумовий розвиток дитини залежить від навчання, і в якій мірі від природного розвитку його організму. Пошук відповіді на це питання, зумовлений прагненням винайти та встановити межі потенційних можливостей навчання й, виходячи з них, визначити цілі та задачі конкретних дидактичних перетворень.

Повертаючись до аналізу проблеми становлення та розвитку теорії розвивального навчання, слід зауважити, що вона певним чином удосконалюється, переходить на новий рівень функціонування відповідно до постійно оновлюваних вимог, що висуваються до системи освіти в цілому та організації навчання зокрема. Психологи та педагоги наполегливо працюють у напрямі пошуку підвищення розвивальної ролі навчання. І ми не можемо вести мову про наближення до розв'язання проблеми застосування дидактичного потенціалу розвивального навчання навіть сьогодні, хоч і маємо багато теоретичних і практичних напрацювань з питань вдосконалення форм, методів, прийомів і засобів навчання з позицій розвитку проблемного навчання, навчання на дослідній основі, окремих дидактичних теорій, пов'язаних саме з удосконаленням процесу навчання у вищій школі та ін.

Узагальнення досвіду вивчення проблеми індивідуалізації та диференціації навчання на засадах висвітлення сфер перетину цих педагогічних процесів, у поєднанні зі здобутками актуальної для другої половини ХХ століття теорії розвивального навчання, дозволяють зробити такі висновки.

По-перше, розвиток має відбуватися від досягнутого рівня, однак у школярів однієї вікової групи цей рівень є різним. Навчання по відношенню до кожного окремого учня може бути розвивальним лише в тому випадку, коли воно пристосовано до рівня розвитку кожного конкретного учня, що, однак, можливо за умови індивідуалізації навчальної роботи.

По-друге, необхідність виходити з досягнутого рівня тягне за собою вимогу становлення цього рівня в кожного суб'єкта навчання. Відповідну діагностику учнів слід розглядати як передумову індивідуалізації навчання.

По-третє, розвивальне навчання не призводить до нівелювання рівнів розвитку учнів. Наслідом цього є той факт, що індивідуалізація необхідна не лише як похідний момент для розвитку, а ця необхідність наявна протягом усього періоду навчання.

По-четверте, розвиток розумових здібностей передбачає спеціальні засоби – розвивальні завдання, які за змістом мають бути оптимального рівня складності для здобувачів освіти та які потребують формування раціонального вміння розумової праці. Звідси впливає необхідність у наявності відповідних засобів навчання за індивідуалізованого навчання.

Таким максимально ефективним засобом індивідуалізації навчання на будь-якому рівні є активне та інтенсивне використання інформаційних технологій, які дають змогу ефективно вивчати з використанням найрізноманітніших діагностичних методик індивідуально-

психологічні особливості суб'єктів навчання в цілому; виявляти їх здібності, здатності, схильності, загальні та предметні інтереси, особливості протікання когнітивних процесів тощо. Причому отримані результати можуть бути також швидко проаналізовані, класифіковані, узагальнені та інтерпретовані для подальшого врахування під час планування, організації, здійснення, контролю, моніторингу та вдосконалення процесу індивідуалізації навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова, Н. О. (2021). Дидактичні засади індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти: методологія дослідження. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2021 рік*. Київ: Педагогічна думка, 31–33.
2. Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь.
3. Ліпчевська, І. Л. (2023). Організаційно-дидактичні умови формування вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*, (4/212), 143–148. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277336>
4. Ліпчевська, І. Л. (2022). Визначення сутності вмінь візуалізації навчальної інформації майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*, (7–8 (205–206)), 151–156. DOI: <https://doi.org/10.24919/2617-0825.7/205.2022>
5. Малихін, О. В. (2016). Формування індивідуальних стратегій навчання засобами комп'ютерних технологій як педагогічна проблема. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки*, (133), 124–126.
6. Малихін, О. В., & Загорулько, М. О. (2018). Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання. У *Стратегії інтеріоризації змісту професійної підготовки майбутніх філологів: теорія і практика* (с. 45–17). Київ: ЦП "КОМПРИНТ".
7. Малихін, О. В., Ковальчук, В. І., Арістова, Н. О., Попов, Р. А., & Гриценко, І. С. (2017). *Стратегії інтенсифікації вищої гуманітарної освіти в Україні та країнах ЄС: монографія*. Київ: НУБіП України.
8. Малихін, О. В. (2021). Сучасний досвід організації дистанційного навчання у вищій школі: Україна–Латвія. У *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації* (с. 63–64). Київ: Ін-т педагогіки НАПН України.
9. Топузов О., Малихін О., Алексєєва С., Арістова Н. (2023) *Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у профільній старшій школі: методичний посібник*. Київ. Інститут педагогіки НАПН України. 98 с.
10. Топузов, О. М., Малихін, О. В., & Опалюк, Т. Л. (2018). *Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя*. Київ: Педагогічна думка.
11. Топузов, О., Малихін, О., & Арістова, Н. (2021). Формування гендерної культури як основа реалізації індивідуального потенціалу розвитку старшокласників. *Український Педагогічний журнал*, (3), 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-5-12>.
12. *Einheitlichkeit und Differenzierung im Bildungswesen* (1971). Moravietz, 1980, Fisher, 1972.
13. Gronlund, Norman E. (1977). *Constructing Achievement Tests* (2nd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
14. Malykhin, O., Aristova, N., & Aliksieieva, S. (2022). Boosting Lifelong Learning for General Secondary Schoolteachers: Digital Competence Development Amid Blended Learning. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 819–827. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6859>
15. Malykhin, O., Aristova, N., & Kalinina, L. (2022). Schoolteachers-Parents Interactions amid Distance and Blended Learning: Two-Year Experience of Overcoming Negative Influences of Covid-19. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 454–464. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6858>

16. Topuzov, O., Malykhin, O. & Aristova, N. (2022). General Secondary Teachers' Views on Educational Process Amid the Covid-19 Pandemic: Two-Year Experience of Blended Learning. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 549–559. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6841>

17. Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasyekina, T. (2022). Individualized Learning in the Context of Blended Mode of the Educational Process in Secondary School: Challenges and Expectations. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1*, 560–571. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6874>

Панчук Н. П.

*Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Україна)*

Панчук С. О.

*Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

В основу підготовки майбутніх фахівців в закладах вищої освіти покладено прогресивні технології, які стимулюють зацікавлене ставлення здобувачів вищої освіти до теоретичних знань і передового досвіду, відбивають у формах і методах навчання цілісний і загальний зміст професійної діяльності, сприяють засвоєнню ефективних способів вирішення фахових проблем. Професійна підготовка повинна здійснюватися як актуалізація потенційних професійних можливостей особистості і розвиток їх до рівня зрілості. Не потрібно акцентувати увагу на спрямований зовні потік стимулів-подразників дидактичного характеру. Для управління і самоуправління процесом формування майбутнього фахівця потрібно, щоб здобувач вищої освіти та науково-педагогічний працівник усвідомлювали та розуміли мету своєї діяльності. Формування особистості майбутнього фахівця у вищому освітньому закладі ставить головними наступні цілі: оволодіння майбутніми фахівцями професійними компетентностями, знаннями, вміннями та навичками; формування мотиваційної сфери та специфічних професійних мотивів, установок, ціннісних орієнтацій.

Очевидно, що в «умовах нестабільності суспільства формування особистості професіонала–громадянина, патріота, який чітко усвідомлює європейську перспективу, потребує підвищеної уваги держави і видається як головне завдання освітнього процесу закладу вищої освіти» (Очеретяний, 2020, 169). Т. Кочубей, А. Очеретяний наголошують на ефективності використання інтерактивних технологій при формуванні життєвих цінностей у студентів у ході викладання навчальних дисциплін (Kochubei & Ocheretyanyi, 2017).

Навчання – це не лише засвоєння знань і вмінь, а й розвиток, виховання майбутніх фахівців. Вирішенню цих завдань сприяє активне навчання, яке знаменує собою перехід від переважно регламентувальних, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації дидактичного процесу до розвивальних, проблемних, дослідницьких, пошукових, що забезпечує народження пізнавальних мотивів та інтересів, умов для творчості в навчанні (Євтушевський, 2008, 14).

У зарубіжній психології широко використовуються в роботі зі студентами інтерактивні методи навчання. Формат коучингу передбачає застосування інтерактивних методів у площині фідбек-векторного спрямування. Фідбек (feedback) – це зворотний зв'язок у вигляді відгуку, відзиву, тобто зворотньої реакції на яку-небудь дію чи подію (Ruth, 2018). Зокрема,

коли викладач читає лекцію, то він щоразу чекає виявлення зворотньої реакції: коли студенти будуть обговорювати представлену освітню інформацію та ставити питання.

Вимоги до професійно-значущих цінностей, їх формування є важливим моментом у становленні ціннісної сфери юнака, формуванні стійких життєвих поглядів та професійних переконань. Постає необхідність використання активних методів навчання та розробки системи способів оволодіння цінностями педагогічної професії, метою якої буде розширення змісту педагогічних цінностей, осмислення проблемних ситуацій, боротьби мотивів, переоцінки цінностей та використання їх в конкретних реальних ситуаціях.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин. При використанні активних методів навчання формами занять обирають: лекції, бесіди, диспути, обговорення педагогічних ситуацій, тренувальних вправ, самоаналізу, рольових ігор тощо (Долинська & Максимчук, 2000).

До часто вживаних інтерактивних методів навчання в закладах вищої освіти належить ділова гра як форма моделювання умов і відносин професійної діяльності, що характерні для певного виду практики, яка сприяє розвитку професійних навичок, формує вміння взаємодії з партнерами, ділові якості й риси майбутніх фахівців, викликає позитивні емоції, стимулює розумову діяльність, розвиває нестандартне мислення. Специфіка ділової гри полягає в тому, що процес навчання максимально наближається до реальної практичної діяльності, що активізує отримані теоретичні знання, забезпечують формування практичних навичок. Однією з особливостей методу є створення проблемних ситуацій, під час яких спостерігаються індивідуальна реакція студентів на проблему, різні варіанти її вирішення, вміння довести рішення до логічного завершення.

В основу практичних занять має бути покладений системоутворюючий фактор самопізнання як провідної складової компоненти інтеграції психологічних знань у свідомість майбутнього фахівця, на основі якої відбувається перенесення смислів і значень на власні дії та вчинки, підвищення самоактивності і, як наслідок, особистісне зростання, що передбачає і розширення ціннісних орієнтацій. Система вправ, диспутів, проблемних ситуацій підбираються з врахуванням їх поступового ускладнення, змінення «Я»-образу (Долинська & Максимчук, 2000).

Ефективними формами роботи є психогімнастичні вправи та аналіз і розв'язування життєвих і педагогічних ситуацій, які сприяли виробленню позитивної мотивації на майбутню професійну діяльність, зростанню альтруїстичної спрямованості діяльності вчителя, розширенню пізнавального інтересу до оволодіння обраною професією, зміщенню акцентів з професійно-предметних цінностей на особистісно зорієнтовані. Спеціально організована система тренінгових занять допомагає студентам-майбутнім філологам усвідомити свої життєві та професійні орієнтири і реальні засоби їх досягнення. В результаті значущі для студентів цілі й цінності інтегруються в цілісну систему професійного становлення.

Заняття з використанням інтерактивних технологій сприяють виробленню позитивної мотивації на майбутню професійну діяльність, підвищують альтруїстичну спрямованість педагогічної діяльності, розширюють пізнавальний інтерес до оволодіння обраною професією, спрямований на реалізацію та розвиток власних здібностей, володіння методикою викладання, пізнання. В поведінковому аспекті формується потреба реалізації ціннісних орієнтацій, що стосуються любові до дитини, вміння розуміти її та інших.

Вирішення здобувачами вищої освіти ігрових та реальних проблемних професійних ситуацій створює можливість для включення професійних ціннісних орієнтацій у контексті їх суб'єктивно значущих ціннісних орієнтацій. Важливим моментом виступає вироблення внутрішньої позиції майбутнього фахівця, ієрархії цінностей, надання професійної спрямованості життєвим прагненням і мотивам поведінки здобувача вищої освіти. Система роботи з цінностями майбутнього філолога повинна ускладнюватись від самоусвідомлення та змінення «Я-образу» до розширення території «Я», переоцінки цінностей та отримання нових смислів, що стане предметом наших подальших досліджень.

Таким чином, для покращення організації навчального процесу, набуття практичних навичок, наближених до умов освітнього процесу, формування професійно-особистісних компетенцій у майбутнього фахівця педагогічного напрямку, доцільно звернути важливу увагу на проблему практичної підготовки через впровадження в навчально-виховний процес вищого освітнього закладу активних методів навчання, що є одним з основних стержнів для набуття практичних умінь і навичок, необхідних для формування особистості фахівця, конкурентоспроможного на вітчизняному та європейському ринку праці з метою можливості самостійного пошуку вирішення поставлених педагогічних завдань, розширення фахових знань, прийняття оригінальних та творчих рішень в умовах майбутньої педагогічної діяльності. Використання активних й інтерактивних методів навчання при підготовці майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти сприяє активізації пізнавальної діяльності студентства, формуванню в них навичок роботи в команді, ефективному засвоєнню навчального матеріалу, прояву терпимості до будь-якої точки зору, формуванню власної думки, життєвих і професійних навичок, виходу на рівень усвідомленої професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долинська, Л.В., & Максимчук, Н.П. (2000). Розширення системи ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя активними методами навчання. *Психологія: збірник наук. праць*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. Вип. 3(10). 273-283.
2. Євтушевський, В. (2008). Управління інноваційним розвитком у вищих навчальних закладах України. *Проблеми освіти*. Вип. 54. 13-19.
3. Очеретяний, А.В. (2020). Формування життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів США та України : дис. ... д-ра філософії : 011. Умань.
4. Kochubei, T., Ocheretyanyi, A. (2017). Sensitivity of students for formula of living values. *Slovak international scientific journal*, Vol. 1. № 12, 21–24. http://sis-journal.com/wp-content/uploads/2018/01/SIS-journal_12.pdf
5. Ruth, D. (2018). *Developing feedback for pupil learning: teaching, learning and assessment in schools*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.

Саух І. В.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

КРЕАТИВНИЙ КОНТЕКСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В умовах невизначеності, складності і мінливості політичних, технологічних, економічних та соціальних факторів система управління освітніми організаціями потребує глибоких та суттєвих змін, що вимагає застосування принципово нових концептуальних і методологічних підходів, удосконаленого механізму управління та відповідного інструментарію. В. Кремень, розглядаючи питання формування освітньої політики України в контексті вимог ХХІ століття, наголошує, що «освіта — це складна, багаторівнева система, яка розвивається, видозмінюється під впливом часових, соціальних і багатьох інших чинників. Під час модернізації національної освіти нам треба враховувати інтеграційні процеси в європейській і світовій освіті» (Кремень, 2005, с.160). Нова парадигма управління в освіті безперечно визначається необхідною умовою такого перезавантаження освітнього потенціалу України. Наразі мова йде про впровадження нової економічної моделі функціонування системи освіти в цілому й її управлінського складника зокрема. Конкретизуючи вищенаведене, відзначимо, в Законі України «Про освіту» (2017 р.) (стаття

б) задекларовано правову норму національного законодавства, яка регламентує особливості впровадження та функціонування державно-громадського управління в освітній сфері. Слід відзначити, що таке оновлення вітчизняного освітнього законодавства свідчить про врахування кращих освітніх практик, які існують в світі.

Як відомо, впродовж ХХ ст. управління визначалося одним із вагоміших чинників ефективності та конкурентоспроможності як соціально-економічних систем розвинутих країн світу, так і окремих господарюючих суб'єктів. В.І. Луговий зазначає, що «управління освітою – це цілеспрямована зміна її стану. Ефективне і результативне управління потребує знання природи об'єкта управління, наявності відповідної інформації для прийняття управлінських рішень, механізмів та ресурсів їх реалізації» (Енциклопедія освіти, 2008, с.944). Саме завдяки науково обґрунтованому та оптимізованому управлінню в організаціях досягається результативність запланованих стратегій, інновацій та інвестицій, тому в сучасних умовах цілком очевидною є необхідність забезпечення освітніх організацій адекватною реалією ХХІ століття системою креативного управлінського процесу. Згадаємо Лоренца фон Штейна, який у трактаті «Вчення про управління», надзвичайно високо і об'єктивно оцінюючи практичну значимість цієї багатогалузевої науки і водночас констатує складний шлях її формування, формулює наступне: «Той, хто ретельно займеться управлінням, той скоро зрозуміє, що немає жодної науки, яка б дорівнювала цій за своїм багатством і значенням» (Stein, 1876). А далі найважливіше: вчений відзначає, що «чим далі рухається просвітництво нашого часу, тим ясніше стає той факт, що центр тяжіння подальшого розвитку лежить в управлінні. Найбільше завдання найближчого майбутнього полягає в тому, щоб зробити це управління властивою, постійно живою частиною життя». Саме це вважаємо вихідною позицією в розгляді феномену креативності управлінської діяльності у ХХІ столітті. Також спираємося на позицію провідних українських науковців. Зокрема, Л.М. Калініна стверджує, що «в Україні на початку ХХІ ст. склалися досить сприятливі умови для оновлення управління освітою на демократичних засадах і загальнолюдських та інваріантних цінностях» (Калініна, 2012, с.4). Мармаза О.І. зазначає наступне: «На початку ХХІ століття бажання, старанності та відданості справі, що були основними ознаками гарного керівника ХХ століття, вже недостатньо. Зокрема, мова йде про якісно новий рівень компетентності, відповідну якісно нову підготовку до керівної посади, формування професійної управлінської культури» (Мармаза, 2017). Отже, стає очевидним, на шляху побудови інформаційного суспільства та перетворення інтелекту й духовного продукту суспільної діяльності на реальну продуктивну силу в управлінській сфері відбуваються кардинальні зміни і тому сучасному керівникові вже сьогодні необхідно додати в свій арсенал окрім професійних навичок та вмій ще й додаткові компетенції.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується все більш активним проникненням творчості у сферу управління, а серед ключових видів креативних практик актуалізуються (за принципом їх найбільшої розвинутості та наявності в соціумі) соціально-процесні, організаційні, дискурсивні та освітні. Конкуренція та експоненційні технології об'єктивно детермінують формування нових креативних управлінських моделей в закладах освіти. А це, у свою чергу, обумовлює удосконалення структурно-змістовної моделі креативної управлінської компетентності керівників освітніх організацій, що, безперечно, сприятиме прийняттю виважених та ефективних стратегічних управлінських рішень, спрямованих на розвиток їх потенціалу в умовах нестабільного внутрішнього та складнопрогнозованого зовнішнього середовища.

Звернення до проблеми повноцінного використання концепції креативної управлінської діяльності керівника закладу освіти ніяким чином не слід розглядати в якості «новомодної теорії». Безперечно, формування зазначеної концепції обумовлено об'єктивною потребою оновлення перспектив та запитів управління, а в сучасних умовах в контексті актуалізації концепту креативної управлінської діяльності такий запит передбачає використання не тільки знань, здібностей, досвіду, але й високоякісний менеджмент, який виступає стратегічним ресурсом освіти. У зв'язку з цим, науковий аналіз доводить необхідність трансформації вектору управління освітнім процесом в контексті створення системи

креативної управлінської діяльності як стратегічної мети розвитку української школи. Ця система не повинна бути адекватною сучасним соціально-економічним умовам, вона має їх випереджати.

Проте й донині ще не сформоване універсальне наукове визначення креативної управлінської діяльності як галузі економічної науки, яка забезпечує конститутивні основи для розроблення методології та концепції управління в загальноосвітньому навчальному закладі щодо навчально-виховного та адміністративного процесів. З огляду на вищезазначене здійснено порівняльний аналіз природи та сутності креативної й традиційної управлінської діяльності (табл.1).

Таблиця 1

Характеристика природи та сутності креативності в управлінській діяльності

	Види управлінської діяльності	
	Традиційна	Креативна
Типи інновацій	<i>Техніко-технологічні інновації</i>	<i>Організаційно-управлінські інновації</i>
Об'єкт інновацій	Нові методи й технології різних напрямів освітньої діяльності	Управлінські відносини та процеси розробки і впровадження управлінських новацій
Сфера розповсюдження новацій	Підрозділи освітніх організацій, засобами та предметами праці є інформаційні та технологічні ресурси	Різноманітні сфери діяльності організацій, незалежно від професійної спрямованості та спеціалізації підрозділів
Форма оформлення створених/вироблених новацій	Патенти, ліцензії, сертифікати	Не існує загально прийнятого механізму переходу від розробника до споживача або іншого користувача-організації
Механізм тиражування та розповсюдження новацій	Заклад освіти - розробник та користувач новацій. Переважає обмежена сфера застосування	Тиражуються як позитивний досвід. Комерціалізація шляхом консалтингу
Наявність фізичного та морального зносу	Наявні фізичний та моральний знос	Не мають фізичного зносу, але можливий моральний знос
Особливості соціально-економічної сутності процесу реалізації техніко-технологічних та організаційно-управлінських новацій	При передачі інноваційної технології освітньої діяльності або друкованої продукції втрачається авторське право	При передачі креативного продукту як позитивного досвіду не втрачається авторство. За необхідністю можливе тиражування для впровадження в інших організаціях

**розробка автора*

Водночас констатуємо, що теорія креативної управлінської діяльності та аналіз її складників не набули необхідного поширення в освітній галузі з таких причин: 1) відсутність навичок та досвіду креативного управління у керівників закладів освіти; 2) недосконалість методів та інструментів управління; 3) несформованість єдиних підходів до креативного управління в організаціях освітньої сфери. І в той же час стверджуємо, що, не зважаючи на певну обмеженість ґрунтовних досліджень, креативний менеджмент в Україні вже певною мірою виявив себе реальною галуззю знань. Для освітніх закладів питання визначення стратегічних пріоритетів, постановки і досягнення стратегічних цілей є особливо актуальним сьогодні, коли вся система освіти зазнає значних втрат й має високий ступінь турбулентності в наслідок воєнних дій. Це обумовлює необхідність створювати довгострокові конкурентні переваги, спираючись не лише на досвід та інтуїцію, а й застосовуючи здобутки сучасної науки управління та положень креатосфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати — К.: Грамота, 2005. — 448 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред.. В.Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
3. Stein L. Die Verwaltungslehre. (1865—1868). Stuttgart. 1876.
4. Калініна Л.М. Проблеми та реалії державно-громадського управління освітою на сучасному етапі розвитку демократичного суспільства /Л.М. Калініна // Прозоре управління. — 2012. — №3. — С. 2—10.
5. Мармаза О.І. Менеджмент освітньої організації / О. І. Мармаза. — Х.: ТОВ «Щедра садиба», 2017. — 126 с.

Суворова Л. К.

*Державний університет «Житомирська політехніка»
(Житомир, Україна)*

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ СТРАТЕГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Реабілітаційний характер інклюзії у поєднанні з механізмом безбар'єрності в освіті, безумовно, скеровують до пошуку оптимальних шляхів, які виявилися б максимально успішними у викладацькій практиці. Не дивно, що традиційні і звичні методологічні ключі не є максимально дієвими у середовищі інклюзії: педагог опинився в умовах викликів, пошуків, перекваліфікації, у стані безперервного пошуку і розробки того, що б «працювало».

Полісемантичність поняття «стратегія» простежується через міждисциплінарний характер цього терміна, натомість в педагогіці натрапляємо на поняття «навчальна стратегія» (О. Бернацька, Н. Бориско, О. Крюкова, З. Шевців), «стратегічна компетенція» (О. Задорожна, Т. Труханова, О. Лебідь, Т. Рідель, Т. Кириченко), «стратегічні лінії» (Г. Іванюк, О. Кучерявий, Т. Сорочан), тощо. У європейському просторі стратегія розглядається як певна траєкторія, особлива «лінія поведінки, обрана індивідом для виконання завдання, яке він/вона ставить собі сама, або з яким він/вона стикається» [2, с. 10].

Цілком логічно, що це поняття не оминуло й ще однієї з ключових ланок сучасної освіти; йдеться про стратегії розвитку інклюзивної педагогіки, завдання якої входили в предметну площину досліджень Е. Данілавічюте, С. Литовченко, О. Лис, Л. Прохоренко. Доцільно охопити саме формування механізму когнітивних стратегій, які є своєрідними «процесуальними прескрипторами, що визначають відповідні кроки», організовуючи «процес з підпроцесів» [5, с. 39].

Навчання осіб з обмеженими освітніми можливостями здійснюється вкрай інакше, на відміну від нормотипового сприйняття. Блокування загального розуміння певних речей призводить до того, що здобувачі освіти, які мають певні когнітивні порушення, не мають змоги «накопичувати навчальний досвід повною мірою [3, с. 80]. Загальні педагогічні стратегії в інклюзивному середовищі повинні бути спрямовані на те, щоб мінімізувати випадки невиконаних завдань, зважаючи при цьому на час виконання та заохочуючи учнів чи студентів до своєчасного завершення роботи. Сам процес має бути вмотивованим через механізми похвали. Результат при цьому є другорядним. Важкі види діяльності варто членувати на посильні і покрокові етапи, кожен з яких для здобувача з ООП¹ складає неабияку трудність. Основні навчальні зусилля повинні спрямовуватися на формування базових умінь та навичок – читання, письма, математичних дій, логічних операцій тощо.

¹ ООП – особливі освітні потреби

Когнітивні стратегії навчання становлять собою певний механізм із планів, кроків, дій та процесів, спрямованих на «реалізацію будь-якого навчального завдання або вирішення проблеми» [4, с. 215]. Головна мета когнітивних стратегій – це формування таких оптимальних прийомів, які навчають особу з ООП вчитися, логічно мислити, а відтак – розширювати можливості у застосуванні відповідних засобів навчання. Підбір правильних методик у сфері інклюзивного навчання повинен бути скерований на те, аби полегшити, оптимізувати та максимально якісно засвоїти матеріал здобувачем освіти.

Ключовим завданням когнітивних стратегій є формування ефективно дієвого навчально-пізнавального середовища, яке сприяло б активізації мисленнєвих і логічних процесів. Успішна навчальна діяльність у сфері інклюзивної практики можлива за умови апелювання до стратегій «вибіркового зосередження на найінформативніших аспектах навчального стимулу» [1, с. 217]. В інклюзивному середовищі вкрай важливим для осіб з обмеженими можливостями є момент саморегуляції, самокерування власними діями.

Саме поняття «когнітивна стратегія» Б. Герхарт розглядає як алгоритм щодо вирішення певної навчальної проблеми (завдання). Для покращеної навчальної діяльності доволі конструктивним вважається принцип «ефективного кодування нового матеріалу» [6]. Усе нове для людей зі зниженими когнітивними можливостями є вкрай складним, внаслідок чого може сформуватися негативне, заперечне, а подекуди й деструктивне ставлення до самого процесу навчання. Поріг мотивації в осіб з ООП вкрай низький, тому досить важливо при формуванні механізму когнітивних стратегій сформувати базовий навик – навчитися опановувати нове, і водночас через пізнання невідомого пригадувати і повторювати попередній матеріал, зв'язувати його, лінійно і систематично відтворювати.

Сам процес навчання для осіб зі зниженими інтелектуальними можливостями є надскладним, тому його він повинен носити послідовний, логічний, близько-перспективний і водночас гнучкий характер. Деякі логічні операції можливі за умови постійного повторення попереднього матеріалу. Сама здатність такого учня чи студента до процесу навчання уже є неабияким досягненням, тому педагогу потрібно бути готовим до того, що іноді знадобиться зробити крок вперед і три назад, аби результат міг бути стійким, закріпленим, довготривалим, а головне – був практично виразним у повсякденному житті.

Процес формування когнітивних стратегій також залежить від низки інших чинників, як-от: загального психофізіологічного та інтелектуального розвитку здобувача освіти; рівня готовності педагога, його гнучкості, мобільності, креативності, витривалості; моментів загальної організації процесу навчання; методологічного інструментарію; здатності здобувача до слухання, сприйняття, розуміння, відтворення, запам'ятовування тощо. Повторення попереднього матеріалу доцільно здійснювати шляхом поетапного відтворення, переказування з паралельним розширенням когнітивних горизонтів. Отримуючи відповідні завдання та послідовно виконуючи їх, вдається «задіяти відповідні когнітивні процеси». Моделювання когнітивних стратегій «працює» задля «підкріплення та розвитку пізнавальних процесів (організації, розуміння, запам'ятовування тощо)» [6].

Когнітивні операції зі здобувачами, які мають інтелектуальні труднощі, потрібно вибудовувати алгоритмічно: 1) моделювання питань-стимулів з метою актуалізації мисленнєвих процесів; 2) ретельне відпрацювання практичних моментів після почутої теорії; 3) використання наочності, ілюстрування, графічного супроводу; 4) актуалізація комунікативних стратегій та відпрацювання соціальних сигналів; 5) здатність до навчальної взаємодії шляхом постановки питань.

Методичний кейс рясніє низкою ключів, які є ефективними у формуванні когнітивних стратегій у середовищі інклюзивної освіти. Педагоги-практики виділяють методи розмірковування у мікрогрупах, схеми-павутинки, дерева сортування, ланцюжки на встановлення логічних послідовностей, застосування мнемічних та ейдетичних прийомів, кругових діаграм, графічних схем та матриць. Ключовим для цих практик є моделювання трикрокової системи дій: знаю/можу – роблю/отримую результат – планую/прогнозую, що я зможу.

Отже, формування когнітивних стратегій як механізму покрокових дій, спрямованих на знаннєвий результат, є невід'ємною умовою освітнього середовища, зокрема інклюзивного. Включення осіб з ООП в процес навчання з метою набуття відповідних умінь та навичок сприятиме їхній адаптації та успішній соціалізації у світі, який відкриє свої випробування і водночас можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данілавічюте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
4. Лупарт Дж. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: неук.-метод. посіб. / За ред. А.А. Колупаєвої, Л.О. Савчук. К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
5. Смульсон М.Л. Психологія розвитку інтелекту. Монографія. К. : Нора-Друк, 2003. 298 с.
6. Robert E. Slavin. Research on Cooperative Learning: an international perspective. *Scandinavian Journal of Educational Research*. Vol. 33. № 4. 1989. P. 9–1.

Ткачов С. І.

*Харківська державна академія фізичної культури
(Харків, Україна)*

Ткачов А. С.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна)*

ВІРТУАЛЬНА ТА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ТРЕНДИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

В умовах цифровізації суспільства виникають принципово нові можливості для активізації мотивації здобувачів освіти та підвищення ефективності їхньої навчальної діяльності. У цьому плані особливий інтерес викликають технології віртуальної та доповненої реальності, які дозволяють побачити (відчути) ті аспекти дійсності, які є недоступними для сприйняття учасниками освітнього процесу в реальному житті.

Як відомо, ідеї про можливість створення віртуальної реальності висловлювалися багато років тому. Так, ще в 1935 р. американським письменником-фантастом та футуристом *Стенлі Груменом* Вейнбаумом у праці «Окуляри Пігмаліона» було описано винахід професором окулярів, що створювали ілюзію віртуальної реальності (Weinbaum, 1935). У 1962 р. кінематографістом Мортонем Хейлітом було сконструйовано технічну систему *Sensorama*, яка дозволяла зануритися людині у віртуальну реальність за допомогою одночасного впливу на всі основні органи чуття, а як наслідок – побачити максимально наближене до дійсності зображення, почути звуки, відчути відповідні запахи та навіть вібрацію сидіння під собою (Heilig, 1955). Згодом винахідник створив ще одну віртуальну систему – «Театр чуттів», що здійснювала колективне занурення учасників у створене віртуальне середовище. Подальше втілення ідеї віртуальної реальності пов'язують з ім'ям Айвена Едварда Сазерленда, який у 1968 р. створив так званий шолом «Дамоклів Меч». Через велику вагу та розміри цей пристрій був стаціонарно прикріплений до стелі. Він дозволяв користувачеві роздивлятися 3D-об'єкти з усіх сторін та мав технологію відстеження його положення, проте якість зображення була дуже низькою (Kemenu et al., 2020).

Уточнимо, що вперше термін «віртуальна реальність» (VR – "virtual reality") використав у 1984 р. американський дослідник Джарон Ланье. Він розумів під цим терміном породжену комп'ютерними технологіями ілюзорну реальність (Ebersole, 1997). Поняття «доповнена реальність» (AR – "augmented reality") почали застосовувати пізніше. Його запропонував у 1992 р. інженер-дослідник корпорації «Боїнг» Томас Престон Коделл, який розробив спеціальний додаток AR для полегшення перегляду інженерами складних схем електропроводки в літаку. Цей винахід мав велике значення, бо давав змогу суттєво знизити витрати корпорації та водночас підвищити ефективність багатьох операцій, пов'язаних з участю людини в авіабудуванні (Arena et al., 2022).

Слід відзначити, що висока собівартість, низька функціональність та відсутність мобільності в перших технологій віртуальної й доповненої реальності значно гальмували їх поширення за межі дослідницьких лабораторій. Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки протягом останніх десятиріч, поширення мобільних пристроїв сприяло створенню єдиного мобільного інтернет-простору, а це, у свою чергу, дозволило створити принципово нові імерсивні технології (тобто технології повного або часткового занурення у віртуальний світ, що передбачає різні види поєднання реальної й віртуальної реальності) та почати активно впроваджувати їх в різні царини життєдіяльності, зокрема в галузі освіти.

У зв'язку з цим доцільно навести висновки щодо класифікації зазначених технологій відомих фахівців у вказаній галузі – працівника відділу промислової інженерії в Торонтському Університеті Пола Мілграма та співробітника відділу електроніки, інформаційних систем та енергетики в Осацькому університеті Фумію Кішіно. У своїй спільній праці ще в 1997 р. вони представили континуум різних типів існуючої реальності, починаючи з реального світу та закінчуючи повністю віртуальною моделлю. Дослідники виокремили такі види середовищ:

реальне середовище (RE) (середовище, в якому реально існують люди та діють наукові закони, насамперед фізики);

доповнена реальність (AR) (фізична реальність, в якій учасники одночасно з реально існуючими предметами бачать різні віртуальні елементи);

доповнена віртуальність (AV) (віртуальна реальність, в якій учасники поряд з її віртуальними аспектами також бачать реально існуючі предмети);

віртуальна реальність (VR) (чисто віртуальний, синтетичний світ, у який повністю занурюється людина) (Milgram et al., 1994).

У галузі освіти найбільш поширеною технологією є віртуальна реальність, що в технічному (технологічному) плані передбачає створення віртуальних симуляцій за допомогою використання різних комп'ютеризованих технологій і пристроїв. Це дає змогу умовно поміщати користувача всередину віртуального середовища, в якому він не лише бачить певне зображення, але й здатний відчувати за допомогою інших органів чуття, що відбувається перед його очима, як під час застосування 3D-технологій. Характерною ознакою якої є те, що людина може керувати її об'єктами та їх взаємодією, знаходячись у реальному світі (5 applications, 2022).

Вагоме місце в освіті займає також доповнена реальність, що інтегрує в собі цифрову інформацію із фізичним середовищем користувача в реальному часі. На відміну від віртуальної реальності як повністю штучного середовища, користувачі бачать доповнену реальність як реальне середовище, проте із вбудованими в нього віртуальними елементами, що дозволяє певним чином візуально змінити природне середовище, а як наслідок – забезпечити надання учасникам освітнього процесу певної актуальної додаткової інформації (Gillis, 2023).

На основі узагальнення точок зору зарубіжних фахівців виокремлено такі основні переваги технологій віртуальної й доповненої реальності:

1. *Підвищення залученості здобувачів в освітній процес.* Застосування зазначених технологій сприяє зростанню мотивації здобувачів, підвищує рівень їхньої пізнавальної активності та інтерактивності спільної взаємодії.

2. *Полегшення вивчення учасниками освітнього процесу складного теоретичного матеріалу.* Віртуальна й доповнена реальність дозволяє їм не просто уявити складні досліджувані об'єкти чи системи, але й візуалізувати їх, взаємодіяти з ними оригінальними способами, які неможливо використовувати в традиційному навчанні.

3. *Накопичення суб'єктами навчання досвіду виконання різних видів діяльності.* У традиційно організованому освітньому процесі здобувач може часто в більшості випадках тільки уявляти те, про що він читає чи пише. У випадку застосування технологій віртуальної й доповненої реальності він набуває досвід, який максимально наближений до реальної взаємодії з досліджуваними об'єктами, тому здобута інформація краще засвоюється.

4. *Розвиток обчислювальних і технологічних навичок, креативних здібностей здобувачів освіти.* Зазначені навички та здібності сьогодні є життєво необхідними для кожного члена цифрового суспільства. Їх можна формувати різними способами. Наприклад, на основі використання програмного забезпечення CoSpaces людина навіть у дитячому віці може створювати власні 3D-віртуальні світи, анімувати створені творіння та вивчати їх у віртуальній реальності. Важливою перевагою цього інструменту є те, що він адаптований до будь-якого навчального предмету та віку учасників освітнього процесу, що дозволяє його успішно застосовувати як у початковій, так і у вищій школі. Перспективним засобом навчання є також сервіс Thinglink. Зокрема, він дозволяє розробляти комплекти інтерактивних електронних дидактичних матеріалів, технологічні схеми для виконання певних завдань, мультимедійні конспекти лекцій, моделювати дію різних механізмів і пристроїв, створювати тематичні збірники інтернет-ресурсів, маршрутні мапи й інтелектуальні карти, організувати дослідницьку і проєктну діяльність здобувачів, проводити інтерактивні ігри та веб-конкурси тощо.

5. *Проведення віртуальних екскурсій і подорожей.* Учасники мають змогу брати участь у цих заходах у зручний для себе час без фактичного відвідування обраного місця, заощаджувати час і гроші та навіть реалізовувати сценарії з переміщенням у часі, що неможливо зробити в реальному житті. Під час віртуального перегляду краєвидів чи експонатів музею людина може навіть рухати головою, щоб побачити їх з різних ракурсів.

6. *Виконання здобувачами тренувальних вправ на основі застосування високих технологій.* До виконання таких вправ доцільно залучати майбутніх фахівців будь-яких спеціальностей. Проте особливу цінність ці вправи мають для здобувачів, недоліки в роботі яких можуть мати непоправні наслідки. Наприклад, технології віртуальної й доповненої реальності можуть моделювати проведення операцій майбутніми хірургами чи відпрацювання бойових навичок професійними військовими. Як наслідок, застосування цих технологій дозволить у майбутньому зберегти здоров'я та нерідко навіть життя людей.

7. *Адаптація навчання до індивідуальних та особливих потреб користувачів.* Імерсивні технології дозволяють реалізувати індивідуальну траєкторію навчання кожного здобувача в зручному для нього режимі, забезпечити індивідуальну спеціалізовану допомогу людям з особливими потребами, зумовленими, наприклад, сенсорними порушеннями, аутизмом, синдромом дефіциту уваги тощо.

8. *Організація імерсивного групового навчання.* Сьогодні в закладах освіти різних країн накопичено цікавий досвід здійснення групового навчання чи організації командної роботи на основі використання віртуальної й доповненої реальності. При цьому здобувачі освіти можуть працювати або разом з однією віртуальною реальністю, або створювати власні віртуальні світи, а потім залучати до роботи з ними інших партнерів.

9. *Організація дистанційної освіти.* Технології віртуальної й доповненої реальності дозволяють підвищити якість процесу онлайн навчання, усунути проблеми, що виникають унаслідок знаходження учасників освітнього процесу в різних місцях чи неузгодженості часу спільної роботи. Наприклад, попередньо записану віртуальну графіку суб'єкту навчання можуть передивлятися багато разів у зручному для них режимі (5 best, 2023; 5 applications, 2022; Häfner, 2020).

Отже, можна підсумувати, що застосування технологій віртуальної й доповненої реальності дозволяє значно підвищити ефективність освітнього процесу. Проте водночас

слід відмітити, що зазначені технології мають не тільки переваги, але й суттєві недоліки (обмеження реальних соціальних контактів між здобувачами освіти, можливість появи в них відчуття відстороненості та відриву від фізичного світу, погіршення фізичного стану тощо). Тому імерсивні технології не слід сприймати як панацею та універсальний спосіб вирішення глобальних освітніх проблем. Успішність навчальної діяльності здобувачів забезпечується тільки у випадку оптимального поєднання традиційних та інноваційних методів, форм та технологій організації освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 5 applications of virtual reality in education. (2022). URL: <https://www.analyticssteps.com/blogs/5-applications-virtual-reality-education>.
2. 5 best virtual reality in education examples. URL: <https://www.classvr.com/blog/5-best-virtual-reality-in-education-examples/>
3. Arena F., Collotta, M., Pau G., & Termine F. An Overview of Augmented Reality. *Computers*, 2022, 11, 28. <https://doi.org/10.3390/computers11020028>.
4. Ebersole, S (1997). A brief history of virtual reality and its social applications. In. Colorado: University of Southern Colorado; 1997.
5. Gillis, A. S. (2023). What is augmented reality (AR)? URL: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/augmented-reality-AR>.
6. Häfner, P. (2020). Categorisation of the Benefits and Limitations of Immersive Technologies for Education. 19th International Conference on Modeling & Applied Simulation, 17th International Multidisciplinary Modeling & Simulation Multiconference. DOI: 10.46354/i3m.2020.mas.020
7. Heilig, M. (1955). The cinema of the Future. URL: https://gametechdms.files.wordpress.com/2014/08/w6_thecinemaoffuture_morton.pdf.
8. Kemeny, A., Chardonnet, J.-R., & Colombet, F. (2020). Getting Rid of Cybersickness: In Virtual Reality, Augmented Reality, and Simulators. Cham, Switzerland: Springer.
9. Milgram, P., & Kishino, F. (1994). A taxonomy of mixed reality visual displays. *IEICE Trans. Inform. Syst.* 77, 1321–1329.
10. Weinbaum, S. G. (1935). Pygmalion's spectacles. URL: <https://www.gutenberg.org/files/22893/22893-h/22893-h.htm>.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДИДАКТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Бабак О. М.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ЗВОРОТНОГО ДИЗАЙНУ ПРИ ПЛАНУВАННІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Важливою складовою професійної діяльності викладачів закладів вищої освіти є розробка навчальних та робочих програм, силабусів навчальних дисциплін, які вони викладають.

Зазвичай викладачі підходять до розробки своїх курсів з позицій «перспективного проектування», тобто вони спочатку планують як вони будуть викладати зміст, розробляють контрольні заходи для оцінювання знань і вмінь здобувачів, а потім намагаються встановити зв'язки з навчальними цілями курсу.

Інший підхід до розробки програм навчальних курсів пропонує модель зворотного дизайну. Ця модель є «зворотною», оскільки процес проектування починається з кінця. Спочатку розробники формулюють бажані результати навчання, які окреслюють знання та вміння, яких мають набути студенти по завершенню вивчення курсу. Потім вони визначаються з тим, що буде свідченням досягнення цих результатів і як можна оцінити навчальну діяльність студентів. І лише після цього добирають контент, форми і методи навчання.

Мета статті – схарактеризувати модель зворотного дизайну, виявити її переваги при розробці навчальних курсів.

Серед загальнонаукових методів дослідження застосовувалися методи аналізу, порівняння, систематизації та узагальнення.

Логіку зворотного дизайну ще у 1949 році чітко й лаконічно описав Ральф В. Тайлер у своїй праці «Основні принципи навчальної програми та навчання» (Тайлер, 1949). Він вважав, що при плануванні навчальної діяльності важливо спочатку дати відповіді на такі питання:

1. Яких навчальних цілей повинна прагнути досягти школа? (Визначення відповідних цілей навчання)
2. Як можна вибрати навчальний досвід, який, імовірно, буде корисним для досягнення цих цілей? (Представлення корисного досвіду навчання)
3. Як можна організувати навчальний досвід для ефективного викладання? (Організація досвіду для досягнення максимального ефекту)
4. Як можна оцінити ефективність навчального досвіду? (Оцінка процесу та перегляд сфер, які не були ефективними)

Зауважимо, що Ральф В. Тайлер описує навчання як таке, що відбувається через дії учня: «Він навчається тому, що він робить, а не тому, що робить учитель» (Тайлер, 1949, 63).

Сам же термін «зворотний дизайн» з'явився наприкінці 90-х років ХХ століття, коли Грант Віггінс та Джей МакТай у книзі «Розуміння через дизайн» (Віггінс, МакТай, 1998) запропонували структуру для розробки навчальних курсів, що ґрунтувалася на бажаних результатах навчання.

На їхню думку, зворотне планування навчального курсу охоплює три етапи. Розглянемо їх детальніше.

Перший етап – визначення бажаних результатів або навчальних цілей курсу. На цьому етапі для того, щоб визначитися з пріоритетами навчальної програми, Г. Віггінс та Дж. МакТай пропонують викладачам відповісти на такі три питання:

1. Що студенти мають почути, прочитати, переглянути, дослідити?
2. Якими знаннями та навичками мають оволодіти студенти?
3. Які великі ідеї та важливі уявлення повинні засвоїти студенти?

Другий етап – визначення прийнятних доказів, які студенти можуть надати, щоб продемонструвати досягнення або початок досягнення цілей курсу.

Два запитання цього етапу для викладачів є такими:

1. Як я дізнаюся, що мої студенти досягли бажаних результатів навчання?
2. Що я приймаю як доказ наявності у студентів розуміння навчального контенту та сформованості необхідних навичок?

На цьому етапі викладачі мають розглянути широкий спектр методів оцінювання, щоб переконатися, що студенти оцінюються згідно з навчальними цілями курсу. Такими методами оцінювання можуть бути курсові роботи, тести з короткими відповідями, питання з вільною відповіддю, домашні завдання, лабораторні роботи, практичні задачі, групові проекти тощо.

Третій етап – планування навчальної діяльності студентів та викладання.

З визначеними цілями навчання та методами оцінювання викладач матиме більш чітке уявлення про те, які стратегії будуть найкращими для забезпечення студентів ресурсами та інформацією, необхідною для досягнення цілей курсу. На цьому етапі викладач має поставити собі такі запитання:

1. Які знання (факти, концепції, принципи) і навички (процеси, процедури, стратегії) знадобляться студентам для ефективної роботи та досягнення бажаних результатів?
2. Які заходи озброять студентів необхідними знаннями та навичками?
3. Яким має бути зміст навчання та як його краще викладати з огляду на цілі ефективності?
4. Які матеріали та ресурси найкраще підходять для досягнення цих цілей?

Такими навчальними стратегіями можуть бути: загальне та/або групове обговорення, інтерактивні лекції та обмін думками в парах, перевернутий клас, кооперативне навчання (включаючи командне та проєктне навчання), кероване конспектування тощо (Віггінс, МакТай, 1998, 13-34).

Дослідники (Бюль Д., 2020, 14; Боуен Р., 2017) виокремлюють такі переваги зворотного дизайну при плануванні навчальних курсів:

- ця модель зосереджена насамперед на навчальній діяльності та стійкому розумінні студента, а не на діяльності викладача;
- курси, розроблені на основі зворотного дизайну, ґрунтуються на бажаних/очікуваних результатах, що спонукає викладача визначити мету виконання чогось перед тим, як впроваджувати це в навчальний процес;
- оцінювання розробляється перед плануванням занять, тому навчання спонукає студентів до того, що їм потрібно знати;
- студенти не губляться у фактичних деталях курсу, що дозволяє їм не пропустити суть вивчення тієї чи іншої теми.

Ці переваги зумовили велику популярність цієї моделі серед освітян у багатьох країнах світу. Так, Центр інноваційного викладання та навчання (CITL) Університету Індіани в Блумінгтоні пропонує викладачам використовувати адаптовану та модифіковану модель зворотного дизайну Г. Віггінса та Дж. МакТайя під час розробки або оновлення їхніх курсів (див. рис.1).

Рис. 1. Модель зворотного дизайну курсу (Індіанський Університет Блумінгтон, 2023)

Отже, зворотний дизайн є ефективним способом розробки курсів. За умови чіткого визначення навчальних цілей викладач матиме краще уявлення про те, що студенти мають отримати від навчальної діяльності під час опанування курсу. Крім того, якщо це робити ретельно, усувається можливість виконання певних дій та завдань заради їх виконання. Кожне завдання та частина навчального процесу матимуть мету, яка відповідатиме головним цілям курсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago Press.
2. Wiggins, G., McTighe, J. (1998). *Understanding by design*. Alexandria (pp. 13-34). VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
3. Buehl, D. (2020). Breaking it down: Understanding the question leads to a better answer. *WEAC News and views*, 35(6), 14.
4. Bowen, R.S. (2017). *Understanding by Design*. Vanderbilt University Center for Teaching. Retrieved from <https://cft.vanderbilt.edu/understanding-by-design/>.
5. *Backward Course Design*. Indiana University Bloomington. Retrieved from <https://citl.indiana.edu/teaching-resources/course-design/backward-course-design/index.html>

Ван Янь

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна)*

Ду Фенін

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна)*

РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В КНР: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Музика в Китаї з давніх часів сприймалася як органічний складник традиційної філософії, бо, за давніми уявленнями, цей вид мистецтва сприяє злиттю людини з природою та досягненню гармонії в суспільстві. Варто також зауважити, що музика має високий статус у сучасному китайському суспільстві, оскільки вона сприяє збагаченню культурного й морально-духовного життя людей, розширює межі їхнього розуміння музичної творчості, забезпечує конструктивну взаємодію між ними та загальною культурною спадщиною народу (音樂是文化傳承的重要載體 傳承是音樂發展的保障, 2013; Ван Янь, Ткачова, 2022). Тому цілком закономірно, що залучення молоді до музичного мистецтва є важливим завданням для кожного закладу освіти.

Відзначимо, що в 2013 р. лідером Китаю Сі Цзіньпінем було висунуто ініціативу «Один пояс, один шлях», спрямовану на забезпечення економічного, торгового й культурного співробітництва між країнами. Зазначена ініціатива передбачала різні шляхи її реалізації, зокрема вона сприяла подальшій розробці концепції музичної освіти в країні, спрямовуючи зусилля музичних педагогів на виховання яскравих вітчизняних музичних талантів та розвиток особистості як творчої індивідуальності, здатної до успішної самореалізації в глобалізованому суспільстві. Важливим наслідком упровадження на практиці основних положень указаної концепції стало масове залучення дітей та представників інших вікових категорій до різних форм навчання музики, причому як традиційної, а і західної, яка в умовах культурної інтеграції КНР набула багато прихильників серед різних верств населення.

Зокрема, за статичними даними Китайської асоціації музикантів, сьогодні більше 60 млн дітей у Китаї навчаються грі на фортепіано (це 80 % від загальної кількості маленьких музикантів у країні), причому кількість цих дітей кожного року збільшується на 10 %. Крім того, багато дітей навчаються грі на інших музичних інструментах. У свою чергу, це спричинило появу в країні суттєвих проблем. Так, у КНР катастрофічно не вистачає кваліфікованих педагогічних кадрів для організації музичної освіти дітей, особливо у важко доступних сільських районах.

Одним з ефективних шляхів вирішення цієї проблеми є проведення музичних занять у форматі онлайн. Загалом дистанційні заняття з музики в Китаї на основі використання цифрових платформ (Cousea, Udacity тощо) почали практикувати ще в 2012 році, проте масовий характер музична онлайн освіта набувала тільки з 2019 року у зв'язку з поширенням пандемії Covid-19 (刘义, 张惠中, 2020).

Сьогодні в Китаї функціонують дві моделі дистанційного навчання музики: заняття з використанням відеоматеріалів у записі та навчання музики в режимі реального часу. Щодо першої моделі навчання слід відзначити, що вона реалізується через застосування спеціальних цифрових платформ (наприклад Cousea), призначених насамперед на надання освітніх послуг за допомогою відеороликів або блоків необхідної тематичної спрямованості. У такому випадку здобувачі освіти працюють із застосуванням надісланих навчальних відеоматеріалів за власним розкладом. Після успішного проходження визначеного виду тестування здобувачі можуть отримати відповідний сертифікат про здобуття музичної освіти. Основними перевагами зазначеного способу навчання музики є низька вартість

музично-педагогічних послуг та гнучкий режим отримання музичної освіти, тобто без чіткого визначення часу й місця занять. Основним недоліком зазначеної моделі навчання є відсутність безпосередньої взаємодії між викладачем та здобувачем, що не дозволяє швидко вирішувати його труднощі з навчанням. Крім того, модель пасивного сприйняття нового матеріалу за допомогою відео загалом не є високоефективним методом навчання.

Інша модель навчання музики передбачає наявність у режимі реального часу комунікаційного контакту між здобувачами й викладачем, що дозволяє йому швидко реагувати на ситуації в онлайн аудиторії, відстежувати й усувати наявні проблеми зі сприйняттям та освоєнням молодими людьми поданого навчального матеріалу, надавати виконавцям при необхідності оперативну методичну допомогу. Слід також зауважити, що зміст курсу та темп його викладання коригується педагогом відповідно до рівня навчальної успішності здобувачів, що певною мірою наближує зазначену модель навчання до традиційного способу реалізації музичної освіти. Проте, на відміну від очного навчання, учасники освітнього процесу знаходяться на відстані між собою та можуть бачити один одного тільки через монітор комп'ютера, що позбавляє атмосферу педагогічної взаємодії творчого натхнення та відчуття психологічної підтримки, а як наслідок – може викликати в учасників освітнього процесу певний психологічний дискомфорт. Крім того, для проведення онлайн навчання в реальному часі на гідному рівні педагог має оволодіти відповідними цифровими вміннями та навичками, наприклад для організації педагогічної взаємодії на основі використання цифрових платформ New Oriental та Xueersi. Однак пандемія виявила недостатній рівень підготовленості значної кількості педагогічних працівників до нових умов професійної діяльності (严晓红, 周海军, 周晓政, 2020). Слід також зауважити, що реалізація другої моделі не відрізняється високою гнучкістю щодо вибору часу заняття та передбачає більш високу плату за навчальні заняття

Як констатується в сучасній китайській науковій літературі, загалом широке впровадження дистанційної форми навчання музики спричинило загострення й інших проблем. Так, екстрений перехід до зазначеної форми навчання музики зумовив необхідність зміни ролей усіх учасників освітнього процесу, чіткого визначення структури освітнього процесу й застосування педагогами затвердженого алгоритму оцінювання його результатів, а також прояву здобувачами високого самоконтролю й самодисципліни. Зазначені вимоги не завжди виконуються в реальній музично-педагогічній практиці (吴大光, 李文, 2020).

Суттєве збільшення обсягу навчальної діяльності в режимі онлайн зумовило необхідність розробки нового технічного забезпечення, для ефективного використання якого всіма учасниками освітнього процесу треба було набути відповідний практичний досвід роботи. Варто також зауважити, що кожна цифрова платформа для організації музичних занять у дистанційному форматі має не тільки певні дидактичні можливості, але й відповідні недоліки та обмеження, які слід урахувувати під час педагогічної взаємодії.

Крім указаних вище зовнішніх проблем в організації музичної освіти КНР варто також відзначити наявність внутрішніх проблем. Так, багато китайських батьків примушують своїх дітей механічно займатись грою на фортепіано по 10 годин на день, бо музичні успіхи дозволяють підвищити рейтинг успішності школяра та позитивно впливають на розвиток інших його властивостей: пам'яті, інтелектуальних здібностей, гарного художнього смаку тощо. Такий підхід до музичних занять часто взагалі відбиває бажання в дитини займатись музикою. Тому після складання іспитів з музичних дисциплін значна кількість навіть талановитих молодих людей більше не підходять до музичних інструментів.

Як відзначає всесвітньо відома піаністка Чу-фан Хуан, швидке збільшення кількості здобувачів музичної освіти автоматично не підвищує рівень музичної культури в суспільстві, а виконання музичних творів китайськими виконавцями через їхнє прагнення досягти технічної досконалості часто відрізняється деякою механічністю й невиразністю. На думку виконавиці, дитину можна навчити швидко читати ноти за півроку, але кваліфікований педагог має навчити її не просто правильно натискувати на клавіші, він повинен допомогти маленькому музиканту «поринути в музику», відчути сенс кожної ноти

як неповторного звуку, усвідомити загальний задум автора музичного твору та, переломлюючи його музично-інтонаційної ідеї крізь власне світосприйняття, запропонувати власну інтерпретацію цього твору під час його виконання, з перших нот захопити музикою своїх слухачів (Zhang Hong, 2017).

Для підвищення рівня музичної культури в китайському суспільстві та виховання в молоді любові до класичної музики Чу-фан Хуан заснувала Американо-китайську міжнародну музичну асоціацію. Зокрема, ця асоціація організує музичні фестивалі в різних містах Китаю, на які запрошує відомих професорів музичних консерваторій світового класу (наприклад, Джульєрдська школа, Кертісовий інститут музики в США тощо). Під час таких візитів кращі викладачі-музиканти зі США, Німеччини, Фінляндії та Італії відбирають талановитих молодих людей для зарахування до своїх музичних класів. Після закінчення навчання більшість китайських випускників повертаються на батьківщину та стають викладачами музики в китайських консерваторіях та інших закладах музичного профілю. Як вважає Чу-фан Хуан, роботу з підвищення рівня музичної культури в КНР слід розпочинати саме з підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, адже один талановитий та компетентний викладач зможе потім виховати сотні талановитих учнів (Zhang Hong, 2017).

Важливою проблемою є також виховання особистісних якостей здобувачів музичної освіти, адже вони мають сформуватися як творчі особистості та водночас віддані громадяни КНР, які здатні поєднати в своїй професійній праці національний дух та інноваційні реформи задля благополуччя та розквіту своєї Батьківщини, сприяти подальшому розвитку видатної китайської культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ван, Янь & Ткачова, Н. О. (2022). Порівняльна характеристика поглядів китайських та українських учених щодо визначення суті, структури та змісту музичної культури особистості. *Теорія та методика навчання та виховання* (Вип. 52, с. 34–41). Харків: Хар. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди.
2. 音樂是文化傳承的重要載體 傳承是音樂發展的保障 (2013). URL: <http://culture.people.com.cn/BIG5/n/2013/0216/c172318-20491469.html>.
3. Zhang, Hong (2017). *Establishing a World-Class Conservatory in China*. URL: http://www.chinatoday.com.cn/english/culture/2017-07/31/content_744391.htm.
4. 严晓红, 周海军, 周晓政 (2020). *大学开放式网络课程教学质量判定标准的构建研究* (2号. 第67–74页). 中文视听中心.
5. 刘义, 张惠中 (2020). *高校在线教育领域的研究* (5号. 第66–78页). 重庆高等教育的研究.
6. 吴大光, 李文 (2020). *中国高校大规模在线教育的特点：基于学生、教师和学术人员问卷调查的实证研究* (7号. 第1–30页). 华东师范大学学报.

Глушко О. З.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ

Глобалізація, цифровізація та розвиток штучного інтелекту є визначальними тенденціями сучасного світу, які змінюють вимоги ринку праці та навички, необхідні працівникам для досягнення успіху. Швидке та повсюдне впровадження цифрових

технологій, робототехніки вимагає від людини розвитку творчих здібностей, креативності, відповідальності та «вміння вчитися» впродовж усього життя. Щоб залишатися конкурентоспроможними потрібно постійно здобувати нові навички, що вимагає гнучкості, позитивного ставлення до навчання, допитливості та вмотивованості.

Соціальні та емоційні навички, такі як емпатія, самосвідомість, повага до інших і вміння спілкуватися та працювати в команді стають важливими, оскільки класи та робочі місця стають більш етнічними та багатокультурними. Успішність у школі також залежить від низки соціальних та емоційних навичок, таких як наполегливість, цілеспрямованість, працездатність, відповідальність, допитливість, гнучкість, відкритість та емоційна стабільність (Dzhurylo, Hlushko, & Shparyk, 2021).

У рекомендаціях Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (The European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF), 2008) «компетентність» визначається як підтверджена здатність використовувати знання, навички та особисті, соціальні та/або методологічні здібності в робочих або навчальних ситуаціях, а також у професійному та особистісному розвитку (European Parliament, Council of the European Union, 2008). Навички це здатність здійснювати процеси та вміння відповідально використовувати свої знання для досягнення мети. Зазначимо, що навички є частиною цілісної концепції компетентності.

Зацікавлені сторони OECD розробили документ «Освіта 2030: Майбутнє освіти та навичок» (Education 2030: The Future of Education and Skills), в якому було визначено три різні типи навичок:

- когнітивні та метакогнітивні навички, які включають критичне мислення, творче мислення, вміння вчитися та саморегуляцію;
- соціальні та емоційні навички, які включають емпатію, самоефективність, відповідальність та співпрацю;
- практичні та фізичні навички, які включають використання нових інформаційних та комунікаційних технологій (OECD, 2018).

Когнітивні навички – це набір стратегій мислення, які дозволяють використовувати мову, цифри, міркування та набуті знання. Вони включають вербальні, невербальні та навички мислення вищого порядку. Метакогнітивні навички включають вміння вчитися та здатність усвідомлювати свої знання, навички, ставлення та цінності (OECD, 2018). Наразі, «вміння вчитися» це вироблення в учнів умінь, навичок і цінностей, вмотивованість, наполегливість, здатність брати на себе зобов'язання та ставити довгострокові цілі й досягати їх.

Соціальні та емоційні навички – це набір індивідуальних здібностей, які можуть проявлятися в послідовних моделях думок, почуттів і поведінки, які дають змогу людям розвивати себе, розвивати свої стосунки вдома, в школі, на роботі та в громаді, а також виконувати свої громадянські обов'язки (OECD, 2018).

Практичні та фізичні навички включають ручні навички, такі як здатність користуватися пристроями інформаційних і комунікаційних технологій і новими машинами, грати на музичних інструментах, створювати витвори мистецтва, займатися спортом; життєві навички, такі як вміння самостійно одягатися, готувати їжу та напої, підтримувати себе в чистоті тощо (OECD, 2018).

Набуття та подальше удосконалення компетентностей є динамічним процесом, на який впливають особистісні та контекстуальні фактори. Особистісний та соціальний розвиток людини на всіх рівнях освіти є важливим аспектом подальшого удосконалення компетентнісної парадигми і підвищення якості освіти. Сучасний глобальний світ із непередбачуваними та непрогнозованими викликами стає все більш невизначеним, складним і неоднозначним. Саме формування та розвиток трансверсальних компетентностей та навичок у громадян допоможе їм бути стійкими та адаптивними до нових ситуацій і вносити корективи відповідно до цих змін.

Безперервний розвиток нових технологій, стрімка зміна знань змушує людей постійно самовдосконалюватися, опановувати додаткові навички та вміння, перекваліфіковуватися.

Зокрема, розвинений емоційний інтелект та емпатія, разом із креативністю стануть перевагою людей над роботами. Отже, працівники із нестандартними когнітивними навичками, такими як творчість, соціальними та емоційними навичками будуть користуватися попитом на ринку праці.

Для адекватного реагування на технологічні, інноваційні та суспільні зміни та виклики варто відповідно змінювати системи освіти, в тому числі зміст навчальних програм. Наразі, модернізація навчальних програм має передбачати їх нелінійність, динамічність, зосередженість на персоналізованому навчанні, що має враховувати інтереси дитини, акцентованість не тільки на ключових, а й на трансверсальних компетентностях. Здатність відповідати на виклики, справлятися з невизначеністю, вміння формувати нові сенси та цінності, ідеї та стратегії, бути відповідальними, емпатійними, креативними, гнучкими, постійно розвивати вміння вчитися впродовж життя, – ось ці трансверсальні компетентності, які необхідно формувати в учнів сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dzhurylo, A., Hlushko, O., & Shparyk, O. (2021). Innovative approaches to formulation and development of soft skills of secondary school students in the context of Ukraine's integration into the European education area. *Education: Modern Discourses*, 4, 39–49. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2021-4-05>
2. European Parliament, Council of the European Union. (2008). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (Text with EEA relevance). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
3. OECD (2018), *The Future of Education and Skills: Education 2030*. Position paper.
4. [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)

Губський О. В.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИТОКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ОСВІТИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Ключові слова: історичні аспекти, маркетингова освіта, Сполучені Штати Америки, США, маркетинг, реклама

Педагоги, які розуміють історичні аспекти витоку дисциплін краще підготовлені для фундаментального викладання програм, постановки під сумнів існуючих концепцій та удосконалення змісту освіти.

Щодо здобувачів вищої освіти то, однією з переваг розуміння історичних аспектів витоку маркетингової науки, а як наслідок і маркетингової освіти в США, є посилення творчого мислення, яке студенти-маркетологи можуть отримати від історичної орієнтації. Знання історії маркетингу забезпечує фундамент, на якому студенти-маркетологи можуть будувати майбутні маркетингові рішення, рекламні кампанії та нові продукти. (Jones, 2007). Також, розуміння історії витоку маркетингової освіти та науки може допомогти студентам-маркетологам уникнути приреченості на повторення помилок минулого, коли вони розпочнуть свою професійну кар'єру.

В Сполучених Штатах Америки маркетингова освіта має більше ніж сторічну історію. З моменту свого виникнення наприкінці XIX-го століття вона розвивалася і змінювалася, щоб відповідати мінливим потребам ділового світу. Сьогодні маркетингова освіта є невід'ємною

частиною бізнес-програми в коледжах та університетах за якою навчаються понад 300 000 студентів. (National Center for Education Statistics, 2023)

Для того щоб розуміти історичні аспекти становлення маркетингової освіти, треба зрозуміти, коли з'явилися перші освітні програми або курси, в яких згадувався термін «маркетинг» або «реклама». Еплгейт зазначає, що перші курси в яких згадувалась реклама, був курс 1893 року з журналістики Уортонської Школи бізнесу. (Applegate, 2008). Водночас, Конверс зазначає, що маркетинг довгий час асоціювався з економікою і навіть називався «прикладна економіка» (Converse, 1951), можливо сформувавшись під впливом «Дослідження про природу і причини багатства народів» Адама Сміта.

Джонес та Шоу стверджують, що перший курс з маркетингу запустився в 1902 році в Університету Мічигана (Jones, 2002). До 1902 року маркетинг, як дисципліна, ніде не викладався. Перший курс, який можна назвати маркетинговим стартував в університеті Мічигану. Там вивчали дисципліну, яка називалася «Дистрибутивні та регуляторні галузі промисловості». Згодом, зміст курсів перетворився на більш спеціалізований. Курси стали називатися «Принципи реклами», «Проблеми маркетингу» (Ferrell, 2015).

Між 1905 та 1921 в Університеті штату Огайо викладалися курси з дистрибуції, кредитування, реклами, торгового менеджменту, оптової та роздрібною торгівлі. (Bartels, 1962). Можна відмітити значний вклад університету Огайо в формування змісту маркетингової освіти, який студенти закладів освіти в США вивчають і зараз та стверджувати, що маркетингові дисципліни, викладалися як дуже практичні курси, які допомагали просувати товари та послуги.

Через новизну вищевказаних тем, професорам часто доводилося проводити дослідження власноруч та створювати методичні матеріали щоб забезпечити викладання курсу (Ferrell, 2015). Це стимулювало включати як нові так і старі маркетингові теорії в програму навчання.

Слід зазначити, що перші роки формування маркетингової освіти, була наявність численних представників з різних дисциплін. Без внеску цих першопроходців, маркетинг не придбав би свого сучасного вигляду. Наприклад, у 1906 році Семюел Спарлінг написав, ймовірно, перший підручник з принципів менеджменту, який виник в результаті курсу, що він читав у Університеті Вісконсіна. Зміст книги охоплював управління фермерським господарством, фабриками, юридичними питаннями, бухгалтерським обліком та різними аспектами маркетингу, включаючи оптову та роздрібну торгівлю, рекламу, а також кредитування та стягнення заборгованості (Sparling, 1906).

Початок використання терміну «маркетинг» для пояснення дистрибуції, продажу, реклами в курсі у Вісконсінському університеті став ключовою подією, оскільки це визначення робило концепцію маркетингу застосовною до бізнес-освіти на університетському рівні. Перед цим бізнес-освіта існувала протягом тривалого часу, з комерційними довідниками, доступними вже в XVI столітті, які містили важливі дані про маркетинг та інші бізнес-функції для середньовічних купців (Shaw, 1995).

Ральф Старр Батлер був одним із перших науковців, який висловив ідею більш широкого визначення маркетингу. Батлер вважав, що маркетинг виходить за межі таких видів діяльності, як дистрибуція та продаж, включаючи планування та координацію, які необхідні для управління складними взаємовідносинами між різними «факторами в торгівлі». Коли Ральф Старр Батлер намагався організувати курс, що інтегрував дистрибуцію, продажі, рекламу та ціноутворення у Університеті Вісконсіну, він використовував термін «Методи маркетингу» для своїх памфлетів 1911 року. Ці памфлети були опубліковані і стали одними з перших навчальних матеріалів з маркетингу. Шість памфлетів Ральфа Старра Батлера перетворилися на книгу під назвою «Методи маркетингу» (Butler, 1918).

Період з 1910-х і 1920-х років виявився важливим для розвитку маркетингової освіти, оскільки піонери маркетингу публікували підручники, які дозволяли включати цю дисципліну все більше та більше в університетські курси. Бартелс (Bartels, 1962) назвав цей період золотим віком в розвитку дисципліни. Підручники, такі як «Практичні продажі:

Трактат про мистецтво продажу товарів» Фаулера (1911), «Науковий менеджмент продажів» Хойта (1913) та «Елементи маркетингу» Черінгтона (1920), надавали викладачам маркетингу базовий педагогічний матеріал для викладання цієї галузі. Важливо відзначити, що навчальні посібники того часу не обов'язково мали «маркетинг» у назві, але все одно вважалися підручниками з маркетингу.

У 1921 році був опублікований підручник «Принципи маркетингу» Пола Айві, а в 1922 році Фред Кларк випустив другу книгу з такою ж назвою. Перший підручник із терміном «управління маркетингом» у назві належав Персівалу Уайту (1927). Деякі вчені вважають його ключовим, оскільки Уайт включив принципи наукового управління Фредеріка Тейлора в маркетинг (Jones, 2011).

У 1927 році вийшов перший спільно написаний підручник «Принципи маркетингу» від Мейнарда, Вейдлера і Бекмана, який пережив дев'ять видань до 1973 року і був одним із найбільш використовуваних підручників. Іншим успішним раннім текстом було «Елементи маркетингу» Пола Конверса, опубліковані в 1930 році. Перші підручники з маркетингу підходили до предмету, фокусуючись на товарах, інституціях та функціях. Ці три теми залишаються актуальними в сучасних підручниках. Наприклад, термін «товари» вказує на категорії продуктів і брендів; «інституції» вказують на різні маркетингові організації, задіяні в маркетинговому процесі, такі як види роздрібних торговців, види оптових торговців та інші агенти (наприклад, фірми з маркетинговим дослідженням, рекламні агентства, перевізники тощо), а «функції маркетингу» вказують на управлінські функції, відомі як маркетинг мікс (продукт, ціна, місце, просування).

Таким чином, можна зазначити, що виток маркетингової освіти відбувся завдяки поєднанню багатьох дисциплін: економіка, журналістика, продажі, реклама, фінанси та інші. Ця синергія трансформувалася у перші програми на підручники Батлера, Спарлінга, Фаулера, Хойта, Черінгтона, Кларка, Мейнарда та інших. Посібник останнього пережив дев'ять видань до 1973 року, і деякі аспекти, які висвітлювались в підручниках того часу, актуальні і зараз, наприклад товари, інституції та функції маркетингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jones, D. G. B., & Richardson, A. J. (2007, March). The myth of the marketing revolution. *Journal of Marketing Education*, 29(1), 4-12.
2. National Center for Education Statistics. (2023, June 22). Integrated Postsecondary Education Data System (IPEDS). Retrieved July 19, 2023.
3. Applegate, E. (2008). The development of advertising and marketing education: The first 75 years.
4. Converse, P. D. (1951). Development of marketing theory: Fifty years of progress. In H. G. Wales (Ed.), *Changing perspectives in marketing* (pp. 1–31). Urbana: University of Illinois Press.
5. Jones, D. G. B., & Shaw, E. (2002). History of marketing thought. In B. Weitz & R. Wensley (Eds.), *Handbook of marketing* (pp. 39–65). Thousand Oaks, CA: Sage.
6. O. C. Ferrell, Joe F. Hair Jr., Greg W. Marshall & Robert D. Tamlia (2015). Understanding the History of Marketing Education to Improve Classroom Instruction, *Marketing Education Review*, 25:2, 159-175, DOI: 10.1080/10528008.2015.1038963
7. The Development of Marketing Thought. By Bartels Robert. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin, Inc., 1962. 284 pp. DOI: 10.1177/002224376400100117
8. Sparling, S. E. (1906). *Introduction to business organization*. New York: Macmillan.
9. Shaw, E. (1995). Lessons from the past: Early marketing textbooks from the sixteenth to eighteenth centuries. In K. Rassuli, S. Hollander, & T. Nevelt (Eds.), *Proceedings of the Seventh Conference on Historical Research in Marketing and Management Thought: Marketing history: Marketing's greatest experiment* (pp. 59–70). East Lansing: Michigan State University.
10. Butler, R. S. (1918). *Marketing Methods*. United States: Alexander Hamilton Institute.
11. Jones, D. G. B., & Tadajewski, M. (2011). Percival White(1887–1970): marketing engineer. *Marketing Theory*.11(4), 455–78.

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ШКІЛ

Сталість розвитку визначає освіту для сталого розвитку (*Education for Sustainable Development, ESD*) як здатність сучасного суспільства задовольняти свої потреби, не погіршуючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. ESD входить у фокус багатьох країн, включаючи європейські, як важливий аспект навчання. У Європейському Союзі (ЄС) шкільні програми для сталого розвитку зазвичай враховують цілі й принципи сталого розвитку, такі як соціальна справедливість, економічна ефективність і екологічна стійкість.

Навчальні програми в школах ЄС можуть включати наступні напрями:

Екологічна освіта:

- Вивчення принципів екології та природничих наук.
- Розуміння впливу людської діяльності на навколишнє середовище.
- Заохочення учнів до дій для збереження природи та раціонального використання ресурсів.

Соціальна відповідальність:

- Вивчення питань соціальної справедливості та рівності.
- Підкреслення важливості етичної поведінки та взаємоповаги.
- Залучення до громадської діяльності та волонтерської роботи.

Економічна грамотність:

- Розуміння основних економічних принципів та їх вплив на суспільство.
- Підкреслення економічної відповідальності та раціонального використання ресурсів.

Глобальне громадянство:

- Вивчення світових проблем і викликів, таких як бідність, голод, зміна клімату.
- Розвиток учнівського розуміння глобальних взаємозв'язків та взаємозалежності.

Міжкультурна взаємодія:

- Розуміння та повага до різноманітності культур і мов.
- Розвиток міжкультурної комунікації та співпраці.

ЄС може також впроваджувати конкретні програми та ініціативи для підтримки сталого розвитку в освіті. Важливим аспектом є також впровадження інтерактивних методів навчання, що дозволяють учням відчувати власну відповідальність за стан світу та стимулюють їх до активної участі в розв'язанні глобальних проблем.

Є кілька ініціатив та програм, спрямованих на інтеграцію аспектів сталого розвитку у навчальні програми шкіл Європи. Однією з ключових ініціатив у цьому напрямі є програма «Освіта для сталого розвитку в Європі: намічаємо шляхи розвитку» (*Education for Sustainable Development in Europe: Mapping the Way Forward*), яку впроваджує ЮНЕСКО. Ця програма сприяє обміну досвідом та найкращими практиками між країнами Європи щодо впровадження елементів сталого розвитку у навчальні програми. Також важливою є Європейська мережа шкіл для сталого розвитку (*European Network of Schools for Sustainable Development*), яка об'єднує освітні установи, щоб спільно розвивати та впроваджувати ініціативи з ESD. Крім того, багато країн Європи впроваджують національні стратегії з ESD, що передбачають інтеграцію цього принципу у всі аспекти навчання, включаючи навчальні плани та програми. Ці ініціативи та програми свідчать про зростаючий інтерес до впровадження ESD в системи шкільної освіти європейських країн.

Шкільне навчання для сталого розвитку спрямоване на формування учнівської свідомості та навичок, які допоможуть їм розуміти, цінувати і сприяти сталому розвитку у

різних аспектах життя. Основні елементи такого навчання включають наступні принципи (European Commission, 2022b):

– *інтеграція сталого розвитку у навчальні програми*: введення тем та понять сталого розвитку в різні предмети; створення інтегрованих проектів та завдань, що сприяють розвитку комплексного розуміння сталого розвитку;

– *активне навчання*: використання методів, які стимулюють активну участь учнів, таких як дискусії, проекти, групові роботи; розвиток критичного мислення та аналітичних навичок;

– *практичні дослідження*: організація польових робіт, лабораторних досліджень та проектів, спрямованих на вивчення проблем сталого розвитку; залучення учнів до вивчення та моніторингу місцевого середовища;

– *глобальна перспектива*: використання вивчення глобальних проблем та взаємозв'язків між країнами; здійснення віртуального спілкування та обміну ідеями з учнями з інших країн;

– *розвиток критичного ставлення до споживацької культури*: вивчення впливу споживацьких звичок на навколишнє середовище та суспільство; розвиток альтернативних підходів до споживання та виробництва;

– *розвиток практичних навичок*: навчання практичним навичкам, таким як вирощування рослин, використання відновлюваних ресурсів, сортування відходів тощо; залучення учнів до участі в громадських ініціативах та проектах.

– *розвиток соціальних навичок*: формування вмінь співпраці, комунікації та роботи в групі; виховання почуття відповідальності та активного громадянства.

Ці принципи допомагають створити навчальне середовище, яке сприяє усвідомленню сталого розвитку і розвитку відповідального громадянина.

Держави-члени ЄС підкреслюють своє прагнення зробити викладання та навчання для сталого розвитку пріоритетом в освіті. 16 червня 2022 р. Рада ЄС ухвалила Рекомендацію щодо навчання для зеленого переходу та сталого розвитку (*Recommendation on learning for the green transition and sustainable development*) (European Commission, 2022a). Рекомендація є ключовою політичною заявою, що підкреслює вирішальну роль освіти та навчання у досягненні цілей Європейського зеленого курсу. Освіта і навчання повинні відповідати викликам і реаліям 21 ст., задовольняти потреби учнів і допомагати їм справлятися з почуттям стресу і тривоги, які вони відчувають перед обличчям планетарної кризи. Щоб забезпечити учнів компетентностями, необхідними для формування більш стійкої економіки і суспільства, навчання має бути трансформаційним і міждисциплінарним. Європейська Комісія підтримуватиме впровадження Рекомендації шляхом взаємного навчання та обміну досвідом з питань сталого розвитку в освіті, в тому числі через спеціальну робочу групу ЄС з цієї теми.

Європейською Комісією розробляються ресурси для освітян і політиків, включаючи онлайн-курс для освітян про загальношкільні заходи зі сталого розвитку, який було запущено у вересня 2022 р. на новій Європейській платформі шкільної освіти (*European School Education Platform*).

Фінансова підтримка надається через програми Erasmus+, Horizon Europe та інші фінансові програми ЄС. Для реалізації заходів, викладених у Рекомендації, держави-члени можуть також спиратися на нову Європейську рамку компетентностей зі сталого розвитку (*GreenComp*), яка визначає навички, що їх повинні розвивати всі учні, пов'язані з навколишнім середовищем та сталим розвитком.

План дій, прийнятий у вересні 2015 р. на саміті Організації Об'єднаних Націй з прийняттям нової програми сталого розвитку (*Agenda 2030*) проголошує використання в школах інструментів ІКТ для розвитку навичок сталого розвитку, міжкультурності та глобального громадянства. Для вчителів розроблено спеціальний курс, який допоможе: визначити основні особливості Порядку денного 2030 та його цілі; дослідити цифрові інструменти для створення матеріалів (слайди, скріншоти, інфографіка тощо), інтерактивних

вправ (вікторини, опитування), а також для збору та обміну ідеями (цифрові дошки оголошень, асинхронні бесіди); використовуйте вибрані інструменти ІКТ для створення інтерактивних вправ, щоб зробити урок більш інтерактивним під час викладання Agenda 2030; впроваджувати окремі глобальні цілі на своїх уроках, використовуючи обрані інструменти ІКТ; цифрове посилення співпраці між учнями та підвищення обізнаності про цілі Agenda 2030; адаптувати готові уроки або матеріали, присвячені Глобальним цілям, до своїх уроків за допомогою обраних інструментів; розробити навчальний блок про глобальні цілі Agenda 2030, працюючи в групах і використовуючи обрані інструменти ІКТ (European Commission, 2023).

ESD дає учням різного віку знання, навички, цінності та активність для вирішення взаємопов'язаних глобальних проблем, включаючи зміну клімату, втрату біорізноманіття, нераціональне використання ресурсів та нерівність. Вона дає можливість учням різного віку приймати поінформовані рішення та здійснювати індивідуальні й колективні дії, спрямовані на зміну суспільства та турботу про планету. ESD – це не просто процес навчання впродовж усього життя, а невід'ємна частина якісної освіти. Вона посилює когнітивні, соціально-емоційні та поведінкові аспекти навчання і охоплює зміст і результати навчання, педагогіку та саме навчальне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Commission (2023). Agenda 2030: ICT Tools for Sustainable Development. <https://school-education.ec.europa.eu/en/professional-development/courses/agenda-2030-ict-tools-sustainable-development-0>
2. European Commission (2022a). Council Recommendation on learning for the green transition and sustainable development. <https://www.europeansources.info/record/proposal-for-a-council-recommendation-on-learning-for-environmental-sustainability/>
3. European Commission (2022b). Learning for the green transition and sustainable development. <https://education.ec.europa.eu/news/learning-for-the-green-transition-and-sustainable-development>

Зенякін О. С.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ CLIL

Згуртування світової спільноти на засадах транспарентності та глобалізаційної доступності й відкритості інформації значно посилила можливості взаємодії фахівців у різних сферах суспільного життя. Тим не менш, ефективна ретрансляція певної ідеї на теренах близького та дальнього зарубіжжя стала можливою здебільше завдяки двом факторам, які, на наш погляд, і зумовлюють дуальну характеристику модерного глобалізованого соціуму: домінація інформаційно-комунікаційних технологій та монолінгвальна традиція передачі знань. Якщо сучасним технологіям і методиці забезпечення мовної обізнаності молодих людей присвячено багато робіт фахівців, то в педагогічній царині відчувається певна нестача нових наукових розвідок у галузі формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти на основі використання інноваційних дидактичних підходів.

Представлена робота присвячена питанню формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти на засадах реалізації дидактичної системи CLIL. Актуальність цієї праці підтверджується монолінгвальним характером сфери обміну

професійним знанням, адже більшість майданчиків, де генеруються та поширюються ідеї, націлені для рецепції глобальною аудиторією, оперують здебільше однією мовою – англійською. З урахуванням цього факту, важливості набуває і необхідність прогресивного підходу до навчання цієї мови.

Відповідно до застосовного принципу сучасної освіти – навчання упродовж життя (*lifelong learning*), навчання є процесом постійного покращення базових знань, умінь навичок індивідуума із розширенням можливостей їх застосування [1]. Ключовим моментом, на наше переконання, є розширення спектру можливостей особистості. Зокрема, оволодіння здобувачем освіти іноземною мовою, особливо – англійською, може значно урізноманітнити його потенційні кар'єрні успіхи. Проте, виникає цілком справедливе питання стосовно відповідності очікуваного рівня мовної освіти та реальної дидактичної системи її реалізації у вищій школі.

Уточнимо, що в сучасній педагогічній науковій літературі наводять різні тлумачення дидактичної системи. Зокрема, під цим поняттям зокрема учені розуміють: а) парадигмально-залежну сукупність дидактичних компонентів [2, с. 3]; б) навчальний процес, актуалізований у межах діяльнісної педагогічної практики [3, с. 40]. Як можна побачити, трактування цього вихідного поняття значно диференціюються в працях різних дослідників, виявляючи плюралістичну та комплексну природу дидактичної системи.

Згідно з думкою М. Фіцули та Є. Лодатко, система – це поєднання взаємопов'язаних елементів, що становлять єдине цілісне та комплексне утворення, а дидактична система являє собою цілісність та усталеність взаємодії категорій дидактики, що спільно становлять стрижневу побудову навчально-виховного процесу [4; 5]. С. Алексєєва зазначає, що сучасна дидактична система має забезпечувати підготовку майбутніх фахівців до ефективного здійснення професійної діяльності [6]. Це можливо безумовно, тільки на основі знання ними іноземної мови.

У контексті переходу від знаннєвої парадигми до компетентнісної навчання іноземній мові наразі можна охарактеризувати як процес формування іншомовної комунікативної компетентності. Це поняття розглядається в спеціалізованій літературі як: комунікативне надбання, що надає змогу розуміти власні та чужі моделі іншомовної комунікативної поведінки [7]; єдність можливостей індивідуума здійснювати міжкультурну, міжмовну та міжособистісну взаємодію [8].

Одним із сучасних підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти є так зване мовно-предметне інтегроване навчання – CLIL (*content and language integrated learning*). Відомо, що на європейських теренах CLIL-навчання впроваджується приблизно з середини 90-х років XX сторіччя [9]. Відповідно до визначення, наведеного в роботі О. Першукової, мовно-предметне інтегроване навчання є процесом освіти, заснованим на одночасному викладанні іноземної мови та немовного предмету в закладах освіти [10].

З вищевикладеного випливає, що CLIL-навчання передбачає подвоєння кількості вихідних зусиль, витрачених на педагогічне проєктування освітнього процесу, аби врівноважити одночасне формування іншомовної комунікативної компетентності та предметної (фахової) компетентності здобувача освіти, аби отримати подвійний результат освітньої діяльності: знання й мови, і певної немовної дисципліни на одному адекватному рівні, що уможливує застосування цього подвійного набору знань, умінь та навичок у процесі трудової діяльності із можливістю гнучкості та адаптивності їхньої імплементації в залежності від ситуативної кон'юнктури.

Перевагами застосування мовно-предметного інтегрованого навчання є не тільки кількісне подвоєння отриманих знань, а ще й розширення аналітичних можливостей здобувачів у галузі простеження причинно-наслідкових зв'язків у межах гетерогенних елементів за принципом діалектики, що ґрунтується, як відомо, на єдності та боротьбі протилежностей, адже зазвичай у межах мовно-предметного інтегрованого навчання поєднуються мовна дисципліна та технічна або технологічна (хімія, фізика тощо). Ще одним позитивним моментом можна назвати розвинення здатності здобувача освіти ефективно та

адекватно взаємодіяти в межах синергетики CLIL-навчання, адже воно передбачає одночасну та однонаправлену дію двох незалежних, але поєднаних межами єдиного освітнього процесу парадигм навчальних дисциплін.

Вважаємо, що мовно-предметне інтегроване навчання має значний потенціал для застосування у вищій школі та подальшій освіті впродовж усього життя, адже його дуальна функціональна природа забезпечує розвиток компетентностей 21 сторіччя. Тому систему CLIL доцільно застосовувати в межах здійснення перепідготовки, додаткової освіти чи підвищення кваліфікації фахівців шляхом заощадження аудиторного часу на викладання двох окремих дисциплін. Доцільним вбачається розділення комплементарних (доповнювальних) немовних дисциплін на дві групи: суто гуманітарні та суто технічні. Поєднання комплементарних предметів має базуватися з огляду на критерії освітньої програми та спеціалізації здобувача освіти.

Таким чином, доходимо висновку, що формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в контексті реалізації дидактичної системи CLIL цілком можливе та має значні переваги, які набувають особливого значення саме тепер, коли в умовах дуже швидких трансформаційних процесів у суспільстві, виникає потреба у фахівцях не тільки вузького, але ширшого профілю, які здатні розв'язувати комплексні завдання в більш ніж одній предметній сфері. Перспективи подальшого наукового пошуку вбачаємо в аналізі навчальних матеріалів, розроблених для застосування в межах провадження освітньої діяльності, що ґрунтується на засадах CLIL-навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Laal, M. (2011). Lifelong learning: What does it mean? *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 28 (2011), 470-474.
2. Осадченко І. (2010). Термінологічний аналіз дидактичних категорій: «система», «вид», «тип», «модель», «технологія». *Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 1, 217-226.
3. Грицюк Б., Скульський Р., Домбровський С. та ін. (1990). Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів. Львів: Світ.
4. Фіцула, М. (2010). Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Академія.
5. Лодатко, Є. (2010). Моделювання педагогічних систем і процесів. СДПУ.
6. Алексєєва, С. (2021). Дидактика в умовах інформатизації освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 4 (1), 25-30.
7. Федоренко, Ю. (2005). Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови. [Автореф. дис. канд. пед. наук, Луцьк].
8. Вороніна, Д. (2017) Зміст та структура іншомовної комунікативної компетентності сучасних фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 8, 17-20.
9. Marsh, D. (2012). Content and Language Integrated Learning (CLIL) : A Developmental Trajectory. University of Cordoba.
10. Першукова, О. (2018). Теоретичні основи розробки навчальних матеріалів для роботи за технологією CLIL. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 58-59, 162-172.

ТРАДИЦІЙНА РОЛЬ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ В КИТАЇ

Традиційна роль батьків у вихованні дітей в Китаї завжди була невід'ємною частиною культури та суспільства. Одним з ключових аспектів цієї ролі є формування м'яких навичок у дітей, які визначають їхній емоційний і соціальний розвиток.

Метою роботи є розкриття традиційної ролі батьків у формуванні м'яких навичок та їх важливість для гармонійного розвитку дитини. Актуальність обраної теми полягає у важливості формування м'яких навичок для подальшого розвитку моральних цінностей молодого покоління.

В першу чергу слід розглянути, що ж саме означає термін "м'які навички". М'які навички (soft skills), також відомі як не технічні навички (non-technical skills), включають навички спілкування, слухання, переконання, самомотивації, впливу, здатності до командної роботи тощо.

В традиційній освіті набагато більше уваги приділяється та обговорюється вдосконаленню "твердих навичок" дітей. Проте за дослідженнями та обговореннями сучасних педагогів та соціологів можна відзначити, що м'які навички відіграють важливу роль у різних аспектах життя людини, від щоденного життя до роботи, і навіть далеко виходять за межі впливу, який можуть мати "тверді навички". Всі ці питання ретельно розглядалися такими китайськими педагогами, як Чжун Чжисен, Чен Лі, Джан Нана, Хе Конху та іншими.

Для більш конкретного обговорення ролі китайських батьків у формуванні розвинених навичок дітей, треба позначити, що Китай – це країна з багатою історією, де існує багато філософських та педагогічних концепцій. Ці уявлення про освіту та виховання і сьогодні впливають на китайців.

В сучасному Китаї термін "батьки" зазвичай вживається як "батьки-господарі". Слово "господар" має значення "людина, яку слід поважати". За традиційними китайськими уявленнями, батьки виступають як наказодавці, а діти – як виконавці наказів (钟志贤, 1996, 135). Ця концепція відображає ієрархічний відносини між батьками та дітьми. Також ця думка відзеркалює концепції конфуціанства в Китаї. Однак роль батьків як "вчителів" є набагато складнішою, ніж роль звичайного вчителя. Окрім передачі знань та відповідей на питання, китайські батьки також відзначають важливість власного прикладу у вихованні дітей. Друга роль батьків у китайській культурі – це роль вчителя. Китайці часто кажуть, що батьки – це перший "вчитель" дитини (师说, 1988, 96).

При вивченні проблеми було розглянуто вісім основних шляхів формування м'яких навичок китайськими батьками.

1. Передача дітям моральних цінностей. Це працьовитість, стійкість, чесність, повага, співпраця тощо. Батьки стимулюють дітей встановлювати конкретні цілі та наполегливо їх досягати.

2. Імітація ролі. Китайські батьки часто виступають першими рольовими моделями для своїх дітей. Вони навчають їх традиційним китайським навичкам, таким як знання етикету, повага до інших і сімейні цінності, передача цих навичок через слово та приклад.

3. Дисципліна. Батьки в Китаї мають значний вплив на виховання дітей у справах дисципліни та правил, що допомагає їм вчитися відповідальності та поваги. Вони зазвичай ставлять і забезпечують дотримання різних сімейних правил, навчаючи дітей їх поважати.

4. Формування соціальних навичок та міжособистісних відносин. В Китаї надається велике значення розвитку соціальних навичок та здатності до міжособистісного

спілкування дітей. Батьки вчать дітей ефективно спілкуватися, співпрацювати та ділитися, розвиваючи здорові взаємини та забезпечуючи позитивні соціальні досвіди.

5. Управління емоціями. Усвідомлення важливості психічного здоров'я для розвитку дітей є пріоритетом для китайських батьків. Тому вони стимулюють дітей виражати свої емоції, розвивати позитивний спосіб мислення та вчать їх справлятися зі стресом та викликами.

6. Розподіл домашніх обов'язків. Це залучення дітей батьками до певних домашніх справ, щоб розвивати їх відчуття відповідальності та навички самоменеджменту. Це також важливий шлях навчання розвинених навичок.

7. Фінансова освіта. Ще одна з задач батьків – навчити своїх дітей з самого малого віку основам фінансового управління. Вони навчають їх правильно використовувати та розуміти гроші, надаючи можливість управляти своїми кишеньковими грошима для розвитку фінансової свідомості та навичок управління коштами.

8. Самодисципліна та відповідальність. Це встановлення батьками гарних життєвих звичок, таких як управління часом, самоконтроль та самостійне вирішення проблем.

Зі зростанням глобалізації та полегшенням доступу до інформації в Китаї, батьки взяли на озброєння більше ідей та поглядів з усього світу у своєму мисленні та освітніх підходах. У зв'язку з цим роль батьків щодо виховання та формування навичок дітей перебуває змін. Однією з найпоширеніших змін є поява ролі, що схожа на "друга" або "партнера". Ця роль не така проста, як здається на перший погляд. Вона свідчить про те, що колишні взаємини між китайськими батьками та дітьми, які полягають в простому виконанні чи слідуванні, трансформуються на взаємну повагу та більш рівноправні відносини (孝经, 2020, 124).

Від традиційного підходу "що повинна вивчати дитина" китайські батьки поступово переходять до психологічних аспектів уявлень дитини та більшої поширеності можливостей для неї. Тому дослідження в цьому напрямку має велике та глибоке значення і вимагає подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 孝经, (2020)。江苏凤凰美术出版社, 303页
2. 钟志贤, (1996)。素质教育。中国基础教育的使命, 194页
3. 引用第六章, (2001)。学会劳动:人类最神圣的本质, 222页
4. 师说, (1988)。选自《历代名篇赏析集成》, 中国文联出版公司, 156页

Лунгол О. М.

*Донецький державний університет внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна)*

Агішева А. В.

*Кропивницьке вище професійне училище
(м. Кропивницький, Україна)*

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ПІДХОДІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У сучасному світі поняття інклюзивності в освіті займає центральне місце в дискусіях та розвитку освітньої системи. Інклюзивні підходи в освіті визнаються не тільки засобом впровадження соціальної справедливості, але й ключовою передумовою створення суспільства, яке цінує різноманітність та інклюзивність. Інклюзивна освіта допомагає кожному здобувачу освіти розвиватися, незалежно від особливих потреб чи здібностей, і створює сприятливе середовище для їх інтеграції у навчальну спільноту. В інклюзивному середовищі здобувачі освіти вчаться співіснувати з іншими, незалежно від їх релігійного,

культурного чи соціального походження. Це сприяє розвитку соціальних навичок, емпатії та відкритості до інших культур і поглядів.

Інклюзивна освіта сприяє розвитку індивідуальних здібностей кожного здобувача освіти. Замість того, щоб підлаштовувати учнів та студентів під систему, інклюзивні підходи дозволяють адаптувати навчання до потреб кожного здобувача освіти. Це є особливо корисним для осіб зі спеціальними освітніми потребами, які можуть потребувати індивідуального підходу та підтримки.

Впровадження інклюзивних підходів створює виклики для закладів освіти, педагогів та батьків, оскільки інклюзивність вимагає глибокого розуміння та пристосування освітніх систем для надання якісної освіти всім здобувачам, незалежно від особливих потреб. В цьому контексті дуже важливим є вивчення та адаптація зарубіжного досвіду впровадження інклюзивних підходів у закладах освіти, яке надасть можливість засвоїти передові методики та стратегії сприяюванні на створення інклюзивних навчальних середовищ. Багато країн розвинули успішні моделі інклюзивної освіти, які демонструють переваги для всіх здобувачів освіти. Вивчення зарубіжного досвіду допомагає зрозуміти, як побудувати підтримуючі системи для осіб з різними освітніми потребами та створити відкрите освітнє середовище. Окрім цього, вивчення зарубіжного досвіду надає можливість підготувати вітчизняних педагогів до роботи в інклюзивних класах.

Так, індійські науковці Расмітаділа, Меган Асрі Хумайра та Реза Рахматтулла (Rasmitadila, 2021) на основі проведених досліджень з формування інклюзивного середовища, зазначають на важливості створення постійних та стабільних програм наставництва, наприклад, через залучення університетів та ресурсних центрів інклюзивної освіти на допомогу загальноосвітнім закладам. У своїх дослідженнях вони розглядають саме роль університетів у наставницьких програмах для інклюзивних початкових шкіл через розробку ефективних систем навчання та забезпеченні фахівцями, компетентними у впровадженні інклюзивної освіти в інклюзивних початкових школах.

Абдуллажоновна Шахноза Акбаровна (Abdullajonova, 2022) у своїх дослідженнях описує особливості впровадження інклюзивних підходів в Узбекистані, акцентуючи увагу на так звану «узбецьку модель», за якою значна увага приділяється захисту прав дітей. Дослідниця зазначає, що в Узбекистані є спеціально організовані школи для дітей з обмеженими можливостями. Їх завданням є підготовка дітей до спеціальних закладів освіти. Абдуллажоновна Ш.А. зазначає, що освіта, яка враховує потреби всіх здобувачів освіти, поважає їхні права та здібності, спрямована на досягнення соціальної справедливості та рівності, називається інклюзивною освітою. Інклюзивна освіта – це процес, спрямований на інтеграцію здобувачів освіти з обмеженими можливостями в освітній простір, задля реалізації соціальної справедливості та рівності. Вона має базуватися на соціальній моделі та розглядати проблему не в дитині, а в програмі та методиці. Така система навчання потребує певних змін. При цьому навчальні плани мають складатися з урахуванням потреб кожного здобувача освіти, правильно коригуватися методики навчання, враховуючи психологічні аспекти. Інклюзивна освіта полягає в тому, щоб всі здобувачі освіти, включно із здобувачами освіти з особливими потребами, могли навчатися в будь-якому загальноосвітньому закладі. Виходячи з Міжнародної конвенції про права дитини, автор описує шкільну освіту трьома різними фразами, а саме: сумісність, розвиток та інклюзивність.

Абідова Н.З. (Abidova, 2022), науковець Ташкентського державного педагогічного університету ім. Нізамі надає характеристику професійно-педагогічної діяльності в умовах освітньої інклюзії з педагогічно-психологічної точки зору, описує умови інклюзивної освіти та складові, проводить структурно-функціональний аналіз педагогічної діяльності. Через предметно-функціональний аналіз професійно-педагогічної діяльності за умов інклюзивної освіти Абідова Н.З. визначає дії педагога, спрямовані на досягнення стратегічних і поточних цілей, виходячи з базових потреб суб'єктів інклюзивного освітнього простору, їх батьків, адміністрації закладу освіти. Акцентує увагу на необхідності вдосконалення або використанні нових (іноді спеціальних) дидактичних і методичних засобів, які дають змогу

врахувати полісуб'єктність інклюзивного освітнього простору, а також задовольняти особливі освітні потреби здобувачів освіти, формувати інклюзивні компетентності.

Кармен Маркес і Ноелія Мелеро-Агілар (Marquez, 2022) зазначають, що заклади вищої освіти повинні сприяти формуванню інклюзивного середовища. Науковиці провели дослідження з вивчення рівня знань і переконань викладачів про інклюзивну освіту, а саме, через інтерв'ю зі 119 викладачами з усіх галузей знань з 10 іспанських державних університетів. Згідно з отриманими результатами, інклюзивна освіта є терміном, що набуває різного тлумачення серед викладачів. Кармен Маркес і Ноелія Мелеро-Агілар (Marquez, 2022) сформуvalи рекомендації щодо значення та перспектив інклюзивної освіти, та зазначили, що рекомендації можуть бути корисними не лише для розвитку інклюзивної освіти в системі університетів Іспанії, але й для решти Європейського простору вищої освіти.

Отже, одним із ключових аспектів зарубіжного досвіду є те, що інклюзивність розглядається як не просто можливість навчання здобувачів освіти з особливими потребами в звичайних класах/групах, а як загальний підхід до навчання для всіх здобувачів освіти. Країни, що розвивають інклюзивну освіту, акцентують увагу на створенні дружнього та підтримуючого навчального середовища для всіх здобувачів освіти. Зарубіжний досвід показує, що успішне впровадження інклюзивної освіти потребує співпраці між різними стейкхолдерами, включаючи педагогів, батьків, самих учнів та студентів, урядові органи. Важливо забезпечувати належну підготовку педагогів та надавати їм необхідні ресурси для роботи з дітьми із різними потребами.

Деякі країни вже впровадили інклюзивну освіту на законодавчому рівні, що гарантує право на навчання в закладах освіти всіх здобувачів освіти. Це свідчить про важливість рівних можливостей у навчанні та боротьбу з будь-якими формами дискримінації.

Зарубіжний досвід впровадження інклюзивних підходів у закладах освіти може послужити прикладом для інших країн та допомогти створити більш справедливі та інклюзивні освітні системи. Освітній досвід інших країн може стати джерелом натхнення для подальшого розвитку і вдосконалення інклюзивної освіти у всьому світі.

Розуміння та використання передових методів впровадження інклюзивних підходів у закладах освіти сприяє підвищенню якості вітчизняної освіти та створює умови для розвитку кожного здобувача освіти. Враховуючи, що інклюзивність є однією з ключових принципів глобальних освітніх доктрин, таких як Цілі сталого розвитку ООН та Конвенція про права дитини, вивчення зарубіжного досвіду стає необхідністю. Це допомагає забезпечити, щоб освітні системи в кожній країні відповідали міжнародним стандартам щодо прав людини та рівних можливостей для всіх. Вивчення зарубіжного досвіду впровадження інклюзивних підходів у закладах освіти є ключовим кроком до розвитку більш справедливих та інклюзивних суспільств. Варто пам'ятати, що інклюзивність – це інвестиція в майбутнє, яка призводить до розвитку суспільства, яке поважає та цінує кожну людину, незалежно від її особливостей. Інклюзивні підходи допомагають створити кращий світ для всіх і сприяють розвитку справедливого суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abdullajonova, Sh. (2022). Inclusive education and its essence. *International journal of social science & interdisciplinary research*. 11(01), 248–254.
2. Abidova, N.Z. (2022). Characteristics of professional-pedagogical activity development in the conditions of inclusive education. *Conference Zone*, 665–671.
3. Marquez, C., Melero-Aguilar, N. (2022). What are their thoughts about inclusion? Beliefs of faculty members about inclusive education. *High Educ.* 83, 829–844. doi: 10.1007/s10734-021-00706-7.
4. Rasmitadila, Humaira, M., & Rachmadtullah R. (2021). Teachers' Perceptions of the Role of Universities in Mentoring Programs for Inclusive Elementary Schools: A Case Study in Indonesia. *Journal of Education and e-Learning Research*, 8(3), 333-339. doi: 10.20448/journal.509.2021.83.333.339.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДИДАКТИКИ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Сучасна дидактика є науковою дисципліною, яка вивчає теорію і практику навчання. Вона постійно розвивається і трансформується під впливом суспільних, культурних, технологічних і психологічних факторів. Одним з джерел нових ідей і методів у сучасній дидактиці є зарубіжний досвід, який включає різноманітні підходи, концепції, стратегії і технології навчання. Найбільш актуальні тенденції розвитку сучасної дидактики, якими можна надихатися і користуватися у своїй освітньо-педагогічній діяльності:

- компетентнісний підхід до навчання, який спрямований на формування у здобувачів освіти необхідних знань, умінь, навичок і цінностей для успішної адаптації до змінливого світу;

- інклюзивне навчання, яке передбачає створення умов для доступу до якісної освіти всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їх індивідуальних особливостей, потреб і можливостей;

- проектне навчання, яке базується на активному вирішенні реальних проблем і задач за допомогою спеціально розроблених проектів, що сприяють розвитку критичного мислення, творчості, комунікації і співпраці;

- дистанційне навчання, яке використовує сучасні інформаційно-комунікаційні технології для забезпечення доступу до освітнього контенту, взаємодії між тьюторами та здобувачами освіти, організації самостійної та колективної роботи. Використання комп'ютерних програм, планшетів, інтерактивних дошок та інших технологій дозволяє зробити навчання більш цікавим та ефективним. Завдяки розвитку технологій, навчання стало більш індивідуалізованим. За допомогою комп'ютерних програм, здобувачі можуть навчатися за власним темпом і фокусуватися на своїх потребах. Це дозволяє кожному студенту розвиватися відповідно до своїх індивідуальних здібностей і здобувати максимальні результати.

Сучасна дидактика покладає особливий акцент на розвиток навичок, які здобувачам освіти будуть корисні в майбутньому. Навички критичного мислення, спілкування, роботи в команді, самостійного навчання та інші стають центральними у багатьох навчальних програмах.

Мейнстрімова дидактика також набуває більш глобального підходу до навчання. Здобувачі освіти дізнаються не лише про свою країну та культуру, але й про культури та проблеми інших країн. Це сприяє розвитку глобальної свідомості та розумінню міжкультурних реалій.

Однією з сучасних тенденцій в дидактиці Великої Британії є перехід до багаторівневої педагогічної освіти, яка забезпечує неперервність і наступність професійної підготовки вчителів.

Іншою тенденцією є диверсифікація в галузі педагогічної освіти, яка передбачає розширення можливостей для отримання кваліфікації педагога через різні форми навчання, такі як дистанційне, часткове, модульне тощо.

Третьою тенденцією є посилення інноваційності у сфері підготовки британських учителів, яка сприяє розвитку креативності, критичного мислення, дослідницьких навичок та впровадженню нових технологій у навчальний процес.

Зарубіжний досвід в дидактиці надає нам можливості досліджувати нові підходи до навчання та вдосконалювати освітні системи. Важливо бути в курсі останніх тенденцій і використовувати їх для вдосконалення навчального процесу українських шкіл і вишів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bourkougou, O., Bachari, E. E., & Boustani, A. E. (2020). Building Effective Collaborative Groups in E-Learning Environment. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, 107–117. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36653-7_11.
2. Hyun, J., Ediger, R., & Lee, D. (2017). Students' satisfaction on their learning process in active learning and traditional classrooms. *International Journal of Teaching*, 29(1), 108–118. Retrieved from <http://www.isetl.org/ijtlhe/>
3. Lesgold, A. M. (2001). The nature and methods of learning by doing. *American Psychologist*, 56(11), 964–973. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.11.964>

Науменко С. О.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЙ

Внутрішній контроль якості в закладах загальної середньої освіти – це процес, який ініціюють і здійснюють безпосередньо педагогічні колективи закладу з метою забезпечення відповідного рівня надання освітніх послуг. Хоча традиційно внутрішнє оцінювання здійснюється педагогічним й адміністративним персоналом, трендом сьогодення є активне долучення всіх суб'єктів освітнього процесу та громади. Воно може стосуватися будь-якого аспекту життя закладу освіти: від результативності педагогічних технологій, що реалізуються, до адміністративної ефективності (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015, с. 41).

Внутрішнє оцінювання передбачає аналіз різних характеристик і може здійснюватися «зверху вниз» або «знизу вгору». Підхід «зверху вниз» передбачає, що показники, критерії і процедури внутрішнього оцінювання встановлюються централізовано. Такий підхід є ефективним, коли внутрішнє оцінювання або його окремі показники є складником зовнішнього оцінювання. Недоліком цього підходу є те, що внутрішні експерти, використовуючи загальні підходи, можуть не зосередитися на найбільш важливих показниках функціонування та розвитку конкретного закладу освіти, що, в свою чергу, перешкоджатиме в подальшому підвищенню якості освіти в ньому.

Підхід «знизу вгору» передбачає, що персонал закладу максимально адаптує показники та процедури оцінювання до конкретних особливостей та потреб закладу освіти з урахуванням місцевих і національних пріоритетів. На заваді впровадження цього підходу можуть стати недостатній рівень компетентності внутрішніх експертів, а також труднощі, пов'язані з необхідністю врахування різних точок зору під час прийняття рішень щодо практичних дій із покращення якості освіти в закладі.

У країнах Європи внутрішнє оцінювання у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗСО) є або обов'язковим (наприклад, в Греції, Естонії, Ірландії, Італії, Латвії, Португалії, Туреччині, Угорщині, Хорватії, Швеції та інших країнах), або рекомендованим (наприклад, у Болгарії, Фінляндії, Франції, Чехії та інших країнах). Водночас, у переважній більшості країн Європи, так само, як і в Україні, закладам освіти надається широка автономія щодо процедур реалізації внутрішнього оцінювання. Тобто, заклади освіти можуть самостійно обирати методи та критерії внутрішнього оцінювання, а також формувати експертне середовище самооцінювання.

У європейських країнах відповідальність за забезпечення якості покладено на конкретний заклад освіти, а внутрішнє оцінювання, як правило, здійснює безпосередньо його директор та/або комісія, до складу якої входять педагогічні працівники. Так, наприклад, в

Польщі законодавством передбачено, що директор закладу освіти разом з іншими представниками адміністрації проводять внутрішнє оцінювання (перевірку) шляхом аналізу документації та спостереження за проведенням уроків та інших заходів. При цьому висновки внутрішніх перевірок у навчальному році керівник представляє педагогічній раді у вигляді звіту, який не оприлюднюється, а використовується для удосконалення освітнього процесу та враховується під час зовнішніх перевірок.

Натомість у Румунії у кожному закладі загальної середньої освіти створюється Комісія з оцінювання та забезпечення якості, яка здійснює внутрішнє оцінювання. До її складу входять представники адміністрації, профспілки, педагогічного та учнівського колективів, місцевої влади, роботодавців тощо.

У Фінляндії перевірка результатів функціонування закладів загальної середньої освіти та оцінювання якості освіти в них покладені на місцеві адміністрації (муніципалітети) та самі заклади. При цьому муніципалітети можуть приймати рішення щодо частоти проведення, методів і процедур забезпечення якості освіти, або делегувати прийняття рішень із цих питань самим закладам освіти. Водночас муніципалітети не зобов'язані звітуватися перед національними органами управління освітою країни щодо особливостей функціонування системи забезпечення якості освіти та її результатів.

Переважно у всіх країнах Європи, де внутрішнє оцінювання є обов'язковим, воно проводиться щорічно. Натомість в Естонії заклади освіти складають звіт про внутрішнє оцінювання не рідше одного разу упродовж періоду дії плану розвитку закладу (4-6 років). В Угорщині – кожні п'ять років. У Латвії внутрішнє оцінювання є основою зовнішнього та проводиться кожні шість років.

Одним із допоміжних заходів щодо організації і проведення внутрішнього оцінювання є методологічна підтримка закладу загальної середньої освіти та навчання персоналу, які зосереджені на вдосконаленні процедур внутрішнього оцінювання, особливостях застосування інструментів для аналізу отриманих результатів тощо. Таке навчання проводиться у формі семінарів, практикумів або онлайн-модулів. Його зміст розробляється та реалізується закладами вищої освіти, центрами додаткової освіти або агенціями/департаментами міністерств, які займаються забезпеченням якості освіти. Навчання переважно зорієнтоване на керівників ЗЗСО та їх заступників. При цьому до нього можуть залучатися вчителі, а в деяких країнах й інші співробітники ЗЗСО. Наприклад, в Ірландії, до участі у навчанні, крім директора, запрошується ще один співробітник, наприклад, координатор внутрішнього оцінювання. В Естонії керівник ЗЗСО має право вирішувати, чи будуть у навчанні брати участь лише деякі члени персоналу закладу, чи увесь персонал закладу освіти як команда.

У Словаччині не проводяться спеціальні навчальні курси з внутрішнього оцінювання. Натомість, щоб обійняти посаду директора або заступника, необхідно пройти додаткове навчання, яке включає елементи, пов'язані з процедурами внутрішнього оцінювання.

У країнах Європи допоміжними засобами та заходами щодо організації і проведення внутрішнього оцінювання, крім навчання, також є: 1) посібники, в яких представлено такі інструменти організації і проведення внутрішнього оцінювання як SWOT-аналіз, анкети, інтерв'ю тощо; 2) веб-сайти, на яких розміщуються посібники та інструкції з внутрішнього оцінювання, відеоінструкції, зразки анкет й аркушів спостережень, онлайн-форуми, які дозволяють різним категоріям педагогічного персоналу/експертам з оцінювання обмінюватися інформацією, думками, ідеями та передовим досвідом; 3) залучення зовнішніх спеціалістів (академічних експертів, радників або консультантів із якості освіти, спеціалістів з муніципальних відділів освіти, тренерів-учителів, керівників інших ЗЗСО та вчителів), які дають поради та здійснюють керівництво та навчання щодо організації і проведення внутрішнього оцінювання, опрацювання його даних і представлення результатів та оформлення висновків (рекомендацій).

В Іспанії та Хорватії заклади загальної середньої освіти отримують додаткову фінансову допомогу для здійснення внутрішнього оцінювання.

Взагалі, в країнах Європи заклади освіти мають автономію щодо використання результатів внутрішнього оцінювання. При цьому вони переважно використовуються для покращення якості освіти та інших аспектів діяльності закладу. Натомість у 8 країнах Європи (Греція, Ісландія, Ірландія, Латвія, Македонія, Нідерланди, Румунія, Словаччина) на законодавчому рівні передбачено складання звіту про внутрішнє оцінювання та його оприлюднення, переважно на веб-сайті закладу. Так, наприклад, у Словаччині звіти повинні містити інформацію про заклад освіти (засновник, контактні дані тощо), його персонал (включаючи їхню кваліфікацію, особисті плани розвитку та проведене підвищення кваліфікації) та учнів. На основі цих звітів батьки також можуть порівнювати заклади освіти між собою та використовувати їх як орієнтир у виборі ЗЗСО.

У багатьох країнах Європи заклади освіти використовують результати внутрішнього оцінювання для порівняння себе з іншими закладами, які працюють у подібних умовах. Натомість в Іспанії не дозволяється використовувати результати внутрішнього оцінювання для визначення рейтингу ЗЗСО.

У деяких країнах, наприклад, в Чехії, результати внутрішнього оцінювання є основою для підготовки та представлення річного звіту закладу освіти.

У Данії, Іспанії, Італії, Латвії, Німеччині тощо результати внутрішнього оцінювання використовуються під час зовнішнього оцінювання. Наприклад, в Італії внутрішнє оцінювання є першим із чотирьох етапів оцінювання ЗЗСО (разом із зовнішнім оцінюванням, заходами щодо вдосконалення закладу, поширенням результатів і підзвітністю громадськості).

Таким чином, в європейських країнах важливою особливістю побудови та реалізації системи внутрішнього оцінювання якості є достатньо широка автономія закладів загальної середньої освіти щодо термінів проведення, процедур й інструментів, його учасників, мети, використання результатів тощо.

В умовах воєнного часу для вітчизняних закладів загальної середньої освіти внутрішнє оцінювання має визначальну роль, оскільки саме аналіз його результатів спрямовує педагогічний колектив на вибір найоптимальніших механізмів розбудови безпечного та ефективного освітнього середовища з урахуванням конкретних умов, оперативного вирішення проблем та подолання труднощів у співпраці з усіма суб'єктами освітнього процесу та громадою.

У цьому контексті позитивним для України є досвід країн Європи щодо: ставлення дирекції та педагогічних працівників до внутрішнього оцінювання, які вбачають в ньому інструмент підвищення якості освіти у закладі, а не прояв бюрократичної системи; застосування широкого спектру засобів і заходів щодо організації і проведення внутрішнього оцінювання, які спрямовані на допомогу в організації і проведення внутрішнього оцінювання, аналізу його результатів та ознайомлення із досвідом інших ЗЗСО.

Відтак розвиток системи внутрішнього оцінювання та забезпечення якості загальної середньої освіти в Україні може розглядатися як один із дієвих механізмів подолання освітніх втрат, забезпечення стійкого функціонування освітньої системи в умовах воєнного часу та її розвитку в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Commission/EACEA/Eurydice. (2015). *Assuring Quality in Education: Policies and Approaches to School Evaluation in Europe*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <http://www.aede-france.org/Quality-Evaluation.html>.
2. National Education Systems. (n.d.). *Eurydice*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

Сучасний дизайн є невід'ємною частиною розвитку суспільства ХХІ століття. Досвід розвинених країн світу свідчить, що дизайн пов'язується з активним поширенням інноваційних процесів, розвитком наскрізних секторів економіки, малого та середнього бізнесу. За ініціативою Європейської Комісії системно реалізуються програми щодо використання дизайну [1].

І сучасний дизайн, і розвиток креативних індустрій сьогодні пов'язані з поняттям «візуальне» і «візуальність», що походять від латинського «visualis» – «зоровий, візуальний», від visus «зір» і videre «бачити». Сьогодні візуальними прийнято називати ті елементи культури, які хоча б деякою мірою пов'язані з технічною культурою фотографії, кінематографу, відео, Інтернету, а отже з дизайном.

Формування візуальної компетентності студентів дизайнерських спеціальностей є актуальною проблемою в дизайн-освіті, де незважаючи на певні позитивні зрушення у підготовці дизайнерів, недостатньо забезпечуються умови належної підготовки майбутніх дизайнерів до креативних індустрій. Загалом, візуальна компетентність – це інтегративна здатність особистості, в основі якої лежить сукупність теоретичних знань, умінь та навичок в області візуалізації інформації, а також готовність застосовувати їх у професійній діяльності.

У наукових дослідженнях візуальна компетентність розглядається у контексті конкретної підготовки в руслі різних напрямів. Г. Ільїна вважає, що бути візуально компетентним означає розуміти та осмислювати інформацію, подану через зображення, в просторі яких формується нове знання і нове мислення (Ільїна, 2018). Л. Масімова в якості елементів моделі візуальної компетентності виділяє: уміння перевести візуальний образ на вербальну мову, уміння створити на основі зображення вербальний текст; розуміння символічної природи візуального образу; трактування змістового навантаження композиції; розробка комунікативних ідей; створення власної візуальної інформації; уміння мотивувати доцільність форми подачі інформації (Масімова, 2003). За О. Тройніковою візуальна компетентність – це здатність і готовність усвідомлено сприймати візуальну інформацію в різних медіа джерелах, критично осмислювати і оцінювати, використовувати творчий підхід у створенні візуальних образів і усвідомлено використовувати їх в практиці міжкультурної взаємодії в якості медіатора культур (Тройнікова, 2016). О. Кондратенко під візуальною компетентністю в розуміє різновид професійної компетентності, яка дає змогу на високому рівні відбирати, аналізувати навчальну інформацію, перетворювати її візуальними засобами, «переводити» вербальні сигнали у візуальну форму, ефективно передавати візуальні повідомлення і обмінюватися ними з іншими суб'єктами навчальної взаємодії (Кондратенко, 2014). А. Рапуто під візуальною компетентністю розуміє інтегративну властивість особистості, в основі якої лежить сукупність теоретичних знань в області візуалізації інформації та основ когнітивно-візуальних технологій, а також готовність застосовувати ці знання і технології в професійній діяльності (Рапуто, 2008). Отже, візуальна компетентність – це інтегративна здатність особистості, в основі якої лежить сукупність теоретичних знань, умінь та навичок в області візуалізації інформації, а також готовність застосовувати їх у професійній діяльності.

В Харківській державній академії дизайну і мистецтв запроваджено освітній курс «Основи візуальних комунікацій». Мета дисципліни полягає в засвоєнні студентами

спеціальних знань з визначення засобами графічного дизайну головних критеріїв подання візуальної інформації глядачеві на основі функціонального та естетичного принципів.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- формування у студентів системи знань у сфері вищезазначеної дисципліни;
- надання їм необхідних знань та практичних навичок в формуванні дизайну власної авторської пропозиції з урахуванням гармонії та пропорційності запропонованих елементів візуальної інформаційно-комунікативної системи;
- сприяння творчому розумінню необхідності розробки мистецтвознавчих проблем з обраної теми з урахуванням міждисциплінарного підходу (використовуючи отримані знання з

наступних дисциплін: проектування, графічного дизайну, культурології, теорії інформації, цифрових технологій тощо);

- сприяння розвитку професійних практичних умінь з презентації результатів розробки авторської пропозиції на обрану тему.

Дисципліна забезпечує спеціалізовані (фахові) компетентності: здатність аналізувати аналоги професійно виконаних завдань за відповідною темою; здатність методичного опрацювання власної обраної тематики; професійність виконання графічної подачі власної пропозиції. Враховуючи зарубіжний досвід та принципи Болонського процесу, пропонується замість парадигми освіти – знання, уміння, навички – використовувати принципово нову парадигму вищої освіти, яка базується на формуванні у студентів певних компетенцій та діагностуванні рівня їх компетентностей: доповідь, участь в обговоренні, практичні завдання (пошукові ескізи), власна пропозиція на обрану тематику, індивідуальні науково-дослідні завдання, участь в студентських конференціях, семінарах, вебінарах, тощо. Програмні результати – це розробка власної графічної пропозиції на обрану тему, професійність графічної подачі візуальної інформаційно комунікативної системи.

Основна спрямованість дисципліни передбачає надання студентам необхідних навичок у висвітленні критеріїв візуального інформаційного дизайну. Контент дисципліни вміщує розгляд важливих питань: методологію поетапного виконання необхідних учбових завдань; творче мислення при виконанні дизайну інфографіки для запропонованого студентом проектного рішення дизайну інтер'єру громадського призначення із визначенням ідентичності бренду компанії; основи теоретичних напрацювань, що є достатніми для продукування нових ідей та розв'язання проблем із швидким та чітким відображенням комплексної візуальної інформації графічними засобами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева С. (2023) Творчий розвиток майбутніх дизайнерів в художньо-проектних практиках. Наукові інновації та передові технології 2023. № 7(21) С. 330-338. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-330-338](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-330-338).
2. Арістова Н, Малихін О., Попов Р. (2022) Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. Актуальні питання у сучасній науці, 1 (1). 339-347. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733582>
3. Семенюк, С., & Алексеева, С. (2023). Формування візуальної компетентності студентів дизайнерських спеціальностей як психолого-педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (182), 86–90. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5005>
4. Алексеева, С. В. (2013) Формування готовності учнівської молоді до вибору і реалізації професійної кар'єри: від теорії до практики. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка (5). С. 80-85. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11303>
5. Топузов О. М. Інноваційні впровадження в освіті України // Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16-17 березня 2023 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 16-17.

6. Алексеева С. (2023) Формування творчих здібностей та професійних компетентностей майбутніх дизайнерів під час фахової підготовки у закладах вищої освіти. Перспективи та інновації науки. (Серія «Педагогіка»). Випуск 11 (29). Київ. 2023. С. 14-22 DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11\(29\)-14-22](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11(29)-14-22).
7. Алексеева С. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх дизайнерів в умовах розвитку креативних індустрій. New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters: Collective monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. pp.1-16. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731130>
8. Алексеева С. Актуальні проблеми дидактики в умовах інформатизації освіти: індивідуалізація навчання. Наука і техніка сьогодні. (Серія «Педагогіка»). 2022. N 1(1) С.18-27. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730415>
9. Арістова, Н., Малихін, О. Топузов, О. (2023) Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації. стор. 19-25. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf
10. Алексеева С. (2023) Теоретичні засади розвитку творчих здібностей майбутніх дизайнерів під час фахової підготовки у закладах вищої освіти. Наука і техніка сьогодні. (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки») № 9(23), С. 249-258 DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-249-258](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-249-258)

Ступак О. Т.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Грунтовний аналіз науково-педагогічних, навчально-методичних, Інтернет-джерел, аналіз передового педагогічного досвіду вказують на те, що сучасні тенденції розвитку світового освітнього процесу характеризуються використанням нових освітніх технологій в процесі підготовки студентів до професійної діяльності [1]. Широке застосування комп'ютера, технологій мультимедіа та мережі Інтернет має значний вплив на систему освіти, викликавши чималі зміни в змісті і методах навчання, зокрема у процесі підготовки майбутніх дизайнерів.

Поняття цифрової компетентності розглядається як інтегративна характеристика особистості, яка динамічно поєднує знання, уміння навички та становлення щодо використання цифрових технологій для спілкування, власного розвитку, навчання, праці, участі в суспільному житті. У 2021 році Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року, що підкреслює особливу важливість цієї теми [2]. Цифрова компетентність – ключова компетентність в умовах четвертої промислової революції. Вона охоплює такі поняття як інформаційна грамотність та медіаграмотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту, безпеку та захист персональних даних та навчання протягом життя. Міністерство цифрової трансформації України оприлюднило Рамку цифрової компетентності для громадян із метою широкого громадського та експертного обговорення [3]. Рамка цифрової компетентності для громадян України – це інструмент, створений для того, щоб покращити рівень цифрових компетентностей українців, допомогти у створенні державної політики та плануванні освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення рівня цифрової грамотності та практичного використання засобів і сервісів ІТ-технологій конкретними цільовими групами населення. А

отже, цифрові компетентності – це базова річ, без якої неможливо уявити ефективну роботу сучасного дизайнера [4].

Загалом, функціонування моделі цифрової компетенції студентів базується на принципах, що узгоджуються з принципами Smart-education: цілебумовленість, соціальний вимір, працевлаштованість, студентоцентричне навчання, міжнародна відкритість та мобільність.

Цифрова компетентність як інструмент інформаційної діяльності та каталізатор розвитку особистості є найважливішою умовою успішної діяльності сучасних фахівців. Формування цифрової компетентності майбутніх дизайнерів, їхньої здатності до мобілізації отриманих знань у реальних життєвих ситуаціях є головною й актуальною проблемою сучасної дизайн-освіти. Нові інформаційні технології створюють умови для повноцінної реалізації основних принципів дидактики, таких як наочність, доступність, свідомість і активність змінюючи й удосконалюючи освітній процес. Застосування комп'ютерних технологій під час професійної підготовки передбачає світогляд вербальної комунікативної діяльності.

Основу цифрової компетентності студентів дизайнерських спеціальностей становлять: знання базових правил цифрової безпеки, інформаційної етики; уміння і навички безпечного спілкування з усіма учасниками освітнього процесу в цифровому середовищі закладу освіти; уміння і навички використовувати інформаційні технології (у тому числі – цифрові), що гарантуватиме ефективність пошуку, аналізу та синтезу необхідної інформації з різних джерел, які представлені в цифровому форматі; уміння і навички розробляти дизайнерський контент у цифровому форматі тощо.

Інструментами та обладнанням для формування належної цифрової компетентності визначено комп'ютерну техніку, програмно-технічні та інструментальні засоби розроблення, супроводу інформаційних систем і комп'ютерних мереж. Наприклад, Cases Media (<https://cases.media/creativepractice/study/courses>) – навчальні курси, які створені для навчання та Web-програмування, а саме студенти зможуть вдосконалити навички у графічному та веб-дизайні, робота у Photoshop, Figma, Illustrator, основи фронтенд (HTML та CSS), взяти участь в стартапах та грандах (Європейські гранти для культурних та креативних проєктів, Гранти Українського Фонду Стартапів).

Важливо зазначити, що в сучасному освітньому процесі формування цифрової компетентності майбутніх дизайнерів можливо засобами гейміфікації. Гейміфікація – це використання ігрових елементів або принципів гри в навчальних ситуаціях. Головна перевага гейміфікації в освітньому процесі полягає в наочності, та її мотиваційних властивостях. Це особливо ефективний інструмент під час навчання адже уможливило засвоєння більшого обсягу інформації і використовується для формування навичок візуалізації.

Отже, зміна освітньої системи призводить до того, що навчання цифровим навичкам, стає більш багатогранною, в ній з'являються нові функції, оскільки процес протікає в електронному освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева С. (2023) Цифрова компетентність: змістові домінанти та тенденції. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка»). Випуск 9(27). Київ. 2023 С. 70-78. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735887> DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9\(27\)-70-78](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9(27)-70-78)
2. Алексеева С. (2023) Цифрова компетентність: стратегічні орієнтири та успішні практики. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка»). Випуск 10 (28). Київ. 2023. С. 45-55. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735896>, [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-45-55](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-45-55)
3. Розвиток інформаційної культури педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів //Гуменний О, Паржницький В. Київ. 2015. 188 с.
4. Алексеева С. Дидактика в умовах інформатизації освіти. Академічні студії. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 4. Ч. 1. С.25-30. DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.1.4>

5. Алексеева С. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх дизайнерів в умовах розвитку креативних індустрій. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters: Collective monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. pp.1-16. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731130>
6. Алексеева С. Актуальні проблеми дидактики в умовах інформатизації освіти: індивідуалізація навчання. *Наука і техніка сьогодні*. (Серія «Педагогіка»). 2022. N 1(1) С.18-27. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730415>
7. Топузов О. М. Інноваційні впровадження в освіті України // Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16-17 березня 2023 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 16-17.
8. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018. URL: <http://dystosvita.blogspot.com/2018/01/2018.html>.
9. Топузов О. М., Малихін О. В., Ярмольчук Т. М. Стратегічна модель формування готовності майбутніх фахівців з інформаційних технологій до професійної діяльності в умовах розвитку інформаційних систем. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ: Інститут Інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України. 2020. Том 77, N 3. С. 205 – 222.
10. Алексеева С. (2023) Творчий розвиток майбутніх дизайнерів в художньо-проектних практиках. *Наукові інновації та передові технології* 2023. № 7(21) С. 330-338. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-330-338](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-330-338).
11. Алексеева, С. В. (2013) Формування готовності учнівської молоді до вибору і реалізації професійної кар'єри: від теорії до практики. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. Професійна педагогіка (5). С. 80-85. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11303>
12. Арістова, Н. (2023). Формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей: інтерактивні форми організації і методи навчання. *Освіта. Інноватика. Практика*, 11(6), 6–12. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i6-001>
13. Topuzov O., Malykhin O., Aristova N. General Secondary Teachers' Views on Educational Process Amid the Covid-19 Pandemic: Two-year Experience of Blended Learning. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 2022. Vol. 1. P. 549–559*. <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6841>.

Ткачова Н. О.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

Кривко М. Ю.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ НІМЕЧЧИНИ

Реалізація неформальної освіти має давні традиції. Так, у США зазначену модель освіти почали впроваджувати ще в 70-ті рр. ХХ ст. Імовірно, сам термін «неформальна освіта» було введено в науковий обіг Дж. Дьюї, який сприймав неформальну освіту як підґрунтя для реалізації формальної освіти (Overwien, 2006, p. 36f).

Увага на міжнародному рівні до питання здійснення неформальної освіти підвищилась після оприлюднення в 1973 році доповіді «Вчитися бути» Е. Фора як голови створеної

комісії, що діяла під егідою ЮНЕСКО. Зокрема, у цій доповіді відзначено важливу роль на всіх етапах життєдіяльності людини експериментальних форм навчання й виховання, що реалізуються поза формальних закладів освіти. Е. Фор також зазначив, що освіта (формальна й неформальна) зможе виконувати свою суспільну місію тільки в тому випадку, якщо вона сприятиме вихованню громадян, які не тільки добре знають свою власну національну культуру, але й демонструють толерантність та відкритість по відношенню до інших культур (Faure, 1973).

Протягом десятиріч неформальна освіта активно розвивалася в США, Канаді та багатьох європейських країнах. Однак у Німеччині вона стала предметом досліджень науковців достатньо недавно. Зокрема, у звіті для Федерального міністерства освіти та наукових досліджень Німеччини, що забезпечує фінансування науково-дослідних проєктів та установ і регулює загальну політику в галузі освіти, Г. Домен визначив неформальне навчання як сукупність усіх свідомих чи несвідомих форм навчання, які реалізуються поза закладами освіти. Як зауважив автор, неформальна освіта відрізняється від формальної насамперед тим, що вона реалізується без опори на державні стандарти та інструкції освітніх установ, а контролюється самими суб'єктами навчання та здійснюється відповідно до їхніх індивідуальних пізнавальних інтересів. Тому нерідко неформальне навчання заздалегідь не планується, а відбувається стихійно в процесі повсякденного життя (Dohmen, 2001).

Водночас науковцями доведено, що неформальна освіта має значні дидактичні й виховні можливості, які можуть ефективно й цілеспрямовано реалізовуватися з урахуванням державних потреб. Так, актуальною проблемою сучасної Німеччини є наявність значних культурних відмінностей між мешканцями країни.

При цьому йдеться про культурні відмінності не тільки між мігрантами та корінними німцями. Оскільки відповідальність за освітню та культурну політику покладається не на федеральний уряд, а на уряди федеральних земель, культурні відмінності між різними регіонами Німеччини є дуже суттєвими. Як іронічно написав Б. Гердле в газеті *Der Tagesspiegel*, щоб перестати розуміти людей, німцю не обов'язково їхати до Китаю чи Африки, достатньо просто поїхати в інший регіон Німеччини, наприклад до Баварії чи Саксонії. У зв'язку з цим автор констатував, що великі німецькі компанії для підвищення фахової компетентності своїх співробітників відправляють їх за межі Європи для участі в різних семінарах, присвячених вивченню культурних відмінностей між різними народами, але не приділяють достатньої уваги аналізу культурних відмінностей між мешканцями різних земель усередині країни.

Особливої актуальності проблема здійснення полікультурної освіти в Німеччині набула у зв'язку з інтенсивним збільшенням кількості біженців. Зокрема, за даними міністерства внутрішніх справ ФРН, станом на кінець червня поточного року кількість біженців в центральному реєстрі іноземців у Німеччині досягла 3,26 млн осіб (найвищий показник із 1950-х років). До числа цих біженців ввійшли люди, які тимчасово переїхали до країни через наявність загрози для свого життя (насамперед через військові дії), претенденти на притулок і люди, яким відмовили в наданні притулку, але дозволили на деякий час залишитися в країні, оскільки їхнє висилання неможливе з гуманітарних причин. Багато з цих біженців живуть у Німеччині вже кілька років або навіть десятиліть.

Очевидно, що така ситуація з біженцями значно загострює соціокультурні суперечності та провокує виникнення міжкультурних конфліктів. Для зниження соціального напруження в Німеччині органами державної влади застосовуються різні засоби, зокрема засоби неформальної освіти полікультурної спрямованості.

У Німеччині ця освіта реалізується для дітей, молоді та дорослих людей у різних видах і формах. Очевидно, що успішність соціалізації в Німеччині вихідців з інших країн значною мірою залежить від ступеня оволодіння ними німецької мови. У цьому плані їм пропонуються різні варіанти її вивчення: інтенсивний курс німецької мови, що передбачає відвідування людиною не менше 18 занять на тиждень протягом дванадцяти місяців для набуття комплексних навичок німецької мови; мовні курси для підготовки до вступу до

закладу освіти в Німеччині; мовні курси для подальшого працевлаштування чи закінчення професійного навчання тощо.

Слід також зауважити, що діти з родин корінних німців чи переселенців мають можливість відвідувати різні заклади неформальної освіти (клуби, молодіжні центри, музичні та спортивні школи тощо). У світлі цього виникає гостра необхідність, щоб педагоги, які працюють у цих закладах, цілеспрямовано формували культурну та релігійну толерантність у своїх вихованців, здійснювали їхню полікультурну освіту.

Поширеною формою реалізації неформальної освіти дітей та молоді є залучення їх до створення проєктів відповідної тематики. Так, з 2017 по 2019 рік інноваційним дитячо-юнацьким фондом федерального уряду було профінансовано дев'ять проєктів на тему «Втеча, міграція, батьківщина та релігія – що скріплює наше суспільство?».

На німецьких землях також з 2015 року реалізується федеральна програма «Жива демократія!» Федерального міністерства в справах сім'ї, літніх громадян, жінок та молоді Німеччини (BMFSFJ). Зокрема, у межах виконання цієї програми на всіх рівнях влади (від місцевого до федерального) фінансуються проєкти, спрямовані на просування демократії, формування та зміцнення культурного різноманіття в країні, запобігання екстремізму. Цільовою групою для вказаних проєктів є насамперед діти та молоді люди, їхні батьки й інші члени сімей, волонтери, працівники соціальних служб для молоді, а також інші члени суспільства.

Також Федеральним міністерством внутрішніх справ започатковано федеральну програму «Згуртованість через участь», у межах реалізації якої по всій країні фінансується розробка проєктів, спрямованих на залучення молоді до демократичного перетворення суспільства, в якому людина будь-якої національності й віросповідання буде відчувати себе комфортно й захищено. Зокрема, у межах цієї програми проводяться для керівників проєктів і консультантів лекції та тренінги з питань протидії дезінформації, антисемітизму, нацизму та інших форм національної нетолерантності, а також організуються різні заходи для пересічних громадян, які відчують психологічну кризу та потребують підтримки з боку фахівців, зокрема в пошуку відповідей питання щодо своєї культурної приналежності й етнічної ідентичності.

З 1990 року в Німеччині Асоціацією підтримки демократичних дій проводиться федеральний дитячо-юнацький конкурс «Діяти демократично», спрямований на розвиток демократичної культури у членів суспільства. Цей конкурс фінансується Федеральним міністерством освіти та досліджень Німеччини та підтримується міністерствами освіти федеральних земель.

У конкурсі можуть брати участь люди віком від дитячого садка до 25 років, які реалізували індивідуальний чи груповий проєкт, що сприяє демократичному співіснуванню членів суспільства та спрямований на зміцнення його демократичних засад. Проєкт може бути пов'язаний з різними аспектами життя людини (політика, історія, освіта, оточуюче середовище, громада, клубна діяльність, релігійна громада тощо), виконуватися на різних рівнях (місцевому, національному чи міжнародному) та бути короткостроковим чи довгостроковим за часом. Обмежень щодо формату проєкту теж не існує. Наприклад, він може бути представлений у формі спільних акцій, виставок, фільму, журналістських дописів, подкастів, газети, проєкту в соціальних мережах, мистецького твору, дитячого чи молодіжного парламенту, серії ігор, літературно-музичних композицій тощо.

Загалом в останні роки роль неформальної освіти в полікультурному просторі Німеччині постійно зростає, що дало німецьким фахівцям змогу накопичити перспективні доробки з цього питання. Зазначені доробки доцільно творчо використовувати українськими освітянами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dohmen, G. Das informelle Lernen, hrsg. vom Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, 2001.
2. Faure, E. Wie wir leben lernen. Der UNESCO-Bericht über Ziele und Zukunft unserer Erziehungsprogramme, Reinbek bei Hamburg 1973.

3. Haerdle, Benjamin (2014). Soziale Kompetenzen - Deutsche Länder, deutsche Sitten, in: Der Tagesspiegel. URL: <http://www.tagesspiegel.de/wirtschaft/soziale-kompetenzen-deutsche-laender-deutsche-sitten/10918474.html>.
4. Overwien, B. Informelles Lernen – zum Stand der internationalen Diskussion, in: Rauschenbach, Th. / Düx, W. / Sass, E. (Hg.): Informelles Lernen im Jugendalter. Vernachlässigte Dimensionen der Bildungsdebatte, Weinheim und München 2006, S. 35 – 62.
5. Partizipation „Beteiligung lernen“ durch formales, nicht-formales und informelles Lernen (2023). URL: <https://jugendhilfeportal.de/magazin/youth-wiki/partizipation/teilhabe-lernen-durch-formales-nicht-formales-und-informelles-lernen>.

Хоу Цзяньвей

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-КУРСІВ В СИСТЕМІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ КНР ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

З розвитком науки й техніки інформаційні сервіси, комп'ютерні технології стали широко використовуватися в різних сферах соціального життя. Широке використання інформаційних сервісів в освітній галузі обумовлені низкою факторів: потребами функціонування інституту освіти в умовах соціально-політичних, економічних випробувань, які унеможливають реалізацію навчального процесу в форматі оф-лайн; значним потенціалом означених ресурсів для підвищення якості навчання; вимогами високим стандартам сучасної науки та техніки.

Викладання музичних дисциплін в системі музичної освіти КНР сьогодні є предметом спеціальної уваги фахівців, постійно удосконалюється і модернізується, оновлюється методи, форми та прийоми навчання музики. Використання інформаційних ресурсів в процесі навчання музики відкриває широкі можливості для популяризації народної музики в освітньому просторі, її розвитку, сприяє примноженню культурного капіталу Китаю. Як зазначає Р. Лі, китайська народна музика є унікальним явищем в музичній культурі, відрізняється своєрідним способом виконання, способом нотації, власним індивідуальним стилем. Народна пісня є самим популярним жанром традиційної музичної культури, який об'єднує десятки стилів народної музики. Поряд із найпоширенішою ханською народною музикою, яскраві зразки музичного мистецтва демонструють тибетська, уйгурська, донгська культури (Li R, 2022).

Як показало вивчення науково-педагогічної літератури, навчання за допомогою інформаційних освітніх ресурсів дозволяє нівелювати низку недоліків, які діагностуються вченими, педагогами в сучасному процесі навчання музики:

- організація і реалізація навчального процесу передбачає домінуючу роль вчителя, викладача, що унеможливує прояв активності, самостійності, ініціативи з боку здобувачів;
- превалювання фронтальних, колективних форм роботи не дозволяє повною мірою задовольнити навчальні, пізнавальні, творчі запити кожного учня, студента (Ho W.-C. & Law W.-W., 2120; Li R, 2022).

На думку китайських учених використання масових відкритих онлайн-курсів (МООС) має певні переваги: дозволяє організувати та реалізувати процес навчання музики в умовах дистанційної віддаленості усіх учасників освітнього процесу; онлайн-курс може включати відеолекції, відеосемінари, матеріали для вивчення (підручники, навчальні посібники, наукову і методичну літературу тощо), комплекси практичних завдань, онлайн-вікторини, тести, іспити, що забезпечить самостійне опанування необхідної дисципліни, теми; у межах означених курсів передбачені інтерактивні елементи, які дозволяють активно взаємодіяти

між собою всім учасникам освітнього процесу у форматі форуму, чату (Chai W., 2021; Ho W.-C. & Law, W.-W., 2020).

Слід зазначити, що масові відкриті онлайн-курси переважно використовувалися для потреб вищої освіти, проте, після подій, пов'язаних із пандемією, стали масово впроваджуватися в систему середньої освіти (Chai W, 2021; Li R, 2022).

Як було з'ясовано, масові відкриті онлайн-курси мають цілісну логічну, змістовну структуру, визначені мету й завдання навчання, послідовно представлені теми, розклад занять. У той же час, не передбачені будь-які обмеження для можливої кількості учасників певної програми, часу для вивчення і виконання завдань. Усі матеріали, інформація знаходяться у відкритому доступі і можливі для використання, опрацювання через мережу інтернету (Chai W, 2021).

Викладачами була розроблена спеціальна програма навчання народної музики для даної платформи. Програма складалася із комплексу семінарських занять, відео-уроків, які презентували виконання музичних творів на традиційних китайських інструментах, завдань для групової роботи, завдань на імпровізацію тощо. Метою програми було підвищення мотивації студентів до вивчення народного музичного мистецтва, формування системи знань про народну музику, її особливості, зміст, заохочення їх до творчості, самовираженню (Li R, 2022).

Дана програма була запропонована студентам музичних спеціальностей Чженчжоуського коледжу Сіас, Центральної китайської консерваторії, Шанхайської консерваторії, Фуцзяньського педагогічного університету, освітня програма яких передбачає вивчення дисциплін з народної музики [там само].

Викладачі, які розробляли заняття для курсу, намагалися якомога повно представити усю багатоваріантність музичних композицій народного мистецтва. Особлива увага приділялася історичному контексту кожного музичного твору, його духовній цінності, художнім прийомам, які використовують в китайській народній музиці і які є неповторною ознакою національного мистецтва [там само].

Програмою передбачається вивчення основних сьомі видів китайської народної музики, на засвоєння кожного із яких відводився один місяць навчання. Зупинимось на тематичному змісті програми більш детально, вона включає такі види національної народної музики:

1. Хаозі (трудова пісні). Музичні форми даних творів відрізняються мелодійністю, ритмічністю. Для вивчення пропонуються такі пісні: «Пісня гонка і барабана про пропалювання бур'янів», «Плавання до Південного моря», «Збирання рису», «Прядка»,

2. Шаньге (горні пісні). Для цієї музики є характерними вільні ритми, широкий діапазон, вишукана мелодія. Цей напрям був представлений такими піснями: «Хуаер», «Альпіністська пісня», «Сінтянью» тощо.

3. Тіаньте (заживні пісні). Для цих пісень є типовим використання гонгів, барабанів, суони та інших інструментів. Музика відрізняється складною структурою, численними взаємопов'язаними мелодіями. Даний напрям включав такі пісні «Польова пісня Цзяшань», «Рисовий саджанець».

4. Сяодяо (маленькі мелодії). Музика характеризується фіксованою мелодією, коротким текстом, упорядкованою структурою. До цього напрямку увійшли «Мелодія Жасміна», «Мелодія Менцзяну».

5. Буер (танцювальні пісні). Музика відрізняється сильними ритмами. Танцювальні пісні переважно виконують під час масових свят, фестивалів. До цієї категорії пісень відносяться «Пісня ліхтаря», «Пісня про збір чаю», «Пісня квіткового барабана».

6. Сюжетні пісні. До даної категорії було віднесено героїчний епос, фольклор, казкові сюжети у пісенній формі, а саме: «Брат Маву і сестра Гаду», «Еріп и Сенам», «Саліха и Саман», «Гесар», «Манас».

7. Релігійні пісні. Пісні, які супроводжували певні духовні ритуали, обряди: «Шаманська мелодія», «Жертвна пісня», «Пісня Будди» (Li R, 2022).

Отже, масові відкриті онлайн-курси мають значні можливості для підвищення якості навчання, створюють умови для послідовного й систематичного опанування здобувачами змісту певного курсу, вибору ними зручного часового режиму для роботи, методів і форм роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chai W. Massive open online course (MOOC). Whatls.com. Retrieved October 15, 2021 <https://whatis.techtarget.com/definition/massively-open-online-course-MOOC>
2. Ho W.-C. & Law W.-W. Music education and cultural and national values. *International Journal of Comparative Education and Development*, 2020. Vol. 22 No. 3. Pp. 219-232. <https://doi.org/10.1108/IJCED-10-2019-0053>.
3. Li R. Chinese folk music: Study and dissemination through online learning courses. *Educ Inf Technol*, 2022. №27. Pp .8997–9013. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11003-w>

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ

Aurelia Iancu

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
(București, România)

EFFECTIVENESS OF INFORMATION TECHNOLOGY IN VOCABULARY DEVELOPMENT IN PRE-SCHOOL CHILDREN

ABSTRACT:

This article highlights the effectiveness of information technologies in stimulating vocabulary in preschoolers. Creativity is the product supported by information technologies that help us develop preschoolers' vocabulary. Among the modern technologies that can be used in the development of vocabulary in preschoolers are DVDs, educational software for preschoolers. The effectiveness of using modern technologies in vocabulary development is high and the results are very good. In other words, the role of the teacher together with that of information technologies can lead to high results in vocabulary development.

Keywords: vocabulary, information technology, preschool

The pandemic crisis has also influenced the field of education, it came as one of the most important challenges that brought change to the instructional-educational process carried out in early childhood education. Schools, kindergartens and teachers have had to transfer their activities to the virtual environment. This has proved to be more than an occasional challenge, the pandemic has profoundly affected the pace but also the efficiency of activities (Antoci, 2021).

Thus, modern teaching technologies come to our aid by stimulating creativity, the development of which is based on knowledge and respect for the specific age of the pre-school child and the level of development of its creative potential (Antoci, 2020)

S. Cristea, defines educational technologies as a "set of techniques and practical knowledge designed to organize, test and ensure the functionality of the school institution at the system level" (Cristea, 1998).

Unlike traditional methods, modern information technology of teaching gives a special color, the process of vocabulary development gives preschoolers the opportunity to actively participate in activities and become the main body of their own development. for the development and enhancement of vocabulary that requires learning practice, high-quality sustainable acquisitions, not just using and transferring them in a variety of teaching environments. The development of those generative training educational software focuses on the use of modern teaching exercises and techniques aimed at the development of preschool children's vocabulary in terms of its structural components: fluency, flexibility and originality. Exercises that can be used to develop speech: Fluency of ideas is related to the ability to generate as many answers to a question as possible, given a problem, in finite/infinite time.

In the context of today's modern society, as the whole world tends to become an information society, children need to be prepared from an early age to have beneficial contact with the world they live in, including through computers. Education is the way to the future, because tomorrow belongs to those who prepare for it today. Therefore, in recent decades we have moved from traditional knowledge and teacher-based education to modern, formative and inclusive educational processes, where children are considered to be the centre of all educational activities.

Computers have been in the field of education for about 20 years. . If at the beginning it was considered a tool for work in so-called computer labs, then recent years have brought a real conceptual revolution in the field of education, where computers have become a learning medium at all levels of education, including pre-school. New technology provides superior information. using multimedia tools can enable people to better understand some concepts and ideas and ensure

children's right to a better education. The idea of using modern technology is borne out by the results of studies by experts in the field of psychoeducation on the retention of information: we retain 10% of what we read, 20% of what we hear, 30% of what we see and 50% of what we hear, 70% of what we discuss with others, 80% of what we experience and 95% of what we teach others. Taking into account each child's learning style, it is important to ensure a developmentally appropriate environment, the right to learn in the way that is easiest for them to remember.

ICT helps teachers by providing them with various resources and keeping up with modern trends. The use of educational software in activities will be able to develop: logical thinking; observational skills; visual memory; voluntary attention; computer skills; ability to use information received through educational software. . The use of computers in pre-school education enables the transmission and absorption of new knowledge in a way that is attractive to children. Children learn through play, are able to find solutions and make decisions to solve problems. The computer is a teaching tool that keeps the child's attention active throughout the learning activity. Today, it is not possible to develop the skills described in the pre-school curriculum by using traditional teaching-learning-assessment strategies alone. Age-differentiated personal training using educational software can be a successful option. Teachers need to possess both general ICT use skills and complex pedagogical skills that enable them to know and appreciate the educational potential of ICT (Logofătu, 2008).

S. Craina rightly mentions that a computer will never totally replace the teacher's action, but to ignore its role and importance is to oppose the natural (Craina, 2005). The use of computers in kindergarten is a way to improve the quality of teaching, and computers are useful for both preschoolers and teachers. Data memorization, data organization, file management, learning simulation, learning realization, formative assessment, control, regulation and self-monitoring are all provided by computer-assisted training for educational activities (Vlădoiu, 2005).

For both content presentation and discussion initiation, educational software serves as a vivid means of providing illustrations of the subject being learned, thus providing a rich array of information and emotionally inspiring responses among children.

In the field of early childhood education, a computer has various benefits in contrast to traditional methods. Using a playful interface, the screen captivates curious minds with engaging audio, visual and interactive elements. Although, it is imperative to recognize that despite its advantages, the use of computers cannot completely replace human interaction for emotional support at the preschool level. To oppose nature is to ignore the role and importance of a computer, even if it will not totally replace the actions of the educator. S. Craina rightly pointed out that a teacher can only be complemented by technology and not replaced by it.

Conclusions:

As far as technology is concerned, it is imperative to note that it is not going anywhere soon - rather, it is steadily growing in significance. Therefore, it is vital for young people to learn how to incorporate technology into their daily lives from an early age. Regardless of skill set, any child can acquire the basic knowledge and ability to.

BIBLIOGRAFIE

1. Antoci D., Lupașcu I. Creativitatea preșcolărilor prin prisma tehnologiilor didactice modern. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective*, 29-30 septembrie 2020. Chișinău: UST, 2021, pp. 7-17 ISBN 978-9975-76-312-7.: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/143669
2. Antoci D., Rădulescu I. (2021) Eficacitatea tehnologiilor informaționale moderne pentru motivația învățării. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*, 27-28 februarie 2021. Chișinău: UST, 2021, Vol. 4, 2021, pp. 157-163. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/157-163_11.pdf
3. Craina S., Losonczy C. (2005) *Utilizarea calculatorului în procesul de predare-învățare*, București: Educația 2000+, p.7
4. Cristea S. (1998). *Dictionary of pedagogical terms*. Didactica Pedagogica.

5. Logofătu M.(2008)Computer Assisted Instruction. University training program in the field of Pedagogy for Primary and Preschool Education for teachers in rural areas:MECT, p.9 http://tinread.usarb.md:8888/jspui/bitstream/123456789/1044/1/instruire_calcul.pdf
6. Vlădoiu D. (2005). *Computer-assisted training. Rural Education Project. M.E.C.* p.6. http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/IAC.pdf

Бойко Є. В.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ОБІЗНАНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: СУЧАСНІСТЬ І МОЖЛИВОСТІ

Європейські еталонні рамки (European Reference Framework) виділяють вісім ключових компетентностей, які необхідні всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування, серед яких є «компетентність культурної обізнаності та самовираження» (Cultural awareness and expression competence).

Загалом, ключові компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя, починаючи з раннього дитинства шляхом формального, неформального та інформального навчання. Усі ключові компетентності вважаються однаково важливими: кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві. Компетенції можуть застосовуватися у багатьох контекстах і в різних комбінаціях. Вони переплітаються та поєднуються: розвиваючи компетентності, важливі для однієї життєвої сфери, ми одночасно розвиваємо й пріоритетні для іншої.

Культурна обізнаність та самовираження – це розуміння і повага до того, як ідеї і сенси у різних культурах творчо виражаються і передаються через різні галузі мистецтва і форми культури. Культура, яка виражає світогляд і картину світу людини, це не просто явище у власному народі. Культурна свідомість має важливе значення для національної та міжнародної орієнтації культури. Компетентність передбачає знання місцевих, національних, європейських і світових культур, зокрема мов, спадщини, традицій, культурних продуктів. Включає розуміння різних способів передачі ідей між творцем, учасником та аудиторією, у письмових, друкованих і цифрових текстах, театральних виставах, фільмах, танцях, іграх, мистецтві, дизайні, музиці, ритуалах та архітектурі, а також у гібридних формах. Набуті навички передбачають здатність виражати та інтерпретувати з емпатією образні та абстрактні ідеї, переживати емоції у різних сферах мистецтва і формах культури, бути відкритим до різноманітності культурного самовираження, поважати його, а також дотримуватися етичних норм та бути відповідальним щодо інтелектуальної та культурної обізнаності.

Розгляд компетентності культурної обізнаності в системі ключових компетентностей дає змогу констатувати, що культурне самовираження має важливе значення для розвитку творчих навичок, які мають здатність бути перенесеними в різні професійні контексти. Міцне розуміння власної культури та почуття ідентичності є основою для відкритого ставлення та поваги до різноманітності культурного самовираження.

Для студентів дизайнерських спеціальностей важливим є бажання набувати знання про світ, здатність поважати інші культури, що сприяє розвитку культурної обізнаності, супроводжується творчістю та креативністю. Культурна обізнаність студентів дизайнерських спеціальностей виявляється через знання філософсько-культурного, соціокультурного, моральноетичного змісту; умінь реалізації культурних проєктів, ініціатив, громадської, волонтерської, просвітницької культурної діяльності, сформованості цінностей, ставлень,

загальнокультурних, національних, громадянських, морально-етичних установок. Компетентність культурної обізнаності студентів дизайнерських спеціальностей складається не тільки зі знань та умінь, але й з розуміння та відношення до культурної спадщини.

Формування культурної обізнаності студентів дизайнерських спеціальностей полягає в систематичному цілеспрямованому впливі на їх духовні інтереси й потреби, у забезпеченні умов для їх самореалізації, у прищепленні прагнення до самовдосконалення. Такий підхід спонукатиме до дизайнерської діяльності на культурологічних засадах, усвідомлення себе, як носіїв культури, наділених бажанням і здатністю бути творцями культури.

Формування культурної обізнаності студентів дизайнерських спеціальностей включає розуміння різних способів передачі ідей між творцем, учасником та аудиторією в письмових, друкованих та цифрових текстах, театральних виставах, фільмах, танцях, іграх, мистецтві, дизайні, музиці, ритуалах та архітектурі, а також у гібридних формах. Навички передбачають здатність виражати та інтерпретувати з емпатією образні та абстрактні ідеї, переживати емоції у різних сферах мистецтва і формах культури. Важливо бути відкритим до різноманітності культурного самовираження, поважати його, а також дотримуватися етичних норм та бути відповідальним щодо інтелектуальної та культурної власності. Позитивне ставлення також включає цікавість до світу, відкритість, готовність брати участь у культурному досвіді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева С. (2023) Творчий розвиток майбутніх дизайнерів в художньо-проектних практиках. Наукові інновації та передові технології 2023. № 7(21) С. 330-338. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-330-338](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-330-338).
2. Арістова Н, Малихін О., Попов Р. (2022) Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. Актуальні питання у сучасній науці, 1 (1). 339-347. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733582>
3. Семенюк, С., & Алексеева, С. (2023). Формування візуальної компетентності студентів дизайнерських спеціальностей як психолого-педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (182), 86–90. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5005>
4. Алексеева, С. В. (2013) Формування готовності учнівської молоді до вибору і реалізації професійної кар'єри: від теорії до практики. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка (5). С. 80-85. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11303>
5. Розвиток інформаційної культури педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів //Гуменний О, Паржницький В. Київ., 2015. 188 с.
6. Алексеева С. Дидактика в умовах інформатизації освіти. Академічні студії. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 4. Ч. 1. С.25-30. DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.1.4>
7. Алексеева С. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх дизайнерів в умовах розвитку креативних індустрій. New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters: Collective monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021.pp.1-16. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731130>
8. Алексеева С. Актуальні проблеми дидактики в умовах інформатизації освіти: індивідуалізація навчання. Наука і техніка сьогодні. (Серія «Педагогіка»). 2022. N 1(1) С.18-27. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730415>
9. Алексеева С. (2023) Формування творчих здібностей та професійних компетентностей майбутніх дизайнерів під час фахової підготовки у закладах вищої освіти. Перспективи та інновації науки. (Серія «Педагогіка»). Випуск 11 (29). Київ. 2023. С. 14-22 DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11\(29\)-14-22](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11(29)-14-22).
10. Арістова, Н., Малихін, О. Топузов, О. (2023) Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти Діагностика та

компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації. стор. 19-25. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf

11. Топузов О. М. Інноваційні впровадження в освіті України // Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16-17 березня 2023 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 16-17.

Гета А. В.

*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Остапов А. В.

*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Мороз О. В.

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО, ДИСТАНЦІЙНОГО І ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ З ПОЗИЦІЙ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Соціально-політичні та економічні процеси призводять до змін в освітній сфері. Такі тенденції, як безперервність, трансформація, інтеграція, перехід до концепцій розвитку особистості з одного боку, а з іншого – розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та включення їх до освітнього процесу обумовлюють низку принципово нових в освіті ідей реалізації електронного, дистанційного та змішаного навчання (Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [електронний ресурс]).

Сучасні педагогічні технології та, зокрема, технології електронного, дистанційного та змішаного навчання, покликані реалізувати особистісно орієнтований підхід у навчанні та спрямовані на розвиток індивідуальних ресурсів учнів. При цьому виникають завдання дослідження дидактичних можливостей видів навчання, їх методологічних основ і умов реалізації, а також побудови технологій навчання. Виходячи із системно-діяльного підходу, доцільно розглянути відповідність електронного, дистанційного та змішаного навчання характеристикам «сучасної» парадигми навчання. З позиції К. Куна (Кун К., 2006, 16) (автора парадигмального підходу) необхідно розглядати освітню парадигму як вихідну концептуальну схему, модель постановки проблем та їх рішень, методів дослідження, які переважають протягом певного історичного періоду в науковому співтоваристві (Кун К., 2006, 17).

Парадигма навчання визначається сукупністю наступних факторів: поширення ІКТ на всі сфери життя та діяльності суспільства; збільшення інформаційних потоків та постійне оновлення інформації – все це потребує умінь роботи з інформацією (пошук, відбір, обробка тощо) (Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [електронний ресурс]). До того ж реалізація принципу «освіта протягом усього життя», інтенсивний розвиток засобів та способів комунікації, розширення глобальної мережі Інтернет, розвиток єдиного відкритого інформаційного простору припускають також і готовність до дистанційної взаємодії як елемента конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Впровадження парадигми навчання, що ґрунтується на використанні ІКТ, підтверджується прийняттям рішень на державному рівні; зростанням науково-педагогічних досліджень у галузі електронної, дистанційної та змішаної форм навчання; тенденцією

створення прикладних програмних продуктів для середньої загальної та вищої освіти. Разом із тим, у теорії та практиці навчання у вищій школі залишається невирішеною низка педагогічних, методичних, технологічних та організаційних проблем, що належать до «дисциплінарної матриці» сучасної освітньої парадигми; при цьому «матриця» утворена впорядкованими елементами різного роду, а видова відмінність – «дисциплінарна» – приналежність дослідників до певної дисципліни (Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [електронний ресурс]).

Викладене обумовлює необхідність уточнення понятійно-категоріального апарату аналізованих видів навчання з позиції методології дисциплінарної матриці.

Електронне навчання у сфері вищої освіти розглядається як синонім дистанційного навчання, але при цьому під електронним навчанням розуміється:

- використання ІКТ для забезпечення навчання на додаток або з частковою заміною традиційних методів навчання та взаємодії суб'єктів освітнього процесу, для реалізації педагогічних технологій;

- форма навчання або форма організації навчального процесу, що базується на самостійній навчальній роботі студентів за допомогою розвинених електронних освітніх ресурсів;

- організований навчальний процес, який передбачає активний обмін інформацією між студентами та викладачами, а також між самими студентами, при якому повною мірою використовуються сучасні засоби нових інформаційних технологій та засоби масової комунікації;

- навчання за допомогою Інтернету та мультимедіа;

- синхронні та асинхронні способи доставки контенту;

- передача знань (е-матеріали, е-курс) із застосуванням середовища навчання, орієнтованого програмними засобами навчання, комп'ютерами, локальними та/або глобальними мережами (Кун К., 2006, 17).

У разі розведення понять «дистанційне навчання» та «електронне навчання» останнє інтерпретується з різними акцентами:

- поліпшений вид дистанційного навчання, тобто його вид, в якому активне застосування знаходять різні електронні засоби;

- процес, який передбачає управління контентом навчання, компетенціями для відстеження результатів навчання; систем навчальних матеріалів; систем тестування та інтерактивної підтримки навчального процесу;

- альтернатива традиційному навчанню – проведення занять з використанням технологій, які дозволяють студентам не просто самостійно знайомитися з навчальною інформацією, а й у реальному часі віддалено бути присутніми та брати участь у реальних навчальних заняттях (Ільїна, 2020, 29).

Аналіз трактувань поняття «електронне навчання» дозволяє бачити їх смислову близькість при несуттєвих відмінностях у цілях та видах діяльності, а також використовуваних засобів. Таким чином, наведені визначення відображають лише ціннісні установки, загальноприйнятні зразки та визнані приклади дисциплінарної матриці. Розглянуті підходи не торкаються методологічних та дидактичних засад навчання, вказуючи на зміну засобу навчання та переважного виду діяльності. Такі взаємозалежні компоненти системи навчання, як: предметний зміст, зміст діяльності, принципи навчання, принципи використання ІКТ, методи навчання, методи використання ІКТ, форми навчальних занять з використанням ІКТ, психолого-педагогічні умови розкриваються слабо з позиції системного підходу, що передбачає зміни у методології побудови процесу навчання, тобто доцільно доповнити трактування понять, що розглядається принципом взаємозв'язку всіх компонентів дидактичної системи навчання як важливої частини дисциплінарної матриці.

Проведемо аналогічне дослідження для поняття «дистанційне навчання»:

- спосіб навчання на відстані, при якому викладач та студенти фізично розташовуються у різних місцях; використання аудіо, відео, Інтернету та супутникових каналів зв'язку в навчальних цілях;

- цілеспрямований процес інтерактивної взаємодії студентів між собою й засобами навчання, інваріантний до їх розташування у просторі та часі, що реалізується у специфічній навчальній системі;

- отримання освітніх послуг на відстані, в основному, без відвідування ЗВО, за допомогою нових комп'ютерних і комунікаційних технологій (Ільїна, 2020, 31).

Аналіз поняття «дистанційне навчання» дозволяє зробити висновок, що має місце розділеність викладача та студента; доставка навчальних матеріалів виконується за допомогою різних засобів зв'язку; сутність дистанційного навчання визначається виходячи зі змін засобів навчання та організаційних форм занять; у той час як компоненти дидактичної системи (мети, завдання, ролі суб'єктів діяльності, види та зміст навчальної діяльності) не торкаються.

У плані зміни засобів і форм навчання доцільно говорити про дистанційне навчання як про освітню технологію, яка може бути інтегрована в будь-яку форму освіти. Це узгоджується з нормативними документами: під дистанційними освітніми технологіями розуміються освітні технології, що реалізуються переважно із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних мереж при опосередкованій взаємодії учнів та педагогічних працівників (Биков, 2010, [електронний ресурс]).

Результати порівняльного огляду наведені в таблиці 1, при цьому як параметри порівняння вказані виділені вище компоненти процесу навчання.

Таблиця 1

Зіставлення підходів до визначення понять електронного та дистанційного навчання

Параметри порівняння	Електронне навчання	Дистанційне навчання
цільова спрямованість	досягнення цільових категорій студентами (освоєння освітньої програми)	організація взаємодії студентів з іншими учасниками освітнього процесу
засоби навчання	засоби ІКТ, ресурси інтернету, інформаційні освітні ресурси	будь-які засоби передачі навчальної інформації та організації зв'язку (взаємодії) учасників освітнього процесу
переважна форма навчання, ступінь самостійності	аудиторна очна	самонавчання, опосередкована комунікація
режим комунікації між учасниками навчального процесу	інтерактивний (неінтерактивний)	неінтерактивний (інтерактивний)
характер взаємодії	асинхронний (синхронний)	асинхронний (синхронний)

Автори (Ільїна, 2020, 31; Кун К., 2006, 18) зіставляють електронне та дистанційне навчання як синоніми, причому кожне з понять, що розглядаються, несе своє смислове навантаження: дистанційне навчання може бути не електронним, а електронне аудиторне навчання не обов'язково є дистанційним; електронне навчання спрямоване на освоєння учнями освітньої програми, а дистанційні технології застосовуються з метою організації взаємодії тих, хто навчається з іншими учасниками освітнього процесу.

Можна представити деякі підходи до визначення поняття змішаного навчання:

- цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії студентів між собою та засобами навчання, причому процес навчання інваріантний до їхнього стану у просторі та часі;

- формат навчальних курсів – в дистанційні курси вбудовуються активні методи навчання, основний матеріал викладається в рамках дистанційного курсу, передбачається самостійна робота, матеріал відпрацьовується на очних заняттях з використанням активних методів навчання;

- об'єднання «формальних» засобів навчання – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу – з «неформальними»;
- модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів в очному навчанні із застосуванням елементів асинхронного та синхронного дистанційного навчання;
- комбінація елементів очного та дистанційного навчання, одне з яких є базовим залежно від моделі (Кухаренко, [електронний ресурс]).

Розглядаючи поняття «змішане навчання», зазначимо, що передбачається інваріантна складова – поєднання очного аудиторного та дистанційного компонентів у різних пропорціях з використанням різного інструментарію, а співвідношення компонентів визначається або самим студентом, або у процесі спільного спілкування з викладачем з урахуванням психолого-педагогічної характеристики кожного.

Отже, аналіз сутності аналізованих видів навчання дозволяє зробити висновок, що в них недостатньо представлені методологія навчання, методична складова (використовувані методи та технології), взаємозв'язок засобів, що змінюються і постійно вдосконалюються, з іншими компонентами освітнього процесу. Використання окремих компонентів освітнього процесу та окремих видів навчання без взаємозв'язку з усіма іншими компонентами веде до неузгодженості дисциплінарної матриці та цілісності у процесі її функціонування.

Таким чином, аналіз термінологічного апарату розглянутих видів навчання дозволяє зробити висновок про існування різних підходів до дослідження співвідношення понять, в яких уточнюються: спосіб передачі навчального матеріалу (електронний); спосіб зв'язку студентів та викладачів (онлайн, мережевий, віртуальний, на основі Інтернет); використання нових технологій. Доведено, що види навчання (особливо електронне), що розглядаються, розширюють освітні можливості, дозволяють удосконалювати зміст і види навчальної діяльності, створюють додаткові комфортні умови для особистісного розвитку, підвищення кваліфікації тощо. Оцінюючи сучасний стан та перспективи розвитку ІКТ, можна бачити, що електронні системи навчання кардинально змінюють не лише методи та форми освітнього процесу, а й саму систему освіти як суспільний феномен. Сформульовані положення дозволяють розглядати електронне навчання (у сукупності з дистанційним, змішаним) як пріоритетний напрям розвитку системи освіти.

Реальний стан освітнього процесу у вищій школі вимагає подальшої розробки методології та методів організації електронного, змішаного навчання, методики використання ІКТ для вдосконалення видів навчання та критеріїв результативності застосування різних моделей навчання. Парадигмальний підхід, як основа побудови концепції та теорії електронного, дистанційного та змішаного форм навчання, дозволяє розглядати їх компоненти у взаємозв'язку, а впорядкування виконувати на основі дисциплінарної матриці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наук. фахове вид., № 1 (15), 2010. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/25>
2. Ільїна Н. В. Організація зворотного зв'язку під час дистанційного навчання в умовах ЗВО / Дистанційне навчання студентів: теорія і практика [Електронний збірник]: науково-методичні праці Херсонського державного університету / відп. ред. С. А. Омельчук. Херсон: ХДУ, 2020. С. 28–33.
3. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/technol/6804/>
4. Кун К. E-Learning – електронне навчання / Інформатика та освіта, № 10, 2006. С. 16–18.
5. Кухаренко В. М. Змішане навчання. Вебінар. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.wiziq.com/online-class/2190095-intel-blended>

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається активне впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфері життєдіяльності людини. Швидкі темпи інформатизації суспільного життя вимагають модернізації освітньої системи з огляду на необхідність забезпечення доступу учасників освітнього процесу до здобуття вищої освіти в складних умовах сьогодення та забезпечення якості надання освітніх послуг. Кризові ситуації, такі як пандемія та війна в Україні, змушують розглядати змішане навчання як одну з оптимально можливих форм організації освітнього процесу. Це стає необхідністю через неможливість проведення традиційного очного та дистанційного навчання у багатьох закладах вищої освіти через безпекову ситуацію, пошкоджені приміщення та навчальне обладнання, географічне розосередження викладачів і здобувачів, залежність засобів дистанційного навчання від стійкого зв'язку, постачання електроенергії, доступу до мережі Інтернет та інших проблем (Мінтій, 2023, с. 2).

У «Рекомендаціях щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти» зазначено, що змішане навчання представляє собою підхід, педагогічну й технологічну модель, що базується як на використанні онлайн-технологій, так і на безпосередній взаємодії між учасниками освітнього процесу в аудиторії (Рекомендації, 2020). Змішане навчання розглядається у науковій літературі як система викладання, модель, технологія, стратегія, форма навчання тощо. Однак спільною ознакою є акцент на активній взаємодії суб'єктів в освітньому процесі через поєднання дистанційного й традиційного навчання. Беззаперечно, що задля підвищення якості та ефективності надання освітніх послуг у закладах вищої освіти необхідним є поєднання різних технологій навчання. При цьому слід враховувати конкретну галузь знань і спеціальність, специфіку навчальної дисципліни, місце проживання здобувачів вищої освіти, доступ до матеріально-технічних ресурсів та оснащення, рівень цифрової грамотності учасників освітнього процесу, графік навчального процесу тощо (Собченко, 2021, с. 72).

Змішане навчання передбачає таку організацію освітнього процесу, за якої навчання здійснюється в рамках формальної освіти, але передбачає деяку частину його реалізації у віддаленому режимі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які застосовуються для зберігання та доставки навчальної інформації, здійснення контролю, проведення консультацій, організації активної взаємодії між учасниками освітнього процесу і самостійної роботи здобувачів вищої освіти, а також надає можливість майбутнім фахівцям здійснювати самоконтроль своєї навчальної діяльності, включаючи визначення часу, місця, маршруту і темпу навчання. Реалізація змішаного навчання у закладах вищої освіти зумовлює зміни в організації освітнього процесу та його управлінні, що визначає необхідність використання електронних освітніх ресурсів, онлайн-платформ, дистанційних курсів, систем керування навчанням, технічних засобів навчання тощо.

Безумовно, що впровадження у закладах вищої освіти змішаного навчання сприяє розширенню навчальних можливостей здобувачів завдяки забезпеченню доступності та гнучкості надання освітніх послуг, врахуванню індивідуальних освітніх потреб, темпу й ритму засвоєння навчального матеріалу, підвищенню мотивації до навчання, розвитку соціальної активності, відповідальності, самостійності, рефлексії і самоконтролю. Окрім того, у процесі реалізації змішаного навчання відбувається персоналізація освітнього процесу, коли здобувач самостійно визначає навчальні цілі, методи та способи їх досягнення із урахуванням власних освітніх потреб, інтересів та здібностей. При цьому викладач

виступає помічником у цьому процесі, маючи певну автономію і педагогічну свободу у виборі методів й технологій навчання, освітніх сервісів та платформ. У цьому процесі змінюється роль викладача, відбувається перехід з трансляції знань на інтерактивну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, що сприяє формуванню процесу конструювання власних знань здобувачів (Гуревич, Гордійчук, Коношевський, Коношевський, Кусій, & Драчук, 2023, с. 17). Не викликає сумніву, що це все в сукупності за певних умов призводить до підвищення якості освітнього процесу і досягнення відповідних результатів навчання в цілому.

Вищезазначене дозволяє виокремити три основні складники змішаного навчання, які сьогодні реалізуються в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти:

– традиційне навчання (face to face learning) – звичайні традиційні заняття, які проводяться в аудиторії під безпосереднім керівництвом викладача;

– самостійне навчання (self-study learning) – самостійна робота здобувачів щодо виконання практичних й лабораторних робіт, пошуку, аналізу і вивчення навчальної інформації, робота з хмарними середовищами і онлайн-сервісами;

– спільне онлайн-навчання (online collaborative learning) – взаємодія викладачів і здобувачів у режимі синхронної взаємодії в онлайн-середовищі (Шевченко, Костенко, Молчанюк, Вереш, & Кланічка, 2023, с. 825).

На сьогодні існують різні моделі змішаного навчання, які впливають на якість організації освітнього процесу. Ці моделі відзначаються внутрішньою структурованістю й цілісністю, мають тісний взаємозв'язок з конкретними науковими підходами та освітньою практикою. Найбільш відомою є класифікація моделей змішаного навчання, розроблена вченими Х. Стейкером і М. Хорном. Вона включає шість основних моделей змішаного навчання:

✓ «Face-to-Face Driver» – «аудиторне навчання з підтримкою онлайн» / «очне навчання з частковим використанням цифрових технологій»;

✓ «Rotation» – «ротаційна модель» / «модель чергування»;

✓ «Flex» – «гнучка модель» / «гнучка адаптаційна модель»;

✓ «Online Lab» – «онлайн лабораторія»;

✓ «Self-blend» – «саморегульоване навчання» / «факультативне самостійне онлайн-навчання»;

✓ «Online Driver» – «онлайн-навчання з аудиторною підтримкою» / «дистанційне онлайн-навчання» / «онлайн-навчання».

Основна особливість цієї класифікації полягає в емпіричному підході до виділення моделей змішаного навчання, які різняться з огляду на рівень співвідношення традиційної та дистанційної форм навчання, а також ступінь самостійності здобувачів у процесі засвоєння навчального матеріалу. Всі моделі змішаного навчання, маючи певні організаційно-педагогічні особливості, конкретні цілі й дидактичне призначення, є практико-орієнтованими та визначають основні варіанти взаємодії учасників освітнього процесу під час поєднання очного й електронного навчання (Рудинський, 2022, с. 133). Описані моделі змішаного навчання широко вивчаються сучасними дослідниками й впроваджуються в практику діяльності закладів вищої освіти.

Отже, у складних умовах воєнного стану неабиякого значення набуває питання інформатизації вищої освіти, яка має великі потенційні можливості для забезпечення доступності та якості надання освітніх послуг. Вагому роль у цьому контексті відіграє змішане навчання, яке має суттєві переваги у порівнянні із традиційною і дистанційною формами навчання. Реалізація змішаного навчання передбачає застосування різноманітних форм, методів і засобів навчання, які характеризуються інтерактивністю й інноваційними способами взаємодії учасників освітнього процесу, що в найкращий спосіб враховує специфіку діяльності закладів вищої освіти. У змішаному навчанні акцент робиться на поєднанні педагогічного й технологічного аспектів в організації освітнього процесу, змінах у підході до діяльності здобувачів та викладачів, а також структури освітнього процесу, що за

сприятливих умов значною мірою впливає на його ефективність і якість надання освітніх послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуревич, Р., Гордійчук, Г., Коношевський, Л., Коношевський, О., Кусій, М., & Драчук, М. (2023). Змішане навчання як сучасна форма побудови навчального процесу. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 69, 14-35. doi: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-69-14-35>.
2. Мінтій, І. С. (2023). Змішане навчання: визначення, концепція та актуальність. *Освітній вимір*, 8, 85-111. doi: <https://doi.org/10.31812/ed.539>.
3. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти (2020). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti>
4. Рудинський, В. (2022). Змістовно-сміслові поле поняття «змішане навчання» та моделі змішаного навчання. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*, (1), 128-139. doi: <https://doi.org/10.35774/gsip2022.01.128>.
5. Собченко, Т. М. (2021). Змішане навчання: поняття та завдання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 75, 73-76. doi: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-3.14>.
6. Шевченко, І., Костенко, Д., Молчанюк, О., Вереш, М., & Кланічка, Ю. (2023). Змішане навчання в епоху цифрової трансформації. *Вісник науки та освіти*, 5(11), 815-830. doi: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-815-830](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-815-830).

Карпенко А. О.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(Харків, Україна)*

Савченко Д. Р.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(Харків, Україна)*

Савченко Л. Л.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
(Харків, Україна)*

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Проводити уроки віддалено, не бачити учнів, не мати можливостей пояснити особисто й допомогти в момент виникнення проблеми – ще кілька місяців тому педагоги не могли й уявити таких ситуацій у своїй роботі. Спочатку пандемія, а потім війна росії проти України внесли несподівані корективи і змусили всіх терміново опановувати цифрові інструменти й нові педагогічні підходи та методики.

Вимушене дистанційне навчання, яке було запроваджене в закладах освіти на території ведення бойових дій і тимчасово окупованих територіях, стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: педагогів, здобувачів освіти та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати дітей, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто. Але Україна не виняток – жодна держава, жодна освітня система у світі не була готова до цього.

Значний інтерес у контексті обраного нами аспекту вивчення мають праці Є. Бачинської, О. Матушевської, А. Лотоцької, О. Пасічник, Ю. Бурцева, Д. Малєєва, В. Кухаренко, В. Бондаренко розглядають дистанційні технології за умов карантину, викликаного пандемією COVID-19; О. Базелюк, О. Спирін, Л. Петренко, А. Каленський у своїй науковій праці розглядають технології дистанційного професійного навчання; М. Смульсон, Ю. Машбиць, М. Жалдак та ін. дослідили психологічні засади ефективності дистанційного навчання.

Як визначено в наказі Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235, дистанційне навчання — це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Дистанційному навчанню притаманні усі компоненти навчального процесу – цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання. Водночас між традиційним і дистанційним навчанням існує відмінність. За традиційного навчання основною формою передавання інформації від викладача до студента є систематичне викладання навчального матеріалу, за дистанційного – інтерактивне самонавчання студента за допомогою спеціально підготовлених комп'ютерних програм, відеоматеріалів, електронних посібників та інших дистанційних технологій. Такий підхід передбачає інтеграцію інформаційних і педагогічних технологій, що забезпечують інтерактивність взаємодії викладача і студентів і продуктивність навчального процесу. У виборі форм і методів дистанційного навчання враховуються готовність студента до самостійної роботи, його вікові, фізіологічні та мотиваційні особливості.

Характерними рисами дистанційного навчання є особистісний, креативний і телекомунікативний характер навчання.

Дистанційна форма навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також те, що педагоги володіють технологіями дистанційного навчання.

В період дистанційного навчання виникла важливою проблемою – неможливість взаємодії у звичному режимі: між педагогом і здобувачами освіти, дітей між собою. Адже, за умов традиційного очного навчання у закладі освіти відбувається постійна комунікація (вербальна й невербальна), під час дистанційного навчання соціальна комунікація зменшується, її невербальна частина майже зникає. І виникає проблема: як організувати комунікацію між педагогом і школярами, учнів між собою під час синхронної онлайн-зустрічі, а також якою має бути віртуальна навчальна комунікація в асинхронному режимі, щоб вона не займала весь вільний час педагога і здобувачів освіти.

Для будь-якого навчання комунікація є невід'ємним складником педагогічного процесу. Від рівня комунікації залежить її ефективність, і дистанційне навчання тут не виняток. Взаємодія між дітьми та педагогами в дистанційному навчанні відбувається в межах штучно створеного комунікативного простору. Комунікативний простір передбачає сформовану ситуацію взаємодії, в якій є місце, час та взаємне бажання для спілкування, спрямовані на досягнення цілей процесу навчання. В умовах дистанційного навчання цей процес складніший, породжений необхідністю спільної діяльності, сприйняття та розуміння інших у віртуальному просторі (Лотоцька&Пасічник, 2020, 12).

В основі освітнього середовища закладу вищої освіти лежить система міжособистісних взаємодій між його суб'єктами, особливо між викладачами та студентами. У «Психологічній енциклопедії» поняття «взаємодія» трактується як прямий чи опосередкований вплив суб'єктів один на одного, який характеризується виникненням зв'язків і їх взаємозумовленістю. Взаємодія супроводжується передаванням матерії, руху та інформації. (Степанов, 2006, 52).

В. Шапар у «Сучасному тлумачному психологічному словнику» наголошує, що взаємодія у психології процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Виступає як інтегруючий фактор, що сприяє утворенню структур. Вона відносна, відбувається з певною скінченною швидкістю і в певному просторі та часі. Однак ці обмеження діють лише для безпосередньої взаємодії; для опосередкованих форм взаємодії просторово-часові обмеження багаторазово послаблюються. Розрізняють взаємодію групову та міжособистісну (Шапар, 2005, 46).

Слід зазначити, що деякі науковці акцентують увагу на понятті взаємодія соціальна – це процес впливу різних суб'єктів один на одного, їхній взаємозв'язок, взаємозумовленість, взаємний обмін та ін. (Приходько&Юрченко 2012, с.31).

Педагогічна взаємодія наявна в умовах спільної діяльності та спілкування учасників освітнього процесу. Спілкування – процес взаємодії між двома або кількома особами, що полягає в обміні між ними інформацією пізнавального або емоційно-оцінного характеру. Воно включене в практичну взаємодію людей та створює можливості для планування, реалізації, контролю і корекції спільної діяльності.

Особливість взаємодії – її причинна обумовленість. Кожна із взаємодіючих сторін виступає як причина іншої та як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що обумовлює розвиток об'єктів та їх структур. Якщо при взаємодії виявляються протиріччя, то вона виступає джерелом саморуху і саморозвитку структур.

Взаємодія всіх учасників освітнього процесу – один із найважливіших факторів успішного функціонування будь-якого закладу освіти. Педагогічна взаємодія – особлива форма зв'язку між учасниками освітнього процесу, під час і за результатами якої відбувається взаємне збагачення інтелектуальної, емоційної, діяльнісної сфер учасників цього процесу (Бутенко, 2015, 16).

Педагогічна взаємодія наявна в умовах спільної діяльності та спілкування учасників навчального процесу. Спілкування – процес взаємодії між двома або кількома особами, що полягає в обміні між ними інформацією пізнавального або емоційно-оцінного характеру. Воно включене в практичну взаємодію людей та створює можливості для планування, реалізації, контролю і корекції спільної діяльності.

Дистанційне навчання передбачає кілька типів взаємодій з різними цілями: оперативне інформування; повідомлення нового матеріалу; уточнювальні запитання; коментарі до виконаних робіт тощо. Важливо створити таку комунікаційну структуру, яка була б гнучкою (кожен педагог має власний простір для викладання необхідних матеріалів, забезпечення взаємодій та відгуків) і багатогранною (здобувачам освіти не потрібно реєструватись у різнопланових системах, доступ відбувається з єдиного ресурсу чи порталу).

Складністю дистанційного навчання є не тільки стимулювання здобувачів освіти до внутрішньої роботи, а й можливість розгортання діалогу, який дозволяє дітям висловлювати найрізноманітніші пропозиції. Основна мета комунікації полягає в залученні та мотивації учасників до навчання.

Діалог між учасниками освітнього процесу є важливим у ході як письмового, так і усного онлайн-спілкування. При цьому необхідно, щоб здобувачі освіти отримували якісний зворотний зв'язок, це додатковий стимул та мотивація. При роботі в групі або спільноті педагогу необхідно створювати для окремого учня або учениці ситуації успіху поруч з однолітками.

Найстійкішою мотивацією є внутрішня (когнітивна), тобто мотивація усвідомленої дії. У дистанційному навчанні вона відіграє головну роль. Варто зазначити, що це найскладніша мотивація для дитини, яка ще не завжди усвідомлює себе самостійною особистістю з власним місцем у соціумі, не розуміє, які знання можуть допомогти йому/їй стати успішним(ою) і щасливим(ою).

У центрі комунікативного простору перебуває навчальний предмет. Але в ході проектування взаємодії необхідно враховувати не лише предметну спрямованість, а й мотиваційний аспект навчання.

Якщо використовувати складну інформацію без урахування вікових і психологічних особливостей дитини, давати великий обсяг завдань одразу на тривалий період, це не сприяє внутрішній мотивації дитини. Завдання педагога – зробити матеріал максимально доступним, цікавим, наочним і таким, що стимулюватиме до розширення знань. Завжди більш виграшними є ілюстровані онлайн-уроки, що спонукають дитину до співтворчості, пошуку, перетворюють її на дослідника. Зворотний зв'язок з учителем/вчителькою – важливий фактор засвоєння знань. Дитина повинна бачити свої успіхи і вчитися працювати над помилками.

Мотивація досягнення реалізується в успішності освітньої діяльності здобувачів освіти, у прагненні до поставлених цілей і виявленні наполегливості. Коли вони орієнтовані на успіх, частіше досягають своїх цілей. Так працює і традиційна освіта, але в умовах дистанційного навчання особливо важливо хвалити, відзначати досягнення й успіхи, навіть невеликі.

Дистанційне навчання створює нові виклики для дотримання норм і правил академічної доброчесності. У здобувачів освіти виникає можливість списування, у педагогів постає проблема справедливого оцінювання. Розраховувати на високий рівень академічної доброчесності можуть ті освітні спільноти, які культивували її постійно під час очного навчання, де була вибудована довіра між учасниками освітнього процесу. Водночас певні педагогічні прийоми можуть спонукати дітей чесно й самостійно виконувати завдання, якщо педагог: заохочуватиме і хвалитиме дітей, коли бачитиме, що робота виконана самостійно, хоч і не ідеально; даватиме робочі завдання, де рівень складності наростає від елементарного до дуже складного (якщо дитина виконала завдання лише до половини, педагог дякуватиме за зроблену роботу і пояснить складніший матеріал додатково); даватиме індивідуальні завдання кожному хоча б раз на кілька тижнів, можна вибірково; даватиме завдання з готовими відповідями з проханням спробувати спочатку виконати завдання самостійно, не підглядаючи, а якщо щось незрозуміло – звернутися за роз'ясненнями до вчителя/викладача; даватиме завдання, які передбачають власні міркування та висловлення власної думки дитини, а не вибір з готових відповідей.

Але, все ж таки, у центрі процесу навчання знаходиться самостійна пізнавальна діяльність здобувачів освіти. Важливо, щоб вони навчилися самостійно здобувати знання, вміли і хотіли користуватись різними джерелами інформації, могли працювати в зручний час, звертаючись до різних способів пізнавальної діяльності. Самостійне засвоєння знань має бути активним, необхідно використовувати нові педагогічні технології, адекватні специфіці форми навчання, які стимулюють розкриття внутрішніх ресурсів кожного студента й одночасно здатні формувати соціальні якості особистості.

Основні принципи, які лежать в основі технології дистанційного навчання, – це освіта замість самонавчання, оскільки освіта – це процес постійної взаємодії студентів і викладачів. Тільки в такій взаємодії є можливість досягнення певних успіхів у навчанні, відбувається передача знань від викладача до студента. При цьому існує і взаємозв'язок між студентами. Це дає можливість обговорювати виниклі в процесі навчання запитання, що розширює коло проблем, гарантує одержання варіантів розв'язку задач, які можуть виникати в наступному застосуванні знань.

Отже, розвиток інформаційних технологій і широке використання глобальної мережі Internet призвели до появи нових форм навчання, однією з яких є дистанційне навчання. Уведений воєнний стан в Україні з 24 лютого 2022 року унеможливило очне навчання здобувачів освіти, тому дистанційне навчання стало єдиною доступною формою в системі освіти. Дистанційне навчання є об'єктивною реальністю, а не тимчасовим явищем. Як об'єктивна реальність і сучасна педагогічна технологія дистанційне навчання орієнтоване на індивідуалізацію освітнього процесу.

Дистанційне навчання – це альтернатива, у жодному разі не заміна традиційної освіти, це є оптимальною формою навчання в умовах проведення повномасштабної війни росії проти України на території ведення бойових дій і тимчасово окупованих територіях: за цієї форми навчання не порушується навчальний процес, зокрема, не змінюється зміст навчання і

не скорочується кількість навчальних годин. Вважаємо, що підвищенню ефективності навчання сприятиме оптимальне поєднання дистанційного і традиційного навчання, виокремлення окремих фрагментів навчального матеріалу, засвоєння яких більш ефективно за дистанційної форми. Взаємодія всіх учасників освітнього процесу – один з найважливіших факторів успішного функціонування будь-якої освітньої спільноти. В умовах дистанційного навчання, коли педагоги та діти не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією закладу освіти, педагогами, здобувачами освіти і батьками – набуває особливої важливості. Продумана діяльність педагогів з організації педагогічного спілкування в умовах дистанційного навчання дозволить підвищити ефективність їх взаємодії зі здобувачами освіти та успішно реалізувати цілі розвитку їх особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко Л.Л., Гнатович О.Г. Сходинки до педагогічної майстерності : словник з курсу «Основи педагогічної майстерності». Старобільськ, 2015. 136 с
2. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendaziidustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення 3.03.2021).
3. Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.
4. Психологічна енциклопедія. Автор-упорядник О.М. Степанов. Київ : Академвидав. 2006. 424 с.
5. Приходько Ю.О, Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. Київ: Каравела, 2012. 328 с.
6. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор. 2005. 640 с.

Ковальчук В. А.

*Житомирський державний університет
імені Івана Франка
(Житомир, Україна)*

Малиновська К. В.

*Житомирський державний університет
імені Івана Франка
(Житомир, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Проблема організації взаємодії вчителя початкової школи з батьками в умовах змішаної форми навчання сьогодні є досить актуальною. Оскільки, в зв'язку з кризовими явищами в Україні, а саме епідеміологічна ситуація (COVID19), яка виникла в 2020 році, та повномасштабна війна з Росією; швидкими темпами педагоги, учні і батьки почали освоюватися дистанційний формат навчання та змішане навчання. В 2022/2023 навчальному році організація освітнього процесу в багатьох школах та закладах вищої освіти здійснюється саме за змішаною формою навчання.

В умовах дистанційного навчання комунікація учасників більш складна та характеризується специфічними особливостями: обмеженістю безпосереднього контакту «обличчя до обличчя», відстороненістю від загального процесу, можливістю в будь який час вийти з освітнього процесу, відключитися, «заховатися». Частково ці недоліки можна подолати через організацію змішаного навчання. Такий формат навчально-пізнавальної

діяльності дуже часто називають гібридним. Це поєднання онлайн-навчання з традиційним навчанням у класі.

Згідно з Законом України «Про освіту» (3), у переліку професійних компетентностей педагогічних працівників визначено вміння застосовувати сучасні методи і технології навчання. А вже сьогодні для забезпечення якісного навчання із урахуванням вимог реформування системи початкової та загальної системи освіти; викликів, пов'язаних з ситуацією безпеки та військового стану, вчитель має бути готовим до пошуку необхідних нових технологічних рішень.

Виникнення такої організації освітнього процесу як змішане навчання зумовлене необхідністю функціонування в умовах обмежень, спричинених різними кризовими явищами або безпековою ситуацією. Ця проблема є системним явищем і потребує комплексного вивчення. Окремі питання розробки та обґрунтування ефективних моделей цієї форми організації висвітлена у працях зарубіжних (CJ Bonk, CR Graham, 2006) та вітчизняних науковців (Кухаренко, Березенська, Бугайчук, 2016).

Науковцями встановлено, що формат змішаного навчання характеризується можливістю враховувати освітні потреби, індивідуальний освітній маршрут кожного здобувача освіти; відповідною зміною ролі педагога від вертикального домінування до горизонтальної взаємодії і модерації; пріоритетним домінуванням самооцінки та взаємооцінювання над зовнішньою оцінкою результатів навчання (Воротникова, 2020,16)

Використання змішаного навчання сприяє гнучкості та доступності освіти, її покращенню за допомогою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, раціональному використанню матеріально-технічних ресурсів, реалізації дитиноцентрованого підходу

Організація змішаного навчання передбачає поєднання частини навчально-пізнавальної діяльності учнів, що відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, з самостійною індивідуальною або груповою роботою на основі використання електронних ресурсів. Такий формат об'єднання інструментів очного та дистанційного навчання може варіюватися у тих пропорціях, які найкраще підходять до конкретної ситуації. У процесі активного запровадження змішаної форми навчання зросло морально-психологічне та освітнє навантаження на батьків, пов'язане з організацією навчання школярів, підпорядкування побуту, режиму дня та розкладу всіх членів сім'ї.

Спираючись на дослідження Бондар О.М., Антипіна Є.Б, зазначимо, що засоби дистанційної взаємодії педагогічних працівників з батьками учнів виходять на перший план у зв'язку з тим, що мають більший ресурсомісткий потенціал і дають можливість швидко і мобільно розв'язувати нагальні освітні та виховні завдання розвитку особистості учнів (Бондар, Антипін, 2021, 153-156). Отож, за таких умов реалізації нових форм навчання на вчителя додатково покладаються завдання оптимізувати взаємодію з батьками.

Нова українська школа орієнтує вчителів на подолання інертності мислення, необхідність переходу на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу – на засадах партнерства, через спільну діяльність учителя і учнів, учителя і батьків, що передбачає взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень із метою особистісного розвитку школярів (6).

Основними шляхами успішної співпраці школи та батьків на засадах партнерства виділяють такі: постійне, чітке, двостороннє спілкування та різні способи залучення батьків до освітнього процесу.

Двостороннє спілкування з батьками можливе через офіційну комунікацію, яка дозволяє оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах, проведення відеобесід) та неформальне спілкування (індивідуальні консультації та поради; спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для життя дітей та школи).

Аналіз практики організації партнерської взаємодії педагога з учасниками освітнього процесу показав, що найбільш поширеними є такі способи залучення батьків:

- усебічна допомога й участь батьків у організації та проведенні свят, тематичних та позашкільних заходів;
- участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів та формування освітнього середовища, обмін життєвим та професійним досвідом);
- батьки у ролі експертів з окремих питань (професійна спрямованість, навчальна діяльність);
- волонтерство батьків у школі (їх підтримка та допомога) (1, 2, 3, 7).

Для ефективної співпраці вчителю з батьками важливо керуватися принципами партнерської взаємодії. Серед основних виділяють такі: зміцнення та підвищення авторитету батьків; довіра до виховних можливостей батьків, підвищення рівня їх педагогічної культури й активності у вихованні; педагогічний такт, неприпустимість втручання в життя сім'ї; мажорний настрій у вирішенні проблем виховання; опора на позитивні якості дитини, на сильні сторони сімейного виховання (Ковальчук, 2023, 48-49).

Узагальнена структура партнерської взаємодії вчителя початкової школи батьків включає: педагогічну діагностику сім'ї; визначення цілей і завдань спільної партнерської співпраці; визначення готовності батьків до партнерської взаємодії; створення структурованих зв'язків з батьками, контрольованих умов; вибір ефективного способу налагодження комунікації; організацію різних форм спільної роботи; корекцію спільної діяльності.

Іноді виникають ситуації, коли батьки не можуть з об'єктивних чи суб'єктивних причин якісно і повноцінно комунікувати з педагогами.

З метою покращення партнерської співпраці батьків та вчителів в умовах змішаної форми навчання нами розроблено програму. Розроблена програма передбачає створення закритої групи у соціальних мережах та організації індивідуально-групового спілкування з використанням таких методів співпраці: індивідуальне та колективне інформування про шкільні програми, події та особистий прогрес школяра; ведення записів з фактами про клас; обмін корисними ресурсами, контактною інформацією, ключовою термінологією та порадами, які допоможуть батькам підтримати розвиток своєї дитини.

Додатковий розділ програми включав методи, які спрямовані на підвищення рівня комунікативної компетентності батьків через включення їх в життя класу та освітнього закладу, наприклад:

- добровільна участь батьків у ролі асистентів у програмі, організованій в школі (наприклад, батьківському клубі, вечірніх курсах навчання батьків та ін.);
- обмін інформацією з родинами через участь у групі «Маю досвід»;
- функціонування гарячої лінії щодо обміну терміновою інформацією, виконанням домашніх завдань, забутих або пропущених завдань, тощо;
- створення відео-записів звертання вчителя до батьків щодо вирішення окремих проблем, надання порад та рекомендацій тощо.

Впровадження розробленої програми проводилося на базі Пряжівської гімназії Новогуївинської селищної ради Житомирського району Житомирської області. Аналіз отриманих результатів наприкінці проведеного дослідження з перевірки ефективності розробленої програми дав підстави стверджувати, що показники групи, у якій впроваджувалася програма, порівняно із початковими результатами, були вищими на 15%.

Отже, школа і родина є найбільш вагомими чинниками, які визначають формування особистості молодшого школяра і їх тісна взаємодія це об'єктивна необхідність. І організація партнерської співпраці вчителя початкової школи з батьками в умовах змішаного навчання є перспективною і оптимальною формою в умовах обмежень, спричинених кризовими явищами.

Безумовно, результати дослідження, повністю не вичерпують вивчення проблеми організації взаємодії вчителя початкової школи з батьками в умовах змішаної форми навчання, проте, дають підстави для подальших розвідок із означеної теми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар О.М., Антипіна Є.Б Організація взаємодії ЗЗСО з батьківською спільнотою в умовах змішаної та дистанційної освіти *Педагогічні науки*. Вип.11(99), 2021. С.153-156.
2. Взаємодія школи і родини у вихованні молодших школярів: вітчизняний і зарубіжний досвід: методичні рекомендації для бакалаврів і магістрів початкової освіти / [уклад. І. Козубовська, Г. Розлуцька, О. Савко];- Ужгород: УжНУ «Говерла», 2021. 28 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/35934>
3. Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник / Упоряд. Воротникова І.П. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 48 с
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Ковальчук В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
6. Нова українська школа / Концептуальні засади реформування середньої школи. Кол-в авторів: Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Кобернік І., Ковтунець В. та ін. К., 2016. 33с.
7. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська; за ред. В.М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХП». 2016. 284 с.
8. Graham C.R. Blended learning systems [Електронний ресурс] / C.R. Graham // CJ Bonk & CR Graham, *The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. Pfeiffer. 2006. URL: http://mypage.iu.edu/~cjbonk/graham_intro.pdf

Махновський С. С.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В КЛАСИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Динамічні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, зумовили виникнення соціального замовлення на формування компетентних фахівців, які здатні мислити критично й креативно, ефективно діяти в ситуаціях невизначеності, здійснювати неперервне професійне й особистісне самовдосконалення відповідно до актуальних запитів сьогодення. У таких умовах особлива надія покладається на класичні університети, які з часу свого створення завжди відігравали провідну роль у житті суспільства та забезпечували формування інтелектуальної еліти людства.

Слід відзначити, що в ситуації диверсифікації сучасної освіти класичний університет залишається найбільш сталим її елементом та асоціюється в суспільстві із стабільністю та детермінованістю. Водночас цей заклад завжди був флагманом вищої освіти, виступаючи водночас інноваційним осередком науки, культури та технологій. Тому від класичних університетів очікується отримання інноваційних продуктів наукового чи методичного характеру, а головне – підготовки майбутніх фахівців відповідно до потреб не тільки сьогодення, але й майбутнього суспільства. Однак, як констатує П. Сацький, деякі вчені місії сучасного класичного університету намагаються визначати тільки з урахуванням освітніх вимог поточного моменту, що зводить цей заклад освіти до ролі підручного засобу для задоволення наявного попиту на освітні послуги (Калінічева та інш., 2019, с. 10).

У контексті вищевикладеного Г. Калінічева підкреслює, що сьогодні на класичний університет покладається тріада важливих суспільних місій: навчання, дослідження та суспільне служіння. Зокрема, перша з цих його місій реалізується ще в часів Середньовіччя.

Викладання й дослідження як місії університету були об'єднані між собою в Новий час, коли викладачі почали доводити до відома студентів інформацію про нові наукові дослідження та їх результати, а також залучати майбутніх фахівців до самостійного проведення наукових пошуків. Третя визначена суспільна місія класичного університету пов'язана з процесами глобалізації, створенням загальноєвропейського та світового освітньо-наукового простору й зумовлена необхідністю формування у студентів світогляду та соціально корисних ціннісних орієнтацій, що спонукатиме фахівців у майбутньому прикладати активні зусилля на благо своєї держави та людства загалом, ефективно розбудовувати комунікативні ділові й особистісні контакти з носіями інших мов, культур, віросповідань (так само, с. 7).

Успішність реалізації наведеної вище тріади суспільних місій класичного університету значною мірою визначається можливістю застосування в освітньому процесі сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. За П. Сацьким, це відкриває нові можливості для становлення університетів не як закритих освітніх майданчиків, на яких здійснюється процес формування вищого інтелектуального прошарку суспільства, а як відкритих комунікаційних осередків, де відбувається широкий публічний діалог із суспільством, зокрема з питань забезпечення інноваційного розвитку освіти, науки й суспільства загалом на основі дотримання основних принципів етики (так само, с. 26).

Одним із дієвих шляхів розв'язання поставлених перед сучасним класичним університетом завдань є впровадження моделі змішаного навчання. Перші ідеї про цю модель навчання були сформульовані ще наприкінці минулого століття, але цілісна концепція змішаного навчання почала формуватися тільки після опублікування в 2006 р. «Довідника змішаного навчання» (Graham, 2006), в якому не тільки фігурувало та визначалося саме поняття змішаного навчання, але й наводилися важливі концептуальні ідеї щодо його реалізації. Проте широкого поширення змішане навчання набуло у вищій школі в період спалаху пандемії Covid-19, коли навчатися традиційним способом здобувачі освіти не могли.

Як зазначається в науковій літературі, змішане навчання передбачає комбінування процесів його здійснення в традиційному (очному) (face-to-face learning) та дистанційному форматах (distance learning), навчання через Інтернет (online learning), а також самостійної навчальної діяльності (independent learning activities) здобувачів освіти. Залежно від віку здобувачів освіти та рівня їхньої підготовленості, поставлених освітніх завдань, зовнішніх умов навчання пропорції поєднання зазначених складових освітнього процесу в різних закладах можуть суттєво відрізнятись. Отже, практична реалізація змішаного навчання поєднує: навчальну роботу в аудиторії під керівництвом педагога; дистанційні форми навчання на основі використання різних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, що дають змогу забезпечити інтерактивну взаємодію між учасниками освітнього процесу, які знаходяться на відстані між собою й (або) використаних освітніх ресурсів і навчальних засобів; е-навчання, що відбувається в режимі «тут і зараз» та забезпечує процес формування знань та вмінь здобувачів у мережі інтернет, а це вимагає наявності підключеного до мережі інтернету комп'ютера чи іншого гаджета, а також застосування відповідних цифрових технологій; залучення здобувачів до різних видів самостійної навчальної діяльності, що виконується здобувачем за індивідуальним розкладом у зручному для виконавця місці й часі та передбачає застосування спеціальних навчальних (насамперед цифрових) засобів, технологій та включає узгоджену можливість синхронного або асинхронного комунікативного контакту з викладачем. При цьому пропорції поєднання зазначених складових освітнього процесу в різних закладах, залежно від віку здобувачів освіти та рівня їхньої підготовленості, поставлених освітніх завдань, зовнішніх умов навчання, можуть суттєво відрізнятись між собою (Технологія змішаного навчання, 2019; Гевко, Коляса, 2018).

На сьогодні змішане навчання є найбільш затребуваною формою здобуття університетської освіти. Ця форма навчання має низку таких вагомих переваг: розширює освітні можливості здобувачів через збільшення ступеня доступності та гнучкості освітніх послуг; має можливість реалізації індивідуальної траєкторії суб'єктів навчання з урахуванням їхніх персональних інтересів і потреб, обрання оптимального для темпу роботи

та часу її реалізації; розвиває навчальну мотивацію й пізнавальну активність здобувачів; урізноманітнює арсенал форм організації освітнього процесу й засобів подання навчального матеріалу; підвищує ефективність діяльності як педагога, так і всіх інших учасників педагогічної взаємодії; забезпечує інтеграцію навчального матеріалу на рівні різних тем та навчальних дисциплін. Водночас в організації змішаного навчання у вищій школі й, зокрема, класичному університеті спостерігається ціла низка проблем, що зумовлює основні недоліки цієї форми навчання: слабка готовність інформаційно-освітнього середовища до комплексної підтримки змішаного навчання; відсутність цілісної методики викладання в умовах змішаного навчання та комплексного організаційно-методичного забезпечення реалізації цього процесу; недостатня психологічна, методична та технологічна готовність багатьох викладачів до організації змішаного навчання; нестача висококваліфікованих програмістів для розробки комп'ютерного забезпечення освітнього процесу та оперативного вирішення завдань інформатизації вищої школи (Гевко, Коляса, 2018; Шукатка, 2019).

Отже, можна підсумувати, що в процесі здійснення змішаного навчання здобувачів вищої освіти у вітчизняних класичних університетах викладачі мають максимально реалізовувати переваги цієї форми навчання та водночас шукати педагогічні й технологічні засоби, які дозволять нейтралізувати чи хоча б знизити прояв традиційних негативних аспектів цієї форми навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definitions, current trends and future directions. In C. J. Bonk, & C. R. Graham (Eds.), *The Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs* (pp. 3-21). San Francisco: Pfeiffer.
2. Гевко І. В., Коляса П. І. (2018). Змішане навчання як засіб ефективної підготовки фахівців у закладах освіти. *Педагогічні науки*. Вип. 140. С. 32-43.
3. Калінічева Г. І., Васильєва Т. А., Винославська О. В., Воронцова А. С., Глушко Н. В., Давліканова О. Б. ... & Чікарькова М. Ю. (2019). *Університет у сучасному суспільстві: місія, проблеми, виклики: [колективна монографія]*. Чернівці: ЧНТУ.
4. *Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти: підручник* (2019). За заг. ред. В. В. Олійника. Ред. кол.: С. П. Касьян, Л. Л. Ляхоцька, Л. В. Бондаренко. ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». Київ.
5. Шукатка О. В. (2019). Змішане навчання: наявні моделі та особливості впровадження у ЗВО. *Фізико-математична освіта*, в. 4(22), ч. 2, с. 122-126.

Патратій З. А.

*ВДПУ ім. М. Коцюбинського
(Вінниця, Україна)*

Науковий керівник:

Шикиринська О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дистанційне навчання – це форма навчання, при якій учні не відвідують школу регулярно, а навчаються вдома чи в іншому місці, використовуючи інформаційні технології та засоби комунікації. Таке навчання є невід'ємною частиною освітнього процесу. В Україні воно було впроваджено ще в 2020 році внаслідок пандемії COVID-19. З'ясуємо, як дистанційна форма навчання вплинула на освітній процес в початковій школі.

Питанням про вплив дистанційної форми навчання на освітній процес в початковій школі розглядало багато як українських так і зарубіжних науковців. Серед українських

науковців та педагогів, можемо виділити таких як: Пометун О. І., Шикиринська О. В. та Кічук О. В..

Вплив дистанційної форми навчання на освітній процес в початковій школі є як позитивним, так і негативним. Спочатку розглянемо негативні сторони. Насамперед, з впровадженням такої форми навчання, виникли проблеми з організацією самого уроку. Не у всіх учнів та вчителів можуть бути електронні пристрої, за допомогою яких вони б могли відвідати урок. Нещодавно Руслан Гурак, Голова Державної служби якості освіти України, та експертка проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) Ольга Стрелюк презентували основні підсумки дослідження, в яких зазначили що освітній процес в умовах дистанційного навчання недостатньо гнучкий та обмежений у видах діяльності (Drogmedia.net.ua. 2022). 29% батьків зазначили, що діти не вчилися нормально, тому що не могли самостійно підключитися до онлайн-платформ, 20% учнів - перебували у бабусь та дідусів, де немає відповідних умов для навчання, а 13% - бо не вміють вчитися самостійно. Молодші школярі, які щойно почали свій шлях до пізнання науки, не можуть зосередити свою увагу на самому навчанні, адже вони знаходяться вдома і різні чинники можуть постійно відволікати їх. Також із впровадженням дистанційного навчання збільшилось навантаження не тільки на учнів початкових класів, але й на самих батьків. Це пов'язано з тим, що учням важко засвоїти весь поданий матеріал. Проте ми вважаємо, що найголовнішим мінусом є відсутність живого спілкування. Як вчителів, так і учню, важлива взаємодія, аби краще опанувати необхідний матеріал.

Проте, завдяки впровадженню дистанційної форми навчання відбулось багато й позитивних змін. Насамперед, відбувся розвиток самостійності та критичного мислення учнів. Це все тому, що учням потрібно самостійно знаходити інформацію та вирішувати завдання. Внаслідок цього, у дітей відбудеться розвиток навичок самостійного навчання, який буде корисним у подальшому житті. Також збільшилась можливість отримання освіти для дітей з особливими освітніми потребами, які не можуть відвідувати школу регулярно. Це пов'язано з тим, що така форма навчання дозволяє дітям із особливими освітніми потребами відвідувати уроки з дому. Особливо важливим це є для дітей з обмеженими можливостями пересування або з труднощами в навчанні. Дистанційне навчання може бути більш мотивуючим для учнів початкової школи, ніж традиційне навчання в класі. Адже воно дозволяє учням навчатися в зручному для них темпі та місці. Учні можуть переглядати навчальні матеріали в будь-який час і в будь-якому місці, де є доступ до Інтернету. Це дає їм більше контролю над своїм освітнім процесом і може привести до підвищення мотивації до навчання. Також діти стають більш креативними, творчими, вигадливими. В онлайн-форматі вони виробляють свою нову культуру взаємодії між собою і спілкуються не менше, а трішки інакше. На нашу думку, найголовнішою перевагою дистанційної форми навчання є те, що воно підвищує відповідальність учнів. Практично весь навчальний матеріал дитина повинна освоїти самостійно, а також підтримувати потрібний темп навчання без контролю. Звичайно, це діти початкових класів і здавалось би, чому самостійно і без контролю? Насамперед, дитина повинна самостійно зайти на онлайн-урок, послухати про те, що говорить вчитель, наприклад, якщо це може бути учень четвертого класу, який вивчає новий матеріал, то законспектувати необхідний матеріал, опрацювати його, вивчити та засвоїти. В таких, здавалось би дрібницях, полягає виховання відповідальності в учнів, адже якщо учень не буде самостійно, без перевірки вчителя виконувати необхідне завдання, то згодом почне відставати від належного темпу навчання.

Отже, з впровадженням дистанційної форми навчання дійсно відбулось багато змін в освітньому процесі початкової школи. Ці зміни були як позитивні, так і негативні. Проте, це не завадило дітям навчатись далі, пізнавати нову інформацію та засвоювати її. Навпаки, це дало змогу розвиватись не тільки учням, але й самим вчителям. Створення гугл-класів, електронних щоденників, чату для спілкування з учнями та їхніми батьками тільки покращило освітній процес (Шикиринська, Вишківська, 2020). Спочатку було дійсно важко адаптуватись до нової форми навчання, проте з часом є розуміння того, що тепер це одна із важливих та невід'ємних форм навчання, особливо у зв'язку із останніми подіями в нашому

сучасному світі. Для мінімізації негативних наслідків необхідна належна підготовка вчителів, учнів та їхніх батьків, а також забезпечення доступу до якісних освітніх ресурсів. Тому, проаналізувавши впливи дистанційної форми навчання на освітній процес, можемо впевнено сказати, що воно тільки покращило систему навчання в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Drogmedia.net.ua. (2022, 14 вересня). Як дистанційне навчання впливає на успішність здобувачів освіти: результати дослідження. <http://surl.li/mpqos>
2. Шикиринська О.В., Вишківська В. Б. (2020). Google-clasroom як засіб формування ІКТ-компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Випуск 61. 75-78.

Полякова В. Я.

*Виконком Криворізької міської ради
(Кривий Ріг, Україна)*

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ЛІЦЕЇВ АКАДЕМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В КРИВОРІЗЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

На сьогодні на Криворіжжі відбувається активний процес системної трансформації освітньої сфери для забезпечення нової якості освіти. У зв'язку з цим виникає необхідність приведення до вимог Закону України «Про повну загальну середню освіту» мережі закладів загальної середньої освіти. Передусім це стосується закладів, що забезпечують здобуття профільної середньої освіти.

Створення мережі ліцеїв академічного спрямування є надзвичайно важливим і водночас складним процесом для органів місцевого самоврядування. Проблеми соціально-економічної нестабільності, виклики, пов'язані пандемією COVID-19 та з повномасштабним вторгненням російської федерації, дистанційний формат організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, ускладнюють реалізацію вимог діючого законодавства.

До підготовки проєктів рішень проведена значна підготовча робота: створено робочу групу з питань розробки перспективної мережі закладів загальної середньої освіти міста; здійснено ґрунтовний аналіз діяльності закладів загальної середньої освіти щодо їх спроможності здійснювати ефективне профільне навчання за такими критеріями, як:

- наявність якісного кадрового потенціалу закладу;
- чисельність учнівського контингенту;
- кількість претендентів на одне місце профілю;
- завантаженість профілю;
- відповідність матеріально-технічного забезпечення профілю;
- відсоток відповідності обраних предметів на ЗНО профільним предметам;
- сприятливий мікроклімат у закладі;
- відсоток переможців олімпіад, МАН, конкурсів, проєктів тощо;
- наявність дієвої стратегії функціонування закладу;
- наступність допрофільної освіти;
- наступність фахової освіти;
- ефективні інституції громадського управління;
- наявність дієвих угод співпраці з стейкхолдерами з питань функціонування профілів;
- наявність авторських програм;
- активність колективу закладу тощо.

Крім того, поступово виведені паралелі 10-х класів у закладах I-III ступенів, узгоджено питання з педагогами щодо їх навантаження, підготовлена громадська думка, насамперед батьків, шляхом обговорення, дискусій, запропонування для їх дітей кращих умов для здобуття профільного рівня освіти. Суспільна думка поступово налаштовувалася на зміни без резонансів, негативних наслідків, сприйняттям реформи в цілому.

Акцентуємо увагу, що переформатування мережі закладів є питанням чутливим і потребує вираженого наукового підходу з урахуванням демографічних, територіальних, матеріальних, фінансових, кадрових чинників тощо. Головне – якість освіти!!!

Пропонуємо модель форм роботи департаменту освіти і науки виконкому Криворізької міської ради щодо трансформації мережі закладів загальної середньої освіти міста:

Уся проведена робота дозволила у місті Кривому Розі станом на 01 вересня 2022 року сформувати мережу ліцеїв академічного спрямування. Їх – 21. Департамент освіти і науки виконкому Криворізької міської ради спрямовує діяльність ліцеїв на:

- створення належних умов для організації багатопрофільного навчання;
- встановлення тісних комунікаційних зв'язків із закладами вищої освіти міста, України;
 - залучення викладачів закладів вищої освіти до викладання навчальних предметів;
 - використання сучасних методик викладання навчальних предметів, можливостей електронних сервісних освітніх ресурсів, інформаційно-комунікаційних систем, підвищення кваліфікації, організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів тощо;
 - використання матеріально-технічної бази закладів вищої освіти (лабораторій, бібліотек, музеїв, тощо) педагогами та учнями;
 - створення та використання сучасних інструментів комунікації різноманітних месенджерів, соціальних мереж задля оперативного обміну інформацією, у тому числі створення платформи для постійної комунікації між ліцеями академічного спрямування, вузами та підприємствами міста щодо професійного самовизначення учнівської молоді тощо;
 - пошук та управлінський супровід адміністративних й педагогічних працівників, які мають потенціал до наукової діяльності шляхом залучення їх до навчання в аспірантурі та здобуття наукового ступеню;
 - розвиток міжнародного співробітництва.

Таким чином, вважаємо, що успішна трансформація наявної мережі закладів загальної середньої освіти і створення мережі академічних ліцеїв сприяє упорядкуванню системи загальної середньої освіти міста, підвищенню її якості, ефективному фінансуванню, розумному використанню наявних ресурсів.

Рябовол Л. Т.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ДИСТАНЦІЙНОМУ (ВІДДАЛЕНОМУ) ФОРМАТІ

Практична підготовка – невід’ємний складник професійної підготовки вчителя закладу загальної середньої освіти. В освітній програмі за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) педагогічна практика – обов’язковий (за своїм місцем у структурно-логічній схемі освітньої програми) та надзвичайно важливий (за значенням для підготовки висококваліфікованого й конкурентоздатного вчителя) компонент.

У наших попередніх працях ми констатували, що проблематика професійної підготовки вчителя суспільствознавчих предметів викликає значний науковий інтерес вітчизняних та зарубіжних вчених, проте, питання практичного складника, безпосередньо педагогічної практики як інваріантної частини професійної підготовки вчителя історії, правознавства та громадянської освіти потребує окремого дослідження (Рябовол, 2021а, 7), зокрема щодо особливостей її організації та проведення у дистанційному (віддаленому) форматі. Ми також зазначали, що, окрім того, що це питання недостатньо розроблено на теоретичному рівні, у вітчизняних закладах вищої освіти лише розпочався процес накопичення досвіду організації та проведення виробничої педагогічної практики у дистанційному форматі (Рябовол, 2021b, 208), у зв’язку з чим, тема нашого дослідження є актуальною, вимагає подальшої розробки.

Роль педагогічної практики є визначальною для формування усіх професійних компетентностей вчителя, насамперед – предметно-методичної, яка, згідно з Професійним стандартом вчителя, охоплює такі здатності педагогічного працівника: моделювати зміст навчання відповідно до програмних результатів навчання учнів; формувати й розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей; здійснювати інтегроване навчання учнів; добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку учнів; розвивати в учнів критичне мислення; здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу; формувати ціннісні ставлення в учнів (Професійний стандарт, 2020).

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричиняє постійні загрози для життя і здоров’я учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої, фахової передвищої, вищої освіти. Можливості фізичного відвідування закладів освіти здобувачами за таких умов обмежені або відсутні, що актуалізує дистанційний (віддалений) формат організації навчання та викладання. Не завжди наразі можуть бути застосовані традиційні інструменти проведення виробничої педагогічної практики, у зв’язку з чим доцільно реалізувати дистанційні технології її організації.

Така можливість передбачена Положенням про дистанційне навчання, затвердженим наказом МОН України від 25.04.2013 № 466. Дистанційне навчання, відповідно до п. 1.2. документу, це – «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (Положення, 2013). Дія цього Положення поширюється на дистанційне навчання у тому числі й у закладах вищої освіти.

Розглянемо деякі відповідні особливості організації та проведення практики на прикладі підготовки магістрів за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія), додаткова спеціалізація Правознавство у Центральнотраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка щодо педагогічної практики з додаткової спеціалізації. Зазначимо, що як такий зміст виробничої педагогічної практики залишається той самий, як і завдання та звітування про їх виконання, змінюються безпосередньо формат і технології комунікації.

Звернемося до робочої програми виробничої педагогічної практики – (Рябовол, 2022). Зосередимо увагу на загальну мету цієї практики, яка полягає у підготовці студентів до виконання функцій вчителя правознавства, розвитку у них професійно-методичної компетентності вчителя правознавства як сукупності теоретичних знань, відповідних практичних умінь і навичок, цінностей та ставлень. Комплекс завдань педагогічної практики можемо систематизувати у декілька груп: знання – закріплення і поглиблення у студентів знань про засади теорії та методики навчання основ правознавства, методи, технології, прийоми, форми організації пізнавальної діяльності учнів на уроках правознавства, тощо; уміння/навички – розвиток умінь і навичок складати календарно-тематичний план, визначати мету уроку правознавства та очікувані результати, визначити тип уроку відповідно до мети й очікуваних результатів, організувати роботу учнів з різними джерелами правової інформації, для розв'язання правових задач, юридичного аналізу ситуацій, тощо; цінності/ставлення – розвиток у здобувачів педагогічної освіти прагнення до творчого пошуку, самовдосконалення, сприяти у розвитку критичного ставлення до себе, своїх успіхів, у виробленні відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків.

Особливістю організації і безпосередньо проходження студентами педагогічної практики в умовах дистанційного навчання (для консультування студентів методистами, проведення практикантами навчальних занять, подання та захист звіту за результатами практики) є використання всіх доступних способів і засобів підтримання зворотного зв'язку між студентом і викладачем, використання можливостей відео та аудіо комунікації, електронних пошт, Viber, Messenger, WhatsApp, Cisco Webex Meetin, тощо як індивідуально з кожним студентом, так і шляхом створення відповідних груп. При цьому основним шляхом комунікації є відповідний клас-рум, створений на загальноуніверситетській платформі.

Зміст педагогічної практики охоплює такі теми. Тема 1. Вивчення системи правової освіти у закладі загальної середньої освіти. Форми вивчення: безпосереднє та/або дистанційному форматі спілкування з адміністрацією та вчителями історії і правознавства; аналіз офіційного веб-сайту закладу освіти; аналіз методично-дидактичного забезпечення навчання правознавства, забезпечення закладу технічними, інформаційно-комунікаційними засобами, які використовуються у навчанні правознавства; ознайомлення з організацією роботи методичного об'єднання вчителів історії та правознавства, способами поширення авторських методичних розробок учителів, у тому числі відео-уроків, сторінками учителів історії та правознавства на веб-сайті закладу або їх блогів/сайтів. Тема 2. Навчально-методична робота студента-практиканта. Організація та проведення уроків з правознавства. Розробка календарно-тематичного плану на навчальний рік. Спостереження уроків з правознавства, інших навчальних предметів, які проводяться досвідченими вчителями, аналіз цих уроків. Аналіз методично-дидактичного апарату підручника з правознавства. Розробка планів-конспектів уроку, проведення та самоаналіз уроків. Тема 3. Позакласна та позашкільна правоосвітня і правовиховна робота у закладі загальної середньої освіти. Організація та проведення студентами-практикантами позакласних навчально-виховних заходів правничої тематики у позаурочний час. Проведення тижня права у школі, випуск усних журналів та стіннівок. Залучення до організації та проведення позакласних і позашкільних заходів правовиховного характеру працівників судових та правоохоронних органів, різних правничих професій. Участь школи, вчителів та учнів у діяльності Малої Академії наук, зокрема секції «Правознавство». Вивчення відповідного досвіду і плану такої роботи закладу освіти. Виявлення інших напрямів позашкільної роботи правничого характеру у закладі освіти. Тема 4. Науково-дослідницька робота студентів-практикантів.

Виявлення актуальних проблем методики навчання правознавства. Дослідження ефективності різних форм, методів і технологій навчання правознавства, обґрунтування доцільності їх використання. Вивчення наукової та методичної літератури з тем/питань, які становлять науковий інтерес для студента-практиканта. Написання тез доповідей для публікації та/або виступу на підсумковій конференції з педагогічної практики, семінарських заняттях, студентських конференціях.

Особливості педагогічної практики у дистанційному форматі виявляються також на етапі складання і подання на перевірку звітної документації. Так, студент-практикант подає методисту зі спеціалізації «Правознавство» таку звітні документи: 1) індивідуальний план/щоденник практики, в який включені всі заходи (уроки, позакласні заходи тощо) з правознавства, що їх студент планував виконати і виконав (з відповідною позначкою про виконання) у процесі практики з оцінкою вчителя правознавства. В умовах дистанційного формату проведення практики, коли немає можливості безпосередньо спілкуватися з вчителем, цю роботу оцінює методист; 2) «Звіт» про виконання завдань педагогічної практики зі спеціалізації «Правознавство»; «Звіт» подається в електронній формі, у роздрукованому вигляді (коли відбудеться відновлення освітнього процесу безпосередньо в Університеті, або надсилається поштою в Університет, якщо освітній процес не відновиться після закінчення практики), а також як відео, на якому студент власне озвучує свій звіт. Незалежно від того, проводиться практика безпосередньо чи дистанційно, цей документ обов'язково подається і як відео; 3) річний календарно-тематичний план з правознавства; 4) розгорнуті плани-конспекти проведених уроків з комплектом наочності та іншими методично-дидактичними матеріалами. Якщо проведення уроків здійснюється у дистанційному форматі на будь-якій платформі, студент повинен організувати запис цих уроків і додати до звітної документації відповідні записи (з урахуванням вимоги захисту персональних даних здобувачів освіти) двох таких заходів (на вибір студента) в електронній формі; 5) аналіз одного уроку, який відвідав студент-практикант, проведеного вчителем або іншим практикантом, а також самоаналіз одного проведеного уроку; 6) розгорнутий план-конспект позакласного навчально-виховного заходу з правознавства; 7) анотації до наукових статей з актуальних проблем методики навчання правознавства (які відібрані й опрацьовані в рамках проведення індивідуального дослідження); 8) тези доповіді, розроблені на основі висновків, сформованих студентом під час практики, з урахуванням наявних актуальних розробок і публікацій з обраної тематики.

Отже, виробнича педагогічна практика є обов'язковим та надзвичайно важливим компонентом якісної професійної підготовки вчителя суспільствознавчих предметів. Безпосередньо практика забезпечує формування та розвиток методичних умінь і навичок вчителя. Сучасні виклики й загрози зумовлюють необхідність її організації та проведення як у звичайному, так і у дистанційному форматах, що передбачає використання всіх доступних шляхів підтримання зворотного зв'язку між студентом і викладачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: МОН України; Наказ від 25.04.2013 № 466. URL: <http://surl.li/aavty>
2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти» ...»: затверджено Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020. № 2736. URL: <http://surl.li/nydd>
3. Рябовол Л. Т. (2021a). Педагогічна практика: місце і роль у професійній підготовці вчителя суспільствознавчих предметів. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. № 9 (1). С. 6-10.
4. Рябовол Л. Т. (2021b). Педагогічна практика: організація та проведення в умовах дистанційного навчання. *«Сучасна освіта: методологія, теорія, практика»*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (Дніпро, 18 березня 2021 р.). Дніпро, С. 203-208.

5. Рябовол Л. Т. (2022). Робоча програма виробничої педагогічної практики зі спеціалізації «Правознавство» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія. Правознавство), Галузь знань «01 Освіта/ Педагогіка», спеціальність «014 Середня освіта», предметна спеціальність «014.03 Середня освіта (Історія)», спеціалізація «Правознавство»: навчально-методичне видання. Кропивницький, 20 с. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 115169. Дата реєстрації: 11.10.2022 р.*

Сакун В. С.
*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Система освіти України має змінитись, тому що відставання в цій галузі є неприпустимим з огляду на якісні і кількісні показники сучасної освіти, які останніми роками значно погіршилися. На такі зміни є запит суспільства та й українська влада визнає таку потребу. Не зважаючи на різні, часом суперечливі уявлення про те, які знання та навички будуть запитані в майбутньому, навчальні заклади, як і сама сфера освіти повинні постійно адаптуватись та розвиватись відповідно до світових тенденцій, а також зважаючи на економічну ситуацію всередині країни.

Технології відіграють все більшу роль в економічній діяльності та побуті, що суттєво змінює попит на навички та відкриває простір для формування запиту на «нові» компетенції, які відповідають часу у різних сферах діяльності. При цьому, треба розуміти що покращувати лише когнітивні навички вже недостатньо. На перший план виходять так звані «м'які навички». Вони відіграють важливу роль, оскільки знаходяться у сфері міжособистісних відносин і жодна технологія не в змозі замінити їх, принаймні станом на сьогодні. Таким чином, на сучасному етапі основним напрямом розвитку освіти є поступове та невідворотне впровадження компетентісного підходу.

Базисом законодавчого фундаменту є Закон «Про освіту» [1] ухвалений у вересні 2017 року та Концепція Нової Української школи на період до 2029 року[2].

Отже, компетентісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається[3].

Тобто, навчання має бути ефективно поєднано з практичною діяльністю, а результатом має бути сформована компетентність учнів, які готові приймати на себе відповідальність за власні рішення, конкурувати на ринку, вміти забезпечити себе власною трудовою діяльністю тощо.

З метою кращого розуміння поняття підприємницька компетентність, треба дослідити її складові. Необхідно з'ясувати, яка структура компетентності та її змістовне наповнення. Розуміння основних складових та їх наповнення дозволить краще зрозуміти з чого складається, як взаємодіє та на що впливає компетентність в процесі навчання.

Доцільно розглянути основні точки зору на це питання як вітчизняних фахівців в сфері компетентісного підходу в освіті, так і закордонні інформаційні джерела.

Загальновідомими основними структурними елементами компетентності у вітчизняній освітній практиці є: теоретичні знання, практичні вміння, особистісні якості.

Теоретичні знання передбачають зміст психолого-педагогічних знань, які визначені навчальними програмами.

Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання.

Підприємницька компетентність передбачає наявність у особистості таких рис як висока особиста відповідальність, стійкість до фізичних і психологічних навантажень, здатність діяти в умовах невизначеності, готовність ризикувати, уміння налагоджувати зв'язки, схильність до компромісу задля розв'язання завдань.

У структурі підприємницької компетентності можна виділити наступні компоненти:

- мотиваційний, передбачає наявність внутрішніх мотивів, що спонукають людину до підприємницької діяльності, визначають суб'єкт-суб'єктні міжособистісні відносини, а також суб'єкт-об'єктні відносини людини з природою;

- когнітивний компонент, який включає розуміння сутності економічної сфери життя сучасного суспільства та знання основних понять, методів та особливостей підприємницької діяльності;

- діяльнісний компонент передбачає формування практичних умінь підприємницької діяльності, зокрема: уміння вибору ефективної ідеї та способів її реалізації; здатність організовувати, планувати та прогнозувати результати підприємницької діяльності; уміння презентувати власні ідеї та проекти; креативність; вміння налагоджувати конструктивні стосунки і здійснювати керівництво та контроль за ходом і результатами підприємницької діяльності;

- особистісний компонент включає якості, важливі для планування та ведення підприємницької діяльності (ініціативність, рішучість, самостійність, відповідальність, наполегливість, сміливість, схильність до розумного ризику, незалежність, комунікабельність, вміння працювати з людьми, встановлювати зв'язки, викликати довіру).

Якщо більш предметно розглянути дослідження структури підприємницької компетентності, то наприклад Ю. Білова вважає, що внутрішня структура підприємницької компетентності, містить ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-вольовий компоненти [4].

Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою.

Якщо звернутися до європейської практики, то незважаючи на посилений інтерес до вироблення вмінь щодо підприємливості, майже через десятиліття після «Рекомендацій щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя» від 2006 року все ще немає згоди у питанні, якими ж мають бути складові частини підприємливості як компетентності.

Як підкреслювалось у Звіті Eurydice щодо «Навчання підприємливості у навчальних закладах» 2016 року, близько половини країн Європи користуються визначенням підприємливості, вказаним у Європейських ключових компетентностях. Третина країн використовують власне національне визначення та близько десяти країн не мають загального погодженого визначення на національному рівні. Більше того, Eurydice вказує на відсутність всеохопних результатів навчання підприємливості як одну з основних перешкод для розвитку навчання підприємливості в Європі [5].

У цьому контексті у січні 2015 року Об'єднаний дослідницький центр (JRC) розпочав Дослідження компетентності підприємливості (EntreComp) [6]. Однією з ключових цілей EntreComp була розробка спільного концептуального підходу, який сприяв би розвитку підприємливості на європейському рівні.

Рамка визначає підприємливість як наскрізну компетентність, яку громадяни можуть застосовувати у всіх сферах життя, починаючи з піклування про власний розвиток, до активної участі у житті суспільства, входження (повторного входження) на ринок праці в ролі працівника або самозайнятої особи, а також до заснування власної справи (культурної, соціальної чи комерційної).

Це поняття базується на широкому визначенні підприємливості, яке ґрунтується на створенні культурної, соціальної чи економічної цінності. Таким чином, воно охоплює різні види підприємництва, у тому числі внутрішньоорганізаційне, соціальне, «зелене» підприємництво, а також підприємництво у сфері інформаційних технологій. Воно стосується окремих осіб та груп (команд чи організацій) та означає створення цінності у приватному, публічному та інших секторах, а також у будь-якому гібридному поєднанні

трьох вищевказаних. Зрештою, воно є нейтральним стосовно сфер діяльності: будь-яка особа може виходити з ідей та можливостей з метою генерування цінності для інших у будь-якій сфері діяльності та будь-якому можливому ціннісному ланцюжку. Рамку EntreComp було розроблено шляхом застосування підходу змішаних методів, зокрема таких, як: комплексний огляд академічної та маловідомої літератури, вичерпний ситуаційний аналіз (кейс-стаді), кабінетні дослідження та проведення багатократних консультацій з багатьма зацікавленими сторонами. EntreComp складається з трьох сфер та п'ятнадцяти компетентностей.

Сфера «Ідеї та можливості» містить в собі такі компетенції як виявлення можливостей (використовуйте свою уяву і здібності, щоб визначити можливості для створення певної цінності); креативність (розвивайте креативні та змістовні ідеї); бачення (розвивайте креативні та змістовні ідеї); оцінювання ідей (максимально використовуйте ідеї та можливості); етичне та обґрунтоване мислення (оцінюйте наслідки і вплив ідей, можливостей і дій).

Сфера «Ресурси» включає самосвідомість і самоефективність (вірте у себе і продовжуйте розвиватись); мотивація і наполегливість (не втрачайте концентрації і не здавайтесь); мобілізація ресурсів (зберіть необхідні Вам ресурси і керуйте ними); фінансова та економічна грамотність (розвивайте фінансові та економічні «ноу-хау»); мобілізація інших осіб (надихайте інших, викликайте у них ентузіазм і залучайте до справи).

«Трансформація в дії» складається з ініціативності (дійте); планування та управління (ставте пріоритети, організуйте та проводьте послідовний контроль); долання бар'єрів, пов'язаних із неоднозначністю, невизначеністю та ризиками (приймайте рішення стосовно непевності, двозначності та ризику); співпраця з іншими особами (створюйте команду, співпрацюйте і гуртуйте довкола себе людей); навчання (вчіться в процесі діяльності.)

Ці три сфери концептуальної моделі, визначені для того, щоб наголосити на компетентності підприємливості як здатності втілювати ідеї та можливості в дії шляхом мобілізації ресурсів. Такі ресурси можуть бути особистими (а саме, самосвідомість та самоефективність, мотивація та витримка), матеріальними (наприклад, засоби виробництва та фінансові ресурси) або нематеріальними (наприклад, особливі знання, вміння та установки).

Таким чином, бачимо, що рамка компетентності EntreComp дуже детальна та має всеосяжний характер. Розглядає велику кількість компетенцій які пов'язані та взаємодіють між собою.

Підсумовуючі викладене, варто відзначити що в процесі означення вітчизняного та європейського підходів до формування змісту і структури підприємницької компетентності є певні відмінності. На наш погляд європейський підхід є більш практичним, а застосування дискрипторів до кожної компетенції більш глибоко її розкривають та дозволяють більш якісно адаптувати до потреб кожного окремого напрямку освітньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р (2018) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-r#Text>.
3. Алексєєва, С.В, Базиль, Л.О., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О., Орлов, В.Ф., & Сохацька, Г.В., 2020. Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія. Житомир: «Полісся».
4. Білова, Ю. А. (2013). Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. Оновлення змісту, форм та методів. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету, (7), 15–17.

5. EURYDICE (Ред.). (2002). Key Competencies. A Developing Concept in General Compulsory Education. Eurydice.
6. Bacigalupo, M., Kamylyis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Люксембург: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884.
7. Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., & Радкевич, О.П. (2019). Основи інноваційного підприємства: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Професійна освіта, 2 (83). с. 33-35.
8. Alekseeva, S. and Sokhatska, H., 2020. Shaping a cognitive component of entrepreneurial competency during professional training of futures pecialists. Professional Pedagogics, 1(20), с. 127-133. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20>.
9. Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: монографія / Інститут професійної освіти НАПН України; Алексеева С.В., Базиль Л.О., Байдулін В.Б., Гриценок І.А., Єршова Л.М., Закатнов Д.О., Орлов В.Ф., Сохацька Г.В.; за наук. ред. Закатнова Д.О. Київ: ПО НАПН України, 2023. 179 с.
10. Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник. Житомир: «Полісся».

Сергійчук Ю. П.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛАХ З НАВЧАННЯМ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У контексті створення підручників необхідно зупинитися коротко на проблемі онлайн навчання та засвоєння української мови у початкових класах ЗЗСО з навчанням угорською мовою у такому форматі.

Цінний досвід дистанційної освітньої практики впродовж епідемії коронавірусу дає змогу стверджувати, що в дистанційному форматі увага передусім зосереджується на застосуванні методу вправ для набуття в учнів навичок онлайнного індивідуального й групового виконання навчальних завдань, а також самостійної навчальної діяльності для поточного й підсумкового контролю освітніх результатів. Методичне забезпечення, їх виконання повинні залежати від особливостей співпраці учня і вчителя у форматі цих двох режимів. Практика підтвердила, що учителям важливо підготувати такі вправи, які перевіряють розуміння матеріалу, щоб мати можливість налагодити пізнавальний процес, усунути можливі ризики й конструктивно вирішувати будь-які поточні питання для досягнення поставлених цілей кожного уроку зворотним зв'язком. Вправи для асинхронного опрацювання мають бути диференційовані, практико-орієнтовані й творчі. Тепер виникає проблема, чи спонукає цьому сам підручник? Якщо так, тоді лише там, де учень має при собі підручник. У такому разі необхідно відзначити наших учителів, які самі створювали завдання, вправи для тих, хто не мав при собі сам підручника.

Це ще одна проблема, до якої не зовсім була готова педагогічна спільнота. На нашу думку, до цього був готовий лише фахово добре підготовлений вчитель. На Закарпатті ситуація з інтернет-зв'язком досить добра, він є постійно і ми мали змогу спілкуватися з учителями, перш за все під час підвищення кваліфікації, на вебінарах, надати їм ту методичну допомогу, яку вони потребували.

Відповідно до розпорядженням ОДА наші вчителі проводили онлайн-уроки зі всіх предметів для тих, хто вимушений був тимчасово покинути Україну.

Цей досвід ще раз підтвердив, що для обміну інформацією доцільно організувати додаткові комунікаційні канали, чати, групи, у яких учні матимуть змогу обговорювати власні знахідки, обмінюватися покликаннями на цікаві ресурси, ділитися оцінкою онлайн-джерел і враженнями після роботи з ними.

Зазначу, що цього року в Будапешті (за підтримки Міністерства освіти Угорщини) відкрилася мовна школа імені Лесі Українки, яка працює за підручниками «Українська мова» 1-4 кл.С.Криган та Ю.Сергійчук).

Разом з цим, доцільно було б при МОН України, Інституті педагогіки НАПН України, ІМЗО проводити тренінги, вебінари, щодо створення нових, сучасних підручників з участю науковців та авторів підручників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданець-Білоskalенко Н. *Підсумкове оцінювання в умовах дистанційного навчання. Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конференції., м. Київ, 20-21 квітня 2022 р. Видавничий центр КНУКіМ, 2023. С. 80-81.
2. Криган С., Сергійчук Ю. Українська мова та читання : підручник для 3 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти у 2-х частинах. Чернівці: Букрек, 2020.

Топузов О. М.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

Чалий А. В.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ

В останні декілька років система освіти в Україні загалом та вищої освіти зокрема зазнає суттєвих перетворень – структурних, змістових, технологічних змін. Одним із головних напрямів реформування освіти, який задовольняє потреби майбутніх фахівців в інтелектуальному і професійному розвитку, є індивідуалізація освітньої діяльності здобувачів освіти.

Відповідно до визначення М. Пісоцької, індивідуальний підхід є одним із провідних принципів педагогіки, згідно з яким в освітній роботі з суб'єктами навчання реалізується цілеспрямований педагогічний вплив на всіх суб'єктів навчання, який базується на знанні їхніх особистісних рис і потреб. Індивідуальний підхід виявляється необхідною умовою забезпечення ефективності освітнього процесу, оскільки будь-який вплив здійснюється через особливості кожної окремої особистості (Пісоцька, 2018).

М. Скрипник, досліджуючи проблему індивідуального навчання, зазначає, що це форма, модель організації навчального процесу за якої педагог співпрацює лише з одним учнем; а кожен учень взаємодіє з різноманітними засобами навчання (підручники, комп'ютерна техніка і т.ін.) (Скрипник, 2001).

С. Гончаренко та В. Володько дають наступне визначення поняттю індивідуалізації – це організація такої системи взаємодії між учасниками освітнього процесу, за якої найбільш ефективно реалізуються індивідуальні особливості кожного з учасників, окреслюються перспективи подальшого розумового розвитку та гармонійного вдосконалення їх

особистості, відбувається добір засобів, які компенсують наявні недоліки та сприяють формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього фахівця (Гончаренко, & Володько, 1995).

В умовах індивідуалізації навчання формуються й розвиваються такі необхідні якості особистості, як самостійність, ініціативність, творчість, упевненість у своїх силах, завзяття щодо майбутньої професійної діяльності – якості, котрі потрібні майбутньому фахівцеві, який буде діяти за нових суспільних умов.

Таким чином, індивідуалізацію навчання в процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня освіти можна розглядати як особливу організацію вивчення навчальних дисциплін, яка сприятиме розширенню обсягу знань з їхнього майбутнього фаху, а також знань у галузі психології та педагогіки, опануванню способами застосування форм, методів, засобів індивідуальної роботи. Така форма організації освітнього процесу створює люфт навчального часу, забезпечує додаткові можливості для переходу від стандартної програми навчання до індивідуальної самостійної роботи здобувачів відповідного рівня освіти без збільшення навчального навантаження; мотивує їх до набуття необхідного професійного досвіду, розроблення індивідуального стилю навчальної діяльності; створює сприятливі умови для посилення індивідуального підходу в процесі оволодіння професійно значущими знаннями, вміннями, компетентностями та розвитку творчих здібностей; стимулює когнітивний розвиток майбутніх фахівців; сприяє становленню суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачами та студентами. Одним із можливих шляхів реалізації принципу індивідуалізації навчання здобувачів освіти другого (магістерського) рівня, на нашу думку, є вивчення психолого-педагогічних дисциплін, яке підготує здобувачів освіти до здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Особливістю підготовки здобувачів освіти на другому (магістерському) рівні вищої освіти є те, що освітньо-науковими програмами підготовки передбачено вивчення блоку психолого-педагогічних дисциплін задля забезпечення можливості опанування додатковою кваліфікацією – кваліфікацією викладача вищої школи.

Психолого-педагогічна підготовка в системі освіти здобувачів другого (магістерського) рівня є необхідною умовою становлення особистості майбутнього фахівця, складовою його професійної компетентності. Значення вивчення дисциплін психолого-педагогічного блоку для магістрів зростає, оскільки педагогіка – це наука про виховання, освіту та навчання людей на всіх етапах їхнього розвитку. Не буде успішною діяльність працівників будь-якої сфери без знань з психології – науки «про душу людини»; науки, яка досліджує психічну діяльність індивіда, а також закономірності функціонування та розвитку людини.

Реалізація ефективної та якісної системи навчання, підготовка фахівців відповідно до вимог європейських і національних стандартів вищої освіти, підвищення рівня готовності здобувачів освіти – майбутніх фахівців – як до професійної, так і викладацької діяльності, спричиняє збереження надбань вищої освіти, традиційних форм, методів і засобів навчання в закладах вищої освіти, а також застосування сучасних педагогічних технологій в освітній діяльності закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, С. (2022). Сучасні аспекти індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах інформатизації. *Педагогічні науки: Теорія та практика*, 1 (40), 11–16.
2. Алексеева, С., Арістова, Н., Малихін, О., & Попов, Р. (2022). Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія», Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка»)*, 1 (1), 339–347.
3. Гончаренко, С., & Володько, В. (1995). Проблеми індивідуалізації процесу навчання. *Педагогіка і психологія*, 1, 14–18.

4. Єремєєва, В. (2015). Індивідуалізація як перспективний спосіб створення технологічних систем професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. У *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія* (с. 210–230).
5. Малихін, О., & Гавриленко, А. (2018). Дидактичні умови формування індивідуальних стратегій навчання студентів філологічних спеціальностей. *Молодь і ринок*, 11(166), 28–32.
6. Малихін, О., Павленко, І., Лаврентьєва, О., & Матукова, Г. (2014). *Методика викладання у вищій школі*.
7. Пісоцька, М. (2018). *Індивідуалізація навчання студентів природничо-математичних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах другої половини ХХ – початку ХХІ століття : теорія і практика*. Видавництво Іваненка І.С.
8. Скрипник, М. (2001). Технологія індивідуалізації навчання в післядипломній освіті педагогів. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: збірник наукових праць*, 4, 85–90.
9. Топузов, О., Малихін, О., & Опалюк, Т. (2018). *Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя*.
10. Чемерис, О., Кулик, І., & Прокоф'єв, Є. (2023). Індивідуалізація навчання у ЗВО як необхідна умова підвищення якості професійної підготовки. *Молодь і ринок*, 6/214, 120–125.
11. Topuzov, O., Malykhin, O. V., & Aristova, N. O. (2021). System of psychological and didactic tasks players in the educational process face in the paradigm “teachers–schoolchildren–parents” amid the Covid-19 pandemic. *Education: Modern Discourses*, (4), 23–31.
12. Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasyekina, T. (2022, May). Individualized Learning in The Context of Blended Mode of The Educational Process in Secondary School: Challenges And Expectations. In *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, Vol. 1, 560–571.
13. Topuzov, O., Malykhin, O., Usca, S., & Aristova, N. (2021, May). Ukrainian-Latvian comparative studies on university education: common European values and current challenges. In *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 696–706).
14. Topuzov, O., Saukh, P., Saukh, I., & Ogrodzka-Mazur, E. (2022). A Humane Paradigm as the Conceptual Core of Education in the Age of Information Society. *The New Educational Review*, 68, 60–69.

Чорна Н. О.

*Фаховий коледж зварювання та електроніки
імені Є.О. Патона
(Дніпро, Україна)*

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ» ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дистанційна освіта представляє форму навчання, що рівноцінна з усіма існуючими на сьогодні видами навчання у ЗВО та реалізується, в основному, з використанням технологій дистанційного навчання. В свою чергу технології дистанційного навчання складаються з педагогічних, тобто опосередкованого активного спілкування викладачів зі здобувачами освіти з використанням телекомунікаційного зв'язку і методології індивідуальної роботи здобувачів освіти з структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді та інформаційних технологій, тобто технологій створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку.

У процесі підготовки майбутніх здобувачів освіти зі спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа і страхування» та 075 «Маркетинг» у Фаховому коледжі зварювання та електроніки імені Є.О. Патона використовують освітню платформу дистанційного навчання Google Classroom в поєднанні з програмою для відео-конференцій Meet. Для дисциплін: «Інформаційні системи і технології в фінансово-кредитних установах» та «Інформаційні системи і технології в маркетинговій діяльності», яку вивчають майбутні фахівці в сфері фінансів та маркетингу, розроблено дистанційний курс, опис якого зображено на рис. 1. Серед додаткових можливостей курсу слід відзначити використання електронного посібника, глосарію для ознайомлення з основними визначеннями, якими користуватимемося у процесі навчання, корисні ресурси.

The screenshot shows the course title 'Інформаційні системи і технології у ФКУ' with a vertical ellipsis icon to its right. Below the title is a list of five items:

	ІСІТ в ФКУ Л.Р.№4. Формування звітів в ко...	Срок здачі: 28 окт.
	ІСІТ в ФКУ ЛРН№3. Робота з документами	Срок здачі: 6 окт.
	ІСІТ в ФКУ ЛРН№2. Робота з довідниками.	Срок здачі: 22 сент.
	ІСІТ у ФКУ ЛРН№1. Інтерфейс програми ВА...	Срок здачі: 8 сент.
	Лекції	Изменено: Вчера

Рис. 1 – Тема курсу «Інформаційні системи і технології в фінансово-кредитних установах» в Google Classroom

Навчальна робоча програма передбачає структуру дисциплін у вигляді лекцій, лабораторних робіт та самостійної роботи. В рамках викладання лекцій розроблено електронний посібник, структура якого наведена на рис 2.

циклова комісія ФЕД		Інформаційні системи і технології у фінансово-кредитних установах Електронний посібник		фахової передвищої освіти
ГОЛОВНА	ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ	АНОТАЦІЯ	ДОДАТКИ	
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		УКЛАДАЧІ	
ЗМІСТ				
Інформаційні системи і технології у фінансово-кредитних установах ЗМІСТ				
РОЗДІЛ 1 ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІКОЮ				
1.1. Характеристика інформаційних систем, класифікація.				
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНА ІНФОРМАЦІЯ, ЗАСОБИ ЇЇ ФОРМАЛІЗОВАНОГО ОПИСУ				
2.1. Поняття економічної інформації, властивості. Класифікація економічної інформації				
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ МАШИННОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ				

3.1. Поняття та зміст інформаційного забезпечення інформаційних систем, машинна інформаційна база		
РОЗДІЛ 4. АВТОМАТИЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКОВИХ, КРЕДИТНИХ І ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ		
4.1. Автоматизація внутрішньобанківських операцій.		
4.2 Системи дистанційного надання банківських послуг клієнтам.		
4.3 Міжнародна електронна мережа міжбанківських розрахунків S.W.I.F.T.		
Глосарій		
	На початок	

Рис. 2 – Структура електронного посібника «Інформаційні системи і технології в фінансово-кредитних установах»

Завдання з лабораторних робіт прикріплюються за тиждень до початку занять, для того, щоб здобувачі освіти могли підготувати питання та намітити план виконання робіт. Платформами для виконання лабораторних робіт є BAS, M.E. Doc, MASTER. Перевагою платформи BAS є її доступність через браузер. Демонстраційна база BAS Бухгалтерія КОРП дозволяє створювати і заповнювати документи безпосередньо на веб-сайті https://demo.bas-soft.eu/BASAccountingCorp/uk_UA/.

За результатами виконання завдань здобувачі освіти оформлюють звіти, які містять завдання як теоретичного так і практичного плану. Приклад звіту наведено на рис 3.

1 Заповніть таблицю.

Термін	Визначення	Приклад
Інформаційна база:		
Конфігурація:		
Платформа:		

2 Налаштуйте панелі розділів (Головне меню - Налаштування), для обліку взаєморозрахунків з контрагентами, залишити розділи «Банк і каса», «Продажі», «Купівлі», «Склад», розділи з загальною функціональністю, а інші приховайте. Відобразіть результат у вигляді скріншоту.

Рис. 1 - Назва

3 Змініть вид форми Номенклатура (команда «Ще» - Змінити форму, знаходиться в кінці відкриваючогося списку). В списку номенклатури налаштуйте відображення колонок, приборав Артикул. Відобразіть результат у вигляді скріншоту.

Рис. 2 - Назва

Рис. 3 – Приклад лабораторного завдання

Здобувачі освіти створюють свою власну базу даних для вказаної організації та виду її діяльності. Виконують оформлення документів по господарським операціям купівлі запасів, продажу товарів, як готівковим так і безготівковим способами, опрацьовують операції по роботі з кадрами, взаєморозрахунками з клієнтами, виконують оформлення звітів.

Перевагами використання он-лайн додатків є їх мобільність для доступу з різних пристроїв, як стаціонарних ПК і ноутбуків так і планшетів, смартфонів.

Самостійна робота передбачає вивчення тем які не ввійшли в лекційний курс. По темах самостійної роботи здобувачі освіти складають веб-квести, розробляють інтелект-карти. Найкращі роботи розміщуються в класі для прикладу іншим здобувачам.

Отже, на думку авторки, перспективним напрямком розвитку технологій дистанційного навчання є використання існуючих та розробка нових інтерактивних програм.

Також можна зробити висновок, що наразі дистанційна освіта не завжди є оптимізацією, зокрема, щодо освітнього процесу для значної питомої ваги здобувачів освіти. Тому змішана форма навчання, як поєднання очної форми із дистанційною є більш ефективною формою навчання, наприклад, при проведенні навчальної практики. Коли використання Classroom'у дозволить отримувати завчасно навчальні матеріали, і паралельно організовувати відео- конференції для здобувачів, які знаходяться за кордоном. Але навіть, коли освітній процес повернеться в оф-лайн, то дистанційні технології мають можливості і доцільності ефективного застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про Національну програму інформатизації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>.
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 / Президент України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 30.03.2020).
3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 / Міністерство освіти та науки України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 30.03.2020).

Чорноус О. В.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИГІТАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

З кожним наступним роком дигітальні технології набувають все більшої популярності та актуальності. Для створення і гармонійного функціонування цифрової держави у громадян мають бути розвинені надпрофесійні компетентності, такі як етичність, готовність підтримувати прийнятий і законодавчо закріплений порядок взаємодії населення та держави, навички створення безпечних умов для себе і для інших учасників, а також відчуття власної безпеки, усвідомлення відповідальності, використання можливостей кіберсередовища для саморозвитку, уміння застосовувати інтернет-сервіси цифрової демократії та держпослуг. Дигітальна інфомедійна грамотність це процес переведення різноманітної інформації у всіх її формах – текстовий, звуковий, графічний – у цифровий формат, зрозумілий сучасним гаджетами. Завдяки дигіталізації можливо без проблем обробляти будь-яку інформацію, що суттєво допомагає прискорити роботу або навчання, поєднуючи різну інформацію можна отримувати зручні сервіси, наприклад, поєднавши данні про місцезнаходження з інформацією про ваші пошукові запити смартфон може визначити уподобання.

Дигітальна грамотність споріднена з медіакомпетентністю і означає впевнене й критичне використання комп'ютерних технологій і кіберсередовища для навчання, роботи, відпочинку та спілкування. Ці компетентності пов'язані з логічним і критичним мисленням, навичками управління інформацією високого рівня та добре розвиненими комунікативними

навичками. Тенденції розвитку дигітальної грамотності в освітньо-розвивальному середовищі закладів загальної середньої освіти пов'язані з такими категоріями як творчість, критичне мислення та оцінка, культурне і соціальне розуміння, співробітництво, пошук і добування інформації, ефективне спілкування суб'єкта освітньо-розвивального середовища, електронна безпека, функціональні навички тощо. Роль дигітальної грамотності в освітньо-розвивальному середовищі є дуже значною з декількох причин: адаптація до індивідуальних потреб (оскільки, кожна дитина це індивід зі своїм власним темпом навчання, шляхом засвоєння інформації та її продукуванням, то саме мультимедійні засоби навчання будуть кращим варіантом для зворотного зв'язку та рекомендацій для подальшого розвитку навичок); покращення комунікативних навичок (за допомогою дигітальних технологій учні мають практикувати мовлення в реальних ситуаціях, взаємодіяти з носіями мови та розвивати комунікативні навички); покращення доступу до ресурсів (мультимедійні засоби навчання дозволяють учням мати швидкий та зручний доступ до різноманітних джерел мовної інформації, допомагає розширити мовну базу учнів та забезпечує їх доступ до реальних прикладів в різних контекстах); розвиток цифрової грамотності (за допомогою дигітальних засобів навчання розвиваються навички цифрової грамотності, це може бути робота з електронними ресурсами, вибір та оцінка достовірності інформації, використання інших програм та застосунків); збагачення навчального процесу (порівнюючи традиційний та сучасний методи навчання з впевненістю можна зазначити, що використання цифрових засобів навчання та розвиток дигітальної грамотності в освітньо-розвивальному середовищі закладів загальної середньої освіти може зробити процес навчання цікавим та захоплюючим, це сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу та підвищує мотивацію учнів).

Актуальність медіаосвіти та розвиток дигітальної грамотності в освітньо-розвивальному середовищі закладів загальної середньої освіти зумовлена високим рівнем споживання медійної продукції, її ідеологічною важливістю, впливом медіа на індивіда, динамічними процесами приватизації інформації, небаченим розвитком новітніх змі, величезною питомою вагою інформації, створеною з метою деструктивного психологічного впливу. В Україні ведеться активне використання ворогом дезінформації як дієвої зброї в умовах повномасштабної агресії та інформаційної війни. Завдяки інтернету вся інформація є загальнодоступною, але дітям та підліткам важко зрозуміти що є правдою, а що – брехнею. Суспільство не має механізмів для ефективного контролю та блокування інформації, що деструктивно впливає на індивіда, тому є нагальна потреба формувати здатність дорослих і дітей протистояти деструктивним медійним впливам та інформаційним маніпуляціям у сучасному медіапросторі. Розміщена на інформаційних майданчиках соціальних мереж особиста інформація вивчається багатьма суб'єктами інформаційного простору. Участь у соціальних мережах потребує від учнівства обережності та уміння захистити особисту інформацію. Для безпечного та комфортного перебування у медійному просторі людина має набути медіаімунітету – здатності протистояти ризикам та деструктивним медійним впливам або інформаційним маніпуляціям. Медіаімунітет формується у процесі цілеспрямованої та систематичної медіаосвіти.

Українською державою розвиток дигітальної грамотності в освітньо-розвивальному середовищі закладів загальної середньої освіти визнано важливою складовою. Головна мета розвитку дигітальної грамотності – формування медіакультури і медіаосвіти особистості. Медіакультура і медіаосвіта дає знання про механізми маніпулювання психікою людини, що дозволяє протистояти деструктивним вторгненням у підсвідомість тобто набути медіаімунітету. Розвиток дигітальної грамотності сприяє підсиленню медійної обізнаності. Підготовці школярів до розумного та ефективного використання засобів масової комунікації. Основне завдання розвитку дигітальної грамотності – досягти розуміння учнями зростання впливу медіа на суспільство, знання побудови медійного простору, осмислення того, як засоби масової інформації презентують об'єктивну реальність, набуття кожною особистістю освітньо-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти навичок використання обладнання, програм, застосунків, технологій, покращення уміння орієнтуватися в медіапросторі, знаходити та обробляти інформацію, створювати контент,

забезпечувати комфортну та безпечну участь у соціальних мережах, ефективно використовувати медіа у досягненні власної мети. Нейтралізувати ризики запровадження медіаосвіти дозволяє особистісна орієнтація, забезпечення безконфліктних і безпечних умов розвитку і виховання, узгодження медіаактивностей з навчальними програмами та адаптація до рівня набутих учнями закладу загальної середньої освіти медіакомпетентностей, врахування вікових та індивідуальних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція розвитку цифрових компетентностей.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.

Fedchyshyna A.

*Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine)*

PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF NON-FORMAL EDUCATION OF ADULTS IN THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND

Difficulties in the adaptation of the adult population to new socio-economic conditions, the problem of employment of the young people, the demand for lifelong learning, the need for the development of social and professional skills actualize the development of non-formal education of adults in the world, in particular in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.

The current structure of the adult education system in the United Kingdom involves a combination of formal and non-formal learning periods; the age limits of adults are expanding, new areas of additional adult education are emerging such as pre-retirement education, retirement age education: education of third-age and fourth-age people (Oros, 2018, 271).

According to the European regulatory document «Recommendation 1437 of Parliamentary Assembly on Non-formal education» (2000) it is defined that non-formal education is an integral part of a lifelong learning concept that allows young people and adults to acquire and maintain the skills, abilities and outlook needed to adapt to a continuously changing environment. It can be acquired on the personal initiative of each individual through different learning activities taking place outside the formal educational system. An important part of non-formal education is carried out by non-governmental organisations involved in community and youth work.

In the Third Special Report of Session 2019-21 «A plan for an adult skills and lifelong learning revolution» (published on 12 March 2021 by authority of the House of Commons) is committed to build a strong offer for adults, in order to increase productivity, support employment, and promote social inclusion. Adults are a diverse group, with a variety of needs and motivations. Adult skills are key in supporting the economy and tackling disadvantages and technological changes that shake up the jobs market as well as the negative impacts of Covid-19. In September 2020 the Prime Minister announced «The Lifetime Skills Guarantee», which will help adults develop new skills and find new opportunities at every stage of their life.

Peculiarities of non-formal education in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland were studied in different vectors: interdependence of formal, non-formal and informal education (A. Melnic, N. Botez, P. Coombs, M. Ahmed,); features of functioning of non-formal education (A. Allaste, M. Beilmann, R. Pirk); learning in a non-formal environment (J. Badger); connection of informal and non-formal education (A. Filippoupoliti, D. Koliopoulos); the potential of non-formal laboratory environments (N. Garner, A. Siol, I. Eilks); non-formal adult education software (T. Afrik); effective methods of non-formal education to increase work capacity (G. Rata, T. Dobrescu, R. Marinela).

Non-formal education is defined as any organized, systematic, educational activity carried on outside the framework of the formal system to provide selected types of learning to particular subgroups in the population, adults as well as children. (Coombs, Ahmed, 1974, 8). It includes several elements: it is systematically planned (to an extent) (Allaste, 2021; Mok, 2011) and structured around learning objectives; it takes place outside of compulsory educational provision (Filippoupoliti, Koliopoulos, 2014), but can take place anywhere (Mok, 2011). Non-formal learning is associated with a broader range of learning activities than formal learning, and this means that it tends to have less focus on cognitive performance (Madjar, Cohen-Malayev, 2013) and a more balanced emphasis on intellectual, emotional, social, and behavioural concerns (Młynarczuk-Sokołowska, 2022). This shift in emphasis links with how non-formal learning is frequently

directed to acquiring practical knowledge, skills or competencies in a concrete context, and therefore is less often focused on theoretical learning. Educators are more likely to use mentoring approaches to share their expertise, and learners are more likely to use observation and copying strategies (Mok, 2011).

Non-formality has a reflexive potential, which has implications for pedagogy and the pacing of learning. The advantages of non-formal education in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland are that it has a more flexible structure than more formal curricula; respond to the challenges of today's society, by leaving the rather rigid framework of the formal organization; it can have a holistic impact on learners, cultivating affective, cognitive, and social domains, developing leadership skills, time management, etc. (Johnson, Majewska, 2022).

An important role in providing the functioning of non-formal education, especially professional courses and trainings in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland belongs to such organizations as: Chartered Institute of Personnel and Development; British Computer Society; Association of Chartered Certified Accountants; Institute of Civil Engineers; Royal Institution of Chartered Surveyors (RICS); Law Society of Ireland.

British universities provide modern programs of professional courses in the following areas: business and management, diplomatic studies, psychology and counselling, technology and artificial intelligence, medical and health sciences, etc. In particular, the University of Oxford offers short and intensive practical courses for managers and entrepreneurs taught by leading scientists and industry experts. The course «Effective Leadership through Emotional Intelligence» is popular, because emotional intelligence (EI) skills are particularly good for: relationship management, conflict handling, building resilience, increasing engagement, and team building. Leaders with higher EI are shown to make better decisions, build more stable, creative teams, and ultimately increase revenue.

The University of Cambridge Institute of Continuing Education (ICE) is offering postgraduate level apprenticeships in a range of professional fields. It provides an ideal opportunity for career development by combining workplace learning with an academic programme of study.

Massive Open Online Courses are provided by the following British universities and higher-educational institutions, such as The University of Manchester, University of Birmingham, University of London, University of Glasgow, University of Nottingham, Newcastle University, The Open University, University of Leicester, Oxford Home Study Centre, The University of Edinburgh, University of Warwick, St George's University of London, University of Derby, Queen's University Belfast, Atlantic Technological University Sligo and others.

Let us consider the example of MOOCs in the University of Birmingham. Delivered by world-class academics from the University of Birmingham, the courses enable learners worldwide to sample high-quality academic content via an interactive web-based platform from a leading global university, increasing access to higher education for a whole new cohort of learners. The courses are developed by senior academic staff and their content is reviewed regularly, taking into account student feedback. The online course «Building character through youth social action» can help to learn about the history of social action, and how youth social action can help build character in young people. It explores the historical and theoretical roots of youth social action and character, and positions participation in social action as a journey for young people from the age of 10 through to adulthood. Involving academics and practitioners from a range of sectors, this MOOC aims to explain why character and social action matter to society, and how organisations can work collectively to support young people to build character through social action.

In conclusion we have to say that non-formal education in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland is provided by a network of institutions that implement modern and innovative forms of non-formal education, in particular, on the basis of leading universities, colleges, schools, educational centers, non-governmental public organizations, etc., which allows adults to adapt quickly to socio-economic challenges and realize themselves in terms of employment and social security, economic growth and competitiveness.

REFERENCES

1. Assembly debate on 24 January 2000 (1st Sitting) (see Doc. 8595, report of the Committee on Culture and Education, rapporteur: Mr Dumitrescu). Text adopted by the Assembly on 24 January 2000 (1st Sitting). URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=16762>.
2. A plan for an adult skills and lifelong learning revolution: Government Response to the Committee's Third Report (Third Special Report of Session 2019–21; HC 1310). (2021). London: Parliamentary Copyright House of Commons. URL: <https://committees.parliament.uk/publications/5065/documents/50199/default/>.
3. Allaste, A.-A., Beilmann, M., Pirk, R. (2021). Non-formal and Informal Learning as Citizenship Education: The Views of Young People and Youth Policymakers. *Journal of Applied Youth Studies*. <https://doi.org/10.1007/s43151-021-00059-z>.
4. Anishchenko, O.V. (2022) Non-formal adult education in the conditions of the Russian-Ukrainian war: state, problems and prospects of development. *Adult education: theory, experience, prospects*, Vol. 1 (21), 18-34.
5. Continuing professional development. Oxford University Department for Continuing Education. URL: <https://www.conted.ox.ac.uk/about/continuing-professional-development> (date of access: 27.10.2023).
6. Coombs, P. H., Ahmed, M. (1974). *Attacking Rural Poverty: How Nonformal Education Can Help*. A Research Report for the World Bank Prepared by the International Council for Educational Development. International Council for Educational Development.
7. Filippoupoliti, A., & Koliopoulos, D. (2014). Informal and Non-formal Education: An Outline of History of Science in Museums. *Science & Education*, 23(4), 781–791. <https://doi.org/10.1007/s11191-014-9681-2>.
8. Johnson, M., and Majewska, D. (2022). *Formal, non-formal, and informal learning: What are they, and how can we research them?* Cambridge University Press & Assessment Research Report. 36 p.
9. Madjar, N., & Cohen-Malayev, M. (2013). Youth movements as educational settings promoting personal development: Comparing motivation and identity formation in formal and non-formal education contexts. *International Journal of Educational Research*, 62, 162–174. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2013.09.002>.
10. Massive Open Online Courses (MOOCs). University of Birmingham. URL: <https://www.birmingham.ac.uk/postgraduate/courses/moocs/index.aspx> (date of access: 27.10.2023).
11. Melnic, A.-S., Botez, N. (2014). Formal, Non-Formal and Informal Interdependence in Education. *Economy Transdisciplinarity Cognition*, 17(1), 113–118.
12. Młynarczuk-Sokołowska, A. (2022). Intercultural non-formal education: What the children think. *Intercultural Education*, 33(1), 82–98. URL: <https://doi.org/10.1080/14675986.2021.2018171>.
13. Mok, O.N.A. (2011). Non-formal learning: Clarification of the concept and its application in music learning. *Australian Journal of Music Education*, 1, 11–15.
14. Oros, I.M. (2018). The development of adult education in Great Britain in the 21st century. *Psychological and pedagogical problems of the village school*, Vol. 59, 266-271.
15. Professional development. Institute of Continuing Education (ICE). Institute of Continuing Education (ICE). URL: <https://www.ice.cam.ac.uk/why-cambridge/professional-development> (date of access: 27.10.2023).
16. Yablokov, S. (2018). Integration of formal, informal and informal learning in teaching English. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, Vol. 1 (75), 106-123.

ПРОБЛЕМА СПРАВЕДЛИВОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ

Розглянуто проблему справедливості в європейському освітньому просторі. Грунтуючись на дослідженні Європейської Комісії «Equity in school education in Europe: Structures, policies and student performance» (European Commission/EACEA/Eurydice, 2020) розкрито, що справедливість визнано базовою характеристикою шкільної освіти в країнах ЄС. У цій площині справедливість в освіті позиціонується як освіта, що є одночасно є інклюзивною (коли всі учні отримують мінімальний обсяг якісної освіти), так і чесною/рівною для всіх (коли успішність учнів не залежить від їхнього соціально-економічного походження і статусу).

Констатовано, що викликом в аспекті інклюзії сьогодні розглядається подолання розривів у навчальних досягненнях учнів з різних соціальних страт. Йдеться про кількість завершених років навчання, отримання рівнів та типів кваліфікацій, переліку набутих компетентностей, результатів тестувань тощо. Чим менший відсоток учнів з низьким рівнем успішності та чим менша різниця в успішності між учнями з низьким і високим рівнем успішності, тим більшою є інклюзивність шкільного навчання.

Чесність/рівність як другий вимір справедливості в освіті, передбачає, що персональні та соціальні характеристики, такі як стать, соціально-економічний статус чи етнічне походження не повинні бути перешкодою для освітньому успіху. Концепт справедливості в освіті безпосередньо пов'язаний з рівністю можливостей, коли кожна людина повинна мати рівні можливості для навчання незалежно від обставин, в яких вона народилась. Викликом для освітніх систем ЄС сьогодні є нижча успішність дітей з нижчих соціально-економічних верств населення, яка потім трансформується у нижчий рівень кваліфікацій, набутий ними по завершенні середньої освіти. Вимірювання рівня чесності/рівності освітніх систем передбачає розгляд відмінностей між соціальними групами з точки зору їхніх досягнень і вивчення впливу певних фонових характеристик на результати тестування.

Зроблено висновок, що для України в умовах повномасштабної війни рф проти України, що розпочалась 24 лютого 2022 року, проблема справедливості у загальній середній освіті набула особливої актуальності. Йдеться про аспект інклюзії, коли руйнування інфраструктури, освітнього середовища, переміщення учнів та педагогів всередині країни та за кордон внаслідок бомбардувань, бойових дій, окупації частини території ускладнює забезпечення опанування учнями освітніх стандартів. Зазначене спричиняє освітні втрати та освітні розриви. Дослідження з проблеми освітніх втрат в Україні покликані сприяти їх мінімізації та подоланню (Локшина, Джурило, Максименко, Шпарик О., 2023; Локшина, 2023; Локшина, Глушко, Джурило, Кравченко, Максименко, and Шпарик, 2023a; Локшина, Глушко, Джурило, Кравченко, Максименко, and Шпарик, 2023b; Науменко, 2023; Топузов, Головка, Локшина, 2023; Топузов, Bibik, Lokshyna, Onopriienko, 2022). У цьому контексті затребуваним є досвід ЄС щодо забезпечення справедливості шкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Локшина О., Джурило А., Максименко О., Шпарик О. (2023). До питання про навчальні втрати: термінологічний концепт у сучасному науково-педагогічному дискурсі. *Український Педагогічний журнал*. № 2. 6–18. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-6-18>
2. Локшина, О.І. (2023) *Міжнародний досвід вимірювання освітніх втрат*. Педагогічна думка, Київ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736900>

3. Локшина, О.І., Глушко, О.З., Джурило, А.П., Кравченко, С.М., Максименко, О.О. and Шпарик, О.М. (2023a). *Освітні втрати: термінологічний дискурс із використанням зарубіжного досвіду*. Педагогічна думка, Київ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736873>
4. Локшина, О.І., Глушко, О.З., Джурило, А.П., Кравченко, С.М., Максименко, О.О. and Шпарик, О.М. (2023b). *Strategies to prevent and minimize the consequences of learning losses*. Педагогічна думка, Київ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736917>
5. Науменко С. (2023). Проблема освітніх втрат здобувачів загальної середньої освіти та зарубіжний досвід її розв'язання. In: *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2023: горизонти інновацій: матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 25 травня 2023 р.)* / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О. І. Локшиної. Київ–Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД». 186–190. <https://doi.org/10.32405/978-617-692-804-1>
6. Топузов О., Головка М., Локшина О. (2023). Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*. № 1. 5–13. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>
7. European Commission/EACEA/Eurydice. (2020). *Equity in school education in Europe: Structures, policies and student performance*. Eurydice report. <https://doi.org/10.2797/286306>
8. Topuzov O., Bibik N., Lokshyna O., Onopriienko O. (2022). Organisation of primary education at war in Ukraine: results of a survey of primary education specialists. *Education: Modern Discourses*. Vol. 5. 7–18. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2022-5-01>

Максименко О. О.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ДЕРЖАВНА МОВА В ОСВІТІ ШКОЛЯРІВ-МІГРАНТІВ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЇ)

Сьогоднішні устремління щодо урівноваження проблеми мігрантів спираються на рівні держав на забезпечення рівних прав, обов'язків та можливостей стати рівноправними членами суспільства і громадянами країни. Оцінка участі мігрантів у спільноті відбувається за семи показниками Індексу політики інтеграції мігрантів (Migrant Integration Policy Index / MIPREX), серед яких: мобільність ринку праці, воз'єднання сім'ї, освіта, політична участь, довгострокове проживання, доступ до громадянства, антидискримінація.

Виявлено, що показники, які пов'язані з цільовою освітньою політикою, зорієнтовані на рівні держави на рівний доступ і можливості. Спираючись на це, виокремлюються чотири рівні показників, серед яких:

ДОСТУП

- дошкільна освіта
- обов'язкова освіта як законне право
- оцінка попереднього навчання
- підтримка доступу до середньої освіти
- професійне навчання
- вища освіта
- поради та вказівки

ЦІЛЬОВІ ПОТРЕБИ

- вступні програми
- підтримка мови (мов) навчання
- контроль за учнями
- цільова технічна та фінансова допомога
- навчання вчителів щодо потреб мігрантів

НОВІ МОЖЛИВОСТІ

- можливість вивчати мови іммігрантів
- можливість дізнатися про культуру іммігрантів
- сприяння соціальній інтеграції та моніторинг сегрегації
- підтримка батьків та громади

МІЖКУЛЬТУРНА ОСВІТА

- включення в навчальний план
- державна підтримка інформаційних ініціатив
- зміна навчальних програм задля відображення різноманітності
- адаптація повсякденного життя
- залучення мігрантів до педагогічного колективу
- підготовка вчителів з міжкультурної освіти (Huddleston, 2012).

Узагальнюючи вищенаведене, мова і культура новоприбулих мігрантів є одним з провідних питань, які є водночас правом у навчанні для забезпечення їх функціонування у спільнотах.

У звіті про освітню підтримку для новоприбулих дітей-мігрантів, Європейська комісія визначає сфери підтримки, які сприяють інтеграції та навчанню новоприбулих студентів-мігрантів (Європейська Комісія, 2013), а саме:

1. якість лінгвістичного забезпечення;
2. системи прийому та сегрегація в школах;
3. відстеження здібностей, що виділяє непропорційно високу частку новоприбулих учнів-мігрантів у потоки з нижчими уміннями;
4. брак порад і вказівок щодо вибору та шляхів до вищих рівнів професійної або загальної освіти;
5. очікування батьків і вчителя та зразки для наслідування.

Базуючись на переліченій освітній підтримці, виокремлюють п'ять типів моделей, які діють у європейських країнах-членах, а саме:

1. комплексна модель підтримки (Данія та Швеція), яка забезпечує добре розвинену систему, що полегшує всі сфери політики підтримки, згадані вище;
2. модель несистематичної підтримки (Італія, Кіпр та Греція), яка характеризується вибірковістю у наданні підтримки;
3. модель компенсаційної підтримки (Бельгія та Австрія), яка зосереджена на меті виправлення «відмінності» між учнями-іммігрантами та місцевими учнями, а не вирішення будь-яких початкових недоліків;
4. модель інтеграції (Ірландія), яка зосереджується більше на соціальній інтеграції, ніж на мові;
5. централізована модель підтримки вступу (Франція та Люксембург), яка зосереджена на централізованому прийомі дітей-мігрантів та наданні академічної підтримки.

Модель освітньої підтримки Англії також означають як «інтеграційну», яка виокремлена для Ірландії (National Institute of Economic and Social Research et al., 2019).

Школярі-мігранти у Великій Британії є дуже різноманітною групою (регіони прибуття, причини, вік, освіта та культура навчання, знання мов, життєвий досвід, потреби тощо), що позначається на наданні відповідної освітньої підтримки з вивчення державної мови включно.

В Англії політика націлена на навчання англійської мови для зарахування учнів до системи освіти. Розмежування відбувається за наявного рівня знань. Так, відмінність полягає в тому, що багато учнів-мігрантів є двомовними і належатимуть до категорії навчання англійської як додаткової мови, а нещодавно прибулі учні матимуть потреби в опануванні англійської як додаткової мови.

Мовна підтримка з державної мови у спільноті розпочинається з надання допомоги вчителями-спеціалістами (вчителі з англійської мови як додаткової), яка ускладнюється недостатністю таких фахівців та браком фінансування, що зменшує підтримку, яку школи потенційно могли б надати учням-мігрантам для швидкої реалізації їхнього потенціалу.

Основними шляхами вивчення англійської мови є занурення (під час навчання і позакласне) та індивідуальне навчання, що будується за співпраці та конструктивних відносин із родиною учня і врахуванням потреб через створення індивідуального пакету навчання та підтримки кожного учня.

Співпраця з батьками та їх залучення розглядається через контакти завдяки перекладачам, послуги яких мають бути належного рівня, та тіснішим зв'язкам, що не виключає допомогу шкіл у підтримці опанування родиною, як частини мігрантського середовища, англійської мови за наявності необхідного ресурсу.

Занурення у класне життя протягом більшої частини навчального дня, як вважається, надає можливості учням соціально інтегруватися та зрозуміти навчальну програму, що не виключає необхідності додаткової підтримки та навчання.

Позакласна діяльність (проекти, мовні та інші гуртки і клуби) є важливим для залучення учнів-мігрантів до ширшого формату життя школи та спільноти, знайдення нових друзів і збагачення їх освітніх та соціальних інтересів.

Особлива увага припадає на кваліфікацію та навички, а також безперервний професійний розвиток вчителів, які розробляють стратегії на практиці для вирішенні ситуацій (розвиток стосунків учнів, керівництво класом учнів з різним рівнем знань англійської мови, співпраця з персоналом з мовної підтримки, підтримка навчання у класі та поза тощо). У школі вважається бажаним наявність різноманітного педагогічного і допоміжного персоналу (з країн походження учнів включно), що сприятиме культурній підтримці навчання англійської мови.

Необхідними складовими для вивчення англійської мови вбачаються дослідження психологічного стану учнів, їх середовища навчання, поглядів на перспективність опанування англійської, продовження вивчення рідної мови.

Таким чином, державна мова в освіті учнів-мігрантів Сполученого Королівства є обов'язковою для функціонування та реалізації прав і свобод в освітньому полі та житті. Мовна підтримка надається з урахуванням сучасних європейських стратегій, бачень та освітніх практик зі залученням широкого кола осіб задля уможливлення підготовки потенційного людського капіталу, здатного до життя у багатокультурному полі країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Huddleston, T. (2012). Overview of integration policies in Europe and the links with education. *Migration and education Report of the conference of the European Network of Education Councils, Larnaca, 15-17 October 2012 with the support of the European Commission DG Education and Culture.* (pp. 14-27). European Network of Education Councils, Larnaca. <http://www.eunec.eu/sites/www.eunec.eu/files/attachment/files/report.pdf>
2. National Institute of Economic and Social Research, Manzoni, C., & Rolfe, H. (2019). How schools are integrating new migrant pupils and their families. niesr.ac.uk.

Присяжна Є. В.

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

(Вінниця, Україна)

Науковий керівник:

Шикиринська О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Наша країна завжди рухалась вперед, розвивалась та покращувала різні галузі знань. Таким чином, ще за періоду Київської Русі в Україні виникла неформальна освіта. У той час

існувало багато різноманітних форм навчання, які не були пов'язані з освітньою системою держави. Звідси випливає, що неформальна освіта являє собою освіту, яка не передбачає тих освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, які були визнані державою.

Питанням про неформальну освіту займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, серед них такі відомі дослідники та педагоги як В. Сухомлинський, Я. Корчак, Д. Дьюї, М. Монтесорі. Всі вони вважали, що неформальна освіта є важливою та потрібною частиною освіти, а також зазначали, що діти повинні мати можливість вільно досліджувати світ та розвиватись відповідно до своїх власних інтересів, адже діти вчаться через досвід та діяльність.

Особливо актуалізується дана проблема в умовах воєнного стану України, коли більшість шкіл перейшли за дистанційну або змішану форму навчання, що має, окрім переваг, і недоліки. Серед недоліків можемо зазначити відсутність спілкування наживо та пов'язані з цим недостатня розвиненість, зокрема, у молодших школярів навичок спілкування, самостійної роботи, критичного мислення (Шикиринська, Вишківська, 2020).

Неформальна освіта, на відміну від формальної, відбувається в різних формах, які побудовані, насамперед, за принципами «гнучких програм». Така освіта допомагає дітям розкривати та розвивати у собі нові навички та вміння.

На думку Ірини Пекар, у сучасних умовах неформальна освіта є однією із сил, яка послаблює монополію формальної освіти, пропонуючи альтернативні форми навчання та новий зміст, які допомагають людям пристосуватися до постійних трансформацій суспільства. (Пекар, 2011).

Розглянемо більш детально форми неформальної освіти, до них ми можемо віднести заняття в позашкільних закладах, таких як гуртки або секції різного спрямування. До прикладу, це може бути малювання, танці, співи, боротьба. Така форма освіти розвиває задатки, здібності та таланти дітей, дає їм змогу відволіктися від шкільних предметів та буденності. Можливо, навіть таке, що дитина не відчуває радощів життя, бачить його сірим та нудним і саме якийсь гурток або секція приносять фарби в її життя.

Наступна форма неформальної освіти – участь у спортивних змаганнях та культурних заходах. З її допомогою діти вчаться взаємодії з однолітками за межами класу, розвивають фізичні навички, покращують здоров'я та самооцінку, а також розвивають лідерські якості. Діти, які беруть участь у різноманітних спортивних змаганнях, часто мають можливість проявити себе та свої здібності.

В контексті сучасних реалій, а саме – воєнного стану, в якому перебуває Україна, важливо зазначити волонтерську діяльність, як форму неформальної освіти молодших школярів. Позитивний вплив на розвиток особистості та мотивацію до навчання волонтерської діяльності визначається тим, що вона здійснюється учнями добровільно. Такий вид діяльності полягає в тому, аби допомагати людям, тваринам чи навколишньому середовищу тоді, коли це потрібно. Така форма освіти хоч і не оплачується, але розвиває соціальну відповідальність, формує навички співпраці і спілкування, допомагає дитині сформуванню позитивне ставлення до себе і до світу. Волонтерська діяльність допомагає дітям відчути себе частиною чогось великого, важливою та корисною. В початковій школі вона може бути організована самою школою, місцевою громадою або ж волонтерською організацією. Волонтерська діяльність – це чудовий спосіб для дітей навчитися допомагати іншим і робити світ кращим.

Ще одна форма неформальної освіти – самостійне навчання. З назви одразу зрозуміло, що мова йде про самостійне здобуття учнем знань та навичок, без участі вчителя або інших наставників. Воно допомагає дітям розвивати такі якості, як самостійність та відповідальність, здобути ті знання та навички, які не можна отримати в рамках формальної освіти, розширити свій кругозір.

Спираючись на все вище сказане, ми можемо сформулювати цілі неформальної освіти в початковій школі – це розвиток творчих здібностей учнів, покращення фізичного стану,

підвищення самооцінки, формування навичок спілкування та співпраці, формування соціальної відповідальності та самостійності.

Як зазначає Васирина Легка: «Неформальна освіта ґрунтується на трьох засадах: “вчитися в дії” – отримувати знання під час практичних завдань; “вчитися взаємодіяти” – часто вона передбачає роботу в групах або командах; “вчитися вчитися” – аналізувати власний досвід і з нього формувати нові знання» (Легка, 2019).

Найважливішою з засад неформальної освіти вважається навчання в дії. Саме тоді, коли діти мають можливість розвиватись відповідно до своїх інтересів та досліджувати навколишнє середовище, вони найкраще навчаються. Розвиток творчих здібностей та навичок має великий вплив на становлення дітей як особистостей, сприйняття себе як окремої особистості та формування адекватної самооцінки.

Не менш важливою засадою неформальної освіти вважається взаємодія в початковій школі, адже саме вона допомагає розвинути навички спілкування, співпраці, лідерства та здатність до вирішення проблем. Початкова школа – це місце, де діти знайомляться з новими людьми, розширюють коло спілкування та вчаться співпрацювати. Взаємодія може відбуватись як для досягнення спільної мети, так і для того, аби розвинути почуття соціальної відповідальності. Саме завдяки неформальній освіті і можемо сприяти формуванню здатності молодших школярів до конструктивної взаємодії з оточуючими.

Самостійне навчання – це теж важлива засада неформальної освіти в початковій школі. Причина в тому, що діти повинні мати змогу навчатись у такому темпі, який буде зручним саме для них і відповідно до своїх потреб. Неформальна освіта дає можливість розвинути навички критичного мислення, самонавчання та самоорганізації.

Підсумовуючи, зазначимо, що залучення дітей до неформальної освіти в початковій школі допомагає їм досягти успіху як в житті, так і в навчанні. Даний вид освіти надає дітям можливості для розвитку своїх компетентностей, розширення кругозору і формуванню важливих для самої дитини якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Легка, В. (2019). *Неформальна освіта в Україні: особливості, переваги, недоліки*. Український інтерес. <https://uain.press/blogs/neformalna-osvita-v-ukrayini-osoblyvosti-perevagy-nedoliky-1063599>
2. Пекар, І. (2011). *Роль неформальної освіти у сучасному суспільстві*. <http://iqholding.com.ua/articles/rol-neformalno%D1%97-osv%D1%96ti-u-suchasnomu-susp%D1%96lstv%D1%96>
3. Шикиринська, О.В., Вишківська, В. Б. (2020). Google-clasroom як засіб формування ІКТ-компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Наукові записки Вінницьького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Випуск 61. 75-78.

Шкуров Є. В.

*Державний торговельно-економічний університет
(Київ, Україна)*

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ У МІСТАХ УКРАЇНИ

В умовах глобалізації та швидких соціально-економічних змін, неформальна освіта стає ключовим фактором розвитку та модернізації міст. В Україні цей процес набирає особливої актуальності, враховуючи широкий спектр інтересів та потреб сучасної молоді та дорослого населення, зокрема переміщених осіб. В умовах війни освіта набуває особливого значення як інструмент соціально-економічного відновлення та розвитку міст. В цьому контексті,

концепція «міста, яке навчає» може стати ключовою для підвищення конкурентоспроможності та стійкості міст в Україні. Містам важливо акцентувати зусилля на розвитку людського капіталу, включаючи внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, інвалідів та інших вразливих груп.

Як відзначають О. Аніщенко, С. Лук'янова та С. Прийма, «неформальна освіта є сучасним освітнім трендом у розвинених країнах світу і водночас визначальним фактором щодо зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності населення й держави, що засвідчує відсутність обмеження її виключно сферою освіти» (Аніщенко, Лук'янова, & Прийма, 2017). Неформальна освіта може забезпечити гнучкість та швидку адаптацію до змінюваних умов життя. Це особливо важливо для тих, хто потребує реабілітаційних заходів, професійної перепідготовки або просто не має доступу до формальної освіти. Співпраця між стейкхолдерами, включаючи органи влади, громадські організації, освітні установи та бізнес, може створити ефективну освітню інфраструктуру, яка відповідає актуальним потребам міст в умовах кризи.

Концепція безперервної освіти або «навчання довжиною в життя» включає формальну, неформальну та інформальну освіту (самоосвіту) як комплементарні елементи. Як відзначає Н. Павлик, термін «неформальна освіта» активно використовується в європейському науковому дискурсі з кінця ХХ століття (Павлик, 2018). В контексті неперервної освіти та життєвого навчання, концепція «міста, що навчає» виходить на передній план як ключовий фактор розвитку. Таке місто є соціокультурною, самоорганізованою екосистемою, яка може сприяти розвитку людського капіталу через особистісне зростання та соціальну взаємодію. Це особливо важливо для підвищення конкурентоспроможності міста в умовах глобалізації, де здатність до навчання стає вирішальним фактором. Освітня інфраструктура повинна бути доступна для всіх груп населення, а різні форми освіти — формальна, неформальна, зокрема протягом усього життя, — повинні інтегруватися для створення цілісної системи навчання, що зумовить посилення соціального капіталу міста.

Неформальна освіта в Україні зазнає значного розширення та диференціації. Вона охоплює різноманітні сфери, включаючи мистецтво, оздоровлення, вивчення мов, інформаційно-комунікаційні технології, психологічний розвиток тощо. Ці напрями не тільки відображають різноманітність інтересів населення, але й стають відповіддю на актуальні соціальні та економічні виклики. Особливу популярність в Україні набули мають такі формати неформальної освіти, такі як курси, тренінги, індивідуальні заняття з репетиторами, майстер-класи, освітні вебінари. Більшість з цих ініціатив функціонує на комерційній основі, що свідчить про підвищену попит на такі послуги та можливість для ринкової адаптації. Як відзначають С. Ковальчук, Л. Мартинова і А. Танасійчук, «відмінності неформальної освіти від формальної полягають у врахуванні потреб слухачів, зв'язок з практикою, гнучкі програми навчання, розклад і вибір місця проведення, виявлення власного бажання займатися неформальною освітою» (Ковальчук, Мартинова, & Танасійчук, 2021).

Неформальна освіта в Україні стає важливим інструментом розвитку та модернізації міст, відповідаючи на ключові соціальні та економічні виклики. Неформальна освіта може слугувати мостом між традиційними академічними дисциплінами та практичними потребами міського життя. Вона стимулює соціальну мобільність, забезпечуючи доступ до знань та навичок, які можуть бути застосовані в реальному світі. Це, у свою чергу, може призвести до підвищення якості життя, зниження рівня безробіття та покращення соціальної взаємодії. Крім того, неформальна освіта може сприяти економічному розвитку міста. Наприклад, курси з інформаційно-комунікаційних технологій можуть підготувати місцеве населення до роботи в сфері ІТ, тим самим залучаючи інвестиції та створюючи нові робочі місця. Крім того, неформальна освіта може сприяти культурному розвитку міста. Програми з мистецтва та культури можуть не тільки збагатити духовний світ місцевих жителів, але й зробити місто більш привабливим для туристів за рахунок розвитку індустрії культури. Це може мати позитивний вплив на економіку міста через збільшення туристичного потоку та доходів від культурних заходів.

В європейських країнах широко практикується валідація неформальної та інформальної освіти (ВНФІО), яка включає різні методи: від традиційних тестувань та екзаменів до використання портфоліо та спостереження на робочому місці (Бабушко, 2018). Україна, яка зазнає військової агресії та зумовленої нею економічної нестабільності, може взяти цей досвід за основу як для розвитку систем валідації неформальної освіти, так і при наданні освітніх послуг, результати яких мають бути визнані в країнах європейського Союзу. Це особливо важливо для інтеграції української освітньої системи в європейський простір та для забезпечення мобільності та конкурентоспроможності українських громадян.

В умовах військової та економічної кризи, неформальна освіта в Україні може слугувати ключовим інструментом для соціально-економічної стабілізації та модернізації міст. Вона відповідає на актуальні виклики, забезпечуючи доступ до знань та навичок, необхідних для реального життя, і сприяє реабілітації внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших вразливих груп. Інтеграція європейських методів валідації неформальної освіти може підвищити її статус та забезпечити мобільність та конкурентоспроможність українських громадян на міжнародному рівні. Таким чином, неформальна освіта стає не просто доповненням до формальної освіти, а важливим фактором стабільного розвитку міст та країни в цілому. Враховуючи специфіку кризи, спричинену війною, неформальна освіта може стати важливим інструментами для реабілітації внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, інвалідів та інших вразливих груп. Це також може бути важливим для професійної перепідготовки та забезпечення гнучкості ринку праці в умовах нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко, О., Лук'янова, С., & Прийма, С. (2017). Неформальна освіта дорослих – освітній тренд XXI століття. *Рідна школа*, (11-12), 3-8. http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2017_11-12_3
2. Кулішов, В. С. (2022). Дидактика вищої школи: навчально-методичний посібник. Київ. https://lib.iitta.gov.ua/731992/1/%D0%94%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%92%D0%A8_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf
3. Павлик, Н. П. (2015). Характерологічні ознаки неформальної освіти: соціально-педагогічний підхід. В *Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць* (Випуск 2, с. 160-170). Педагогічна думка.
4. Ковальчук, С. В., Мартинова, Л. Б., & Танасійчук, А. М. (2021). Технології неформальної освіти: європейський та вітчизняний досвід. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, (1), 33-39. <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=5683>
5. Бабушко, С. Р. (2018). Європейський досвід підтвердження результатів неформальної освіти. В *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: зб. наук. пр.* (с. 495–501). https://reposit.unisport.edu.ua/bitstream/handle/78787878/1623/%D0%91%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE_%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8_%D0%9D%D0%A4%D0%9E.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Павлик, Н. П. (2018). Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів. *Вид-во ЖДУ ім. І. Франка*. <http://eprints.zu.edu.ua/29815/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%9D%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>
7. Шкуров, Є. В., Єнін, М., Коломієць, Т., & Лаундра, К. (2021). Глобалізаційні процеси в сучасному місті. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*, (3), 19-30. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3\(51\).246412](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3(51).246412)
8. Шкуров, Є. (2022). Рекламне знання у професійній підготовці психолога. В *Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія: Збірник матеріалів Міжуніверситетського науково-практичного семінару* (с. 6-10).

9. Файвішенко, Д. С., & Шкуров, Є. В. (2023). Соціально-комунікаційний простір: тенденції, медіа, рефлексії війни. В *Economic Theory and Law: col. of sci. papers* (No. 1, с. 105-123).
10. Шкуров, Є. (2023). Розвиток креативності у вимірі медіаосвіти та корективи воєнного часу. В *Україна у просторі соціальних комунікацій: суспільство, медіа, рефлексії війни (до річниці героїчного спротиву російському вторгненню)* [Електронне видання]: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (с. 107-113).
11. Hsieh, M.-Y. (2022). The Sustainable Development and Strategic Approaches for Contemporary Higher Education. *Sustainability*, 14(19), 12925; <https://doi.org/10.3390/su141912925> URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/19/12925>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ, МЕТОДИКИ, МЕТОДИ, ПРИЙОМИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Churkina V.

Honored Artist of Ukraine

KNUKIM

(Kyiv, Ukraine)

Fedorenko V.

Honored Artist of Ukraine

KNUKIM

(Kyiv, Ukraine)

CREATIVE COMPETENCE AS A COMPONENT OF RELATIONSHIPS BETWEEN A MODERN TEACHER AND AN EDUCATION MANAGER

The relevance of the formation of the creative competence of the teacher and education manager is determined by the peculiarities of the development of domestic and European education. In the conditions of digitalization, the introduction of distance and mixed learning, in the conditions of digitalization of the axis, media development. As a rule, the development of abilities of specialists is realized in the process of self-study and professional activity, when the subject is the task of personal and professional growth and achievements. A creative, creative, professionally mobile personality of the competence of a teacher and manager of education, capable of effective creative self-realization and the formation of creative abilities of schoolchildren. 21st century requires teachers and pedagogues to possess soft skills, emotional and ethical intelligence, and creative competence. Today, we need the competence of teachers and education managers who can think outside the box, who are able to captivate students with subjects in the field of art.

The creative competence of a teacher and manager is defined as an integral multifactorial quality of the individual. A. Maslov, K. Rogers, G. Allport substantiated the relevance of the formation of the teacher's creative competence from the standpoint of competence and system approaches and considered it as self-actualization of the individual. M. Wertheimer, J. Gilford, E. Torrens; T. Artemiyeva and others as the development of creative abilities. Creativity was associated with personal motivation by L. Porter, H. Heckhausen, V. Aseev, E. Ilyin, V. Kovalev.

The importance of pedagogical creativity and pedagogical skills of O. Abdullin, I. Zyazyun, M. Savin, N. Kuzmina, I. Yakymanska and others were updated.

In modern domestic literature, the topic of creativity is directly considered through the problem of the dimensions of human existence. The conclusions of M.V. are interesting. Popovich, who distinguishes three dimensions of human existence and three dimensions of communication. According to the author, these dimensions can be defined as "mind, will, feelings" [3, c. 69].

In the studies of E. de Bono [4], E. Torrance, J. Renzulla, R. Sternberg, and K. Rogers, it has been proven that the creative abilities of a person develop and are formed in the process of artistic activities. An important component is the creation of a creative and aesthetic environment based on the principles of inclusive design.

J. Kaufman and R. Sternberg note the possibility of stimulating creative processes. It is emphasized that creative ideas are innovations [6, p. 55-58].

Creativity is a spiritual act of self-actualization of a person. Creativity can be considered as a way of knowing the world and man, as self-realization of the individual.

The conclusions of psychologists that creative people can work out complex issues and solve super-tasks are significant. Creative people, they reveal tendencies of thinking and action that are separate in others, according to the innovative researcher of creativity Michal Csikszentmihalyi [1,

c. 23-43]. Michal's conclusions are important, that creativity is not a gift, but a complex of interconnected processes and events. Practice and events balance intense energy with calm rest, playfulness with discipline, fantasy with reality, and passion for work with objective reality.

Flow, according to M. Csikszentmihalyi, is the state of a person in which he feels happiest when he is fully involved in what he is doing. It is at this moment that a person feels freedom, joy and complete satisfaction. Creative people love their work. Creativity is the ability to create or use original and unusual ideas: too many rules can hinder creativity. Creativity, ingenuity and flair are the true talents of a songwriter [5]. Such people are not driven by the desire to gain fame or make a lot of money, but to achieve success and recognition is helped by the opportunity to do what they really like.

Research in neuroscience supports this idea. Creative people are better able to engage the three brain systems the default mode network, the salience network, and the executive control network that together produce creative thought. Graham Wallace and Richard Smith in *The Art of Thought*, published in 1926, proposed the most famous model of the creative process. The creative process described by them includes five stages.

Today, psychogenetics has accumulated convincing evidence of environmental influences on creativity. But in a certain respect, only intelligence is genetically determined, creativity is the result of upbringing [2].

E. de Bono, studying the phenomenon of "lateral thinking", came to the conclusion that creativity is not only the essence of talent, divine inspiration, enlightenment. There are specific means and techniques that can be learned, trained, and applied correctly and thoughtfully in practice [4].

Three positions can be defined in the issue of the formation of creative competence and creative activity: it is impossible to "manage" creativity, because it is a spiritual act of human self-organization, it is enlightenment. Creativity can be "initiated" according to the algorithms of creative activity, through the creation of a suitable model of various creative solutions. It is possible to "initiate" creativity in the conditions of digitization of education by means of psychological atmosphere, aestheticization, universal design, stimulating personality development [7].

The creative competence of the teacher and education manager implies an axiological level - a creative attitude to the word and the human personality as a value based on human-centrism. Motivational level - the need for creative interaction with culture and art and the desire to form this need in students. The cognitive level implies the ability for creative interaction of students, with parents, the community on the basis of partnership pedagogy, involvement of all students in the educational process and artistic practices.

The operational level involves mastering the methods of analysis and interpretation of artistic and artistic works and mastering the methods of developing students' emotional intelligence and creative abilities; the ability to creatively apply accumulated methodological experience and create innovative methods.

The reflective level is interconnected with one's own creative activity; reflection on his role as a mentor, tutor, facilitator in the process of creating artistic masterpieces by students.

Result of the research, we came to the following conclusions: a teacher and education manager should do what he loves. Creativity is a critically important variable in the process of value creation, taking into account the possibilities of digitalization and digitalization of knowledge in the conditions of the global universe. Creativity consists in the ability to depart from stereotyped approaches when creating something new, to offer new answers and unsolved questions. The creativity of the teacher and education manager should fill the educational process itself. Only by participating in various types of art that encourage creativity, one can acquire a certain quality of it that marks an artist. In the real practice of the educational process, an important component of creativity is co-creative communication between teacher and student, teacher and parents, teacher and the administration of the educational institution based on partnership pedagogy.

REFERENCES

1. Михай Чіксентміхайі: Креативність. Потік та психологія відкриттів та винаходів. К., 2021. 528.
2. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості : монографія / авт. кол.: наук. керівник В.О. Моляко. К. : Педагогічна думка, 2008. 208.
3. Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. К.: Сфера, 1997. 290.
4. De Bono, E. *Lateral thinking : Creativity step by step* (1st Perennial library ed.). New York: Harper & Row, 1990.
5. CreativityURL:https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/creativity#google_vignette
6. Kaufman J. C., Sternberg, R. J. *Creativity. Change*, 2007; 39 (4) . 55-60.
7. *Tharp T. The Creative Habit: Learn It and Use It For Life. NY: Simon and Schuster. 2003.*

Gadamska-Kyrz M.

*Instytut Nauk Humanistycznych i Społecznych,
Małopolska Uczelnia Państwowa im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu
(Oświęcim, Polska)*

GRA PLANSZOWA JAKO SPOSÓB NA USYSTEMATYZOWANIE WIEDZY STUDENTÓW

Gry planszowe oddziałują na twórcze myślenie, kształtują wyobraźnię czy są okazją do współdziałania. Oprócz tego zmuszają do precyzyjnego wydawania poleceń i stanowią niekonwencjonalny sposób uczenia się. Przynoszą również satysfakcję z pracy, jaką się wykonało, a także – wskazuje się, że treści, które są ujęte w grach zapadają głęboko w pamięć (Bryła, b.r., s. 4). Widać zatem, że istnieje wiele zalet gier planszowych. Wydają się one istotne nie tylko dla najmłodszych.

Warto zauważyć, że w gry planszowe lubią grać nie tylko dzieci. Na rynku dostępnych jest wiele gier, które są zaadresowane dla starszych odbiorców. Zdarza się np., że dorośli spotykają się, aby wspólnie zagrać w popularne „planszówki”. Chociażby Adrianna Dylík pisze, że podczas „wydarzenia Start Week, organizowanego w ramach projektu Peer Support, 7.10.2023 r. odbył się wieczór integracyjny z planszówkami i słodkościami, podczas którego studenci 1. roku mieli możliwość rozmowy z Peer Supporterami oraz poznania funkcjonowania Stowarzyszenia i uczelni podczas gry w planszówki” (Dylík, 2023). Jak zatem widać, gry planszowe mogą służyć także integracji studentów. Można je jednak wykorzystać nie tylko, aby budować i zacieśniać więzi z innymi oraz przyjemnie spędzić czas.

Jednym z rodzajów gier planszowych są gry edukacyjne. Są one „zaprojektowane z myślą o naukowym i edukacyjnym aspekcie rozgrywki. Mogą uczyć matematyki, historii, języków obcych, umiejętności czytania i wielu innych tematów. Gry edukacyjne często łączą naukę z zabawą, przyciągając uwagę dzieci i dorosłych” (Planszowe Newsy, 2023). Gry planszowe wydają się zatem ciekawym pomysłem na to, aby w przyjemny sposób zdobywać wiedzę z określonych dziedzin. Jak twierdzi Marcin Malinowski gry planszowe można wykorzystać w nauczaniu języków obcych, przedmiotów ścisłych czy podczas zajęć humanistycznych (Malinowski, 2023).

Gra planszowa może być także interesującym, kreatywnym sposobem na to, aby usystematyzować wiedzę studentów z określonych przedmiotów. Nie trzeba stosować do tego celu zakupionej wcześniej gry. Takową grę „można narysować na dużym arkuszu papieru, stworzyć w programie komputerowym itp. Można również ustalić różne zasady/warianty gry” (Gadamska, 2018, s. 30). Autorka niejednokrotnie wykorzystywała grę planszową w trakcie swojej pracy na Uczelni. W wystąpieniu chce zatem podzielić się swoim doświadczeniem w tej kwestii. Głównym celem wystąpienia jest zatem przedstawienie – w oparciu o własne doświadczenia – jak za pomocą gier planszowych usystematyzować wiedzę studentów, co może być dla nich pomocne choćby w

przygotowaniu do kolokwium/egzaminu. Do przeprowadzenia gry wystarczą proste, łatwo dostępne materiały. Prowadzący zajęcia może np. tuż przed zajęciami czy nawet w ich trakcie samodzielnie opracować planszę do gry składającą się z narysowanych obok siebie kółek na tablicy oznaczając, gdzie jest początek (start), a gdzie koniec (meta). Dodatkowo niektóre pola można oznaczyć literą „O” – pytanie otwarte, a część – literą „Z” – pytania zamknięte, co oznacza, że jeśli ktoś stanie na danym polu musi odpowiedzieć na konkretny rodzaj pytania, a jeśli nie – ma cofnąć się na poprzednie miejsce. Stanięcie na pustym polu nie wymaga odpowiadania na żadne z pytań. Studenci podzieleni na dwie drużyny – mają jak najszybciej dotrzeć do mety. Wygrywa ta drużyna, której uda się to jako pierwszej. Autorka stara się angażować uczestników gry w sam proces jej tworzenia. To oni mają za zadanie opracować pytania do gry (na podstawie zdobytej wiedzy, swoich notatek, materiałów). Prowadzący zajęcia nie jest osobą, która zadaje pytania, a jedynie czuwa nad przebiegiem gry i może niekiedy służyć pomocą w przypadku wątpliwości, co do odpowiedzi na konkretne pytanie. Generalnie jednak pomocne jest, kiedy każda z osób opracowujących pytanie – poda na nie odpowiedź na karteczce z zapisanym pytaniem (zwłaszcza przy pytaniach zamkniętych zaznaczając, która z odpowiedzi jest poprawna), aby lider drużyny, który będzie czytał pytanie drużynie przeciwnej – znał również na nie odpowiedź. Autorka zachęca do tego, aby to drużyny, które czytają pytanie (również otwarte) wyrażały opinię, czy akceptują odpowiedź drużyny przeciwnej. Oczywiście prowadzący zajęcia powinien zareagować, jeśli pojawiają się choćby jakiegось rodzaju błędy merytoryczne i nakierować na poprawną odpowiedź. Warto, aby prowadzący ustalił i podał wcześniej liczbę pytań otwartych i zamkniętych, które ma opracować każdy ze studentów oraz nadmienić, czy odpowiedzi do wyboru na pytania zamknięte ma być trzy (a, b, c) czy może cztery (a, b, c, d). Ewentualnie można (aby uniknąć pytań, które będą się powtarzały) podzielić studentów tematami, z których mają utworzyć pytania, choć autorka dotychczas nie stosowała takowej praktyki. Kolejno osoby z pierwszej drużyny składają pytania otwarte swych członków na jeden stos (pytaniem do dołu), a zamknięte na drugi stos. Analogicznie postępują członkowie drugiej drużyny. Dobrą praktyką wydaje się przyniesienie przez prowadzącego zestawu takich samych karteczek (np. biurowych), na których studenci będą pisać, dzięki czemu zmniejszy się prawdopodobieństwo przewidywalności, czyje pytanie zostanie zadane kolejno. Pytania są kładzione obok miejsca, gdzie będą siedzieć liderzy drużyn, którzy mają za zadanie m.in. rzucać kostką, czytać pytania drużynie przeciwnej i odpowiadać na pytania drużyny przeciwnej. Lider może oczywiście (a nawet dobrze, aby tak uczynił) konsultować odpowiedź z całą swoją drużyną, przedyskutować, która odpowiedź będzie poprawna. Na tym etapie studenci powinni korzystać już wyłącznie z wiedzy, którą zapamiętali. Oczywiście przebieg gry (np. która drużyna rozpocznie), zasady czy inne kwestie (choćby ewentualna gratyfikacja dla zwycięskiej drużyny w postaci plusów z aktywności) mogą być indywidualnie ustalane przez prowadzącego. Warto, aby kierować się tu choćby liczebnością grupy czy jej znajomością. Istotny może być także rodzaj zajęć. Oprócz pytań zamkniętych i otwartych można choćby wprowadzić pewne zadania praktyczne w przypadku niektórych przedmiotów. Za pionki mogą posłużyć np. w przypadku planszy na tablicy suchościeralnej – magnesy czy kształty, które będą rysowane na konkretnych polach markerem do takowych tablic. W przypadku arkusza papieru – pionkami mogą być choćby guziki, wycięte kawałki kolorowego papieru itp. Wiele zależy od inwencji twórczej i dostępnych materiałów. Prowadzący może oczywiście na podstawie swoich doświadczeń modyfikować grę, jaką wykorzystuje na zajęciach.

Autorka zauważa wiele korzyści z zastosowania gry planszowej, aby usystematyzować wiedzę studentów. Może to być dla nich okazja do współpracy, integracji, przyjemnego spędzenia czasu przy jednoczesnym przypomnieniu sobie konkretnych wiadomości. Uczestnicy mogą również uświadomić sobie, które informacje są już im znane, a które być może warto byłoby jeszcze powtórzyć. Wiadomo, że każda z grup jest inna i jeśli prowadzący stwierdzi (choćby na podstawie obserwacji), że dana grupa nie byłaby zadowolona z takiego sposobu usystematyzowania wiedzy i nie zaangażowałyby się w grę, powinien z niej oczywiście zrezygnować. Warto jednak, aby nauczyciele akademicki rozważyli zastosowanie gier planszowych w swojej pracy, gdyż wydaje się, że umiejętne, świadome posłużenie się takim sposobem może przynieść dla niejednego studenta wiele korzyści choćby w postaci przyjemnego podsumowania konkretnego materiału.

LITERATURA

1. Bryła, E. (oprac.) (b.r.). „Przegląd metod aktywizujących rozwój dziecka w wieku przedszkolnym”.
https://gminaoswiecim.pl/files/s/123/207051/Edytor/File/metody_aktywizujace.pdf (dostęp: 31.10.2023 r.), s. 1-7.
2. Dylak, A. (2023). *Wieczór z planszówkami w ramach wydarzenia Start Week*.
<https://poznan.ifmsa.pl/akcja/41565> (dostęp: 31.10.2023 r.).
3. Gadamska, M. (2018). Wykorzystanie metod aktywizujących w pracy z grupą, *Kwartalnik Edukacyjny*, 3 (94), s. 24-33.
4. Malinowski, M. (2023). *Jak wykorzystać gry planszowe w edukacji?*. <https://zrr.edu.pl/jak-wykorzystac-gry-planszowe-w-edukacji> (dostęp: 31.10.2023 r.).
5. Planszowe Newsy (2023). *Jakie są rodzaje gier planszowych?*.
<https://planszowenewsy.pl/2023/07/jakie-sa-rodzaje-gier-planszowych/9889/> (dostęp: 31.10.2023 r.).

Mocanu M.

*State Pedagogical University „Ion Creangă”
(Chisinau, Moldova)*

IMPACT ANALYSIS ON THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGY IN CLASSROOM WORK

Summary

Driven by the technological revolution, education systems around the world have undergone dramatic changes. Digitisation is an area of intense concern in the fields of public policy and economics as well as in academia. Teachers are increasingly interested in the ways in which ICTs are implemented in the teaching-learning process, and there is a growing awareness of the need to change the whole philosophy of teaching in the information technology age. The pandemic and the restrictions it imposes, as well as online distance learning, are observed, analysed and understood, but the impact is difficult to estimate even in the medium term.

Keywords: digitisation, online environment, interactive, vital.

Introduction

March 2020 was the month when the pandemic moved school hours online. Everything that was normal, natural yesterday dissipated like a wave of fog on a cool spring morning. The whole world was faced with a whole new situation that required a permanent change of rules and behaviours. Most of us gave up our natural gestures, changed the way we worked, taught, evaluated, in short, adapted to a new way of life. But schools and children have been hit by the pandemic in a different way.

But the school and children were hit by the pandemic in a very special way. The move to online schooling has come with an increase in the fears that both students and teachers have experienced, because feedback shows there are so many gaps in information, so much unfinished homework. Students refused to answer certain questions, or retreated into a comfort zone of their own where they did not have the same connection with other class members. Even in relation to the teacher... they no longer had the courage to answer certain questions, or to feel able to cope with the tests designed more or less attractively by the teacher. The school where I teach provided us with an educational platform- Adservio , which provided us with several videoconferencing services : Zoom, Webex, Google Meet, Moodle..., which facilitated:

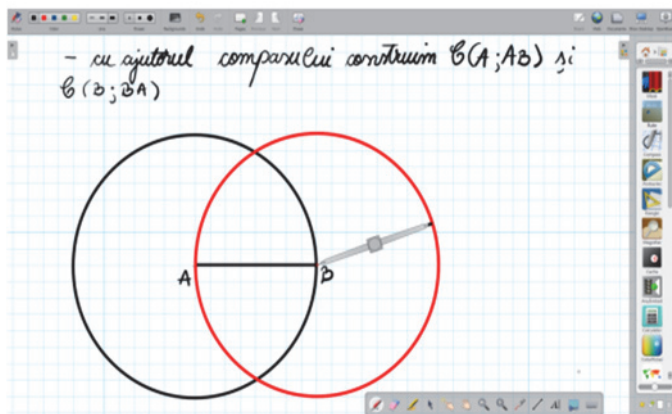
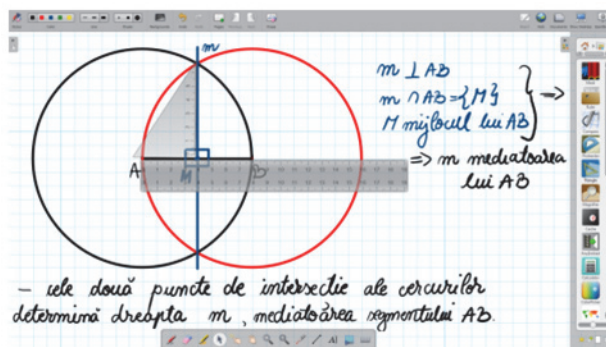
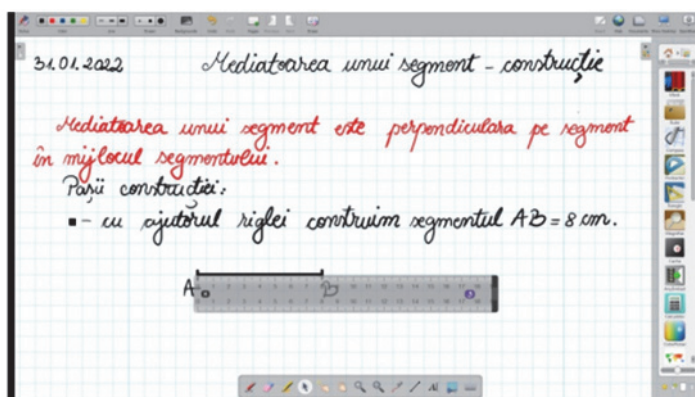
- Posting lessons, bibliography, homework;
- Evaluation and self-assessment of knowledge;
- Creating collaborative virtual classes in groups;
- Preparations for the National Assessment;

- Communication and socialising;

The main purpose of the platform is to provide a framework for teachers and their students to interact. Teachers will have the right to create and edit materials or sections of information while students will be able to interact with this information without being able to modify the content or structure of the materials.

As a mathematics teacher, in my online classes I used OpenBoard which is an open resource, interactive whiteboard software application used in the teaching-learning-assessment process in both pre-university and university education by teachers. In the study of geometry, I find it a very useful application because it contains virtual tools that help guide the student in the geometric constructions in the problems, by visualizing the working tools (ruler, compass, protractor, echelon, etc) and the construction steps. Of course, using the app is not possible without a graphics tablet. The graphics tablet allows the user to draw and write on the tablet surface with a special pencil called a stylus, whatever they want, and the tablet workspace will render everything 1:1 on the monitor screen in applications such as OpenBoard, Microsoft Word etc.

A first example is a method of constructing the mediator of a segment that I made in the OpenBoard application

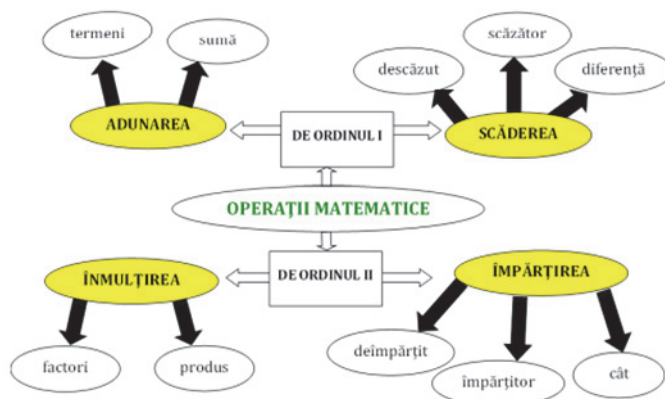

More than ever, online schooling in the context of the pandemic has called for the integrated use of other key competences, such as digital competence and communication competence. In this

way, mathematics has been supported by digital tools that have made it more engaging, with learning content adapted to the educational context and the requirements of online learning. In order to reinforce the knowledge of mathematical operations and specific terminology, we used applications that allow the creation of graphic organisers. Students are more engaged when learning takes the form of a game.

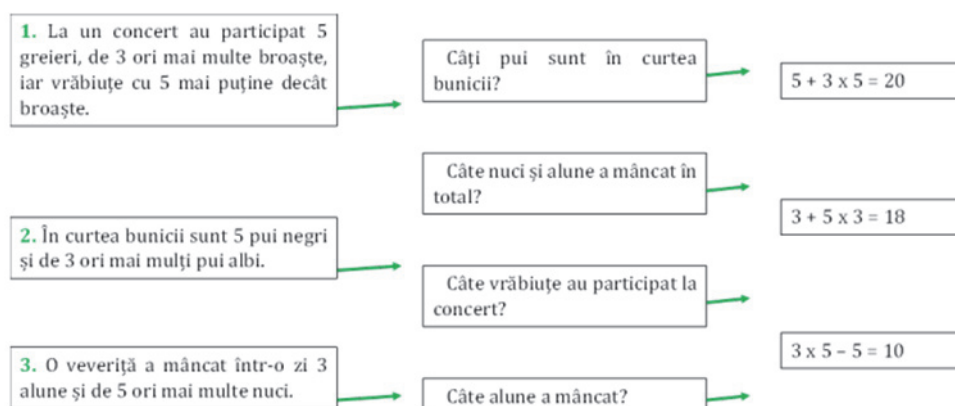
The second example of an activity is an algebra lesson in which we used these apps:

<https://learningapps.org/display?v=p4fdmzfuk20>

Apps can be successfully used in problem solving to help them understand the content of the problems, associate questions and appropriate solutions.

<https://wordwall.net/ro/resource/8537810/descurc%c4%83-problemele>

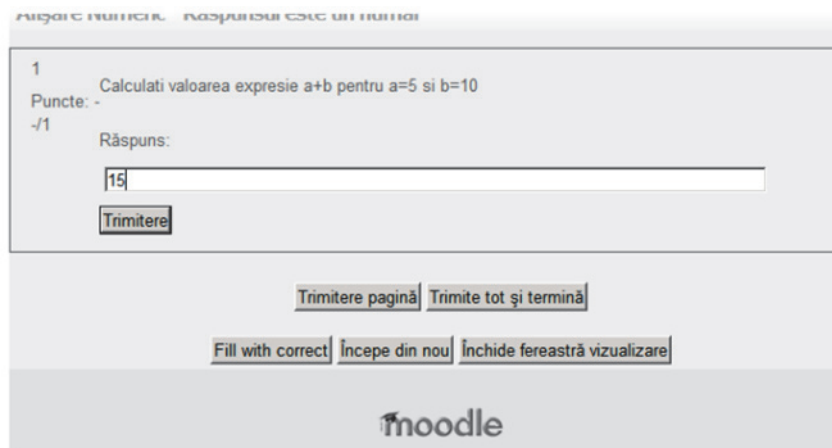
Thus, through mathematical activities, students are supported to think critically about current problems, identify solutions and solve problems using a variety of methods. Activities can be organised individually, face-to-face or in teams. The aim is to build and develop team spirit, self-confidence, respect for others, tolerance and the courage to present a personal opinion, as well as a spirit of initiative. All this stimulates pupils' interest to succeed in learning and contributes to encouraging creative behaviour and building personal autonomy.

The third activity is assessment, and as an example I will give a short test using the Moodle platform.

Assessment Moodle provides a suite of different assessment tools that help to build more sophisticated quantitative and qualitative assessment methods that are more in line with today's needs. Also, using Moodle there is still a way to observe the average level of knowledge or engagement of students.

Moodle offers a flexible quiz builder. Each question can include graphics, formatted text and media. A question can include anything you can put on a Moodle resource page. In Moodle, creating, taking and grading quizzes can be much faster. This means we can use words freely throughout the course. Here are some situations where we can use quizzes: - We can use a short quiz after each lesson unit to make sure students complete reading the information/knowledge

taught. We can mix questions and answers to prevent students sharing. We can also make the quiz available only for the week/month in which students should complete the assignment.

1 Calculati valoarea expresie a+b pentru a=5 si b=10
Puncte: -
-/1
Răspuns:
15
Trimitere
Trimitere pagina Trimite tot și termină
Fill with correct Incepe din nou Inchide fereastră vizualizare
moodle

Conclusions

The new teaching and learning methods help students develop the necessary skills knowledge-based society. Results of a study carried out at eduVision 2020, attended by: education ministers, ministerial advisers, inspectors and head teachers, academics and teachers from 25 countries, validate and reaffirm the positive effects of the use of IT solutions for education. e-Learning solutions cover the needs of the entire education system, providing useful tools for all levels - from decision-makers in ministries, to students, teachers, parents and even the general public.

BIBLIOGRAPHY

1. Cole Jason Using Moodle O'Reilly Media, Inc 2005
2. https://docs.moodle.org/34/en/Main_page
3. Programa școlară pentru disciplina Matematică, clasele a III-a - a IV-a, anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 5003 /02.12.2014
4. Profilul de formare al absolventului de clasa a IV-a [https://www.ise.ro/wpcontent/uploads/2015/12/Profilul-de-formare-al-absolventului_final.pdf]
5. Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului privind competențele cheie pentru învățarea pe parcursul vieții (2006/962/CE) [<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>]
6. Rice, William Moodle E-Learning Course Development Third Edition 2015 Packt Publishing

Арістова Н. О.

*Институт педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

Вишневська М. О.

*Київський національний університет
технологій та дизайну,
Институт педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

СУБ'ЄКТНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У сучасному глобалізованому світі зростає необхідність у фахівцях економічних спеціальностей здатних і готових ініціювати й втілювати зміни, ефективно взаємодіяти з представниками світової спільноти, автономно здійснювати професійну діяльність.

Концепція розвитку економічної освіти в Україні визначає такі ціннісні орієнтири економічної освіти, а саме: розвиток творчого потенціалу особистості та її соціалізація; виховання самостійності наукового економічного мислення, формування економічного світогляду, впевненості в собі; розвиток здатності особистості до самореалізації, самоосвіти і самовдосконалення. З огляду на завдання економічної освіти, серед яких є зокрема наступні: створення умов для самореалізації особистості як економічно активного члена суспільства, здатного свідомо долучатися до економічного життя країни; забезпечення мобільності студентів та викладачів; інтеграція вітчизняної вищої професійної економічної освіти в європейський освітній простір; відповідність якості вітчизняної економічної освіти вимогам міжнародного ринку праці; все більш очевидним стає факт необхідності перетворення студентів економічних спеціальностей на справжніх суб'єктів професійної діяльності шляхом формування й розвитку в них суб'єктності. Отже, перетворення студентів економічних спеціальностей на самостійних й ініціативних суб'єктів професійної діяльності, які вирізняються автономністю й свободою вибору, готові і здатні адаптуватися до швидкозмінних умов праці і досягати успіху, забезпечити розвиток держави та сприяти її економічному зростанню, стає одним з найважливіших завдань їхньої професійної підготовки.

Праці українських науковців переконливо доводять той факт, що безперечними перевагами застосування основних положень суб'єктно-діяльнісного підходу в освітньому процесі закладу вищої освіти є розвиток у студентів здатності до самостійного, критичного і креативного мислення щодо розв'язання стандартних і нестандартних проблем; формування в них навичок ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу; створення сприятливих умов для їхнього гармонійного розвитку, саморозвитку і самовдосконалення (Арістова, 2017; Вовк, 2017; Гурлева, 2020; Желанова, 2013; Малихін, Арістова, 2017; Олефір, 2016; Теловата, 2011; Шехавцова, 2012).

Теоретичний аналіз наукової педагогічної літератури надає змогу стверджувати, що ключовими поняттями суб'єктно-діяльнісного підходу є «суб'єкт», «суб'єктність» і «суб'єктивізація». У контексті нашого дослідження науковий інтерес для розуміння змісту і сутності зазначених понять становлять наукові позиції таких українських учених, як Н. Арістова, В. Желанова, С. Кузікова, О. Малихін, В. Олефір, Н. Притулик, С. Шехавцова.

Так, В. Желанова розуміє суб'єкта як «носія активності, який продуктивно виконує певну діяльність (зокрема рефлексійну) і володіє здатністю свідомої саморегуляції й саморозвитку (Желанова, 2013, 231).

На думку С. Шехавцової, суб'єкт є не лише носієм особливих якостей, а й творцем особливої активності. Ця активність реалізується в діяльності, котра розвивається внаслідок накопичення особистістю певного потенціалу, під яким учена розглядає суб'єктність (Шехавцова, 2012).

О. Малихін і Н. Арістова переконані, що суб'єкт є «гармонійно розвиненою особистістю, яка готова й здатна *активно, самостійно, незалежно, творчо й автономно організувати та здійснювати різні види перетворювальної діяльності в нестандартних ситуаціях задля отримання нового досвіду продукування суспільно важливого функційного результату у вигляді збільшеного обсягу знань про людину й світ*» (Малихін, Арістова, 2017, 19).

С. Кузікова вважає, що особистість можна розглядати як справжнього суб'єкта життєдіяльності лише тоді, коли вона здатна застосовувати власний інтелект та здібності, підпорядковувати нижчі потреби вищим, будувати життя відповідно до цінностей і принципів, які вона поділяє. Учена наголошує на тому, що здатність «людини брати активну участь у процесі життєдіяльності, стаючи її суб'єктом, «вибудовуючи» тим самим власне буття, виокремлює її серед інших живих істот і робить воістину унікальною» (Кузікова, 2020, 7).

Поняття «суб'єктність» має особливе значення не лише в сучасній філософській і психологічній літературі, а й у педагогічній, оскільки воно відображає сучасні тенденції розвитку освіти. У сучасному світі освіта має бути спрямована на всебічний розвиток

особистості студента, його здатності ініціювати насамперед позитивні зміни в собі, здатності критично мислити і розв'язувати проблеми нестандартними й творчими способами.

Під суб'єктністю В. Желанова розглядає «інтегровану якість особистості, що містить усвідомлену активність у процесі цілепокладання, смислоутворення, життєтворчості, здатності до рефлексії, яка спрямована на самоздійснення (самовизначення й самореалізацію)» (Желанова, 2013, 214). Атрибутивними характеристиками суб'єктності, на думку вченої, є «усвідомлена активність, зокрема й надситуаційна; здатність пізнавати світ і себе в світі; здатність до цілепокладання; здатність до рефлексії; можливість реалізації у пристосувальному (адаптація) або креативному (творчість, пізнання) напрямках; спрямованість на самопізнання, саморозвиток, саморегуляцію, самореалізацію» (Желанова, 2013, 214).

За В. Олефір, суб'єктність є здатністю особистості «бути причиною власної активності, що найбільш вагомо проступає, по-перше, у самосвідомості, самопізнанні, самовідношенні, які спираються на рефлексійну позицію й оцінку своїх здібностей життєдіяльності й припускають постійний саморозвиток і примноження своїх можливостей у мінливих умовах» (Олефір, 2016, 80). Зазначимо, що вчений наголошує на тому, що рівень сформованості суб'єктності значним чином впливає на здатність суб'єкта «реалізовувати авторське ставлення до життя» й «передбачає свободу вибору й відповідальність за власний вибір» (Олефір, 2016, 80).

У розумінні Н. Арістової суб'єктність є «інтегративною системною якістю особистості, що виявляється у сформованості переконання щодо власної готовності та здатності активно, самостійно, незалежно, творчо й автономно організовувати та здійснювати різні види перетворювальної діяльності в нестандартних ситуаціях задля отримання нового досвіду продукування суспільно важливого функційного результату у вигляді збільшеного обсягу знань про людину і світ» (Арістова, 2017, 54-55). Учена акцентує увагу на тому, що «головна ознака суб'єктності полягає в готовності людини виходити за межі власного життя й особистих інтересів у швидко змінюваних умовах розвитку суспільства, готовності приймати творчі рішення в нестандартних життєвих ситуаціях за умови сумлінності, співробітництва та відкритості новому досвіду, а також здатності передбачати позитивні й негативні наслідки своїх дій у повсякденному житті» (Арістова, 2017, 54).

Проаналізовані підходи до розуміння змісту і сутності понять «суб'єкт» і «суб'єктність» дають нам змогу стверджувати, що студенти з високим рівнем суб'єктності беруть повну відповідальність за власну освітню діяльність і здобутті освітні результати. Вони активно взаємодіють з усіма учасниками освітнього процесу, здатні самостійно розв'язувати нестандартні завдання, вирізняються наявністю емпатії, критичного й креативного мислення, усвідомлюють важливість здійснювати рефлексію освітньої діяльності задля досягнення успіху.

Варто зазначити, що на ефективне формування й розвиток суб'єктності студентів економічних спеціальностей впливає суб'єктивація освітньої діяльності. Вважаємо, що суб'єктивація освітньої діяльності студентів економічних спеціальностей на засадах суб'єктно-діяльнісного підходу передбачає не лише їхнє активне залучення до здобуття професійно важливих знань, умінь і навичок, а й формування в них такої сукупності особистих і професійних якостей, котра становить основу їхньої суб'єктності. Студенти економічних спеціальностей як суб'єкти навчання мають бути здатними формулювати власні освітні цілі, добирати оптимальні способи їх досягнення, критично оцінювати здобуті освітні результати, ефективно керувати власним часом і діяльністю.

Услід за Н. Притулик під суб'єктивацією освітньої діяльності розглядаємо процес і умови, котрі сприяють утвердженню суб'єктної позиції студента в освітній діяльності, що забезпечує можливість і сприяє його здатності бути активним щодо оволодіння своєю майбутньою професією, а також готовності і здатності до професійного самовдосконалення (Притулик, 2017). До ефективних умов суб'єктивації освітньої діяльності вчена відносить наступні, а саме: «а) формування в студентів перспективної мотивації до навчання; б) розвиток здатності до рефлексії; в) організація цілепокладання у процесі навчання і

спонукання студентів до самостійного визначення освітніх цілей; г) фасилітаційна роль викладача; г) забезпечення гуманістичної атмосфери у процесі навчання; д) забезпечення потенціалу для розумної свободи вибору змісту, форм і методів навчання; пріоритет проблемних методів, інтерактивних форм навчання» (Притулик, 2017, 192).

Таким чином, реалізація провідних положень суб'єктно-діяльнісного підходу, яка спрямована на формування суб'єктності студентів економічних спеціальностей, надає змогу перетворювати їх на автономних, активних, ініціативних й креативних учасників освітнього процесу. Цьому, на нашу думку, сприяє організація ефективної взаємодії між ключовими суб'єктами навчання (викладачами і студентами), а також інтеграція й імплементація в освітній процес інноваційних і традиційних технологій, методів і прийомів навчання задля формування і розвитку в них, по-перше, професійно важливих знань, умінь і навичок, а по-друге, певної сукупності особистих і професійних якостей, котра становить основу їхньої суб'єктності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова Н. О. (2016). Методологічні аспекти формування професійної суб'єктності майбутніх філологів. Матеріали XXVI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Вип. 26, С. 99–104). Переяслав-Хмельницький.
2. Арістова Н. О. (2017). Формування професійної суб'єктності майбутніх філологів: теорія і практика : монографія. Київ : Інтерсервіс. 400 с.
3. Вовк В. О. (2017). Психолого-педагогічні чинники розвитку суб'єктної позиції майбутнього фахівця. *Психологічний часопис*, № 6(10), 25–34.
4. Гурлєва Т. С. (2020). Суб'єктність як основа особистісного розвитку взаємодіючих учасників освітнього процесу. Освітній простір в контексті гуманістичної парадигми: психологічні пріоритети сучасності: збірник наукових праць. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 40–52.
5. Желанова В. В. (2013). Контекстне навчання майбутнього вчителя початкових класів: теорія і технологія : монографія. Луганськ : Вид-во “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, 482 с.
6. Кузікова С. Б. (2020). Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми : Видавництво СумДПУ, 324 с.
7. Малихін О. В., Арістова Н. О. (2017). Професійна суб'єктність майбутніх філологів: зміст, сутність, структура. Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: теоретичні і практичні аспекти: монографія. Ч. 1. Київ : НУБіП України, С. 6–132.
8. Олефір В. О. (2016). Психологія саморегуляції суб'єкта діяльності : дис. ... д-ра псих. наук : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Валерій Олександрович Олефір, Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 428 с.
9. Притулик Н. В. (2010). Самооцінювальна діяльність майбутніх педагогів як чинник суб'єктивації у процесі навчання. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету. Серія «Педагогічні науки. Вип. 80(2). С. 189–196*
10. Теловата М. Т. (2011). Суб'єктно-діяльнісний підхід і його теоретичні аспекти до процесу професійної підготовки майбутніх економістів. *Strategiczne pytania światowej nauki-2010 : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Серія «Педагогічні науки». Т. 8. С. 53–66.*
11. Шеховцова С. О. (2012). Професійно-педагогічна підготовка студентів університету в контексті суб'єктно-діяльнісного підходу. *Педагогіка вищої та середньої школи. Вип. 35. С. 402–409.*

Байдала В. В.
*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*
Чирва Я. О.
*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩА ЯКІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗВО

Інтеграція України в європейський і світовий освітній простір передбачає інтенсифікацію комунікації між вітчизняними та іноземними педагогами, зокрема спільну організацію науково-практичних конференцій, виконання грантових проєктів, участь у міжнародних програмах академічної мобільності, обміну для студентів та викладачів, стажувань тощо. Викладачі мають також стежити за новими науковими й методичними доробками, представленими різними мовами, оприлюднювати результати власних наукових пошуків іноземною мовою, налагоджувати фахові та дружні зв'язки із зарубіжними колегами, здійснювати співпрацю з ними в межах різних міжнародних освітніх організаціях. Не менш важливими завданнями для науково-педагогічних працівників є також опанування інших видів професійної діяльності, зокрема планування та проведення занять іноземною мовою для вітчизняних та іноземних здобувачів освіти, залучення до розробки спільних освітніх програм західних фахівців, що вимагає регулярного спілкування з ними, організація взаємодії з міжнародними експертами в галузі науки та освіти тощо.

Очевидно, що успішність міжнародного партнерства в галузі педагогіки значною мірою залежить від рівня знання викладачами вищої школи іноземних мов. Тому проблема оволодіння педагогами іноземною компетентністю набуває сьогодні особливої актуальності.

Однак, як засвідчує аналіз наукової літератури, учені тлумачать саме поняття «іноземна компетентність» неоднозначно. Тому вивчення порушеної проблеми насамперед вимагає уточнення авторського розуміння суті зазначеного поняття, а для цього доцільно проаналізувати точки зору різних дослідників з окресленого питання.

Зазначимо, що науковці визначають іноземну компетентність як:

- інтегративне особистісне утворення, що забезпечує здатність фахівця здійснювати іноземну професійну комунікацію, виконувати свої посадові обов'язки в іноземному середовищі, а також оперувати термінологією, яка стосується питань професійного дискурсу (Ткачова, Зеленська, 2015);

- сукупність лексичних, граматичних, соціокультурних і власне конкретно професійних знань, умінь і навичок, потрібних фахівцю для іноземного спілкування в різних царинах та ситуаціях, пов'язаних з виконанням фахових завдань і своїх функціональних обов'язків; складне утворення, що уможлиблює спроможність фахівця комунікувати у процесі іноземного ділового спілкування, а також створювати й управляти дискурсами на фахову тематику (Федіна, 2017);

- комплекс знань, умінь і навичок, а також досвіду їх практичного використання, що дає педагогу змогу ефективно й продуктивно застосовувати іноземну мову для здійснення професійної діяльності (Іванчук, 2016).

На основі аналізу наукової літератури визначено, що іноземна компетентність викладача вищої школи являє собою професійно-особистісне утворення, яке проявляється у володінні ним мовними, мовленнєвими й соціокультурними знаннями, вміннями та навичками та дає фахівцю змогу розбудовувати ефективну комунікацію з носіями іншої мови, виконувати спільні наукові й освітні проєкти, доцільно варіювати свою мовну

поведінку залежно від зовнішніх умов та психологічних факторів комунікації. За висновками вчених, іншомовна компетентність сьогодні є професійно значущою якістю викладача вищої школи, тому оволодіння нею є важливим завданням для кожного освітянина.

У контексті порушеної проблеми доцільно також визначити структуру та зміст іншомовної компетентності викладача вищої школи. На основі врахування висновків науковців (Т. Маслова, А. Ткачов, М. Федина, О. Чорна) зроблено висновок про те, що іншомовна компетентність цього фахівця являє собою результат засвоєння набору таких компетентностей:

- лінгвістичної (засвоєння комплексу граматичних, орфографічних, лексичних, мовленнєвих знань, умінь і навичок, які є специфічними для кожної конкретної іноземної мови, опанування відповідних мовних засобів комунікативної взаємодії, правил оформлення мовного матеріалу й оперування ним);

- соціокультурної (знання соціокультурного контексту, сукупність умінь та навичок людини, що дають їй змогу вільно спілкуватися іноземною мовою в різних комунікативних ситуаціях згідно з нормами мовлення й поведінки, а також традицій відповідної культури, правильно оперувати в спілкуванні лінгвістичними маркерами);

- комунікативної (сукупність знань та вмінь, що забезпечують здатність фахівця здійснювати міжкультурну комунікацію, інтеракції різного виду, спілкування з різними комунікантами в різноманітних ситуаціях);

- екстралінгвістичної (включає фонові знання, тобто теоретичні знання перекладу, енциклопедичні й тематичні знання, а також інформацію щодо складу понять у певних галузях діяльності та міжпоняттєвих зв'язків);

- прагматичної (здатність інтерпретувати, самостійно створювати цілісні дискурси, використовувати схеми інтеракції на основі дотримання вимог зв'язності, логічної організації та риторичної ефективності);

- навчальної (уміння користуватися довідковими джерелами та словниками для забезпечення засвоєння мови на високому рівні з метою здійснення професійного спілкування);

- професійної (здатність успішно використовувати іноземну мову в практичній професійній діяльності під час комунікації з іноземними колегами чи викладання іноземною мовою, здійснювати міжнародну діяльність для розв'язання певних професійних проблем);

- компенсаторної (здатність досягати взаєморозуміння у випадку дефіциту мовних засобів на основі використання власного іншомовного досвіду, виходити зі скрутного становища в процесі міжкультурного особистісного спілкування) (Чорна, 2013; Лозинська, Курах, Дещинська, 2022; Маслова, 2015; Ткачов, 2017; Федина, 2017).

Ураховуючи важливість забезпечення сформованості іншомовної компетентності у викладачів вищої школи, цьому питанню необхідно приділяти значну увагу ще на етапі їхньої професійної підготовки в закладах вищої освіти. Зокрема, слід постійно підвищувати якість викладання іноземної мови у вищій школі, залучати здобувачів до вивчення частки навчальних дисциплін іншими мовами, запрошувати зарубіжних викладачів для викладання авторських курсів. Доцільно також проводити системну позааудиторну роботу, спрямовану на формування іншомовної компетентності студентів. Наприклад, дієвими шляхами її розвитку є відвідування курсів іноземної мови, участь у роботі клубу неформального спілкування іноземною мовою, проведенні вікторин, батлів, конкурсів різними мовами тощо.

Водночас слід спонукати до покращення знання іноземної мови педагогів, які вже працюють у закладах вищої освіти. Це може бути курси іноземної мови, здійснення її самостійного вивчення на основі використання сучасних комп'ютерних засобів, спілкування іноземною мовою у спеціальних соціальних мережах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткачова, Н. О., Зеленська, О. М. (2015). Іншомовна професійна компетентність майбутніх військових фахівців як педагогічна категорія. Збірник наукових праць Військового інституту

Київського національного університету імені Тараса Шевченка. К.: ВІКНУ, вип. 50, с. 351–355.

2. Іванчук, Г. (2016). Іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, № 4 (58), с. 267–274.

3. Федина, М. М. (2017). Сутність і специфіка іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нафтогазової промисловості. Молодий вчений, 4(44), с. 263–267.

4. Чорна, О. О. (2013). Особливості та практика формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти, вип. 22, с. 230–237.

5. Маслова, Т. Б. (2015). Прагматична складова іншомовної компетентності. Іншомовна освіта педагога: виклики, проблеми, перспективи. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, с. 66-71.

6. Ткачов, А. С. (2017). Формування іншомовної компетентності в інтелектуально здібних учнів основної школи. Науковий вісник Ужгородського університету, серія: «Педагогіка. Соціальна робота», вип. 2 (41), с. 241–244.

7. Лозинська, Л. Ф., Курах, Н. П., Депчинська, І. А. (2022). Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. Академічні студії, серія «Гуманітарні науки», вип. 1, с. 245–252.

Баруліна Ю. О.

*Криворізький державний педагогічний університет
(Кривий Ріг, Україна)*

ОРІЄНТОВАНІ ГРАФИ ЯК НАОЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ З ЛОГІЧНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Теорія графів виникла понад 286 років тому, її основи заклав Л. Ейлер, розв'язавши так звану «задачу про сім мостів». Вперше термін «граф» використав угорський математик Д. Кеніг. Поняття «граф» походить від грецького *grapho* пишу, зображую; в представленні містить систему точок, певна кількість яких з'єднана відрізками.

Сьогодні цей термін увійшов у початковий курс математики для реалізації завдань нової змістової лінії навчальної програми з математики «Робота з даними» (Типові, 2022) відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти (Держав, 2018). Граф – це засіб, який на практичному рівні забезпечує ознайомлення учнів зі способом подання інформації у формі схем та розв'язуванні задач з логічним навантаженням (Дика & Баруліна, 2022, 28). В початковій школі для наочного представлення розв'язання задач використовують: орієнтовані графи, неорієнтовані та граф-дерево (дерево можливостей).

Про важливість наочного представлення інформації кажуть чисельні дослідження науковців, які підтверджують, що сприймання учнів початкової школи характеризується споглядовою допитливістю та тісним взаємозв'язком сприймання з практичною діяльністю. На достатньо високому рівні розвитку в більшості дітей віком від 6-10 років знаходиться зорово-просторове сприймання (Скворцова & Онопрієнко, 2019, 11).

Про поєднання логічного і візуального в математиці зауважує і проф. Бурда М.І. підкреслюючи, що дедукція і абстрактність навчального матеріалу спирається на наочність і геометричну інтуїцію учнів (Бурда, 2015, 23). Науковець наголошує, що зміст навчання математики має відповідати віковим особливостям учнів, бути практико-орієнтованим, забезпечувати пріоритет розвивальної функції навчання, та стверджує, що учні мають усвідомити етапи застосування математики до розв'язування прикладних задач: формалізація (перехід від ситуації, описаної у задачі, до математичної моделі цієї ситуації); розв'язування задачі у межах побудованої моделі; 3) інтерпретація одержаного розв'язання задачі та застосування його до вихідної ситуації (Бурда, 2015, 24).

Надамо методичний коментар до застосування орієнтованих графів при розв'язанні задач з логічним навантаженням, в яких задані відношення.

Сашко, Марійка, Оля та Михайло малювали картини, щоб подарувати своєму другу на День народження. Марійка намалювала швидше, ніж Оля, але повільніше, ніж Сашко. Михайло намалював повільніше, ніж Оля. Хто з дітей намалював найшвидше картину, а хто найпізніше? В якій послідовності друзі закінчували малювання?

Розв'язування:

1) Аналізуємо задачу та бачимо, що в умові присутні декілька відношень: «швидше», «повільніше».

2) Для розв'язання задачі домовимося, яке відношення будемо брати за основне. Взятє відношення й буде іменем графу, який ми будемо будувати.

3) При побудові графу враховуємо, що напрям стрілки повинен відповідати взятому відношенню (імені графу), тобто виходить з тієї вершини графу, яка відповідає імені графу.

Наприклад, якщо ми виберемо граф з іменем «швидше», то стрілка виходить від того друга, який намалював картину швидше.

На аркуші учень має схематично учасників задачі позначити точками та підписати кожна точку (рис.1). Наприклад:

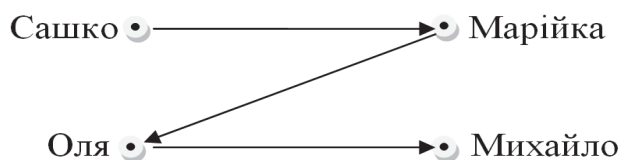

Рис.1. Представлення графу на аркуші.

Побудуємо граф як розв'язок задачі (рис.2). Візьмемо для заданої задачі назву графу «Швидше», що буде відповідати напрямку стрілок. На слайді учням показуємо наочність у вигляді графу.

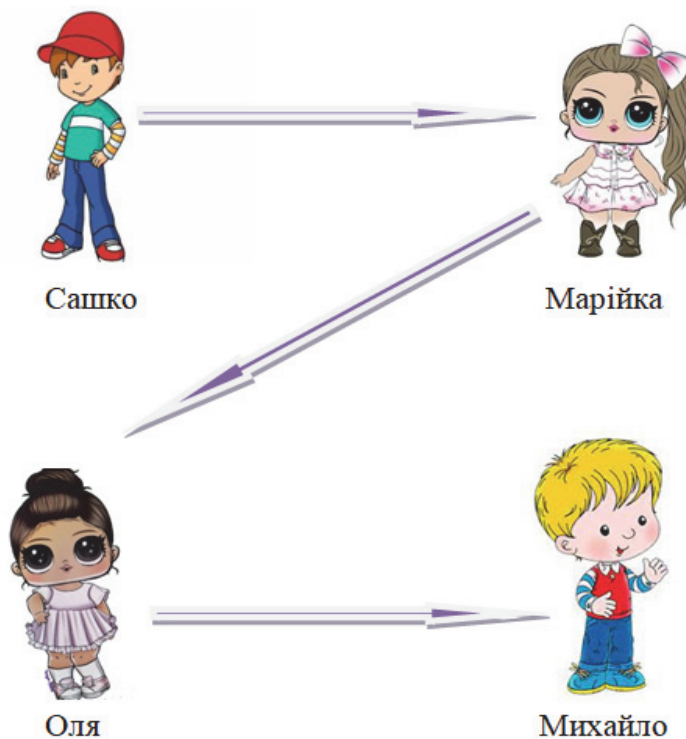

Рис.2. Граф без додаткових стрілок.

Проводимо пояснення, що з графу ми бачимо, що найшвидше намалював картину Сашко, а Михайло найпізніше. Оскільки стрілки йдуть від Сашка, до Марійки, від Марійки до Олі, а від Олі до Михайла.

Але цей граф не є повним. Далі пропонуємо учням зробити додаткові умовиводи. Наприклад: якщо Сашко був першим, хто намалював картину, то відповідно він намалював її швидше Олі та Михайла. А оскільки Марійка намалювала швидше за Олю, а Оля швидше за Михайла, відповідно Марійка намалювала швидше за Михайла. На графі ці умовиводи ми покажемо додатковими стрілками (зеленого кольору). Дивись рис.3.

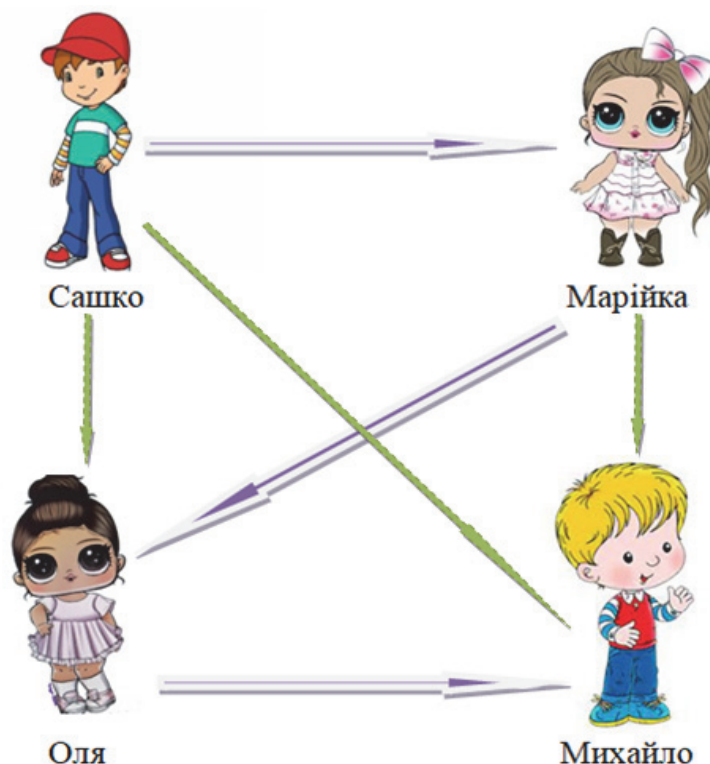

Рис.3. Граф «Швидше» з додатковими стрілками.

Навчимося читати граф. Щоб задача була розв’язана всі елементи заданої множини повинні бути зв’язані один з одним. Якщо в множині чотири друга, то кожен із них повинен бути зв’язаний з трьома іншими. Тепер треба правильно прочитати граф і задача розв’язана.

Міркуємо таким чином:

- 1) від Сашка виходять всі стрілки, отже він намалював картину найшвидше.
- 2) Марійка була другою, бо до неї йде одна стрілка від Сашка і дві стрілки виходять, що означає, що Марійка намалювала швидше за Олю та Михайла.
- 3) Третьою була Оля, оскільки до неї зайшли дві стрілки й одна вийшла.
- 4) Михайло намалював картину найпізніше – до нього входять всі три стрілки.
- 5) Михайло – найпізніше.

У зошитах в учнів повинен бути накреслений граф, в якому штриховими лініями домовимося зображувати додаткові стрілки. Дивись рис.4.

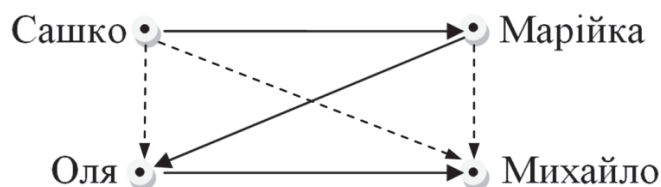

Рис.4. Представлення повного графу на аркуші.

Рис.5. Наочне представлення відповіді до задачі.

Уміння показати математику як цікаву науку є важливою якістю творчого вчителя. Ефективне навчання математики можливе тільки за умови активного включення учнів в пізнавальний процес. Адже при вивченні математики учні повинні, навчитися аналізувати, спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, міркувати.

При розв'язуванні логічних задач учням надзвичайно важко тримати в пам'яті факти зазначені в умові, встановлювати зв'язки між ними, робити часткові та загальні висновки. Тому способи розв'язання задач з логічним навантаженням за допомогою графів відрізняються своєю практичністю та простотою, позбавляють від зайвих міркувань, зменшують навантаження на пам'ять. Графи допомагають прослідити всі логічні можливості ситуації, що вивчається та, завдяки своїй наочності, допомагають знайти правильну відповідь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурда М.І. Зміст шкільної математики як предмет методичного дослідження. *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс – 2015»: матеріали II Міжнародної науково-методичної конференції* (с. 23-25). 3-4 грудня, 2015, Суми, Україна.
2. *Державний стандарт початкової освіти.* (2018) Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
3. Дика Н.Д. & Баруліна Ю.О. (упор.) (2022) Тлумачний українсько-російський словник-довідник термінів з математики. Кривий Ріг: КДПУ.
4. Скворцова С.О. & Онопрієнко О.В. (2019) *Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів.* Харків : Вид-во «Ранок».
5. *Типові освітні програми для 1-2 та 3-4 класів НУШ.* (2018). Вилучено з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.

Бацуровська І. В.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

Доценко Н.А.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

Курепін В.М.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРА З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Індустрія харчових технологій є однією з найбільш динамічно розвиваючихся сфер у сучасному світі (Мд Саиф Ибна Алам, 2021, 159-162). Щоб забезпечити високий рівень якості та безпеки харчових продуктів, а також відповідати сучасним вимогам споживачів, потрібні інженери, які мають глибокі знання і розуміння харчових технологій та постійно вдосконалюються у своїй спеціальності. Однією з ключових інновацій у підготовці інженерів з харчових технологій є інтердисциплінарний підхід. Сучасна харчова промисловість потребує фахівців, які розуміють не лише основи харчових технологій, але і здатні працювати з даними, використовувати інформаційні технології, аналізувати великі обсяги даних та взаємодіяти з іншими галузями, такими як біологія, хімія, інженерія та маркетинг. Інтердисциплінарна освіта допомагає інженерам краще розуміти весь життєвий цикл продуктів – від сировини до готового виробу.

Ще однією важливою інновацією є впровадження цифрових технологій у навчальний процес (Бацуровська, 2023, 159-162). Це включає в себе використання віртуальних лабораторій, симуляцій та інших інтерактивних засобів, що допомагають здобувачам розуміти процеси та вирішувати реальні завдання, використовуючи сучасні програмні засоби. Також важливо, щоб здобувачі знали, як використовувати аналітичні та моделювальні програми для оптимізації процесів виробництва та аналізу даних про якість продуктів.

Інноваційний підхід до підготовки інженерів з харчових технологій включає також практичний досвід та стажування в справжніх виробничих умовах. Здобувачі повинні мати можливість працювати на підприємствах харчової промисловості, де вони можуть застосовувати свої знання в реальних ситуаціях. Це допомагає їм набути практичний досвід та розвинути навички, які є критичними для успішної кар'єри в цій галузі. Інженери харчових технологій повинні бути інноваторами та творцями нових продуктів та технологій (Іваненко, 2021, 737-741). Отже, навчальні програми повинні стимулювати творчий підхід до вирішення проблем та розвитку нових ідей. Сприяння студентським проектам та дослідницьким роботам є одним із способів надихнути майбутніх інженерів до інноваційної діяльності.

Інноваційні підходи до підготовки інженера з харчових технологій важливі для забезпечення конкурентоспроможності галузі харчових технологій та здатності відповідати на зростаючі вимоги споживачів і ринку. Інтердисциплінарний підхід, цифрова трансформація, практичний досвід та стажування, а також підтримка творчості та інновацій сприяють розвитку компетентних та креативних фахівців.

Залучення здобувачів до активної участі в дослідницьких проектах, конкурсах із розробки нових продуктів та процесів, а також співпраця з підприємствами харчової промисловості для вирішення реальних завдань допомагають створити унікальні можливості для здобувачів розвивати свої таланти та вміння. Крім того, постійна актуалізація навчальних програм і співробітництво з ведучими фахівцями індустрії дозволяють здобувачам бути в курсі останніх технологічних та наукових досягнень.

Важливим аспектом інноваційної підготовки інженера з харчових технологій є використання сучасних методів навчання. Інтерактивні лекції, онлайн-курси, віртуальні

лабораторії (Batsurovska, 2021, 206-213) та інші інформаційні технології можуть зробити навчання більш ефективним і доступним. Вони дозволяють здобувачам вивчати матеріал у відповідності до власного графіку та швидко отримувати повну інформацію про нові технології та методи.

Зближення університетів із підприємствами харчової промисловості через партнерства, стажування та спільні дослідницькі проекти може значно підвищити якість підготовки інженерів. Взаємодія із роботодавцями дозволяє здобувачам краще розуміти потреби ринку та отримувати практичний досвід (Kurepin, 2022, 183-187), який стає цінним при пошуку роботи.

Інноваційна підготовка інженера з харчових технологій передбачає доступ до сучасних спеціалізованих лабораторій та обладнання. Відомості про роботу з сучасними харчовими технологіями та обладнанням стають обов'язковими для здобувачів. Це включає в себе знання про роботу зі стерилізаторами, екструдерами, хроматографами, аналізаторами якості та безліч інших пристроїв та машин.

Інженери з харчових технологій повинні бути свідомими етичними та сталісними фахівцями. Інноваційна підготовка має включати в себе дискусії про етичні аспекти харчової промисловості, включаючи питання сталості виробництва та використання ресурсів.

Інноваційні підходи до підготовки інженера з харчових технологій також враховують міжнародний аспект (Іваненко, 2023, 80-82). Сучасний світ харчової промисловості має глобальний характер, і інженери повинні бути готові працювати в міжнародному середовищі. Тому навчання здобувачів національним та міжнародним стандартам, розуміння особливостей культурного споживання та регулятивних вимог у різних країнах є важливим компонентом підготовки.

Ще однією інновацією є створення умов для проведення інноваційних досліджень у галузі харчових технологій. Надання здобувачам доступу до сучасних дослідницьких лабораторій та фінансування їх проектів сприяє виникненню нових ідей та розробці технологічних нововведень, які можуть поліпшити харчову промисловість.

Інженери харчових технологій також повинні бути свідомими соціальної відповідальності. Збалансоване виробництво, зменшення втрат продуктів, покращення якості та безпеки харчових продуктів для всіх шарів населення – це завдання, на виконання яких здобувачі повинні бути готові.

Завдяки цим інноваційним підходам до підготовки інженера з харчових технологій, молоді фахівці можуть вийти на ринок праці готовими до викликів сучасності, працювати над вдосконаленням харчових продуктів та процесів, а також сприяти розвитку галузі та забезпеченню якості та безпеки харчових продуктів для споживачів у всьому світі. Усі ці інноваційні підходи сприяють розвитку галузі та забезпеченню сталого та якісного харчування суспільства (Білецький, 2020, 69-71). Сучасні інженери з харчових технологій мають важливу роль у забезпеченні нашого харчового добробуту і розвитку інноваційних підходів для цього.

Інноваційні підходи до підготовки інженера з харчових технологій сприяють розвитку цієї важливої галузі та готують молодих фахівців до вирішення сучасних викликів. Така підготовка дозволить здобувачам не тільки успішно працювати в галузі харчових технологій, але і активно сприяти розвитку інновацій та покращенню якості та безпеки харчових продуктів для споживачів.

Висновок. Інноваційні підходи до підготовки інженера з харчових технологій є важливими для забезпечення конкурентоспроможності цієї галузі та вирішення сучасних викликів харчової промисловості. Інтердисциплінарний підхід, цифрова трансформація, практичний досвід та співробітництво з підприємствами створюють умови для підготовки компетентних інженерів, які здатні до інновацій та творчого підходу до вирішення завдань. Залучення здобувачів до дослідницьких проектів, активних дебатів про етичні та сталість питання, підтримка їх творчості та співпраця з міжнародними партнерами роблять освіту інженера з харчових технологій дієвою і актуальною. Водночас, ці інновації допомагають галузі харчових технологій залишатися на передовій та відповідати високим

вимогам сьогодення. Майбутнє харчової промисловості залежить від молодих інженерів, які готові до викликів інновацій та забезпечення якості, безпеки та сталості харчових продуктів. Інноваційна підготовка інженера є ключем до досягнення цих цілей і підтримки подальшого розвитку галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Batsurovska I., Dotsenko N., Gorbenko O., Kim N. The Technology of Competencies Acquisition by Bachelors in Higher Education Institutions in the Conditions of the Digital Media Communication Environment. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2021. Vol. 557. P. 206-213. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13457>
2. Бацуровська І.В., Доценко Н.А., Курепін В. М. *Формування цифрової компетентності у здобувачів електроенергетичних спеціальностей. Інформаційні технології в освіті та науці. 2023. Вип. 13 : III Міжнародна науково-практична конференція* (с. 159-162), 25-26 травня 2023 р., м. Мелітополь. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/14573>.
3. Білецький Д. О. *Smart-технологія як інструмент пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті*, (с. 69-71), 18-20 листопада 2020 р., м. Миколаїв: Миколаївський національний аграрний університет URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8145>.
4. Іваненко В. С. *Інтеграція молоді в системі освіти держав ЄС в умовах військової агресії проти України. Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором - виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану : матеріали з Міжнародної науково-практичної конференції*, (с. 80-82), 15.02.2023 р., Ломжа-Харків, Польща-Україна: MANS w Łomży. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12946>.
5. Іваненко В. С. *Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді. Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів*, (с. 737-741), 30 березня 2021р., м. Костанай, Казахстан : Костанайський регіональний університет імені А. Байтурсінова. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9255>.
6. Kurepin V. Implementation of distance education in inappropriate conditions at Mykolaiv National Agrarian University // *Information technologies and management in higher education and sciences. Vol. 2. : conference proceedings of international scientific conference.*, Fergana, the Republic of Uzbekistan, November 28, 2022. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 183-187. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12699>.
7. Мд Саиф Ибна Алам. Реформування національної системи регулювання безпечності харчових продуктів в Україні. *Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції*, (с. 516-518), 24 листопада 2021 р., м. Миколаїв: МНАУ,. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10701>.

Бацуровська І. В.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

Курепін В. М.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

Лимарь О. О.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

ПЕРЕВАГИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНЖЕНЕРА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Дистанційне навчання стає все більш популярним у всіх галузях освіти, включаючи інженерну підготовку в аграрній сфері. Існує безліч переваг, які надає дистанційне навчання інженерам аграрної галузі. Таке навчання дозволяє студентам навчатися власним темпом і в зручний для них час (Batsurovska, 2023, 3-8). Це особливо корисно для інженерів, які можуть мати нерегулярний робочий графік або інші обмеження у зв'язку з вирощуванням сільськогосподарських культур. Дистанційне навчання дозволяє студентам з різних географічних регіонів отримувати якісну освіту, не покидаючи своєї місцевості. Це робить освіту більш доступною для тих, хто не має можливості переїхати на кампус університету.

Використання сучасних технологій надає доступ до різноманітних технологій, таких як відеолекції, віртуальні лабораторії та онлайн-платформи для спілкування. Це допомагає студентам розвивати навички, які важливі для інженерів аграрної галузі (Іваненко, 2023, 9-11).

Ефективність дистанційного навчання може бути більш ефективним, оскільки студенти можуть фокусуватися на темах, які для них важливі, і повторювати матеріал за потребою. Вони також мають можливість швидко звертатися до викладачів або спільноти студентів для підтримки. Відсутня потреба в поїздках на кампус і проживанні дозволяє студентам заощадити час і гроші. Це особливо важливо для інженерів, які можуть бути зайняті на фермах або в інших аграрних підприємствах.

Можливості для самоосвіти за рахунок дистанційного навчання надають студентам можливість самостійно досліджувати теми та розвивати свої навички. Вони можуть вибирати онлайн-курси та ресурси, які відповідають їхнім потребам і інтересам (Бацуровська, 2023, 159-162). Дистанційне навчання може сприяти сталому розвитку аграрної галузі, оскільки воно допомагає інженерам засвоювати нові методи і технології для збільшення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Враховуючи ці переваги, дистанційне навчання стає важливим інструментом для підготовки інженерів в аграрній галузі, допомагаючи їм розвивати необхідні навички і знання, не виходячи зі сфери своєї роботи.

Можливості міжнародного спілкування в контексті дистанційного навчання дозволяють студентам обмінюватися досвідом та спілкуватися з однодумцями та фахівцями з різних країн. Це розширює їхні горизонти і сприяє міжнародній співпраці у галузі агроінженерії (Сидоренко, 2020, 72-74). Дистанційні програми часто оновлюються, щоб відповідати сучасним вимогам та технологіям в аграрній галузі. Це дозволяє студентам отримувати актуальну інформацію і знання, які є ключовими для успіху у цій галузі. Переважним також є віддалений доступ до ресурсів. Студенти дистанційних програм можуть використовувати багатий обсяг онлайн-ресурсів, включаючи наукові журнали, електронні книги та бази даних. Це допомагає їм робити дослідження та глибше вивчати питання, які цікавлять їх.

Дистанційне навчання може надавати індивідуальну підтримку студентам, що допомагає їм досягати своїх особистих навчальних цілей. Викладачі та консультанти можуть

працювати зі студентами, надаючи рекомендації та підтримку (Kurepin, 2022, 183-187). Такий вид навчання стає важливою складовою інженерної підготовки в аграрній галузі, сприяючи розвитку та розвитку сучасних технологій у сільському господарстві та забезпечуючи студентам можливість отримувати освіту без значних перешкод і витрат. Воно вимагає від студентів активного використання різних інформаційних технологій та інструментів. Це сприяє розвитку навичок роботи з комп'ютерами, використання інтернету та ефективного пошуку інформації, що є корисними навичками в сучасному світі.

Зручність для взаємодії в умовах дистанційного навчання часто надає студентам більше можливостей для взаємодії та обговорення матеріалу з однодумцями та викладачами, завдяки форумам, чатам та відеоконференціям. Інженери в аграрній галузі мають можливість оновлювати свої знання та навички в реальному часі, адаптуючись до швидкозмінюючого сільськогосподарського сектору.

Дистанційне навчання вимагає від студентів вищого рівня самодисципліни та саморегуляції. Ці навички, отримані в процесі навчання, можуть бути корисними в їхній професійній діяльності (Тузніцька, 2021, 314-318). Воно сприяє впровадженню новаторських методів інструкції, таких як використання віртуальних реалій та інтерактивних симуляцій, які допомагають студентам краще зрозуміти складні концепції. Враховуючи сучасну обстановку, дистанційне навчання може забезпечити збереження здоров'я студентів, оскільки вони можуть уникати великих скупчень людей і можливих ризиків інфікування. Дистанційні курси часто надають інструменти для індивідуальної оцінки студентів, що дозволяє кожному студенту отримати зворотний зв'язок та покращити свої навички та знання.

З урахуванням цих переваг, дистанційне навчання в аграрній інженерії може стати ключовим інструментом для підготовки кваліфікованих фахівців, які будуть сприяти розвитку сільського господарства та впровадженню сучасних технологій у цій важливій галузі. У цілому, дистанційне навчання в інженерній підготовці в аграрній галузі може забезпечити студентам інноваційні можливості для отримання якісної освіти та розвитку їхніх кар'єр у сільському господарстві та агроінженерії.

Висновок. Дистанційне навчання в інженерній підготовці в аграрній галузі має низку значущих переваг, які роблять його важливим інструментом для навчання та розвитку фахівців у цій галузі. Ця форма навчання надає студентам гнучкість, доступність, можливість використовувати сучасні технології та ефективно розвивати свої навички. За допомогою дистанційного навчання інженери аграрної галузі можуть не лише отримувати актуальні знання, але й зменшувати вплив на навколишнє середовище, розвивати інформаційну грамотність та сприяти сталому розвитку сільського господарства. Також важливо відзначити, що дистанційне навчання допомагає студентам розвивати навички самодисципліни, саморегуляції та взаємодії. З урахуванням зазначених переваг, дистанційне навчання стає необхідною частиною підготовки інженерів в аграрній галузі, сприяючи їхньому особистому і професійному розвитку та сприяючи сучасним технологіям і інноваціям у цій важливій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацуровська І.В., Доценко Н.А., Курепін В. М. *Формування цифрової компетентності у здобувачів електроенергетичних спеціальностей. Інформаційні технології в освіті та науці.* 2023. Вип. 13 : III Міжнародна науково-практична конференція, (с. 159-162), 25-26 травня 2023 р., м. Мелітополь. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/14573>.
2. Іваненко В. С. *Забезпечення формування знань здобувачів вищої освіти при вивченні дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Охорона праці». Збереження планети - глобальні виклики, загрози, можливості на засадах результативного партнерства : тези доповідей тематичного круглого столу з питань екологічної безпеки до Всесвітнього Дня Землі - Earth Day,* (с. 9-11), 22 квітня 2022 року, м. Миколаїв, Україна: МНАУ. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11312>.

3. Ilona Batsurovska & Viacheslav Kurepin (2023). The Impact of the War in Ukraine on the Study Results at an Agricultural University. Tréma, 60. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15314>
4. Kurepin V. Implementation of distance education in inappropriate conditions at Mykolaiv National Agrarian University // Information technologies and management in higher education and sciences. Vol. 2. : conference proceedings of international scientific conference., Fergana, the Republic of Uzbekistan, November 28, 2022. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 183-187. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12699>.
5. Сидоренко В. В. *Smart-технології в освітньому процесі. Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті*, (с. 72-74), 18-20 листопада 2020 р., м. Миколаїв: Миколаївський національний аграрний університет. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8146>.
6. Тузніцька А. С. *Викладання дисципліни «Цивільний захист» за допомогою дистанційних засобів освіти. Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції*, (с. 314-318), 24 листопада 2021 р., м. Миколаїв: МНАУ.. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10703>.

Березіна І. В.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСТОСУНКОМ ARBOOK

Сучасний світ стає все більш цифровим, інформаційно-цифрова компетентність стає все більш важливою навичкою для успішного функціонування у суспільстві. Реформування усіх сфер життєдіяльності України, їх цифровізація вимагає від сучасної людини володіти високим рівнем цифрових умінь, які в свою чергу складають основу інформаційно-цифрової компетентності. Зазначена компетентність охоплює розуміння та уміння використовувати інформаційні технології, зокрема вебресурси, онлайн сервіси, цифрові застосунки та мобільні додатки не тільки заради забави, а й у процесі навчання. Вивчення природничо-математичних дисциплін побудоване на дослідженнях, через призму експериментів дитина пізнає світ. В умовах дистанційного та змішаного навчання «живий» експеримент є не завжди можливим, саме тоді на допомогу приходять мобільні додатки, одним з яких є ARBook. Для навчання з AR Book потрібен лише смартфон, також є можливість використання offline версії. Освітній мобільний додаток ARBook є інструментом для формування інформаційно-цифрової компетентності учнів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

За допомогою технології доповненої реальності інтерактивний мобільний додаток ARBook дозволяє «оживити» текстовий контент, спостерігати об'єкти та явища у вигляді 3D-моделей, які можна обертати, збільшувати та взаємодіяти з ними, що значно підвищує інтерес до процесу навчання та глибину засвоєння матеріалу. Додаток містить курси з фізики, хімії, астрономії, біології, математики, географії, курсу «Пізнаємо природу», ЯДС та енциклопедію. Навігація курсом можлива за класами або темами, окремо є розділ тестів минулих років ЗНО, чим розширює можливості його використання.

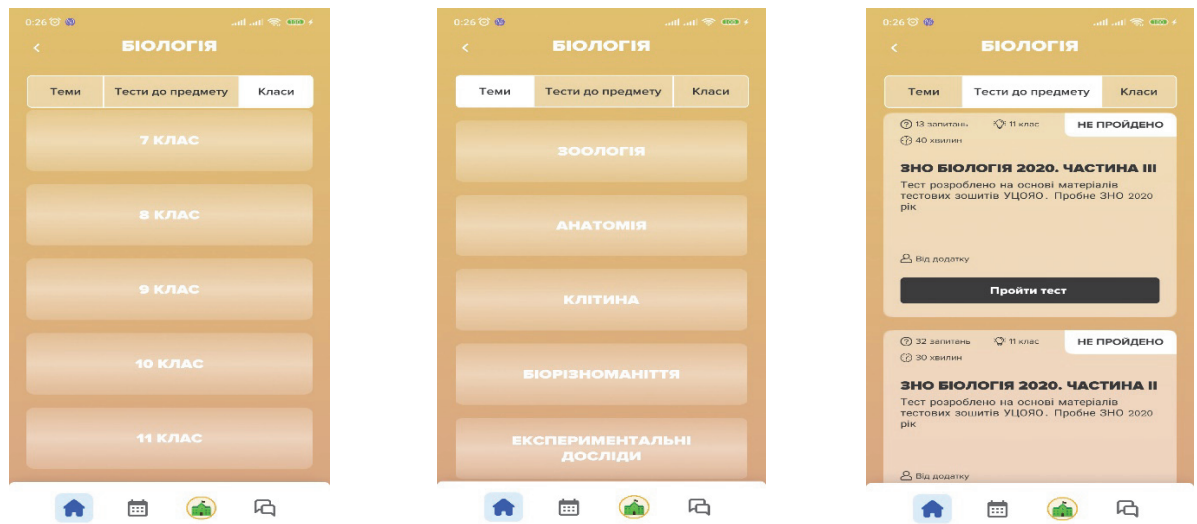

Рис. 1 Навігація курсом Біології в додатку

В кожній темі учні мають можливість за допомогою інтерактивної моделі та аудіосупроводу опрацювати теоретичний матеріал та пройти тестування для самоконтролю.

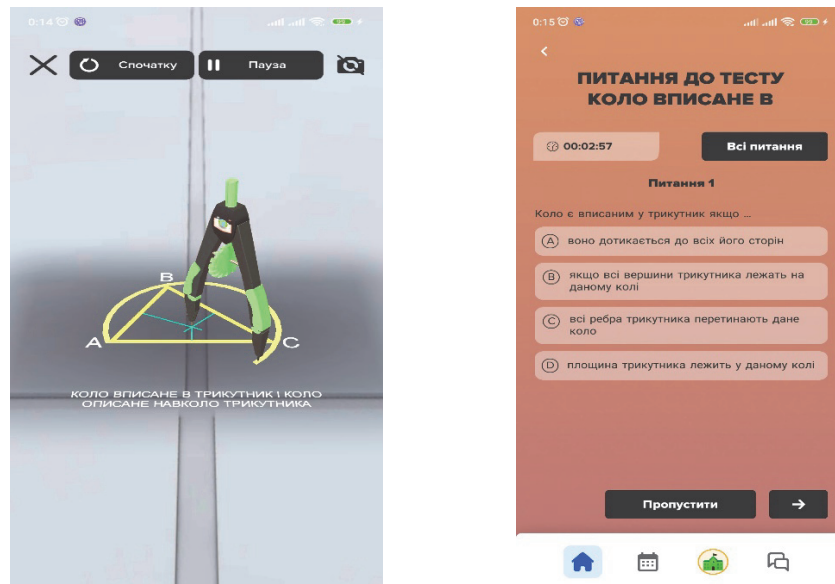

Рис. 2 Тема «Коло вписане в трикутник і коло описане навколо трикутника» в додатку ARBook

Використання AR Book сприяє формуванню цифрової компетентності учнів. Додаток надає можливість взаємодії з інтерактивними 3D-моделлями, що допомагає учням розширити свої знання та поглибити розуміння про об'єкти, які вони вивчають. Наприклад, учень може взаємодіяти з моделлю атома, щоб краще розібратися у його структурі та властивостях. Так, під час уроків хімії учні можуть досліджувати структуру та властивості молекул, вивчати хімічні реакції та вирішувати завдання, пов'язані з цими моделями за допомогою інтерактивного додатка. В курсі біології AR Book допоможе краще зрозуміти структуру та функції організмів. Учні можуть взаємодіяти з 3D-моделлями клітин, органів та систем органів, спостерігати процеси життєдіяльності та вирішувати завдання, пов'язані з цими моделями. Незамінним помічником AR Book буде при вивченні геометричних фігур та просторових взаємозв'язків або у фізиці для розуміння принципів оптики та властивостей світла, дослідження електричних ланцюгів та елементів, таких як резистори й конденсатори. Використання AR Book дає можливість спостерігати та взаємодіяти з об'єктами, які раніше були доступні тільки у книгах або на екранах комп'ютера. Це допомагає зрозуміти фізичні концепції на більш глибокому рівні та зацікавлює учнів у вивченні природничих наук.

Крім того, AR Book надає можливість використовувати функцію розпізнавання об'єктів для отримання додаткової інформації про реальні предмети. Наприклад, учень може сканувати картину в музеї та отримати інформацію про художника, його стиль та історію твору. Це дозволяє учням поглиблювати свої знання та розуміння про світ навколо них. AR Book також може стати ефективним інструментом для розвитку творчого мислення та проблемного мислення учнів. Взаємодія з інтерактивними 3D-моделями та розв'язання завдань, пов'язаних з цими моделями, сприяє розвитку критичного мислення та здатності до аналізу та синтезу інформації.

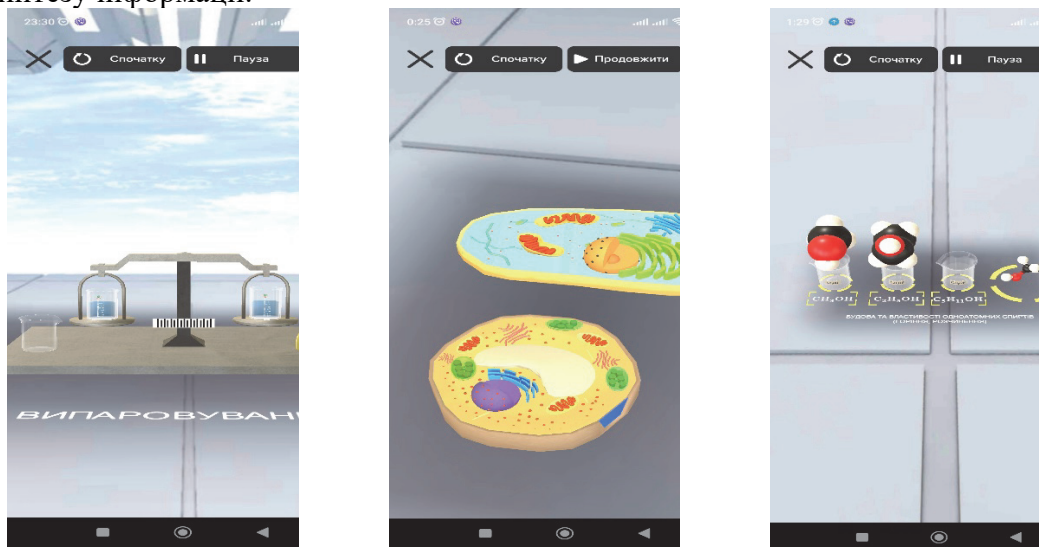

Рис. 3 3D-моделі в додатку ARBook

Важливим є те, що учні можуть самостійно експериментувати, спостерігати за явищами та процесами, аналізувати, порівнювати, узагальнювати отримані результати, що робить зазначений доданок ефективним засобом для надолуження освітніх втрат, закріплення вивченого матеріалу та самостійної роботи вдома. Отже, AR Book стає ефективним інструментом для індивідуалізації навчання, що відповідає концепції Нової української школи та кожен учень може осмислити навчальний матеріал відповідно до своїх інтересів та потреб.

Таким чином, AR Book представляє величезний потенціал для розвитку ключових компетенцій учнів, пропонуючи інноваційні можливості для індивідуалізації та диференціації навчання, створення мотивуючого освітнього середовища. Враховуючи вищезазначене можна стверджувати, що мобільний додаток AR Book є ефективним інструментом формування інформаційно-цифрової компетентності учнів та допомагає їм краще розуміти складні концепції, сприяє їх самостійності та впевненості у використанні інформаційних технологій. Додаток дозволяє взаємодіяти з інтерактивними 3D-моделями та доповненою реальністю, отримувати додаткову інформацію про реальні предмети, розвивати творче та проблемне мислення. Використання AR Book сприяє покращенню якості освітнього процесу та підготовки учнів до життя в цифровому світі.

Боднар О. С.
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

Шкода М. В.
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

ДИДАКТИЧНІ ВИМОГИ ДО УРОКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: ДИЗАЙН МИСЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Мислити критично, аналізувати, знаходити нестандартні шляхи вирішення поставленого питання набуває архіважливого значення у період постійної невизначеності. Сучасна освіта остаточно відійшла від механічного накопичення та відтворення фактів, наразі у фокусі уваги – розвиток та виховання здобувача освіти з нестандартним творчим мисленням, які виявляють ініціативу, вчасно та ефективно реагують на виклики суспільства. Українська педагогіка перебуває на етапі зміни формату мислення учнів, вчителів та апробації нових методик для їх реалізації. Саме тому, дизайн мислення, як метод, набуває широкої популярності в освітньому просторі.

Відповідно Академічного тлумачного словника «дизайн» – це художньо-конструкторська діяльність, спрямована на створення нових видів і типів виробів, які б відповідали вимогам суспільства, а «мислення» - здатність зіставляти явища об'єктивної дійсності і робити висновки (Академічний тлумачний словник).

Р.Мартін стверджує, що дизайнерський спосіб мислення передбачає одночасне використання аналітичного, інтуїтивного та абдуктивного мислення для «розуміння світу». Завданням методу спонукати здобувачів зосереджуватися, відкривати, уявляти, прототипувати, аналізувати і демонструвати. Основними складовими дизайн-мислення на уроці є творчий підхід, вміння ставити запитання та працювати в команді, зацікавленість, оптимізм, орієнтація на інших (Цитовано за Ситник Н.І; Пермінова, С.А; Чупріна М.О, 2022).

Застосування дизайн-мислення в школі виводить процес спілкування вчителів, учнів та батьків на новий рівень відносин, а також підлаштовує умови, методи та прийоми під освітні потреби здобувача освіти. Відповідно до Концепції НУШ майбутній випускник нової школи – це цілісна, усебічно розвинена особистість здатна до критичного мислення; людина-патріот, яка діє згідно морально-етичним принципам, вміє приймати відповідальні рішення, поважаючи права інших людей; інноватор, успішно конкуруючий на ринку праці та навчається впродовж життя (Концепція, 2016).

За останні два роки кількість людей, що вивчають англійську мову стрімко зростає серед українського населення. Володіння англійською мовою робить наших громадян не лише конкурентноспроможними, а й дає можливість засобами іноземної мови популяризувати Україну, українську мову, культуру, традиції. Саме вміння спілкуватися державною мовою та іноземними мовами сприяють готовності наших громадян до міжкультурного діалогу (Типова освітня програма, 2022).

Варто наголосити, що іноземна мова є універсальним навчальним предметом, об'єднання якого з іншими предметами дозволяє вирішувати проблеми не лише в межах однієї дисципліни, а й цілого циклу. Відповідно до навчальної програми урок іноземних мов дозволяє вчителю обирати порядок вивчення тем, їхній зміст, навчальні методи та прийоми. Ця дисципліна сприяє узгодженню інтегрованих ліній з іншими предметними галузями та є чудовим плацдармом для імплементації технології дизайну-мислення.

На думку Фурсенко Т.М. використання дизайну мислення на уроках іноземної мови передбачає процес накопичення ідей, нестереотипне мислення, ухвалення креативних рішень, усунення страху зазнати невдачу, раннє тестування ідей для широкого отримання відгуків від результату (Фурсенко Т.М., 2020).

Стенфордським університетом були проведенні найбільш відчутні дослідження з дизайну мислення і виокремлено 5-ти крокову модель цієї технології (Іванова В.В., 2019). Розглянемо її:

Перший крок – це емпатія. Вирішення будь якого питання починається з розуміння, чому люди поведуть себе певним чином, які процеси їх спонукають до цих дій, які цінності особистості, уміння уявити себе на місці іншої людини, зрозуміти її почуття.

Другий крок – етап фокусування, відбувається визначення проблемного поля.

Третій крок – формування (генерація) ідей. Збирається вся інформація та максимальна кількість сценаріїв для вирішення проблеми. Тут в нагоді стануть такі інструменти як мозковий штурм.

Прототипування – це крок четвертий. Етап передбачає створення прототипів (чорнової моделі) та відбір найкращої із запропонованих.

Останній, п'ятий – тестування. Подальше опрацювання відібраної моделі, її коригування, деталізація, тестування.

Як стверджує Р.Мартін, під час всіх етапів дизайну мислення знання проходять через «воронку знань» та долають шлях від невідомого до визначення надійного алгоритму організаційної в навколишньому середовищі (Ситник Н.І;Пермінова С.А;Чупріна М.О,2022).

Дизайн мислення є потужним інструментом, використання якого охоплює всю сутність цінностей Нової української школи. Під час використання цієї новітньої технології учні за Блумом рухаються від мислення низького рівня (*знань, розуміння, застосування*) до мислення високого рівня (*аналізу, синтезу, оцінювання*) (Козира В.М.,2017). Також повною мірою реалізується комунікативний, діяльнісний та компетентнісний підходи до вивчення предмету. Діти навчаються висловлювати свою точку зору водночас чути і поважати думку інших. Такий широкий спектр використання різноманітних методів, робить виконання дизайн-проєкту захоплюючим, корисним, мотивуючим та, як наслідок, результативним.

Дизайн-мислення може застосовуватися як на окремом уроці, так і в масштабах цілого освітнього закладу зокрема.

Розглянемо алгоритм застосування техніки дизайну мислення на уроках англійської мови під час вивчення теми «Продукти харчування».

На етапі *емпатії* діти обговорюють меню у шкільній їдальні, спосіб сервірування та дизайн приміщення. Учні висловлюють свої думки, аналізують позитивні та негативні аспекти. За допомогою анкетування до обговорення залучаються здобувачі освіти інших класів. Далі отримана інформація обробляється, впорядковується і відбувається *фокусування* на найважливіших моментах, які потребують вирішення. На етапі *генерації ідей* створюється список на тему «Як можна допомогти у вирішенні поставленої проблеми?». На цьому етапі доцільно скористатися методом мозкового штурму, ментальними картами. Далі, за необхідністю, діти об'єднуються в групи і створюють *прототипи*. Це можуть бути малюнки нового меню, роздруковані фото покращеного інтер'єру їдальні, LEGO-конструкції оригінально оформлених страв на тарілці, 3D візуалізація, AR (доповнена реальність) тощо. Для отримання оптимального рішення розробляються декілька варіантів макетів. Під час прототипування відбувається генерація нових ідей та вдосконалення уже існуючих. На останньому етапі *тестування* ідей перевіряються на практиці. Учні відвідують шкільну їдальню і разом з персоналом їдальні тестують нове меню, сервірування, оформлення страв на тарілці. Після тестування усі учасники аналізують, що не було враховано, як можна покращити прототип, за потреби повертаються до етапу генерації ідей. Головне завдання – вибір найкращого рішення, втілення ідей в життя та покращення шкільного харчування.

Слід зауважити, залучення здобувачів освіти під час освітнього процесу до генерації ідей та їх моделювання, критичного аналізу та власної рефлексії дають змогу відразу побачити як набуті знання і навички можна застосувати у реальному житті. Саме такі

підходи розвивають креативне мислення, упевненість в собі, навички комунікації та командної роботи. Тісний зв'язок освіти з реальним життям дають відчуття значущості кожної особистості та її діяльності. Це мотивує дітей до пошуків оптимальних рішень, їх прийняття та уміння відповідати за наслідки власного вибору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
2. Іванова В.В. (2019). Роль дизайн-мислення в освіті. *Інтелект XXI*. 2019. № 4
3. Козира В.М.(2017).Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКШПО, 2017. 60с.
4. Концепція «Нова українська школа»(2016) : прийнята 27 жовтня 2016. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html> (дата звернення:27.10.2023.)
5. Ситник Н.І.;Пермінова С.А;Чупріна М.О.(2022). Дизайн мислення як інструмент організаційного навчання. *Економічний простір*, №180,2022.с.-148-153
6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я.1-2 клас(2022). URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>
7. Фурсенко Т.М.(2020) Сучасні підходи до викладання іноземної мови в немовному ЗВО: дизайн-мислення. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Вип. 62.

Бондарчук Ю. А.

*Інститут педагогіки НАПН України
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)*

СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ МОВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний світ, охоплений процесами глобалізації та міжнародного співробітництва, вимагає від випускників вищих навчальних закладів більше, ніж коли-небудь раніше. Мова – це не просто інструмент спілкування, але також вікно до культурного розмаїття та глибшого розуміння світу. Впровадження мовного навчання у вищу освіту стає ключовим завданням для забезпечення підготовки студентів до викликів сучасного світу. У світі глобалізації і міжнародної співпраці, знання іноземних мов стають необхідністю, а не простою перевагою. Існують декілька ключових аргументів на користь впровадження мовного навчання в закладах вищої освіти:

- Культурна різноманітність. Мови є вікном до культурного розмаїття. Вивчення іноземних мов допомагає студентам розуміти та поважати культурні особливості інших народів.

- Міжнародна співпраця. Знання іноземних мов сприяє міжнародній співпраці в науці, технологіях та бізнесі, що робить студентів більш конкурентоспроможними на глобальному ринку праці.

- Підвищення когнітивних навичок. Вивчення іноземних мов розвиває мозкову активність та покращує когнітивні навички, такі як аналітичне мислення та критична оцінка.

- Підвищення міжкультурного спілкування. Знання іноземних мов сприяє взаєморозумінню між різними культурами та народами, допомагаючи вирішувати міжнаціональні конфлікти та сприяючи світовому миру.

Стратегії впровадження мовного навчання можуть бути різноманітними і вибір конкретних стратегій повинен враховувати особливості і потреби кожного конкретного освітнього закладу та його студентів:

- Вибір мов – важливо обирати мови, які найбільше відповідають потребам студентів і специфіці освітньої програми;
- Іммерсійне навчання – метод іммерсійного навчання дозволяє студентам зануритися в мовне середовище, що сприяє швидкому вивченню мови;
- Контекстно-орієнтоване навчання – мовне навчання повинно бути інтегроване в контекст предметної освіти, щоб стимулювати активне використання мови.
- Існують певні додаткові стратегії, які можуть бути розглянуті:
- Розвиток мовних центрів – створення спеціалізованих мовних центрів університету або коледжу, де студенти можуть брати участь у мовних курсах, отримувати підтримку від викладачів та брати участь у мовних клубах;
- Міждисциплінарні програми – розробка міждисциплінарних навчальних програм, де вивчення іноземних мов поєднується з іншими дисциплінами, наприклад, мовне навчання для майбутніх лікарів або інженерів;
- Мобільність студентів – забезпечення можливостей для студентів навчатися за кордоном або участь у міжнародних обмінах для поглиблення мовних навичок;
- Використання сучасних технологій – впровадження електронних ресурсів, онлайн-курсів та мовних програм для покращення доступності мовного навчання;
- Співпраця з мовними школами – укладання партнерських угод із спеціалізованими мовними школами або викладачами для надання студентам доступу до додаткових мовних курсів;
- Оцінювання та сертифікація – впровадження стандартів оцінювання та сертифікації мовних навичок студентів, щоб вимірювати їхній прогрес і досягнення;
- Підтримка викладачів – надання можливостей для навчання викладачів методикам мовного навчання та розвитку їхніх власних мовних компетенцій;
- Соціокультурні заходи – організація заходів, спрямованих на підтримку мовного навчання та вивчення культурних аспектів мов, таких як мовні фестивалі, виставки, тощо.

Зрозуміло, що вибір конкретних стратегій має бути заснований на індивідуальних потребах та можливостях кожного закладу вищої освіти. Комбінація різних стратегій може бути найефективнішою для досягнення цілей впровадження мовного навчання та підготовки студентів до викликів сучасного світу.

Давайте розглянемо приклади успішного впровадження мовного навчання:

А) Європейська модель:

Європа – це приклад успішного впровадження мовного навчання вищої освіти, особливо в контексті багатомовного середовища Європейського союзу. Однією з ключових ініціатив є програма «Еразмус+», яка сприяє мобільності студентів і викладачів між країнами, де мови викладання відрізняються. Ця програма допомагає студентам набувати мовні навички, розширювати свої знання та покращувати міжкультурне спілкування. Університети в Європі також активно співпрацюють з мовними центрами та іноземними викладачами, щоб забезпечити високий рівень мовного навчання. Підвищення рівня знань мов допомагає випускникам знайти роботу на міжнародному ринку праці та брати участь у проєктах міжнародної співпраці.

Б) Кейс-стаді Японії:

Японія – приклад успішного впровадження англійської мови у вищу освіту. У цій країні англійська стала обов'язковою мовою для всіх студентів закладів вищої освіти. Це рішення сприяє розвитку комунікаційних навичок студентів і покращує їхню готовність до участі в міжнародних проєктах та обмінах. Японські університети також активно співпрацюють з мовними носіями, що сприяє покращенню якості мовного навчання. Результатом є студенти, які не лише мають глибокі знання своєї спеціальності, але також можуть ефективно спілкуватися англійською мовою, що відкриває для них більше можливостей у світі міжнародного бізнесу та науки.

Ці приклади показують, що впровадження мовного навчання вищої освіти може бути успішним, якщо існує чітка стратегія, ретельно розроблені програми та відповідна підтримка з боку адміністрації та викладачів. Мовне навчання стає ключовим фактором у підготовці студентів до викликів сучасного світу та сприяє їхньому особистому і професійному розвитку. Це не тільки інвестиція в майбутнє студентів, але і важливий крок у зміцненні міжнародних зв'язків, розвитку глобальної співпраці та розумінню. Наша обов'язкова задача – створювати середовище, де вивчення мов стане важливою складовою вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [ред. : Л. Г. Василенко]. Київ : Кондор, 2008. 271 с.
2. Реформа вищої освіти. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/89639/> (дата звернення: 29.10.2023).
3. Brown, H. D. (2007). Principles of language learning and teaching. Pearson Education. 352 p
4. Council of Europe. (2001). Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment. Cambridge University Press, 260 p
5. Sanchez, A. (2004) The Task-based Approach in Language Teaching. IJES, vol. 4 (1), pp. 39-71
6. Yang, Y. (2010) Computer-assisted Foreign Language Teaching: Theory and Practice. Journal of Language Teaching and Research, Vol. 1, No. 6, pp. 909-912, November 2010. Academy publisher Manufactured in Finland. doi:10.4304/jltr.1.6.909-912
7. <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/5703/5735> (дата звернення: 30.10.2023).

Віротченко С. А.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАВЧАННІ ТА ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

Штучний інтелект – це галузь науки, яка зосереджена на штучному відтворенні когнітивних здібностей людського інтелекту для створення програмного забезпечення або виконання завдань, які, як правило, виконуються людьми (IGI Global). Згідно С. Рассела та П. Норвіга, поняття «штучний інтелект» використовується, коли програма імітує когнітивні функції, які асоціюються з такими розумовими видами діяльності, як навчання та вирішення проблем (Russell, Norvig, 2003).

Досягнення штучного інтелекту допомагають людям виходити за межі класичних комп'ютерів, щоб моделювати та перевершувати людський інтелект. Розвиток таких технологій вже суттєво змінив освітній всесвіт, надавши учасникам освітнього процесу нові навички та забезпечивши спільне навчальне середовище у закладах вищої освіти з подальшими великими змінами у майбутньому (Asthana, Hazela, 2020; Liu, Chen, Huang, Xiao, Hei, 2018).

Штучний інтелект має потенціал для кардинальних змін в педагогічній діяльності, надаючи викладачам потужні інструменти та знання для підвищення їхньої ефективності в аудиторії. Система може аналізувати стилі навчання, уподобання та дані про продуктивність здобувачів, пропонувати додаткові матеріали, такі як статті, відео або книги, на основі поточних інтересів і цілей навчання студента, персоналізовані ресурси професійного розвитку для викладачів, пропонуючи сфери для вдосконалення на основі даних про ефективність і відгуків.

У розробці навчальних програм застосування штучного інтелекту є особливо перспективним, оскільки ця технологія використовує комп'ютерні алгоритми для створення,

адаптації та оптимізації навчальних матеріалів. Ця галузь, що стрімко розвивається, має потенціал повністю змінити наш підхід до освіти, зробивши її більш персоналізованою, адаптивною та інклюзивною. Проте необхідно пам'ятати, що, хоча штучний інтелект є потужним інструментом, він має доповнювати, а не замінювати життєво важливу роль фахівців-педагогів.

Розглянемо головні можливості використання штучного інтелекту для розробки навчальних програм з іноземних мов.

1. Одна з найважливіших можливостей штучного інтелекту у розробці навчальних програм з іноземних мов полягає у створенні *персоналізованих траєкторій навчання*. Аналізуючи стилі навчання, уподобання та інформацію про успішність здобувачів, штучний інтелект може створювати індивідуальні освітні траєкторії. Це гарантує, що кожен здобувач отримує контент та завдання, які відповідають його унікальним сильним і слабким сторонам. Завдяки такому підходу штучний інтелект задовольняє різноманітні потреби здобувачів, сприяючи створенню більш інклюзивного та ефективного освітнього середовища.

2. Здатність штучного інтелекту динамічно регулювати складність навчальних матеріалів з іноземних мов дає можливість створення *адаптивного контенту*. Відстежуючи прогрес здобувача в режимі реального часу, штучний інтелект гарантує, що здобувач послідовно залучається до навчального процесу. Такий адаптивний підхід не дозволяє студентам нудьгувати або перевантажуватися, сприяючи стійкому та ефективному навчанню.

3. Здатність штучного інтелекту *генерувати освітній контент* з іноземних мов та обирати ресурси з величезного цифрового простору безцінна для викладача. Ця технологія може створювати вікторини, вправи та навіть есе, заощаджуючи час і дозволяючи викладачу зосередитися на навчальних завданнях вищого рівня. Крім того, штучний інтелект може переглядати великі онлайн-ресурси, щоб обирати матеріали, які найбільш відповідають конкретній навчальній програмі. Це надає викладачам багатство високоякісного контенту, покращуючи загальний досвід навчання.

4. Нейролінгвістичне програмування дозволяє штучному інтелекту *розуміти та генерувати людську мову*, полегшуючи виконання таких завдань, як оцінка есе, моделювання діалогів для вивчення мови. Ця можливість не тільки прискорює процес оцінювання, але й пропонує студентам негайний зворотний зв'язок, покращуючи їхній навчальний шлях.

Оскільки штучний інтелект набуває все більшого значення в освіті, вирішення етичних міркувань щодо академічної доброчесності стає першочерговим завданням. Теми, присвячені відповідальному використанню штучного інтелекту та забезпеченню конфіденційності, повинні бути інтегровані в навчальну програму. Викладачі відіграють вирішальну роль у сприянні етичній обізнаності здобувачів, гарантуючи, що студенти не тільки володіють своїм предметом, але й навичками критичного мислення, необхідними для орієнтування в етичних аспектах використання штучного інтелекту.

А. Кумар зауважує, що штучний інтелект підвищує ефективність закладу освіти, забезпечуючи гнучке та доступне цифрове середовище для досліджень та розвитку навичок серед студентів, а середовище спільного навчання в ЗВО підкреслює важливість штучного інтелекту для покращення індивідуального навчання (Kumar, 2021). Штучний інтелект для індивідуального навчання студентів — це новаторський підхід, який використовує технологію для налаштування та оптимізації навчального досвіду для кожного здобувача. Цей метод визнає, що студенти мають унікальні стилі навчання, темпи та сильні сторони, і прагне адаптувати навчання відповідно до їхніх конкретних потреб.

Студенти можуть використовувати технологію адаптивного навчання для налаштування своїх освітніх шляхів (Taylor, Yeung, Bashed, 2021). Багато університетів вважають, що штучний інтелект має потенціал для полегшення адаптивного навчання та підвищення успішності здобувачів (Dhawan, Bhatra, 2021).

Згідно досліджень країн східної Європи, здобувачі віддають перевагу використанню нових технологій в освіті через високий рівень інтерактивності, вимогу мотивації та ентузіазму, а також можливості для експериментів та моделювання. Університети повинні

охопити ці технології та розробити нові методи навчання та викладання, щоб відповідати очікуванням міленіалів та технологічної революції (Bucea-Manea-T, Simion, Ilic, Braicu, Manea, 2020). Дослідження серед Румунських студентів показали, що студенти виступають за занурення передових технологій, таких як віртуальна реальність та доповнена реальність у процес представлення інформації та отримання знань, і це можна розглядати як метод підвищення якості вищої освіти (Bucea-Manea-T, 2020).

Таким чином, штучний інтелект вже здійснив прорив в сфері освіти, пропонуючи безліч переваг як викладачам, так і студентам: від персоналізованих шляхів навчання до адаптивного контенту. Однак важливо пам'ятати, що штучний інтелект – це лише інструмент, а не заміна людського ресурса. Спільні зусилля штучного інтелекту та людського досвіду є шляхом до реалізації більш інклюзивної, ефективної та персоналізованої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Asthana, P.; Hazela, B. Applications of Machine Learning in Improving Learning Environment. In Multimedia Big Data Computing for IoT Applications; Tanwar, S., Tyagi, S., Kumar, N., Eds.; Intelligent Systems Reference Library; Springer: Singapore, 2020; Volume 163.
2. Bucea-Manea-T, onis, R.; Bucea-Manea-T, onis, R.; Simion, V.E.; Ilic, D.; Braicu, C.; Manea, N. Sustainability in Higher Education: The Relationship between Work-Life Balance and XR E-Learning Facilities. Sustainability 2020, 12, 5872.
3. Bucea-Manea-T, onis, R.; Manea, N. Quality parametres on higher education PhD program in Romania. Indep. J. Manag. Prod. 2019, 10, 2.
4. Dhawan, S.; Batra, G. Artificial Intelligence in Higher Education: Promises, Perils, and Perspective; OJAS: New Delhi, India, 2021; pp. 11–22.
5. IGI Global. What is Higher Education Institution? Available online: <https://www.igi-global.com/dictionary/higher-education-institution/13096>
6. Kumar, A. National AI Policy/Strategy of India and China: A Comparative Analysis; Research and Information System for Developing Countries: New Delhi, India, 2021.
7. Liu, S.; Chen, Y.; Huang, H.; Xiao, L.; Hei, X. Towards Smart Educational Recommendations with Reinforcement Learning in Classroom. In Proceedings of the 2018 IEEE International Conference on Teaching, Assessment, and Learning for Engineering (TALE), Wollongong, Australia, 4–7 December 2018; pp. 1079–1084.
8. Russell, S.; Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach; Pearson: London, UK, 2003.
9. Taylor, D.L.; Yeung, M.; Basset, A.Z. Personalised and Adaptive Learning. In Innovative Learning Environments in STEM Higher Education. SpringerBriefs in Statistics; Ryoo, J., Winkelmann, K., Eds.; Springer: Cham, Switzerland, 2021.

Галаєвська Л. В.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Перебудова шкільної освіти докорінно змінила розуміння мети навчального процесу і засобів досягнення її. Метою навчання стають не знання самі по собі, а підготовка здобувачів освіти до конкретних видів діяльності, що впливає на організацію навчального процесу, його форми й методи (Галаєвська, 2016, 16–18).

Розвиток активних методів навчання розглядається в працях О. Пометун, Л. Пироженко, І. Луцик, Т. Сердюк, Н. Побірченко, інші. Велику роль у становленні й розвитку активних методів навчання відіграють праці А. Вербицького, В. Лозової, В. Комарова, інші.

Активне навчання відрізняє від звичайного низка особливостей, до яких відносять насамперед активізацію мовленнєвої діяльності здобувачів освіти шляхом формування спеціальних умов, що сприяє цій активізації незалежно від їхнього бажання.

Привертають увагу спроби О. Пометун розмежувати активні й інтерактивні методи навчання. Дослідниця актуалізує проблему методів навчання крізь призму компетентнісного підходу: «У свідомість українських вчителів поступово через публікації останнього часу й через систему додаткової освіти закладається думка, що саме активні методи навчання створюють необхідні умови як для становлення й розвитку компетентностей учнів, так і для розвитку й виховання активних громадян з відповідною системою цінностей» (Пометун, 2004, 10–13).

У цій концепції важливим для методики навчання є такі положення: «Мета активних методів навчання – залучити здобувачів освіти до запропонованої педагогом пізнавальної діяльності, створити умови для навчальної взаємодії учнів, отримання ними у співпраці колективного інтелектуального продукту й відповідного досвіду пізнавальної діяльності» (Галаєвська, 2016, 17).

Використання методів активного навчання призводить до діалогізації навчального процесу, під час якого здійснюється взаємодія педагога й здобувача освіти, відбувається процес занурення у комунікацію. Використання методів активного навчання на уроках української мови забезпечує розвиток міжособистісної взаємодії суб'єктів навчання в режимі педагог – здобувач освіти, здобувач освіти – педагог, здобувач освіти – здобувач освіти, це призводить до ефективної реалізації мети й завдань уроку, має значний комунікативний і виховний потенціал (Галаєвська, 2016, 20).

При використанні активних методів здобувачі освіти ефективніше навчаються, що в майбутньому дозволить застосовувати здобуті знання в процесі практичної діяльності. Засвоєння знань та навичок, які вони набувають завдяки використанню активних методів навчання є більш ефективним і приємним.

Перевагами активних методів навчання є те, що використовуючи ці методи учень займає активну позицію у процесі навчання, а знання, одержані при цьому, не тільки швидше засвоюються, але й більш часто використовуються на практиці. Тому, на нашу думку, раціональне використання саме таких методів при організації підготовки до уроків є виправданим. Активні методи характеризуються тим, що вони ефективно стимулюють активність як учнів, так і педагогів-предметників; мають високу ефективність; їх є велика кількість та різноманітність. Ми погоджуємось з думкою Ю. В. Іваненко, що процес підвищення інтелектуальної активності студентів у процесі професійної підготовки головна передумова глибокого і міцного засвоєння знань.

Унікаючи надто широкого трактування поняття методів навчання, Г. Ващенко підкреслював: “Метод визначає головну техніку навчального процесу”. Тому конкретизуючи це поняття, педагог зазначав, що методи “стосуються до безпосередньої роботи вчителя з учнями над розв’язаннями дидактичного матеріалу” (Ващенко, 1997, 103–104).

Питання про основи активізації навчання Г. Ващенко розглядав у чотирьох аспектах: виділяючи роль уваги, ігрової діяльності у навчанні, виховання логічного мислення, виховання мистецького мислення. Описуючи методи активізації навчання, педагог наголошував, що “чисто активні методи навчання, як дослідницький і метод проектів, не можуть бути єдиними в шкільному навчанні, бо останнє не тільки має на меті формальні, а й матеріальні завдання, себто мусить не тільки розвивати творчі здібності дітей, а й дати їм ґрунтовні знання”. На думку вченого, “в нормально поставленій школі поряд з методами шукань мусять мати й місце методи готових знань. Але розриву між цими двома категоріями методів не повинно бути, бо тоді порушувалась би єдність і гармонійність виховання молоді” (Ващенко, 1997, 362–363]. Адже консерватизм, шаблонність, і, як наслідок, формалізм, що виникає з них, робить навчання нудним для учнів і неефективним. Таким чином, необхідно

особливу увагу звернути на інноваційні процеси в навчанні, нові методи і технології, які ще не використовувалися.

Як зазначає В. Лозова, у практиці школи частіше користуються першими трьома методами. Дослідницький метод вимагає особливої підготовки здобувачів освіти, але необхідно навчати їх усіх оволодівати певними вміннями, без яких неможлива їхня дослідницька робота (Лозова, 1990). Тому створення проблемних ситуацій, подолання проблем у навчанні відповідає сучасним вимогам психології та педагогіки навчання і розвитку учнів, оскільки сприяє формуванню самостійної й творчої активності. Адже активність виникає саме тоді, коли з'являється необхідність, яка спонукає людину до самодіяльності. Звідси, якщо наукове пізнання вимагає активності суб'єкта, то в навчальній діяльності необхідно створювати умови, які сприяли б формуванню активності як передумови успіху у навчанні.

Максимальні умови для організації навчання, в процесі якого відбувається розвиток мислення учня, формується його пізнавальна активність, самостійність, творчість, створює проблемне навчання. Адже учитель для підвищення якості навчання, придбання учнем знань, має можливість включити його в процес добування знань завдяки створенню проблемних ситуацій. Саме тоді учень починає шукати шляхи подолання труднощів, коли потрапить у складну ситуацію.

Сучасна освіта орієнтована не лише на знання, вміння й навички, а передусім на функціональність цих знань. Актуальність упровадження нових методів на уроках української мови є безперечною, тому серед першочергових завдань сучасного педагога – корегування змісту й методик навчання. Систематичне запровадження на уроках цих методів сприятиме розв'язанню багатьох актуальних освітніх завдань, а саме: формування аналітичного мислення, здатності самостійно приймати рішення, почуття відповідальності за власне рішення чи вчинок, стимулюванню активності й ініціативності учнів у навчальному процесі й поза ним. Подані матеріали не вичерпують проблеми повною мірою. Багато аспектів її потребують ретельної уваги з боку дослідників, а, можливо, і спеціальних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання: підручник для педагогів. К.: Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.
2. Вишневський О. І. Теоретичні умови сучасної української педагогіки: посіб. [для студ. вищих навчальних закладів]. Дрогобич: Коло, 2003. 528 с.
3. Галаєвська Л. В. Методи активного навчання української мови в школі (на матеріалі синтаксису і пунктуації). Українська мова та література в школі. 2016. № 3. С.16–20.
4. Пометун О. І. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять. Шлях освіти. 2004. № 3. С. 10–15.
5. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів: спецкурс з дидактики: навч. посіб. Х.: Основа, 1990. 90 с.

Герасименко Ю. Ю.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна)*

STREAM-ОСВІТА ДЛЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

У контексті модернізації сучасної системи освіти особлива увага акцентується на підвищенні ефективності та якості дошкільної освіти, результати якої покликані формувати в

дітей, відповідно до їхніх природних здібностей, інтересів, потенціалу, особливостей психофізичного розвитку, не тільки ключові навички та компетентності, а й неакадемічні навички, які відповідають сучасним тенденціям цифрового світу, міжнародним стандартам та є необхідними для подальшого навчання протягом усього життя. У закладах дошкільної освіти спостерігається активне оновлення підходів до організації процесу навчання завдяки впровадженню інноваційних освітніх технологій.

Однією з таких інноваційних технологій є STREAM-технологія, що реалізується на основі STREAM-освіти та об'єднує інтегрований, міждисциплінарний, діяльнісний, особисто орієнтований підходи до навчання.

Інтегрований підхід поєднує в одній темі, змісті та методах навчання різноманітні галузі знань: від природничих наук (Science) та технологій (Technology), до читання і письма (Reading/wRiting), інженерії (Engineering), мистецтва і дизайну (Art) та математики (Mathematics), що забезпечує цілісність освітнього процесу задля формування єдиної картинки світу в дітей (Гундар & Бутенко, 2021, 46).

Міждисциплінарний підхід служить дидактичним засобом для організованого об'єднання знань, які дошкільники опанували. У процесі формування міжпредметних понять, суджень та комплексних навичок, міждисциплінарні зв'язки допомагають інтегрувати різноманітні знання, уміння та навички в різні сфери діяльності (Крутій, Грицишина & Стеценко, 2017, 9-10).

Діяльнісний підхід передбачає активну участь дошкільників у процесі навчання, спрямовуючи їх на вирішення конкретних завдань та проблем. Замість пасивного сприйняття інформації, дитина стає активним учасником, використовуючи свої знання та навички для аналізу, планування та виконання завдань (Гагаріна, 2022, 184).

Особисто-орієнтований підхід акцентує увагу на індивідуальних особливостях, потребах та інтересах кожного дошкільника. Цей підхід виходить з того, що кожна дитина є унікальною і має свої особливості розвитку, тому процес навчання має бути адаптованим до потреб кожної дитини. К. Крутій разом з колегами поділяє думку таких вчених, як Н. Бехтерева, М. Безруких, А. Семенович, вказуючи на неоднакові темпи дозрівання мозку у дітей дошкільного віку (Крутій, 2020, 8).

Отже STREAM-технологія є комплексним методологічним підходом до навчання, який інтегрує науку (Science), технологію (Technology), читання/письмо (Reading/wRiting), інженерію (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics) і має на меті стимулювання раннього розвитку дітей, розвиток їхнього критичного мислення, креативності та інноваційних навичок через міждисциплінарність, практичний та індивідуальний досвід (Нікітіна, 2022, 96).

STREAM-освіта дитини дошкільного віку – спеціально організований процес цілеспрямованого формування особистості, становлення і розвиток духовної сутності в єдності з оволодінням науковими знаннями та вміннями з метою формування культури інженерного мислення (Крутій, 2020, 8).

Для впровадження STREAM-технології в освітній процес закладів дошкільної освіти, визначення особливостей її застосування як під час занять, так і під час інших видів діяльності, розроблена навчальна програма «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіті». Метою програми є всебічний розвиток дитини дошкільного віку через її власний досвід реалізації свого потенціалу, а основними ресурсами є STREAM-середовище, обладнане необхідними технічними засобами, такими як: лабораторії для дітей, креативні куточки, навчальні майданчики. Додатковими ресурсами можуть служити різні явища матеріальної та духовної культури, інноваційні технології, зокрема: AR/VR додатки, онлайн платформи і конструктори тощо, що містять потенціал для розвитку технічного та інноваційного мислення дітей. Змішане середовище STREAM-освіти дозволяє вихователю використовувати різні методи та технічні рішення навчання, спрямовані на потреби дітей та відповідають їхнім віковим особливостям (Крутій, 2020, 10-11).

Оскільки провідною діяльністю дітей цього віку є ігрова діяльність, ігровий метод стає центральним компонентом STREAM-освіти дошкільників, адже він відповідає основним потребам дітей цього віку і сприяє ефективному засвоєнню знань дітьми (Крутій, 2020, 30).

Ігрове навчання — це методика навчання, яка використовує ситуаційний підхід для відображення та засвоєння соціального досвіду в різних аспектах: від знань до практичних навичок та емоційних реакцій. Сучасний підхід до цього явища називають «едьютейнментом» (від англ. edutainment). Це поєднання освіти та розваги, яке спрямовано на надання знань у формі, яка є захоплюючою та мотивуючою, не потребуючи примусу, що спонукає дітей до самостійного вивчення через дослідження та розвиває мислення (Боруцька, 2021, 57-58).

Розвиток мислення дошкільників включає вдосконалення наочно-дійового мислення. Застосування проєктного методу в поєднанні з ігровим навчанням допомагає розвивати креативність, привчає дітей працювати в команді, планувати та втілювати свої ідеї в реальність та є початком формування їхнього словесно-логічного мислення, зокрема через використання мови для розв'язання інтелектуальних завдань, презентації своїх результатів і засвоєння наукових понять. Все це відбувається в ігровій, ненав'язливій формі, що робить навчання захоплюючим та ефективним (Максимова, 2022, 166-167).

Удосконалення наочно-образного мислення із застосуванням ігрового та проєктного методів відбувається через інтеграцію мистецтва у проєктну діяльність через ігрове навчання. Цей підхід стимулює творчість, емоційний розвиток та естетичну чутливість. У процесі такого навчання діти мають можливість не тільки засвоювати основи мистецтва, але й застосовувати його як засіб для вираження своїх ідей. Використання елементів мистецтва (зокрема, малювання, ліплення, музики, театру, літературної творчості) у проєктах допомагає зробити наукові поняття доступними для дітей та краще зрозуміти і осмислити світ навколо. Також це сприяє розвитку уяви дітей, здатності до інновацій і впливає на розвиток їхніх моторних навичок та комунікації (Крутій, 2020, 9).

Реалізація методів STREAM-освіти в закладах дошкільної освіти вимагає від вихователів високого рівня розвитку їхньої професійної майстерності, здатності ефективно використовувати інноваційні методи, форми та засоби в навчальній діяльності (Харькова, 2021, 340). Тому вихователі потребують підтримки, мета якої – підвищити якість навчання, забезпечивши вихователів необхідними інструментами для створення цікавого та інтерактивного навчального STREAM-середовища. Одним із елементів такої підтримки є надання вихователям доступу до спеціалізованих навчальних матеріалів, використання яких допоможе дітям краще засвоювати складні концепції; це можуть бути детальні плани занять, інтерактивні завдання та ігри, медіа контент тощо. Ще одним елементом є професійний розвиток вихователів через онлайн-курси та вебінарі. Участь у таких заходах надає можливість вихователям оновлювати свої знання та методики викладання відповідно до найновіших трендів у сфері освіти.

Отже, модернізація та оновлення освітнього процесу потребує інтерактивності, технологічної інтеграції, проєктно-орієнтованого та міждисциплінарного підходів, які акцентують увагу на глибокому та практичному розумінні інноваційних методів, що допомагає дітям отримувати актуальні знання та багатоаспектний досвід, сприяє розвитку їхньої зацікавленості в навчанні і пізнавального інтересу, забезпечує створення середовища для формування навичок, актуальних для особистості XXI століття. А концепція STREAM-освіти, об'єднуючи ці інструменти, не тільки робить навчання більш цікавим і зрозумілим, а й гарантує гармонійний розвиток особистості дитини, готуючи її до ефективного взаємодії у швидко змінюваному сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боруцька, Л. С. (2021). Едьютейнмент в освіті. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* (с. 57–60). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.
2. Гагаріна, Н. П. (2022). Методичні складові STREAM-освіти та особливості роботи з

дошкільниками. *Modern directions of scientific research development* (pp. 182). VoScience Publisher, Chicago, USA.

3. Гундар, Н., & Бутенко, В. (2021). STREAM-освіта як інтегрований підхід до формування ключових компетентностей дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти*, 43.

4. Крутій, К. (ред.) та ін. (2020). STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД.

5. Крутій, К., Грицишина, Т., & Стеценко, І. (2017). STREAM-освіта для дошкільників або «Стежинки у Всесвіт». *STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку* (с. 60-61). ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

6. Максимова, О. О. (2022). Проектна діяльність та робототехніка як провідні напрями STREAM-освіти дітей. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 50, 163-169.

7. Никітіна, О. (2022). Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами STREAM-технології в освітньому середовищі НУШ. *Scientific Collection «InterConf+»*, 28(137), 95-103. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.12.2022.011>

8. Харькова, Є. Д. (2021). Інноваційна діяльність вихователя в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка.

Герасимчук Ю. П.

*Державний університет «Житомирська політехніка»
(Житомир, Україна)*

Паньковик Н. М.

*Державний університет «Житомирська політехніка»
(Житомир, Україна)*

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ЧАТУ GPT В ОСВІТІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Впровадження інноваційних технологій в освіту, а саме штучного інтелекту, викликає ажіотаж серед освітян. Використання штучного інтелекту стрімко зростає в освітньому секторі. Тож не дивно, що ChatGPT, чат-бот, розроблений OpenAI у листопаді 2022 року, набув глобальної популярності, причому найбільший відсоток користувачів (15,22%) проживає у Сполучених Штатах.

Завдяки своїй популярності та здатності генерувати схожі на людину відповіді на запитання, ChatGPT стає надійним супутником для багатьох учнів і викладачів. Однак, як і будь-яка нова технологія, ChatGPT у вищій освіті має певні переваги і недоліки.

Чат GPT – це тип мовної моделі GPT (Generative Pre-trained Transformer), яка була спеціально навчена створювати текст у відповідь на введення певного запиту. Він створений для імітації людської розмови та може використовуватися в різноманітних програмах, включаючи чат-ботів, віртуальних помічників та засоби мовного перекладу.

Ми маємо на меті висвітлити переваги та недоліки використання штучного інтелекту в освіті, а також шляхи його впровадження в процес навчання для економії часу та ресурсів освітян. Chat GPT — це потужний інструмент, який має потенціал змінити спосіб взаємодії з технологіями, створення більш природного та інтуїтивно зрозумілого спілкування між людьми та машинами. Він уже використовується в різноманітних додатках, включаючи чат-боти обслуговування клієнтів, інструменти мовного перекладу та віртуальних помічників, і його використання в освіті також досліджується як спосіб покращити навчання та залучення студентів.

Переваги використання чату GPT:

1. Полегшення доступу до освіти та персоналізація навчання.

ChatGPT покращує доступність освіти, усуваючи перешкоди для людей з інвалідністю та людей, які не розмовляють англійською. Наприклад, ChatGPT може озвучувати відповіді для студентів з вадами зору. Він також може підсумовувати теми або поняття з курсу для студентів із вадами навчання. Крім того, це дозволяє студентам, які мають проблеми з набором тексту або використанням клавіатури, висловити свої запити. Окрім цього, ChatGPT може перекладати англійський зміст для студентів на мову, яка їм зручна, таким чином дозволяючи їм легко розуміти матеріал курсу. Наступною важливою перевагою використання штучного інтелекту є персоналізація навчання студентів. ChatGPT може зрозуміти стилі навчання студентів, забезпечуючи персоналізований досвід навчання. Він може аналізувати успішність студентів і структурувати курс відповідно до їхніх вимог. За допомогою Chat GPT студенти можуть навчатися в комфортному темпі та досконало розуміти складні поняття. Вони можуть швидко отримати доступ до додаткового навчального контенту, унікально взаємодіючи з текстовими дослідженнями або навчальними матеріалами через ChatGPT. Окрім цього, вони можуть покращити якість своїх академічних есе за допомогою індивідуальних та персональних відгуків від ChatGPT (Halaweh, 2023, 15).

2. Допомога у підготовці до занять та іспитів.

Зазвичай студенти шукають відповідний матеріал для завдань у підручниках та Інтернеті. На відміну від цього, ChatGPT економить час і полегшує виконання завдань. Коли студенти вводять запитання для завдання у ChatGPT, останній відповідає поясненнями та прикладами. Це надає учням альтернативний спосіб відповіді на завдання. Він також пропонує академічні фрази, терміни та структури речень, що відповідають певному контексту, і, як наслідок, збагачує академічний словниковий запас студентів і навички письма. До того ж, ChatGPT може допомогти студентам підготуватися до іспитів. Він може структурувати їх нотатки впродовж лекцій та практичних з акцентом на ключових термінах. Це може допомогти їм сформулювати ідеальну відповідь на важливе питання. Крім того, він може генерувати практичні запитання, щоб допомогти учням усвідомити свої сильні та слабкі сторони на основі предмета (Norper, 2015, 264).

3. Штучний інтелект є корисним помічником для освітян в процесі підготовки до навчання студентів.

Використання ChatGPT у вищій освіті може допомогти викладачам різними способами, а саме:

- Розробка комплексних планів занять для курсу.
- Створення різноманітних завдань, таких як MCQ, True/False , заповнення пропусків, створення текстів для читання, граматичного тесту чи вікторини.
- Аналіз завдань студентів і допомога вчителям у процесі оцінювання та надання конструктивного відгуку.
- Доступ до посилань, що містять додаткові освітні ресурси для курсу.
- Поради та підказки для підвищення залученості студентів.

Недоліки використання чату GPT:

1. Відсутність академічної доброчесності

Академічна доброчесність є головною проблемою використання ChatGPT у вищій освіті. Багато педагогів вважають, що використання ChatGPT для написання завдань лише сприятиме шахрайству та плагіату. Оскільки ChatGPT швидко генерує відповіді, це зменшить здатність учнів до мозкового штурму, критичного мислення та креативності відповідей (Shidiq, 2023, 362).

2. Надає неточну інформацію

Інформація, надана ChatGPT, може здатися правдоподібною та добре написаною, але їй бракує глибшого аналізу та точності, до того ж може бути важко визначити, які саме частини інформації є фактично недостовірними. Це може зашкодити досвіду навчання та навичкам прийняття рішень студентами (Williamson, Macgilchrist, Potter, 2023, 3).

3. Упереджені відповіді

Чат-боти, засновані на штучному інтелекті, мають у своєму розпорядженні величезний набір даних. Якщо ж певний набір даних містить упередження, є ймовірність, що деякі відповіді, створені Chat GPT, будуть упередженими. Ці упередження є шкідливими та можуть посилити дискримінацію певних груп людей і створити нездорове середовище.

4. Обмежені знання

Хоча ChatGPT і має у своєму розпорядженні велику кількість інформації, все ще є деяка інформація, до якої він не має доступу, через це він може не дати хороших відповідей на спеціалізовані теми. Він також може бути не в курсі останніх подій у різних сферах.

5. Нездатність виконувати багато завдань і розуміти контекст

ChatGPT може працювати лише над одним завданням і відповідати на один запит одночасно. Якщо учень задає кілька запитань одночасно, ChatGPT може насилу визначити пріоритети та уповільнити роботу, не відповідаючи на всі запитання. Окрім цього, чату ChatGPT може бути важко зрозуміти контекст і нюанси людської мови. Наприклад, якщо студент використовує гумор чи сарказм у запитанні, ChatGPT може не помітити це та надати нерелевантну відповідь.

6. Відсутність EI

Емоційний інтелект (EI) відіграє важливу роль в освітніх установах. Педагог-людина може зрозуміти емоції учнів і реагувати відповідно. Педагог здатний надати емоційну підтримку у складні часи. Це не стосується віртуальних чат-ботів, таких як ChatGPT, які не мають EI і тому не можуть зрозуміти людські емоції. Хоча вони можуть здатися співчутливими, вони не в змозі належним чином реагувати на складні людські емоції (Sobieszek, Price, 2022, 345).

На даний момент, недоліків використання ChatGPT проаналізовано більше, ніж практичних переваг. Не зважаючи на це, вивчення штучного інтелекту стрімко розвивається і на основі існуючих технологій з'являються нові, які можуть покращити ефективність використання ШІ в освіті та значно підсилити освітній процес.

Висновки та перспективи.

Використання технології чату GPT в освіті має потенціал революціонізувати процес навчання, забезпечуючи персоналізоване та інтерактивне навчання та надаючи студентам доступ до великої кількості знань та інформації. Однак використання технології GPT також створює проблеми та обмеження, зокрема занепокоєння щодо недостовірної інформації, конфіденційності даних і упередженості. Освітянам важливо враховувати ці проблеми та вжити відповідних заходів для їх вирішення.

Зрештою, успіх використання технології GPT в освіті залежатиме від того, наскільки добре інтегрований штучний інтелект у навчальний процес і наскільки ефективно він використовується для покращення навчання та успішності студентів. Застосовуючи продуманий і зважений підхід до використання технології GPT, ми можемо розкрити його потенціал, трансформувати освіту та розширити можливості наступного покоління учнів.

Отже, порівнюючи переваги та недоліки, ми можемо зробити висновок, що, незважаючи на те, що штучний інтелект наразі розвивається і усуває певні недоліки, тема використання ChatGPT в освіті досі нова та потребує глибшого вивчення та практичного використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Halaweh, M. (2023). ChatGPT in education: Strategies for responsible implementation. *Contemporary Educational Technology*, 15(2).
2. Hopper, T. (2015). Self-study of an elementary generalist physical education teacher educator: Schoolintegrated teacher education and structural coupling. *Asia-Pacific Journal of Health, Sport and Physical Education*, 6(3), 259-272.
3. Shidiq, M. (2023, March). The use of artificial intelligence- chat-gpt and its challenges for the world of education; from the viewpoint of the development of creative writing skills. In proceeding of international conference on education, society and humanity(Vol.1, No. 1, pp. 360-364).
4. Sobieszek, A., & Price, T. (2022). Playing games with ais: The limits of gpt-3 and similar large language models. *Minds and Machines*, 32(2), 341-364.
5. Williamson, B., Macgilchrist, F., & Potter, J. (2023). Re-examining AI, automation and datafication in education. *Learning, Media and Technology*, 48(1), 1-5.

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Компетентнісний підхід висуває низку вимог до організації освітнього процесу, спрямованого на формування предметної і ключових компетентностей, наскрізних умінь здобувачів освіти. Реалізація означеного підходу зумовлює оновлення змісту, методики навчання для досягнення освітніх результатів.

Українські науковці (Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Бондаренко, Н. Голуб, Л. Попова, А. Фасоля, О. Фідкевич та ін.) довели, що потужним інструментом формування ключових компетентностей учнів є компетентісно орієнтовані завдання (далі – КОЗ) – «спеціально створена дидактична конструкція, що використовується з метою формування і перевірки рівня предметних, міжпредметних і ключових компетентностей» (Окрилення, 2019..., 404).

КОЗ спрямовані на організацію самостійної пошукової, творчої діяльності; командну взаємодію учнів у процесі проектної діяльності тощо, тобто передбачають вихід за межі уроку, показуючи умови й ситуації застосування здобутих знань. У процесі експериментальних досліджень доведено: «важливо створювати нетрадиційні навчальні ситуації, що сприятимуть формуванню вмінь творчо використовувати здобуті знання» (Горошкіна & Попова, 2010, 9).

Практика й аналіз чинних підручників української мови для НУШ переконує, що значна частина КОЗ побудована на текстовому матеріалі, оскільки саме текст є джерелом інформації, об'єктом розуміння, вивчення, спостережень над естетикою мови, функціями мовних одиниць; матеріалом для роботи з інформацією (фіксування інформації в різний спосіб, визначення актуальності, вірогідності, головної і другорядної інформації), інструментом формування текстотвірних умінь учнів.

Оскільки «компетентність як синтетичний термін поєднує в собі готовність до цілевизначення, планування, дій, оцінювання й рефлексії, що у процесі вияву її передбачає реалізацію таких дій: розуміти, демонструвати, застосувати, довести, сприяти, використати, оцінити, обрати, обґрунтувати, розвинути» (Голуб & Горошкіна, 2019, 34), КОЗ мають передбачати визначення й осмислення теми, головної думки, ознак і композиційних елементів тексту, стильових рис, мети висловлення; визначення й обґрунтування типу мовлення; формулювання тези, гіпотези, добір аргументів; слухання, читання, переказування; співвіднесення мовних засоби із задумом, типом, жанром і стилем мовлення; «переведення» тексту з одного стилю в інший; визначення емоційного впливу тексту на читачів, слухачів; словникова робота (з'ясування лексичного значення слова, тематичне групування лексики, активізування у мовленні; виховання уваги до незнайомих слів; сполучуваність слів тощо); виявлення й маркування певного мовного явища; пояснення написання окремих слів і вимови; добір слів і виразів, що сприяють налагодженню психологічного комфорту, унеможливають конфлікт; видозміна тексту (розширення, скорочення, збагачення певними одиницями (влучними словами і виразами, синонімами, епітетами, фразеологізмами, тропами), заміна одних одиниць іншими, логічне розташування змістових елементів структури тексту); виявлення проблеми; привернення уваги до тропів задля формування відчуття естетичної насолоди; проведення аналогії з відомими фактами, прикладами з життя людей, історичними подіями, прислів'ями й афоризмами, творами, цитатами з творів, епіграфами і багато ін.; формулювання уточнювальних запитань за змістом тексту; узагальнення певного мовного матеріалу (групування, класифікація, структурування й систематизування); організація супутнього повторення; організація групового чи індивідуального мовознавчого дослідження; удосконалення тексту; організація

самостійної роботи; виконання логічних операцій (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, висновки); прогнозування психологічного впливу тексту на співрозмовника; висловлення власного ставлення до змісту тексту; виявлення слів і виразів-конфліктогенів; переведення тексту в інший формат: схему, малюнок, таблицю тощо); добір коментарів; виявлення прийомів гармонійного спілкування; створення власного висловлення тощо.

Тематика текстів сприяє формуванню ключових компетентностей і наскрізних умінь здобувачів освіти. Спостереження за освітнім процесом переконують у тому, що цікавими для учнів є тексти про сучасні досягнення, відкриття, професії, правила збереження здоров'я, тайм-менеджмент, основи фінансової грамотності, культуру спілкування, у тому числі міжкультурного та ін. Практика переконує, що ефективними є уривки з художніх творів сучасних письменників, що привертають увагу учнів і спонукають їх до прочитання тексту загалом.

Ознаками компетентісно орієнтованих завдань є їх орієнтація на розвиток учнів, а не на засвоєння певного обсягу знань; комунікативна спрямованість; наявність актуальної проблеми, шляхи розв'язання якої мають запропонувати учні; моделювання ситуацій, наближених до реальних, що дає змогу показати можливості здобутих знань за межами уроків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голуб Н. Б. & Горошкіна О. М. (2019) Концепція навчання української мови учнів старшої школи К.: Педагогічна думка, 2019 - 56 с.
2. Горошкіна О.М. & Попова Л.О. (2010) Урок української мови: від планування до проведення. Харків: Видавнича група «Основа»
3. Окрилення ОЗОНОм: книга пам'яті Анатолія Миколайовича Фасолі (2019). Житомир.: Видав. ПП. «Рута». 660.

Гринчак Я. Є.

*ПЗЗСО Київський ліцей "Світ Монтессорі"
(Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ДОШКИ MIRO НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У нашому мобільному та електронному світі потрібно завжди бути готовим до того, що все навколо нас перетворюється і перетікає в інтернет мережу. Життя кожної людини змінюється до невпізнанності. У ході деяких подій (пандемія, воєнний стан), всі сфери життя почали перебудову і планування в цих страшних умовах. Ці виклики також зажадали глобальних змін у системі освіти. У найкоротші терміни було здійснено перехід на дистанційне навчання.

Вчителі мали зробити миттєвий вибір ефективних інструментів, і переділу всього матеріалу в електронний. Гостро постала необхідність вибудовування освітнього процесу як реального часу, що забезпечує контакт вчитель-учень.

Ефективним засобом для дистанційного уроку стали онлайн-дошки, зокрема електронна дошка (MIRO) Миро, що дозволяє вирішувати різноманітні навчальні завдання.

Цей сервіс передбачає спільне виконання вправ, дозволяє бачити події всіх учасників процесу творення, робити позначки прикріплювати посилання, картинки, відеофайли, робити певні виправлення і використовувати повторно, що в принципі неможливо зі звичайною дошкою.

Віртуальна дошка є універсальним онлайн інструментом для демонстрації навчального матеріалу та для роботи у групі та індивідуально.

Розберемо докладніше етапи роботи з онлайн-дошкою – MIRO:

–перше, що ми повинні зробити, це зареєструватися.

Через будь-який браузер набираємо у пошуку – Miro. У результатах пошуку відкриваємо відповідний сайт. На сайті натискаємо кнопку "Вхід". У вікні заповнюємо дані – адресу вашої поштової скриньки та пароль, який треба вигадати. Потім потрібно повторно ввести дані для підтвердження та натиснути кнопку «Ресстрація». Після виконання цих дій на поштову скриньку користувача прийде лист про реєстрацію на сайті.

–другим кроком належить розібратися з роботою шаблонів.

Увійшовши на сайт, можна побачити пропозицію вибрати шаблон. Існує достатня кількість готових шаблонів з різної тематики: карта пам'яті, мозковий штурм, планування, організація зустрічей, обговорення, можливість зворотного зв'язку, проведення майстер-класу, можливість презентації в картинках. Після вибору зовнішнього виду необхідно натиснути кнопку «Застосувати». Користувач потрапляє до конструктора.

–третій крок – це робота з панеллю інструментів. Панель інструментів для роботи з учасниками включає такі елементи: створення нового "фрейму", новий слайд для контенту, запуск режиму презентації, перегляд коментарів, режим чату:

- Картки. Цей інструмент зручно використовувати в форматах спільної роботи.
- Скріншерінг. У цьому режимі учасники можуть лише йти за екраном викладача.
- Голосування. Можна призначити кількість голосів кожного учасника та вибрати елементи, за які можна голосувати: тексти, зображення або наклейки.
- Режим відеочату. Доступний тільки в платних версіях, але для відеозв'язку при роботі з Miro можна використовувати сторонні ресурси.
- Таймер. Ви можете обмежити час виконання завдань.
- Історія змін. Якщо хтось видалити весь контент, можна легко дізнатися, хто це зробив.

Використання онлайн-дошки MIRO має ряд переваг:

- 1) Управління дошкою ведеться прямо з браузера, немає необхідності завантажувати додатки чи файли.
- 2) Простір дошки безмежний, тобто всі записи, тексти, посилання та файли зберігаються. Необмеженість простору також дозволяє стежити за прогресом кожного учня, своєчасність виконання завдань.
- 3) Дошка – це загальний простір, що сприяє створенню командного духу, формує вміння працювати у команді.
- 4) Надає можливість спільно працювати над проектом, виділяє зону відповідальності кожного учасника.
- 5) Забезпечує наочність. Необхідно відзначити, що використання дошки MIRO сприяє розвитку цілого ряду математичних умінь.

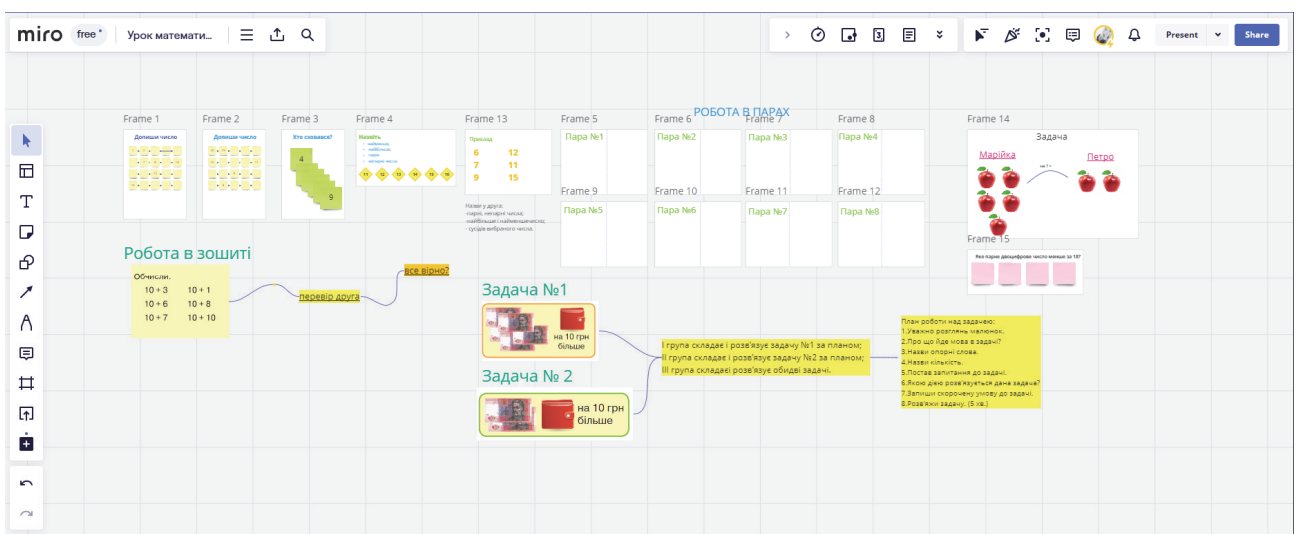

Рисунок 1. Приклад роботи на дошці MIRO для уроку математики початкової школи

Таким чином, можна зробити висновок, що онлайн-дошка MIRO є багатофункціональним освітнім інструментом, що дозволяє ефективно вибудовувати освітній процес у дистанційному форматі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жерносек І. П. (2002). Деякі ціннісні орієнтації учнівської молоді. Нова пед. думка. 152 с.
2. Кремень В. (2009). Трансформація особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації. 263 с.
3. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія. / за ред. В. Кременя / АПН України, Ін-т обдар. дитини. Київ : Педагогічна думка, 2008. 472 с

Грицевич Ю. В.

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)*

Радчук Б. В.

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)*

ТЕХНОЛОГІЯ МАЙНДМЕПІНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасна лінгводидактика та її розвиток позначені не тільки сталим інтересом до вивчення мов і культур, але й активним упровадженням інформаційних (комп'ютерних) технологій (ІКТ) у навчальний процес. Чималий лінгвістичний потенціал для вдосконалення процесу навчання та вивчення мови мають інтелект-карти. В англійській мові використовують два терміни – concept mapping і mind mapping, натомість в українській натрапляємо на декілька варіантів перекладу: «карти пам'яті», «карти розуму», «карти думки», «інтелект-карти», «концепт-карти», «карти концепцій». Найдоцільнішим у контексті інформаційно-дидактичного середовища, услід за І. Радченком [3], вважаємо використання терміну «інтелект-карти».

Методика майндмепінгу ґрунтується на принципі «радіантного мислення». Термін «радіантне мислення» походить із астрономії й означає точку на небесній сфері, з якої виходять видимі траєкторії тіл із однаковою спрямованістю (наприклад, метеорити з одного потоку) [1]. Це свідчить про безмежну різноманітність можливих асоціацій і невичерпні можливості нашого мозку. У процесі обробки інформації мозок реалізує п'ять основних функцій: сприйняття, утримання, аналіз, висновок та управління. Людський мозок відрізняється від комп'ютера тим, що працює асоціативно. Асоціація відіграє домінуючу роль майже в усіх психічних функціях, слова не стали винятком. Висловлена думка має численні зв'язки з іншими ідеями й концепціями. При цьому значно активізується зорова пам'ять, чому сприяють набір ключових слів, використання кольору, символи, значки, стрілки із зазначенням груп слів тощо [4].

Інтелект-карта має низку відмінностей від традиційної лінійної форми подання інформації:

- 1) по-перше, центральний образ дозволяє легше сконцентруватися на основній думці;
- 2) радіальні гілки визначають перелік головних питань;
- 3) значимість фактів залежить від їхньої віддаленості від центру;
- 4) і нарешті, різнобарв'я та багатовимірність зображення сприяє більш ефективному запам'ятовуванню [2].

Створення інтелект-карти передбачає беззаперечну наявність центрального образу; ієрархію зв'язків; послідовний виклад змісту; використання графічних образів; лаконічність і чіткість; одне ключове слово (словосполучення) на кожній лінії; поєднання різних змістових блоків ієрархії в разі потреби; відмежування різних блоків за потреби граничними лініями; використання рисунків-символів образу для посилення змісту [4].

Однією з ключових переваг використання інтелект-карт у лінгводидактиці є їх здатність створювати візуальні зв'язки між словами, концепціями та мовними структурами. Вони дозволяють легше зрозуміти навчальний матеріал. Наочні елементи поліпшують когнітивні процеси, а створення інтелект-карток сприяє розвитку критичного й творчого мислення, формує вміння самостійно й творчо працювати з навчальною й довідковою літературою, робить процес навчання цікавішим, результативнішим; дозволяє виявити слабкі місця, на які варто звернути посилену увагу. Без технології майндмепінгу не обійтись і під час організації освітніх процесів. Планування навчальної діяльності, підготовка і проведення лекційних, практичних і семінарських занять, контроль знань, іспити, підготовка до мовних олімпіад і конкурсів, проведення індивідуальних занять, можуть бути вдосконалені через застосування інтелект-карт, які роблять матеріал більш доступним і структурованим [3]. Відзначимо ще одну корисну можливість інтелект-карт – здатність допомагати здобувачам у плануванні та організації свого навчання. Створення карт може бути ефективним способом управління часом (таймменеджмент) та ресурсами здобувачів, адже вони можуть швидко визначити пріоритети та питання для вивчення.

Отже, технологія майндмепінгу в контексті навчання української мови відкриває нові можливості для підвищення мовної грамотності та розвитку когнітивних навичок здобувачів, що дозволяє розширити горизонти навчання та підготувати молоде покоління до викликів сучасного світу. Системне використання інтелект-карт робить навчання креативним, сприяє глибокому розумінню й полегшує навчання і викладання української мови в сучасному лінгводидактичному середовищі. Відзначаючи численні переваги, варто пам'ятати, що майндмепінг – це інструмент, а не ціль. Його ефективність залежить від якості матеріалів, методів викладання та педагогічної компетентності й майстерності вчителя-філолога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Buzan T. (2003). *How to Mind Map*. HarperCollins, 2002, 128
2. Новицька Д. Є. (2020). Інтелект-карти як ефективний метод навчання іноземної мови майбутнього інженера. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. Т. 31 (70). № 4. С. 260–264. URL: <https://cutt.ly/OwRtDk3b> (Дата звернення: 31.10.2023) (doi.org/10.32838/2709-3093/2020.4/36)
3. Радченко І. Технології ConceptMapping та MindMapping у контексті інформаційно-дистанційного середовища. [Електронний ресурс]. URL : <https://cutt.ly/mwRtS3lu> (Дата звернення: 19.10.2023).
4. Терещенко Н. В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні технології навчання в системі освіти. [Електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/KwRtDT52> (Дата звернення: 23.10.2023)

Гула Л. В.

*Миколаївський національний аграрний університет
(Миколаїв, Україна)*

АКТИВНІ МЕТОДИ І ФОРМИ НАВЧАННЯ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гармонізація вищої освіти в Україні та її розвиток здійснюватиметься за певними принципами відповідно до вимог Європейського простору вищої освіти. А це, перш за все, пріоритетне впровадження інноваційних досягнень в освіті та науці. Адже відомо, що

інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити шляхом формування поколінь людей, які мислять і працюють по-новому (Гула, 2022, 133).

Сьогодні вищий навчальний заклад (ВНЗ) має прищеплювати інтерес до здобуття знань, формувати у студентів бажання вчитися протягом усього життя, розвивати комунікативні навички з використанням усіх сучасних засобів і методів, вчити студентів самостійно та в формі ставити проблеми та вирішувати їх. команда. Педагоги повинні виконувати основну мету педагогічної діяльності – забезпечення умов для якісного навчання учнів відповідно до їх індивідуальних нахилів, можливостей, здібностей і потреб, забезпечення професійної орієнтації учнів на майбутню діяльність.

Встановлено, що необхідно більше уваги приділяти залученню здобувачів освіти до різноманітних форм і методів навчальної діяльності в урочний та позаурочний час, використанню на заняттях наочних посібників та елементів інноваційних технологій, залученню здібних до навчання. учнів у дослідницькій діяльності, оскільки це розширює їхні пізнавальні та творчі комунікативні можливості. (Гула, 2022, 134).

Використання активних форм навчання при викладанні профільних і педагогічних дисциплін зумовлене низкою причин: здобувачі освіти мають не лише отримати певні знання, а й уміти застосувати їх у певній практичній ситуації. Значно активізують навчальний процес такі форми навчального процесу, як «ділові ігри», «круглі столи», «кейс-метод», «фасилітація», «розповідь», «письмо». Вони сприяють активній взаємодії студентів і викладачів. Для вдосконалення та інтенсифікації навчально-виховного процесу у вищій школі велике значення має знання та врахування тих особливостей університетської освіти, які зумовлюють необхідність перебудови студентами стереотипів виховної роботи, що склалися у школі, та озброєння їх новими. уміння та навички навчально-пізнавальної діяльності (Гурч5,20).

Активне навчання — це така організація навчального процесу, яка спрямована на всебічну активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів шляхом широкого, бажано комплексного використання як педагогічних (дидактичних), так і організаційно-управлінських засобів (Дичковська, 2004, 17). При виборі методів навчання викладач враховує час, відведений на вивчення теми, а також значимість навчального матеріалу для подальшої професійної чи навчальної діяльності студента. Технологія активного навчання передбачає використання активних методів навчання (метод проектів, моделювання професійних ситуацій, тренінги, рольові та ділові ігри, круглі столи тощо), орієнтованих на особистість студента, його активну участь у саморозвитку та отриманні результатів. якісні та професійні знання та вміння, творче вирішення конкретних завдань.

Розглянемо деякі прийоми активізації навчального процесу відповідно до сучасних тенденцій. «Скрайбінг» — процес візуалізації інформації в реальному часі. Головне завдання цієї методики – донести інформацію в максимально зрозумілому і привабливому для учня форматі. Тому для створення яскравого малюнка використовуються різні види зображень - малюнки, значки, символи, окремі ключові слова (написи, гасла), діаграми, діаграми. Дивлячись на візуалізацію писаря, слухач повинен хоча б у загальних рисах відтворити в пам'яті почуту історію.

Сторітеллінг — це маркетингова техніка, яка використовує потужність медіа для ефективною передачі інформації за допомогою історій і прикладів. Навчальний матеріал, поданий у формі цікавої, захоплюючої розповіді, сприяє розвитку особистісних якостей, демонструє неповторну уяву кожного здобувача освіти, дає можливість для активності та творчості. Сучасні педагоги та психологи в усьому світі цікавляться сторітеллінгом, оскільки пояснення матеріалу у формі сторітелінгу розвиває уяву, логіку учнів та підвищує рівень культурної вихованості. Сторітелінг можна застосовувати будь-де та будь-коли. Саме завдяки обміну історіями та побудові емоційних зв'язків викладачі та студенти створюють належні та якісні стосунки.

Таким чином, активні методи навчання дозволяють:

- розвивати мислення студентів;

- сприяють їх залученню до вирішення проблем, максимально наближених до реальних виробничих ситуацій;
- розширюють та поглиблюють фахові знання, розвивають практичні навички та вміння;
- сприяють активізації навчального процесу, спонукають студентів творчої участі в ньому та забезпечують розвиток і саморозвиток їх особистості;
- сприяють розвитку вміння рефлексувати, що допомагає студентам знайти індивідуальний стиль професійної діяльності, прогнозувати й аналізувати результати своєї діяльності, підвищує рівень самоорганізації.

Слід зазначити, що під час уроку з використанням активних методів навчання вчитель потребує значно більшої самовіддачі та творчості, ніж коли він проходить пасивно, у формі переказу прочитаного чи давно відомих істин. Форми участі вчителя в учнівських дискусіях можуть бути найрізноманітнішими, але ні в якому разі не нав'язуванням своєї думки. Найкраще це досягається шляхом тонкого управління ходом дискусії, шляхом постановки проблемних питань, які вимагають продуктивного мислення та пошуку істини. Це, як показує практика, можливо, коли вчитель висловлює свою точку зору лише для того, щоб зробити висновки з учнівських висловлювань і аргументовано спростувати хибні судження.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що успішність навчання визначається ставленням учнів до самого навчання, їх прагненням до знань, усвідомленням і самостійним оволодінням знаннями, уміннями, їхньою пізнавальною діяльністю. Активні методи навчання, на нашу думку, при творчому застосуванні перетворюють навчальний процес на творчо-дослідницьку діяльність, що позитивно впливає на його ефективність та спонукає до пошуку різноманітних прийомів та інноваційних підходів до здобуття знань.

Необхідність активного навчання зумовлена тим, що за допомогою його форм і методів можна досить ефективно вирішувати низку дидактичних завдань, які важко розв'язати в традиційних умовах навчання. Завданнями навчання в сучасних умовах є не лише оволодіння знаннями, уміннями та навичками за обраною спеціальністю, а й підготовка студентів до самоосвіти, розвиток у них інтересу до навчання та формування пізнавальних потреб (Литвинчук, 2022, 55). Активні методи навчання дозволяють досягти поставлених цілей і сприяють особистому та професійному зростанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гула Л. В. Студентоцентризм як один з механізмів підвищення якості вищої освіти / Л. В. Гула // Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій : матеріали III міжнар. конф. м. Київ, 24–25 січня 2020 р – 2020. – С. 3-5.
2. Гула Л. В. Методи активізації навчання у ЗВО: сучасні тренди // Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 54, Т. 1. С.133-136.
3. Гурч Л. М. Впровадження інноваційних педагогічних технологій: вимоги сучасності / Л.М. Гурч // Проб. і персп. розв. фін. системи України. 2003. Вип. 9. С. 151–153.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: [навч. посіб.]/ І.М. Дичківська Київ: Академвидав, 2004. 320 с.
5. Літвінчук С. Б., Гула Л. В. Сучасні підходи до навчання майбутніх економістів засобами комп'ютерних технологій. *Modern Economics*. 2022. № 33(2022). С. 50-57.

Дика Н. Д.
Криворізький державний педагогічний університет
(Кривий Ріг, Україна)
Антонюк А. О.
Криворізький державний педагогічний університет
(Кривий Ріг, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE-СЕРВІСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасний освітній простір характеризується необхідністю впровадження інноваційних технологій для покращення навчального процесу та підвищення якості знань. Один з таких інструментів – сервіси компанії Google, які надають широкі можливості для організації та управління навчальним процесом в початковій школі.

Питання використання онлайн-сервісів в освіті та під час дистанційного навчання досліджують такі науковці та освітяни, як Ю. Бурцева, Н. Войтович, І. Воронікова, В. Дронь, Ю. Дюлічева, С. Живицька, Н. Каштан, Н. Капінус, І. Корницька, В. Корольський, Т. Крамаренко, Т. Кутепова, Д. Малєєва, Л. Павленко, О. Подоляка, С. Семеріков, І. Трембач, О. Усачова та інші.

Сервіси Google відкривають перед вчителями безліч перспектив. Н. Войтович та А. Найдьонова визначають такі можливості сервісів Google та Web 2.0:

- ✓ використання відкритих, безкоштовних і вільних електронних ресурсів (навчальних комп'ютерних програм, електронних підручників, ігор, зображень і звукових файлів), які можуть бути використані з навчальною метою;
- ✓ самостійне створення власного мережного контенту (текстів, малюнків, фотографій, аудіо- та відео-фрагментів);
- ✓ можливість активно долучати учнів до колективної співпраці в режимі онлайн;
- ✓ участь у нових формах навчально-пізнавальної діяльності;
- ✓ участь у професійних наукових спільнотах (Войтович, 2017, 40).

І. Корницька вважає, що онлайн-сервіси сприяють розвитку пізнавальної активності молодших школярів і пропонує використовувати такі сервіси, які передбачають колаборацію як учнів між собою, так і з вчителем (Корницька, 218, 552).

В умовах карантину або воєнного стану, що вже кілька років поспіль зумовлюють дистанційне навчання, безумовно науковці, вчителі, батьки мають сприяти розвитку пізнавальної активності учнів в умовах он-лайн навчання. Н. Капінус, О. Усачова, І. Трембач виділяють переваги дистанційного навчання в 1–4 класах: зручний індивідуальний графік, своя швидкість сприйняття, підвищення інтересу дитини до знань за допомогою навчальних мультфільмів та комп'ютерних ігор, вивчення англійської з носіями (Капінус, Усачова, Трембач, 2020, 21). Науковці пропонують використовувати різні сервіси.

Використання продуктів Google значно підвищує інтерес учнів до навчання, створює умови для саморозвитку, активізує пізнавальну діяльність, розвиває спостережливість, формує компетентність щодо пошукової та науково-дослідної роботи. Використовуючи Google-сервіси, викладачі та учні отримують більше інструментів для спільної роботи в навчальному процесі в умовах дистанційного навчання: створення презентацій, веб-сайтів, виконання проектів у групах, проведення он-лайн уроків, залучення до ігрової діяльності і т.п.

Існуючі Google-сервіси та посилання на них представляємо в таблиці.

Google-сервіси

№ п/п	Google сервіс	Посилання на ресурс	Icons
1.	Google Docs	https://www.google.com/intl/uk_ua/docs/about/	
2.	Google Slides	https://www.google.com/intl/uk_UA/slides/about/	
3.	Google Classroom	https://chrome.google.com/webstore/detail/google-classroom	
4.	Google Forms	https://www.google.com/intl/uk_ua/forms/about/	
5.	Google Sites	https://sites.google.com/new	
6.	Google Sheets	https://www.google.com/intl/uk_ua/sheets/about/	
7.	Google Hangouts	https://hangouts.google.com/	
8.	Google Calendar	https://calendar.google.com/calendar	
9.	Google Keep	https://keep.google.com/	
10.	Google Gmail	https://www.google.com/intl/uk/gmail/about/	
11.	Google Drive	https://www.google.com/intl/uk_UA/drive/	
12.	Google Groups	https://groups.google.com/my-groups	
13.	Google Meet	https://meet.google.com/	

Розуміючи важливість взаємодії вчителя і учнів за допомогою Google сервісів, нижче пропонуємо рекомендації щодо використання Google-сервісів на уроках математики в початковій школі.

1. Враховуйте потреби учнів: при плануванні роботи з використанням Google-сервісів необхідно врахувати рівень технічних навичок учнів щодо володіння гаджетами та наявного інтернет доступу. Важливо підходити до використання інструментів з урахуванням їх здатностей та можливостей.

2. Встановіть конкретну мету: необхідно визначити, які конкретні цілі ви прагнете досягти за допомогою Google-сервісів на уроці математики. Це може бути спільне виконання проєктів на Google Документах, тестування, анкетування на Google Формах, спілкування на Google Зустрічах, оцінювання в Google Класі тощо.

3. Підготуйте матеріали: перед відео-уроком чи он-лайн зустріччю необхідно підготувати всі необхідні матеріали, такі як: завдання, презентації, діаграми тощо.

4. Проводьте демонстрації: необхідно показувати учням, як користуватися різними Google-сервісами. Вивчення основних функцій та інтерфейсу допоможе їм більш комфортно працювати з інструментами.

5. Забезпечте додаткові ресурси: необхідно використовувати інтерактивні завдання та інструменти Google, які дозволяють учням активно брати участь у процесі навчання. Наприклад, створіть групові завдання, де учні мають спільно розв'язати завдання на Google Таблицях або створювати Google Презентації.

6. Використовуйте Google Клас, який дозволяє структурувати завдання, додавати матеріали та вести спільну комунікацію. Ви можете створювати завдання для інтерактивного виконання, а також слідкувати за здобутками учнів.

7. Звертайте увагу на безпеку: важливо нагадувати учням про правила онлайн-безпеки, особливо коли вони взаємодіють з інтернет-інструментами.

8. Залучайте батьків: необхідно залучати батьків до процесу навчання за допомогою Google Класу, де вони можуть слідкувати за активністю та досягненнями своєї дитини. Це сприятиме більш глибокому залученню батьків до освітнього процесу та підтримці навчання вдома.

9. Відкрите спілкування: створюйте можливості для учнів ділитися своїми враженнями, питаннями та ідеями щодо використання Google-сервісів. Це може створити позитивний відгук та залученість.

10. Запитуйте думку учнів: необхідно цікавитися в учнів як вони сприймають використання Google-сервісів на уроках математики. Це допоможе адаптувати підхід та зробити навчання більш ефективним.

Застосовуючи Google-сервіси в педагогічній практиці, нами конструювалися і проводилися уроки математики в дистанційній формі на платформі Google Classroom. Цей ресурс використовувався задля складання розкладу уроків, повідомлення домашніх завдань та збору виконаної домашньої роботи з оцінюванням та коментуванням. Сервіс Google Calendar використовувався для термінування різних видів робіт. За допомогою сервісу Google Docs був створений та проведений проєкт на тему «Обчислюємо площу пришкільної ділянки», який виконувався по групах. Учні, працюючи над проєктом мали змогу спілкуватися на тему проєкту через сервіс Google Groups. Урок на тему «Обчислення площі квадрата і прямокутника» проходив з використанням мультимедійної презентації в дистанційному режимі на платформі Google Meet. На уроці на тему «Задачі на обчислення площі» учням пропонувалося тестування за допомогою сервісу Google Forms. На уроці на тему «Обчислення площі за допомогою палетки» ми пропонували учням презентацію, підготовлену за допомогою сервісу Google Slides з наданням доступу до неї учням до уроку. Учні, що не були присутні на уроці, мали змогу ознайомитися з матеріалом самостійно. А також всі матеріали, що були необхідні учням для здійснення навчальної діяльності, розміщувалися на Google Drive з отриманням доступу до них.

Тож, було доведено, що використання Google-сервісів в початковій школі відкриває перед педагогами та учнями нові можливості для ефективного організації навчального процесу. Інструменти цієї компанії допомагають співпраці, творчості та активному залученню учнів до навчання. Однак важливо пам'ятати, що впровадження технологій має бути сумісним з педагогічними цілями та методами, забезпечуючи баланс між традиційними та сучасними підходами до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войтович, Н. В., Найдьонова, А. В. (2017). Використання хмарних технологій Google та сервісів web 2.0 в освітньому процесі. Методичні рекомендації. Дніпро : ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС».
2. Бурцева, Ю. О., Малєєва, Д. В. (ред.) (2020). Дистанційні технології в освіті: збірник науково-методичних рекомендації щодо організації виховання, навчання та розвитку учасників освітнього процесу під час карантину. Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності.
3. Корницька, І. А. (2018). Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів засобами навчальних онлайн-сервісів. *Молодий вчений*. № 3(2). С. 551–554.

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНСТРУМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність теми формування математичної компетентності учнів початкових класів за допомогою інструментів дистанційного навчання обумовлена сучасними тенденціями в освіті, де відбувається зростання використання технологій та онлайн-ресурсів для навчання. Дистанційне навчання стає все більш розповсюдженим, особливо в умовах пандемії. Враховуючи це, дослідження процесу формування математичної компетентності на дистанційних платформах стає надзвичайно важливим завданням.

Дослідження базується на аналізі різних наукових джерел, які вказують на необхідність вивчення та вдосконалення методів формування математичної компетентності в учнів початкових класів в умовах дистанційного навчання. Для проведення дослідження були використані методи аналізу та синтезу наукової літератури, а також педагогічні спостереження та опитування учителів та учнів.

Формування математичної компетентності учнів початкових класів за допомогою інструментів дистанційного навчання може бути важливим завданням, і для цього можна розглянути наступні тези:

I. Доступність навчальних ресурсів

Доступність навчальних ресурсів є ключовим аспектом успішного дистанційного навчання. Вона визначає, наскільки легко учням отримати доступ до необхідних матеріалів, інструментів та послуг у віртуальному освітньому середовищі.

Розглянемо декілька важливих аспектів доступності навчальних ресурсів при дистанційному навчанні:

- *Інтернет-з'єднання та технічне забезпечення*: діти повинні мати доступ до стабільного Інтернет-з'єднання та відповідного комп'ютерного обладнання.

- *Цифрові платформи*: платформи для дистанційного навчання повинні бути доступними для учнів з різними рівнями функціональної грамотності та з різними видами обмежень. Вони мають бути сумісні з електронними читачами для осіб з вадами зору.

- *Вміст*: навчальні матеріали повинні бути представлені в різних форматах, таких як текст, аудіо, відео тощо. Відео матеріали мають мати можливість налаштування швидкості відтворення.

- *Адаптація для інвалідів*: Важливо враховувати потреби учнів з обмеженнями та надавати їм можливість доступу до індивідуалізованих підходів та підтримки, такої як спеціальні інструкції чи адаптовані завдання.

- *Мобільність*: Навчальні ресурси мають бути доступні на різних пристроях, включаючи смартфони та планшети, щоб студенти мали можливість навчатися в руху.

II. Індивідуалізація навчання

Зазначений пункт "Індивідуалізація навчання" в контексті формування математичної компетентності учнів початкових класів за допомогою інструментів дистанційного навчання означає, що навчання може бути більш ефективним, коли враховуються індивідуальні потреби та характеристики кожного учня.

Нижче наведено детальний опис цього пункту:

- *Адаптація до рівня знань*: дистанційні платформи надають можливість визначити рівень математичних знань кожного учня. З цією інформацією можна адаптувати навчальні

матеріали і завдання для того, щоб вони відповідали рівню учня, будучи надто нескладними або, навпаки, надто простими.

- *Темп навчання*: дистанційне навчання дозволяє учням вибирати свій власний темп вивчення математики. Деякі діти можуть швидше засвоювати матеріал, тоді як іншим знадобиться більше часу. Індивідуалізація дозволяє кожному учню працювати в комфортному темпі.

- *Формат навчання*: різні учні можуть краще адаптуватися до різних форм навчання. Одні можуть бути більше до вподоби відеоуроки, іншим – інтерактивні завдання або онлайн-ігри. Індивідуалізація дозволяє обирати відповідний формат навчання для кожного учня.

- *Диференціація завдань*: вчителі можуть надавати різні завдання в залежності від здібностей і рівня підготовки учнів. Деякі учні можуть працювати над складнішими математичними завданнями, тоді як інші можуть розв'язувати менш складні завдання.

- *Запити на додаткову допомогу*: учні можуть звертатися за додатковою допомогою та поясненнями, коли вони відчувають потребу. Це дозволяє ідентифікувати проблемні моменти та надавати індивідуальну підтримку.

Індивідуалізація навчання через дистанційні інструменти дозволяє забезпечити більш ефективне та ефективне формування математичної компетентності учнів, оскільки враховуються їхні унікальні потреби та здібності.

III. Використання інтерактивних ігор: під час дистанційного навчання

Використання інтерактивних ігор в контексті дистанційного навчання може бути важливим засобом формування математичної компетентності учнів початкових класів.

Нижче розглянемо, як інтерактивні ігри можуть сприяти розвитку математичних навичок та компетентності під час дистанційного навчання:

- *Залучення та мотивація*: інтерактивні ігри можуть зробити навчання математики цікавим та захоплюючим для учнів. Вони надають можливість навчатися грою, що стимулює бажання вивчати новий матеріал.

- *Практичні навички*: ігри можуть допомогти учням відпрацьовувати практичні математичні навички, такі як розв'язання задач, обчислення та розуміння математичних концепцій.

- *Колективна гра*: деякі інтерактивні ігри дозволяють учням грати разом з іншими учнями, навчаючи співпраці та комунікації під час розв'язання математичних завдань.

- *Зростання самостійності*: ігри можуть бути створені таким чином, щоб учні могли самостійно досліджувати та вирішувати математичні завдання, що розвиває їхню самостійність та проблемні навички.

- *Застосування в реальному житті*: деякі ігри можуть допомогти учням бачити застосування математики у реальних ситуаціях, що допомагає їм розуміти, навіщо вони вивчають певні математичні концепції.

- *Відстеження прогресу*: інтерактивні ігри зазвичай мають вбудовану систему відстеження прогресу, яка дозволяє учням та вчителям перевіряти, як добре засвоєні математичні навички та де можуть бути покращення.

IV. Відстеження прогресу

Відстеження прогресу – це процес систематичного спостереження та оцінки розвитку навчальних досягнень учнів протягом навчання. Це дозволяє вчителям та учням визначити, як добре вони засвоюють матеріал і які аспекти потребують покращень. Відстеження прогресу може бути здійснюване через тестування, оцінки завдань, рефлексію та звіти. В контексті навчання математики, відстеження прогресу допомагає вчителям та учням виправляти помилки, підсилювати міцні сторони і розвивати математичну компетентність.

V. Гнучкість та безпека

Пункт "Гнучкість та безпека" в контексті навчання математики за допомогою інструментів дистанційного навчання означає можливість адаптувати навчання до різних потреб та обставин учнів, забезпечуючи при цьому безпеку та комфорт під час навчання. Гнучкість дозволяє пристосовувати ресурси та матеріали до індивідуальних потреб учнів,

включаючи темп та стиль навчання, а також враховувати можливість доступу до навчального контенту в різний час і місці. Безпека забезпечує конфіденційність та захист особистих даних учнів під час взаємодії з онлайн-ресурсами та платформами для навчання, щоб забезпечити безпечну та захищену навчальну середу.

Отже, формування математичної компетентності учнів початкових класів за допомогою інструментів дистанційного навчання – це складне завдання, яке вимагає уважної уваги до різних аспектів. Для досягнення цієї мети необхідно:

1. Забезпечити доступність навчальних ресурсів, включаючи стабільне Інтернет-з'єднання та відповідне обладнання для учнів. Доступ до цифрових платформ та навчальних матеріалів повинен бути доступний та зручний для всіх учнів, включаючи інвалідів та тих, хто використовує різні пристрої.

2. Індивідуалізувати навчання, враховуючи потреби та здібності кожного учня. Це означає адаптувати рівень складності матеріалу, темп навчання, формат навчання та надавати індивідуальну підтримку за потребою.

3. Використовувати інтерактивні ігри як засіб мотивації та практики математичних навичок. Ігри можуть зробити навчання цікавим та захоплюючим, а також сприяти розвитку практичних навичок та співпраці.

4. Відстежувати прогрес учнів, щоб ідентифікувати проблемні моменти та досягнення. Це допомагає удосконалити навчальний процес та надавати індивідуальну підтримку тим, хто цього потребує.

5. Забезпечити гнучкість та безпеку навчання. Гнучкість дозволяє адаптувати навчання до потреб учнів, а безпека гарантує конфіденційність та захист даних під час взаємодії з онлайн-ресурсами.

Завдання формування математичної компетентності на віддаленій основі вимагає ретельного планування, ресурсів та підтримки, але це можливо за умови дотримання вищезгаданих аспектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко, Н. О. (2019). Дистанційне навчання: Україна і світ. Естетика і етика педагогічної дії, 20, 29–37.
2. Гахович, С. В., & Савченко, Т. В. (2017). Теоретичні та практичні аспекти використання системи дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, (56), 210-116. URL: <https://cutt.ly/JwRsfMRW>
3. Кухаренко, В. М. (2019). Тьютор дистанційного та змішаного навчання: посібник. Київ: Міленіум. URL :<https://repository.kpi.kharkov.ua/bitstreams/45d14177-8792-4e5c-9c38-7280fc1b428d/download>
4. Марчук, Л. М., Павлюк, Ю. А., & Рушак, Е. В. (2022). СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ. *Publishing House "Baltija Publishing"*.
5. М'ястковська, М. О. (2015). Світові тенденції розвитку дистанційної освіти та перспективи для України. *Збірник наукових праць Кам'янець–Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*, 21, 256–258. URL : <https://cutt.ly/6wRsRs5i>
6. Тушак, С. П. (2019) Використання ІКТ в процесі навчання математики. URL : http://sertushak.at.ua/index/dosvid_roboti/0-17.

Йосик Х. А.
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)
Науковий керівник:
Шикиринська О. В.*
кандидат педагогічних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДИДАКТИКИ: ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Нові орієнтації та цінності сучасної освіти зумовили необхідність індивідуалізації навчання як системи засобів, спрямованих на підтримку та розвиток самобутності учнів. Індивідуалізація навчання має сприяти формуванню та розвитку особистісних цінностей молоді, створюючи умови для її самореалізації та саморозвитку. Індивідуалізація навчання дозволить розвивати «цифрових дітей», які поєднують інтернет та реальне життя. Цей підхід сприятиме розкриттю індивідуальності кожної дитини і стане стратегією для удосконалення навчання, охоплюючи всі аспекти освітнього процесу.

Яскраво виражена цифровізація суспільства, швидкий розвиток технологій штучного інтелекту та глобальні виклики XXI століття вимагають перегляду досягнень педагогічного забезпечення освітнього процесу. На сучасному етапі активно розвиваються нові підходи до дидактичних концепцій, такі як «електронна дидактика», «е-дидактика», «цифрова дидактика» та «медіадидактика». Вчені та дослідники, з різних поглядів, наголошують на потребі обґрунтування нових методів, організаційних форм та змісту навчання, які сприятимуть сталому, гармонійному розвитку особистості, здатної адаптуватися до вимог інформаційного суспільства (Алексеева 2021, 197).

Дидактична теорія має сприяти відкриттю нових можливостей для удосконалення освітнього процесу, що надасть можливість готувати молодь до життя в цифровому суспільстві та успішного виконання професійних завдань в умовах цифрової економіки (Shykyrynska, 2023). Вивчення цих питань має важливе значення, оскільки від глибини їх дослідження та всебічності аналізу залежить наше розуміння різних рівнів інтерпретації дидактики як теорії навчання та її практичного застосування в сфері педагогічної діяльності.

Освіта в інформаційному суспільстві виступає як передавач культури та є важливою цінністю. Визначення її мети та змісту потребує пошуку оптимального поєднання традиційних методів, що вже існують, і впровадження нових інформаційних компонентів. Останні спрямовані на формування життєвого досвіду особистості на інформаційній основі, що враховує вимоги інформаційного суспільства. Проблему інформатизації освіти вивчали різні вчені, такі як В. Биков, І. Булах, Ю. Валькман, Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, Ю. Рамський, О. Шикиринська та інші. Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів досліджували такі науковці, як Н. Морзе, О. Топузов, Ю. Жук, С. Алексеева, О. Співаковський та інші.

У сучасному суспільстві інформація стала основним ресурсом виробництва. Широкий доступ до інформації забезпечується завдяки комп'ютеризації та змінам в організації соціальної реальності, що обумовлені активним використанням інформаційних технологій та процесом цифровізації. Інформаційні технології широко проникають у всі сфери життя, і одним з основних пріоритетів стає інформатизація освіти, яка гарантує майбутнє інтелектуального потенціалу нації. Необхідно розвивати національний освітній простір, розробляти методологію та методику використання комп'ютерних мультимедійних технологій та забезпечувати їх використання під час навчання шкільних предметів. Також важливо надавати пріоритетність та вдосконалювати підготовку фахівців з інформаційно-комунікативних технологій, покращувати ситуацію з матеріально-технічним забезпеченням процесів інформатизації (Алексеева 2021, 198).

Обґрунтування нових підходів сучасної дидактики в умовах інформатизації визначається новим форматом освіти, яка використовує широкий доступ до відкритих електронних ресурсів та організує індивідуальне навчання, створюючи комфортні умови, які відповідають освітнім потребам цифрового покоління (Вишківська, Шикиринська, 2021).

Основні ідеї інформатизації освіти відображені в нормативних актах, таких як Закон України «Про повну середню освіту» (2021), «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002), «Про дистанційне навчання» (2013), «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір» (2004) та інші. Загалом, інформатизація освіти визнається як важливий напрям модернізації освіти в умовах інформаційного суспільства. Створення єдиного інформаційного освітнього простору України, його інтеграція в світовий інформаційний освітній простір передбачає багатоаспектну діяльність, включаючи формування мережевого мультикультурного освітнього простору, координацію інформаційних потоків, підвищення ефективності управління всією системою національної освіти, розробку дидактичної системи зв'язаних цілей, завдань, методів і засобів навчання, інтеграцію інформаційних технологій. Також необхідне філософське переосмислення ролі інформації в розвитку освіти, системне перетворення структури та функцій освітнього процесу, розробка принципово нової моделі освіти (Алексеева 2021, 197).

Розв'язання проблем індивідуалізації навчання в умовах традиційної класно-урочної системи передбачає від учителя попереднє вивчення та діагностику всіх індивідуальних особливостей розвитку учнів, включаючи їх розумову, пізнавальну та практичну самостійність, а також індивідуальну систему діяльності. В сучасний період ми спостерігаємо перехід до особистісно орієнтованої педагогіки. Особистісно орієнтована педагогіка ґрунтується на ідеології дитиноцентризму, що передбачає максимальне наближення навчання до індивідуальних особливостей кожної дитини, враховуючи їхні індивідуальні нахили. Вона створює сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу, самоідентифікації, суспільно значущого самовизначення, вільного саморозвитку і збереження індивідуальності дитини.

Вибір змісту та форм сучасного навчання повинен відповідати провідним принципам, таким як персоналізація, гнучкість та адаптивність, насиченість освітнього середовища, полімодальність (мультимедійність), навчання у співпраці та взаємодії, успішність у навчанні, включене оцінювання, доцільність і практико-орієнтованість. Наприклад, принцип персоналізації допомагає наблизити освіту до потреб і інтересів кожної дитини, враховуючи освітні цілі та прагнення дітей. Цей підхід передбачає визначення та коригування навчальної мети для кожного учня, відбір стратегії та освітньої траєкторії, темпу освоєння освітньої програми, а також характеру педагогічного супроводу. Принцип персоналізації також сприяє моніторингу особистих показників розвитку та навчальних результатів кожного учня (Топузов 2017).

Принцип гнучкості та адаптивності сприяє розвитку індивідуального підходу, який ставить на перший план визнання особистих пріоритетів та інтересів кожної дитини. Цей принцип розвиває вольову регуляцію та тактовність освітнього процесу, створюючи необхідні умови для розвитку творчого потенціалу особистості і захисту і підтримки інтересів учнів.

Принцип насиченості освітнього середовища спрямовує на створення освітнього простору, який використовує сучасні інформаційно-комунікаційні засоби для створення емоційної атмосфери, стимулює пізнавальну та навчальну діяльність. Це означає насичення освітнього середовища інформаційними ресурсами і інноваційними методами навчання, що сприяє саморозвитку та самовдосконаленню особистості.

Принцип полімодальності і мультимедійності передбачає використання різних засобів, таких як симулятори, тренажери, програми візуалізації, засоби доповненої реальності, для забезпечення різних способів сприйняття навчальної інформації, такі як зоровий, слуховий та моторний.

Принцип навчання у співпраці і взаємодії передбачає будування освітнього процесу на основі активної багатосторонньої комунікації між учителем та учнем, а також використання групових методів навчання.

Принцип успішності в навчанні є завершальним елементом у дидактичному циклі «пояснення - закріплення - контроль», який підтверджує наявність досягнень та усвідомлення власних здібностей учнем. Взаємозв'язок з цим принципом визначається принципом практико-орієнтованості, який сприяє переходу від передачі знань до набуття досвіду (Калініна, Топузов 2017).

Всі ці дидактичні принципи спрямовані на забезпечення якості освіти та постійний моніторинг освітнього процесу, і вони є відкритими для доповнення та вдосконалення в контексті інформатизації освіти.

Отже, інформатизація освіти відкриває можливості для оновлення змісту і організаційних форм навчання. Дидактика інформаційного суспільства аргументує необхідність активізації індивідуалізації навчання, впровадження педагогіки співпраці та перехід від технологій передачі знань до технології навчання з набуттям досвіду. Широкомасштабне використання інформаційних технологій та сучасних засобів навчання є важливою складовою цього процесу.

Індивідуалізація навчання ґрунтується на освітніх цілях та інтересах учнів і надає можливість зробити освіту відповідною сучасним вимогам, створюючи міцний фундамент для усвідомленого навчання на протязі всього життя. Індивідуальна освітня траєкторія є основним інструментом для досягнення цієї мети, оскільки вона визначає особистий шлях розвитку та реалізації потенціалу кожного учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, С. (2021). Нетрадиційне навчання нового покоління дітей (покоління діджиталізації). *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта - 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації: матеріали V міжнародної наук.-практ. конференції*. Тернопіль: Крок, 2021. С.196-199.
2. Вишківська, В., Шикиринська, О. (2021). Індивідуалізація та диференціація як необхідні умови вдосконалення освітнього процесу. *Міжнародна конференція «An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinary»*. Вінниця, UKR - Відень, AUT. 345-347.
3. Топузов, О. М. (2017). Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів у сучасному суспільстві. *Український педагогічний журнал*, 1, 26-28.
4. Калініна, Л., & Топузов, О. (2017). Організаційні механізми управління закладами освіти: методології та теоретичні засади. *Український педагогічний журнал*, 4, 34-44.
5. Shykyrynska O., Vyshkivska V., Remnova A., Malinka O., Lobachuk I., Kryvosheya T. Formation of Scientific Research Competence of Master's Degree Students by Means of BYOD Technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 26, 2023. 329-337. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7143>

Кириленко С.А.
*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди
(Харків, Україна)*

Собченко Т.М.
*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди
(Харків, Україна)*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ПРАВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку інформаційно-цифрового суспільства характеризується лавиноподібним розвитком інформаційних і медійних технологій. Доступна інформація стала стратегічним ресурсом для розвитку людства. Проте можливість доступу суспільства до широких інформаційних масивів має як численні переваги, так водночас і низку проблем, викликів, ризиків тощо.

Пріоритетним завданням закладів вищої освіти України є підготовка компетентного конкурентоспроможного фахівця, здатного вільно орієнтуватися в інформаційно-цифровому просторі, знаходити необхідну інформацію, безпечно взаємодіяти з сучасною системою мас-медіа.

Питання формування інфомедійної грамотності є предметом наукового пошуку як вітчизняних (С.Гергуль, Г.Дегтярьової, С.Доценко, В.Іванова, О.Мокрогуз, О.Семенов, Т.Собченко, А.Ткачова, Н.Ткачової та ін.) так і зарубіжних (Р.Барта, Р.Гобса, Дж.Рогада, К.Тайнера, Б.Шорба та ін.) сучасних учених.

Варто зазначити, що науковці досліджували різні аспекти проблеми формування інфомедійної грамотності, зокрема: структурні компоненти інфомедійної грамотності людини (Семенов, 2021, 334); формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-філологів у процесі фахової підготовки (Гергуль, 2023, 10); формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів засобами педагогічних дисциплін (Ткачов та ін., 2022, 78) тощо.

Актуальною та невирішеною є проблема формування інфомедійної грамотності бакалаврів права у закладах вищої освіти.

В Україні підготовка бакалаврів права здійснюється відповідно Стандарту вищої освіти галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ №644 від 20.07.2022 р.) (Стандарт, 2022). Формування інфомедійної грамотності бакалаврів права знаходить відображення у визначених у Стандарті як загальних так і спеціальних (фахових, предметних) компетентностях, зокрема, ЗК6 – здатність застосовувати інформаційно-комунікаційні технології, ЗК8 – здатність бути критичним та самокритичним, СК10 – здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела тощо (Стандарт, 2022).

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди здобувачі зазначеної спеціальності навчаються за освітньо-професійною програмою «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Програма, 2023).

Формування інфомедійної грамотності здобувачів бакалаврів права реалізується через:

- вивчення навчальних дисциплін циклу загальної підготовки (наприклад, «Інформаційні та телекомунікаційні системи» тощо);
- вивчення навчальних дисциплін циклу професійної підготовки (наприклад, «Стандарти та процедури дотримання академічної доброчесності» тощо);
- широко представлені дисципліни за вибором здобувача (наприклад, «Інтелектуальні ігри», «Медіаційні студії», «STEM технології в освіті», «Введення до цифрового Всесвіту» тощо);

- систематичні участі у вебінарах, онлайн-заходах та майстер-класах, організованих Науковою бібліотекою ХНПУ імені Г.С.Сковороди (наприклад, «Презентація найбільшої у світі платформи Research4Life» тощо);

- організацію виховної роботи (проведення загальноуніверситетських, факультетських, кураторських заходів, наприклад, «Навіщо бути медіаграмотним?», «Уміє ідентифікувати прояви пропаганди та маніпуляції», зустрічі з представниками кіберполіції тощо);

- діяльність Сковорода-Хабу (вебінари, майстер-класи, методичні семінари тощо).

Отже, на основі аналізу досвіду формування інфомедійної грамотності бакалаврів права у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди, було зроблено висновок про те, що формуванню зазначеної грамотності здобувачів приділяється належне значення через аудиторну форму так і організацію позааудиторної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гергуль С. (2023). Формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-філологів у процесі професійної підготовки. *Тенденції розвитку вищої освіти й педагогічної науки. Вісник. Серія: Педагогічні науки.* №21 (177). С.8-12.
2. Ткачов А.С., Ткачова Н.О., Собченко Т.М. (2022). Формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів засобами педагогічних дисциплін. *Освіта та педагогічна наука* №2 (180). С.70-82. DOI: 10.12958/2227-2747-2022-2(180)-70-81
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдюнової, М. М. Слюсаревського. Київ. 2016. 16 с. Режим доступу: <https://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/> (дата звернення 28.10.2023).
4. Семенов О. М. (2022). Медіа&вчительський кампус як засіб формування інфомедійної грамотності. Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти. Київ : Академія української преси, IREX, Центр вільної преси, 2021. С. 332–338.
5. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського рівня вищої освіти. Наказ МОН України №644 (20.07.2022 р.). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf>
6. Освітньо- професійна програма «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ХНПУ імені Г.С.Сковороди (2023). Режим доступу: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2023_rik/Pravo_bakalavr.pdf

Кокош А. М.

*Ізмаїльський агротехнічний фаховий коледж
(Ізмаїл, Україна)*

ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА» НА ЗАНЯТТЯХ І В ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС

Актуальність організації пошуково-дослідницької діяльності, стимулювання навчально-пізнавальної активності та самостійності студентів у навчально-виховному процесі при вивченні правознавства зумовлена вимогами, що викликані темпом сучасного життя, його динамічністю і насиченістю інформації, необхідністю формування і розвитку особистості, здатної використовувати знання в життєвих реаліях, бути соціально адаптованою, здатною до самореалізації тощо.

Метою Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI ст.") є визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу XXI століття,

створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації (Постанова КМУ, 1993 р., № 896). Сучасна правова освіта неможлива без дослідницької роботи студентів. Проте широке застосування навчально-дослідницької роботи з основ правознавства і суспільно-гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах ускладнюється відсутністю розробленої методики.

Головною ідеєю моєї викладацької діяльності в коледжі стала розробка власної системи проектно-дослідницької діяльності зі студентами, поєднавши всі відомі ідеї та методики дослідницької діяльності.

До проблеми молодого покоління в системі освіти зверталися у своїх працях та пошуках видатні вчені-педагоги: К. Ушинський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, С. Шацький, П. Бланський та інші. "У кожного учня — підкреслював В. Сухомлинський, — є задатки якихось здібностей. Ці задатки як порох і щоб їх запалити, потрібна іскра" (Палій, 2011).

Сучасний ринок праці висуває підвищені вимоги не тільки до фахової підготовки, але й до рівня особистісного розвитку молодих фахівців. Тому вищі навчальні заклади намагаються приділяти увагу не лише професійному становленню своїх студентів, а й сприяти їх культурному, естетичному вихованню, організувати дозвілля молоді.

Організація позааудиторної діяльності згідно з виховною метою — це суспільно-корисна і пізнавальна спрямованість всіх видів діяльності. Освіта поза стінами вищого навчального закладу є однією складовою виховного процесу, продовжує формувати у молодого покоління інтерес до різноманітних професій, до історії народної творчості людей праці.

Водночас освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства і держави. Тому формування правової свідомості громадян за допомогою правової освіти і виховання є головним напрямом державної політики, а юридична освіта, як складова частина освіти громадян, — справа державного значення.

Крім того, здійснення правового регулювання у суспільстві потребує формування суспільно активної, творчо розвинутої особистості, що здатна самостійно мислити, генерувати нові ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Виховання такої особистості розпочинається ще зі школи. Реалізувати ці завдання, з огляду на складність курсу і його профільний рівень у коледжі, а також, що правознавство вивчається тільки в 9-ому класі школи, традиційними методами викладання курсу майже неможливо. Отже, гарним інструментом для розвитку самостійності мислення є саме дослідницька діяльність юних правознавців.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження презентують науково-дослідницьку, пошукову, експериментальну діяльність студентів як процес включення особистості в самостійний пошук, обробки та дослідження інформації, формування на її підставі фундаментальних знань, умінь, навичок пізнавальної та творчої діяльності, який здійснюється під керівництвом педагога і передбачає наявність основних етапів, характерних для наукового дослідження. Є три «кити», на яких тримається дана технологія: самостійність, діяльність, результативність.

З чого починається дослідницька діяльність? На мій погляд, із мотивації, зацікавленості під час навчання. Тому саме оптимізація заняття, посилення його пізнавального і виховного потенціалу, стимулювання навчально-пізнавальної активності та самостійності студентів у навчально-виховному процесі є основними у моїй педагогічній діяльності. Тому проблема стимулювання пізнавальної активності та самостійності вихованців під час навчання може знайти своє розв'язання за умови застосування інноваційних педагогічних технологій під час занять і поза аудиторією.

Для реалізації будь-якого дослідження, необхідно дотримуватись певних вимог-критеріїв: 1) наявність освітньої проблеми, складність та актуальність якої відповідає

навчальним запитам та життєвим потребам студентів; 2) дослідницький характер пошуку шляхів розв'язання проблеми; 3) структурування діяльності відповідно до класичних стадій проєктування; 4) моделювання умов для виявлення студентами навчальної проблеми (постановка, дослідження, конструювання підсумкового проєкту, публічний захист); 5) творча активність студентів; 6) практичне значення результатів діяльності та готовності до його застосування.

Творчу діяльність студентів реалізую через різні форми пошукової, науково-дослідницької роботи, а саме:

1. загальновишівські форми дослідницької діяльності (наукові конференції в коледжі або в іншому закладі (наприклад ІДГУ, МАУП), круглі столи, участь у конкурсах, олімпіадах);

2. групові форми дослідницької діяльності (відвідування державних установ, проблемні студентські семінари, проєктна діяльність);

3. індивідуальні форми науково-дослідницької роботи (індивідуальні дослідження, спостереження, конкурси науково-дослідницьких проєктів).

У процесі цієї роботи у студентів на заняттях і поза ними формуються базові науково-дослідницькі *вміння і навички*: *інтелектуальні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація, постановка проблем і висунення гіпотези, пошук і використання аналогій та ін.; *практичні*: робота з нормативно-правовими актами, додатковою літературою, правовими джерелами; *самоорганізації та самоконтролю*: планування роботи, раціональне використання часу і перевірка результатів.

Студенти бачать перспективу особистісного розвитку, формують своєрідні ідеали, пробуджують необхідність у науковому пізнанні та дослідництві.

Дослідницький підхід у навчанні дозволяє, не збільшуючи кількості фактів, правил, необхідних студенту для запам'ятовування, підготувати його до майбутнього життя таким чином, що вибір місця роботи чи зміна професії проходили б безболісно, у максимально короткий час. Саме дослідницький підхід у навчанні є дієвим інструментом в організації особистісно-орієнтовного навчання.

Завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій великої популярності набула проєктна діяльність — один з багатьох методів, що підвищує творчу активність студентів, передбачає навчання через відкриття, розв'язання проблемних ситуацій. У ході здійснення проєкту викладач допомагає студентам у пошуку джерел інформації, необхідних для роботи над проєктом, координує весь процес, підтримує постійний зв'язок із вихованцями, консулює, заохочує та надихає їх. Кінцевим продуктом проєктної діяльності може бути *письмовий звіт, доповідь, реферат, стаття, есе, колективний колаж, відеофільм, вечір, свято, альбом, газета, інтерв'ю, презентація, виставка*.

Робота над проєктом містить декілька основних етапів (Палієнко, 2011, 13): 1) проєктна підготовка; 2) планування; 3) організаційно-дослідницький етап; 4) етап презентації проєкту. Дуже важливо зберігати поетапність роботи.

З новими тенденціями навчання освіта у вищій школі вимагає від студента, а значить і від викладача, володіння навичками використання інформативно-комунікаційних технологій. Одними з багатьох інструментів, які частіше стають помічниками для викладача у викладацькій діяльності, а студенту у презентації проєкту, його створенні та захисту є програма Microsoft Power Point (Короткий посібник користувача Power Point) або додаток Google Slides (Довідка Google). Саме впровадженням їх у навчально-виховний процес та у науково-дослідницьку діяльність з дисципліни надаю перевагу останнім часом.

Разом зі студентами організовано і проведено наступні дослідницькі проєкти: «Якщо твої права порушені», «Патріотизм у розумінні сучасної молоді» (анкетування студентів) 2011-2012 н.р., фотоконкурс «Мій улюблений куточок Бессарабії» (фото на фоні куточка природи рідного краю) 2014-2015 н.р. , «ХТО або ЦО впливає на формування особистості сучасної молоді?» (опитування студентських груп, родичів, у соціальних мережах, у перехожих) 2015-2016 н.р., круглий стіл «Формування громадянської свідомості

студентської молоді» (ІДГУ) 2016-2017 н.р., рольова гра «Конвенція ООН про права дитини» 2017-2018 н. р., II Науково-практична студентська конференція 2018-2019 н. р. та ін..

Освіта ХХІ століття — це освіта для людини. У сучасних умовах становлення української державності, побудови громадянського суспільства, інтеграції України у світове та європейське товариство, домінуючою основою розвитку українського суспільства є виховання громадянина-патріота з високою правовою культурою.

Організація дослідницької діяльності дає можливість озброїти студентів необхідним інструментарієм (знаннями, вміннями, навичками) для засвоєння стрімкого потоку інформації, орієнтації у ньому та систематизації як програмного, так і позапрограмного матеріалу.

Уміння користуватися методом проєктів – показник високої кваліфікації викладача, його ставлення до прогресивних методик навчання, особистого та професійного розвитку здобувачів освіти.

Узагальнивши власний досвід використання дослідницької діяльності на заняттях з основ правознавства і в позааудиторній роботі з дисципліни та різні методики, що існують, я вивчила психолого-педагогічну і методичну літературу з теми, розробила систему ефективних методичних умов активізації дослідницької діяльності студентів. Виконання даних завдань допомогло мені створити власну систему проєктно-дослідницької діяльності студентів, підвищити якість викладання правознавства на заняттях і в позааудиторній роботі з дисципліни, а також визначити перспективи своєї подальшої роботи.

Науково-дослідницька діяльність надає здобувачам освіти великі можливості успішної реалізації себе в майбутньому як студента іншого навчального закладу, так і працівника на виробництві, сфері послуг або власника особистого бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідка редактора документів Google. URL:<https://support.google.com>
2. Короткий посібник користувача Power Point. URL: <https://support.microsoft.com>
3. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи. URL:<http://westudents.com.ua/glavy/50340-55-rozauditorna-robota-studentv-robota-kuratora-studentsko-grupi.html>
4. Ляшенко І. В. Організація позааудиторної роботи у вищій школі як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2196
5. Палієнко С. В. Набуття учнями навичок дослідницької роботи на уроках правознавства та в позакласній роботі з предмета. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/pravo/8050/
6. Палій К. Гурткова робота – один із видів позакласної роботи у навчально-виховному процесі. URL: <http://pandia.ru/text/80/016/49944.php>
7. Про Державну національну програму "Освіта"("Україна ХХІ століття"): Постанова КМУ від 03.11.1993 р. № 896: станом на 29.05.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>

Ляса А. В.

Криворізька гімназія № 82

(Кривий Ріг, Україна)

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБОМ ГРУПОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

В умовах реформування Нової української школи значна увага приділяється питанням розвитку критичного мислення молодших школярів, адже одним із важливих завдань сучасної початкової освіти є формування критично мислячої особистості, яка уміє

аналізувати і критично оцінювати результати власної діяльності, застосовує отримані знання у стандартних і нестандартних ситуаціях, приймає обґрунтовані рішення, прагне до саморозвитку й навчання впродовж життя.

Актуальність, значущість та важливість даної проблеми окреслена в Законі України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти, де акцентується увага на необхідності розвитку критичного мислення здобувачів освіти. Зокрема, у Концепції НУШ (2016) зазначено, що одним із наскрізних умінь, яким оволодівають учні під час вивчення всіх освітніх галузей, зокрема і мовно-літературної освітньої галузі, є критичне мислення.

Ідея розвитку критичного мислення відображена в Державному стандарті початкової освіти (2018), де в результатах навчання учнів усіх освітніх галузей зафіксовано набуття здобувачами освіти навичок критичного мислення. Зокрема, зазначено, що мовно-літературна освітня галузь передбачає, що здобувач освіти сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду.

Теоретико-методологічні засади розвитку критичного мислення школярів, зокрема учнів початкових класів, розкрито в наукових розвідках як зарубіжних (Б. Блум, Д. Брунер, М. Векслер, Р. Джонсон, Д. Клустер, М. Ліпман, К. Меридіт, Р. Пауль, Ч. Темпл, Д. Халперн ін.), так і вітчизняних (Л. Білецька, І. Большакова, І. Бондарук, О. Варзацька, М. Вашуленко, М. Грабовська, М. Козир, Л. Колток, М. Лшоненко, С. Луців, І. Онищенко, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, І. Сущенко, А. Хіменець, Т. Яковенко та ін.) дослідників. Аналіз наукових праць учених засвідчує підвищений інтерес до проблеми розвитку критичного мислення здобувачів освіти та необхідність використання новітніх освітніх підходів.

Метою наукової розвідки є розкриття теоретичних і методичних засад розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної галузі засобом групової технології.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить про різноманітність поглядів на сутність поняття «критичне мислення». Зокрема, О. Пометун трактує критичне мислення як окремих тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю та передбачає розвиток у процесі навчання здатності визначати проблеми, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, обирати спосіб розв'язання проблеми чи власну позицію щодо неї й обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти (Пометун, 2018, 94).

Л. Колток критичне мислення характеризує як набір мисленневих операцій, набуття яких передбачає використання людиною розумових операцій найвищого рівня, які вона застосовує для формулювання обґрунтованих висновків, оцінки та здійснення свідомого вибору (Колток, 2019, 68). Дослідниця вважає, що розвинене критичне мислення дозволяє використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і прийняття рішень.

А. Лякішева, В. Вітюк, І. Кашуб'як (2019) поняття «критичне мислення» трактують як цілеспрямований процес мислення, що надає учню можливість сприймати, аналізувати, систематизувати, оцінювати інформацію, результат діяльності й обирати власну позицію, аргументувати власні думки та вчинки. Отже, критичне мислення виступає як нестандартне мислення, що ґрунтується на можливості бачити й аналізувати інформацію, оцінювати судження і рішення (як власні, так і інших людей).

За переконанням С. Тарасенко, критичне мислення є вмілим відповідальним мисленням, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно: засновується на певних критеріях; є таким, що самокоректується; впливає з конкретного контексту (Тарасенко, 2010).

Л. Києнко-Романюк виокремлює ознаки особистості, яка мислить критично, зокрема такі як-от: здатність сприймати думки інших критично, компетентність, небайдужість у

сприйнятті подій, незалежність думок, допитливість, здатність до діалогу і дискусії (Києнко-Романюк, 2016, 14).

Отже, аналіз наукових джерел показав, що більшість учених критичне мислення розглядають як комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію, робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Погоджуємося із думкою Н. Квартюк, що важливим завданням вчителя початкових класів у контексті вимог НУШ є формування у здобувача початкової освіти відкритості до інших думок, компетентності, інтелектуальної активності, допитливості, незалежності мислення, вміння дискутувати, проникливості та самокритичності. Учні повинні визначати проблему, вміти перевірити використану інформацію, робити аналіз даних, прийняти до відома альтернативні думки, визначити, чи має інформація підтекст, зробити відповідні висновки та прийняти рішення (Квартюк, 2018, 5).

За нашим переконанням, навчальні предмети мовно-літературного циклу, які опановують учні в початковій школі, мають великий потенціал для розвитку критичного мислення здобувачів освіти. Критичне мислення формується та розвивається під час опрацювання текстів різних жанрів, розв'язання проблемних питань, аналізу та оцінки мовленнєвих ситуацій, вибору раціональних способів мовленнєвої діяльності.

Погоджуємося із думкою М. Оліяр, що мовний матеріал дає можливість активно розвивати всі види мислення учня, зокрема і критичне. Учена зауважує: «Вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі з урахуванням взаємозв'язків мовлення і мислення молодших школярів успішно здійснюється з опорою на учнівську творчість як дослідницьку діяльність. Освітній процес у початковій школі повинен включати читання, написання творів, виконання творчих завдань, покликаних не лише допомогти учням зрозуміти, що таке критичне мислення, а й прищепити культуру мислення, необхідну для майбутнього інтелектуального зростання» (Оліяр, 2022, 115).

У контексті вимог НУШ під час організації освітнього процесу слід використовувати новітні засоби навчання, зокрема ті, які мотивують здобувачів освіти до навчання та розвивають уміння критично мислити. Ефективним засобом розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі є групова технологія. Теоретико-методологічні засади використання групової технології розкрито такими вченими, як В. Дяченко, В. Котов, О. Пехота, Н. Пожар, Л. Покась, Г. Цукерман, О. Ярошенко та ін. Дидактичні аспекти організації групової навчальної діяльності учнів початкових класів висвітлено в працях В. Вихрущ, І. Вітківської, Є. Задой, А. Кіктенко, О. Любарської, К. Нор, О. Пехоти, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.

Групова навчальна діяльність – це форма організації навчального процесу в невеликих групах дітей, які об'єднані загальною ціллю або завданням з-за опосередкованого керівництва вчителя та в тісній співпраці з класом (Нор, 2006). Під час роботи в групах відбувається розвиток критичного мислення молодших школярів, адже вони активно обмінюються думками, висловлюють свої погляди та знаходять нові шляхи вирішення актуального питання.

Завданнями групової навчальної діяльності є: навчати школярів співпраці у виконанні групових завдань; стимулювати моральні переживання взаємного навчання, зацікавленості в успіхові товариша; формувати комунікативні вміння молодших школярів; формувати рефлексивні компоненти навчальної діяльності: цілеспрямованість, планування, контроль, оцінку; поєднувати фронтальну, індивідуальну та групову форму навчальної діяльності (Нор, 2006, 77).

Групова навчальна діяльність на уроках мовно-літературної освітньої галузі, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, комунікації, взаємодопомоги та співпраці. У цьому випадку, здобувачам освіти набагато простіше звертатися за поясненням до ровесників, ніж до вчителя. Така навчальна діяльність сприяє активізації і результативності

навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, умінню доводити і відстоювати свою думку, а також прислухатися до думки товаришів.

На початкових етапах роботи найбільш ефективними є такі технології групового навчання, як «Робота в парах», «Робота в трійках», «Робота в малих групах», «Мозковий штурм» та ін.; на наступних етапах – «Займи позицію», «Ажурна пилка», «Ротаційні трійки», «Спільний проєкт», « $2+2=4$ », «Карусель», «Внутрішнє та зовнішнє» та ін. Наведемо приклади завдань на розвиток критичного мислення молодших школярів із застосуванням групової технології:

1. Завдання «Ланцюжок компліментів» (із застосуванням групової технології «Робота в парах»). Учні об'єднуються в пари. Кожна пара отримує завдання скласти діалог із використанням компліментів один одному (3-4 репліки).

2. Завдання «Порушена послідовність» (із застосуванням групової технології «Робота в трійках»). Учні об'єднуються в трійки. Кожна трійка отримує послідовність дій-малюнків, пов'язаних із певною темою («Мій режим дня», «У бібліотеці», «У магазині», «На прогулянці», «У парку» та ін.). Учням потрібно знайти помилки у послідовності малюнків, виправити їх та розповісти, що насправді відбувається на малюнках.

3. Завдання «Най-най» (із застосуванням групової технології «Робота в малих групах»). Учні об'єднуються в малі групи і отримують 7-10 хвилин для спілкування. Здобувачі повинні розказати в групі про себе, а потім усі разом визначити, хто є найкращим у певній категорії – найкращий гравець у футбол, найкращий декламатор, найкращий помічник. По закінченню часу учні повинні розказати про свою групу, назвавши всіх її членів і відповідно їх схарактеризувавши.

4. Завдання «Головні члени речення» (із застосуванням групової технології «Ротаційні трійки»). Учні об'єднуються в групи, кожна з яких отримує завдання нестандартно пояснити, що таке головні члени речення. Здобувачам треба пояснити поняття «головні члени речення» за допомогою схем, малюнків, правил, прикладів, реклами головних членів.

5. Завдання «На безлюдному острові» (із застосування групової технології «Спільний проєкт»). Учитель дає інструкцію: «Уявіть собі, що ваш клас, перебуваючи на морській прогулянці на кораблі, зазнав аварії, ви врятувалися і опинилися на безлюдному острові. Опишіть цю фантастичну історію та розкажіть, як буде себе поводити весь клас і кожен з вас на безлюдному острові».

Перевага групової технології у тому, що їй характерний важливий елемент – групова обробка інформації. Така організація роботи на уроках мовно-літературної освітньої галузі дозволяє краще засвоїти лінгвістичний матеріал, адже кожен учень разом зі своєю групою здійснює спільний аналіз інформації, трансформує його в різні форми.

Важливим аспектом успішного розвитку критичного мислення здобувачів освіти є креативність вчителя початкових класів, його творче ставлення до своєї праці, володіння інноваційними технологіями. З цього приводу слушно зауважує І. Онищенко, яка підкреслює, що «сучасна початкова освіта потребує педагогів, які не тільки мають достатній запас професійних знань, умінь, навичок, а й готові успішно реалізувати свій творчий потенціал, володіють творчою індивідуальністю, здатні до педагогічної творчості та інноваційної діяльності» (Онищенко, 2012, 182).

Таким чином, у контексті вимог НУШ освітній процес має бути спрямований не лише на опанування здобувачами початкової освіти системи наукових знань, фактів, істин, а й на розвиток у них рис критично мислячої людини, яка вмє виділяти проблему, аналізувати її, обирати раціональні шляхи рішення та відстоювати власну позицію. Використання технології групового навчання на уроках мовно-літературної освітньої галузі сприяє формуванню в молодших школярів вмінь порівнювати і аналізувати інформацію, пропонувати аргументи «за» або «проти», робити обґрунтований вибір із декількох альтернатив, знаходити застосування предметів у повсякденному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Квартюк, Н. М. (2018). *Використання технології критичного мислення на уроках у початковій школі*. Кривий Ріг, 2018.
2. Києнко-Романюк, Л. В. (2016). *Розвиток критичного мислення в учнів: теорія і практика*. Рідна школа. 2016. №7. С. 13-15
3. Колток, Л. (2019). Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. *Молодь і ринок*, 9 (176), 66–70.
4. Державний стандарт початкової освіти (2018). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
5. Лякішева, А., Вітюк, В., & Кашуб'як, І. (2019). Ретроспективний огляд поняття «критичне мислення». *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*, 1, 29-37.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016. Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
7. Нор, К. Ф. (2006). *Групова навчальна діяльність молодших школярів: історія, теорія, технологія*. Миколаїв: Іліон.
8. Оліяр, М. (2022). Розвиток критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. *Освітні обрії*, 54 (1), 114-118.
9. Онищенко, І. В. (2012). Формування творчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 36, 182-187.
10. Пометун, О. І. (2018). Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*, 2, 89-98.
11. Тарасенко, С. (2010). Прийоми розвитку критичного мислення на уроках читання. *Початкова освіта*, 6, 2-8.

Махович І. А.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

В сучасному освітньому середовищі зростає важливість індивідуалізації навчання, особливо серед студентів, які обрали комп'ютерні спеціальності. Швидка та постійна еволюція інформаційних технологій вимагає, щоб майбутні ІТ-фахівці мали доступ до особисто налаштованих навчальних процесів, які враховують їхні індивідуальні потреби, темп та стиль навчання.

У цьому контексті гейміфікація, або застосування принципів гри в навчанні, набуває все більшого значення. Гейміфікація може стати ключовим інструментом для створення індивідуальних шляхів навчання студентів, особливо тих, які вивчають комп'ютерні науки та пов'язані спеціальності (Н. Арістова & Махович, 2022, с. 201). У цьому науковому дослідженні, ми розглянемо важливі внески українських та зарубіжних вчених, які досліджують гейміфікацію в освітній галузі.

Серед видатних українських науковців, що присвятили свої дослідження використанню гейміфікації для індивідуалізації навчання, можна визначити таких вчених: Арістова Наталія, Малихін Олександр, Григошкіна Ярослава, Яненко Інна, Волинець Андрій, Осова Ольга та Саварин Павло.

Наталія Олександрівна Арістова, яка спеціалізується на вивченні гейміфікації в освіті вказує на ефективність використання гейміфікації для індивідуалізації навчання та сприяння самостійній роботі студентів. В контексті сучасного навчання, де відбувається перехід від

традиційних засобів навчання до різноманітних медіа-засобів, таких як персональні комп'ютери та електронні підручники, гейміфікація стає важливим інструментом. Арістова наголошує на зверненні до індивідуальних психологічних та фізичних особливостей студентів та поданні навчального матеріалу у формі ігор та інтегрованих завдань за допомогою електронного підручника, що сприяє досягненню кращих результатів у процесі навчання (Арістова, 2015, с. 112)

Дослідники Григошкіна Ярослава та Яненко Інна у своєму аналізі технологій для забезпечення ефективної індивідуальної освіти виділяють гейміфікацію як ефективний метод навчання іноземних мов. Для індивідуалізації навчання рекомендації викладачів включають використання комп'ютерних технологій, враховуючи рівень володіння іноземною мовою студентами. Зокрема, такі гейміфіковані платформи як Quizlet та Kahoot!. Quizlet дозволяє створювати і використовувати інтерактивні навчальні картки та тести, які можуть бути гейміфіковані шляхом організації змагань і конкурсів між учнями. Kahoot!, у свою чергу, є платформою для створення ігрових квізів та тестів, які стимулюють учнів до участі в змаганнях та сприяють покращенню їхнього навчання. Науковці також зауважують, що ці ресурси є крос-платформними та мають мобільні додатки, які синхронізовані з веб-версіями, що робить їх доступними для використання на різних мобільних пристроях, незалежно від часу і місця навчання.

Науковці зазначають, що гейміфіковане навчання сприяє виникненню позитивних емоцій, оскільки студенти отримують задоволення від дотримання правил гри, заробляють бали та бонуси, і рухаються до нових рівнів навчання. Цей підхід відіграє критичну роль у процесі гейміфікації. З використанням комп'ютерних технологій стає можливим реалізувати основні принципи індивідуалізації навчання через гейміфікацію, включаючи диференціацію, інтенсифікацію та індивідуалізацію. Принцип індивідуалізації через гейміфікацію враховує індивідуальні особливості студентів та надає можливість застосовувати персоналізований підхід до навчання, враховуючи їхні здібності, рівень знань та інші характеристики. За допомогою цифрових інструментів можна створювати індивідуальні навчальні шляхи, де студенти можуть визначати темп навчання, виконувати завдання різного рівня складності та адаптувати навчальний матеріал до своїх потреб та способу сприйняття інформації (Григошкіна та ін., 2023, с. 6).

Волинець Андрій також підкреслює важливість використання гейміфікації для індивідуалізації навчання. На його думку відеоігри у науковому дискурсі, пов'язаному з освітніми процесами, представлені як інструменти освіти та, водночас, як явище, яке має освітні якості і може трансформувати сам процес навчання. Один з прикладів гейміфікації - система ClassCraft, яка є безкоштовною освітньою рольовою грою, в яку втягнуті учні та вчителі протягом навчання. Ця система може служити як фоном, так і фундаментом для ігрового процесу та може бути використана в навчанні будь-якої дисципліни з метою мотивувати учнів і зацікавити їх у навчальному процесі. ClassCraft демонструє достатню гнучкість, щоб індивідуалізувати навчання та адаптувати його до рівня кожного учня, що не завжди можливо в класичних формах навчання. Вона також допомагає заощаджувати час на відстеження успішності та спонукає до активної співпраці (Волинець, 2023, с. 17).

Осова Ольга досліджує питання індивідуалізації навчання через гейміфікацію у контексті філологічних спеціальностей. Її дослідження показують, що використання комп'ютерних технологій, включаючи гейміфіковані інтернет-ресурси та мобільні додатки, такі як Kahoot!, PicCollage, Plickers, Quizlet, Wortwolken і багато інших, сприяє створенню навчального мовного середовища та допомагає надати індивідуалізований характер навчанню. Ці технології та додатки дозволяють студентам навчатися в більш персоналізованому та захоплюючому режимі, враховуючи їхні індивідуальні потреби та можливості (Осова, 2020, с. 25).

Малихін Олександр в своїх дослідженнях вказує на успішність використання гейміфікації як інструмента індивідуалізації навчання студентів, особливо тих, які навчаються на комп'ютерних спеціальностях. Крім того, він визнає важливість розвинутої пам'яті для майбутньої професійної діяльності IT-фахівця і досліджує ефективність

використання стратегічних комп'ютерних ігор для розвитку пам'яті студентів (Малихін & Ярмольчук, 2020, с. 48).

Дослідження Саварина Павла вказують на можливість використання гейміфікації для підвищення мотивації студентів технічних спеціальностей, зокрема комп'ютерних спеціальностей. В рамках його концепції навчання передбачено створення індивідуального навчального середовища та індивідуальної навчальної мережі. В дослідженнях науковця гейміфікація використовується для розробки індивідуальних підходів до навчання студентів, особливо тих, хто вивчає технічні спеціальності, і надає можливість створити персоналізоване навчальне середовище для кожного студента. Дослідник зазначає, що індивідуалізація навчання за допомогою гейміфікації може сприяти підвищенню мотивації студентів, оскільки вони отримують більше контролю над своїм навчанням і можуть брати участь в інтерактивних іграх та завданнях, що відповідають їхнім індивідуальним потребам і інтересам. (Саварин, 2017, с. 64).

Інтернаціональні дослідники в галузі гейміфікації та індивідуалізації навчання включають видатних вчених, таких як Джеймс Пол Гі, Карл М. Капп, Крістофер Паппас та багатьох інших. Їхні дослідження та внесок у цю галузь грають важливу роль у розвитку гейміфікації як засобу для індивідуалізації навчання.

Джеймс Пол Гі, видатний науковець, який досліджує гейміфікацію у галузі освіти, наголошує що, студенти мають різні стилі навчання та уподобання щодо сприйняття інформації. Дехто краще засвоює матеріал на слух, коли інформацію передають у формі усних лекцій або дискусій. Іншим, натомість, більше підходить візуальний спосіб навчання, коли інформацію представляють у вигляді зображень, діаграм, графіків або відео. Є також студенти, для яких найефективніший спосіб навчання - це практична діяльність та дослідницькі завдання.

Застосування принципів гейміфікації в навчальному процесі може допомогти забезпечити індивідуалізований підхід до кожного студента, враховуючи його унікальні здібності та способи засвоєння знань. Гейміфіковані навчальні середовища можуть надати різноманітність форматів та інтерактивних завдань, що дозволить кожному студенту знайти оптимальний спосіб навчання, який відповідає його особистому стилі навчання та забезпечить максимальне засвоєння знань. Таким чином, гейміфікація може стати інструментом для створення персоналізованого та ефективного навчального досвіду для кожного студента (Gee, 2014, с. 173).

Експерт у галузі гейміфікації в освіті, Карл М. Капп, відзначає обширні можливості, які надає гейміфікація для індивідуалізації навчання. В порівнянні з традиційним навчанням, де викладання ґрунтується на лекціях і однаковому змісті, що подається усім учням однаковим темпом, з мінімальною можливістю для самостійного роздуму чи саморегулювання, гейміфікація відкриває безліч переваг. Гейміфікація дозволяє кожному учневі отримати персоналізований досвід навчання з тим самим вмістом у своєму власному темпі. Студенти можуть переглядати вміст, якщо бажають, прискорюватися, експериментувати та відчувати гру інакше, ніж однокурсники, і при цьому досягати тих самих результатів навчання. На додаток до індивідуального темпу, ігри дають можливість учневі просуватися різними способами в грі, переглядаючи рівні або вміст, повторюючи рівень, і роблячи нові вибори, які впливають на результат гри. Ігри можуть миттєво надати зворотній зв'язок і допомогти, коли це необхідно, без того, щоб учень піднімав руку або перебивав вчителя, який допомагає іншому учневі.

Визнаний експерт з використання гейміфікації в освіті Карл М. Капп також звертає увагу на важливі переваги, які пропонує гейміфікація в контексті індивідуалізації навчання. Головна ідея полягає в тому, що гейміфікація надає можливість кожному учневі отримати персоналізований навчальний досвід, де вміст навчання подається учням у їхньому власному темпі. Це означає, що студенти можуть вивчати матеріал, переглядати вміст, ігнорувати те, що вони вже знають, і експериментувати з різними аспектами навчання. Крім того, ігри надають можливість учням переглядати рівні, повторювати їх, робити нові вибори та

впливати на результат гри. Це дозволяє студентам використовувати свій власний стиль навчання і отримувати індивідуальну підтримку, коли це потрібно.

Капп вказує на те, що гейміфікація сприяє створенню рівнів персоналізації, які підтримують навчання кожного учня та сприяють самостійному навчанню. Він зауважує, що подібні переваги складно досягти у нецифрових методиках через обмеження, які виникають в контексті традиційного навчання (Karr, 2016, с. 133).

Крістофер Паппас - видатний дослідник гейміфікації в освіті, акцентує увагу на успішності впровадження індивідуалізованого навчання за допомогою гейміфікації. Він наголошує на ефективності гейміфікації для створення навчального середовища, яке дозволяє учням вивчати ключові концепції та навички швидше і одночасно підтримувати їхню внутрішню мотивацію. Паппас вказує, що ігри забезпечують безпечне середовище для практики і навчання, дозволяючи учням експериментувати та розвивати свої навички без страху перед невдачею. Гейміфікація допомагає студентам встановлювати та розуміти свої власні цілі та переоцінювати свій взаємозв'язок з невдачею. Крім того, вона дозволяє створити справедливий, частий, детальний та незалежний зворотній зв'язок, який не обмежується виключно вчителем. Гейміфікація сприяє тому, що учні активно залучаються в довгострокову навчальну діяльність, мають постійну мотивацію та можливість вчитися швидше і ефективніше (Pappas, 2015).

За допомогою аналізу провідних українських та зарубіжних вчених, таких як Малихін Олександр, Григошкіна Ярослава, Карл М. Капп, та інших, ми виділили ключові переваги гейміфікації як ефективного інструменту для індивідуалізації навчання студентів в галузі комп'ютерних спеціальностей.

Зокрема, гейміфікація дозволяє студентам навчатися на власному темпі, використовувати різні методи навчання, і отримувати негайний, незалежний від викладача зворотний зв'язок. Вона сприяє створенню індивідуальних навчальних шляхів, де студенти можуть визначати темп навчання, вибирати завдання різного рівня складності і адаптувати навчальний матеріал до своїх потреб та стилю вивчення.

Застосування гейміфікації у навчанні створює захоплюючий навчальний досвід, де студенти можуть відчувати задоволення від досягнення навчальних цілей, заробляти бали та бонуси, і рухатися до нових рівнів. Цей підхід допомагає підвищити мотивацію студентів і зробити навчання більш цікавим.

Гейміфікація є сучасним інструментом для навчання, який може сприяти індивідуалізації навчання та покращенню якості освіти в галузі комп'ютерних спеціальностей. Враховуючи різноманітність стилів навчання та індивідуальних потреб студентів, гейміфікація відкриває нові горизонти для персоналізованого навчання, забезпечуючи кожного студента індивідуальним та ефективним навчальним досвідом.

Отже, гейміфікація залишається перспективним шляхом для досягнення індивідуалізації навчання у галузі комп'ютерних спеціальностей, і її застосування може покращити освітній процес для всіх студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістова, Н., & Махович, І. (2022). Гейміфікація як засіб підвищення мотивації навчання студентів комп'ютерних спеціальностей. У *Світ дидактики: Дидактика в сучасному світі* (с. 201–204). Інститут педагогіки НАПН України.
2. Арістова, Н. О. (2015). *Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів*. ТОВ «ГЛІФМЕДІЯ».
3. Волинець, А. (2023). Використання відеоігор як засобу ікт в освіті. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*, 178(22), 14–21. <https://doi.org/10.58407/232203>
4. Григошкіна, Я., Яненко, І., & Янишин, О. (2023). Сучасні технології викладання іноземних мов: Аналіз технологій для забезпечення ефективної індивідуальної освіти. *Академічні візії*, (21).

5. Малихін, О. В., & Ярмольчук, Т. М. (2020). Актуальні стратегії навчання у професійній підготовці фахівців з інформаційних технологій. *Information Technologies and Learning Tools*, 76(2), 43–57. <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.2682>
6. Осова, О. (2020). *Дидактичні засади навчання іноземних мов студентів філологічних спеціальностей із застосуванням технологічних інновацій* [Автореф. дис. ...доктора пед. наук спец. 13.00.09 – теорія навчання, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка]. <http://repository.khpa.edu.ua/jspui/handle/123456789/2154>.
7. Саварин, П. В. (2017). *Підготовка майбутнього викладача технічних дисциплін до застосування медіатехнологій у професійній діяльності* [Thesis]. Електронна бібліотека Житомирського державного університету. http://eprints.zu.edu.ua/24374/1/dys_Savarin.pdf
8. Gee, J. (2014). Games, passion, and “higher” education. У *Postsecondary play: The role of games and social media in higher education* (с. 171–189). Johns Hopkins University Press.
9. Kapp, K. M. (2016). Choose your level: Using games and gamification to create personalized instruction. У М. Murphy, S. Redding & J. Twyman (Ред.), *Handbook on personalized learning for states, districts, and schools* (с. 131–143). Temple University.
10. Pappas, C. (2015, 25 січня). *The top gamification statistics and facts for 2015 you need to know*. eLearning Industry. <https://elearningindustry.com/top-gamification-statistics-and-facts-for-2015>

Мачача Т. С.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ТЕХНОЛОГІЇ» ДЛЯ 5–9 КЛАСІВ

Виробнича сфера суспільства та сфера шкільної технологічної освіти історично взаємообумовлені. На різних історичних етапах розвитку цивілізації існували такі виробничі типи культур: традиційна, корпоративно-реміснична, професійна (науковий тип) та сучасна – проектно-технологічна (Мачача, 2011, 15).

Кожен тип культури організації виробництва базується на певному способі виробництва та формі його відтворення. Оскільки сучасне виробництво організовується переважно за структурою проектів як завершених циклів проектно-технологічної діяльності, то етапи й способи цієї діяльності є змістово-процесуальною основою сучасної технологічної освіти. Проект має три фази: проектування, технологія реалізації проєктованого, рефлексія. Вони є формами організації вивчення предмета «Технології».

Відповідно до культурологічної концепції *зміст сучасної технологічної освіти* визначається як педагогічна модель соціального досвіду людства, що є тотожним за структурою людській культурі в аспекті культури організації виробництва (Мачача, 2023, 77). Такий зміст спрямовує процес навчання технологій на досягнення й оцінювання якісно нових результатів навчання, які визначені в Державному стандарті базової середньої освіти (Державний стандарт, 2020).

Навчальний предмет «Технології» призначений для виконання вимог нового стандарту в межах технологічної освітньої галузі. Для навчального предмета «Технології. 5–6 класи» розроблено чотири модельні навчальні програми, а для «Технології. 7–9 класи» – три модельні навчальні програми, які мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Розглянемо модельну навчальну програму «Технології. 5–6 класи» авторського колективу Д. Кільдерова, Т. Мачачі, В. Юрженка, Д. Луп'яка (Кільдеров та інші, 2021) та модельну навчальну програму «Технології. 7–9 класи» авторки Т. Мачачі (Мачача, 2023).

Інноваційною дидактичною сутністю цих програм є культурологічний підхід до структурування змісту технологічної базової середньої освіти.

Зміст зазначених модельних навчальних програм логічно взаємопов'язаний та забезпечує наступність між адаптаційним (5–6 кл.) і предметним (7–9 кл.) циклами технологічної базової середньої освіти. Він розроблений, враховуючи історичний розвиток виробничої культури: від оволодіння учнями різними видами декоративно-ужиткового мистецтва та іншими видами проектно-технологічної діяльності в 5–6 класах до оволодіння сучасними видами дизайну в 7–9 класах.

На рівні адаптаційного циклу базової середньої освіти учні спочатку оволодівають технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, побуту, робототехніки, елементами етнодизайну тощо (перший і другий розділ програми), а вже після цього, під керівництвом учителя, в межах третього розділу програми, виконують навчальні проекти. В учнів 7–9 класів уже сформовані відповідні психофізіологічні властивості, необхідний рівень ключових і предметної компетентностей, наскрізних умінь для виконання навчальних проектів з достатнім ступенем самостійності. Тому на рівні предметного циклу базової середньої освіти зміст програми структуровано за алгоритмом навчального проекту та за логікою оволодіння основами дизайну й технологій.

Обов'язковою умовою навчання за програмами є створення соціально й особистісно значущих освітніх продуктів: *виробів, послуг, проектів*, що сприяє розвитку позитивної мотивації та активізації навчальної діяльності учнів щодо розв'язання реальних життєвих проблем. Саме в процесі створення освітніх продуктів учні досягають обов'язкових результатів навчання, що відображають компетентнісний потенціал галузі та здобувають базові знання технологічної освітньої галузі, що зазначені в 11 і 12 додатках Державного стандарту базової середньої освіти (Державний стандарт, 2020).

У центрі культурологічного змісту базової технологічної освіти є особистість учня, його індивідуальний рівень оволодіння способами проектно-технологічної діяльності та іншими видами діяльності під час створення особистісно і соціально значущих освітніх продуктів. Освітні продукти, які учні створюють у проектно-технологічній діяльності, є передусім засобом формування їхнього дизайнерського і технічного мислення, розвитку природних, діяльнісних, творчих здібностей, ключових і предметної компетентностей.

Кожен учень є суб'єктом навчання, а тому має право на власні ідеї, позицію, світогляд, освітні продукти. Важливо, щоб у процесі навчання враховувався освітній досвід учнів, а освітні продукти, які вони створюють, відповідали їхнім потребам, інтересам і віковим особливостям, а ще – були корисними, зручними й естетичними.

Навчальні проекти можуть бути індивідуальними, парними, груповими та колективними. Вони пов'язані з реальним життям, спрямовані на добродійність, задоволення особистих потреб, потреб соціально незахищених людей, навколишнього середовища тощо, що сприяє розвитку емпатії, емоційного інтелекту учнів. Освітніми продуктами навчальних проектів, зокрема STEM і STEAM-проектів, в межах технологічної освітньої галузі повинні бути корисні матеріалізовані освітні продукти, а не лише здобуті нові знання, сформульовані висновки.

Програми, що розглядаються, забезпечують умови для національної самоідентифікації учнів, їхньої творчої самореалізації, усвідомленого вибору освітньої і професійної діяльності, спорідненої природним здібностям та потребам.

У модельних навчальних програмах реалізовано принцип варіативності, забезпечено академічну свободу вчителя зокрема в необмеженому виборі об'єктів проектно-технологічної діяльності та технологій для їх проектування і виготовлення. Створюються сприятливі умови для наближення навчання до реального життєвого середовища учнів, де б вони не перебували, зокрема в умовах воєнного стану, а також забезпечується можливість для гнучкої адаптації змісту технологічної освіти до очного, змішаного та дистанційного навчання, вибудовування індивідуальних траєкторій навчання.

Проектно-технологічний тип виробничої культури виявляє актуальні проблеми конкретного соціокультурного середовища, дає змогу учням компетентно виявляти й

розв'язувати реальні проблеми завдяки створеним освітнім продуктам, знаходити особистісні смисли в процесі учіння, спрямовувати волю на творення істинних духовних і матеріальних цінностей, дизайну власного життєвого середовища, розширення етичних меж конкретної школи, а відтак й українського суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). *Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня, № 898.*
2. Кільдеров Д., Мачача Т., Юрженко В., Луп'як Д. (2021). Модельна навчальна програма «Технології. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (*гриф МОН України*).
3. Мачача Т. С. (2023). Модельна навчальна програма «Технології. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (*гриф МОН України*).
4. Мачача Т. С. Формування проектно-технологічної культури учнів основної школи у процесі трудового навчання: *дис... канд. наук. 13.00.02.* (2011). 233 с.
5. Мачача, Т. С. (2023) *Дидактична структура змісту підручників «технології» за модельними навчальними програмами на рівні базової середньої освіти. Проблеми сучасного підручника* (30). С. 74-85.

Мельник Ю. С.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ЗАДАЧІ ПРИКЛАДНОГО ЗМІСТУ В ШКІЛЬНІЙ ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ

Дієвим інструментом реалізації прикладної спрямованості природничої освіти є практико-орієнтовані дослідницькі завдання, як правило, міжпредметного змісту, розв'язування яких сприяє ґрунтовному оволодінню природничими знаннями, наскрізними вміннями і ставленням. У шкільній природничій освіті задачі прикладного змісту використовуються як метод засвоєння, закріплення, перевірки й контролю теоретичних знань, засіб набуття практичних умінь (експериментування, конструювання, моделювання), формування компетентностей, навичок професійного самовизначення, реалізації принципу політехнізму, екологічного й економічного виховання.

Прикладна – це навчально-пізнавальна задача, максимально наближена за змістом до життєдіяльності людини й містить практико-орієнтовану проблему (професійну, побутову), розв'язання якої потребує набуття школярами суб'єктивно нових знань та відповідних умінь і навичок. Розв'язуючи подібні задачі, учні опановують узагальнені способи діяльності (методи пізнання навколишнього світу), на основі яких самостійно здобувають природничі знання й застосовують їх у процесі розв'язання конкретних практичних проблем.

За характером і методом дослідження виокремлюють якісні й кількісні прикладні задачі. Розв'язування якісних задач не передбачає використання математичного апарату. У кількісних – здійснюються математичні перетворення й обчислення. За способом розв'язування прикладні задачі поділяються на якісні, обчислювальні, графічні, експериментальні. Залежно від рівня математичного апарату розрізняють арифметичний, алгебричний і геометричний способи розв'язування обчислювальних задач.

На основі аналізу змісту шкільної природничої освіти здійснено класифікацію задач прикладного характеру: за змістом – конкретні, абстрактні, міжпредметні, компетентісно орієнтовані, історичні, тематичні; дидактичними цілями – тренувальні, контролюючі, дослідницькі, творчі; способом подання умови – текстові, графічні, завдання-малюнки, завдання-досліди; рівнем складності – прості, складні, комбіновані; вимогою – знаходження

невідомого, доведення, конструювання; характером і методом дослідження – обчислювальні, якісні, експериментальні, дослідницькі (Головко, 2018).

Розглянемо два способи знаходження невідомих величин. Експериментальний – передбачає дослідне визначення невідомих і теоретичний – аналіз явища на основі відповідних законів природи. Якщо, наприклад, у результаті аналізу складено замкнуту систему рівнянь, що є свідченням високого рівня теоретичної підготовки учня, то задача розв'язується першим способом.

На основі цих способів розв'язування здійснено таку класифікацію задач: експериментальні – якщо для її розв'язання здійснюються вимірювання; теоретичні – дослідження природного явища (або їх сукупності) з відомими й невідомими величинами, у процесі якого не здійснюються ніякі вимірювання.

Кожне явище характеризується певною сукупністю величин, пов'язаних між собою законами природи. Відшукання таких величин складає зміст основної задачі. Використовуючи часткові закони, визначають сукупність фізичних величин, що характеризують конкретне явище. Розв'язування будь-якої основної задачі полягає в знаходженні стану відповідної системи (Мельник, 2013).

Охарактеризуємо деякі види прикладних задач. Обчислювальні – розв'язуються під час вивчення тем курсу, що містять числові відношення й залежності між величинами (закони кінематики, динаміки, збереження енергії, маси, постійного струму тощо) з метою з'ясування й усвідомлення фізичного змісту відповідних явищ і процесів.

У системі шкільної природничої освіти значні можливості в розвитку інтелектуальних здібностей учнів відіграють якісні задачі. Якісні – це задачі, розв'язання яких не потребує обчислень. Застосування таких задач сприяє розвитку мовлення учнів, формуванню вмінь чітко, логічно й лаконічно висловлювати думку, «оживляє» виклад навчального матеріалу, підвищує пізнавальну активність школярів. Такі задачі не обтяжені математичними обчисленнями, побудовою графіків, використанням складного обладнання тощо, є близькими та зрозумілими учням за змістом, тому сприяють формуванню позитивної мотивації до навчання і мають значні можливості інтелектуального розвитку. Оскільки у змісті якісних задач відображено конкретні природні, побутові, виробничі явища та процеси, то вони дають змогу в доступній формі продемонструвати застосування законів природи на практиці. Подібні задачі є критерієм якості та глибини засвоєння теоретичних знань, усвідомлення навчального матеріалу тощо. Під час розв'язування якісних задач власний досвід учня має надзвичайно важливе значення, тому що зміст кожної задачі пов'язаний з природними, побутовими та виробничими процесами і явищами.

Графічні – дають змогу наочно й доступно виражати функціональні залежності між величинами, що характеризують природні й технологічні процеси (вивчення різних видів механічного руху, газових законів тощо). Деякі закономірності спочатку можна представити лише графічно, а потім виразити аналітично (робота змінної сили).

Оволодіння графічним методом розв'язування прикладних задач є невід'ємною складовою формування компетентностей учнів. Цей метод має вагомий потенціал у контексті політехнічної освіти і професійної орієнтації школярів, дає змогу забезпечити виконання державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів та підвищити інтерес до навчання. У навчально-виховному процесі графічний метод використовується як засіб ілюстрації, розкриття і розуміння суті та усвідомлення характеру функціональних залежностей між величинами, з метою екстраполяції одержаних результатів, спрощення окремих розрахунків, активізації пізнавальної діяльності учнів, узагальнення і систематизації знань.

Дослідницькі – це задачі, предметом вивчення яких є природні явища, процеси, факти й відповідні моделі. Розв'язання таких задач потребує застосування загальних методів наукових досліджень. Здійснимо класифікацію прикладних дослідницьких задач: дослідження побудованих моделей, відмінностей між ідеальними моделями та їхніми реальними прообразами (об'єктами, явищами, процесами); розроблення моделі проведення

експерименту; формулювання висновків; висунення та перевірка гіпотез; добір засобів вимірювання тощо.

Експериментальні – це задачі, вихідні дані яких отримують дослідним шляхом. Перевага таких задач полягає в тому, що їх не можна розв’язати лише формально, без розуміння сутності певного природного процесу. Зауважимо, що під час розв’язування експериментальної задачі або задачі-спостереження вдосконалюються навички застосування методів наукових досліджень, наприклад, техніка здійснення вимірювань величин.

Досвід викладання природничих предметів свідчить, що учні недостатньо використовують набуті знання під час розв’язування задач. Переважно у закладах загальної середньої освіти в межах традиційної методики навчання реалізуються лише окремі аспекти прикладної спрямованості, не враховуються цілі та зміст профільного навчання.

Провідну роль щодо реалізації прикладної спрямованості шкільної природничої освіти відіграє вчитель, перед яким постає завдання виявляти та розвивати інтереси і прагнення учнів, наскрізні уміння і ціннісні ставлення, види навчально-пізнавальної діяльності, що є складниками компетентностей (Засекіна, 2020).

З огляду на це, було проведено опитування вчителів природничих предметів, здійснене за технологією дистанційного анкетування з використанням гугл-форм. Запитання анкети стосувалися уявлення вчителів про прикладну спрямованість шкільної природничої освіти, умови її реалізації та дидактичне значення.

Переважає більшість учителів (62,8%) зазначили, що в змісті підручників, які використовуються в освітньому процесі, прикладну спрямованість шкільної природничої освіти реалізовано частково (рис. 1). Близько 70% опитаних зауважили на недостатнє представлення в чинних підручниках практико орієнтованих завдань та вправ (рис. 2).

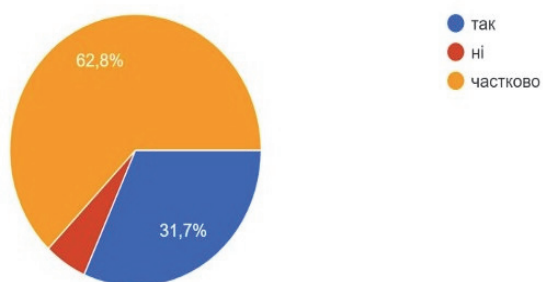

Рис. 1. Наповнення підручників завданнями прикладного змісту

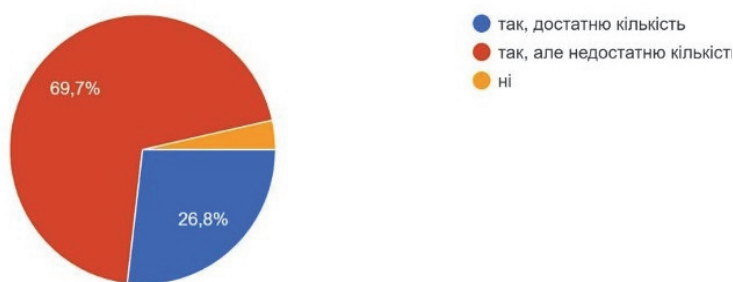

Рис. 2. Кількість практико орієнтованих завдань у діючих підручниках

Значна кількість учителів визначили експериментальні завдання – 83,4%, якісні – 35,2%, виробничого змісту – 34%, обчислювальні – 32,9%, графічні – 20,1% (рис. 3). Найчастіше на практиці використовуються міжпредметні та тематичні завдання прикладного характеру – відповідно 69,2% і 61,3%, найменше – історичні (9,4%) (рис. 4).

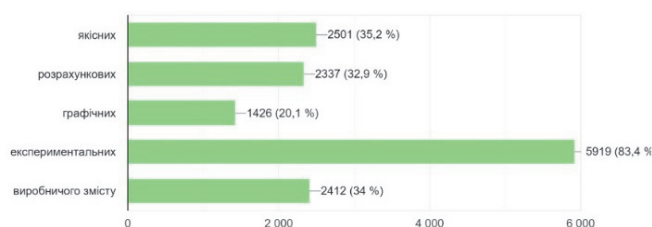

Рис. 3. Види прикладних завдань

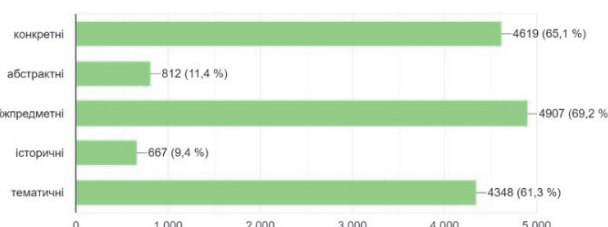

Рис. 4. Типи прикладних завдань за змістом

За дидактичною метою частіше вчителі використовують дослідницькі завдання (74,3%), рідше – тренувальні (56,7%), творчі (54,2%) й контрольні (28,5%) (рис. 5). За способом подання умови надають перевагу прикладним задачам-малюнкам/світлинам – 4771 (67,4 %), текстовим – 3844 (54,3%) й графічним – 3168 (44,8%) (рис. 6).

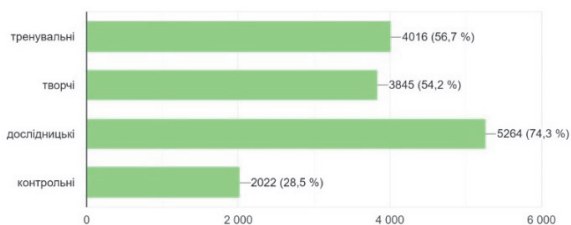

Рис. 5. Типи прикладних завдань за дидактичною метою

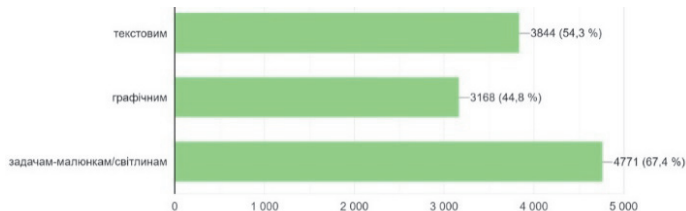

Рис. 6. Типи прикладних завдань за способом подання умови

Також педагоги вважають за доцільне виключення з навчальних програм тих тем і навіть розділів, знання з яких не використовуються в повсякденному житті людини та її професійній діяльності.

Особливого значення набуває проблема реалізації дидактичних функцій навчального експерименту в умовах інтеграції шкільної природничої освіти. 64,4% педагогів зауважують, що дистанційне навчання загалом негативно впливає на прикладну спрямованість, оскільки учні менше працюють у предметному середовищі з реальними приладами й обладнанням. Наголошується на зростанні ролі віртуального експерименту в умовах онлайн-навчання як одного з небагатьох інструментів залучення учнів до виконання експериментальних завдань (так вважають 33,5% опитаних педагогів) (рис. 7).

Рис. 7. Вплив віртуального експерименту в умовах дистанційного навчання на прикладну спрямованість шкільної природничої освіти

На думку вчителів саме виконання завдань прикладного характеру є важливою умовою формування ключової компетентності в галузі природничих наук, техніки та технологій (54,3% опитаних), сприяє формуванню предметної компетентності з конкретного природничого предмету (37,3%), допрофесійній підготовці учнів (8,4%) (рис. 8).

Рис. 8. Вплив прикладних завдань на освітній процес

З метою посилення прикладної спрямованості шкільної природничої освіти, підвищення на її основі ефективності формування ключових компетентностей, наскрізних умінь, ставлень у змісті природничих предметів створюється система спеціальних рівневих

задач прикладного змісту, які відповідають цілям загальної середньої освіти і є цікавими та доступними учням, розробляються методи і способи їх розв'язування, організовується відповідна навчальна діяльність. Розв'язування прикладних задач, породжених, як правило, певними виробничими потребами, передбачає наповнення навчального матеріалу прикладними обчислювальними, експериментальними, дослідницькими та якісними задачами, практичними і лабораторними роботами тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головка, М. В. (2018). *Проблеми формування змісту базового курсу фізики та методики його реалізації в гімназії*. О. М. Топузов (Ред.), Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Вип. 21. (с. 92–104). Київ: Педагогічна думка.
2. Засєкіна, Т. М. (2020). *Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.
3. Мельник, Ю. С. (2013). *Задачі прикладного змісту з фізики у старшій школі*. Навчально-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка.

Озарчук А. В.

Мащанський ліцей

Малолубашанської сільської ради

Рівненського району Рівненської області,

Інститут педагогіки НАПН України

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ STEM-ОСВІТИ

STEM-освіта (Science, Technology, Engineering and Mathematics) – це навчання, яке охоплює чотири ключові дисципліни: науку, технології, інженерію та математику. STEM-освіта має велике значення для сучасного світу, оскільки вона готує учнів до кар'єри в галузях, пов'язаних з інноваціями, винаходами та вирішенням складних проблем. За даними Департаменту праці США, до 2025 року в США буде потреба в 3,5 мільйонах нових фахівців з STEM-освітою (Ярусевич, 2021). Схожа тенденція спостерігається і в інших країнах світу. Тому виникає питання: чому STEM-освіта так важлива для дітей? Як вчителі можуть заохочувати учнів до STEM-навчання? Яку роль в цьому процесі може відігравати штучний інтелект (ШІ)?

Штучний інтелект – це наукова галузь, яка займається створенням та використанням розумних систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту. ШІ може мати різні форми та застосування, такі як комп'ютерні програми, роботи, чат-боти, штучні музиканти та художники тощо. ШІ також може бути корисним для освіти, особливо для STEM-освіти. ШІ може покращити якість навчання та розвитку учнів, надавши їм доступ до нових знань, навичок та можливостей. ШІ може також стимулювати інтерес учнів до STEM-дисциплін, розвивати їх критичне та творче мислення, формувати їх етичну свідомість щодо застосування технологій штучного інтелекту.

Нещодавно Міністерство освіти і науки України та Смітсонівський інститут (США) підписали Меморандум про співпрацю з метою розвитку наукової освіти. За словами чиновників, ця співпраця має надати українській освіті нові можливості для розвитку та побудувати нові підходи у навчанні (Волошин, 2023). Пріоритет МОН – створити умови для зростання наукової та STEM-освіти. Зокрема, втілювати у життя креативні підходи, які підвищать інтерес до природничих наук, допоможуть дітям засвоювати матеріал легко й на інтерактивних форматах.

Штучний інтелект (ШІ) – це галузь науки, що вивчає створення та застосування інтелектуальних систем, які можуть виконувати завдання, що потребують людського розуму. ШІ має великий потенціал для розвитку освіти, особливо в галузі STEM (Юрків, 2020).

Застосування штучного інтелекту для STEM-освіти може мати різні форми та цілі. Одна з них – це використання ШІ як інструменту для покращення навчального процесу. Наприклад, штучний інтелект може допомогти вчителям планувати уроки, генерувати запитання, оцінювати знання учнів, надавати персоналізований зворотний зв'язок та адаптувати навчальний матеріал до потреб та інтересів кожного учня. Також ШІ може допомогти учням шукати інформацію, розв'язувати проблеми, вивчати іноземні мови, розвивати критичне та творче мислення.

Інша форма застосування штучного інтелекту для STEM-освіти – це використання ШІ як об'єкту навчання. У цьому випадку учні вивчають основи штучного інтелекту, такі як алгоритми, дані, нейронні мережі, машинне навчання, комп'ютерний зір та природна обробка мови тощо. Також учні можуть створювати власні проекти з використанням ШІ, наприклад, розробляти ігри, додатки, чат-боти, роботи, штучні музиканти та художники. Такі проекти сприяють розвитку навичок програмування, математики, фізики, хімії, біології, мистецтва та інших дисциплін.

Застосування штучного інтелекту для STEM-освіти вимагає врахування деяких дидактичних особливостей. По-перше, необхідно забезпечити належний рівень складності та доступності навчального матеріалу. Штучний інтелект може бути складною та абстрактною темою для учнів, тому важливо використовувати наочні приклади, ілюстрації, аналогії, ігри та інтерактивні завдання. Також важливо адаптувати навчальний матеріал до віку, попередніх знань, стилю навчання та інтересів учнів.

По-друге, необхідно забезпечити критичне та етичне ставлення до штучного інтелекту. ШІ може мати позитивний та негативний вплив на суспільство, економіку, екологію, культуру та інші сфери життя. Тому важливо формувати у учнів уміння аналізувати переваги та недоліки ШІ, розуміти його можливості та обмеження, визначати його цілі та цінності, враховувати його соціальну та емоційну складову. Також важливо формувати у учнів етичну свідомість щодо застосування технологій штучного інтелекту, таких як повага до прав людини, приватності даних, безпеки інформації, соціальної справедливості та інших цінностей.

Приклади проектів у галузі STEM-освіти, які можна реалізувати за допомогою штучного інтелекту (Юрченко, 2018):

Розумна теплиця. Цей проект передбачає створення моделі теплиці, яка автоматично контролює температуру, вологість, освітлення та полив рослин за допомогою датчиків, мікроконтролерів та програмного забезпечення. Учні можуть вирощувати різні рослини, вивчаючи їх біологічні особливості, фізичні та хімічні процеси, що в них відбуваються, а також алгоритми та програмування для керування теплицею. Цей проект можна реалізувати за допомогою середовища Tinkercad або інших подібних платформ.

Нейромузикант. Цей проект передбачає створення програми, яка може генерувати музику за заданими параметрами, такими як жанр, настрій, темп, тональність тощо. Учні можуть вивчати основи музичної теорії, математики, фізики звуку, машинного навчання та природної обробки мови. Цей проект можна реалізувати за допомогою сервісу DeepAI, який надає інструмент для генерації музики за текстовим описом, або інших подібних сервісів.

Таким чином можна зробити висновок, що штучний інтелект – це потужний ресурс для STEM-освіти, який може покращити якість навчання та розвитку учнів. Застосування ШІ для STEM-освіти потребує врахування методичних та дидактичних особливостей. Використовуючи штучний інтелект як інструмент або об'єкт навчання, вчителі можуть стимулювати інтерес учнів до STEM-дисциплін, розвивати їх критичне та творче мислення, формувати їх етичну свідомість щодо застосування технологій штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин, М. (2023, 4 серпня). *Руйнування стереотипів і креативне навчання: як STEM-освіта стане майбутнім України*. 24 Канал. https://24tv.ua/education/stem-osvita-chomu-tsey-tip-osviti-ye-nadvazhlivim-dlya-shkolyariv_n2338860#1
2. Команда викладачів Ліцею Educator. (2023, 22 березня). *11 технологій штучного інтелекту, які допоможуть зробити навчання ефективнішим*. Альтернативна освіта в Україні. <https://osvitanova.com.ua/posts/5953-11-tekhnologii-shtuchnoho-intelektu-iaki-dopomozhut-zrobyty-navchannia-efektyvnishym>
3. Юрків, Р. С. (2020, 14 квітня). *Презентація "Шкільна STEM і STEAM-освіта. Чому вона така популярна?"*. Освітній проект «На Урок» для вчителів. <https://naurok.com.ua/prezentaciya-shkilna-stem-i-steam-osvita-chomu-vona-taka-populyarna-171486.html>
4. Юрченко, О. (2018, 19 березня). *Три STEAM-проекти, які можна реалізувати у школі — журнал | «Освіторія»*. Освіторія Медіа. <https://osvitoria.media/experience/try-steam-proekty-yaki-mozhna-realizuvaty-u-shkoli/>
5. Ярусевич, О. (2021, 17 серпня). *Впровадження STEM-освіти в навчальний процес*. Букі | Букі — ваш репетитор з будь-якого предмету. Репетитори України. <https://buki.com.ua/news/stem-osvita/>

Онищенко І. В.

*Криворізький державний педагогічний університет
(Кривий Ріг, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства вимагає від користувачів мережі Інтернет не лише цифрової компетентності та комп'ютерної грамотності, а й культури опрацювання і використання інформації, володіння інноваційними технологіями роботи з інформацією, умінь створювати власні інформаційні продукти та ефективно їх використовувати у життєвих ситуаціях. Необхідність формування інформаційної культури в здобувачів освіти зумовлена й тим, що змінюється інформаційне забезпечення освітнього процесу у закладах освіти всіх типів і рівнів, формується інформаційна інфраструктура, розширюється мережа інформаційних баз знань.

Сучасна європейська освіта зорієнтована на підготовку творчої, успішної, конкурентноспроможної особистості, яка володіє новою системою цінностей, загальними і спеціальними компетентностями, необхідними для активної участі в житті інформаційного суспільства на всіх рівнях. Володіння навичками інформаційної культури є необхідним для успішної діяльності та життя в цифровому середовищі, зокрема для ефективної роботи з інформаційними технологіями, здійснення пошуку, оцінки та використання інформації тощо (Хіміч, 2023, 94).

В умовах комп'ютеризації та інформатизації суспільства інформаційна культура стає складовою загальної культури людини. Нова інформаційна культура – це культура взаємодії суб'єкта з інформацією на рівні суспільства й особистості. Вона передбачає наявність знань про інформаційне середовище, закони його функціонування, володіння вміннями орієнтуватися в інформаційних потоках, адекватно формулювати свою потребу в інформації, знаходити її, переробляти, оцінювати і створювати якісно нову.

Вагомий внесок у розроблення проблем інформатизації освіти, формування основ інформаційної культури в здобувачів освіти зробили В. Биков, С. Григор'єв, Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жуков, І. Захарова, С. Литвинова, О. Малишевський, Н. Морзе, В. Олійник, В. Панюков, Л. Петухова, С. Поздняков, С. Співаковський та ін. Теоретико-методологічні

засади формування інформаційної культури в учнів початкових класів розкрито в дослідженнях В. Дубініної, А. Дуванова, О. Кивлюк, А. Коломієць, Г. Лаврентьевої, О. Матвієнко, Л. Петухової, С. Салогуб, Л. Силюги, О. Суховірського, Т. Фадєєвої та ін.

Здійснений нами аналіз наукових праць, присвячених вивченню проблеми інформаційної культури особистості, переконує в її актуальності і багатоаспектності. В умовах реформування освітньої галузі поняття інформаційної культури є надзвичайно актуальним, популярним, часто вживаним. Як слушно зауважують Л. Ковальчук та Т. Михайліна (2023), «задача освіти сьогодні – створити простір для розвитку інформаційної культури особистості, яка сприяє формуванню самостійного мислення, відчуттю нового, умінню відслідковувати зміни та реагувати на них, умінню приймати рішення в складних нестандартних ситуаціях, що можливо лише за умов повного інформування людини».

Погоджуємося з думкою Л. Макаренка (2016), що інформаційна культура є невід’ємною частиною загальної культури особистості, необхідною умовою її існування і розвитку в сучасному інформаційному просторі, що передбачає готовність особистості до опанування нового «інформаційного» способу життя, уміння побудувати власну картину світу, визначати своє ставлення до об’єктів, явищ та процесів, що відбуваються довкола, визначати можливості пізнання та перетворення існуючого інформаційного простору, формувати власний інформаційний світогляд.

За переконанням Я. Галети (2015), інформаційну культуру в сучасному інформаційному суспільстві слід розглядати не лише як міру сформованості людини для органічного входження в інформаційне суспільство, у простір культури цього суспільства, але і як досягнутий рівень організації інформаційних процесів; міра задоволення людей в інформаційному спілкуванні; рівень ефективності створення, збору, зберігання, переробки, передачі, представлення і використання інформації, що забезпечує цілісну картину світу, передбачення наслідків рішень, що приймаються.

Нам імпонує трактування поняття «інформаційна культура молодшого школяра», подане С. Салогуб. Дослідниця це поняття розглядає як складову загальної культури особистості учня; інтегровану якісну характеристику особистості, що включає систему уявлень про інформаційну картину світу, знань та практичних умінь щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій і наявності потреби в їхньому використанні, а також самостійності й творчого підходу до здійснення інформаційної діяльності (Салогуб, 2015, 36).

Модернізація системи початкової освіти в Україні вимагає оновлення змісту, методів і форм навчання молодших школярів. В умовах НУШ постають нові завдання, нові вимоги, в освітній процес початкової школи впроваджуються нові технології. В основі сучасної початкової освіти за моделлю НУШ лежить педагогіка, яка, звертаючись до інноваційних технологій і методів навчання, убаचाє в них можливості підвищення ефективності освітнього процесу за рахунок забезпечення доступу до інформаційних баз знань, навчальних і довідкових ресурсів.

Початкова освіта є першим рівнем Національної рамки кваліфікації, першим етапом загальної освіти здобувачів освіти, на якому починають закладатися важливі навички та вміння, формуватися ключові компетентності. У Законі України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти акцентується увага на необхідності формування й розвитку в учнів інформаційної культури, умінь знаходити і аналізувати інформацію, критично до неї ставитися, ефективно використовувати продукти інформаційної діяльності.

За нашим переконанням, ефективним засобом формування інформаційної культури учнів початкових класів є мобільні технології. Особливості впровадження засобів мобільного навчання вивчали О. Білєр, В. Білоус, Ю. Блудова, О. Васько, Т. Вєпрів, В. Садкіна, Л. Силюга, О. Шаповалова, А. Штурба та ін. Науковці вважають, що ефективність організації освітнього процесу в умовах інформаційно-освітнього середовища НУШ залежить від поширення мобільних пристроїв, зростаючої популярності смартфонів і

планшетів, а також створення великої кількості навчальних програм і технологій, що розширюють можливості якісної освіти.

Погоджуємося із думкою О. Анічкиної (2019), яка зауважує, що мобільний пристрій став повноправним і ефективним засобом навчання, який мотивує і зацікавлює учнів, а також дає змогу використовувати власний смартфон не лише як іграшку, а й як засіб здобуття знань. Мобільна форма навчання відповідає сучасній компетентісно-орієнтованій концепції освіти, яка дозволяє індивідуалізувати процес навчання окремого учня, враховуючи його здібності та можливості, інтереси та уподобання, нахили та досвід.

Аналіз наукових розвідок, присвячених проблемі мобільного навчання, дав змогу з'ясувати, що вчені поки що не дійшли однозначного висновку щодо сутності поняття «мобільне навчання», зокрема вони його трактують як сучасний напрямок розвитку систем дистанційної освіти з використанням мобільних телефонів, смартфонів, КПК, електронних книг (Білоус, 2017); діяльність, що здійснюється регулярно за допомогою мобільних пристроїв і технологій, і яка створює сприятливі умови для продуктивної діяльності через спілкування, отримання або створення інформації (Золотарьова, & Труш, 2015); підхід до навчання, при якому на базі мобільних електронних пристроїв створюється мобільне освітнє середовище, де учні можуть використовувати їх як засіб доступу до навчальних матеріалів, що містяться в Інтернеті, у будь-якому місці та в будь-який час (Семеріков, 2009) та ін.

Одним із основних засобів реалізації мобільного навчання є смартфон – мобільний пристрій, що поєднує функції надання стільникового зв'язку з виконанням широкого спектра додаткових функцій і можливостей, забезпечуваних відкритими операційними системами й додатками до них. Смартфон має риси персонального комп'ютера, постійне сховище інформації та порівняно потужний центральний і графічний процесор. За допомогою смартфона можна працювати з Інтернетом, електронною поштою, прослуховувати аудіозаписи, продивлятися відео і фото, відкривати та створювати мультимедійні файли, працювати з безліччю ділових, навчальних та ігрових додатків (Мізюк, & Дмитрієва, 2019, 87).

Мобільне навчання реалізує такі принципи відкритої освіти, як гнучкість, інтерактивність, модульність, індивідуалізація, диференціація, доступність, незалежність від місця та часу, використання сучасних ІКТ. Отже, використання мобільних технологій робить процес навчання гнучким, персоналізованим, активним, диференційованим, доступним, цікавим, що відповідає вимогам Нової української школи.

Дослідження в сфері мобільного навчання свідчать про те, що однією з ефективних у межах шкільної практики є технологія Bring You Own Device (BYOD), відповідно до якої учнів мотивують приносити в школу власні мобільні пристрої (смартфон, планшет, нетбук, макбук, електронна книга, iPhone, iPad та ін.) з метою використання їх як інструментів для навчання. За допомогою мобільних пристроїв учні мають змогу працювати в онлайн-режимі, ознайомлюватися з новим навчальним матеріалом, знаходити необхідну додаткову інформацію, читати тексти, запам'ятовувати слова, фрази, визначення, виконувати інтерактивні завдання і вправи, переглядати контент із навчально-виховним змістом, проходити тестування, виконувати домашні завдання.

Однією із можливостей технології BYOD є використання QR-кодування. QR-код (Quick Response Code) – це графічне зображення, в якому зашифрована певна інформація, посилання на сайт чи окрему його сторінку. Серед переваг використання QR-кодування слід назвати такі: дозволяє отримати миттєвий доступ до закодованої інформації; вміщує великі об'єми відомостей у невеликому зображенні (4296 символів); розміщувати код можна на будь-якій рівній поверхні (аркуш, стіна, дошка, підлога тощо).

QR-код може містити посилання на сторінки з інтерактивними вправами і завданнями, онлайн-вікторинами, онлайн-словниками, онлайн-тестами для перевірки знань. Використовуючи технологію QR-кодів, учитель може у цікавій і доступній формі подати новий матеріал, використати різні ігрові методи та прийоми для узагальнення і закріплення знань з певних тем, а також перевірити рівень сформованості в учнів ключових компетентностей.

Таким чином, у контексті вимог НУШ ефективним засобом формування інформаційної культури учнів початкових класів є мобільні технології. Мобільне навчання передбачає використання мобільних технологій як окремо, так і в поєднанні з іншими технологіями, для організації освітнього процесу здобувачів початкової освіти незалежно від місця та часу. Використання мобільних пристроїв на різних уроках у початкових класах дозволяє формувати в молодших школярів уміння орієнтуватися в інформаційних потоках, створювати інформаційні продукти, ефективно використовувати продукти власної інформаційної діяльності, що у цілому сприяє формуванню в них інформаційної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анічкіна, О. В. (2019). На шляху до хімічної смарт-освіти. *Інноваційна педагогіка*, 12, 1, 9-13.
2. Білоус, В. В. (2017). Мобільні додатки для навчання математики як засіб підвищення мотивації учнів молодшої школи. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*, 3, 303-309.
3. Галета, Я. (2015). Інформаційна культура як показник зрілості особистості в умовах інформатизації суспільства. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*, 135, 83-87.
4. Золотарьова, І. О., & Труш А. М. (2015). Застосування мобільного навчання в системі освіти. *Системи обробки інформації*, 4 (129), 147-150.
5. Ковальчук, Л. В., & Михайліна, Т. В. (2023). Інформаційна культура як феномен інформаційного суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*, 3, 38-41.
6. Макаренко, Л. Л. (2016). Інформаційна культура особистості: історико-педагогічний аналіз». *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 53, 128-141.
7. Мізюк, В., & Дмитрієва, М. (2019). Використання мобільних технологій на уроках інформатики в умовах змішаного навчання. *Український педагогічний журнал*, 3, 85-93.
8. Салогуб, С. А. *Формування основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій*. (Дис. канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
9. Семеріков, С. О. (2009). *Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі*. Кривий Ріг: Мінерал; Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.
10. Хіміч Я. О. (2023). Формування інформаційної культури здобувачів вищої освіти в цифрову епоху. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 86-95.

Панова О. С.

*ВСП «Харківський фаховий коледж інформаційних технологій Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
(Харків, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-СЕРВІСІВ НА ЗАНЯТТЯХ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В КОЛЕДЖІ

В наш час серед розвинених країн світу активний підхід до використання інформаційно-комунікаційних технологій у коледжі не обмежується електронними підручниками або посібниками, атласами чи енциклопедіями. Мережні технології, і у першу чергу інтернет, є нині одним із засобів надання доступу до якісної освіти, невід'ємною складовою освітньої галузі.

Мережа інтернет необхідна всім викладачам та студентам незалежно від предмета вивчення. Інтернет як технічний засіб розвитку особистості істотно сприяє її самореалізації

та розширює соціальні можливості. Користувачі мережі не тільки споживають інформацію, а й постійно поповнюють її різними інформаційними ресурсами.

Моделі навчання з використанням мережі можна поділити на змішане й повне інтернет-навчання. У першому випадку інтернет-технології вбудовують у традиційний навчальний процес, а навчальний процес у свою чергу, складається з контактних і неконтактних періодів навчання. В іншому випадку навчання відбувається цілком в інтернеті.

Тому, сучасний викладач, який працює зі студентами, повинен під час навчального процесу вміти застосовувати новітні технології на заняттях з Всесвітньої історії, а також засоби навчання з метою підвищення ефективності освітнього процесу та зацікавлення студентів.

Успішний результат студентів у сучасному інформаційному просторі залежить від того, як викладач сформує у них навчально-пізнавальні, інформативні та комунікативні компетенції.

В умовах сьогодення, коли центром освітньої діяльності в коледжі є студент, а головним завданням кожного викладача є формування всебічно розвинутої особистості, все більш актуальним стає застосування сучасних технологій навчання, що враховують індивідуальність кожного студента.

Отже, за інтерактивні технології, які сприяють збагаченню та розвитку творчого потенціалу, як викладача так і студента, розкривають здібності студента, а також бажання та уміння вчитися, творити, відчувати радість пізнання.

Саме при використанні інтерактивних технологій студенти вчаться шукати інформацію, систематизувати її та узагальнювати. Методичні можливості сучасних педагогічних технологій дають змогу викладачу вільно використовувати їх різноманітність.

Інтегрована освіта потребує дуже ретельної підготовки як від викладача, так і від студентів. Досить складно з найрізноманітніших джерел віднайти потрібну інформацію, опрацювати її, підготувати для подання студентам на занятті.

Одним з онлайн-сервісів, які використовуються на заняттях з Всесвітньої історії є LearningApps.org, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметів для використання і на заняттях, і позаурочний час.

Конструктор Learningapps призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких студенти можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу.

Сайт дозволяє переглядати вже готові вправи, які розробили інші викладачі та опублікували їх до спільного використання. А також можна створювати власні вправи за готовими шаблонами по Всесвітній історії. Серед запропонованих категорій можна обрати потрібну та переглянути запропоновані вправи; ті, що сподобались можна зберегти в свою папку. Сервіс Learningapps також надає можливість отримання коду для того, щоб інтерактивні завдання були розміщені на сторінки сайтів або блогів викладачів та студентів.

Сервіс працює на декількох мовах, зараз українську мову додано до переліку мов інтерфейсу сервісу: перекладені загальні текстові рядки та всі рядки, що стосуються різноманітних вправ.

Кожен із ресурсів можна використати на своєму занятті, змінити під власні потреби, розробити схожий чи зовсім інший навчальний модуль, його можна зберігати у власному «кабінеті» («Мої вправи»), створивши свій акаунт в даному онлайн-середовищі.

Для створення акаунта в онлайн-середовищі LearningApps треба заповнити всі поля реєстраційної форми і потім зайти під своїм створеним акаунтом. Бажано вказувати свої дійсні дані аби потім студентам і колегам було зрозуміло, що це авторська робота (автори робіт відображаються на посиланні на вправу).

Перш ніж розпочати створення власних інтерактивних завдань з колекції шаблонів, запропонованих сайтом, можна познайомитися з галереєю сервісу. Для цього необхідно натиснути «Перегляд вправ», вибрати навчальний предмет і ознайомтеся з роботами колег:

обирати в полі «Категорія» необхідну предметну галузь (ці галузі вказують автори при створенні вправи).

Із запропонованих шаблонів можна обрати той, що зацікавив, клацнувши на його ярлик. З часом вправ накопичується досить багато. Для того щоб, систематизувати набір вправ, які знаходяться у особистому «кабінеті», можна створювати папки, як в звичайному комп'ютері, і переміщувати в них відповідні вправи. Для цього достатньо клацнути на папці і дати їй назву, а потім перетягуванням розмістити вправи у відповідні папки.

Кожен викладач за своїм бажанням може створити набір груп у власному акаунті, ввести дані про студентів, створити для кожного студента профіль, задати пароль для входу.

Наступний сервіс, який використовується на заняттях з Всесвітньої історії є Canva – це унікальний інструмент для візуалізації інформації, який до того ж має зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Сервіс має безкоштовну версію та адаптований українською мовою. А ще – це чудова можливість для створення нових інтерактивних матеріалів для будь-якого формату навчання. Ось лише деякі з них, які використовуються на заняттях по Всесвітній історії:

1. Спільна презентація. Canva надає доступ до сотень чудових макетів презентації на будь-яку тему. Для створення презентації можливо обрати тип дизайну «Презентація», далі додати необхідну інформацію та надати доступ для редагування студентам. Таке завдання сприятиме розвитку творчого мислення, навичок пошукової діяльності та роботи в команді, а також покращить емоційний фон навчання.

2. Робочі аркуші. Напевно, кожен викладач намагався зробити робочий зошит у текстовому редакторі. Але ж це так незручно. Сервіс Canva має безліч творчих шаблонів за навчальними предметами, які легко та швидко редагувати. Для цього слід знайти шаблон Worksheet, видалити чи додати необхідні поля, змінити колір та зображення. Робочі аркуші – це чудові ідеї для занять, які вразять студентів. До речі, їх можна роздрукувати та використовувати під час звичного формату навчання.

3. Квест-кімнати. Для створення квест-кімнати слід обрати шаблон Virtual Classroom та створити завдання: завантажити файл чи надати групам доступ до файлу. Позитивну атмосферу гарантовано. А ще такі завдання розвивають творче мислення та навички роботи в команді.

4. Морський бій. Для її створення слід обрати шаблон Bingo та заховати відповіді (це і будуть ваші «кораблі»). Якщо студент поціли в такий «корабель», викладач відкриває прихований елемент.

5. Сторітеллінг. Необхідно додати цікаві елементи, анімацію, аудіозапис та запропонувати студентам продовжити. Це завдання сприятиме розвитку навичок пошукової діяльності, творчого мислення, уяви та вміння працювати в команді.

Отже, в наш час існує можливість використовувати велику кількість безкоштовних інтернет-сервісів, за допомогою яких викладачі мають змогу створити цікавий та якісний матеріал, який відіграє колосальну зацікавленість здобувачів освіти. Незважаючи на дистанційний формат роботи, добірка ефективних хмарних технологій та інтернет-ресурсів, стають надійними помічниками викладачам під час організації онлайн-занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аман І.С., Литвиненко О.В. Інтернет-сервіси в освітньому просторі [методичний посібник]. Кіровоград: КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», 2016. – 88 с.
2. Canva [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.canva.com>
3. Learningapps.org [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://learningapps.org>

РОЛЬ МНЕМОТЕХНІКИ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ

Базовий компонент сучасної дошкільної освіти спрямовує зусилля педагогів та вихователів гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити сьогодення, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал. Забезпечуючи різнобічний розвиток дітей дошкільного віку відповідно до їхніх здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей кожен педагог прагне зробити освітній процес легким, цікавим, доступним та комфортним, без розумового і нервового перенапруження. Зацікавити дитину, захопити ігровим завданням та досягти результату – мрія кожного педагога.

Проблема оволодіння дітьми мовою є вкрай актуальною, адже мова – це найважливіший засіб спілкування між людьми, засіб вираження думок, почуттів і прагнень. Повноцінне оволодіння рідною мовою в дошкільному дитинстві є необхідною умовою вирішення завдань розумового, естетичного і морального виховання дітей в цей період. Засвоєння мови, її граматичної будови дає можливість дітям вільно розмірковувати, задавати питання, робити висновки, відображати різноманітні зв'язки між предметами і явищами оточуючого світу. У процесі навчальної діяльності дітей мовленнєва діяльність включає в себе, з одного боку, сприймання і переробку інформації (слухання, читання у школі), з іншого – переробку здобутої або засвоєної інформації (говоріння, письмо у школі). Тому у вихователів та педагогів закладів виникає необхідність цілеспрямованого формування комунікативної умінь дошкільників за допомогою різних методик, прийомів та засобів.

Щоб забезпечити повноцінний розвиток мовлення дошкільників, педагогам важливо у своїй роботі з дітьми використовувати такі види мовленнєвої діяльності, як переказ літературних творів різних жанрів, складання описових розповідей про предмети, об'єкти, явища природи, створення різних видів творчих розповідей, заучування віршів, приказок, загадок, забавлянок, складання розповідей по картині або за серією картинок.

Практика мовленнєво-комунікативної роботи з дітьми показує, що чим активніша дитина і чим більше вона залучена до цікавої для себе діяльності, тим кращий результат. З огляду на соціальну та педагогічну значимість рідної мови для становлення й розвитку кожної особистості на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти особливого значення набувають питання використання нових підходів до розвитку мовлення дошкільнят.

При формуванні у дошкільників комунікативних навичок доводиться шукати такі освітні технології, що полегшують процес засвоєння дітьми нового матеріалу. Однією з таких здоров'язбережувальних технологій є мнемотехніка, що забезпечує оптимізацію розумової діяльності в умовах сучасної освіти.

Мнемотехніка (мнемоніка) – технологія розвитку пам'яті, що забезпечує ефективне запам'ятовування, збереження і відтворення інформації, збільшує обсяг пам'яті, шляхом утворення додаткових асоціацій, використовує природні механізми пам'яті мозку. Цей спосіб сприяє кращому засвоєнню нової інформації шляхом утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів і прийомів. Мнемотехнічні прийоми передусім застосовують для поліпшення засвоєння складної інформації, що не має встановлених логічних зв'язків між її елементами з погляду людини, яка її запам'ятовує, і потребує тривалого зберігання та подальшого відтворення. Найпростіші прийоми запам'ятовування дозволяють дітям ефективніше сприймати і обробляти зорову інформацію, перекодувати, зберігати і відтворювати її відповідно до поставлених завдань.

Мнемотехніка як педагогічна технологія активно послуговується наочними засобами. Мнемотехніка – це система різних прийомів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті, шляхом утворення додаткових асоціацій. Такі прийоми особливо важливі для дошкільників, оскільки наочний матеріал вони засвоюють краще.

Оволодіння дитиною змістом та формою мовленнєвих одиниць, правилами їх комбінування у відповідності до норм рідної мови, породження власного висловлювання та його реалізація забезпечуються когнітивною діяльністю. Такі пізнавальні процеси як сприйняття, увага, уява, пам'ять, мислення є найважливішими компонентами будь-якої людської діяльності. Пам'ять лежить в основі здібностей людини, є умовою навчання, набуття знань, формування вмінь і навичок. Без запам'ятовування і відтворення попереднього матеріалу неможливо засвоєння нового.

Застосування прийомів мнемотехніки особливо важливо для дітей дошкільного віку, оскільки розумові завдання у них вирішуються з переважним пріоритетом зовнішніх засобів, наочний матеріал засвоюється краще вербального. Опора на візуальний образ дуже важлива і обов'язкова, тому, що якщо при відтворенні тексту цей зоровий образ не виникає в уяві, то дитина не розуміє цього тексту. Для цього досить схематичного зображення окремих частин, що полегшує запам'ятовування і наступне відтворення цілісного образу в римованій формі.

Сучасні діти перенасичені інформацією, тож процес навчання варто організовувати так, щоб він проходив для дошкільників цікаво та невимушено.

Прийоми мнемотехніки забезпечують успішне запам'ятовування, збереження та відтворення інформації, знань про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективно запам'ятовування структури розповіді і, звичайно, сприяють розвитку мовлення та формуванню комунікативних умінь. Використання символічної аналогії полегшує й прискорює процес запам'ятовування та засвоєння матеріалу. Застосування графічної аналогії вчить дітей бачити основне, систематизувати отримані знання. Діти, які володіють засобами наочного моделювання, надалі здатні самостійно розвивати своє мовлення в процесі спілкування та навчання.

У дошкільному віці у дітей переважає наочно-образна пам'ять, запам'ятовування має переважно мимовільний характер. Вони краще запам'ятовують події, предмети, факти, явища, які близькі до їхнього життєвого досвіду. Уся нова інформація, нові знання мають спиратися на життєвий досвід дітей. Отже, щоб отримати бажаний результат, варто створювати асоціації з добре знайомими поняттями.

Дошкільний вік – це вік образних форм свідомості. Основними засобами, якими оволодіває в цьому віці дитина, є образні засоби: сенсорні еталони, різні символи та знаки (перш за все це різноманітні наочні моделі, схеми, таблиці й інше). Тому, метою роботи педагогів із дошкільниками повинен бути розвиток їхнього зв'язного мовлення; перетворення абстрактних символів в образи (перекодування інформації); розвиток дрібної моторики рук; розвиток основних психічних процесів: пам'яті, уваги, образного мислення. Отже, прийоми мнемотехніки допомагають розвивати в дітей асоціативне мислення, зорову та слухову пам'ять, увагу, уяву, формувати навички зв'язного мовлення.

Ця нова освітня технологія допомагає кожній дитині легко здобувати знання та формувати комунікативні уміння, оскільки використовує природні механізми пам'яті мозку та дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буданцева Н.І. Використання мнемотехнології для розвитку та корекції мови дошкільнят. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 2 (33). С. 49–60.
2. Зіганов М. Мнемотехніка. Запам'ятовування на основі візуального мислення / М. Зіганов. Київ : «Школа раціонального читання», 2000. 124с.
3. Чепурний Г. Мнемотехніка як технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 208 с.
4. Чепурний Г., Черешнюк О. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. № 4. С. 31-35.

Параконна М. Ю.
ВДПУ ім. М. Коцюбинського
(Вінниця, Україна)
Науковий керівник:
Шикиринська О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ З МАТЕМАТИКИ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасних закладах освіти постає питання у підвищенні інтелектуального потенціалу громадян. Найсприятливішим періодом розвитку інтелектуальних здібностей являється дитинство, адже саме у дітей закладається той фундамент їхніх знань, світогляду та пізнання.

Найважливішу роль у інтелектуальному розвитку займає математика. Як ми знаємо більшості дітей саме математика є найважчим предметом, тому ми маємо зацікавити дітей, показати, що математика може бути цікавою. Саме тому навчання математики у дошкільних закладах неможливе без використання ігор та цікавих завдань (Кривошея, 2014).

Як зазначає науковець Г. Горбатенко: «Сучасна дошкільна освіта вимагає переосмислення педагогами всього навчально-виховного процесу, пошуку ефективних форм та засобів роботи з дітьми, що сприятимуть розвитку логічного мислення дошкільників.» Також, дидактичні матеріали повинні відповідати певним правилам: багаторазове, варіативне використання, зовнішня привабливість, містити оцінний компонент для перевірки правильності виконання (Горбатенко).

Завдання логіко-математичного розвитку є навчити дітей: аналізувати, синтезувати, мислити, порівнювати, класифікувати, серіювати (Шикиринська, 2019). Для цього використовуються різні математичні дидактичні посібники.

Блоки Дьенеша – це набір кольорових блоків, які відрізняються чотирма властивостями: формою (круглі, квадратні, трикутні, прямокутні), кольором (червоні, жовті, сині), товщиною (товсті і тонкі), розміром (великі і маленькі). Дитина граючись із такими блоками вивчає їх властивості, особливості, починає використовувати їх у грі, конструюванні і цим пізнає навколишній світ. Зображення даного дидактичного матеріалу можна бачити на рисунку 1.

Рис. 1. Навчальний посібник для розвитку математичної компетентності дітей дошкільного віку Блоки Золтана Дьенеша

Перш ніж використовувати блоки нам потрібно дати дитині можливість дослідити їх. Дитина може розглядати елементи посібника, перекладати, гратися. Час для ознайомлення не обмежуємо – він залежить від вікових та індивідуальних особливостей дітей. Далі ми пропонуємо завдання поступово ускладнюючи їх.

1) Завдання із ознайомленням з блоками Дьєнеша:

Це обстеження, викладення ряду фігур, виокремлення кольору, форми, накладання фігур на картинку відповідної форми та інші.

2) Завдання з блоками Дьєнеша на розвиток пам'яті, уваги, логічного мислення.

Це завдання такі як: яка фігура зникла, скажи яка це фігура, обстежуючи на дотик, знайди зайву, склади ланцюжок з блоків, побудуй ланцюжок з однакових фігур але різних за кольором, скажи у якому ланцюжку більше блоків.

3) Завдання на вміння оперувати властивостями предметів.

Властивості кольору позначаються плямою, величина – силует будинку, форма – контуром фігури, товщина – позначення товстої та тонкої людини. Вихователь задає дитині декілька властивостей наприклад: колір – червоний, товщина – тонкий, форма – трикутник і дитина обирає блок за відповідними ознаками.

У результаті роботи з блоками Дьєнеша діти зможуть виділяти і називати форму, кольори, товщину, групувати та виділяти ознаки предмета. Використовуються логічні блоки у системі логіко-математичного розвитку дітей з метою закріплення набутих раніше математичних знань та активізація розумової діяльності дошкільників (Кушнірук, Тарнавська, 2015).

Розглянемо ще один навчально-методичний посібник, який можна використовувати з метою логіко-математичного розвитку дітей та формування їх логіко-математичної компетентності, а саме, Кольорові палички Д. Кюїзенера. Як виглядає даний посібник, можна бачити на рис. 2.

Рис. 2. Кольорові палички Д.Кюїзенера.

Палички Кюїзенера – це різнокольорові рахункові палички різної довжини та кольору. У наборі їх 10, відповідно десять кольорів. Кожній паличці відповідає число від 1 до 10, колір та величина у сантиметрах.

У дітей молодшого дошкільного віку за допомогою паличок Кюїзенера формується поняття – один і багато, порівно, менше. Діти починають обстежувати палички, розкладати за групами, за кольором, починають конструювати прості споруди. У роботі із паличками вихователь повинен допомагати дітям засвоїти їх ознаки, наприклад: давати завдання на знаходження відповідного кольору, зібрати всі палички білого кольору, взяти по одній паличці кожного кольору, знайти найдовшу паличку, взяти дві палички різного кольору та сказати яка довша (Тарнавська, Єременко, 2015).

Діти середнього дошкільного віку продовжують вивчати ознаки паличок та починають співвідносити колір паличок з їхнім числом. Для того щоб дітям було легше запам'ятати

число кожної палички ми починаємо порівнювати палички між собою, тобто беремо найменшу паличку, білу-одиницю, та рожеву-двійку і пояснюємо, що біла паличка-це одиниця, а рожева-це два, запитуємо; Як ми можемо перевірити чи правда це? Ми можемо біля рожевої покласти дві білі і якщо вони стануть рівними – це означає, що справді рожева – це два (Горбатенко, 2010).

У старшій групі діти за допомогою паличок Кюізенера засвоюють дію одавання та віднімання, починають вчити склад числа. Також палички використовуються при вивченні поділу цілого на частинки: «Візьміть фіолетову паличку, яке число вона позначає? (6) Тепер із рожевих паличок склади число 6. Скільки паличок потрібно? (3). Вправа повторюється з усіма числами.

Отже, використовуючи на заняттях з логіко-математичного розвитку інноваційні технології як: блоки Дьенеша та палички Кюізенера, ми в ігровій формі вчимо дітей. Завдяки цим навчальним посібникам можна надзвичайно цікаво та ефективно навчати дітей математичним поняттям та легко виконувати завдання, які так важко даються дітям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбатенко Г. І. Сучасні погляди на проблему логіко-математичного розвитку дітей. URL: <https://vseosvita.ua/library/kniga-sucasni-pogladina-problemu-logiko-matematichnogo-rozvitku-ditej-132715.html>
2. Кривошея, Тетяна. (2014). Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. 42-45.
3. Кушнірук, М. О., Тарнавська, Н.П. (2015). Формування сенсорних здібностей дітей раннього віку за допомогою блоків Дьенеша. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
4. Тарнавська, Н. П., О. Г. Єременко (2015). Організація математичної освіти дітей дошкільного віку засобами роботи з паличковими наборами Кюізенера. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.*
5. Шикиринська, О.В. (2019). Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» z avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale*, Bordeaux, 3 mars, Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne». V.6. 61-65.

Попович Л. М.

Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В умовах змін в освіті українські вчені визначають поняття «інновація» як нововведення, саме тому в сучасній дидактиці ставляться завдання упроваджувати нові ідеї в науково-педагогічну діяльність, розробляти алгоритми їх перевірки та впровадження; здійснювати аналіз отриманої інформації; розуміти сутність дидактичних концепцій, систем та інновацій в освіті, закладах загальної середньої освіти (надалі ЗЗСО); так проєктувати проведення навчальних занять, щоб застосовувати педагогічні інновації, використовуючи форми, методи, засоби навчання, оцінюючи результати, тощо.

Питання різних аспектів проблеми державно-громадського управління на засадах партнерства та різних форм партнерської взаємодії висвітлені у працях українських учених,

зокрема: освітнього партнерства в системі загальної середньої освіти: теорія і методологія (О. Топузов); модель інформаційної системи державно-громадського управління закладом загальної середньої освіти на засадах суб'єктної партнерської взаємодії (Л.Калініна); механізми соціального партнерства (Н. Лісова); реалії та перспективи шкільної автономії у державно-громадському управлінні закладами освіти на засадах партнерської взаємодії (О. Онаць); законодавчі вимоги стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії (Чижевський Б.Г.) та інші.

Експериментальна діяльність керівників закладів загальної середньої освіти Київської та Житомирської областей, практика управлінської діяльності показує, що в упровадженні державно-громадської партнерської взаємодії в управлінні закладами загальної середньої освіти наявні проблеми: ресурсного забезпечення, керівникам закладів загальної середньої освіти необхідно одержання нових знань з нормативно-правового забезпечення, управління закладами загальної середньої освіти в реалізації концепції нової української школи впровадження інноваційних форм і технологій.

Державно-громадська партнерська взаємодія в управлінні ЗЗСО ґрунтується на системі освітніх, управлінських, культурних, фінансово-економічних відносин між учасниками освітнього процесу з метою створення безпечних умов для учнів, в умовах співпраці учасників освітнього процесу закладів загальної середньої освіти з державними, юридичними особами, представниками бізнесу для досягнення освітніх цілей, тому сьогодні актуальними постають проблемні питання про концепції, механізми і технології, способи і форми упровадження державно-громадської партнерської взаємодії в управлінні закладами загальної середньої освіти.

Вважаємо, що ефективними формами організації освітнього процесу в ЗЗСО на заняттях та у позаурочний час є: колективна, групова, фронтальна, індивідуальна; кооперативна, діалогова, парна, навчання у грі, практичні заняття, колоквиуми, мозковий штурм, інноваційними формами науково-методичної роботи з педагогічними працівниками є: навчання у грі, тренінги, дискусії, ділові та рольові ігри, майстер-класи, коучинг-сесії, кейс-метод, виставки-ярмарки, методичні дебати, акмеологічні практикуми, тимбілдинг, перфоманси, моделювання ділових та імітаційних, рольових ігор, тьюторство, освітньо-соціальні проекти, освітній хакатон, презентації, творчі портрети, тощо.

Крім того, ефективними можуть стати і традиційні форми державно-громадської партнерської взаємодії в організації науково-методичної роботи з педагогічними працівниками: засідання педагогічних рад, семінари, тренінги, робота у творчих динамічних групах, школи педагогічної майстерності, клуби за інтересами, участь у діяльності асоціацій, спілок, конкурси професійної майстерності тощо. Інтерактивні форми роботи з педагогами є ефективними при підготовці до проведення педагогічних рад, професійних нарад, розробки нових технологій у навчанні учнів, основним спрямуванням їх є активізація діяльності та підвищення професійної компетентності педагогічних працівників, розвиток у них креативного мислення, окреслення шляхів виходу із проблемних ситуацій.

З партнерами державно-громадського управління, стейкхолдерами: діалоги, ділові зустрічі, консультації, спільні проекти, маркетингова, конференції, соціальні проекти, форуми, дискусії, брейн-ринги, презентації, моделювання, участь керівників закладів освіти у ініціативних творчих групах, комісіях тощо.

У ході нашого дослідження було виявлено інноваційні форми державно-громадської партнерської взаємодії в управлінні ЗЗСО, їх класифікуємо за такими групами: *правові, економічні, соціально-культурні, науково-педагогічні* тощо.

Окреслимо коротко доцільні, на нашу думку, деякі інноваційні форми, що успішно використовуються у співпраці держави, громадськості та приватного сектора:

мережеве управління відображає організаційний аспект – створення груп, асоціацій, інших формувань індивідуальних, групових, колективних, юридичних і приватних осіб, державних, громадських та приватних суб'єктів, які організують спільну діяльність, розробляючи напрями діяльності, стратегії, концепції, проекти, програми. Таку форму

доцільно застосовувати, зокрема в організації науково-методичної роботи з педагогічними працівниками опорних закладів освіти та освітніх округів(4);

форсайт – це управлінсько-організаційний аспект форми державно-громадської партнерської взаємодії в управлінні ЗЗСО, який передбачає синтез планування, прогнозування, проектування та інших методів менеджменту, визначення стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти та бачення його майбутнього. Це важливо для вироблення стратегії розвитку ЗЗСО, створення освітньої та модельних програм, всієї системи роботи з кадрами, проведення дослідно-експериментальної роботи, організації освітнього процесу, створення системи науково-методичної роботи, розроблення програм створення інноваційного освітньо-розвивального простру, організації інклюзивної освіти, тощо(4);

діяльність у проектних командах – об'єднання педагогів, керівників ЗЗСО та партнерів, які утворюються на час підготовки та проведення важливих заходів: міжнародних та всеукраїнських проектів і програм, створення концепцій, програм, засідань педагогічної та науково-методичної рад, створення освітньо-наукових і проектів, науково-педагогічних конференцій, організації дослідно-експериментальної роботи, впровадження інноваційних педагогічних та управлінських технологій, тощо;

дебати – чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Це різновид публічної дискусії, учасники якого мають переконати у своїй правоті не один одного, а третю сторону. Мета – сформувати у слухачів позитивне враження від власної позиції. Тобто, це не суперечка, а інтелектуальна гра з чітко встановленими правилами. Найпопулярніші в світі такі формати проведення дебатів: формат “Карла Поппера” та “Британський парламентарій”, формат “Лінкольна-Дугласа” та “Американський парламентарій”. Дебати в освітній, педагогічній та управлінській діяльності можна використовувати для ухвалення і відстоювання рішень, навчання розвитку логічного мислення, критичному мисленню, мистецтву дискусії;

краудсорсинг – форма взаємодії, цілий комплекс технологій, що реалізуються через мережу Інтернет різними суб'єктами в особистих, громадських, комерційних і державних інтересах. Така форма партнерської взаємодії може здійснюватися на різних рівнях: світовому, міжнародному, національному, регіональному, міському, на рівні громади, закладу освіти чи просто до ініціативної групи натхнених людей (1);

маркетизація в освіті допомагає здійснювати: аналіз ринку освітніх послуг, особливостей учнівського контингенту; це стратегічне й поточне формування потреб та стимулювання попиту на освітні та інші послуги опорного закладу, пропонування замовникам не тих освітніх послуг, що вже є у ЗЗСО, а тих, які хочуть споживачі; створення навчальних планів та програм, комплектація та розвиток професіоналізму кадрового складу; моніторинг рівня навчальних досягнень учнів; розроблення й впровадження нових освітніх програм, формування науково-методичного забезпечення та супроводу, підготовку вчителів до реалізації нових освітніх програм і курсів, інноваційних технологій навчання та виховання учнів та організації співуправління закладом; пошук партнерів та визначення пріоритетних напрямів діяльності з ними на засадах рівноправності, взаємовигідності та довіри(1);

захист та впровадження інноваційних соціально-педагогічних чи культурно-освітніх проектів – форма діяльності, яка пов'язана з попередньою розробкою та наступним публічним захистом власних підходів до вирішення певної педагогічної чи управлінської проблеми, методів, програми з використанням подіумних технологій.

Використання інноваційних форм державно-громадської партнерської взаємодії в управлінні закладами загальної середньої освіти сприятиме підвищенню ефективності державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії, впровадження інноваційних форм в освітньому процесі та в управлінській діяльності сприятиме забезпеченню якості освіти, згуртуванню всіх учасників освітнього процесу із залучення до активної партнерської взаємодії представників громадськості та приватного сектора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічно-правові умови державно-партнерської взаємодії суб'єктів управління опорних закладів освіти: практичний посібник / О. М. Онаць, Г. М. Калініна, М. М. Малюга, В. В. Мелешко, М. О. Топузов, Л. М. Попович, Б. Г. Чижевський; за ред. О. М. Онаць. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2021. 97 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/ POS_-EKON-PRAV_-UMOVY-Pravylnyy-1.pdf.
2. Калініна, Л. М., Лісова Н. І. (2022). Концептуальна модель системи державно-громадського управління закладом загальної середньої освіти на засадах суб'єктної партнерської взаємодії. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка. С.181–183. <https://undip.org.ua/library/anotovani-rezultaty-naukovo-doslidnoi-roboty-institutu-pedahohiky-br-za-2022-rik/>
3. Онаць О. М. (2022) Реалії і перспективи шкільної автономії у державно-громадському управлінні закладами освіти на засадах партнерської взаємодії. Науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості». № 4 (87) . 54–64. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-4\(87\)-54-64](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-4(87)-54-64). URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733812>
4. Попов О. Є., Мордовець А. В., Обґрунтування пріоритетів державної підтримки партнерських відносин у сфері міжсекторальної взаємодії.

Рибак Д. Р.

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

(Вінниця, Україна)

Науковий керівник:

Шикиринська О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

ГЕОКЕШИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

За останні роки, з розвитком технологій та змінами в соціумі, змінилося покоління дітей. Сучасні діти дошкільного віку активно залучені в інформаційне середовище та використовують комп'ютери, гаджети у повсякденному житті. Вихователям стає все складніше зацікавити та втримати їхню увагу, адже традиційні методи та форми стають менш ефективними. Тому вони змушені шукати інноваційні методи та технології для розвитку дошкільників.

Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти орієнтують на забезпечення більш індивідуалізованого підходу до кожної дитини, розвиток її творчих здібностей та самостійності. Основною метою є формування у дітей комплексу компетентностей, які будуть корисні в їх подальшому житті. Крім того, акцент робиться на розвитку соціальних навичок, навичок спільної діяльності та комунікації з іншими дітьми. У зв'язку з цим дошкільні заклади починають впроваджувати інноваційні методи і технології, зокрема, з використанням інформаційних та ігрових технологій, а також веб-квести (Шикиринська, 2021). Однією з інноваційних ігрових технологій, яку можна використовувати в закладі дошкільної освіти, є геокешинг.

Геокешинг – це туристична командна гра, що використовує супутникові навігаційні системи. Її основна ідея полягає в тому, що одна команда ховає «скарб», визначає його координати за допомогою GPS-навігатора і розміщує інформацію про них в Інтернеті. Інша команда, що виступає як суперник, використовує ці координати, бере свої GPS-навігатори і розпочинає пошук (Малиновська, 2021, 3)

На початку гра геокешинг використовувалася тільки для активного відпочинку дорослих, та згодом її популярність привернула увагу освітніх діячів, які адаптували її для дітей дошкільного віку, як інноваційну технологію – освітній геокешинг.

Сьогодні все більше науковців та освітніх діячів цікавиться цією темою, і активно досліджують її такі автори, як Н. Рабчун, О. Сорочинська, В. Танська, Н. Малиновська, А. Власюк. Вони зазначають, що освітній геокешинг – це активна командна гра, в якій діти проходять певний маршрут, шукають «кеши» та виконують спеціальні завдання. Завдяки цій технології, діти розвивають різні навички, зокрема:

- орієнтування в просторі: геокешинг передбачає пошук «кешів» у приміщенні, на території дитячого садку, на незнайомих місцевостях за допомогою карти. Щоб успішно виконати це завдання, дітям потрібно знати напрямки руху і вміти рухатися у заданому напрямку, використовуючи карт;

- комунікація та співпраця: у грі діти працюють в командах або групах, тому їм потрібно вміти спілкуватися, висловлювати свої ідеї, слухати думки інших та допомагати один одному;

- креативність: діти можуть створювати власні геокеші, за допомогою малюнку або виготовивши контейнери із різними предметами, що використовується для обміну між дітьми;

- логічне мислення: геокеші можуть містити різноманітні завдання, проблемні ситуації або загадки, які стимулюють дітей думати, розв'язувати та шукати шляхи вирішення проблеми;

- активний спосіб вивчення: геокеші вимагають фізичних зусиль, тому вони є чудовим способом поєднання навчання з фізичною активністю, що сприяє розвитку моторики та загального здоров'я;

- спостережливість: найчастіше геокешинг проводиться на природі, тому у дитини є можливість спостерігати та вивчати природні об'єкти. А, також знайомитися із визначними та цікавими місцями свої місцевості.

Дана технологія потребує певного рівня підготовки дітей, тому впроваджувати цю гру можна з молодшого дошкільного вік, але при цьому діти повинні грати в спрощену квест гру, яка готує їх до геокешинга. Вони ходять в гості один до одного і виконують елементарні завдання. Діти середньої групи в квест грі вже вчаться користуватися картами-схемами і пересуваються в приміщенні дошкільного навчального закладу, це є підготовкою для повноцінної гри в геокешинг в старшому дошкільному віці (Рябчун, 2017, 2).

Освітній геокешинг передбачає дві форми проведення: гра або квест. Ці форми мають свої особливості, тому для кращого розуміння кожної з них пропонуємо порівняти їх у таблиці.

	Гра «Геокешинг»	Квест «Геокешинг»
Мета	Знайти «скарб» за допомогою карти або схеми.	Швидко і якісно виконати визначені завдання, для того щоб знайти приз.
Зміст	Вихователь або самі діти заховують «скарб», після чого створюють або отримують готову карту, за допомогою якої просуються по місцевості. На карті вказується послідовність кроків, що приведе до кінцевого «скарбу». Кожен крок вимагає знаходження координат попереднього.	Учасники отримують завдання знайти що-небудь (наприклад приз, або чарівну квітку) і «підказку» (загадки, питання), яка допомагає їм дістатися до першої станції. На станціях-схованках діти відшукують і вирішують пізнавально-інтелектуальні завдання і знаходять наступну підказку, яка допомагає їм знайти бажаний предмет або приз.
Особливості	Гра може бути формою прогулянки, екскурсії та заняття-подорожі. Схованки можуть бути різного зовнішнього вигляду і розміру, їх	Завдання можуть бути у вигляді спільного листа-інструкції або окремих зашифрованих листів, які учасники знаходять у міру виконання чергового

	може заздалегідь приготувати вихователь або самостійно виготовити діти. Наповнення коробки може містити різні сувеніри, солодощі іграшки або виготовленні дітьми сюрпризи.	завдання. Квест передбачає сюжет і предметно-ігрове середовище, яке сприяє емоційному забарвленню гри. У сценарії квесту впроваджуються різні види діяльності, щоб втримати інтерес і активність дитини. Переможці відзначаються відзнаками (наклейками, медалями, тощо).
Висновки	Гра «Геокешинг» є більш відкритим та варіативним видом діяльності, оскільки надає дітям можливість змінювати та фантазувати. У цьому виді геокешингу діти можуть самостійно обирати різні цілі і шляхи їх досягнення, що дозволяє їм розвивати креативність, самостійність.	Квест «Геокешинг» є стандарним форматом з визначеними завданнями та послідовністю дій. Цей вид геокешинку може бути корисним для навчання дітей плануванню, роботі в команді та вмінню вирішувати проблеми відповідно до заданої послідовності.

Для ефективного проведення гри необхідно ретельно підготуватися. Наталія Рябчун запропонувала наступні етапи проведення гри:

1 етап – попередня робота. Виготовляється макет групи, дошкільного навчального закладу, ділянки дошкільного навчального закладу або іншого об'єкту, що знаходиться за територією установи. На цьому етапі з дітьми проводяться ігри-заняття на орієнтування, уміння працювати над макетом, картою-схемою, вміння визначати на них розташування різних об'єктів.

2 етап – підготовчий. На цьому етапі педагог створює сценарій, підбирає задачі для кожного завдання, і готує все необхідне для проведення самої гри, метою якої є знайти схованку.

3 етап – проведення гри. На даному етапі з дітьми розглядається карта-схема маршруту до схованки, діти дають відповіді на запитання, пов'язані з предметом або місцем, де захований скарб, робляться фотознімки виявленого місця.

4 етап – презентація результатів. На цьому етапі діти представляють результат, узагальнюють отримані знання, оформляють їх у кінцевий продукт. (Рябчун, 2017, 2).

Використовуючи дані етапи потрібно врахувати вікові особливості дітей дошкільного віку. Так, для дітей молодшого та середнього дошкільного віку варто починати гру з сюрпризного моменту та в процесі гри використовувати готові схеми, завдання. А для дітей старшої групи логічно і цікаво почати з проблемної ситуації. Схеми можна дати готові або запропонувати виготовити їх самостійно. В результаті пошуку діти, можуть забрати «скарб» і лишити щось, що вони приготували, натомість.

Під час цих етапів можна використовувати різноманітні методи: «мозковий штурм», метод «відкриттів», метод індивідуальної і колективної пошукової діяльності, моделювання, педагогічні та соціальні ситуації, сторітелінг.

Також, до цієї гри можна залучати не тільки дітей, а і їхніх батьків. Для початку, батьків потрібно ознайомити з цією технологією, її особливостями та позитивним впливом на розвиток дитини. Далі можна запропонувати спільно спланувати геокешинг, де батьки можуть вибрати місце пошуку, розробити загадки або вирішити завдання, які будуть включені у гру. Також батьки можуть взяти безпосередню участь у пошуку «скарбів разом із своєю дитиною або самостійно під час дозвілля провести гру із своєю родиною. Така форма взаємодії з батьками сприяє їх активному залученню у освітній процес.

Загалом, геокешинг є інноваційною технологією, що залучає вихователів, батьків і дітей до спільної пошукової діяльності. Вона допомагає зробити дошкільну освіту більш захоплюючою, ефективною та цікавою, одночасно сприяючи розвитку різних сфер особистості дитини-дошкільника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власюк, А. Формування у дітей старшого дошкільного віку уміння орієнтуватися у просторі засобами технології «Геокешинг». *Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінниця 2023, Вип. 12. С.18-23.*
2. Геокешинг – це весело! Інноваційний проект з впровадження освітньої технології геокешинг, квест-геокешинг в роботу з дітьми дошкільного віку/ Рабчун Н.О. – Нетішин: 2017- 116 с
3. Малиновська, Н. В. Геокешинг. Суть. Відмінності використання для дітей дошкільного віку. Особливості проведення геокешингу в ЗДО. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/statta-geokesing-sut-vidminnosti-vikoristanna-dla-ditej-doskilnogoviku-osoblivosti-provedenna-geokesingu-v-zdo-446459.html>
4. Сорочинська, О. А., & Танська, В. В. (2021). Технологія геокешинг як засіб розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. In *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф* (pp. 136-138). Вінниця.
5. Шикиринська, О. (2021). Технологія Web-quest у формуванні професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021. Вип. 10. 330-333.*

Семенець В. В.

*Криворізька гімназія №118 Криворізької міської ради
(Кривий Ріг, Україна)*

ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНОГО СКЛАДНИКА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Наразі вже декілька років поспіль (а обговорення розпочалися ще у 2016 році) відбувається реформування освіти України за Концепцією Нової української школи (надалі, НУШ). Потреба у реформуванні постала у зв'язку з низкою проблем освіти, з яких виділили 5 основних, серед яких є проблема застосування інноваційних технологій, візуальних засобів навчання, зокрема, а також питання стандартів та результатів навчання (Концепція НУШ, 1).

Використання візуальних засобів навчання на уроках математики в загальноосвітніх закладах стає важливим інструментом для формування математичної компетенції, зокрема, її складової. Розглянемо більш детально роль візуальних засобів навчання у формуванні геометричного складника математичної компетентності учнів початкових класів.

Оскільки, геометрична компетентність передбачає здатність розуміти геометричні фігури, їх властивості та взаємодії, а також вміння застосовувати ці знання для вирішення різних завдань, візуальні засоби навчання мають слугувати інструментами досягнення цих цілей.

Найпростішими візуальними засобами навчання є малюнки, схеми, графіки (*інфографіка*), допомагають учням абстрагувати геометричні поняття, робити їх більш конкретними і зрозумілими. На уроках математики, вчитель може використовувати малюнки для пояснення понять, таких як лінії, кути, фігури та їх властивості. Малюнки мають бути великими та чіткими, щоб учні могли бачити деталі та легше розуміти матеріал. Графіки також можуть бути використані для візуалізації геометричних концепцій. Наприклад, графік може ілюструвати залежність між довжиною та площею фігури, допомагаючи учням зрозуміти властивості геометричних об'єктів.

Одним з найпоширеніших сервісів для побудови графіків та геометричних об'єктів є *GeoGebra* – вільно поширюване середовище, яке дозволяє побудову графіків або геометричних фігур за допомогою різних початкових даних. Завдяки програмі *GeoGebra* можна швидко створювати високоякісні графічні зображення математичних об'єктів, таких як графіки функцій, графіки рівнянь, геометричні фігури і формули, і потім зберігати їх у графічних форматах (наприклад, png або svg) або експортувати до буфера обміну (рис. 1).

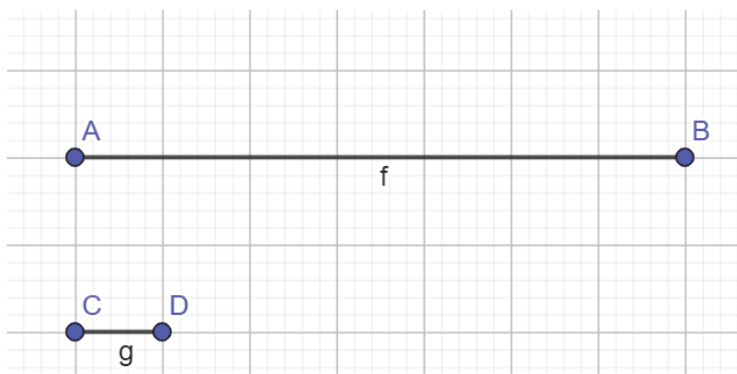

Рис. 1 Приклад побудови геометричного об'єкту за допомогою програми *GeoGebra*

Створені зображення можна використовувати для створення друкованих навчальних матеріалів, мультимедійних презентацій та інших навчальних цілей. Очікується, що подальше дослідження цього питання, яке є одним із найбільш актуальних у сучасній педагогіці, сприятиме поліпшенню результатів освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Система динамічної математики *GeoGebra* має інструменти для інтеграції з сучасними веб-технологіями, такими як Веб2.0, Веб3.0, хмарні обчислення, Wiki-технології та інше. Це створює можливості для використання *GeoGebra* в інтернет-підтримці освітнього процесу та впровадження його в дистанційні форми навчання математики.

У відмінну від інших програм для динамічного моделювання геометричних об'єктів, *GeoGebra* об'єднує геометричне, алгебраїчне та числове моделювання для вивчення вмісту задачі і дозволяє систематично спостерігати за змінами та взаємозв'язками величин, включених у задачу. Це надає можливість перевіряти гіпотези, які виникають під час такого спостереження, і експериментально перевіряти їх.

Моделювання – інший ефективний спосіб використання візуальних засобів. Учні можуть створювати геометричні моделі за допомогою як фізичних, так і механічних конструкторів або інших матеріалів. Це дозволяє їм бачити та досліджувати геометричні об'єкти в реальному просторі, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Ще одним візуальним інструментом навчання є *ментальні карти*, які відтворюють природний структурований процес мислення людського мозку, а тому вони легко сприймаються та мають велике педагогічне значення. Створення інтелект-карт вимагає від учнів власних досліджень. Одним з найбільш використовуваних додатків є :

Coggle – додаток для створення ментальних карт, який працює безпосередньо у браузері, є можливість використання зображень, створення індивідуальні колірні схеми, перегляд історії документу.

Для конструктивної співпраці та комунікації викладача з учнями невпинно використовуються різні Web-сервіси та платформи, які поєднують у собі як хмарні сховища та корпоративну пошту, так і соціальні мережі, чати, інтерактивні дошки з різного типу інструментами. Такі платформи є, наприклад, платформа *G SUITE* та *Office365* (2, 3).

G Suite (тепер Google Workspace) – це набір хмарних інструментів та додатків, розроблений Google для підвищення продуктивності і спільної роботи. У Google Workspace є ряд характеристик та візуальних засобів навчання, які можуть бути корисними в освітньому процесі. Ось деякі з них:

Google Документи. Дозволяють створювати текстові документи, аркуші, презентації тощо. Ці інструменти дозволяють учням та вчителям спільно працювати над документами, вносити зміни та коментувати їх в режимі реального часу.

Google Презентації. Для створення візуальних презентацій, які можна використовувати на уроках для пояснення матеріалу або створення інтерактивних уроків.

Google Дошка. Це інтерактивна дошка для спільної роботи, на якій можна створювати візуальні матеріали, малюнки, схеми та інші візуальні засоби.

Google Форми. Дозволяють створювати анкети та тести для оцінки та збору відповідей від учнів. Це може бути корисним для створення інтерактивних завдань.

Google Графіка. Засіб для створення графічних зображень, ілюстрацій та інших візуальних матеріалів, які можна використовувати в навчальних матеріалах.

Google Зображення. Сервіс для пошуку та зберігання зображень та фотографій, які можна використовувати в навчальних матеріалах.

Google Інтерактивні картки. Можна створювати інтерактивні картки та мапи, які допомагають учням легше розуміти географічні аспекти навчального матеріалу.

Загалом, Google Workspace надає широкий спектр інструментів, які можуть бути використані для створення та навчання візуальних матеріалів, а також для спільної роботи та спілкування між учителями та учнями.

Microsoft Office 365 (тепер Microsoft 365) – це інший набір хмарних інструментів і додатків, розроблений компанією Microsoft, який також має численні характеристики та візуальні засоби для навчання (20).

Ось деякі з них:

Microsoft Word. Дозволяє створювати текстові документи, робити форматування та вставляти зображення. Використовується для створення навчальних матеріалів.

Microsoft PowerPoint. Використовується для створення візуальних презентацій для уроків та лекцій.

Microsoft Forms. Дозволяє створювати опитування та тести для збору відповідей від учнів.

Microsoft Sway. Засіб для створення інтерактивних історій та презентацій.

Microsoft Whiteboard. Дошка для спільної роботи та малювання, що може бути корисною для викладачів і учнів.

Microsoft Stream. Сервіс для завантаження та перегляду відео-уроків та навчальних матеріалів.

Microsoft Publisher. Допомагає створювати друковані матеріали, такі як брошури та плакати, які можуть бути використані в навчальних цілях.

Microsoft 365 також надає інструменти для організації освітнього процесу, спільної роботи та спілкування між вчителями та учнями. З цими інструментами вчителі можуть створювати, ділитися та вивчати візуальні матеріали в більш комфортний та продуктивний спосіб.

Мультимедійний скрепбук (multimedia scrapbook) – це перелік посилань на текстові, графічні, аудіо- та відео-ресурси в інтернеті. Мультимедійний скрепбук представляє собою колекцію мультимедійних ресурсів, що включають фотографії, аудіо- та відеофайли, графічну інформацію та анімаційні віртуальні тури. У відміну від хотлиста, скрепбук містить різноманітні типи файлів, які можуть бути легко завантажені учнями та використані як інформаційний та ілюстративний матеріал під час вивчення певної теми (21).

Отже, застосування візуальних засобів на уроках математики сприяє кращому засвоєнню матеріалу, розвиває геометричну компетентність та допомагає учням бачити математику у реальному світі. Це робить процес навчання цікавішим та зрозумілішим для учнів, а також сприяє їхньому більш глибокому розумінню геометричних концепцій. Таким чином, використання візуальних засобів навчання є необхідною складовою сучасного підходу до математичної освіти в початкових класах закладів загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. G SUITE <https://cutt.ly/bwRgv7Ok>
3. Microsoft Office 365. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365/free-office-online-for-the-web>
4. Multimedia scrapbook. URL : <https://www.pinterest.com/ibisarr/scrapbooking-with-multimedia/>

Сохань Н. Ф.

*ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України
(Київ, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИКОРИСТАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ СКЕТЧНОУТИНГУ

Науково-практична партнерська взаємодія в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти з родинами учнів та представниками громади полягає у нових можливостях, формах і засобах формування в учнів культури взаємоповаги із гуманним проникненням в інформаційний світ нових знань, умінь і навичок, тобто ключових компетентностей, наскрізних навичок і ціннісних орієнтацій.

Дослідження та досвід практичної роботи показують, що для сучасних дітей більшість традиційних форм педагогічної освіти (лекції, доповіді, загальні консультації тощо) є малоефективними. Тому доводиться шукати нестандартні, нові методи роботи: блок-схеми, моделі, опорні конспекти, ментальні карти, меми, графічні малюнки, скетчнотатки або конспектування в картинках тощо. Адже, як відомо, візуалізація дає можливість глибше сприймати інформацію та є дієвим інструментом для кращого запам'ятовування. Так стають популярними: доповнена реальність (AR), web-quest, скрайбінг-презентація та багато іншого.

Як відомо, існує два способи відтворення інформації шляхом застосування технології «drawing», тобто малювання інформації від руки: «scribing» і «sketchnoting». Поняття «scribing» – дослівно у перекладі з англійської мови означає «опис» або «розмічання». У розумінні педагогічної технології «scribing-презентацію» описують по-різному педагоги. Тобто, це не зовсім нові форми створення конспекту, але з дещо новою інтерпретацією візуального мислення за допомогою малюнків-скетчів.

Скрайбінг (від англ. «scribe» – замальовки, ескізи або малюнки)– це інноваційна технологія презентування інформації, започаткована художником Ендрю Парком. Для скрайбінгу потрібний білий аркуш паперу чи дошка та кольорові фломастери чи крейда. Скрайбінг створюється в умовах реального часу, паралельно з виступом, тобто передбачає публічну презентацію.

Л. Білоусова і Н. Житеньова у своєму дослідженні дають визначення поняття «скрайбінг» як технології візуалізації, яка забезпечує відображення ключових моментів змісту навчального матеріалу (властивостей об'єкта навчання) шляхом використання простих графічних елементів, послідовно створюваних на екрані у відповідності до її усного викладу (або аудіоряду) (1, с. 41).

Спорідненою технологією візуального відображення інформації, тільки зі сторони учня чи студента, є *скетчноутинг*.

Різниця між візуальними педагогічними технологіями «scribing» і «sketchnoting» полягає у тому, що перша використовується вчителем для роз'яснення інформації, а відповідно друга – учнями для написання конспекту.

Скетчноутиг – це коротко та швидко зафіксована ідея, яка створена у вигляді рисунку виконаного від руки, на основі простих геометричних фігур (кола, квадрата, трикутника, лінії і крапки) (4).

Назва «скетчноутиг» складається з двох англійських слів: sketch – ескіз, note – нотувати. Виходить, усе зовсім просто: нотатки-ескізи.

Теорію подвійного кодування, яка лежить в основі скетчноутигу, запропонував ще у 1970 році канадський психолог Алан Пайвіо. Технологія скетчноутигу М. Роде спирається на положення теорії подвійного кодування А. Пайвіо, за яким використовується вербальний і візуальний режим сприйняття інформації (2). При цьому використовуються перехресні асоціативні зв'язки між словами і образами. Такі підходи до засвоєння матеріалу знайшли відображення і у роботах вітчизняних науковців.

Для використання скетчноутигу і ефективного довільного запам'ятовування інформації на заняттях необхідно створити такі умови: емоційність і активність сприймання інформації, залучення якомога більшої кількості аналізаторів до засвоєння теоретичного матеріалу, розуміння змісту уроку, чітка постановка мети запам'ятовування, виокремлення в матеріалі смислових одиниць, як опорних пунктів для запам'ятовування, опора осмислення матеріалу на образні зв'язки (2, с. 186).

Під час скетчноутигу виконується така послідовність дій: чути, бачити, думати, малювати. Особливістю малювання скетчів олівцем є те, що не потрібно зображувати деталі, достатньо виконати зрозумілий малюнок, використовуючи основні геометричні фігури. Оскільки для рисування не потрібно багато часу, учні можуть зосередитись на сприйманні навчального матеріалу, його аналізі і розумінні. Таким чином, кожен створює свою унікальну візуальну мапу інформації (2, с. 43–49).

Скетчнотатки, на відміну від опорних сигналів, створюють самі учні під час вивчення певної теми. Скетчноутиг – це яскраві записи, створені завдяки поєднанню рукописного тексту, малюнків, текстового оформлення, форм та візуальних елементів, таких як стрілки, рамки та лінії. *Це інноваційний спосіб конспектування. Слід пам'ятати, що головним у скетчноутигу є не мистецтво і не розвага, а техніка, яка дозволяє розвивати навички опрацювання та засвоєння, систематизації та узагальнення інформації.*

Створення скетчнотатків – це візуальний та цілісний підхід, який залучає до роботи мозок. Людина може розуміти ідеї, які чує, поки рука активізується, щоб перетворювати їх на візуальні нотатки. Особливістю є те, що розум та тіло працюють одночасно. І це надає можливості розвивати в учнів такі здібності: вміння слухати, бачити, сприймати, відтворювати.

За допомогою скетчноутигу створюються не докладні конспекти, а прості та доступні схеми з незначними поясненнями, що дає змогу швидко пригадати все, про що створений нотаток, і навіть впродовж тривалого часу. Досить влучно говорить фразеологізм: «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути», бо 80% інформації людина сприймає органами зору.

Будь-хто, бо навички малювання кожен з нас отримав ще в початкових класах, але дорослі, як правило, не мають потреби розвивати ці здібності, а ось діти малюють постійно. І їм легше вдається відтворити ідеї малюнками. Наприклад, лист Святому Миколаю чи Діду Морозу більшість дітей малюють, тобто створюють скетчнотатки своїх бажань. Якими навичками необхідно володіти для створення скетчнотатків? Дуже простими: вміння малювати коло, квадрат, трикутник, лінію, крапку.

Скетчнотатки – це спосіб мислити на папері, використовуючи зображення та слова. Кожна людина є неповторна особистість, тому створені скетчнотатки у кожного свої власні, індивідуальні та унікальні. Навіть одну і ту ж інформацію кожна людина подає по-своєму: вибір кольорової гами, розмір та вид шрифту, особливий малюнок, розташування.

Ідеальна передумова створення скетчнотатків – це реальний час, тобто під час уроку. Але сьогодні диктує свої умови навчання: синхронне та асинхронне. Задача сучасного вчителя навчити створювати креативний конспект не лише учнів, а і їхніх батьків та інших членів родини, друзів.

Для створення скетчнотатків необхідно володіти дуже простими навичками: вміти малювати коло, квадрат, трикутник, лінію, крапку. Малюнок і текст є базовими компонентами конспекту, якими володіють всі дорослі люди. Тобто, скетчнотатки – це спосіб мислити на папері, використовуючи зображення та слова.

Щоб розпочати роботу над створенням авторського конспекту, необхідно мати хоча б один аркуш паперу та олівець. Одночасно розвиваються навички: малювання (прості малюнки), редагування (зрозумілий та доступний конспект), групування (блоки інформації), активізація мозку (слухати, аналізувати, відтворювати). Не забувати давати перепочинок, щоб переключати на хвилинку увагу, робити, по можливості, зарядку. Розвивати навички можна творчими замальовками фільмів, пісень, віршів, телепередач, телефонних розмов тощо.

Малюнок і текст – це необхідна комбінація. Більшість людей, коли знайомляться із технологією скетчноутингу, розуміють, що, насправді, її вони використовують вже досить тривалий час. Тому що впродовж життя створюють конспекти, в яких важливі слова виділяють або підкреслюють різними кольорами, застосовують певні літери, умовні позначки, додають малюнки, логотипи і так далі. Кожна людина є неповторна особистість, тому створені скетчнотатки у кожного свої власні, індивідуальні та унікальні. Навіть одну і ту ж інформацію кожна людина подає по-своєму: вибір кольорової гами, розмір та вид шрифту, особливий малюнок, розташування.

Щоб розпочати роботу над створенням авторського конспекту, необхідно мати хоча б один аркуш паперу та олівець. Можна розпочинати творити... *Малювати*. Користуватися простими малюнками, які за бажанням можна доповнити чи змінити. *Редагувати*. Креативно підходити до змісту почутого, прочитаного або побаченого, робити конспект зрозумілим та доступним. *Групувати*. *Створювати* блоки інформації. Активізувати мозок. Слухати, аналізувати, відтворювати. Перепочивати. Переключати на хвилинку увагу, робити, по можливості, зарядку. *Розвивати навички*. *Замальовувати* фільми, пісні, вірші, телепередачі, телефонні розмови тощо. Графічні замальовки – візуалізація малюнками – є досить цікавою та корисною формою роботи. Досить часто можна побачити застосування цього методу на тренінгах, нарадах, семінарах, форумах, презентаціях.

Скетчноутинг – це креативний конспект, який можна використовувати на різних етапах уроків (наприклад, при вивченні нового матеріалу, виділенні ключових моментів теми та встановленні логічних взаємозв'язків, на практичних заняттях під час систематизації та узагальнення знань з теми, в самостійній роботі для створення опорного конспекту тощо).

Ідеальна передумова створення скетчнотатків – це реальний час, тобто під час уроку. Учні мають визначити тему, ключові слова, характеристики, героїв, слова, що сподобалися. До цієї роботи *дітей необхідно готувати*, бо не всі мають здатність швидко визначити важливі слова або пояснити вибір слів, що сподобалися, дати відповідь на питання: Чому саме ці слова?

Можна учням дати завдання: виписати ключові (важливі) слова, а потім навпроти кожного слова спробувати створити умовний значок або малюнок. *Наступний крок* – це визначення залежності та схематичне поєднання всіх елементів. Учнів варто ознайомити зі стандартним набором словника настроїв, близько 10-15 слів, та запропонувати співвіднести їх з кольорами. Наприклад, до слова «радість» діти добирають червоний, оранжевий, жовтий колір і так далі. Але на цьому робота не завершується, вони *вдома разом із членами своєї родини доповнюють цей словник настроїв*, яким впродовж уроків мають можливість користуватися. Отже, під час створення скетчнотатків кожен учень вже оперує певним набором емоцій та кольорів.

Технологія скетчноутингу дозволяє ефективно застосовувати інші технології, які передбачають партнерську взаємодію учасників освітнього процесу. Під час створення скетчнотатків можна використовувати групову форму роботи, яка є досить ефективною: по-перше, присутній дух змагання і бажання виконати роботу краще за інші групи, по-друге, набір ідей багатший та ширший, по-третє, нестандартний власний результат діяльності, по-четверте, у процесі, здавалося, гри відбувається засвоєння та певне узагальнення матеріалу.

Скетчнотування краще, ніж традиційний конспект, дозволяє запам'ятати найважливіше і якомога більше деталей. Відбувається подвійне сприйняття: і зорове (візуальне), і словесне (вербальне). Таким чином мозок створює «асоціативну бібліотеку слів та зображень з мисленнєвими перехресними посиланнями між ними» (2).

Для конспектування об'ємної інформації інколи витрачається більше часу, ніж на замальовку. Одну інформацію за допомогою малюнка можна передати змістовніше, повніше, а іншу, використовуючи більше словесних пояснень ніж малюнків. Тобто, певний блок інформації легко адаптується до форми нотування (більше малюнків чи слів). У дію включається також просторове бачення, яке допомагає згадати певні думки, почуття, образи. Скетчноатки допомагають учням зосереджуватися, концентрувати свою увагу на виконанні завдання, виробляють вміння не відволікатися на сторонні звуки та вправи.

Технологія скетчноутингу є справжньою знахідкою у залученні батьків та інших членів родин до активної участі в освітньому процесі на засадах партнерської взаємодії. В умовах дистанційного навчання під час пандемії та в умовах війни з російським агресором, більшість батьків змушені брати на себе ролі вчителів різних предметів і їм допоможе скетчноутинг, за допомогою якого створюються не докладні конспекти, а прості та доступні схеми з незначними поясненнями, що дає змогу швидко пригадати все, про що створений нотаток, і навіть впродовж тривалого часу.

Отже, врахування визначених умов і методики використання технології скетчноутингу дає можливість учням краще осмислити складний і об'ємний навчальний матеріал, сформувані необхідні компетентності, запам'ятати ключову інформацію, яка може бути використана у майбутньому, сформувані засади ефективної партнерської взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Тривимірне взаємодія в організації освітнього процесу перетворить його на цікавий, пізнавальний, активний, динамічний діалог, сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу, якості навчальних досягнень учнів та зближення і згуртування членів родин і вчителів.

Список використаних джерел

1. Білоусова Л.І., Житеньова Н.В. (2016). Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології скрайбінг у професійній діяльності вчителя. Фізико-математична освіта: науковий журнал. Випуск 1(7). 39-47.
2. Джевага Г. (2020). Використання технології sketchnoting у навчальному процесі. Міжнародна науково-практична конференція: Актуальні проблеми сучасного дизайну. 286–289. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16165/1/APSD2020_V2_P286-289.pdf
3. Роде Майк. (2016). Скетчноутинг. Посібник із візуалізації ідей. Х.: Клуб сімейного дозвілля, 222 с. URL: <https://knygy.com.ua/index.php?productID=9786171215559>
4. Фещук І. «Скетчноутинг: фіксуємо ідеї швидко та яскраво». URL: <http://weloveua.com/ua/sketchnouting-fiksiruemidei-bystro-i-yarko/>.

Тамаркіна О. Л.

*Сумський національний аграрний університет
(Суми, Україна)*

КОМПЕТЕНТНІСТНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Сьогодні суспільство вимагає від системи вищої освіти професійної підготовки майбутніх фахівців, що володіють фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, здатних творчо підходити до вирішення неординарних питань, бути конкурентоспроможними на ринку праці. Тому одним із основних завдань сучасної вищої освіти є питання впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку студентів.

Компетентнісний підхід у вищій освіті передбачає перехід від інформації як предмету запам'ятовування до школи мислення, дії та розвитку здібностей особистості. Він забезпечує визначення більш повного, особистісно та соціально інтегрованого результату освіти. Це значною мірою має обумовити здатність особистості до оволодіння вміннями працювати в нових умовах, до прагнення навчитися жити разом з іншими в умовах невизначеності, полікультурності, ефективно і морально справлятися зі своїми життєвими проблемами (Жукова, 2021).

1. Компетентнісний підхід в сучасній вищій освіті – це методологічний підхід до навчання який акцентує увагу на розвитку конкретних навичок, знань і вмінь у студентів, щоб вони могли успішно вирішувати реальні завдання в робочому та особистому житті. Основні ідеї, що лежать в основі компетентнісного підходу, включають:

✓ *Орієнтацію на результат.* Освітні програми розробляються з урахуванням того, які конкретні навички та компетенції повинен отримати студент після закінчення навчання.

✓ *Розвиток ключових компетенцій.* Сучасний ринок праці вимагає не лише спеціалізованих знань, а й загальних навичок, таких як креативність, комунікація, критичне мислення, співпраця тощо.

✓ *Активне навчання.* Студенти взягають активну участь у власному навчанні, співпрацюють, вирішують проблеми та розв'язують завдання, що допомагає їм засвоїти матеріал краще.

✓ *Індивідуалізація навчання.* Враховуються індивідуальні особливості та потреби студентів, щоб кожен міг розвивати свої компетенції на власному рівні та власним темпом.

✓ *Оцінювання компетенцій.* Оцінка спрямована на визначення рівня засвоєння певних компетенцій, а не просто знань.

✓ *Інтеграція знань та навичок.* Стимулюється вивчення предметів та розвиток навичок в контексті реальних ситуацій, що допомагає студентам здобувати цілісне розуміння своєї галузі.

✓ *Постійне навчання.* Сучасний світ швидко змінюється, тому студенти повинні бути готові до навчання протягом усього життя, оновлюючи свої компетенції та знання.

2. Компетентнісний підхід відкриває можливості для більш глибокого та змістовного навчання, підготовки студентів до викликів сучасного суспільства та ринку праці. Ось кілька конкретних переваг, які він може надати:

✓ *Розвиток реальних навичок:* компетентнісний підхід дозволяє студентам розвивати навички, які їм дійсно знадобляться на робочому місці, такі як комунікація, критичне мислення, розв'язання проблем, співпраця, лідерство тощо.

✓ *Адаптованість до змін:* сучасний світ швидко змінюється, і студенти, які навчаються за компетентнісним підходом, вчаться швидко адаптуватися до нових технологій і вимог ринку праці.

✓ *Здатність до самостійного навчання:* оскільки студенти активно залучаються до власного навчання, вони розвивають важливі навички самостійності та вміння вчитися протягом усього життя.

✓ *Підвищення мотивації:* активне навчання та залучення до вирішення реальних проблем підвищують мотивацію студентів навчатися та досягати кращих результатів.

✓ *Розвиток критичного мислення:* студенти навчаються аналізувати і критично оцінювати інформацію, що допомагає їм розвивати критичне мислення та приймати обґрунтовані рішення.

✓ *Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці:* випускники, які мають компетентнісний досвід, зазвичай більш привабливі для роботодавців через свої практичні навички та готовність до роботи.

Отже, компетентність формується, розвивається і проявляється в процесі конкретної діяльності, а не абстрактної. У зв'язку з цим можна наголошувати, що компетентність – це вміння та культура здійснювати певну діяльність (Овчарук, 2003).

Зазначимо, що існуюча на сьогодні система підготовки майбутніх фахівців до сих пір переважно ґрунтується на традиційному знанневому підході, що не відповідає викликам сьогодення. З огляду на те, що майбутні викладачі вищої школи мають стати провайдерами компетентнісної підготовки кадрів в освітньому просторі майбутнього, впровадження компетентнісного підходу у підготовку майбутніх фахівців української держави є особливо актуальним.

Реалізація компетентнісного підходу припускає зміни на різних рівнях організації освітнього процесу. Що стосується вибору концепції модернізації освітнього процесу, то слід зазначити, що перша реакція багатьох освітніх установ, що бажають використати компетентнісний підхід, виражається у введенні в навчальні плани нових галузей знань. Програми нового покоління проектуються на основі відбору завдань, орієнтованих на досягнення студентами ключових компетентностей. Головне завдання зміни навчальних програм полягає в переносі уваги з предметного змісту дисципліни на умови цього змісту. Для вирішення цього завдання необхідне включення у програмний зміст проблем, що не мають однозначного вирішення (Драч, 2009).

Таким чином, компетентнісний підхід грає важливу роль у формуванні готовності студентів до професійної діяльності і сприяє їхньому успіху у майбутньому. Компетентнісний підхід у вищій освіті визначається здатністю фахівця вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду, а професійну компетентність випускників ЗВО ми визначаємо як сукупність базових фахових знань, умінь і навичок, попереднього практичного досвіду творчої діяльності та позитивного ставлення до неї, що зумовлює їхньою готовність до успішної професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Драч І. (2009). Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики, К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України 58 (1), 176 – 180.
2. Жукова О. (2021). Компетентнісний підхід у вищій школі: теорія та практика : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 264.
3. Овчарук О. (2003). Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики, 13–39.

Таможська І. В.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ: ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ» З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ

Професійно-педагогічна діяльність викладача ЗВО є важливою складовою якісної освіти майбутніх фахівців (Таможська, Тимофієнко, Дем'янюк, Кляп, Цуркан, 2023, 151). Однією з умов такої діяльності є проектування завдань для формування в здобувачів освіти загальноосвітньої / фахової компетентності (Піддубна, Павлова, Ієвлієв, Таможська, Варга, 2022, 6).

Ефективність самостійної роботи здобувачів третього рівня вищої освіти (спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки; галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка) з дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» залежить від системи завдань, які розроблені нами відповідно до навчальної мети й відтворюють предметний / науковий контекст професійної діяльності, спонукають до наукового дослідження.

Підґрунтям для виконання аспірантами самостійної роботи з теми «Гене́за педагогічної компаративістики: глобальний контекст» є наявні знання: 1) міжгалузевої / вузькоспеціальної педагогічної термінології, зокрема основних категорій та понять педагогічної компаративістики; 2) історичних витоків та тенденцій розвитку педагогічної компаративістики в національному, європейському та глобальному контекстах на різних етапах суспільного поступу; 3) найбільш відомих персоналій освіти та їхнього внеску в розвиток педагогічної компаративістики; 4) напрямів діяльності компаративістичних інституцій (Всесвітньої ради товариств порівняльної педагогіки – World Council of Comparative Education Societies, міжнародних та європейських науково-дослідних центрів із компаративної педагогіки; 5) сучасних тенденцій розвитку порівняльно-педагогічних досліджень; 6) міжнародної рейтингової системи («Вебометрікс», «Таймс», «Шанхайський», «К'ю Ес») як дієвого інструменту для порівняльного аналізу статистичних даних різних індикаторів у визначенні найвищого університетського потенціалу.

Зазначимо, що науково-педагогічна діяльність викладача пов'язана із здійсненням впливу на об'єкт навчання (здобувача освіти) у процесі конструювання знань, накопичених у галузі науки, яку він викладає, наприклад дисципліну «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика», з метою формування системи професійних знань, умінь та навичок, а також з особистісно орієнтованою взаємодією, обумовленою суб'єкт-суб'єктною / об'єкт-суб'єктною взаємодією, що сприяє створенню сприятливих умов для розвитку навчально-професійної мотивації, досягнення навчальної мети та моделювання дидактичних ситуацій у співпраці з аспірантами (Таможська, 2021, 46).

Самостійна робота (виконання завдань) з історії педагогіки та педагогічної компаративістики є логічним продовженням навчальної діяльності, що сприяє оволодінню здобувачами освіти визначеного рівня загальної та фахової компетентності.

У контексті вивчення теми «Гене́за педагогічної компаративістики: глобальний контекст» (навчальна дисципліна «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика») аспіранти самостійно виконують завдання, розроблені зважаючи на науковий / освітній аспект їхньої діяльності. До завдань додаються інструкції / алгоритм щодо розвитку порівняльної педагогіки / довідкова інформація.

Подаємо приклад завдань до теми «Гене́за педагогічної компаративістики: глобальний контекст» з дисципліни «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика».

Завдання 1. Створіть тайм-лінії для візуалізації етапів розвитку порівняльної педагогіки за алгоритмом (період → передумови → визначні вчені-компаративісти → їхній внесок у розвиток порівняльної педагогіки → науково-дослідна інфраструктура порівняльних досліджень), використовуючи платформу графічного дизайну Canva / онлайн-конструктори Tiki-Toki, Timeline JS.

Довідка. Timeline JS. URL: <http://timeline.knightlab.com/>. Tiki-Toki. URL: <https://www.tiki-toki.com/>. Canva. URL: https://www.canva.com/uk_ua/.

Завдання 2. Ознайомтеся зі змістом наукових статей, опублікованих у журналі «Глобальна порівняльна освіта» (Global Comparative Education) Всесвітньої ради товариств порівняльної педагогіки за покликанням <https://www.theworldcouncil.net/>. Складіть анотовану бібліографію наукових статей, опублікованих у двох-трьох випусках журналу, та визначте їх проблематику.

Завдання 3. Визначте спільне й відмінне в напрямках діяльності Товариства порівняльної та міжнародної освіти Канади / Британської асоціації міжнародної та порівняльної освіти, ознайомившись з інформацією розміщеною на офіційних сайтах.

Довідка. Comparative and International Education Society of Canada URL: <https://ciescanada.ca/>. British Association of International & Comparative Education URL: <https://baice.ac.uk/>.

Завдання 4. Ознайомтеся з вимогами вітчизняних / міжнародних журналів до написання / публікації статей із педагогічної компаративістики. Назвіть спільні / відмінні критерії для таких публікацій.

Концептуалізація та дизайн наукового дослідження – це критерії до написання наукових статей із порівняльної та міжнародної освіти, визначені Товариством порівняльної та міжнародної освіти Канади. Назвіть показники реалізації зазначеного критерію на прикладі однієї з наукових статей.

Завдання 5. Порівняйте індикатори двох міжнародних університетських рейтингів («ВебOMETRICS», «Таймс», «Шанхайський», «К'ю Ес»). До яких національних / світових рейтингів входять ЗВО України?

Доцільно зазначити, що така самостійна діяльність сприяє науковому обговоренню майбутніми педагогами-дослідниками історії та методології компаративних освітніх досліджень, сучасних стратегій та тенденцій розвитку педагогічної компаративістики в освіті, забезпеченню здатності застосовувати компаративістичний підхід до порівняльних практик навчання в провідних країнах світу, формуванню професійного педагогічного світогляду, дослідницьких умінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таможська І. В. Зміст поняття «науково-педагогічна діяльність» в контексті сучасної парадигми освіти. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. *Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2021. №2 (22). С. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-5>
2. Piddubna N., Pavlova I., Ievliev O., Tamozhska I., & Varga N. (2022). Pedagogical features of the development of sociocultural competence in the process of Rural Education. *Revista Brasileira de Educação do Campo*. V.7. e13892. DOI: <https://doi.org/10.20873/uft.rbec.e13892>
3. Tamozhska, I., Tymofienko, N., Demianiuk, A., Klyar, M., & Tsurkan, M. (2023). Features of professional and pedagogical activity of a higher education teacher. *Amazonia Investiga*, 12(63), 148-155. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.13>

Тананайко О. Г.

*Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Рожищенський ліцей №4»
Рожищенської міської ради Луцького району
(Рожище, Україна)*

ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. Проведено аналіз нормативних актів, що визначають мету і завдання розвитку системи освіти в Україні, пріоритетні напрямки розвитку кадрового забезпечення освіти, напрямки для розвитку творчості педагогів та вивчення технології, методик навчання. Описані основні аспекти використання штучного інтелекту педагогами в тому числі в контексті реалізації концептуальних засад реформування середньої школи «Нова українська школа».

Ключові слова: інноваційні методи та технології навчання, Нова українська школа, освітнє середовище, штучний інтелект, ШІ-детектори.

Невід'ємною частиною сучасних інноваційних навичок, які необхідні для інтелектуального розвитку та майбутнього випускника, абітурієнта, студента є тренд в освіті - штучний інтелект. Реалізація ідей Концепції НУШ вимагає пошуку дієвих форм, методів та засобів навчання здобувачів освіти, які би віддзеркалювали зв'язок з реальним життям і створювали можливості для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь школярів [2]. Розвиток цієї сфери-сегменту лише набирає оберту. Потенціал ШІ може змінити спосіб викладання вчителів та навчання учнів, допомагаючи досягти максимальної успішності учнів та підготувати їх до майбутнього.

Штучний інтелект (ШІ) – здатність машини обробляти великий обсяг даних, аналізувати їх, робити висновки, знаходити закономірності й приймати рішення. Основна характеристика ШІ – уміння постійно вчитися, накопичувати знання та реалізовувати їх. Усе організовано подібно, як і в мозку людини. Штучний інтелект - розвиток, який дає змогу задовольнити потреби теперішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби [1].

Багато рутинної роботи виконують вчителі та «вправні» учні і ШІ може персоналізувати процес навчання за допомогою спеціальних додатків. Ці застосунки можуть стати особистими репетиторами й допомагати кожній дитині максимально реалізувати свій потенціал. Освітняни сьогодні можуть автоматизувати оцінювання робіт із множиною варіантів вибору, усі тестові завдання.

Штучний інтелект використовує комп'ютери та машини для імітації здатності людського розуму вирішувати проблеми та приймати рішення. Інакше кажучи, штучний інтелект — це метод програмування комп'ютера, робота чи інших пристроїв таким чином щоб вони думали, як високоінтелектуальна людина [3].

Вивчати способи використання штучного інтелекту в освіті є актуальним питанням сьогодення, педагоги повинні навчитися використовувати детектори штучного інтелекту для боротьби з академічною недобросесністю. Адже багато учнів сьогодні готуючи домашні завдання, використовують ChatGPT, створюють цілі твори та пишуть практичні роботи, які не завжди є досконалими. Зачасту ChatGPT просто може видати рандомний результат.

Міністерство цифрової трансформації планує внести зміни до шкільної програми, які дозволять поглибити знання дітей у сфері штучного інтелекту (ШІ). Потрібно завчасно вивчити технології OpenAI, Google, Microsoft та інші уже за шкільною партою тому, що ШІ буде впливати на ринок праці, і до цього варто бути готовим, — вважає міністр цифрової трансформації Михайло Федоров.

Вивчення та використання технологій штучного інтелекту (ШІ) в освітньому процесі є важливою методикою та інновацією в сучасній освіті. Використання ШІ в навчанні може включати такі аспекти:

1. **Персоналізація навчання:** використання алгоритмів машинного навчання для адаптації навчального контенту до потреб кожного учня. Це дозволяє забезпечити більш ефективне навчання, враховуючи індивідуальні особливості кожного студента.

2. **Аналіз даних:** використання ШІ для аналізу результатів навчання та діагностики потенційних проблем у навчанні учнів. Це допомагає вчителям надавати цільову допомогу тим, хто цього потребує.

3. **Використання віртуальних асистентів:** використання чат-ботів та інших віртуальних асистентів для відповіді на запитання учнів та надання інформації про навчальний матеріал.

4. **Розвиток навичок програмування та ШІ:** введення курсів та навчальних програм, що спрямовані на вивчення програмування та основ ШІ для підготовки студентів до цифрового суспільства.

Застосування в іншій сфері навчання- використання ШІ в симуляціях, віртуальних лабораторіях та інших навчальних інструментах для поліпшення розуміння складних концепцій.

Ці інновації сприяють покращенню якості навчання та підготовці здобувачів освіти до сучасного цифрового світу.

Сталий розвиток в освіті орієнтований насамперед на людину та поліпшення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі. Високий інтелектуальний рівень людського потенціалу має забезпечити конкурентоспроможність країни у майбутньому [1].

Поєднання людського інтелекту з швидкими машинними можливостями, такими технологіями, як штучний інтелект та машинне навчання, є перспективними галузями для навчання та роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегія сталого розвитку освіти в Україні на період до 2030 року. – електронний ресурс – [режим екрану] URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>
2. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» – електронний ресурс – [режим екрану] – електронний ресурс – [режим екрану] URL: <mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Nus.org.ua. URL: <https://nus.org.ua/articles/shtuchnyj-intelekt-yak-vin-vplyne-na-osvitu/>
4. Концепція розвитку сфери штучного інтелекту в Україні. Міністерство цифрової трансформації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#>

Таран А. О.

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
(Харків, Україна)*

ВПЛИВ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Імідж майбутнього педагога це не лише технічні навички, але й комплекс особистісних якостей, відношень та переконань, що визначає педагогічну ідентичність. Ця ідентичність впливає на рівень мотивації, готовність до навчання та творчості.

Професійний імідж слугує своєрідним місточком між професійними навичками та особистісним розвитком педагога, що слугує формуванню не лише відмінного фахівця, але й висококваліфікованого освітнього лідера. Чітко визначаючи свої професійні цінності та педагогічні принципи, педагог стає архітектором власного педагогічного шляху, де кожен крок спрямований на підвищення ефективності освітнього процесу. Такий позитивний імідж є не лише внутрішнім джерелом мотивації, але й зовнішнім чинником, який може впливати на відносини між суб'єктами освітнього процесу.

У наукових дослідженнях термін «імідж» має різноманітні визначення. Так К. Боулдінг розглядає його як «поведінковий стереотип, заснований не на дійсних фактах, а на престижі, думках, ілюзій тощо» [9, с. 90]. П. Берд визначає імідж як «публічне "Я" людини, що представляє собою маску для створення привабливого враження перед іншими» [8, с. 390]. С. Олівер трактує імідж «як ментальну картину, яку людина чи організація втілюють в реальність» [10, с. 192]. За визначенням Р. Бентона, імідж включає набір особистісних якостей, які конкретна особистість уособлює перед іншими [7, с. 405]. В "Педагогічному словнику" концепцію іміджу описують як "зафіксований у загальній свідомості стереотипний, емоційно насичений образ будь-кого чи чого-небудь" [4, с. 220]. Таким чином визначення іміджу майбутнього педагога встановлює основу для професійної підготовки майбутніх учителів. Позитивне внутрішнє відображення та глибоке розуміння важливості педагогічної місії створюють надійну основу для поліпшення педагогічної майстерності та позитивного впливу на розвиток особистості.

Одним з елементів професійного іміджу є рівень кваліфікації педагога, його професійна компетентність, яка включає предметні знання та уміння, особистісні якості. Зазначимо що

лише їх гармонійна інтеграція в педагогічній діяльності призводить до оптимальних результатів [6, с. 126].

Педагог, який розуміє важливість постійного професійного розвитку, виявляє бажання рости та удосконалюватися. Здатність до самоосвіти та впровадження інновацій в освітній процес є важливою частиною його професіоналізму. Сприйняття педагогом своєї ролі як наставника сприяє формуванню позитивного іміджу.

Одним із головних чинників професійного іміджу педагога є мотивація. Ця внутрішня сила стає вирішальною для подолання найскладніших викликів, що можуть виникнути в процесі професійного росту та розвитку. Мотивація — це процес, коли конкретна діяльність отримує особистий сенс для індивіда, формує стійкий інтерес до неї і перетворює зовнішню задану мету його діяльності на внутрішню потребу особи [3]. Згідно з визначенням С. Рубінштейна, основна роль мотивації полягає в саморегуляції активності людини на різних етапах діяльності, зокрема перед і після виконання конкретних дій. Серед мотивів, які сприяють підвищенню професійної кваліфікації педагога, важливими є ті, які стосуються зміни його іміджу [3].

Відчуття позитивного визначення себе в ролі майбутнього педагога є ключовим стимулом. Педагогічний шлях, який обирає майбутній педагог, набуває особистісного сенсу та важливості завдяки усвідомленню власної ролі у формуванні освіти та виховання молодого покоління. Ця мотивація стає важелем для подолання будь-яких труднощів, які можуть виникнути на шляху професійного розвитку. Незалежно від викликів та перешкод, майбутній педагог, завдяки своєму позитивному самовизначенню та переконанню у важливості своєї місії, виявляє внутрішню силу та стійкість, які необхідні для успішного пристосування до вимог сучасного цифрового суспільства. Внутрішній образ та віра у власні можливості не тільки розкривають особистість майбутнього педагога, але й слугують нескінченним джерелом енергії та визначають напрямок його професійного зростання в освітній галузі.

Переконання та погляди майбутнього педагога на процеси викладання та навчання, а також його філософія освіти, визначають напрямок його педагогічних підходів. Ці переконання є основою для вивчення та впровадження різноманітних методик навчання. Німецький педагог Адольф Дістервег зазначав, що «висококваліфікований педагог повинен володіти своїм предметом майстерно, відчувати любов до своєї професії та до дітей. Справжній педагог повинен беззаперечно реалізовувати свої педагогічні принципи і не відхилятися від них» [1, с. 15].

Імідж майбутнього педагога повинен включати не лише його фахову компетентність, але й розвинуті навички комунікації, які сприятимуть успішній передачі знань здобувачам освіти та сприятимуть плідній співпраці та взаєморозумінню в широкому педагогічному співтоваристві. В громадській свідомості існує уявлення про імідж кваліфікованого педагога, який втілює та узагальнює найбільш типові риси, притаманні цій професії, і закріплює їх у вигляді стереотипного образу. Успішна комунікація в педагогічному контексті передбачає не лише здатність чітко та доступно викладати матеріал, але й розвинуті навички слухання та взаєморозуміння. Майбутній педагог, який володіє цими навичками, створює сприятливе середовище для відкритої та продуктивної взаємодії в освітньому процесі. Окрім того, важливою є його здатність до співпраці та взаємодії з колегами. Комунікація між педагогами не лише сприяє обміну ідеями та досвідом, але й сприяє створенню єдиної команди, спрямованої на досягнення спільних педагогічних цілей.

Американським психологом Міллером було проведено дослідження, під час якого він відібрав фотографії різних людей для оцінки їх внутрішнього світу за зовнішніми проявами. У цьому експерименті інші люди оцінювали "красивих" осіб як більш впевнених, щасливих, урівноважених, енергійних і більш духовно багатих. Психологи описують цей феномен як "ефект ореола".

Перший крок на шляху до створення "ефекту ореола" можна вважати роботою над своїм власним іміджем, яка розпочинається з зовнішнього вигляду. Зовнішня привабливість вважається основною складовою іміджу педагога [5]. Практика свідчить, що зовнішній

вигляд педагога може впливати на його результативність у професійній діяльності. Цей аспект має різний ступінь значущості, залежно від конкретного контексту та особистих особливостей. Враження, яке педагог залишає в учнів та колег, може бути сформоване за зовнішнім виглядом. Зовнішній вигляд має бути виразно естетичним і враховувати бездоганність у кожній деталі: охайна зачіска, бездоганний одяг, доглянуте взуття, приглушений макіяж, елегантність. Це допомагає педагогу привертати увагу, створювати позитивний настрій та демонструвати себе як успішного педагога, який своїм зовнішнім виглядом привертає учнів [2, с. 85]. Також варто відзначити, що зовнішній вигляд може бути прикладом для учнів, спонукаючи їх дотримуватися професійних та особистих стандартів. Хоча зовнішній вигляд є лише одним аспектом професійної ідентичності педагога, він може взаємодіяти з іншими факторами, такими як знання, вміння та особистісні якості, щоб сформувати повну картину його професійної ефективності.

Отже, імідж педагога складається із різних аспектів, включаючи як зовнішні, так і внутрішні компоненти. Визначення цього образу не обмежується лише зовнішнім виглядом, охоплюючи також глибокі професійні якості, такі як кваліфікація, компетентність та прагнення до постійного росту. Позитивне самовизначення та внутрішня віра в значущість освіти є важливими деталями, що підтримують мотивацію майбутнього педагога та допомагають подолати труднощі на шляху професійного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Світоч, 2006. 304 с.
2. Завгородня Л.П. Формування основ педагогічної техніки у майбутніх фахівців дошкільного виховання: Дис...канд. пед. Наук:13.00.01. К., 2001. 216с.
3. Зінченко В. Імідж учителя, або психологія одягу. Відкритий урок: Розробки. Технології. Досвід. 2008.86 с.
4. Педагогічний словник; за ред. М.Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
5. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: К.: Каравела, 2008. 302 с.
6. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя. Харків : Вид."Основа", 2006. 126 с.
7. Benton R. E., Woodward Y. C Political Communication in America. N. Y. Praeger, 1985, 405 р
8. Bird P. Sell yourself. Persuasive tactics to boost your image. L.: YroomHelm, 1999, 398 p.
9. Boulding K. National images and international system. Comparative Foreign Policy. Ed. By W. Hanrieder. N/Y., 1971. 102 p.
10. Oliver S. Public relations strategy. London, Philadelphia: Koganpage Ltd, 2010, 192 p.

Трубачева С.Е.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

Коник О.В.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ ДОДАТКІВ

Перехід на дистанційну освіту підштовхнув освітян шукати нові підходи до викладання онлайн. Навчання через інтернет — не лише вимушений захід, а й спосіб удосконалити шкільну освіту. Цифровізація освіти, яка відбувається в рамках реформи НУШ, означає не лише створення електронних підручників, а й електронних додатків - цифрових освітніх

платформ із збільшенням фокусу на самоосвіту та практику для більшої уваги до індивідуальних потреб учнів.

Існує безліч додатків, програм та онлайн-ресурсів, які створюють відповідні умови для навчання. Більшість з них безкоштовні. В умовах цифровізації освіти актуальності набуває застосування освітніх платформ організації дистанційного навчання. Зараз дистанційне навчання та різноманітні платформи активно поширюються як специфічна форма інформаційно-освітнього простору. Таке навчання визначається як індивідуалізований процес передачі й засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, що створено на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Використання дистанційних платформ на уроках дає змогу вивести сучасний урок на якісно новий рівень; підвищити статус учителя; розширити можливості ілюстративного супроводу уроку; створювати умови для реалізації різних форм навчання, видів діяльності та ефективної організації контролю знань, умінь і навичок учнів; полегшити і вдосконалити розробку творчих робіт. (Трубачева та інші, 2022).

Найбільш популярними та зручними є: Google Classroom - це зручна і повністю забезпечена всім необхідним платформа, в якій є всі інструменти для створення, зберігання та обміну інформацією. Зберігання всієї необхідної інформації відбувається в Google Drive, створення документів - в Google Docs, створення презентацій можливо за допомогою Sheets and Slides, планування розкладу за допомогою Google Calendar. Тут є абсолютно всі інструменти, які необхідні в плануванні і створенні якісного віддаленого навчання. Є оффлайн доступ до інформації. Навіть якщо у вашого учня тимчасово відсутній доступ до інтернету, то він зможе все одно ознайомитися з матеріалом. (Топузов ред., 2023).

На відміну від Google Classroom, ця платформа вимагає більш серйозного підходу і більш глибокого вивчення інструментів роботи. Для того щоб ознайомитися з базовими особливостями Moodle на відміну від Google Classroom, ця платформа вимагає більш серйозного підходу і більш глибокого вивчення інструментів роботи. Вона має більше функцій, ніж в Google Classroom. Можна завантажити безкоштовні плагіни, які дозволяють зв'язуватися з учнями в форматі відеоконференцій, а також бути учасником аудіочатов. Є можливість за допомогою такого плагіна скласти своє електронне портфоліо.

У багатьох учителів інтерес викликає також платформа Edmodo. Це соціальна мережа, де досить просто зареєструватися, для того щоб почати користуватися. Не потрібно нічого встановлювати, що вже за своєю суттю велика перевага. Є можливість створення групи класу, в якому вчитель буде ділитися всією необхідною інформацією: надавати план уроку, використовувати календар для кращої візуалізації, прикріплювати файли із завданнями і різні навчальні матеріали. Можна створювати різні форми контролю учнів (тести, опитування, завдання). І там же їх виконувати. Разом з тим є журнал, в якому можна вести облік, виставляючи оцінки своїм учням.

“Мій клас” є також ефективною українською платформою для онлайн-навчання. Тут зрозумілий, простий і дуже зручний інтерфейс українською мовою, достатня кількість різноманітних функцій, є можливість давати учням завдання різних форм і складнощів, а також можливість перевірити ці завдання автоматично.

Сучасною новацією у навчанні також є розширення поля інтересу учня в пошуках нової інформації із застосуванням хмарних технологій за допомогою QR-кодів. Підручники нового покоління активно використовують під час творчих завдань, у пошуковій діяльності QR-коди, які за допомогою смартфонів дають учневі широку інформацію у 3-D форматі. Застосування QR-кодів в процесі формування навчальної компетентності дозволяє підвищити рівень самостійності учнів на кожному з етапів реалізації технології самостійного набуття знань. По-перше, можливість самостійно кодувати будь яку освітню інформацію згідно свого бачення результативності формування компетентності дозволяє вчителю проявити свій творчий підхід в цьому процесі. По-друге, зможе забезпечити індивідуалізацію та диференціацію процесу навчання з метою подолання освітніх втрат учнів. Розміщення таких завдань із QR-кодуванням на платформі Google Classroom створює умови для

самостійного пошуку необхідної інформації в будь який зручний для учня час та зручному місці для занять. Розширення функцій QR-кодування підвищує якість освітнього процесу. Відповідне шифрування навчального матеріалу сприяє формуванню функціональної грамотності здобувачів освіти на різних рівнях її сформованості, це стосується насамперед володіння способами набуття знань й рефлексії отриманих результатів та умінням критичного мислення, цифрової грамотності з використанням ймовірнісних, статистичних та інших методів пізнання.

Вважаємо доречним та своєчасним розширення можливостей поєднання підручника та використання QR-кодів для поступальності у збагаченні знань та розвитку вмій учня, створення можливостей творчого самостійного пошуку нової інформації, активізацію міжособистісного спілкування учнів за темами навчальних предметів.

Використовуючи QR-коди, можна самостійно створювати базу інформації, будувати карти, логічні квести, завдання, зашифровуючи певний обсяг навчальних знань з предмету чи кількох дисциплін. За допомогою QR-кодів у вирішенні освітнього завдання можна отримувати миттєвий доступ до інформації в інтернеті: це відео на YouTube, конкретні геолокації на Google картах, посилання на сторінку профілю у соціальних мережах, аудіофайл чи книгу. У роботі з QR-кодами необхідною умовою є наявність мобільного пристрою з камерою і програмного забезпечення. Оскільки для сучасного учня мобільний телефон є незмінним атрибутом життя, його практичне використання у навчальній діяльності стає вимогою часу. Зацікавлення процесом навчання надає учневі насаги до саморозвитку, виховує наполегливість, вміння розраховувати власні сили. На шляху розумового прогресу учень активізує мислення у пошуку нової інформації, фіксує увагу, стимулює творчість. Урізноманітнення засобів та методів подачі нової інформації сприяє гармонізації навчальної мотивації учнів та підвищенню рівня їх самостійності у навчанні.

Типовою рисою для різних варіантів організації дистанційної освіти є підвищення рівня самостійності освітньої діяльності здобувачів освіти. Ефективність цієї діяльності, в свою чергу, стає одним із пріоритетних критеріїв з оцінювання якості дистанційної освіти. У зв'язку з цим, планування вчителем дистанційного освітнього процесу має, в першу чергу, включати діагностику пізнавальних можливостей учнів, рівня їх самостійності в освітньому процесі та застосування цифрових освітніх опор для забезпечення різного рівня складності навчального матеріалу, інструкцій, зразків, прикладів та пам'яток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Топузов О.М. ред.(2023). Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка. URL: <https://undip.org.ua/library/diagnostyka-ta-kompensatsiia-osvitnikh-vtrat-u-zahalniy-seredniy-osviti-ukrainy-metodychni-rekomendatsii/>
2. Трубачева С., Мушка О., Люлькова Ю. (2022). Дидактичні особливості формування навчальної компетентності учнів в умовах цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти під час воєнного стану. *Проблеми сучасного підручника*. 29. 202-208.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ З ІННОВАЦІЙНИМ ТИПОМ МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У складних умовах військового стану для забезпечення розвитку країни необхідні неординарні рішення і дії, на які здатна людина з інноваційним типом мислення. Саме таку особистість – інноватора і патріота своєї країни повинна формувати сучасна освіта.

Вирішення завдань розвитку освіти значною мірою визначається інноваційними процесами, що відбуваються в різних сферах життя. Розвиток інноваційної діяльності є магістральним напрямом піднесення рівня освіти, ефективності наукових досліджень, розвитку економіки, відновлення та модернізації виробництва, зміцнення обороноздатності держави.

Проте, на жаль, в Україні тривалий час відмічалася тенденція щодо зниження інноваційної активності підприємств. Застарівали техніка і технології. Недостатньо реалізувався й нині втрачається значний інтелектуальний потенціал, у тому числі й в освіті.

Подолання зазначених проблем і негативних тенденцій, підвищення обороноздатності, конкурентоспроможності та європейська інтеграція України потребують мобілізації всіх ресурсів і технічного потенціалу, реалізації інноваційної моделі розвитку суспільства, розвитку творчої особистості, вибудови її життєвої та професійної траєкторії.

Найсприятливіші умови для розкриття творчого потенціалу особистості та підготовки учнів до інноваційної діяльності можна створити у процесі навчання технологій. З цією метою вченими відділу технологічної освіти Інституту педагогіки НАПН України переглянуто концептуальні засади технологічної освіти, розроблено новий зміст базової технологічної освіти, створюється й експериментально перевіряється її навчально-методичне забезпечення.

Підготовка особистості до інноваційної діяльності є багатоступеневим процесом, що поєднує вивчення задатків, розвиток інтересу та творчих здібностей, навчання пошуку нових ідей, захисту інтелектуальної власності, розробці та реалізації інноваційних проєктів, практичне освоєння нових технологій, формування інноваційного типу мислення.

Інноваційна діяльність характеризується застосуванням, поширенням та комерціалізацією результатів наукового пошуку, реалізацією нових ідей, творчістю, що забезпечує синергію науки, освіти та інноваційного виробництва на основі сформованих відповідних компетентностей. У зв'язку з цим підготовка учнів до інноваційної діяльності в процесі навчання технологій повинна ґрунтуватися на таких дидактичних засадах:

- формування проєктно-технологічної компетентності, здобуття учнями знань і вмінь щодо практичного застосування новітніх технологій, досягнень науки та техніки, організації й економіки інноваційного виробництва;

- організація проєктно-технологічної діяльності учнів у процесі засвоєння змісту технологічної освіти;

- застосування нових технологій для реалізації інноваційних проєктів;

- індивідуалізація та диференціації навчання, що поєднується з формами спільної інноваційної діяльності учасників навчально-виховного процесу.

Експериментальні дослідження показують, що формування творчої особистості з інноваційним типом мислення має особливості й повинно ґрунтуватися на проєктно-технологічній діяльності, оскільки така діяльність здійснюється в процесі реалізації інноваційних проєктів.

За результатами проведених відділом технологічної освіти Інституту педагогіки НАПН України педагогічних досліджень необхідно звернути увагу на те, що виконання учнями завдань за зразком, шаблоном, готовим креслеником, за інструкцією чи вже розробленою

технологічною карткою не може вважатися проєктною діяльністю. Не можна підмінити проєктну діяльність виконанням практичних робіт. У процесі вивчення предмета «Технології» учні мають не копіювати вже виготовлені вироби, а творчо ставитись до праці, вивчаючи нову техніку, застосовуючи, поширюючи та створюючи інновації.

Необхідно, щоб на заняттях з навчального предмета «Технології» у процесі проєктно-технологічної діяльності учні здобували життєво важливі компетентності, збагачувати власний досвід, розвивалися як творча особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи / методичний поради́ник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового 2023–2024 навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засе́кіної : Ін-т педагогіки НАПН України. — [Електронне видання]— Київ : Педагогічна думка, 2023. — 192 с. DOI <https://doi.org/10.32405/978-966-644-737-4-2023-192>.
2. Klaus Schwab. The fourth industrial revolution. What it means and how to respond?: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourthindustrial-revolution>.
3. Методичні засади реалізації змісту технологічної освіти в 5–6 класах: методичний посібник. [Електронне видання] / Туташинський В. І., Тарара А. М., Мачача Т. С., Вдовченко В. В. –Київ : Педагогічна думка, 2022. 144 с. URL: <https://undip.org.ua/library/metodychni-zasady-realizatsii-zmistu-tekhnologichnoi-osvity-v-5-6-klasakh/>.
4. Туташинський В. І. Організаційно-педагогічні умови професійної орієнтації учнів у процесі профільного навчання з технологій / В.І. Туташинський // Теоретико-методичні аспекти професійної і технологічної освіти зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 4–5 жовт. 2012 р. — Полтава, 2012. — С. 134–139.

Цимбалюк С. М.

*Київський університет імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна)*

ДОДАТКОВЕ НАВЧАННЯ (SUPPLEMENTAL INSTRUCTIONS) – ПРОВІДНА ТЕХНОЛОГІЯ ПОКРАЩЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ УСПІХІВ У ЦЕНТРАХ АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ (ACADEMIC SUCCESS CENTERS) В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Академічна успішність є одним з актуальних питань сьогодення, адже це показник ступеня засвоєння матеріалу та успішне завершення навчання. Увага, що приділена до показника академічної успішності є надзвичайно великою, заклади вищої освіти постійно імплементують нові технології з метою підвищення рівня опанування навчальних дисциплін та збереження контингенту студентів. На сьогодні вища освіта США є однією з найкращих в світі. Створення Центрів академічного успіху, які надають низку освітніх послуг для студентів є новацією в освітній системі США. Метою роботи Центрів є формування студентів як самовизначених, мотивованих та незалежних здобувачів освіти. Це досягається шляхом навчання та послуг, які підтримують розвиток навичок студентів для досягнення академічних успіхів (Братко, 2022).

Основними принципами роботи Центрів академічного успіху є забезпечення умов для розвитку навичок, які сприяють успіху в навчанні, соціальній адаптації; створення можливостей для здобувачів освіти щодо досягнення академічних та особистих цілей за допомогою ефективного навчання, особистісного розвитку, особистої відповідальності та лідерства (Цимбалюк, 2023). Для досягнення кращих академічних здобутків застосовуються

різні технології навчання, такі як: додаткове навчання (supplemental instructions), тьютовство (tutoring), академічний коучинг (academic coaching) та менторство (mentoring).

Однією з провідних технологій для покращення академічних успіхів є додаткове навчання - це програма академічної підтримки, розроблена з метою допомоги студентам в орієнтуванні в складних курсах шляхом додаткового ознайомлення з матеріалами курсу та опрацювання навчального матеріалу в групі. Додаткове навчання передбачає регулярні заплановані щотижневі оглядові сесії під керівництвом фасилітатора – студента, який успішно пройшов курс (What is Supplemental Instruction, 2023).

Курси додаткового навчання широко поширені серед Центрив академічного успіху в університетах США. Наприклад, Центр академічного успіху в університеті Карнегі-Меллон (Carnegie Mellon University) пропонує курси додаткового навчання з таких дисциплін: органічна хімія, генетика, біологія, математичні основи інформатики, фізика, багатофакторний аналіз та ін.. Традиційно такі дисципліни вважаються складним для вивчення, тому їм приділяється особлива увага. Варто звернути увагу, що заняття проводяться кожного дня, включаючи вихідні. Це свідчить про затребуваність та популярність курсів, а також про системність та регулярність навчання.

Перевагами занять на курсі додаткового навчання є:

- спілкування з іншими студентами, які вивчають той самий курс;
- гарантований щотижневий час навчання, який допомагає зміцнити навчання та зберегти інформацію;
- навчання в інклюзивній та невимушеній обстановці;
- вивчення інструментів навчання та методів успішного складання іспиту, специфічних для цього курсу, від студентів, які успішно склали курс (Carnegie Mellon University. Student Academic Success Center, 2023).

Під час заняття студенти мають можливість активно обговорювати та застосовувати своє розуміння матеріалу курсу та формувати власні знання у атмосфері «рівний-рівному» (Hurley, 2008).

Фасилітатор курсу додаткових інструкцій залучає студентів до активної розмови про зміст курсу, щоб дізнатися про упередження студентів. Завдяки обговоренню та активній участі студенти визнають різні неправильні уявлення у своєму мисленні, що призводить до когнітивного дисонансу. За сприяння ведучого додаткового навчання та обговорення зі своїми однолітками студенти зможуть вмістити нову інформацію у свої схеми та спільно побудувати нове розуміння шляхом повторного закріплення свого розуміння та формування логічних зв'язків (Zerger, 2008).

Для США ця технологія не є новою, але є досить ефективною. Додаткове навчання розраховане на студентів з «групи ризику», тобто студентів з низьким рівнем знань. Нещодавні дослідження О. Адебола (O. Adebola) підтвердили результативність використання додаткового навчання - покращення навчальних досягнень студентів порівняно з тими, хто не відвідував курси. Студенти підвищили рівень знань з низького до середнього, студенти, які були не межі відрахування успішно завершували курс (Adebola, 2021).

Ефективне застосування технології додаткового навчання в освітній процес підтверджено дослідниками Дж. Вілмот (Wilmot J.) та Теланг Н. (Telang N.), у своїй роботі вони стверджують про підвищення академічної успішності першокурсників, які відвідували курси додаткового навчання в певний період, порівняно з тими, хто їх не відвідував. Це вказує на те, що темпи, з якими студенти вибувають з університету, зменшилися, збільшивши кількість випускників (Wilmot, 2017).

Також Центри академічного успіху щорічно готують звіти про свою діяльність, аналізуючи результативність ефективності застосування різних технологій та залучення студентів до курсів. Наприклад, звіт Центру академічної успішності університету штату Теннессі (University of Tennessee) інформує про те, що студенти, які регулярно відвідують курси додаткового навчання, досягають вищих середніх балів. Якісні дані показують, що студенти цінують додаткове навчання як ресурс для вивчення складних курсів із загальним рівнем задоволення 96% (The Student Success Center Comprehensive Assessment Report, 2018).

Застосування технології додаткового навчання підтвердила свою ефективність серед студентів закладів вищої освіти США. Імплементация технології додаткових інструкцій в українські заклади вищої освіти стала б ґрунтовною академічною підтримкою для здобувачів освіти 1 та 2 року навчання. Так як, додаткові інструкції передбачають опанування найскладніших дисциплін (хімія, генетика, математика та ін.), в такому разі дана технологія сприяла б збереженню контингенту студентів навчального закладу та покращенню академічних здобутків студентів. Формат проведення занять – дискусія, слугує розвитку логіки, критичного мислення, комунікативних навичок та навичок роботи в групі.

Отже, додаткове навчання – це технологія, яка є різновидом академічної підтримки здобувачів вищої освіти та спрямована на підвищення навчальних досягнень з найбільш складних дисциплін. Під час заняття учасники залучені до обговорення складних питань, таким чином формуються нові знання. Ефективність застосування додаткового навчання підтверджується численними дослідженнями та звітами про роботу. Запровадження такої технології у вітчизняні заклади освіти сприяло б фундаментальній підтримці студентів з низьким рівнем знань та полегшило б процес навчання в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братко, М. (2022). ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЦЕНТРАХ АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ В УНІВЕРСИТЕТАХ США. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка., (38 (2), 6–13. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.38>
2. Цимбалюк С. (2023). «Особливості діяльності центрів академічного успіху в університетах США», ОД, вип. 2(41), с. 307–324. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.215>
3. Adebola, O. (2021). Supplemental Instruction as a Tool for Students' Academic Performance in Higher Education. *Journal of Culture and Values in Education*, 4(2), 42-51. <https://doi.org/10.46303/jcve.2021.4>
4. Carnegie Mellon University. Student Academic Success Center. Retrieved from: <https://www.cmu.edu/student-success/programs/supp-inst.html>
5. Hurley, M., & Gilbert, M. (2008). Basic supplemental instruction model. In M.E. Stone & G. Jacobs (Eds.), *Supplemental instruction: Improving first-year student success in high-risk courses* (Monograph No. 7, 3rd ed., pp 1-10) Columbia, SC: University of South Carolina, National Resource Center for The First-Year Experience and Students in Transition.
6. The Student Success Center Comprehensive Assessment Report. 2018. Retrieved from: <https://studentsuccess.utk.edu/academicsuccess/wp-content/uploads/sites/4/2021/09/SSC-17-18-Comprehensive-Assessment-Report-Oct-18.pdf>
7. What is Supplemental Instruction. (2023). Retrieved from: <https://ung.edu/supplemental-instruction/>
8. Wilmot, J., & Telang, N. K. (2017). Assessment of supplemental instruction programming on first-year academic success. In *Conference proceedings of American Society of Engineering Education, Annual conference Columbus, Ohio*
9. Zenger, S. (2008). Theoretical frameworks that inform the supplemental instruction model. In M.E. Stone & G. Jacobs (Eds.), *Supplemental instruction: Improving first-year student success in high-risk courses* (Monograph No. 7, 3rd ed., pp 21-28) Columbia, SC: University of South Carolina, National Resource Center for The First-Year Experience and Students in Transition.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДИФЕРЕНЦІАЦІЮ НАВЧАННЯ: СПЕЦИФІКА ЗДОБУТТЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Здобуття загальної середньої освіти у різних країнах має певні відмінності. Зокрема, це різний вік дітей на початку навчання. Так, у країнах Європи спостерігається така ситуація (Лондар, Терещенко, Мельник, Денисюк, Денисюк, Титаренко, Ткаченко & Анісімова, 2020):

- Угорщина, Франція, – 3 роки;
- Великобританія (Північна Ірландія), Греція, Люксембург, Швейцарія, – 4 роки;
- Австрія, Бельгія, Болгарія, Великобританія (Англія, Уельс, Шотландія), Кіпр, Латвія, Мальта, Нідерланди, Сербія, Чехія, – 5 років;
- Північна Македонія, Туреччина, – 5,5 років;
- Албанія, Боснія і Герцоговина, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Литва, Ліхтенштейн, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, ФРН, Чорногорія, Швеція, – 6 років;
- Естонія, Хорватія, – 7 років.

У США освіта є обов'язковою у 29 штатах із семи років, у 18 штатах – із шести років, у трьох штатах – із п'яти років (Можаєва, 2020).

Для початкової освіти теж характерні особливості. Наприклад, в Ірландії, початкова школа складається із двох етапів Montessori School (своєрідна підготовки до вступу в початкову школу дітей 2,5 – 6 років) та Primary School (для учнів 4-12 років). Тобто дитина може відвідувати початкову 6-8 років, залежно від того, у скільки років (у 4 роки чи 6 років) розпочинає навчання (Запорожченко, 2007).

Тривалість повної загальної середньої освіти в країнах Європи 12-15 років: Австрія, Албанія, Бельгія, Болгарія, Греція, Естонія, Іспанія, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Португалія, Сербія, Туреччина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Швеція – 12 років; Боснія і Герцоговина, Данія, Ісландія, Італія, Норвегія, Румунія, Словаччина, Сполучене Королівство (Англія, Уельс, Шотландія), Угорщина, Чехія, Чорногорія, Швейцарія – 13 років; Північна Ірландія (Сполучене Королівство) – 14 років; Ірландія – 15 років (Кремень, Ляшенко, Локшина, 2020).

У країнах світу різна тривалість обов'язкового навчання (Лондар, Терещенко, Мельник, Денисюк, Денисюк, Титаренко, Ткаченко & Анісімова, 2020):

- Хорватія, – 8 років;
- Албанія, Боснія і Герцоговина, Естонія, Ліхтенштейн, Польща, Словенія, Чорногорія, – 9 років;
- Сербія – 9,5 років;
- Австрія, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Литва, Норвегія, Словаччина, Фінляндія, Чехія, Швеція, – 10 років;
- Болгарія, Греція, Великобританія (Англія, Уельс, Шотландія), Латвія, Мальта, Нідерланди, Румунія, Швейцарія – 11 років;
- Великобританія (Північна Ірландія), Люксембург, Португалія, Туреччина, – 12 років;
- Бельгія, ФРН, Угорщина, – 13 років;
- Північна Македонія, – 14 років;
- Франція, – 15 років.

Тривалість навчання в початковій школі у різних країнах світу також відрізняється. Так, наприклад, у Австрії, Болгарії, Литві, Німеччині, Португалії, Словаччині, ФРН, Швеції, – це 4 роки; Італії, Франції – 5 років; Бельгії, Великобританії, Греції, Ірландії, Іспанії,

Канаді, Кіпрі, Латвії, Люксембурзі, Норвегії, Португалії, Фінляндії – 6 років; Ірландії, Нідерландах – 8 років.

Моделі закладів освіти теж відрізняються, у чому можливо переконатися завдяки розгляду конкретних прикладів:

- в Австрії, – початкова школа (1-4 класи), середня школа (5-8 класи), старша школа (академічна середня школа, – 4 роки навчання; допрофесійна школа, – 1 рік навчання (9 клас), професійна школа, – 2-4 роки навчання; середня професійно-технічна школа, – 1-4 роки навчання; коледж вищої професійної освіти, – 5 років навчання);

- у Франції, – початкова школа (тривалість навчання – 5 років), середня школа (тривалість навчання – 4 роки), старша школа (загальноосвітня школа та технічний ліцей (General and technological lycées), – 3 роки навчання; професійний ліцей – 3 роки навчання);

- у Бельгії, – початкова школа (тривалість навчання – 6 років), середня школа (тривалість навчання – 6 років), різні варіанти (загальна середня школа, – 4 роки навчання; середня технічна школа, – 4 роки навчання; професійна середня школа, – 4 роки навчання; середня мистецька школа, – 4 роки навчання).

- Повна загальна середня освіта України містить такі рівні:

- початкова освіта (4 роки);

- базова середня освіта (5 років);

- профільна середня освіта (3 роки).

Слід уточнити, що йдеться про дванадцятирічну повну загальну середню освіту, а навчання здобувачів освіти за відповідними програмами здійснюється (або буде здійснюватися): для здобуття початкової освіти – з 1 вересня 2018 р., базової середньої освіти – з 1 вересня 2022 р., профільної середньої освіти – з 1 вересня 2027 р. (Закон України «Про освіту», 2017).

Для оптимальної організації освітнього процесу визначено такі цикли: адаптаційно-ігровий цикл (перший-другий роки навчання), основний цикл (третій-четвертий роки навчання), адаптаційний цикл (п'ятий – шостий роки навчання), базове предметне навчання (сьомий – дев'ятий роки навчання).

В Україні «початкова, базова середня і профільна середня освіта можуть здобуватися в окремих закладах освіти або у структурних підрозділах однієї юридичної особи (закладу освіти)» (Закон України «Про освіту», 2017).

Здобуття учнями загальної середньої освіти відбувається у таких закладах освіти (які є окремими структурними підрозділами або підрозділами іншого закладу, і, водночас, для них характерний певний ступінь):

- початкова школа (I ступінь);

- гімназія (II ступінь);

- ліцей (III ступінь).

Початкова школа може функціонувати самостійно або у складі гімназії. У першому випадку початкова школа, як окрема юридична особа, може включати дошкільний підрозділ. Гімназія та ліцей – це окремі юридичні особи. Як уже було сказано, гімназія у своєму складі може містити початкову школу (Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020).

Відповідно до чинного законодавства (Закон України «Про освіту», 2017) здобуття учнями повної загальної середньої освіти можливе також у таких закладах як:

- спеціальна школа (у випадках необхідності корекції фізичного та / або розумового розвитку);

- санаторна школа (за необхідності тривалого лікування);

- школа соціальної реабілітації (для створення особливих умов виховання відповідно до рішення суду);

- навчально-реабілітаційний центр (для дітей з особливими освітніми потребами).

- «Здобуття загальної середньої освіти також можуть забезпечувати заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та інші заклади освіти, зокрема міжшкільні ресурсні центри (міжшкільні навчально-виробничі комбінати),

що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти.» (Закон України «Про освіту», 2017)

Загальну середню освіту можливо також здобувати шляхом навчання у закладах спеціалізованої освіти: спеціалізованій мистецькій школі (школі-інтернат), школі-інтернат (ліцей-інтернат) спортивного профілю, професійному коледжі культурологічного або мистецького спрямування, військовому (військово-морському) ліцеї або ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, науковому ліцеї або ліцеї-інтернаті або іншому закладі спеціалізованої освіти (Закон України «Про освіту», 2017; Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020).

У 2022/2023 н. р. функціонувало 5278 закладів різних типів (Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2022/2023 н. р.), 2023), у тому числі:

- початкові школи з дошкільним відділенням – 114;
- початкові школи – 162;
- гімназія з початковою школою – 658;
- ліцеї з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією – 304;
- ліцеї з початковою школою та гімназією – 3086;
- ліцеї з дошкільним відділенням та гімназією – 3;
- ліцеї з гімназією – 306;
- спеціальні ЗЗСО – 220;
- санаторні ЗЗСО – 1.

Тобто, для України характерний такий позитивний ефект як різні види освітніх закладів. Разом з тим, спостерігається й низка негативних факторів. Зокрема це руйнівний вплив російської агресії, що призводить до призупинення функціонування закладів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2022/2023 н.р.). Інформаційний бюлетень. Київ. 2023. Міністерство освіти і науки України. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/informatsijni-byuleteni/2023-2/informacijni-byuleteni/>
2. Запороженко Ю. Г. Система освіти в Ірландії: методичні рекомендації до курсу «Порівняльний аналіз освітніх систем». Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2007. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/10716/1/System%20of%20Education%20in%20Ireland.pdf>
3. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380). *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 08.03. 2020).
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Кремень В., Ляшенко О., Локшина О. Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура. *Вісник НАПН України.* 2020. №3(2). С. 1-10.
6. Міжнародний досвід початку навчання дітей у закладах освіти (на прикладі європейських країн). / С. Л. Лондар та ін. Міністерство освіти і науки України. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/AZ_Pochatok-navchannya-u-5-rokiv.pdf
7. Структура та тривалість навчання в системах освіти країн Європейського Союзу. Міністерство освіти і науки України. Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/YES-osvita-trivalist-navchannya_red..pdf
8. Топузов О.М. Початкова освіта у країнах ЄС. *Україна - ЄС: крос-культурні освітні дослідження (Ukraine-EU: Cross-cultural Comparisons in Educational Research.* URL: https://www.oercommons.org/courseware/lesson/55606/overview?section=1#ftnt_ref2
9. Можєєва Н. А. (2020) Цікаво про школи різних країн світу. Скільки вчаться діти в різних країнах. URL: http://mojaevanataliy.blogspot.com/p/blog-page_30.html

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ	3
Ляшенко О. І., Мальований Ю. І. ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ ДИДАКТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	3
Коллі-Шамне А. В. АВТОНОМНІСТЬ ТА САМООРГАНІЗАЦІЯ СТУДЕНТА ЯК ЧИННИК ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ UNIDISTANCE У ШВЕЙЦАРІЇ)	5
Арістова Н. О. РОЗВИТОК НАВИЧОК ХХІ СТОЛІТТЯ: СВДОМЕ СПРИЙНЯТТЯ ДІЙСНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	6
Павловська О. В. ДОПРОФІЛЬНЕ ТА ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	8
Алексєєва С. В. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В БАЗОВІЙ І СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	10
Топузов О. М., Британський П. А. ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА В ПАРАДИГМІ ЗБАЛАНСОВАНОГО (СТАЛОГО) РОЗВИТКУ: НІВЕЛЮВАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ	12
Попов Р. А., Загорулько М. О. ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНИЙ АЛГОРИТМ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ФОРМАТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	14
Малихін О. В., Ліпчевська І. Л. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	21
ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	25
Czechowski Jan PEDAGOGIKA SPORTU JAKO SZCZEGÓLNA KONCEPCJA WYCHOWANIA SPOŁECZNEGO	25
Бацуровська І. В., Баранова О. В. ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ІНЖЕНЕРА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ	33
Богданець-Білоskalенко Н. І. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ З НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	36
Вишневська М. О. СУБ'ЄКТНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	38
Кучер А. В. ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	41
Макаренко Д. В. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПІДХОДАХ	44
Нечитайло Т. С. ВИМОГИ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	46
Онаць О. М. ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКА ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ У ФОРМУВАННІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ	48
Петренко Н. В. РАМКОВА ОСНОВА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ	52
Сулейманова І. М. СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	55
Ужицький В. Б. ДО ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИ В УКРАЇНІ	57

Чернюк А. П. ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО МОВНОЇ ОСВІТИ	58
ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	61
Dimitrov O. THE INFLUENCE OF DIGITAL LITERACY LEVEL ON THE QUALITY OF EDUCATION IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE.....	61
Klymenko H., Dimitrov O. ORGANIZATION OF TEACHER'S WORK DURING THE WARTIME	63
Vasylyshyna N. DISTINCTIVE FEATURES OF EDUCATIONAL-METHODOLOGICAL COMPLEXES USED WITHIN THE STUDYING PROCESS AT UNIVERSITIES	66
Адамовська М. С., Загривенко В. Б. ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	69
Алексєєва С. В. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ.....	72
Бочарова І. О. ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74
Бутко О. М., Громко Р. М., Загоровська М. В., Савченко Л. Л. ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ПСИХІЧНИЙ І МОРАЛЬНИЙ СТАН ДІТЕЙ І МОЛОДІ	77
Гулько Т. Ю. ФОРМАЛЬНА, НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	81
Дягилева О. С., Юрженко А. Ю., Пазяк А. С. ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ФІЛОСОФІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ	83
Замахіна С. П. ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИК ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ.....	85
Кривошей К. Ю. ПРОБЛЕМА ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСУ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	87
Курепін В. М. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ У МИКОЛАЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	90
Курило В. А. ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	94
Любченко І. І., Кучай А. І. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	96
Оніщук Л. М., Камерилов О. Є., Римар М. П. РОЗВИТОК ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	98
Оніщук Л. М., Коробов П. М., Коробов М. М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕКЦІЇ КОЗАЦЬКОГО ДВОБОЮ У ЗВО УКРАЇНИ	102
Росенко Д. О. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	105
Чижевський Б. Г. РОЛЬ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЄВОСТІ ДИДАКТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	107
Шаменко М. Л. МАРКЕТИНГ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	110
КОМПЕНСАЦІЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ, МЕТОДИКИ, МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ.....	112
Барановська О. В. ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПІДРУНТЯ ДЛЯ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ОСВІТНІХ РОЗРИВІВ	112

Головко С. Г. СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	114
Дроздов Д. В. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ОСВІТНІ ВТРАТИ» В ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ ВИЩОЇ ОСВІТИ	116
Канарова О. В., Нахалова О. М. АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	119
Кравченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТЕРАПІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ»	121
Ліпчевська І. Л. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КРАЇНІ: ВІД ОСВІТНІХ ВТРАТ ДО ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	123
Лісова Н. І. ІНДИВІДУАЛЬНІ ТРАЕКТОРІЇ НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ.....	125
Садовниченко Ю. О., Пастухова Н. Л. АЛГОРИТМ ПОДОЛАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВТРАТ З БІОЛОГІЇ У СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ЗВМО ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	126
Чалий А. В. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО РІВНЯ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА: АСПЕКТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ.....	129
Шелестова Л. В. ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ, РЕСУРСИ ТА ШЛЯХИ КОМПЕНСАЦІЇ	131
Шикиринська О. В. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BYOD («BRING YOUR OWN DEVICE») ЗА УМОВ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	135
ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	137
Aristova N., Kugai K. PERSONALISATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING AS PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM.....	137
Gorea V. T. G., Losîi E. MENTAL HEALTH IN DISTANCE EDUCATION.....	139
Petru Jelescu PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF PSYCHOLOGY	142
Khlon O. FORMATION OF LEGAL ASPIRATIONS USING THE PRINCIPLES OF THE LAWS OF DIDACTICS	143
Власенко О. О. ПІЗНАВАЛЬНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ЕТАП ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ОПАНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІМИ МЕНЕДЖЕРАМИ.....	145
Воронова Н. С., Дунаєва В. Ю., Солодухова С. В. ЕСТЕТИЧНІ ВИЯВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИСТЕЦТВА	148
Деменко В. М., Нечипоренко В. Р. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ	150
Демчук О. І. ПРИНЦИПИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ФОРМАТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	152
Іваненко Л. О. ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО НЕОБХІДНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ.....	154
Кисельова О. Б., Філін С. Л. ВЕБКВЕСТ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ.....	157
Левченко А. В., Лупаренко С. Є. ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	161

Малихін О. В., Демчук О. І. РОЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПІДХОДУ В УДОСКОНАЛЕННІ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАСАДАХ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ	163
Малихін О. В., Загорулько М. О. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ...	165
Панчук Н. П., Панчук С. О. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ	170
Саух І. В. КРЕАТИВНИЙ КОНТЕКСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	172
Суворова Л. К. ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ СТРАТЕГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	175
Ткачов С. І., Ткачов А. С. ВІРТУАЛЬНА ТА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ТРЕНДИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	177
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДИДАКТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	181
Бабак О. М. ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ЗВОРОТНОГО ДИЗАЙНУ ПРИ ПЛАНУВАННІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ	181
Ван Янь, Ду Фенін РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В КНР: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ.....	184
Глушко О. З. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ	186
Губський О. В. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИТОКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ОСВІТИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ	188
Джурило А. П. ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ШКІЛ	191
Зенякін О. С. ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ СЛІП.....	193
Кіріяченко І. А. ТРАДИЦІЙНА РОЛЬ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ В КИТАЇ.....	196
Лунгол О. М., Агішева А. В. АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ПІДХОДІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	197
Марчук І. П. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДИДАКТИКИ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	200
Науменко С. О. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЙ.....	201
Семенюк С. В. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ.....	204
Ступак О. Т. ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	206
Ткачова Н. О., Кривко М. Ю. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ НІМЕЧЧИНИ	208
Хоу Цзяньвей ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-КУРСІВ В СИСТЕМІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ КНР ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	211

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ.....214

Aurelia Iancu EFFECTIVENESS OF INFORMATION TECHNOLOGY IN VOCABULARY DEVELOPMENT IN PRE-SCHOOL CHILDREN.....	214
Бойко Є. В. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ОБІЗНАНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: СУЧАСНІСТЬ І МОЖЛИВОСТІ.....	216
Гета А. В., Остапов А. В., Мороз О. В. ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО, ДИСТАНЦІЙНОГО І ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ З ПОЗИЦІЙ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ.....	218
Глійчук Л. В. ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	222
Карпенко А. О., Савченко Д. Р., Савченко Л. Л. ВЗАЄМОДІЯ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	224
Ковальчук В. А., Малиновська К. В. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	228
Махновський С. С. ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В КЛАСИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	231
Патрагій З. А. ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	233
Полякова В. Я. ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ЛІЦЕЇВ АКАДЕМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В КРИВОРІЗЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	235
Рябовол Л. Т. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ДИСТАНЦІЙНОМУ (ВІДДАЛЕНОМУ) ФОРМАТІ.....	237
Сакун В. С. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	240
Сергійчук Ю. П. ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛАХ З НАВЧАННЯМ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	243
Топузов О. М., Чалий А. В. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ.....	244
Чорна Н. О. ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ» ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	246
Чорноус О. В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИГІТАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНО-РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ....	249
ФОРМАЛЬНА, НЕФОРМАЛЬНА, ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА.....	252
Fedchyshyna A. PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF NON-FORMAL EDUCATION OF ADULTS IN THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND.....	252
Локшина О. І. ПРОБЛЕМА СПРАВЕДЛИВОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ.....	255
Максименко О. О. ДЕРЖАВНА МОВА В ОСВІТІ ШКОЛЯРІВ-МІГРАНТІВ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЇ).....	256
Присяжна Є. В. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	258
Шкуров Є. В. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ У МІСТАХ УКРАЇНИ.....	260

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ, МЕТОДИКИ, МЕТОДИ, ПРИЙОМИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ.....264

Churkina V., Fedorenko V. CREATIVE COMPETENCE AS A COMPONENT OF RELATIONSHIPS BETWEEN A MODERN TEACHER AND AN EDUCATION MANAGER.....	264
Gadamska-Kyrcz M. GRA PLANSZOWA JAKO SPOSÓB NA USYSTEMATYZOWANIE WIEDZY STUDENTÓW.....	266
Mocanu M. IMPACT ANALYSIS ON THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGY IN CLASSROOM WORK.....	268
Арістова Н. О., Вишневська М. О. СУБ'ЄКТНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	271
Байдала В. В., Чирва Я. О. ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩА ЯКІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗВО.....	275
Баруліна Ю. О. ОРІЄНТОВАНІ ГРАФИ ЯК НАОЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ З ЛОГІЧНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	277
Бацуровська І. В., Доценко Н. А., Курепін В. М. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРА З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	281
Бацуровська І. В., Курепін В. М., Лимарь О. О. ПЕРЕВАГИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНЖЕНЕРА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ.....	284
Березіна І. В. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСТОСУНКОМ ARBOOK.....	286
Боднар О. С., Шкода М. В. ДИДАКТИЧНІ ВИМОГИ ДО УРОКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: ДИЗАЙН МИСЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ НУШ.....	289
Бондарчук Ю. А. СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ МОВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	291
Віротченко С. А. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАВЧАННІ ТА ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО.....	293
Галаєвська Л. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	295
Герасименко Ю. Ю. STREAM-ОСВІТА ДЛЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....	297
Герасимчук Ю. П., Паньковик Н. М. ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ЧАТУ GPT В ОСВІТІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	300
Горошкіна О. М. КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	304
Гринчак Я. Є. ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ДОШКИ MIRO НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	305
Грицевич Ю. В., Радчук Б. В. ТЕХНОЛОГІЯ МАЙНДМЕПІНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	307
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	308
Гула Л. В. АКТИВНІ МЕТОДИ І ФОРМИ НАВЧАННЯ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	308
Дика Н. Д., Антонюк А. О. ВИКОРИСТАННЯ GOOGLE-СЕРВІСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	311
Захарова Г. Б., Левченко В. О. ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНСТРУМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	314
Йосик Х. А. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДИДАКТИКИ: ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	317

Кириленко С. А., Собченко Т. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ПРАВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	320
Кокос А. М. ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПРАВознавства» НА ЗАНЯТТЯХ І В ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС.....	321
Ляса А. В. РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБОМ ГРУПОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ.....	324
Махович І. А. ГЕЙМІФІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	328
Мачача Т. С. КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ТЕХНОЛОГІЇ» ДЛЯ 5–9 КЛАСІВ.....	332
Мельник Ю. С. ЗАДАЧІ ПРИКЛАДНОГО ЗМІСТУ В ШКІЛЬНІЙ ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ.....	334
Озарчук А. В. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ STEM-ОСВІТИ.....	338
Онищенко І. В. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	340
Панова О. С. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-СЕРВІСІВ НА ЗАНЯТТЯХ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В КОЛЕДЖІ.....	343
Панченко Н. А. РОЛЬ МНЕМОТЕХНІКИ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	346
Параконна М. Ю. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ З МАТЕМАТИКИ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	348
Попович Л. М. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	350
Рибак Д. Р. ГЕОКЕШІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	353
Семенець В. В. ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНОГО СКЛАДНИКА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	356
Сохань Н. Ф. ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИКОРИСТАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ СКЕТЧНОУТИНГУ.....	359
Тамаркіна О. Л. КОМПЕТЕНТНІСТНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ.....	362
Таможська І. В. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ: ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ» З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ.....	364
Тананайко О. Г. ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	366
Таран А. О. ВПЛИВ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	368
Трубачева С. Е., Коник О. В. ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНИХ ДОДАТКІВ.....	370
Туташинський В. І. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ З ІННОВАЦІЙНИМ ТИПОМ МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	373
Цимбалюк С. М. ДОДАТКОВЕ НАВЧАННЯ (SUPPLEMENTAL INSTRUCTIONS) – ПРОВІДНА ТЕХНОЛОГІЯ ПОКРАЩЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ УСПІХІВ У ЦЕНТРАХ АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ (ACADEMIC SUCCESS CENTERS) В УНІВЕРСИТЕТАХ США.....	374
Шевчук Л. М. ДО ПИТАННЯ ПРО ДИФЕРЕНЦІАЦІЮ НАВЧАННЯ: СПЕЦИФІКА ЗДОБУТТЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	377

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

«СВІТ ДИДАКТИКИ: ДИДАКТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ»

Збірник матеріалів
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

07-08 листопада 2023 року

ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕАКЦІЄЮ

дійсного члена НАПН України, доктора педагогічних наук, професора
Топузова Олега Михайловича,

доктора педагогічних наук, професора
Малихіна Олександра Володимировича.

Підписано до друку 31.01.2024. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 23.5. Наклад 100. Зам. 105.

Надруковано у "Видавництво Людмила"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 5303 від 02.03.2017
«Видавництво Людмила»
03148, Київ, а/с 115
Тел./факс: +380504697485, 0683408332
E-mail: lesya3000@ukr.net